

สุยามรณจสุส เตปิฏกํ

๑๐

สุตตนุตปิฏเก

ทีฆนิกายสุส

สีลกขนุทวคโค

มหาวคโค

สูตรตบะปิฎก
ที่ฉนิกายส
มหาคุโ

๒๙๔-๖๑
๓ ๑๖ ค
ค. ๑๐๓-๖

สยามรัฐสด เต็มทุก

สมุดตบตีฎเก ที่มณิกายสด

มหาวคโค

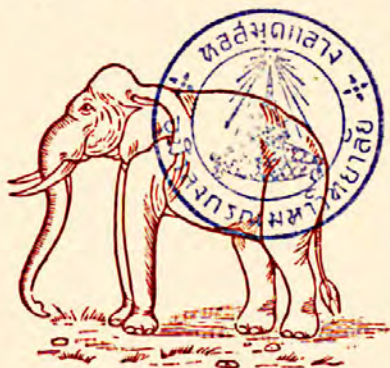
ปฐสดเทวมหาเถเรน อริยวสาคคณาณน

อหีสกคฤเถเรน เมฆาธมมรณ ๑ อาโท โสธโค

ณานวรคฤเถเรน สาสนโสภณน

ปน โสธโค

ราชปมมุเชน สยามรัฐวาสนา มหาชน มุทุทามโค

สยามรัฐสด ราชธานี

มหามกุฏราชวิทยาลัย ปกาสโค

พุทธปรินิพพานา ๒๕๓๐

๖๔๔๖

มกรรณสถิตตามพระราชบัญญัติ

กรุงเทพ ฯ

โรงพิมพ์พาณิชย์กุล ถนนสามเสน

กิตฺตนปตฺถํ

มหาปทานสูตรํ สัมพุทธภูทิกขวตฺถุ	อังก ๓
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชา สูตรํ สัมมาสัมพุทธชปฺปวตฺติ	,, ๒
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชาตฺถิโกตฺตอายุปฺปมาณานิ	,, ๓
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชโฬริฏฺฐสํวากฺยคานิ	,, ๔
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชสํวากฺสันนิปาตา	,, ๕
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชอุปฺยจํกมาตานิ ตุนฺครานิ	,, ๗
วิปัสสี สัมมาสัมพุทธชปฺปวตฺติ	,, ๑๒
ธมฺมตาคกา	,, ๑๓
เนมิตฺตพฺยากรณํ	,, ๑๔
ทฺวตฺถิ สัมมาปฺริตฺตทฺถนคกา	,, ๑๕
พณฺธมฺวาชวตฺถุ	,, ๒๒
วิปัสสีกฺขมารุตฺถํ ปจฺจเมทฺวทฺถตฺถสํกกา	,, ๒๔
ทฺตฺติยเมทฺวทฺถตฺถสํกกา	,, ๒๖
ตฺตฺติยเมทฺวทฺถตฺถสํกกา	,, ๒๗
ปพฺพชิตตฺถสํกกา	,, ๓๒
วิปัสสีกฺขมารุตฺถํ ปพฺพชชา	,, ๓๔
ปฏิจฺจุตฺตมฺปาทปฺปจฺจุเวทฺถนา	,, ๓๕
นิโรธวารปฺปจฺจุเวทฺถนา	,, ๓๗

อุทฺทพฺพยานุสฺสํชา วิมุตฺตจิตฺตคา	ขงฺเก ๔๐
วิปัสฺสีตมฺมาตมฺพุทฺธปรีตคฺคกกา	„ ๔๑
พฺรหฺมยาจนกกา	„ ๔๒
พฺรหฺมยาจนกกา พุทฺธจกฺขณา โลกโวโลกนํ	„ ๔๓
วิปัสฺสีตมฺมาตมฺพุทฺธปรีตคฺคกกา	„ ๔๕
ขณฺหคิณฺตํสาวกฺขยวคฺค	„ ๔๖
ขณฺหคิณฺตํ วิมุตฺตจิตฺตคา	„ ๔๗
มหาชนกายนฺตํ ชมฺมจกฺขํ อนุปฺพุทฺธิกา วิมุตฺตจิตฺตคา	„ ๔๘
จตุรํสํคิปปพฺพชิตฺตํสํวคฺค	„ ๕๐
มหาพฺรหฺมปฺปญฺนิเวทนํ	„ ๕๓
สํวกานํ ชนปทจาริกจรณํ	„ ๕๕
โอวาทปาติโมกฺขทฺทเทโส	„ ๕๗
เทวตาปญฺนิเวทนํ	„ ๕๘
ชมฺมธาคํ สํปฺปญฺนิเวทํ	„ ๖๓
มหานิทานสํคตํ อานนฺทคฺเครวคฺค ปญฺจิจสํมุปฺปาทกกา	„ ๖๕
ชมฺมานํ เหตุ­นิทานกกา	„ ๖๘
อคฺคตปฺปณฺณคฺคิกกา	„ ๗๕
อคฺคตอฺป­ป­ณ­ณคฺคิกกา	„ ๗๖
อคฺคตสํม­นุ­ส­สํ­นา­กกา	„ ๗๘
วิมุตฺตจิตฺตคา	„ ๘๐

กิตฺตนปตฺตํ

ก

สํตฺตวิญญานฐจิติกกถา ทวยายตนกกถา	อังกูเ	๘๓
อฏฺฐจวิโมกฺขกกถา	”	๘๓
มหาปริณิพฺพทานสํตฺตํ อชฺชาตสํตฺตุมาคธราชวตฺถุ	”	๘๕
สํตฺตวชฺชช็อบฺพิทานิยธมฺมกกถา	”	๘๖
สํตฺตภิกฺขุช็อบฺพิทานิยธมฺมกกถา	”	๘๐
อปรสํตฺตภิกฺขุช็อบฺพิทานิยธมฺมกกถา	”	๘๒
ภพฺภิกฺขุช็อบฺพิทานิยธมฺมกกถา	”	๘๔
ติสฺสโส สิกฺขุชา	”	๘๕
สํวรัปฺตฺตตฺเตรวตฺถุ พุทฺธคุณฺณนุโยคกกถา	”	๘๗
สิกฺขุชาตฺตยานิสํสํกกถา	”	๘๘
ปณฺจสํสํตฺตวิปฺตฺตยาทํนวกกกถา	”	๑๐๑
ปณฺจสํสํตฺตมฺปทานิสํสํกกถา	”	๑๐๒
ปาวฏติคาเม นคฺรมาปนกกถา สุนิขวสํสํการวตฺถุ	”	๑๐๓
จตุราริยสํสํจเทสฺนา	”	๑๐๗
สํวรกานํ คตฺติพฺยาकरणํ	”	๑๐๘
ธมฺมาทาสธมฺมปริยาโย	”	๑๑๐
สํตฺตสํปฺชฌณํ จตุตาโร สํตฺตปฏฺฐาณา สํปฺชฌณํ	”	๑๑๒
อมฺพปาสํคณิกาวตฺถุ	”	๑๑๓
ติสฺสจวิวตฺถุ	”	๑๑๔
อมฺพปาสํคณิกาย อารามทานํ	”	๑๑๖

ภควโต ขราพารูปุตฺติ	ขงเก ๓๓๗
อตุตฺถปรมมํทปเทสฺนา จตุตาโร สติปญฺจํ	” ๓๓๘
จตุรฺวิทฺธิปาทานุภาวกถา	” ๓๓๐
มารวตฺถุ ปรีนิพฺพานยาจนกถา	” ๓๓๓
ภควโต อายุสงฺขารโอสฺสขฺชนํ มหาภูมิจาโต	” ๓๓๕
ภูมิจาตกถา อฏฺฐปรีสา	” ๓๓๗
อฏฺฐอภิกายคณกถา	” ๓๓๘
อฏฺฐวิโมกฺชกถา มารวตฺถุ	” ๓๓๙
อิทฺธิปาทานุภาวกถา	” ๓๓๕
ตํเวชนียกถา	” ๓๓๘
อภินฺญาเทสิตมฺมกถา	” ๓๔๑
นาคาวโลกิตา เวสํถํ จตุราริยมฺมกถา	” ๓๔๒
จตุมฺมหาปเทสฺสกถา	” ๓๔๔
จุนฺทกมฺมารปฺตฺตวตฺถุ	” ๓๔๗
สฺถูกรมทฺทวปฺปณฺทปาททานํ	” ๓๔๘
โตหิตปฺปฏฺชนฺทิกาพาโห	” ๓๔๘
ภควโต อจฺฉนฺนียพฺภุคฺคกถา ปฏฺกฏฺสมถฺตปฺตฺตวตฺถุ	” ๓๕๑
ภควโต อจฺฉนฺนียพฺภุคฺคกถา	” ๓๕๓
ปฏฺกฏฺสมถฺตปฺตฺตสฺส อฺปปาสกตฺตเทสฺนา	” ๓๕๕
กฏฺชนทคฺคณกถา	” ๓๕๗

กิตฺตนปฺตํ

ง

เทวบีณฺทปาทกถา	อังเก ๑๕๘
พุทฺธอุทานคาถา	” ๑๕๘
ตถาคตปฺชากถา	” ๑๖๐
อุปฺวาณคฺเชรวตฺถุ	” ๑๖๓
จตุสฺสํเวชนียฺญฺจานกถา	” ๑๖๓
มาตุคามะ ปฏิปตฺติ ตถาคตสฺสเร ปฏิปตฺติ	” ๑๖๔
จตุตฺถุปรหกถา	” ๑๖๕
อาณนฺทสมฺมตฺตาสกถา	” ๑๖๗
อาณนฺทอ จุณฺณวิยพุทฺธมฺมา	” ๑๖๘
มหานคฺรวานิ มหาสฺสํสฺสนจกฺกถวตฺถุ	” ๑๗๐
โกสสินารกมตฺตาโรจนา	” ๑๗๑
สฺสํททฺทปรีพฺพาชกถุ	” ๑๗๒
สฺสํททฺทสฺสํ เมฆมฺเทสนา จตุตฺตาโร สมนา	” ๑๗๕
ติตฺถิยปริวาโส สฺสํททฺทสฺสํ อรหตฺตํ	” ๑๗๗
ธมฺมวินโย ชาดูโสวาทอ	” ๑๗๘
ภควโต ปจฺฉิมวาจา รุปรุปรุชฺฌานสฺมาปชฺชนํ	” ๑๘๐
ภควโต ปรีนพฺพานํ พุทฺธมาทิสํ	” ๑๘๑
ปรีนพฺพานาโรจนา โกสสินารกาคมนํ	” ๑๘๓
อฏฺฐ มตฺตปฺปาโมกฺขา	” ๑๘๕
มหากสฺสํสฺสนจกฺกถวตฺถุ	” ๑๘๗

ทิสฺมปติราชกาทกิริยา เรณฺรราชวตฺถุ	อังเก ๒๖๖
มหาโควินฺทสฺส กถฺยาณกิตฺติสฺสทโท	„ ๒๖๘
มหาโควินฺทสฺส ฉกฺขตฺติยาทนี อุปสงฺกมณิ	„ ๒๗๓
สณฺฑกุมารพฺรหฺมปาตุภาวกถา	„ ๒๗๓
พฺรหฺมโลกคามินิ ปฏฺิปปทา	„ ๒๗๕
ชามคณฺฐนิรามคณฺฐกถา	„ ๒๗๖
มหาโควินฺทสฺส อาปฺจุณา	„ ๒๗๘
มหาโควินฺทสฺส อนาคาเรยฺยปฺพพฺพชฺชา	„ ๒๘๓
จตุรปฺปมณฺเฑา ภาวนา	„ ๒๘๔
อฏฺฐังกิกมคฺคกถา	„ ๒๘๕
มหาธมฺยสฺสคฺคํ สัมพหุตฺตเวทวาทวตฺถุ	„ ๒๘๗
เทวกายานํ นามานิ	„ ๒๘๘
เทวกายานํ นามานิ จตุโลกปาณา	„ ๒๘๙
เทวกายานํ นามานิ สฏฺฐจี เทวณิกายา	„ ๒๘๙
พฺรหฺมนิกายา	„ ๒๙๖
สฏฺกปณฺหสฺสคฺคํ สฏฺกวตฺถุ ปณฺจสัณฺขคณฺฐพฺพปฺตฺตวตฺถุ	„ ๒๘๗
ภทฺทาสฺสวียวจฺจุสวตฺถุ	„ ๓๐๐
มเหสฺสชฺชกฺขานํ อภิวทฺทา	„ ๓๐๓
โคมีกาสฺสยฺชฺสวตฺถุ	„ ๓๐๕
สฏฺกสฺส ปณฺหา ภควโต ปณฺหาเวชฺชากรณิ	„ ๓๑๐

กิตฺตฺนปคฺคํ

ณ

อิสฺสํมจฺจนฺตริยาทํ นํ ทานาทิกถา	อังกูเ ๓๓๓
เสวิตฺตพฺพาเสวิตฺตพฺพกถา	” ๓๓๒
ปาติโมกฺขสํวรปฺปฏินนฺกถา	” ๓๓๔
อินฺทฺริยสํวรปฺปฏินนฺกถา	” ๓๓๖
สํมณพฺรหฺมณฺณวาทาทิกถา	” ๓๓๗
สํมณพฺรหฺมณฺณอจฺจนฺตนิฏฺฐาติกถา	” ๓๓๘
คณฺหาสงฺขยวิมฺตฺตา เอยา	” ”
อณฺณสํมณพฺรหฺมณฺณกถา	” ๓๓๙
เทวาสฺสํสํความกถา เวทโสมนสฺสํปฺปฏิตาโก	” ๓๔๐
สํกฺกสฺส อุกานํ รมฺมจฺจุ	” ๓๒๓
มหาสํคิปปฺปจฺจนฺตคํ อุกฺเทสฺวารกถา	” ๓๒๕
กายานุสฺสํสนา อานาปานปฺพหํ	” ”
อิริยาปถปฺพหํ สมนฺชฌณปฺพหํ	” ๓๒๗
ปฏิกฺขมณฺสิการปฺพหํ	” ๓๒๘
ธาตุมณฺสิการปฺพหํ	” ๓๒๙
นวสํวตฺติกาปฺพหํ	” ๓๓๐
เวทนานุสฺสํสนา	” ๓๓๒
จิตฺตานุสฺสํสนา	” ๓๓๔
รมฺมานุสฺสํสนา นํวรณปฺพหํ	” ๓๓๕
ชนฺชปฺพหํ	” ๓๓๗

อายนคณปพฺพํ	อจุเก ๓๓๘
โพชนงคณปพฺพํ	” ๓๓๘
สจฺจปพฺพํ ทกฺขํ อวียสจฺจํ	” ๓๔๐
ทกฺขณสมุทโย อวียสจฺจํ	” ๓๔๓
ทกฺขณนิโรโธ อวียสจฺจํ	” ๓๔๕
ทกฺขณนิโรธคามินี ปฏิปทา อวียสจฺจํ	” ๓๔๘
สตีปญฺจานภาวณานิธํ	” ๓๕๐
ปายาสีราชฌณสํคํ กุมารกสฺสํคํ	” ๓๕๒
ปายาสีราชฌณสํคํ ปาปํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ กตฺถาณกิตฺติสํคํ	” ”
อภิสํสํคํ	” ๓๕๕
โจรฺปมกถา	” ๓๕๗
กสฺสํคํ	” ๓๕๘
คฺคณปมกถา	” ๓๖๑
ปณฺจสํคํ	” ๓๖๓
ชจฺจํ	” ๓๖๕
สํคํ	” ๓๖๗
อณฺดรพฺพมกถา	” ๓๖๘
สํคํ	” ๓๖๙
โจรฺคฺคณ	” ๓๗๑
อาทิตฺตโยคฺคณ	” ๓๗๒

กิตฺตฺนปคฺคํ

๖

กาดกตโจรชวเวสนกถา	ขงเก ๓๗๓
สงฺฆรูปมกถา	” ๓๗๔
โจรชวตฺถนกถา	” ๓๗๖
อศฺคิกขฏฺฐูปมกถา	” ๓๗๗
มหาตฺถตฺถูปมกถา	” ๓๘๐
ตฺถกรโปตฺถปฺริตฺฐูปมกถา	” ๓๘๕
เทวตฺถตฺถูปมกถา	” ๓๘๖
สํณนาริกูปมกถา	” ๓๘๘
มหายนฺนตฺถ กตฺถูปมา	” ๓๘๙
ปายาสํวณฺณตฺถนกถา	” ๓๙๒
คณฺมปคิตฺตฺถวตฺถ ปายาสํวณฺณตฺถวตฺถ	” ๓๙๔
อศฺคตฺถวตฺถ	” ๓๙๕

สุตตนต์ปิฎก ที่ฉนิกายสุต
ทุติโย ภาค

มหาวคโค

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

มหาปทานสุตฺตํ

[๑] เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมฺมํ ภควา สํวคฺติยํ วิหริติ
เชตฺวเน อนนาคมีณฺหิภิกฺษุสํวารามे กเรวฺกฏิกายํ ฯ อถโฆ สมฺพหุจฺฉานํ
ภิกฺขุณฺหํ ปจฺจุภาตคฺคํ ปิณฺฑปาตปฏิกกฺขนฺตานํ กเรวฺมณฺหตฺมาเพ สันนิ-
สินฺหานํ สันนิปตฺตานํ ปุพฺเพนิวาสปฏิสํยุตฺตา ชมฺมํ กถา อุกฺกปาติ
อิตฺถิํ ปุพฺเพนิวาสํ อิตฺถิํ ปุพฺเพนิวาสํติ ฯ อสุสํสํ โฆ ภควา
ทิพฺพาย โสตฺถาคุยา วิสฺสุทฺธาย อติภฺกนฺตฺมานุสํกาย เตสํ ภิกฺขุณฺหํ
อิมํ กถาสํตฺตํ ฯ อถโฆ ภควา อญฺจุจฺยาสนา เยน กเรวฺ-
มณฺหตฺมาโพ เตหฺนุสํกมฺมิ อฺปสํกมฺมิคฺวา ปนฺนตฺตาสเน นิสํสิ ฯ
นิสํซฺซ โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสํ กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ
กถาย สันนิสินฺหา กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺลกคฺคาติ ฯ เอวํ
วคฺคเต เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทฺโวจํ อีช ภนฺเต อมฺหากํ ปจฺจุ-
ภาตคฺคํ ปิณฺฑปาตปฏิกกฺขนฺตานํ กเรวฺมณฺหตฺมาเพ สันนิสินฺหานํ สันนิ-

[๒] วิปัสสั ภิกฺขเว ภคฺวา อรหํ สมนุสํมฺพุทฺโธ ชุตฺติโย

๔] มหาปทานสูตร ปจิมภาณวาริ สุตตสมุทสาสมพุทฺธปฺปวตฺติ ๓

ชาติยา อโหสิ ชาติยิกุเต อุตฺปาติ ฯ สิจฺฉิ ภิกฺขเว ภควา อรหํ
สมฺมาสมฺพุทฺธโ ชตฺติโย ชาติยา อโหสิ ชาติยิกุเต อุตฺปาติ ฯ
เวธสฺส ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ ชตฺติโย ชาติยา
อโหสิ ชาติยิกุเต อุตฺปาติ ฯ กกุสนฺโช ภิกฺขเว ภควา อรหํ
สมฺมาสมฺพุทฺธโ พฺราหฺมณ ชาติยา อโหสิ พฺราหฺมณกุเต
อุตฺปาติ ฯ โจนาคมนิ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ
พฺราหฺมณ ชาติยา อโหสิ พฺราหฺมณกุเต อุตฺปาติ ฯ กถฺสฺสไป
ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ พฺราหฺมณ ชาติยา อโหสิ
พฺราหฺมณกุเต อุตฺปาติ ฯ อหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ อรหํ สมฺมา-
สมฺพุทฺธโ ชตฺติโย ชาติยา อโหสิ ชาติยิกุเต อุตฺปาติ ฯ

[๓] วิปสฺสิ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ โกณฺฑนฺน
โคตฺเตน อโหสิ ฯ สิจฺฉิ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ
โกณฺฑนฺน โคตฺเตน อโหสิ ฯ เวธสฺส ภิกฺขเว ภควา อรหํ
สมฺมาสมฺพุทฺธโ โกณฺฑนฺน โคตฺเตน อโหสิ ฯ กกุสนฺโช ภิกฺขเว
ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ กถฺสฺสไป โคตฺเตน อโหสิ ฯ โจนาคมนิ
ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ กถฺสฺสไป โคตฺเตน อโหสิ ฯ
กถฺสฺสไป ภิกฺขเว ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ กถฺสฺสไป โคตฺเตน
อโหสิ ฯ อหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโ โคตโม
โคตฺเตน อโหสิ ฯ

[๔] วิปสฺสิสฺส ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

๗] มหาปทานสูตร ปจิมภาณวาร สัตตสมมาสุมพุทฺธปาวตติ ๕

ชนฺฑิตีสุตฺตํ นาม สํวากุญฺคํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทญฺคํ ฯ สิริสิสุตฺตํ
ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ อภิภูตมฺภวํ นาม
สํวากุญฺคํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทญฺคํ ฯ เวสฺสภุสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต
อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ โสณุตฺตํ นาม สํวากุญฺคํ อโหสิ อคฺคํ
ภทฺทญฺคํ ฯ กกุสฺสนุสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ
วิชรฺสณฺฑีวํ นาม สํวากุญฺคํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทญฺคํ ฯ โกนาคมนสุตฺตํ
ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ ภิชฺชโยสุตฺตํ นาม
สํวากุญฺคํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทญฺคํ ฯ กสฺสโปสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต
อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ ติสฺสภารทวาชํ นาม สํวากุญฺคํ อโหสิ
อคฺคํ ภทฺทญฺคํ ฯ มยฺหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สํวิปฺตคโมกฺกตถานํ
นาม สํวากุญฺคํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทญฺคํ ฯ

[๗] วิปัสสิสุตฺตํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ
ตโย สํวากานํ สันนิปาตา อเหสฺสุ เอโก สํวากานํ สันนิปาโต
อโหสิ อฏฺฐสฺสญฺจิภิกฺขุสฺสคตฺสหฺสฺสํ เอโก สํวากานํ สันนิปาโต อโหสิ
ภิกฺขุสฺสคตฺสหฺสฺสํ เอโก สํวากานํ สันนิปาโต อโหสิ อสฺสติกิภิกฺขุ-
สฺสหฺสฺสํ ฯ วิปัสสิสุตฺตํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ
อิมํ ตโย สํวากานํ สันนิปาตา อเหสฺสุ สํพุเพสฺสเยว ชีวนาสวณํ ฯ
สิริสิสุตฺตํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สุมมาสุมพุทฺธสุตฺตํ ตโย สํวากานํ
สันนิปาตา อเหสฺสุ เอโก สํวากานํ สันนิปาโต อโหสิ ภิกฺขุสฺสค-
ตฺสหฺสฺสํ เอโก สํวากานํ สันนิปาโต อโหสิ อสฺสติกิภิกฺขุสฺสหฺสฺสํ

เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ สत्ตติภิกขุสหัสสานิ ฯ สิวัสส
 ภิกขเว ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธุสสุ อิมะ ทโย สาวกานํ
 สันนิปาตา อเหตุํ สัพพะเสยว ขัณาสวานํ ฯ เวสสภุสสุ ภิกขเว
 ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธุสสุ ทโย สาวกานํ สันนิปาตา อเหตุํ
 เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ อสัทธิภิกขุสหัสสานิ เอโก
 สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ สत्ตติภิกขุสหัสสานิ เอโก สาวกานํ
 สันนิปาโต อโหสิ สญฺจสิภิกขุสหัสสานิ ฯ เวสสภุสสุ ภิกขเว ภควโต
 อรหโต สัมมาสัมพุทธุสสุ อิมะ ทโย สาวกานํ สันนิปาตา อเหตุํ
 สัพพะเสยว ขัณาสวานํ ฯ กกุสณุสสุ ภิกขเว ภควโต อรหโต
 สัมมาสัมพุทธุสสุ เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ จตุตทิส-
 ภิกขุสหัสสานิ ฯ กกุสณุสสุ ภิกขเว ภควโต อรหโต สัมมา-
 สัมพุทธุสสุ อयํ เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ สัพพะเสยว
 ขัณาสวานํ ฯ โจนาคมนุสสุ ภิกขเว ภควโต อรหโต สัมมา-
 สัมพุทธุสสุ เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ ติสสภิกขุสหัสสานิ ฯ
 โจนาคมนุสสุ ภิกขเว ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธุสสุ อयํ
 เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ สัพพะเสยว ขัณาสวานํ ฯ
 กสฺสเปสฺส ภิกขเว ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธุสสุ เอโก
 สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ วิสัทธิภิกขุสหัสสานิ ฯ กสฺสเปสฺส
 ภิกขเว ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธุสสุ อยํ เอโก สาวกานํ
 สันนิปาโต อโหสิ สัพพะเสยว ขัณาสวานํ ฯ มยุหํ ภิกขเว เขตตริ

อรุณ นาม ราชา ปิตา อโหสิ ปภวตี นาม เทวี มาตา
 อโหสิ ชเนตตี อรุณสูตร รมโย อรุณวตี นาม นคร ราชนัน
 อโหสิ ฯ เวตัสสุสูตร ภิกขเว ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสูตร
 สุปปตฺโต นาม ราชา ปิตา อโหสิ ยสวตี นาม เทวี มาตา
 อโหสิ ชเนตตี สุปปตฺตสูตร รมโย อนันนํ นาม นคร ราชนัน
 อโหสิ ฯ กุสณฺหสูตร ภิกขเว ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสูตร
 อคฺคิหตฺโต นาม พุราหฺมณ ปิตา อโหสิ วิสาชา นาม พุราหฺมณ
 มาตา อโหสิ ชเนตตี ฯ เตน โข ปน ภิกขเว สมนฺ เชน
 นาม ราชา อโหสิ เชนสูตร รมโย เชนวตี นาม นคร ราชนัน
 อโหสิ ฯ โกนาคมนสูตร ภิกขเว ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสูตร
 ยณฺณทตฺโต นาม พุราหฺมณ ปิตา อโหสิ อุตฺตรา นาม
 พุราหฺมณ มาตา อโหสิ ชเนตตี ฯ เตน โข ปน ภิกขเว
 สมนฺ โสภ นาม ราชา อโหสิ โสภสูตร รมโย โสภวตี
 นาม นคร ราชนัน อโหสิ ฯ กสฺสปสูตร ภิกขเว ภควโต อรหโต
 สมมาสัมพุทฺธสูตร พุทฺทมทตฺโต นาม พุราหฺมณ ปิตา อโหสิ
 ชนวตี นาม พุราหฺมณ มาตา อโหสิ ชเนตตี ฯ เตน โข ปน
 ภิกขเว สมนฺ กิก্ক นาม ราชา อโหสิ กิกฺกสูตร รมโย พารานถ
 นาม นคร ราชนัน อโหสิ ฯ มยฺหํ ภิกขเว เอตฺรหิ สฺสทฺโธโน
 นาม ราชา ปิตา อโหสิ มายา นาม เทวี มาตา อโหสิ ชเนตตี
 กปฺปิตวตฺตํ นาม นคร ราชนัน อโหสตี ฯ อิทมโวจ ภควา อิทํ

๓๐] มหาปทานสูตรที่ ๑๖ มหาปทานวารุ ภควโต ปุพฺเพนิวาสานุสสติกา ๘
วตฺวาน สฺสโคโต อญฺเฐยาสนา วิหารุ ปาวีสี ฯ

[๓๐] อถ โข เตสํ ภิกฺขุณฺโณ อจิริปฏกนุสฺสํ ภควโต อยมนุตรา-
กกา อุกฺกปาติ อจฺฉริยํ อารุโส อพฺภุทํ อารุโส ตถาคคฺคสฺส
มทิตฺตํ มหาปทานวตา ยตฺร ทิ นาม ตถาคโค อตฺเต พุทฺธ
ปริณิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเญ ฉินฺนอญฺเฆ ปริยาทินฺนอญฺเฆ สํพุทฺธกฺขวตฺต-
วตฺเต ชาติโคมี อานุสฺสริสฺสติ นามโคมี อานุสฺสริสฺสติ โคคฺคโคมี
อานุสฺสริสฺสติ อายุปฺปมาณโคมี อานุสฺสริสฺสติ สํวญฺญโคมี อานุสฺ-
ริสฺสติ สํวณฺณนิปาตโคมี อานุสฺสริสฺสติ เอวํชฺจุ เต ภควนฺโต
อहेสุ อิตฺถี เอวํนามา เต ภควนฺโต อहेสุ อิตฺถี เอวํโลกฺคา
เต ภควนฺโต อहेสุ อิตฺถี เอวํสํธา เต ภควนฺโต อहेสุ อิตฺถี
เอวํมฺมา เต ภควนฺโต อहेสุ อิตฺถี เอวํปณฺนา เต ภควนฺโต
อहेสุ อิตฺถี เอวํวิหารุ เต ภควนฺโต อहेสุ อิตฺถี เอวํวิมฺมฺคา
เต ภควนฺโต อहेสุ อิตฺถีติ ฯ กิ นฺ ติ อารุโส ตถา-
คคฺคสฺส นฺ ติ เอสา มฺมชาตฺตํ สํปฏฺธิวิทฺธา ยสฺสา มฺมชาตฺตยา
สํปฏฺธิวิทฺธตา ตถาคโค อตฺเต พุทฺธ ปริณิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเญ
ฉินฺนอญฺเฆ ปริยาทินฺนอญฺเฆ สํพุทฺธกฺขวตฺตวตฺเต ชาติโคมี อานุสฺสริ-
นามโคมี อานุสฺสริ โคคฺคโคมี อานุสฺสริ อายุปฺปมาณโคมี อานุสฺสริ
สํวญฺญโคมี อานุสฺสริ สํวณฺณนิปาตโคมี อานุสฺสริ เอวํชฺจุ
เต ภควนฺโต อहेสุ อิตฺถี เอวํนามา ฯ เอวํโลกฺคา ฯ เอวํ-
สํธา ฯ เอวํมฺมา ฯ เอวํปณฺนา ฯ เอวํวิหารุ ฯ เอวํวิมฺมฺคา

เต ภควนโต อเหตุ อธิปัติ อุกาหุ เทวตา ตถาคตสัจจ เอตมตถ
 อาริเจสฺส เยน ตถาคโต อคฺเต พุทฺเธ ปรีณิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเญ
 ฉินฺนอฏฺฐเม ปรียาทินฺนอฏฺฐเญ สํพพทฺถุขวํตีวตฺเต ชาติโตมฺปี อนุสฺสวติ
 นามโตมฺปี อนุสฺสวติ โคตฺตโตมฺปี อนุสฺสวติ อายุปฺปมาณโตมฺปี อนุสฺสวติ
 สํวกยฺกโตมฺปี อนุสฺสวติ สํวกสํนนิปาตโตมฺปี อนุสฺสวติ เอวํสจฺจา
 เต ภควนโต อเหตุ อธิปัติ เอวํนามา ฯ เอวํโคตฺตา ฯ เอวํ
 สํตา ฯ เอวํมมา ฯ เอวํปณฺณา ฯ เอวํวิหาวี ฯ เอวํวิมุตฺตา
 เต ภควนโต อเหตุ อธิปัติ ฯ อยฺยจฺ หิ เตสํ ภิกฺขุณฺโณ อนุตฺรากถา
 วิปฺปกถา โหติ ฯ

[๓๓] อถโฆ ภควา ส่ายณฺหสํมํ ปฏฺฐิตฺตถานา วุฏฺฐิจิโต เยน
 กเวริมณฺทตมาโฬ เตนุปลงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน
 นิสฺสํติ ฯ นิสฺสขฺช โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ กาย นุตฺต ภิกฺขเว
 เอตฺรหิ กถาย สมนิสฺสนฺนา กา จ ปน โว อนุตฺรากถา วิป-
 ปกถาติ ฯ เอวํ วุตฺเต เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺ จิร ภาเน
 อมฺหากํ อจิรปฏฺกนฺตสฺส ภควโต อยมนุตฺรากถา อุกฺปาทิ อจฺฉริยํ
 อาวุโส อพฺภุตํ อาวุโส ตถาคตสฺส มหิตฺธิกฺกตา มหานุภาวตา
 ยตฺร หิ นาม ตถาคโต อคฺเต พุทฺเธ ปรีณิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเญ
 ฉินฺนอฏฺฐเม ปรียาทินฺนอฏฺฐเญ สํพพทฺถุขวํตีวตฺเต ชาติโตมฺปี อนุสฺส-
 วสฺสติ นามโตมฺปี อนุสฺสวสฺสติ โคตฺตโตมฺปี อนุสฺสวสฺสติ อายุป-
 ปมาณโตมฺปี อนุสฺสวสฺสติ สํวกยฺกโตมฺปี อนุสฺสวสฺสติ สํวกสํ-

๓๓]มหาปทานสูตรที่ ปฐมภาณวาร ภควโต ปุพฺพเพนิวาสานุสฺสติกถา ๓๓

นิปาตโคมี อหุสฺสสฺสตี เอวํชฺจุ เต ภควนฺโต อหฺลํ อิตฺถิ
เป ๑ เอวํมุตฺตา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิตฺถิ ๑ กิ นุ ไช
อาวุสฺส ตถาคคฺคฺสฺส เอว นุ ไช เอสา ชมฺมชฺาตุ สฺสํปฏิวิทฺธา ยสฺสา
ชมฺมชฺาตุยา สฺสํปฏิวิทฺชฺา ตถาคโต อตฺเต พุทฺเธ ปรีนฺพุทฺเต
ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนฉฺูเม ปรียาทินฺนฉฺูเม สฺพพุทฺธวํสฺสคฺเต ชาตฺโคมี
อหุสฺสสฺสตี นามโคมี อหุสฺสสฺสตี โคตฺตโคมี อหุสฺสสฺสตี อายุสฺส-
ปฺมาณโคมี อหุสฺสสฺสตี สํวกฺยโคมี อหุสฺสสฺสตี สํวกฺสฺสนิปาตโคมี
อหุสฺสสฺสตี เอวํชฺจุ เต ภควนฺโต อหฺลํ อิตฺถิ เอวํนามา ๑
เอวํโคตฺตา ๑ เอวํสฺสา ๑ เอวํชฺมา ๑ เอวํปณฺณา ๑ เอวํ-
วิทฺหาริ ๑ เอวํมุตฺตา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิตฺถิ อุกฺกาหุ เทวตา
ตถาคคฺคฺสฺส เอตมคฺคํ อาโรเจสฺสุ เยน ตถาคโต อตฺเต พุทฺเธ
ปรีนฺพุทฺเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนฉฺูเม ปรียาทินฺนฉฺูเม สฺพพุทฺธ-
วํสฺสคฺเต ชาตฺโคมี อหุสฺสสฺสตี นามโคมี ๑เป ๑ สํวกฺสฺสนิปาตโคมี
อหุสฺสสฺสตี เอวํชฺจุ เต ภควนฺโต อหฺลํ อิตฺถิ เอวํนามา ๑เป ๑
เอวํมุตฺตา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิตฺถิ อยํ ไช โน ภนฺเต
อนฺตรากฺกา วิปฺปกตา อถ ภควา อนุสฺสํโคตฺติ ๑ ตถาคคฺคฺสฺส-
เวสา ภิกฺขเว ชมฺมชฺาตุ สฺสํปฏิวิทฺธา ยสฺสา ชมฺมชฺาตุยา สฺสํปฏิ-
วิทฺชฺา ตถาคโต อตฺเต พุทฺเธ ปรีนฺพุทฺเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺน-
ฉฺูเม ปรียาทินฺนฉฺูเม สฺพพุทฺธวํสฺสคฺเต ชาตฺโคมี อหุสฺสสฺสตี
นามโคมี อหุสฺสสฺสตี โคตฺตโคมี อหุสฺสสฺสตี อายุสฺสปฺมาณโคมี อหุสฺสสฺสตี

สวากยัคโคมี อนุสัตรติ สวากยัคโคมี อนุสัตรติ เอวชจุจา
 เต ภควนโต อเหตุ อิตีมี เอวณามา ๑เป ๑ เอววิมุคตา เต
 ภควนโต อเหตุ อิตีมีติ เทวตานิ ตถาคตัสส เอตมตถ์ อวโรเจสฺ
 เยน ตถาคโต อตฺเต พุทฺเธ ปรีนิพพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ
 ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สัพพทกฺขวิคฺคหเต ชาติโตมี อนุสัตรติ นามโตมี
 ๑ เป ๑ สวากยัคโคมี อนุสัตรติ เอวชจุจา เต ภควนโต
 อเหตุ อิตีมี เอวณามา ๑เป ๑ เอววิมุคตา เต ภควนโต อเหตุ
 อิตีมีติ ๑ อิจฺฉเยยฺยาค โน ตฺตฺเมห ภิกฺขเว ภิยฺโยโส มคฺคทาย
 ปุพฺพเพณิवासํปฏิสํยุคํ ฆมฺมํ กถํ โสคฺคหติ ๑ เอตสฺส ภควา กาโต
 เอตสฺส สุกต กาโต ยํ ภควา ภิยฺโยโส มคฺคทาย ปุพฺพเพณิवास-
 ปฏิสํยุคํ ฆมฺมํ กถํ กรายย ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชาเวสฺสํนํตีติ ๑
 เตนฺหิ ภิกฺขเว สฺสณาก สํสํกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสํมํตี ๑ เอว
 ภนฺเตติ โห เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสสฺสํ ๑ ภควา เอตทโวจ
 อโศ โส ภิกฺขเว เอกนฺนฺนโต กปฺโป ยํ วิปสฺสํ ภควา อรหํ
 สํมํสาสมํพุทฺโธ โธเก อุตฺปาติ ๑ วิปสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ
 สํมํสาสมํพุทฺโธ ฆคฺคิโย ชาติยา อโหสิ ฆคฺคิยฺยเก อุตฺปาติ ๑
 วิปสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมํสาสมํพุทฺโธ โกณฺฑนฺนํ โคคฺคเตน
 อโหสิ ๑ วิปสฺสํสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมํสาสมํพุทฺธสฺส
 อสฺสํทิสฺสํสฺสํสํนิ อายุปฺปมณํ อโหสิ ๑ วิปสฺสํ ภิกฺขเว ภควา
 อรหํ สํมํสาสมํพุทฺโธ ปาฏติยา มฺเห อภิสํพุทฺโธ ๑ วิปสฺสํสฺส

๓๓] มหาปทานสูตรํ ปจฺมภาณวารํ โพรหิตตฺตํ ชมฺมตาทกกา ๓๓

ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส ชนฺตทิตฺตํ นาม
สํวกฺยํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทกํ ๑ วิปสฺสีสฺส ภิกฺขเว ภควโต
อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส ตโย สํวกานํ สันนิปาตา อเหสิ
เอโก สํวกานํ สันนิปาโต อโหสิ อญฺจสํญฺจิภิกฺขุสฺสคฺคหฺสฺส เอโก
สํวกานํ สันนิปาโต อโหสิ ภิกฺขุสฺสคฺคหฺสฺส เอโก สํวกานํ
สันนิปาโต อโหสิ อสํคิภิกฺขุสฺสคฺคหฺสฺส ๑ วิปสฺสีสฺส ภิกฺขเว ภควโต
อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส อิมํ ตโย สํวกานํ สันนิปาตา อเหสิ
สพฺเพสฺสเยว ชฺฌนาสฺวานํ ๑ วิปสฺสีสฺส ภิกฺขเว ภควโต อรหโต
สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส อโสโก นาม ภิกฺขุ อปฺปญฺจโสโก อโหสิ อคฺค-
ปฺปญฺจโสโก ๑ วิปสฺสีสฺส ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส
พฺนุชฺฌมา นาม ราชา ปิตา อโหสิ พฺนุชฺฌมคฺคํ นาม เทวํ มาตา
อโหสิ ชนฺเตคฺคํ พฺนุชฺฌสฺส รณฺโณ พฺนุชฺฌมคฺคํ นาม นลฺวํ ราชนานํ
อโหสิ ๑

[๓๒] อถ ภิกฺขเว วิปสฺสี โพรหิตตฺโต ศุสฺสิตา กายา จิตฺตวา
สโต สฺมปชาโน มาตุ กุจฺฉิ อิกฺกมํ ๑ อยเมตฺถ ชมฺมตา ๑

[๓๓] ชมฺมตา เตสา ภิกฺขเว ยทา โพรหิตตฺโต ศุสฺสิตา กายา
จิตฺตวา มาตุ กุจฺฉิ อิกฺกมตํ ๑ อถ สเทวเก โตเก สมารเก
สพฺรหฺมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณฺณิยา ปชาย สเทวมพฺสฺสํ อปฺปมาโน
โอพาโร โอภาโส โตเก ปาตุภวติ อติภุมฺเมว เทวานํ เทวา-
นุภาวํ ๑ ยายํ ตา โลกนฺตริกา อชา อสํดุตา อนุชการ-

ติมิสา ยตุณิเม จนุติมสุริยา เอวมหิทธิกา เอวมหานุภาว อภาย
 นานุโณติ ตตุณิ อนุปมาโน โอพาโร โอภาโส ปาตุภวติ
 อติภุมเมว เทวานํ เทวานุภาवं ฯ เยมี ตตุถ สตุตา อุปปนา
 เตมี เตโนภาเสน อญญมณญํ สญฺชานนฺติ อญฺญเอมี กิร โภ
 สฺนฺติ สตุตา อธิรูปนฺนาติ ฯ อยญจ ทสฺสหัสฺสํ โลกชาตุ สํภุมฺปติ
 สํภุมภุมฺปติ สํภุเวเชติ อนุปมาโน จ โอพาโร โอภาโส โลก
 ปาตุภวติ อติภุมเมว เทวานํ เทวานุภาवं ฯ อยเมตถ ชมฺมตา ฯ

[๓๔] ชมมตา เสดา ภิกขเว ยทา โพธิสคฺโต มาตุ กุจฺฉิ
โอบกนฺโต โหติ จตุตฺตาริ เทวปุตฺตา จาคฺคหิสัง ภุจฺจา ย
คจฺฉนฺติ มา นํ โพธิสคฺตํ วา โพธิสคฺตมาตฺรํ วา มนุสฺสํ วา
อมนุสฺสํ วา โกจิ วิเหจฺเจตฺติ ฯ อยเมตถ ชมมตา ฯ

[๓๕] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยทา โพธิสฺสโต มาตุ กุจฺฉิ
โอยกฺกนฺโต โหติ ปกฺติยา สํสวตํ โพธิสฺสตฺตมาตา โหติ วิรตา
ปาณาติปาตา วิรตา อทินฺนาทานา วิรตา กาเมสุมฺมิจฺฉาจาวา วิรตา
มุสาธกา วิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐาณา ฯ อยมะตฺถ ชมฺมตา ฯ

[๓๖] ชมมตา เข่นสา ภิกขเว ยทา โพธิสตุโต มาตุ กุจัน
โสกุกนโต โหติ น โพธิสตุตมาตุ ปุริเสตฺถ มานสํ อุปฺปชฺชติ
กามคฺคณฺณสํหิตํ อนตฺติกุกมนิยา ว โพธิสตุตมาตา โหติ เกณจิ
ปุริเสน รตฺตจิจฺจเตน ฯ อยเมตฺถ ชมมตา ฯ

[๑๗] ชมฺมตา เวธํ ภิกฺขเว ยทา โหติสํสฺสโต มาตุ กุจฺฉิ

๓๘] มหาปทานสูตรํ ปฐมภาณวารํ โพธิสัตว์สูตรํ ชมฺมตักกตา ๓๕
โอบกณฺโโต โหติ ตาภินํ โพธิสัตว์ตมามา โหติ ปณฺณนํ กาม-
คฺคณานํ ฯ ๑ ๑๑ ปณฺณนํ กามคฺคณนํ สัมปปีตา สมนฺกิริยา ปรี-
จาเรติ ฯ ๑ ๑๒ เมตฺต ชมฺมตักกตา ฯ

[๓๘] ชมฺมตักกตา เอสา ภิกฺขเว ยथा โพธิสัตว์โต มาตุ กุจฺฉิ
โอบกณฺโโต โหติ น โพธิสัตว์ตมาตุ โกจิเทว อาพาโห อุปฺปชฺชติ
สุจฺฉิ โพธิสัตว์ตมาตา โหติ อภินนฺตกาเย โพธิสัตว์ตมฺภุ โพธิ-
สัตว์ตมาตา ติโรกฺขณิกํ ปสฺสตี สพฺพกฺคปจฺจํ อหฺนินฺทริยํ ฯ
เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มณฺเฑพฺริโย สฺสโก ชาติมา อญฺจิสฺสํ สุปฺปิกมฺมกโต
อจฺฉโณ วิปฺปสฺสนโน สพฺพการสฺมปฺนโน ตตฺตรสฺสํ สุตฺตํ อาวุตฺตํ นีตํ
วา ปีตํ วา โถหิตกํ วา โธทาคํ วา ปณฺณสุตฺตํ วา ตเมนํ
จกฺขมา ปุริสํ หตฺถํ กิริยา ปจฺจเวกฺเขยฺย อยํ โห มณฺ-
เฑพฺริโย สฺสโก ชาติมา อญฺจิสฺสํ สุปฺปิกมฺมกโต อจฺฉโณ วิปฺปสฺสนโน
สพฺพการสฺมปฺนโน ตตฺตรสฺสํ สุตฺตํ อาวุตฺตํ นีตํ วา ปีตํ วา
โถหิตกํ วา โธทาคํ วา ปณฺณสุตฺตํ วา เอวเมว โห ภิกฺขเว
ยथा โพธิสัตว์โต มาตุ กุจฺฉิ โอบกณฺโโต โหติ น โพธิสัตว์-
ตมาตุ โกจิเทว อาพาโห อุปฺปชฺชติ สุจฺฉิ โพธิสัตว์ตมาตา โหติ
อภินนฺตกาเย โพธิสัตว์ตมฺภุ โพธิสัตว์ตมาตา ติโรกฺขณิกํ ปสฺสตี
สพฺพกฺคปจฺจํ อหฺนินฺทริยํ ฯ ๑ ๑๒ เมตฺต ชมฺมตักกตา ฯ

[๓๙] ชมฺมตักกตา เอสา ภิกฺขเว สุตฺตาทาชาเต โพธิสัตว์เต โพธิ-
สัตว์ตมาตา กาลํ กโรติ คฺคิตํ กายํ อุปฺปชฺชติ ฯ ๑ ๑๒ เมตฺต ชมฺมตักกตา ฯ

[๒๐] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา อญฺเฐา อิตฺติกา นว
 วา ทสฺส วา มาเส คพฺภํ กุญฺณนา ปรีหริตฺวา วิชายนฺติ น เหวํ
 โพธิสฺสคฺคมาตา วิชายติ ฯ ทสฺสว มาธานิ โพธิสฺสคฺคํ โพธิสฺสคฺคมาตา
 กุญฺณนา ปรีหริตฺวา วิชายติ ฯ อยเมตฺถ ชมฺมตา ฯ

[๒๑] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา อญฺเฐา อิตฺติกา นิสินฺหา
 วา นิปนฺนา วา วิชายนฺติ น เหวํ โพธิสฺสคฺคํ โพธิสฺสคฺคมาตา
 วิชายติ จิตฺตา จ โพธิสฺสคฺคํ โพธิสฺสคฺคมาตา วิชายติ ฯ อยเมตฺถ
 ชมฺมตา ฯ

[๒๒] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา โพธิสฺสคฺคโต มาตุ กุญฺณิสฺสมา
 นิภฺขมฺติ เทวา ปจํ ปฏิกฺคณฺหนฺติ ปจฺจนา มนุสฺสํ ฯ อยเมตฺถ
 ชมฺมตา ฯ

[๒๓] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา โพธิสฺสคฺคโต มาตุ กุญฺณิสฺสมา
 นิภฺขมฺติ อปฺปคฺคโต จ โพธิสฺสคฺคโต ปจฺจวิ โหติ จตฺตาโร นํ
 เทวปฺปคฺคา ปฏิกฺคเหตฺวา มาตุ ปุรโต ชเปเนติ อตฺตมฺหา เทวิ
 โหติ มเหสฺสชฺช เตะ ปุคฺคโต อปฺปนฺโนติ ฯ อยเมตฺถ ชมฺมตา ฯ

[๒๔] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา โพธิสฺสคฺคโต มาตุ กุญฺณิสฺสมา
 นิภฺขมฺติ วิสฺสโต จ นิภฺขมฺติ อมกฺขิตฺโต อุกฺกเทน อมกฺขิตฺโต เสเมฺห
 อมกฺขิตฺโต รุหิเรน อมกฺขิตฺโต เกณจิ อสฺสจินา สฺสทฺธโร วิสฺสทฺธโร ฯ
 เสยฺยถามี ภิกฺขเว มณฺนิรตฺนํ กาสีเก วตฺถเก นิภฺขิตฺตํ เหว มณฺนิรตฺนํ
 กาสีกํ วตฺถํ มกฺกเชติ นมี กาสีกํ วตฺถํ มณฺนิรตฺนํ มกฺกเชติ ตํ

๒๗] มหาปทานสูตรํ ปจฺมภาณวารํ โพธิสํตฺตสํ ชมฺมตาทถา ๓๗
กิตฺตํ เหตุ อุกฺกมํ สุตฺตตฺตา เอวเมว โห ภิทฺทเว ยทา โพธิ-
สํตฺโต มาตุ กุจฺจนฺตฺมา นิกฺขมฺติ วิสฺสโต ๑ นิกฺขมฺติ อมกฺขิตฺโต
อฺกฺกเทน อมกฺขิตฺโต เสเมเหน อมกฺขิตฺโต รุทฺติเรน อมกฺขิตฺโต เกณจิ
อสุจฺจिณา สุตฺโต วิสฺสุตฺโต ๑ อยเมตฺถ ชมฺมตาท ๑

[๒๕] ชมฺมตาท เอสา ภิทฺทเว ยทา โพธิสํตฺโต มาตุ กุจฺจนฺตฺมา
นิกฺขมฺติ เทว อฺกฺกสํสํ ชารว อนฺตฺตติทฺธา ปาตุภวณฺติ เอกา
สํตฺตสํ เอกา อฺกฺกสํสํ เยน โพธิสํตฺตสํ อฺกฺกกิกฺกจํ กโรณฺติ
มาตุ ๑ ๑ อยเมตฺถ ชมฺมตาท ๑

[๒๖] ชมฺมตาท เอสา ภิทฺทเว สํมฺปติชาโต โพธิสํตฺโต สเมหิ
ปาเทหิ ปติฏฺฐจฺหิตฺวา อุตฺตเรนอาภินฺนุโห สํตฺตปทวํตีหาเรณ กจฺจติ
เสตฺตมฺหิ นตฺเต อนฺนชาริยาเน สพฺพา ๑ ทิสฺวา อนฺนวิโลเกติ
อาสํกิญฺจ วาจํ ภาสํติ อคฺคโลหฺมสฺสมิ โลกสํสํ เขยฺยโหหฺมสฺสมิ
โลกสํสํ เสยฺยโหหฺมสฺสมิ โลกสํสํ อยมนฺติมา เม ชาติ นตฺติ
ทานิ ปุณฺณภาโวติ ๑ อยเมตฺถ ชมฺมตาท ๑

[๒๗] ชมฺมตาท เอสา ภิทฺทเว ยทา โพธิสํตฺโต มาตุ กุจฺจนฺตฺมา
นิกฺขมฺติ อถ สเทวเก โตเก สมารเก สพฺพรหฺมเก สสํสํมณ-
พฺพรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสําย อปฺปมาโน โอปาโร โอปาสํ
ปาตุภวติ อติกกฺกมฺเมว เทวานํ เทวานุภาวํ ๑ ยามิ ตา โลกนฺตฺริกา
อฆา อสํวฺตา อนฺนชาริติมิสฺวา ยตฺถมฺมีเม จนฺทิมสฺสุริยา เอวํมฺหิตฺธิกา
เอวํมฺหานุภาวา อาภาย นานฺโนภาติ ตตฺถมฺมี อปฺปมาโน โอปาโร

โอภาโส ปาตุภวติ อติภุมเมว เทวานํ เทวานุภาวํ ฯ เขมึ ตตฺถ
 สตุตา อุปปन्นา เตมึ เตโนภาเสน อณฺณมณฺณํ สณฺณานนฺติ
 อณฺณเขมึ กิร โภ สนฺติ สตุตา อธิอุปปนฺนาติ ฯ อยฺยจฺ ทสฺสทสฺสํ
 โลกธาตุ สํภุมปติ สัมภกมฺปติ สัมภเวเชติ อปฺปมาโน จ
 โอฬาร โอภาโส โลก ปาตุภวติ อติภุมเมว เทวานํ เทวา-
 นุภาวํ ฯ อยฺเมตฺถ ฆมฺมตา ฯ

[๒๘] ชาเต โช ปน ภิกฺขเว วิปัสสิมฺหิ กุมารे พนฺชุนโต
 รณฺโณ ปฏฺเฐทสฺสํ ปุตุโต เต เทว ชาโต คํ เทโว ปสฺสตุติ ฯ
 อทฺทสา โช ภิกฺขเว พนฺชุนา ราชา วิปัสสิ กุมารํ ทิสฺวา เนมิตุเต
 พุราหุมนเณ อามนฺตาเปตฺวา เขตฺทโวจฺ ปสฺสณฺตุ โภนฺโต เนมิตุตา
 พุราหุมนฺนา กุมารนฺติ ฯ อทฺทสฺสํ โช ภิกฺขเว นํ เนมิตุตา
 พุราหุมนฺนา วิปัสสิ กุมารํ ทิสฺวา พนฺชุนนฺตํ ราชา นํ เขตฺทโวจฺ
 อตฺตมโน เทว โหหิ มเหสฺสโก เต ปุตุโต อุปฺปन्नโน ธาภา เต
 มหาราช สุตฺตฺชนฺเต มหาราช ยสฺส เต กุเต เขวฺรโป ปุตุโต
 อุปฺปन्नโน อยฺ หิ เทว กุมาริ ทวคฺคํสํมหาปฺริสฺสทฺทฺชเนหิ สมนฺนา-
 คโต เขหิ สมนฺนาคตฺสํ มหาปฺริสฺสทฺสํ เทว จ คติโย ภวนฺติ
 อนนฺนยา สจฺจ อคารํ อชฺฌาวสฺติ ราชา โหติ จกฺกทฺตฺติ ฆมฺมิโก
 ฆมฺมราชา จาตุรฺนโต วิชิตาวั ชนฺปทญฺจาวริยปฺปุตุโต สตุตฺตรตน-
 สมนฺนาคโต ตสฺสตีมานิ สตุตฺตรตนานิ ภวนฺติ เสยฺยถิํ จกฺกทฺตฺตํ
 หตุตฺตฺตํ อสฺสทฺตํ มณฺนิทฺตํ อิตฺถิรฺตํ คหปฺติรฺตํ ปรีนายนทฺต-

๒๘] มหาปทานสูตร๑ ปฐมภาณวาร๑ ทวตฺตีสมหาปฐิสถกฺขณกถา ๑๘

เมว สत्ตมํ ปโรสหัสสํ โข ปนัสสํ ปุคฺคา ภวนฺติ สุวรา อังกรูปา
ปรเสณปฺมทฺทหนํ ใส อิมํ ปจฺฉิ สํกรปริยฺหนํ อทณฺเฑน อสฺสเถน
ขมฺเมเน อภิวิชฺช อชฺฌาวสฺสติ สฺสเจ โข ปน อคารสฺมา อนคาริยํ
ปพฺพชฺติ อรหํ โหติ สมนฺาสมฺพทฺโข โสเก วิวฺชฺจุณฺโท ๑ กตเมหิ
จายํ เทว กุมาริ ทวตฺตีสมหาปฐิสถกฺขณเหติ สมนฺาคโต เยหิ
สมนฺาคตสฺส มหาปฐิสสฺส เทว ๑ คติโย ภวนฺติ อนนฺเฎา สฺสเจ
อคารํ อชฺฌาวสฺสติ ราชา โหติ จกฺกทวตฺติ ขมฺมิโก ขมฺมราชา
จาทฺรณฺโต วิชิตาวํ ชนปทฺชฺจาวริยปฺปคฺโต สत्ตฺรตนสมนฺาคโต
ตสฺสํมานิ สत्ตฺรตนานิ ภวนฺติ เสยฺยถํ จกฺกรทฺนํ ๑ เป ๑
อภิวิชฺช อชฺฌาวสฺสติ สฺสเจ โข ปน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ
อรหํ โหติ สมนฺาสมฺพทฺโข โสเก วิวฺชฺจุณฺโท ๑

[๒๘] อิมํ หิ เทว กุมาริ สุปฺปติจฺจุจิตฺปาโท ยํปายํ เทว
กุมาริ สุปฺปติจฺจุจิตฺปาโท อิทมฺบีสสฺส มหาปฐิสสฺส มหาปฐิส-
ถกฺขณํ ภวติ ๑

อิมสฺส เทว กุมารสฺส เญจฺาปาทตเตสฺส จกฺกานิ ชาตานิ
สฺสสฺสํวารานิ สฺสเนมิทฺธานิ สฺสณาทิกานิ สฺสพฺพาการปริปฺปฺรานิ ยํปี เทว
อิมสฺส กุมารสฺส เญจฺาปาทตเตสฺส จกฺกานิ ชาตานิ สฺสสฺสํวารานิ
สฺสเนมิทฺธานิ สฺสณาทิกานิ สฺสพฺพาการปริปฺปฺรานิ อิทมฺบีสสฺส มหาปฐิสสฺส
มหาปฐิสถกฺขณํ ภวติ ๑

๑ ปรเสณปมททหนาคิมิ ปาเจเน ภวิตพพ ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ อายตฺตปณฺธิ ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ ทมฺงคฺคํ ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ มุทฺตตฺตทตฺตปาโท ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ ชาตทตฺตปาโท ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ อุตฺตํสงฺขปาโท ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ เณฺนิงฺโฆ ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ จิตฺโก ๑ อโนนฺมมฺโต อุกฺโก
ปณฺธิเตหิ ชนฺนุทานิ ปริมสฺสตี ปริมชฺชตี ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ โกสฺสํทิตฺตทตฺตคฺคฺโขห ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ สฺวณฺณณฺณโลน กานฺณจณฺสณฺนิภตฺโต ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ สฺสจฺจจณฺวี สฺสจฺจตฺตทา นวฺยิยา รโหชฺชตฺถํ
กาเย น อฺปฺปติปฺปตี ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ เอเกกฺกโตโม เอเกกฺกานิ โตมานิ
โตมกฺกเปสฺสุ ชาตานิ ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ อุกฺกชฺชคฺคโตโม อุกฺกชฺชคฺคานิ โตมานิ
ชาตานิ นีถานิ อณฺณชวณฺณณานิ กุณฺนชวณฺณณานิ ทกฺกชวณฺณณานิ
ชาตานิ ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ พุทฺธมุชฺชคฺคโต ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาริ สฺตคฺคตฺตสฺสโต ๑

๓ อฏฺฐกถายํ มุทฺตตฺตทตฺตปาโท ๑

๒๘] มหาปทานสูตรที่ ๑๕ มหาปทานวาริ ทุคตัสสัมหาปริตตกถณกถา ๒๓

อัย หิ เทว กุมาริ สัมพุพพุทกาโย ๑

อัย หิ เทว กุมาริ ปิตตุนตโรโส ๑

อัย หิ เทว กุมาริ นิโคธขปริมณฺฑโต ยาวตกุตฺต
กาโย ตาวตกุตฺต พยาโม ยาวตกุตฺต พยาโม ตาวตกุตฺต
กาโย ๑

อัย หิ เทว กุมาริ สมนฺนุกฺขนุโ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ รตฺตคฺคตฺตคฺค ๑

อัย หิ เทว กุมาริ สัมมทฺ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ จตฺตทาสฺสทฺ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ สมนฺท ๑

อัย หิ เทว กุมาริ อวิรทฺ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ สุตฺตกฺกทาสฺ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ ปหุตฺตทาสฺ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ พุทฺธทาสฺ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ อภินฺตเนตฺ ๑

อัย หิ เทว กุมาริ โคปชฺ ๑

อิมสฺส เทว กุมารสฺส อุนฺนา ภาณฺนทเว ชาตา โอทาทา มุท
ตฺตสฺสทฺ ๑ อิมสฺส เทว อิมสฺส กุมารสฺส อุนฺนา ภาณฺนทเว
ชาตา โอทาทา มุท ตฺตสฺสทฺ ๑

๑ อ. เอว ๑ ส. จิตฺตทาสฺ ๑ ๒ ส. อวิรทฺ ๑

อัยฺ หิ เทว กุมาโร อุนฺหิสุตฺตํ ยํปายํ เทว กุมาโร
อุนฺหิสุตฺตํ อิทมฺปิสุตฺตํ มหาปุริสสุตฺตํ มหาปุริสสุตฺตกฺขณํ ภวติ ฯ

[๓๐] อิเมหิ โข อัยฺ เทว กุมาโร ทฺวคฺคํสัมมหาปุริสสุตฺตกฺขณํ
สมนฺนาคโต ยะหิ สมนฺนาคตฺตํ มหาปุริสสุตฺตํ เทว ว คติโย
ภวนฺติ อนนฺญา สจฺเจ อคารํ อชฺฌณาวสฺติ ราชสา โหติ จกฺกวจฺติ
ชมฺมิโก ชมฺมราชา จาคฺคฺวโต วิชิตาวํ ชนปทฺฐจาวริยปฺปคฺโค
ตฺตฺตฺตฺตฺตสมนฺนาคโต ตตฺตฺตฺตฺตํ ตตฺตฺตฺตฺตํ ภวนฺติ เสยฺยถักํ
จกฺกกรตฺนํ หคฺคิรตฺนํ อตฺตฺตฺตํ มณฺนิรตฺนํ อิตฺถิรตฺนํ คหปติรตฺนํ
ปรีนายนกรตฺนเมว ตตฺตํ ปโรสฺสสุตฺตํ โข ปนฺตฺตํ ปุคฺคตา ภวนฺติ
สุรรา วิรฺรจฺจฺจฺจฺจ ปรีนฺนปฺปมทฺทฺทนา โส อิมํ ปจฺจํ สํครปฺปยฺนํ
อทฺทฺทฺทฺท อตฺตฺตฺตฺต ชมฺเมน สฺเมน อภिवิธิย อชฺฌณาวสฺติ สจฺเจ
โข ปน อคารํสมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ อรหํ โหติ สมนฺนาสมฺพทฺโฆ
โตเก วิจฺจฺจฺจฺจ โหติ ฯ

[๓๑] อถ โข ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชสา เนมิคฺเต พฺราหฺมณเ
อหคฺเตหิ วคฺคฺเตหิ อจฺจณาทคฺควา สพฺพกามาเนหิ สมนฺตปฺเปสํ ฯ อถ โข
ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชสา วิปสฺสสุตฺตํ กุมารสุตฺตํ ชาติโย อปฺปจฺจาเปสํ ฯ
อณฺญา ชีวํ ปาเยนฺติ อณฺญา นฺหาเปนฺติ อณฺญา ชาเรนฺติ
อณฺญา องฺเกน ปรีหฺรณฺติ ฯ ชาติสุตฺตํ โข ปน ภิกฺขเว วิปสฺสสุตฺตํ
กุมารสุตฺตํ เสตฺตจฺจฺจฺจํ ชารยิตฺถํ ทิวา เจว รคฺคํ จ มา นํ สํ

๑ นหาเปนฺตํติ ปาเชน ภวิตพฺพํ ฯ

วา อุนเห่ วา ตินัง วา รโห วา อุตฺตาโว วาติ ฯ ชาโต ไช
 ปน ภิกฺขเว วิปัสสิ กุมารโ พฺหุโน ชนฺตัสส มียิ อโหสิ มนาโป ฯ
 เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุนฺนปถํ วา ปทุมํ วา ปุณฺทริกํ วา พฺหุโน
 ชนฺตัสส มียิ มนาปิ เอวเมว ไช ภิกฺขเว วิปัสสิ กุมารโ พฺหุโน
 ชนฺตัสส มียิ อโหสิ มนาโป ฯ สฺวาสุตํ องฺเกเนว องฺกํ
 ปริหริยติ ฯ ชาโต ไช ปน ภิกฺขเว วิปัสสิ กุมารโ มณฺชฺชุตฺตโร จ
 อโหสิ วคฺคฺชุตฺตโร จ มชฺชุตฺตโร จ เปมฺนียุตฺตโร จ ฯ เสยฺยถาปิ
 ภิกฺขเว หิมวฺนเต ปพฺพเต กรวิกา นาม สกฺกนฺชาติ มณฺชฺชุตฺตรโร จ
 วคฺคฺชุตฺตรโร จ มชฺชุตฺตรโร จ เปมฺนียุตฺตรโร จ เอวเมว ไช ภิกฺขเว
 วิปัสสิ กุมารโ มณฺชฺชุตฺตโร จ อโหสิ วคฺคฺชุตฺตโร จ มชฺชุตฺตโร จ
 เปมฺนียุตฺตโร จ ฯ ชาตฺตัสส ไช ปน ภิกฺขเว วิปัสสิสุตฺต กุมารุตฺต
 กมฺมวิปากํ ทิพฺพจกฺขุ ปาตุโรหิสิ เยน ทูริ สมนฺตา โยชนํ
 ปสฺสตี ทิวา เจว รตฺตี จ ฯ ชาโต ไช ปน ภิกฺขเว วิปัสสิ
 กุมารโ อนิมฺมิตฺตํโต เปกฺขติ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เทวตา ตาวตฺติสา
 อนิมฺมิตฺตํตา เปกฺขนฺติ เอวเมว ไช ภิกฺขเว วิปัสสิ กุมารโ
 อนิมฺมิตฺตํโต เปกฺขติ ฯ ชาตฺตัสส ไช ปน ภิกฺขเว วิปัสสิสุตฺต
 กุมารุตฺต วิปัสสิเตวว สมนฺนา อุตฺปาติ ฯ อถไช ภิกฺขเว
 พนฺธุมา ราชา อญฺญกรเณ นิสินฺโน วิปัสสิ กุมารโ องฺเก นิสฺสทา-
 เปตฺวา อญฺเฐ อนุสํสตี ฯ ตตฺร สํ ภิกฺขเว วิปัสสิ กุมารโ
 ปิตุ องฺเก นิสินฺโน วิเจยฺย วิเจยฺย อตฺเต ปนายติ ฃาณณ ฯ

วิเจยฺย วิเจยฺย กุมารโ อฏฺฐเฏ ปณายติ ฌาณေနาคิ ฯ อถโฆ
 ภิกฺขเว วิปัสฺสิตฺตํ กุมารสฺส ภิกฺขโยังสํ มคฺคตายน วิปัสฺสิตฺตํ
 สมนฺวณฺา อุตฺตปาที ฯ อถโฆ ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชฺา วิปัสฺสิตฺตํ
 กุมารสฺส คโย ปาสฺาเท การฺาเปสฺสิ เองฺกํ วสฺสํ ีํ เองฺกํ เหมนฺตํ
 เองฺกํ คิมฺหิํ ปณฺจกามคฺคณานิ อฺปฏฺฐาเปสฺสิ ฯ ตตฺถ สฺสํ ภิกฺขเว
 วิปัสฺสํ กุมารโ วสฺสํ ปาสฺาเท จตฺตาโร มาเส นิปฺปฏิเสหิ ตฺริยเห
 ปริจายมาโน น เญฺฐาปาสฺาทํ โอรหตฺติ ฯ

ปจฺมภาณวารํ ฯ

[๓๒] อถโฆ ภิกฺขเว วิปัสฺสํ กุมารโ พหุณฺํ วสฺสํ พหุณฺํ
 วสฺสํ พหุณฺํ วสฺสํ พหุณฺํ อจฺจุเณน สํารถิ อามนฺเตสฺสิ โยเซหิ
 สมนฺม สํารถิ ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ อฺยฺยานภฺมํ คจฺฉาม สจฺฉํ
 ทสฺสํ นายาติ ฯ เอวํ เทวาคิ โฆ ภิกฺขเว สํารถิ วิปัสฺสิตฺตํ กุมารสฺส
 ปฏฺฐิตฺตํ ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ โยเซตฺวา วิปัสฺสิตฺตํ กุมารสฺส
 ปฏฺฐิตฺตํ ยุตฺตานิ โฆ เต เทว ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ
 ยสฺสํ ทานิ กถํ มณฺเฑสฺสิ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว วิปัสฺสํ กุมารโ
 ภทฺรํ ยานํ อภิรฺุทฺตา ภทฺเทหิ ภทฺเทหิ ยานเห อฺยฺยานภฺมํ
 นิยฺยาสฺสิ ฯ อทฺทสา โฆ ภิกฺขเว วิปัสฺสํ กุมารโ อฺยฺยานภฺมํ
 นิยฺยนฺโต ปฺริสํ ชินฺณํ โคปานสํวํภํ ภคฺคํ ทนฺทปฺรายนํ ปเวชมานํ
 คจฺฉนฺตํ อคฺคํ คตโยพฺพนํ ทิสฺวา สํารถิ อามนฺเตสฺสิ อยํ ปน
 สมนฺม สํารถิ ปฺริสํ กิํโกโต เกสาปิตฺตํ น ยถา อณฺเฑสฺสิ

๓๓] มหาปทานสูตรที่ ๓ ทุติยภาณวาร ปฐมเทวทูตทตฺตสันถกคา ๒๕
 กาโยบีสุตฺต น ยถา อญฺเฌสฺสเนติ ฯ เอโส ไซ เทว ชินฺโน
 นามาติ ฯ ก็ ปเนโส สมนฺ สํวโร ชินฺโน นามาติ ฯ เอโส
 ไซ เทว ชินฺโน นาม นทานิ เตเน จิรํ ชีวิตัพพํ ภวิสฺสคตฺติ ฯ
 ก็ ปน สมนฺ สํวโร อหํ ชราชมนฺ ชรํ อนตฺตโตติ ฯ ตถา
 เทว มยญฺจมนฺหา สัพเพ ชราชมนฺมา ชรํ อนตฺตตาติ ฯ เตเนหิ
 สมนฺ สํวโร อตฺตทานชฺช อญฺยานภุมมิกา อิตฺโต จ อนฺเตปรุ
 ปจฺจนียาหิตฺติ ฯ เอวํ เทวาติ ไซ ภิกฺขเว สํวโร วิปสฺสสุตฺต
 กุมารสุตฺต ปฏิสฺสตุวา ตโต จ อนฺเตปรุ ปจฺจนียาสิ ฯ ตตฺร
 สุทํ ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมารํ อนฺเตปรุ คโต ทุกฺขํ ทุมฺมนโ
 ปชฌายติ จิตฺตํ กิร โภ ชาคิ นาม ยตฺร หิ นาม ชาคสุตฺต
 ชรา ปณฺณายิสฺสคตฺติ ฯ

[๓๓] อถ ไซ ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา สํวโร อามนฺตาเปตฺวา
 เอตทโวจ กจฺจิ สมนฺ สํวโร กุมารํ อญฺยานภุมมิกา อภิมิตฺถ
 กจฺจิ สมนฺ สํวโร กุมารํ อญฺยานภุมมิกา อตฺตมโน อโหสฺสคิ ฯ
 น ไซ เทว กุมารํ อญฺยานภุมมิกา อภิมิตฺถ น ไซ เทว
 กุมารํ อญฺยานภุมมิกา อตฺตมโน อโหสฺสคิ ฯ ก็ ปน สมนฺ สํวโร
 อตฺตสุทํ กุมารํ อญฺยานภุมมิกา นิยฺยนฺโตติ ฯ อตฺตสุทํ ไซ เทว กุมารํ
 อญฺยานภุมมิกา นิยฺยนฺโต ปรุสฺสํ ชินฺนํ โคปานสํวโร ภคฺคํ ทณฺทปรายนํ
 ปเวธมานํ คจฺฉนฺตํ อตฺตํ คตโยพพนํ ทิสฺสุวา มํ เอตทโวจ
 อหํ ปน สมนฺ สํวโร ปรุสฺสํ กิร โภ เกสาบีสุตฺต น ยถา อญฺเฌสฺ

กาโยมิตฺตํ น ยถา อญฺเญสฺสํหิตี เอโส ไซ เทว ชินฺโน นามาติ
 ก็ ปเนโส สํมม สํารถิ ชินฺโน นามาติ เอโส ไซ เทว ชินฺโน
 นาม นทานิ เตน จิรํ ชีวิตพฺพํ ภวิสฺสํตํติ ก็ ปน สํมม
 สํารถิ อหํปํ ชราชมฺโม ชรํ อนตํคิตติ ตฺวญฺจ เทว มยญฺจมฺหา
 สํพเพ ชราชมฺมา ชรํ อนตํคิตติ เตนहि สํมม สํารถิ อตฺนทานชฺช
 อญฺยานภุมิยา อิตฺโต จ อนฺเตปรุํ ปจฺจนินฺยาหํติ เอวํ เทวาทิ
 ไซ อหํ เทว วิปสฺสํสํสํ กุมารสฺสํ ปฏิสฺสํตฺวา คโต จ อนฺเตปรุํ
 ปจฺจนินฺยาหํติ โส ไซ เทว กุมาริ อนฺเตปรุํ คโต ทุกฺขํ ทุมฺมนโ
 ปชฺฌณายติ จิตฺตํ กิร โภ ชาคิ นาม ยตฺร หิ นาม ชาคสฺสํ
 ชรา ปณฺณายิตฺสํตํติ ฯ อถไซ ภิกฺขเว พนฺธุรํสํสํ รณฺโณ เอตทโหสิ
 มา เทว ไซ วิปสฺสํ กุมาริ น รชฺชํ การเสสิ มา เทว วิปสฺสํ
 กุมาริ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิ มา เทว เนมิคฺคตํ
 พฺราหฺมณํ สจฺจํ อสฺสํ วจนฺนํติ ฯ อถไซ ภิกฺขเว พนฺธุรํ
 รชา วิปสฺสํสํสํ กุมารสฺสํ ภิยฺโยโส มตฺตาย ปณฺจกามคฺคณานิ
 อปฺปจฺจาเปสิ ยถา วิปสฺสํ กุมาริ รชฺชํ การเยยฺย ยถา วิปสฺสํ
 กุมาริ น อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชเยยฺย ยถา เนมิคฺคตํ
 พฺราหฺมณํ มิจฺฉา อสฺสํ วจนํ ฯ ตตฺร สฺสํ ภิกฺขเว วิปสฺสํ
 กุมาริ ปณฺจหิ กามคฺคณานิ สมนฺนํปิตํ สมนฺนํคิฏฺโฏติ ปริจาเรติ ฯ

[๓๔] อถโฆ ภิกขเว วิปัสสี กุมารโ พหุณฺณ วสุตํ ๑ เป ๑
อหทสา โฆ ภิกขเว วิปัสสี กุมารโ อญฺยานภุมิ นียฺยนโต ปุริสํ

๓๕] มหาปทานสูตร^๑ ทุตยภาณวาร^๒ ทุติยเทวทูตทตฺตสันถกา ๒๗
 อาพาธิก^๓ ทุกฺขิต^๔ พาพฺพหิตาน^๕ สเก มุตฺตกกร^๖เส ปติปนฺน^๗ สยมาน^๘
 อญฺเฌหิ วุฏฺฐา^๙มียมาน^{๑๐} อญฺเฌหิ ส^{๑๑}เวสียมาน^{๑๒} ทิสฺวา ส^{๑๓}ารถิ
 อามนุเคส^{๑๔} อัย ปน ส^{๑๕}มฺม ส^{๑๖}ารถิ ปุริโส^{๑๗} ถักโค^{๑๘} อกฺข^{๑๙}ณีย^{๒๐}ส^{๒๑}ุต
 น ยถา อญฺเฌส^{๒๒} ส^{๒๓}โรมี^{๒๔}ส^{๒๕} น ยถา อญฺเฌส^{๒๖}นุติ ๑ เอโส ๒
 เทว พุยาธิโก นามาติ ๑ ถิ ปเนโส^{๒๗} ส^{๒๘}มฺม ส^{๒๙}ารถิ พุยาธิโก
 นามาติ ๑ เอโส ๒ เทว พุยาธิโก นาม อปุเปว^{๓๐}นาม ตมฺหา
 อาพาธา วุฏฺฐ^{๓๑}เหยุยาติ ๑ ถิ ปน ส^{๓๒}มฺม ส^{๓๓}ารถิ อห^{๓๔}ม^{๓๕} พุยาธิม^{๓๖}โม
 พุยา^{๓๗}ธิ อนต^{๓๘}โตติ ๑ ตวณ^{๓๙}จ เทว มยณ^{๔๐}จม^{๔๑}หา ส^{๔๒}พ^{๔๓}เพ พุยาธิม^{๔๔}มา
 พุยา^{๔๕}ธิ อนต^{๔๖}คาติ ๑ เตน^{๔๗}หิ ส^{๔๘}มฺม ส^{๔๙}ารถิ อต^{๕๐}น^{๕๑}ทาน^{๕๒}ช^{๕๓}ช^{๕๔} อญฺยาน^{๕๕}ภุมิยา
 อิต^{๕๖} ๑ อน^{๕๗}เตป^{๕๘}รุ^{๕๙} ป^{๖๐}จ^{๖๑}ณ^{๖๒}ิย^{๖๓}ยา^{๖๔}ห^{๖๕}ิต^{๖๖} ๑ เอ^{๖๗}ว^{๖๘} เทว^{๖๙}า^{๗๐}ติ ๒ ภิก^{๗๑}ช^{๗๒}เว ส^{๗๓}ารถิ
 วิป^{๗๔}ส^{๗๕}ส^{๗๖}ส^{๗๗} ก^{๗๘}ุม^{๗๙}าร^{๘๐}ส^{๘๑} ป^{๘๒}วิ^{๘๓}ส^{๘๔}ส^{๘๕}ต^{๘๖}วา ค^{๘๗}โค ๑ อน^{๘๘}เตป^{๘๙}รุ^{๙๐} ป^{๙๑}จ^{๙๒}ณ^{๙๓}ิย^{๙๔}ยา^{๙๕}สิ ๑
 ต^{๙๖}ต^{๙๗}ร^{๙๘} ส^{๙๙}ุ^{๑๐๐}ภ^{๑๐๑} ภิก^{๑๐๒}ช^{๑๐๓}เว วิป^{๑๐๔}ส^{๑๐๕}ส^{๑๐๖} ก^{๑๐๗}ุม^{๑๐๘}า^{๑๐๙}โร อน^{๑๑๐}เตป^{๑๑๑}รุ^{๑๑๒} ค^{๑๑๓}โค ท^{๑๑๔}ก^{๑๑๕}ช^{๑๑๖} ท^{๑๑๗}ม^{๑๑๘}น^{๑๑๙}
 ป^{๑๒๐}ช^{๑๒๑}ณ^{๑๒๒}าย^{๑๒๓}ติ ช^{๑๒๔}ิ^{๑๒๕}ร^{๑๒๖}ต^{๑๒๗}ถ^{๑๒๘} ก^{๑๒๙}ิ^{๑๓๐}ร^{๑๓๑} โภ^{๑๓๒} ช^{๑๓๓}า^{๑๓๔}ติ น^{๑๓๕}าม ย^{๑๓๖}ต^{๑๓๗}ร^{๑๓๘} หิ น^{๑๓๙}าม ช^{๑๔๐}า^{๑๔๑}ต^{๑๔๒}ส^{๑๔๓}
 ช^{๑๔๔}ร^{๑๔๕}า ป^{๑๔๖}ณ^{๑๔๗}ณ^{๑๔๘}าย^{๑๔๙}ิ^{๑๕๐}ส^{๑๕๑}ต^{๑๕๒}ิ พุ^{๑๕๓}ยา^{๑๕๔}ธิ ป^{๑๕๕}ณ^{๑๕๖}ณ^{๑๕๗}าย^{๑๕๘}ิ^{๑๕๙}ส^{๑๖๐}ต^{๑๖๑}ิ^{๑๖๒} ๑

[๓๕] อถ ๒ ภิก^๑ช^๒เว พ^๓น^๔ช^๕มา ร^๖า^๗ชา ส^๘าร^๙ถิ อ^{๑๐}า^{๑๑}ม^{๑๒}น^{๑๓}ุ^{๑๔}ตา^{๑๕}เป^{๑๖}ต^{๑๗}วา
 เอ^{๑๘}ต^{๑๙}ท^{๒๐}ว^{๒๑}จ ก^{๒๒}จ^{๒๓}ุ^{๒๔}จ^{๒๕} ส^{๒๖}ม^{๒๗}ม^{๒๘} ส^{๒๙}าร^{๓๐}ถิ ก^{๓๑}ุม^{๓๒}า^{๓๓}โร อ^{๓๔}ญ^{๓๕}ย^{๓๖}าน^{๓๗}ภ^{๓๘}ุมิ^{๓๙}ยา
 อ^{๔๐}ภ^{๔๑}ิ^{๔๒}ร^{๔๓}มิ^{๔๔}ต^{๔๕}ถ^{๔๖} ก^{๔๗}จ^{๔๘}ุ^{๔๙}จ^{๕๐} ส^{๕๑}ม^{๕๒}ม^{๕๓} ส^{๕๔}าร^{๕๕}ถิ ก^{๕๖}ุม^{๕๗}า^{๕๘}โร อ^{๕๙}ญ^{๖๐}ย^{๖๑}าน^{๖๒}ภ^{๖๓}ุมิ^{๖๔}ยา
 อ^{๖๕}ต^{๖๖}ต^{๖๗}ม^{๖๘}น^{๖๙} อ^{๗๐}โ^{๗๑}ห^{๗๒}ส^{๗๓}ต^{๗๔}ิ ๑
 น ๒ เทว ก^{๗๕}ุม^{๗๖}า^{๗๗}โร อ^{๗๘}ญ^{๗๙}ย^{๘๐}าน^{๘๑}ภ^{๘๒}ุมิ^{๘๓}ยา อ^{๘๔}ภ^{๘๕}ิ^{๘๖}ร^{๘๗}มิ^{๘๘}ต^{๘๙}ถ^{๙๐} น ๒ เทว ก^{๙๑}ุม^{๙๒}า^{๙๓}โร
 อ^{๙๔}ญ^{๙๕}ย^{๙๖}าน^{๙๗}ภ^{๙๘}ุมิ^{๙๙}ยา อ^{๑๐๐}ต^{๑๐๑}ต^{๑๐๒}ม^{๑๐๓}น^{๑๐๔} อ^{๑๐๕}โ^{๑๐๖}ห^{๑๐๗}ส^{๑๐๘}ต^{๑๐๙}ิ ๑ ถิ ป^{๑๑๐}น^{๑๑๑} ส^{๑๑๒}ม^{๑๑๓}ม^{๑๑๔} ส^{๑๑๕}าร^{๑๑๖}ถิ อ^{๑๑๗}ท^{๑๑๘}ท^{๑๑๙}ส

๑ ส. เสดมาน ๑

กุมาโร อุตฺตยานภูมึ นียฺยนฺโตติ ฯ อตฺตสา โช เทว กุมาโร
 อุตฺตยานภูมึ นียฺยนฺโต ปุริสํ อาพาธํ ทุกฺขํ พหุหิตานํ สเก
 มุตฺตกัรฺสํ ปติปฺพนํ สยฺมานํ อณฺเณหิ อฏฺฐาปียฺมานํ อณฺเณหิ
 สํเวสียฺมานํ ทิสฺวา มํ เอตทโวจ อยํ ปน สมฺม สํวริ ปุริสํ
 กิกฺโก อกฺขนิบิสฺสํ น ยถา อณฺเณสํ สิริโรบิสฺสํ น ยถา
 อณฺเณสฺนติ เอโส โช เทว พฺยาธิโก นามาคิ กิ ปนโส
 สมฺม สํวริ พฺยาธิโก นามาคิ เอโส โช เทว พฺยาธิโก นาม
 อปฺเปวนาม ตมฺหา อาพาธา อฏฺฐาเหยฺยาติ กิ ปน สมฺม สํวริ
 อหํปิ พฺยาธิรมฺโม พฺยาธิ อนตฺตํโตติ ตวณฺจ เทว มยณฺจมฺหา
 สพฺเพ พฺยาธิรมฺมา พฺยาธิ อนตฺตํตาติ เตนหิ สมฺม สํวริ
 อตฺตทานชฺช อุตฺตยานภูมียา อิตฺโ จ อนฺเตปฺปํ ปจฺจนียฺยาหิ
 เอวํ เทวาคิ โช อหํ เทว วิปฺสฺสิสฺสํ กุมารสฺสํ ปฏฺฐิสฺสํตฺวา คโต จ
 อนฺเตปฺปํ ปจฺจนียฺยาสิ เอโส โช เทว กุมาโร อนฺเตปฺปํ คโต
 ทุกฺขํ ทุมฺมนํ ปชฺฌายติ ชิริตฺถ กิร โภ ชาติ นาม ยตฺร
 หิ นาม ชาติสฺส ชรา ปณฺณายิสฺสํติ พฺยาธิ ปณฺณายิสฺสํคํติ ฯ
 อถโช ภิกฺขเว พนฺธุสฺสํ รณฺโณ เอตทโหสิ มา เหว โช
 วิปฺสฺสํ กุมาโร น รชฺชํ กาเรสิ มา เหว วิปฺสฺสํ กุมาโร
 อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพหิ มา เหว เนมิตฺตํ พฺราหฺมณานํ
 สจฺจํ อสฺสํ วจฺนนฺติ ฯ อถโช ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา วิปฺสฺสิสฺสํ
 กุมารสฺสํ ภียโยโส มตฺตาย ปณฺจกามคฺคฺคณานิ อฺปฏฺฐาเปสิ ยถา

๓๖] มหาปทานสูตรํ ทุติยภาณวารํ ตติยเทวทูตทสฺสณกถา ๒๘

วิปสฺสํ กุมารโ รชฺชํ กาเรชฺช ยถา วิปสฺสํ กุมารโ น อคารสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพเชชฺช ยถา เนมิตุตฺตานํ พฺรหฺมณฺณํ มิจฺฉา อสฺส
วณฺณํ ๑ ตตฺร สฺสํ ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมารโ ปญฺจกามकुณฺเห สัมปปีโต
สมงฺกิโกโต ปริจาเรติ ๑ เป ๑

[๓๖] อทฺทสา โช ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมารโ อชฺชยานภุมิํ นิยุณฺโต
มหาชนกายํ สฺนฺนิปติตํ นานารตุตฺตานญฺจ ทสฺสํ วิธาคํ กิรฺมณํ
ทิสฺวา สํวณฺตี อามนฺเตสฺสํ ทิ นุ โช โส สฺมมํ สํวณฺตี มหาชนกาโย
สนฺนิปติโต นานารตุตฺตานญฺจ ทสฺสํ วิธาคํ กิริยตฺติ ๑ เอโส โช
เทว กาลกโต นามาติ ๑ เตนฺหิ สฺมมํ สํวณฺตี เยน โส กาลกโต
เตน วถํ เปเสหฺติ ๑ เอวํ เทวาคิ โช ภิกฺขเว สํวณฺตี วิปสฺสํ
กุมารสฺสํ ปวิสฺสํตฺวา เยน โส กาลกโต เตน วถํ เปเสหฺติ ๑
อทฺทสา โช ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมารโ เปตํ กาลกตํ ทิสฺวา สํวณฺตี
อามนฺเตสฺสํ ทิ ปณายํ สฺมมํ สํวณฺตี กาลกโต นามาติ ๑ เอโส โช
เทว กาลกโต นาม นทานิ ตํ ทกฺขณฺติ มาตา วา ปิตา วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโลหิตา โสปี น ทกฺขิสฺสํติ มาตํ วา ปิตํ วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโลหิตเตติ ๑ ทิ ปณ สฺมมํ สํวณฺตี อหฺมึ
มรณชฺมุโม มรณํ อนตฺโต มํปี น ทกฺขณฺติ เทโว วา เทวํ วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโลหิตา อหฺมึ น ทกฺขิสฺสํติ เทวํ วา เทวํ วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโลหิตเตติ ๑ ตฺวญฺจ เทว มยญฺจมุหา สพฺเพ
มรณชฺมุมา มรณํ อนตฺตา ตมึ น ทกฺขณฺติ เทโว วา เทวํ วา

อญฺเณ วา ฌาติสาโลหิตา ตฺวํมี น ทภฺธิสฺสสฺสึ เทวํ วา เทวํ วา
 อญฺเณ วา ฌาติสาโลหิตเตติ ฯ เตนฺหิ สํมมํ สํวริ อตฺตนาชฺช
 อญฺยานภุมมียา อิตฺโต ฯ อนฺเตปรํ ปจฺจนินฺยยาหํติ ฯ เอวํ เทวาทิ โช
 ภิกฺขเว สํวริ วิปสฺสึสฺสํ กุมารสฺสํ ปฏฺฐิสฺสํตฺวา คโต ฯ อนฺเตปรํ
 ปจฺจนินฺยยาสิ ฯ ตตฺถ สํกํ ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมารํ อนฺเตปรํ คโต
 ทฺถุชฺชํ ทุมฺมโน ปชฺฌายติ ชิริตฺถํ กิร โภ ชาคิ นาม ยตฺถ
 หิ นาม ชาคสฺส ชรา ปณฺณายิสฺสตี พฺยาชิ ปณฺณายิสฺสตี
 มรณํ ปณฺณายิสฺสตีติ ฯ

[๓๗] อถโช ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา สํวริ อามนฺตาเปตฺวา
 เอตทโวจ กจฺจิ สํมมํ สํวริ กุมารํ อญฺยานภุมมียา อภิริมิตฺถ
 กจฺจิ สํมมํ สํวริ กุมารํ อญฺยานภุมมียา อตฺตมโน อโหสฺสตี ฯ
 น โช เทว กุมารํ อญฺยานภุมมียา อภิริมิตฺถ น โช เทว กุมารํ
 อญฺยานภุมมียา อตฺตมโน อโหสฺสตี ฯ ก็ ปน สํมมํ สํวริ อทุกฺส
 กุมารํ อญฺยานภุมมํ นิยุณฺโถติ ฯ อทุกฺสา โช เทว กุมารํ
 อญฺยานภุมมํ นิยุณฺโถ มหาชนกายํ สํนฺธิปิตฺติ นานารตฺตานณฺจ
 ทฺสฺสํนํ วิธาดํ กยิรฺมานํ ทิสฺสา มํ เอตทโวจ ก็ นุ โช
 โส สํมมํ สํวริ มหาชนกาโย สํนฺธิปิตฺโต นานารตฺตานณฺจ
 ทฺสฺสํนํ วิธาดํ กยิรํตีติ เอโส โช เทว กาสกโต นามาติ
 เตนฺหิ สํมมํ สํวริ เยน โส กาสกโต เตน รถํ เปเสหํติ
 เอวํ เทวาทิ โช อหํ เทว วิปสฺสึสฺสํ กุมารสฺสํ ปฏฺฐิสฺสํตฺวา เยน

โส กาลกโต เตน รติ เปสเสถ อททสา โห เทว กุมารโ
 ปุริส เปต กาลกตํ ทิสฺวา มํ เขตทโวจํ ก็ ปนายํ สมน
 สารท กาลกโต นามาติ เอโส โห เทว กาลกโต นาม นทานิ
 ตํ ทกฺขนฺติ มาตา วา ปิตา วา อญฺเฆ วา ฌาตีสํโถหิตา
 โสมี น ทกฺขิสฺสํติ มาตํ วา ปิตํ วา อญฺเฆ วา ฌาตีสํโถหิต
 ก็ ปน สมน สารท อหิํ มรณชฺชโม มรณํ อนตฺโต มมี
 น ทกฺขนฺติ เทโว วา เทวํ วา อญฺเฆ วา ฌาตีสํโถหิตา
 อหิํ น ทกฺขิสฺสํติ เทวํ วา เทวํ วา อญฺเฆ วา ฌาตีสํโถหิต
 ตฺวญฺจ เทว มยญฺจมาหา สพฺเพ มรณชฺชมา มรณํ อนตฺตา
 ตมี น ทกฺขนฺติ เทโว วา เทวํ วา อญฺเฆ วา ฌาตีสํโถหิตา
 ตฺวมี น ทกฺขิสฺสํติ เทวํ วา เทวํ วา อญฺเฆ วา ฌาตีสํโถหิต
 เตนหิ สมน สารท อตฺตทานชฺช อญฺยานภุมิยา อิตฺ ๑ อนฺเตปรุ
 ปจฺจนียาหิํติ เอวํ เทวาทิ โห อหิ เทว วิปสฺสํสํ กุมารสฺส
 ปฏิสฺสํสฺวา ตโต ๑ อนฺเตปรุ ปจฺจนียาหิํ โส โห เทว กุมารโ
 อนฺเตปรุ คโต ทกฺขี ทุมฺมโน ปชฺฌายติ จิตฺตํ กิร โภ ชาติ
 นาม ยตฺร หิ นาม ชาติสฺส ชฺวา ปญฺณายิสฺสํติ พฺยาชิ
 ปญฺณายิสฺสํติ มรณํ ปญฺณายิสฺสํตฺติ ฯ อถโห ภิกฺขเว พนฺชมสฺส
 รณฺโณ เขตทโหสิ มา เทว โห วิปสฺสํ กุมารโ น รชฺชํ กาเรสิ
 มา เทว โห วิปสฺสํ กุมารโ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิ มา
 เทว โห เนมิตฺตานํ พฺราหฺมณานํ สจฺจํ อสฺสํ วจฺชนฺติ ฯ

๓๘] มหาปทานสูตร^๑ ทุติยภาณวาร^๒ ปุพฺพชิตทตฺตณกถา ๓๓

สาธุ กุสฺสจฺริยา^๓ สาธุ ปุณฺณกิริยา สาธุ อวิหิสา สาธุ
ภูตานุกมฺปาคิ ๑ สาธุ โข โส สมนฺ สारถิ ปุพฺพชิตो นาม
สาธุ ขมฺมจฺริยา สาธุ สมนฺจฺริยา สาธุ กุสฺสจฺริยา สาธุ
ปุณฺณกิริยา สาธุ อวิหิสา สาธุ ภูตานุกมฺปา เตนहि สมนฺ
सारถิ เยน โส ปุพฺพชิตो เตน รถํ เปเสหิ^๔ติ ๑ เอวํ เทวาคิ
โข ภิกฺขเว สारถิ วิปสฺสึ^๕สฺส กุมารสฺส ปฐิสฺสตุวา เยน โส
ปุพฺพชิตो เตน รถํ เปเส^๖สิ ๑ อถโข ภิกฺขเว วิปสฺสึ^๗ กุมารो
คํ ปุพฺพชิตํ เอตทโวจ ทฺวํ ปน สมนฺ กิถโต สีสํ^๘ปี เต
น ยถา อญฺเฐ^๙สํ วตฺถุณิ^{๑๐}ปี เต น ยถา อญฺเฐ^{๑๑}สนฺติ ๑ อหํ
โข เทว ปุพฺพชิตो นามาคิ ๑ กิ ปน ทฺวํ สมนฺ ปุพฺพชิตो
นามาคิ ๑ อหํ โข เทว ปุพฺพชิตो นาม สาธุ ขมฺมจฺริยา
สาธุ สมนฺจฺริยา สาธุ กุสฺสจฺริยา สาธุ ปุณฺณกิริยา สาธุ
อวิหิสา สาธุ ภูตานุกมฺปาคิ ๑ สาธุ โข ทฺวํ สมนฺ ปุพฺพชิตो
นาม สาธุ ขมฺมจฺริยา สาธุ สมนฺจฺริยา สาธุ กุสฺสจฺริยา
สาธุ ปุณฺณกิริยา สาธุ อวิหิสา สาธุ ภูตานุกมฺปาคิ ๑ อถโข
ภิกฺขเว วิปสฺสึ^{๑๒} กุมารो สारถิ อามนุสฺเส^{๑๓}สิ เตนहि สมนฺ สारถิ
รถํ อาทาย อิตो ๑ อนฺเตปรุ^{๑๔} ปจฺจานิยุยาहि อหํ ปน อีเรว
เกสฺมสฺส^{๑๕}สฺส โอหาเรตุวา กาสายานิ วตฺถุณิ อจฺฉาเทตุวา อคารสฺมา
อนคาริ^{๑๖}ยํ ปุพฺพชิตสฺส^{๑๗}มํติ ๑ เอวํ เทวาคิ โข ภิกฺขเว สारถิ

๑ ส. กุสฺสจฺริยา ๑

วิปัสสิสัถ กุมารสัถ ปฐิสัถวา รถิ อาทาย ตโต จ อนุเตปรุ
 ปจฺจานิยฺยาสิ ฯ วิปัสสิ ปน กุมารโ คตฺถเว เกธมสัถุ โหหาเรตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสุมํ อนคาริยํ ปพฺพชฺชि ฯ
 อสัโสสิ โห ภิภฺชเว พนฺธุมฺมตฺติยา ราชนานิยา มหาชนกาโย จตุ-
 ราสัติปาณสัถสัณนิ วิปัสสิ กิร กุมารโ เกธมสัถุ โหหาเรตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสุมํ อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ
 สุตฺวาน เนลํ เขตฺตโหสิ น หิ ญฺน โส โอโรโก ชมฺมวินโย
 น สํ โอริกา ปพฺพชฺชชา ยตฺถ วิปัสสิ กุมารโ เกธมสัถุ
 โหหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสุมํ อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตฺติ วิปัสสิ หิ นาม กุมารโ เกธมสัถุ โหหาเรตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสุมํ อนคาริยํ ปพฺพชฺชิสัติ
 กิมนุคํ ปน น มยฺหติ ฯ อถโห ภิภฺชเว มหาชนกาเย จตุ-
 ราสัติปาณสัถสัณนิ เกธมสัถุ โหหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
 อจฺฉาเทตฺวา วิปัสสิ โพธิสัถุํ อคารสุมํ อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตุํ
 อนุปพฺพชฺชิสุ ฯ ตาย สุกํ ภิภฺชเว ปริสําย ปริวฺโต วิปัสสิ โพธิสัถุโต
 ความนิคมชนปทราชานันตุ จาริกํ จรติ ฯ อถโห ภิภฺชเว วิปัสสิสัถ
 โพธิสัถุสัถ รโหคตฺสัถ ปฐิสัถุถินสัถ เหวํ เจตโส ปริวิตฺตโก
 อุตฺปาทิ น โห ปเนตํ ปติรฺมํ โยหํ ธาณินฺโน วิหฺวามิ
 ยนฺนุนาหํ เอโก คณฺมฺหา วูปกฺขุโ วิหเรยฺยนฺติ ฯ อถโห ภิภฺชเว
 วิปัสสิ โพธิสัถุโต อปเรณ สมนฺเณ เอโก คณฺมฺหา วูปกฺขุโ

๓๘] มหาปทานสูตรที่ หุติยภาณวาริ ปฏิจจสมุปบาทปัจจุเวกษณา ๓๕

วิหาสี ๑ อญฺเณเนว ตานิ จตุราศติปพฺพชิตสฺสสฺสํ อคฺมํสุ ๑
อญฺเณน วิปสฺสํ โพชฺสํคฺคโต ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสํสฺสํ โพชฺสํคฺคตํ
วาสุปกคฺคตํ รโหคคฺคตํ ปฏิสตฺถึนํสฺสํ เอวํ เจตสฺสํ ปริวิตกฺโก
อฺยุทฺปาที กิจฺจํ วตํ โถโก อานนฺโน ชายตี จ ชัยตี จ
มัยตี จ จวตี จ อฺยุทฺตชยตี จ อถ จ ปณฺมสฺสํ ทฺวํสฺสํ
นิสฺสํรณํ นปฺปชานาตี ชรามรณํสฺสํ ทฺวํสฺสํ นาม อิมํสฺสํ ทฺวํสฺสํ
นิสฺสํรณํ ปณฺณายิสฺสํติ ชรามรณํสฺสํติ ๑

[๓๘] อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสํสฺสํ โพชฺสํคฺคตํ เอตทโหสิ กิมฺหิ
นุ โห สติ ชรามรณํ โหติ กัมปจฺจุยา ชรามรณนฺติ ๑ อถโฆ
ภิกฺขเว วิปสฺสํสฺสํ โพชฺสํคฺคตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย
อภิสํมโย ชาตียา โห สติ ชรามรณํ โหติ ชาตีปจฺจุยา
ชรามรณนฺติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสํสฺสํ โพชฺสํคฺคตํ เอตทโหสิ
กิมฺหิ นุ โห สติ ชาตี โหติ กัมปจฺจุยา ชาตํติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว
วิปสฺสํสฺสํ โพชฺสํคฺคตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย
ภาเว โห สติ ชาตี โหติ ภวปจฺจุยา ชาตํติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว
วิปสฺสํสฺสํ โพชฺสํคฺคตํ เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โห สติ ภโว โหติ
กัมปจฺจุยา ภโวติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสํสฺสํ โพชฺสํคฺคตํ โยนิโส-
มนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย อฺยุทฺทาเน โห สติ ภโว
โหติ อฺยุทฺทาเนปจฺจุยา ภโวติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสํสฺสํ
โพชฺสํคฺคตํ เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โห สติ อฺยุทฺทานํ โหติ

กิปปจุจฺยา อุปาทานนุติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส
 โยนิโสมนสึการรา อหุ ปณฺณาย อภิสฺมโย คณฺหาเย โฆ สติ
 อุปาทานํ โหติ คณฺหาปจุจฺยา อุปาทานนุติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว
 วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส เอตทโหสิ กิมุหิ นุ โฆ สติ คณฺหา โหติ
 กิปปจุจฺยา คณฺหาติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส
 โยนิโสมนสึการรา อหุ ปณฺณาย อภิสฺมโย เวทนาย โฆ สติ
 คณฺหา โหติ เวทนาปจุจฺยา คณฺหาติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสึสฺส
 โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส เอตทโหสิ กิมุหิ นุ โฆ สติ เวทนา โหติ กิปปจุจฺยา
 เวทนาติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส โยนิโสมนสึการรา
 อหุ ปณฺณาย อภิสฺมโย ผสฺสึสฺส โฆ สติ เวทนา โหติ ผสฺสึสฺสปจุจฺยา
 เวทนาติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส เอตทโหสิ กิมุหิ
 นุ โฆ สติ ผสฺสึสฺส โหติ กิปปจุจฺยา ผสฺสึสฺสติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว
 วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส โยนิโสมนสึการรา อหุ ปณฺณาย อภิสฺมโย
 สฺสพายคเน โฆ สติ ผสฺสึสฺส โหติ สฺสพายคณฺหาปจุจฺยา ผสฺสึสฺสติ ๑
 อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส เอตทโหสิ กิมุหิ นุ โฆ
 สติ สฺสพายคณฺหา โหติ กิปปจุจฺยา สฺสพายคณฺหาติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว
 วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส โยนิโสมนสึการรา อหุ ปณฺณาย อภิสฺมโย
 นามรูป โฆ สติ สฺสพายคณฺหา โหติ นามรูปปจุจฺยา สฺสพายคณฺหาติ ๑
 อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสึสฺส โฬธึสฺสคฺคตฺสึสฺส เอตทโหสิ กิมุหิ นุ โฆ
 สติ นามรูปํ โหติ กิปปจุจฺยา นามรูปนุติ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว

๔๐] มหาปทานสูตรํ ทุติยภาณวารํ นิโรธวารปจจุเวกฺขนฺธา ๓๗

วิปัสสิตฺถํ โพธิสํคฺคตฺถํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย
วิญฺเฒาณฺ ๒ สติ นามรูปํ โหติ วิญฺเฒาณปจฺจยา นามรูปนฺติ ฯ
อถ ๒ ภิกฺขเว วิปัสสิตฺถํ โพธิสํคฺคตฺถํ เอตทโหสิ กิเมหิ นุ ๒
สติ วิญฺเฒาณํ โหติ กิंपจฺจยา วิญฺเฒาณนฺติ ฯ อถ ๒ ภิกฺขเว
วิปัสสิตฺถํ โพธิสํคฺคตฺถํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย
นามรูปเ ๒ สติ วิญฺเฒาณํ โหติ นามรูปปจฺจยา วิญฺเฒาณนฺติ ฯ
อถ ๒ ภิกฺขเว วิปัสสิตฺถํ โพธิสํคฺคตฺถํ เอตทโหสิ ปจฺจุทาวคฺคติ
๒ อิทํ วิญฺเฒาณํ นามรูปมฺหา นามปรี คจฺฉนฺติ เอตฺตาวคฺคา
ชาเยถ วา ชฺชเยถ วา มํเยถ วา จเวถ วา อูปปชฺชเยถ วา ยทิทํ
นามรูปปจฺจยา วิญฺเฒาณํ วิญฺเฒาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูป-
ปจฺจยา สํพายคณํ สํพายคณปจฺจยา ผลฺลํ ผลฺลํปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา คณฺหา คณฺหาปจฺจยา อูปาทานํ อูปาทานปจฺจยา
ภาโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺข-
โทมนสฺสํปายาสา สํภวณฺติ เอวเมตฺถํ เภวตฺถํ ทุกฺขฏฺฐนฺตฺถํ
สํมุทโย โหติ ฯ สํมุทโย สํมุทโยติ ๒ ภิกฺขเว วิปัสสิตฺถํ
โพธิสํคฺคตฺถํ ปุพฺเพ อนนุสฺสํเคตฺถํ ชมฺเมตฺถํ จกฺขุ อุตฺปาติ ฌาณํ
อุตฺปาติ ปณฺณาย อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ ฯ

[๔๐] อถ ๒ ภิกฺขเว วิปัสสิตฺถํ โพธิสํคฺคตฺถํ เอตทโหสิ กิเมหิ
นุ ๒ อสติ ชรามรณํ น โหติ กิธฺธํ นิโรชา ชรามรณนิโรโหติ ฯ
อถ ๒ ภิกฺขเว วิปัสสิตฺถํ โพธิสํคฺคตฺถํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย

อภิสัมโย ชาตียา โข อสฺสติ ชรามวณํ น โหติ ชาตินิกโรชา
 ชรามวณนิโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ โพรหิตํ ตํ
 เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺสติ ชาติ น โหติ กิสฺส นโรชา
 ชาตินิกโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ โพรหิตํ ตํ โยนิโส-
 มนสิกาวา อหุ ปญฺญา ย อภิสัมโย ภเว โข อสฺสติ ชาติ น โหติ
 ภวนิโรชา ชาตินิกโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ โพรหิตํ ตํ
 เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺสติ ภโว น โหติ กิสฺส นโรชา
 ภวนิโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ โพรหิตํ ตํ โยนิโส-
 มนสิกาวา อหุ ปญฺญา ย อภิสัมโย อุปาทาเน โข อสฺสติ ภโว
 น โหติ อุปาทานนิโรชา ภวนิโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ
 โพรหิตํ ตํ เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺสติ อุปาทานํ น โหติ
 กิสฺส นโรชา อุปาทานนิโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ
 โพรหิตํ ตํ โยนิโสมนสิกาวา อหุ ปญฺญา ย ตณฺหา
 โข อสฺสติ อุปาทานํ น โหติ ตณฺหานิโรชา อุปาทานนิโรโรติ ฯ
 อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ โพรหิตํ ตํ เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข
 อสฺสติ ตณฺหา น โหติ กิสฺส นโรชา ตณฺหานิโรโรติ ฯ อถ โข
 ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ โพรหิตํ ตํ โยนิโสมนสิกาวา อหุ ปญฺญา
 ย อภิสัมโย เวทนาย โข อสฺสติ ตณฺหา น โหติ เวทนานิโรชา
 ตณฺหานิโรโรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสฺสิตํ โพรหิตํ ตํ เอตทโหสิ
 กิมฺหิ นุ โข อสฺสติ เวทนา น โหติ กิสฺส นโรชา เวทนานิโรโรติ ฯ

๔๐] มหาปทานสูตรํ ทุติยภาณวารํ นิโรธวารปจจุเวกฺขนนา ๓๘

อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย
อภิสํมโย ผลฺลเส ไซ อสฺสติ เวทนา น โหติ ผลฺลสนิโรธา เวทนา-
นิโรโหติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ เขตฺตโหสิ
กิมฺหิ นุ ไซ อสฺสติ ผลฺลโส น โหติ กิสุตฺตํ นิโรธา ผลฺลสนิโรโหติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย
อภิสํมโย สํพายตเน ไซ อสฺสติ ผลฺลโส น โหติ สํพายตนิโรธา
ผลฺลสนิโรโหติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ เขตฺตโหสิ
กิมฺหิ นุ ไซ อสฺสติ สํพายตน์ น โหติ กิสุตฺตํ นิโรธา สํพายต-
นิโรโหติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ โยนิโสมนสิการา
อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย นามรูปे ไซ อสฺสติ สํพายตน์ น โหติ
นามรูปนิโรธา สํพายตนิโรโหติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ
โพธิสํคฺคสุตฺตํ เขตฺตโหสิ กิมฺหิ นุ ไซ อสฺสติ นามรูปํ น โหติ
กิสุตฺตํ นิโรธา นามรูปนิโรโหติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิ-
สํคฺคสุตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย วิญฺเฌาณ-
ไซ อสฺสติ นามรูปํ น โหติ วิญฺเฌาณนิโรธา นามรูปนิโรโหติ ฯ
อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ เขตฺตโหสิ กิมฺหิ นุ ไซ
อสฺสติ วิญฺเฌาณํ น โหติ กิสุตฺตํ นิโรธา วิญฺเฌาณนิโรโหติ ฯ อถ โข
ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย
อภิสํมโย นามรูปे ไซ อสฺสติ วิญฺเฌาณํ น โหติ นามรูปนิโรธา
วิญฺเฌาณนิโรโหติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสีสุตฺตํ โพธิสํคฺคสุตฺตํ เขตฺตโหสิ

อริคโค โห มุยายํ มคฺโค โพชาย ยทิทํ นามรูปนิโรชา วิญฺเฌาณ-
 นิโรโห วิญฺเฌาณนิโรชา นามรูปนิโรโห นามรูปนิโรชา สฺพายตฺต-
 นิโรโห สฺพายตฺตนิโรชา ผสฺสํนิโรโห ผสฺสํนิโรชา เวทฺหานิโรโห
 เวทฺหานิโรชา ตณฺหานิโรโห ตณฺหานิโรชา อูปาทานนิโรโห
 อูปาทานนิโรชา ภวนิโรโห ภวนิโรชา ชาตนิโรโห ชาตนิโรชา
 ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสํปายาสํ นิรุชฺฌนฺติ เอวเมตสฺส
 เกวตสฺสํ ทุกฺขทุกฺขนฺตสฺสํ นิโรโห โหติ ฯ นิโรโห นิโรโหติ โห
 ภิกฺขเว วิปสฺสํสฺสํ โพชิสฺสํคฺคสฺสํ ปุพฺเพ อนนุสฺสํเคสฺสํ ชมฺเมสฺสํ จกฺขุ
 อุตฺปาทิ ฌาณํ อุตฺปาทิ ปญฺญา อุตฺปาทิ วิชฺชา อุตฺปาทิ
 ธาโตโก อุตฺปาทิ ฯ

[๔๓] อถโห ภิกฺขเว วิปสฺสํ โพชิสฺสํคฺคโต อปเรณ สมนฺเณ
 ปญฺจํ อูปาทานกฺขณฺตํ อุกฺกมฺมํปญฺจํ วิหาสิ อิติ รูปํ
 อิติ รูปสฺสํ สํมุกฺโข อิติ รูปสฺสํ อตฺถกฺโข อิติ เวทฺหา
 อิติ เวทฺหานํ สํมุกฺโข อิติ เวทฺหานํ อตฺถกฺโข อิติ สญฺเฌา
 อิติ สญฺเฌานํ สํมุกฺโข อิติ สญฺเฌานํ อตฺถกฺโข อิติ สงฺขารํ
 อิติ สงฺขารานํ สํมุกฺโข อิติ สงฺขารานํ อตฺถกฺโข อิติ วิญฺเฌาณํ
 อิติ วิญฺเฌาณสฺสํ สํมุกฺโข อิติ วิญฺเฌาณสฺสํ อตฺถกฺโขโมติ ฯ ตสฺส
 ปญฺจํ อูปาทานกฺขณฺตํ อุกฺกมฺมํปญฺจํโน วิหโรติ นจิรํเสว
 อนุปาทาย ธาตฺเวหิ จิตฺตํ วิมฺบฺบํจติ ฯ

ทุตฺติยาณวารํ ฯ

๔๓] มหาปทานสูตรํ พุทธภาณวารํ วิปัสสีพุทธประวัติทุกกถา ๔๓

[๔๒] อถโข ภิกขเว วิปัสสีสูตรํ ภควโต อรหโต สมมา-
สมพุทฺธสฺส เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ ธมฺมํ เทเสยฺยนฺติ ฯ อถโข
ภิกขเว วิปัสสีสูตรํ ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส เอตทโหสิ
อริคโต โข เม ยํ ธมฺโม คมภีโร ทฺวทโส ทฺวณฺโฬ โข สมนฺโต
ปณฺนโต อตฺตภาวโจโร นิปุณฺโณ ปณฺชิตเวทนีโย อายสฺสวมา โข
ปณายํ ปชา อายสฺสวตา อายสฺสมุทฺติตา อายสฺสวมา ย โข ปณ
ปชาย อายสฺสวตาย อายสฺสมุทฺติตาย ทฺวทสํ อิทํ ชานํ ยทิตํ
อิตปฺปจฺจุยตา ปฏิจฺจุสมฺปปาโต อิทมฺปิ โข ชานํ ทฺวทสํ ยทิตํ
สพฺพสงฺขารสฺมโต สพฺพปฺปิณฺนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโห
นิพฺพานํ อหฺมเจว โข ปณ ธมฺมํ เทเสยฺยํ ปเร จ เม น
อาชาเนยฺยํ โส มมสฺส กิถมฺโง สํ มมสฺส วิเทสํติ ฯ
อมีสฺสํที ภิกขเว วิปัสสี ภควนฺตํ อรหฺนฺตํ สมมาสมพุทฺธํ อีมา
อนจฺฉริยา คากา ปฏิจฺจุ ปุพฺเพ อสฺสํตปุพฺพา

กิเจเน เม อริคํ หตฺถทานิ ปภาสิตุํ
ราคโทสฺสเปรเตหิ นายํ ธมฺโม สฺสสมฺพุทฺธो ฯ
ปฏิสํตคามิํ นิปุณํ คมภีโร ทฺวทสํ อณฺ
ราครตฺตา น ทกฺขนฺติ ตโมกฺขนฺเรน อาวตํติ ฯ

[๔๓] อิติห ภิกขเว วิปัสสีสูตรํ ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส
ปฏิสณฺณิจฺจโต อปฺโปสฺสํสํกฺกตาย จิตฺตํ นมิ โน ธมฺมเทสํนาย ฯ

๓ ส. อ. อมีสฺสํ ฯ

[๔๔] อถโข ภิกฺขเว อญฺเฏตรสุตฺต มหาพฺรหฺมโน วิปสฺสึสุตฺต
 ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสุตฺต เจตสา เจโตปริวิตฺตกมมญฺเฏ
 เอตทโหสิ นสฺสติ วต โภ โถโก วิณฺสฺสติ วต โภ โถโก
 ยตุร หิ นาม วิปสฺสึสุตฺต ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสุตฺต
 อปฺปสฺสึสุตฺตคฺคทาย จิตฺตํ นมิ โน ชมฺมเทสํนายาติ ฯ อถโข โส
 ภิกฺขเว มหาพฺรหฺมา เสยฺยถาปํ นาม พทฺวา ปุริโส สํมิมฺมุชิตํ
 วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาทํ สํมิมฺมุชเยยฺย เอวเมว
 พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิตो วิปสฺสึสุตฺต ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสุตฺต
 ปุริโต ปาตุรโหสิ ฯ อถโข ภิกฺขเว มหาพฺรหฺมา เอกํ อุตฺตราสํกํ
 กริตฺวา ทกฺขิณชานุมฺมจฺจํ ปจฺฉิมํ นิตฺทนโต เยน วิปสฺสึ ภควา
 อรหํ สํมาสัมพุทฺโธ เตนฺนชฺฉติ ปณฺนามेतฺวา วิปสฺสึ ภควนฺตํ
 อรหนฺตํ สํมาสัมพุทฺธํ เอตทโวจ เทเสตุ ภนฺเต ภควา ชมฺมํ
 เทเสตุ สุคโต ชมฺมํ สํนฺตึช สคฺคา อปฺปปรชกฺขชาติกา อสฺสวณฺตา
 ชมฺมสฺส ปรีหายนฺติ ภวิสฺสณฺติ ชมฺมสฺส อญฺเฏาตาโรติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต ภิกฺขเว วิปสฺสึ ภควา อรหํ สํมาสัมพุทฺโธ ตํ มหาพฺรหฺมานํ
 เอตทโวจ มยฺหํปิ โห พฺรหฺม เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ ชมฺมํ
 เทเสยฺยนฺติ ฯ ศสฺส มยฺหํ พฺรหฺม เอตทโหสิ อจฺฉโต โห เม
 อยํ ชมฺโม คมฺภีโร กุทฺทโส ทุรฺนุโพโธ สฺนฺโต ปณฺโตนฺโต อตฺตกา-
 วจโร นิปฺโปณ ปณฺจติเวทนํ โย อาถยรามา โห ปณายํ ปชา
 อาถยรตา อาถยสํมูทิตา อาถยรามา ย โห ปน ปชาย อาถยรตาย

อภยสัมมุทิตาย ทุททสั อิทัง จานัง ยทิตัง อิทปฺปจฺจยาตา ปฏิจฺจ-
 สัมปฺปาโท อิทมฺมึ โข จานัง ทุททสั ยทิตัง สัพฺพสงฺฆารสมฺโภ
 สัพฺพปฺปชฺชินิสฺสํสํโค ตณฺหกุชฺชโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานัง อหฺมฺเญว
 โข ปน ฆมฺมํ เทเสยฺยํ ปเร จ เม น อาชาเนยฺยํ โส มมสฺสํ กิตฺตมฺโภ
 สํ มมสฺสํ วิหเสถติ ฯ อมฺบิสฺสํ^๑ พุทฺธมฺ อิมํ อนฺจฺฉริยา คาลา
 ปฏิจฺจํ ปุพฺเพ เม อสฺสํสํปฺพุทฺธา กิจฺจฺเจน เม อธิคํ หตฺถทานิ
 ปกาสิตุํ ฯ เป ฯ อาวุตาติ อิตฺติ เม พุทฺธมฺ ปฏิสํวจฺจโก
 อปฺปโอสฺสํกุกตฺตํ จิตฺตํ นมิ โน ฆมฺมเทสํนายาติ ฯ ทุติยมฺมึ โข
 กิจฺจเว โส มหาพุทฺธมา ฯ เป ฯ ตติยมฺมึ โข กิจฺจเว โส มหา-
 พุทฺธมา วิปสฺสึ ภควนฺตํ อรหฺนํ สํมาสมฺพุทฺธํ เอตทฺโวจ เทเสตุ
 ภนฺเต ภควา ฆมฺมํ เทเสตุ สํโคโต ฆมฺมํ สันตึชฺช สํคฺคา อปฺป-
 รชกฺขชาติกา อสฺสํสํวตา ฆมฺมสฺสํ ปริหาณนฺติ ภวิสฺสํสํ ฆมฺมสฺสํ
 อญฺญาตาโรติ ฯ อถ โข กิจฺจเว วิปสฺสึ ภควา อรหํ สํมา-
 สมฺพุทฺธํ พุทฺธมฺโน อชฺเชตฺถํ วิทิตฺวา สํคฺเคตฺสํ การุญฺณคํ ปฏิจฺจ
 พุทฺธจกฺขณา โลกํ โวโลเกสิ ฯ อตฺถสํ โข กิจฺจเว วิปสฺสึ ภควา
 อรหํ สํมาสมฺพุทฺธํ พุทฺธจกฺขณา โลกํ โวโลเกนฺโต สํคฺเค
 อปฺปฺรชกฺเข มหรรชกฺเข ตกฺขินฺทฺริเย มุทฺตินฺทฺริเย สฺวากาเร ทฺวากาเร
 สฺวิณฺณปเย ทฺวิณฺณปเย ภพฺเพ อภพฺเพ อปฺเปกฺกเจ ปฺรโลก-
 วชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ เสยฺยถาปํ นาม อฺปปตฺธิณิํ วา

ปทุมินิยํ วา ปุณฺณทรีกานิยํ วา อปฺเปกฺกจฺจานิ อฺปฺปตฺตานิ วา ปทุมานิ
 วา ปุณฺณทรีกานิ วา อุกฺกเก ชาตานิ อุกฺกเก สํวทฺธมานิ^๑ อุกฺกถาหุตฺตานิ
 อนฺโตนิมฺมุคฺคโปสฺสํนิ อปฺเปกฺกจฺจานิ อฺปฺปตฺตานิ วา ปทุมานิ วา
 ปุณฺณทรีกานิ วา อุกฺกเก ชาตานิ อุกฺกเก สํวทฺธมานิ สโมทกจฺจิตฺตานิ
 อปฺเปกฺกจฺจานิ อฺปฺปตฺตานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺณทรีกานิ วา อุกฺกเก
 ชาตานิ อุกฺกเก สํวทฺธมานิ อุกฺกา อจฺจุคฺคมฺมํ ติฏฺฐันติ อนฺปตฺติตฺตานิ
 อุกฺกเกณ เหวเมว ไช ภิက္ขเว วิปสฺสํ ภาควา อรหํ สํมาสมํพุทฺโธ
 พุทฺธจกฺขุณา โถกํ โวโถเกนฺโต อทฺทสฺส สคฺเค อปฺปรชกฺขเ มหา-
 รชกฺขเ ติกฺขินทฺริเย มุทฺดินทฺริเย สฺวาการเ ทฺวาการเ สฺวิณฺณปายเ
 ทฺวิณฺณปายเ ภพฺเพ อภพฺเพ อปฺเปกฺกจฺเจ ปฺรโลกฉกฺขภยทสฺสํวิโน
 วิหรนฺเต ๑ อถไช ภิက္ขเว มหาพฺรหฺมา วิปสฺสํสํสํ ภาควโต อรหโต
 สํมาสมํพุทฺธสฺส เจตฺสวา เจโตปฺริวตฺตกฺกมณฺณาย วิปสฺสํ ภาควนฺตํ
 อรหนฺตํ สํมาสมํพุทฺธํ คาทาหิ อชฺฌณภาสิ

[๔๕] เตเต ยถา ปพฺพตมฺพุทฺธนิฏฺฐิจิโต

ยถาปิ ปสฺสเส ชนตํ สมนฺตโต

ตถฺยปมํ ฌมฺมมยํ สฺเมชโส

ปาสํทมารุญฺห สมนฺตจกฺขุ

โสทกาวกฺกิณฺณํ ชนตมเปตโสโก

อเวกฺขสฺสํ ชาตฺชราภิภูตํ ๑

๔๗] มหาปทานสูตรํ พุทธภาณวารํ วิปัสสีพุทธประวัติทุกกถา ๔๕

อัญเจहि อัมม วิชิตสังคาม

สตถุวาห อนณ วิวร โถเก

เทเสตุ ภควา ชมัม อญญาตาโร ภวิสสันตํ ๑

[๔๖] เอวํ อุตฺเต ภิกฺขเว วิปัสสี ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺธ
ตํ มหาพฺรหฺมานํ คากาย อชฺฌภาสี

อปรารุตา เต อมตสฺส ทวารา

เย โสคฺชนฺโต ปมฺมุจฺจนฺตุ สทฺธํ

วิหิตฺตมฺปิ ปคฺคํ นภาสี

ชมัม ปณฺตํ มนุเชสุ พฺรหฺมคติ ๑

[๔๗] อถปิ ภิกฺขเว มหาพฺรหฺมา กตาวกาโส โหเมหิ วิปัสสีนา
ภควตา อรหตา สัมมาสัมพุทฺธเรน ชมฺมเทสนายาติ วิปัสสี ภควนฺตํ
อรหนฺตํ สัมมาสัมพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺถ
อนฺตรชาปี ๑

[๔๘] อถปิ ภิกฺขเว วิปัสสีสฺส ภควโต อรหโต สัมมา-
สัมพุทฺธสฺส เอตทโหสี กสฺส นุ โห อรหํ ปจฺมํ ชมัม เทเสยฺยํ
โก อิมํ ชมัม ชีปฺเปว อชานิสฺสํ ๑ อถปิ ภิกฺขเว วิปัสสีสฺส
ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส เอตทโหสี ยมํ โห ชนฺโต ๑
ราชปฺตฺโต ติสฺโส ๑ ปุโรหิตปฺตฺโต พนฺชมฺติยา ราชานิยา ปฏิสันฺติ
ปณฺชิตา วิยตฺตา เมชาวินิ ทมฺวตฺตํ อปฺปรชฏชาตिका ยนฺนุนาหํ
ชนฺทสฺส ๑ ราชปฺตฺตสฺส ติสฺสสฺส ๑ ปุโรหิตปฺตฺตสฺส ปจฺมํ ชมัม

เทเสยฺยํ เต อิมํ ชมมํ จิปฺปเมว อาชานิสฺสํหํสํ ๑ อถโฆ
 ภิกฺขเว จิปฺสํ ภาควา อรหํ สมนฺวสํพุทฺธโฆ เตสฺยถามี นาม
 พตฺวา ปฺริโส สมนฺวชิตฺติ วา พาทํ ปถาเรชฺช ปถาวริตฺติ วา พาทํ
 สมนฺวเชชฺช เหวเมว โพรทฺธชฺช เอนฺตรหิโต พนฺนุชฺชติยา ราช-
 ธานียา เขเม มิคทาเย ปาตุรโหสิ ๑ อถโฆ ภิกฺขเว จิปฺสํ ภาควา
 อรหํ สมนฺวสํพุทฺธโฆ มิคทายปาถ อามนฺเตสิ เอहि ตฺวํ สมนฺ
 มิคทายปาถ พนฺนุชฺชติ ราชธานี ปวิสีตฺวา ชนฺนชฺช ราชปฺตฺติ
 ติสฺสํชฺช ปฺโรหิตปฺตฺติ เอวํ วเทहि จิปฺสํ ภาควา อรหํ สมนฺว-
 สํพุทฺธโฆ พนฺนุชฺชติ ราชธานี อนฺนปฺตฺโต เขเม มิคทาเย วิหริ-
 โส ตฺมฺหากํ ทสฺสํนกาโมติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ โฆ ภิกฺขเว มิคทายปาโถ
 จิปฺสํ ภาควา อรหํ สมนฺวสํพุทฺธโฆ ปฺริโส ตฺวํ พนฺนุชฺชติ
 ราชธานี ปวิสีตฺวา ชนฺนชฺช ราชปฺตฺติ ติสฺสํชฺช ปฺโรหิตปฺตฺติ
 เอตทโวจ จิปฺสํ ภาควา อรหํ สมนฺวสํพุทฺธโฆ พนฺนุชฺชติ ราชธานี
 อนฺนปฺตฺโต เขเม มิคทาเย วิหริ โส ตฺมฺหากํ ทสฺสํนกาโมติ ๑
 อถโฆ ภิกฺขเว ชนฺนโฆ จ ราชปฺตฺโต ติสฺสํชฺช จ ปฺโรหิตปฺตฺโต
 ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานวนิ โยชาเปตฺวา ภทฺทํ ภทฺทํ ยานํ อภิวํชิตฺวา
 ภทฺเทहि ภทฺเทहि ยานเहि พนฺนุชฺชติยา ราชธานียา นียิสฺสุ เยน เขโม
 มิคทาโย เตน ปายิสฺสุ ยาวตฺติกา ยานสฺสํ ภูมि ยานเนน คนฺตฺวา
 ยานา ปจฺจุโรหิตฺวา ปตฺติกา เยน จิปฺสํ ภาควา อรหํ สมนฺว-
 สํพุทฺธโฆ เตนฺนปฺตฺตํมิตฺตํ อปฺตํมิตฺตํ จิปฺสํ ภาควนฺตํ อรหณฺตํ

๔๘] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาริ ขณฺฑคิณฺโณวคฺคํ มหมจฺจุ ๔๘

สมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํ ๑ เตสํ วิปสฺสํ ภควา
อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อนุปฺพุทฺถํ กเถสิ เสยฺยถํ ทานกถํ
สํกถํ สกฺกถํ กามานํ อาทึนํ โอการํ สงฺกิลิํ เนกขมฺเม
อานิสฺสํ ปกาเสสิ ๑ ยทา เต ภควา ขณฺเณสิ กตฺตจิตฺเต มุทฺ-
จิตฺเต วิณฺวณฺจิตฺเต อุกฺกจิตฺเต ปสฺนจิตฺเต อถ ยา พุทฺธานํ
สํมุกฺกสิกา มหมเทสนา คํ ปกาเสสิ ทฺวํ สมฺมํ นิโรธํ
มคฺคํ ๑ เสยฺยถาเม นาม สํมวตฺตํ อปคตทวํ สมฺมเทว รหํ
ปฏิกคณฺเอยฺย เอวเมว ขณฺฑสฺส ๑ ราชปฺตสฺส คิณฺโณวคฺคํ ๑
ปฺโรหิตปฺตสฺส คสิเมว อาสเน วิรํ วิคตมํ มหมจฺจุ อุตฺปาที
ยงฺกิลิ สมฺมทฺธมฺมํ สพุทฺธํ นิโรธมฺมํ ๑ เต ทิฏฺฐมฺมา
ปตฺตมฺมา วิคิตมฺมา ปริโยคาพุทฺธมฺมา คิณฺเณวิจิณฺเณ วิคต-
กถกถา เวสํวชฺชปฺตคา อปรปฺปจฺยา สคฺคํ สาสเน วิปสฺสํ
ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต
อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาเม ภนฺเต นิกฺกขฺชิตํ วา อุกฺกขฺเชยฺย
ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺขเยยฺย อนุช-
การเ วา เตลปฺปชฺโชตํ ชาเรยฺย จกฺขมฺนโค รูปานิ ทกฺขนฺติ
เอวเมว ภควตา อเนกปริยาเยน มฺโม ปกาสิโต เอเต มยํ
ภนฺเต ภควนฺตํ สวณํ คจฺฉาม มหมญฺจ ตเถยฺยาม มยํ ภนฺเต
ภควโต สนฺติเก ปพุทฺธํ ตเถยฺยาม อุปสฺมปฺทนฺติ ๑ อตฺตํ

๑ นิกฺขเมตฺถิ ปาโง ๑

โฆ ภิกฺขเว ชณฺโฆ ๑ ราชปฺตฺโต ติสฺโส ๑ ปุโรหิตปฺตฺโต
 วิปสฺสิสฺส ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส สฺนติเก ปพฺพชฺช
 อตฺตถุํ อุปสฺมปฺทํ ฯ เต วิปสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมาสฺมพุทฺธ
 รมฺมียา กถาย สฺนุทฺธเสสฺสิ สฺมาทเปสฺสิ สฺมุตฺเตเสสฺสิ สฺมปฺทเสสฺสิ
 สงฺฆารานํ ธาตึณฺว โธการํ สงฺกิลเลถํ เนกฺขมฺเม ธานิสฺสํ ปกาเสสฺสิ ฯ
 เตสํ วิปสฺสึนา ภควตา อรหตา สฺมมาสฺมพุทฺธเชน รมฺมียา กถาย
 สฺนุทฺธสฺสียมานานํ สฺมาทปฺปียมานานํ สฺมุตฺเตสฺสียมานานํ สฺมปฺทสฺสีย-
 มานานํ นจิรสฺสเว อนุปาทาย ธาตฺเวหิ จิตฺตานิ วิมฺจุจฺจุํ ฯ

[๔๘] อสฺโสสิ โฆ ภิกฺขเว พนฺธุมฺคิยา ราชธานียา มหาชนกาโย
 จตุราสฺติปาณสฺสหสฺสํ วิปสฺสํ กิร ภควา อรหํ สฺมมาสฺมพุทฺธ
 พนฺธุมฺคิ ราชธานี อนุปฺตฺโต เขเม มิคทาเย วิหริติ ชณฺโฆ ๑
 กิร ราชปฺตฺโต ติสฺโส ๑ ปุโรหิตปฺตฺโต วิปสฺสิสฺส ภควโต อรหโต
 สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส สฺนติเก เกสฺมสฺสํ โธหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
 อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตาติ ฯ สุตฺวาน เนถํ
 เอตทโหสิ น หิ นฺน โส โอรโก รมฺมวินโย น ธา โอริกา
 ปพฺพชฺชา ยตฺถ ชณฺโฆ ๑ ราชปฺตฺโต ติสฺโส ๑ ปุโรหิตปฺตฺโต
 เกสฺมสฺสํ โธหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชิตา ชณฺโฆ ๑ หิ นาม ราชปฺตฺโต ติสฺโส ๑
 ปุโรหิตปฺตฺโต เกสฺมสฺสํ โธหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉนา-
 เทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสฺนติ กิมํคํ ปน น มยฺนติ ฯ

๔๘] มหาปทานสูตรที่ ๑ พุทธภาษิตว่า อนุพุทฺธิกา ฌมฺมจกฺขุ ๔๘

อตฺโต โส ภิกฺขเว มหาชนกาโย จตุราสตีปาณสหัสสานิ พนฺธุมฺมตฺติยา
ราชธานียา นิภุมมิตฺวา เยน เขโม มิคทาโย เยน วิปสฺสึ ภควา
อรหํ สฺมมาสฺมพุทฺโธ เตหฺนปสงฺกมฺมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา วิปสฺสึ ภควนฺตํ
อรหนฺตํ สฺมมาสฺมพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสํกึสุ ฯ เตสํ วิปสฺสึ
ภควา อรหํ สฺมมาสฺมพุทฺโธ อนุพุทฺธิกํ กเถสิ เสยฺยถาปํ ทานกํ
สํถกํ สํคฺคกํ กามานํ อาทณฺวํ โยการํ สงฺกิลเลตํ เนกขมฺเม
อานิสฺสํ ปกาเสสิ ฯ ยथा เต ภควา อญฺเฐาสี กตฺถจิจฺเจเต มุทฺธิจิจฺเจเต
วินฺวณฺณจิจฺเจเต อุตฺถกฺคจิจฺเจเต ปสฺสนฺจิจฺเจเต อถ ยา พุทฺธานํ สํมุกฺกัธิกา
ฌมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ ทฺวํ สฺมูทฺยํ นิโรธํ มคฺคํ ฯ เสยฺยถาปํ
นาม สุกฺขชวตฺถํ อปคตกาฬํ สฺมมฺเทว รชณํ ปฏิคฺคณฺเอยฺย เอวเมว
เตสํ จตุราสตีปาณสหัสสานํ ตสฺมึเอยว อาสเน วิรชํ วิตมตํ ฌมฺมจกฺขุ
อุทฺปาติ ยงฺกนิยฺจ สฺมูทฺยฌมฺมํ สพุทฺธนฺตํ นิโรธฌมฺมมฺนติ ฯ เต
ทิจฺจุสฺสุมมา ปคฺคตสฺสุมมา วิทิตสฺสุมมา ปรีโยคฺคาพฺทสฺสุมมา ตินฺนุณฺณวิจิ-
กฺกิณา วิคตกตฺถิกา เวสํารชชปฺคฺคา อปรปฺปจฺจยา สํคฺคํ สํสเน
วิปสฺสึ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สฺมมาสฺมพุทฺธํ เอตทโวจํ อภิกฺกนฺตํ
ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาปํ ภนฺเต นิภุมฺมิตฺวํ วา
อุกฺกขฺเขยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพสฺสํ วา มคฺคํ
อาจิกฺกเขยฺย อนฺธกาเร วา เตถปฺปชฺชิตฺวํ ชาเรยฺย จกฺขุมฺนโธ
รูปานิ ทกฺขณฺติ เอวเมว ภควตา อเนกปริยาเยน ฌมฺโม ปกาสิโต
เอเต มยฺ ภนฺเต ภควนฺตํ สฺวณํ คจฺฉาม ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆมฺเบจ

ตเกยยาม มยั ภนฺเต ภควโต สฺนฺติเก ปพฺพชฺชํ ตเกยยาม
 อุปสฺมปฺทนฺติ ฯ อตฺตํ ไซ ภิกฺขเว ตานิ จตุรํสํติปาณสฺสสฺสํ
 วิปสฺสํ ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพฺพุตฺสํ สฺนฺติเก ปพฺพชฺชํ
 อตฺตํ อุปสฺมปํ ฯ เต วิปสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมาสฺมพฺพุโ
 ชมฺมียา กถาย สฺนฺทสฺสํ สฺมาทเปสํ สฺมฺเตเชสํ สฺมฺปทสฺสํ
 สฺงฺขารานํ อาทนํว โสการํ สฺงฺกิเตสํ นิพฺพานํ อานิสฺสํ ปกาเสสํ ฯ
 เตสํ วิปสฺสํ ภควตา อรหตา สฺมมาสฺมพฺพุเชน ชมฺมียา กถาย
 สฺนฺทสฺสํ สฺมาทปฺมฺยานํ สฺมฺเตชฺมฺยานํ สฺมฺปทสฺสํ
 นจิรสฺสํ อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺจิสฺสํ ฯ

[๕๐] อสฺสํ ไซ ภิกฺขเว ตานิ จตุรํสํติปาณสฺสสฺสํ
 วิปสฺสํ กิร ภควา อรหํ สฺมมาสฺมพฺพุโ พนฺธมํ ราชนํ
 อนฺนปตฺโต เขเม มิคทาเย วิหริติ ชมฺมณฺญํ กิร เทสํติ ฯ
 อตฺตํ ไซ ภิกฺขเว ตานิ จตุรํสํติปาณสฺสสฺสํ เยน พนฺธมํ
 ราชนํ เยน เขโม มิคทาโย เยน วิปสฺสํ ภควา อรหํ
 สฺมมาสฺมพฺพุโ เตนฺนํสํกมฺมํ อุปสํกมิตฺวา วิปสฺสํ ภควนฺตํ
 อรหนฺตํ สฺมมาสฺมพฺพุตฺสํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนํ นิสฺสํ ฯ เตสํ
 วิปสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมาสฺมพฺพุโ อนฺนปฺพุทฺถํ กเถสํ เสยฺยถํ
 ทานกํ สํถกํ สํคกํ กามานํ อาทนํว โสการํ สฺงฺกิเตสํ
 เนกชฺมเม อานิสฺสํ ปกาเสสํ ฯ ยทา เต ภควา อณฺเวยสํ กถุจฺจเต

๑ เนกชฺมเมตปิ ปาเจน ภวิตพฺพํ ฯ

๕๐] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาริ์ สาวกานิ ปุพฺพชฺชุปสัมปทา ๕๓
 มุทฺทิจิตฺเต วิณัฏฺเฐวณฺณจิตฺเต อุตฺตมฺมจิตฺเต ปสัณฺณจิตฺเต อถ ยา พุทฺธานิ
 สํมุกฺกัณฺโณทํ ชมฺมเทสนา ทํ ปกาเสถสิ ทุภฺชํ สํมูทํ นิโรธํ มคฺคํ ฯ
 เสยฺยถาปี นาม สุตฺตชวตฺถํ อปคตกาฬํ สํมมเทว รชนํ ปฏิคฺคณฺเอยฺย
 เอยฺเมว เตสํ จตุรารัณฺณคิปปพฺพชิตฺตสํหสฺสํ ตสฺมึเอยฺว อาสเน วิรชํ
 วัฏฏมถํ ชมฺมจกฺขุ อุตฺตปาทิ ยงฺกิลฺลิจิ สํมูทชมฺมํ สํพฺพนุทํ นิโรธ-
 ชมฺมนุติ ฯ เต ทิฏฺฐชมฺมา ปคฺคตชมฺมา วิคิตชมฺมา ปริโยคาพุท-
 ฺทชมฺมา ตินฺนวิจิจิจฺจุฉา วิคตกถํกถา เวธารชชปฺปคฺคา อปรปฺปจฺจยา
 สํตถุ สํสเน วิปสฺสึ ภาควนุทํ อรหฺนุทํ สํมมาสํพฺพุทฺธํ เอตทโวจุ
 อภิกฺกนุทํ ภาเน อภิกฺกนุทํ ภาเน เสยฺยถาปี ภาเน นิกฺกชฺชิตํ
 วา อุกฺกชฺชเยยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺหุสฺสํ วา มคฺคํ
 อาจิกฺกชฺชเยยฺย อนุชกาเร วา เตถปฺปชฺชโรคํ ชาเรยฺย จกฺขมฺนโต
 รูปานิ ทกฺขณฺติ เอยฺเมว ภาควตา อเนกปริยาเยน ชมฺโม ปกาสิโต
 เอเต มยํ ภาเน ภาควนุทํ สวณํ คจฺจนาม ชมฺมมฺเญจ ภิกฺขุสงฺฆมฺเญจ
 ตถายาม มยํ ภาเน ภาควโต สันติเก ปุพฺพชฺชํ ตถายาม
 อฺปสํมปฺทนิ ฯ อตฺตถุ ไซ ภิกฺขเว ตานิ จตุรารัณฺณคิปปพฺพชิตฺตสํหสฺसानิ
 วิปสฺสึสฺสํ ภาควโต อรหโต สํมมาสํพฺพุทฺธสฺสํ สันติเก ปุพฺพชฺชํ
 อตฺตถุ อฺปสํมปทํ ฯ เต วิปสฺสึ ภาควา อรหํ สํมมาสํพฺพุทฺธ-
 ชมฺมิมยา กถาย สํหุสฺสเสถสิ สํมาทเปถิ สํมุตฺเตเชถิ สํมปทํเสถสิ
 สงฺขารานํ อาทັນวํ โอการํ สงฺกิลฺลํ เนกชมฺเม อานิสฺสํ ปกาเสถสิ ฯ
 เตสํ วิปสฺสึนา ภาควตา อรหตา สํมมาสํพฺพุทฺธเชน ชมฺมิมยา กถาย

สนุทสัสยมานานํ สมาสบิยมานานํ สมนุคเตชียมานานํ สมนุปหัสยมานานํ
นจิรุตสว ออนุปาทาย อาตเวหิ จิตฺตานิ วิมฺจุจัสสุ ฯ

[๕๓] เตน ไช ปนํ สมนเยน พนฺธุมติยา ราชธานียา มหา-
ภิกขุสงฺโฆ ปฏิวสฺติ อฏฺฐสํญฺญิจิภิกขุสฺสทสฺสํ ฯ อตฺถ ไช ภิกขเว
วิปสฺสึสฺสํ ภควโต อรหโต สมนุมาสมนุพฺพุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิ-
สฺสตุตฺถสฺสํ เหวํ เจตโส ปรีวิตกฺโก อุตฺปาติ มหา ไช เอตฺรหิ
ภิกขุสงฺโฆ พนฺธุมติยา ราชธานียา ปฏิวสฺติ อฏฺฐสํญฺญิจิภิกขุสฺสทสฺสํ
ยมนฺนนาหิ ภิกขุ ออนุชานเยยฺยํ จรณํ ภิกขเว จาริกํ พนฺธุนหิตาย
พนฺธุนสฺสชาย โดกานุกมฺปาย อตฺถกายนํ หิตาย สฺสชาย เทวมนุสฺสํ
มา เอเกน เทว อคมิตฺถ เทเสถ ภิกขเว ชมฺมํ อาทิกถฺยถาณํ
มชฺเชกถฺยถาณํ ปรีโยสํนถฺยถาณํ สํคตํ สํพยุตฺถนํ เกวตปรี-
ปุณฺณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถ สมนฺตํ สคฺคตา อปฺป-
รชกฺขชาติกา อสฺสวณฺตา ชมฺมสฺส ปรีหายนฺติ ภวิสฺสํนฺติ ชมฺมสฺส
อณฺเฏวตาโร อปฺปํ ฌนํ ฌนํ วสฺสํนํ อจฺจุเยน พนฺธุมตํ ราชธานี
อุปสงฺกมิตพฺพา ปาติโมกฺขทฺเทสํยาติ ฯ อตฺถ ไช ภิกขเว อณฺเฏวโร
มหาพฺรหฺมา วิปสฺสึสฺสํ ภควโต อรหโต สมนุมาสมนุพฺพุทฺธสฺส เจตสา
เจโตปรีวิตกฺกมณฺเฏว ติเยยถาปํ นาม พตฺวา ปรีโส สมนฺนิยฺชิตํ
วา พาหิ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาหิ สมนฺนิยฺเชยฺย เหวเมว
พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต วิปสฺสึสฺสํ ภควโต อรหโต สมนุมาสมนุพฺพุทฺธสฺส

๓ ส. เตน ไช ปน ภิกขเว ฯ

๕๒] มหาปทานสูตรํ พุทธภาณวารํ มหาพรหมบุปฺปิเวทนํ ๕๓

ปุโรโต ปาตุโรหิสี ๑ อถโธ โส ภิกฺขเว มหาพรหมมา เอกัง อุตฺตราส-
ตํ กวิตฺวา เยน วิปสฺสํ ภควา อรหํ สํมาสัมพุทฺธํ เตนฺนช-
ติมฺปณฺนาเมตฺวา วิปสฺสํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สํมาสัมพุทฺธํ เอตทโวจ
เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สํกตํ มหา โธ ภนฺเต เอตฺรหิ
ภิกฺขุสงฺโฆ พนฺธุมิยา ราชานิยา ปฏิวสฺติ อญฺเฐจฺจุภิกฺขุสฺสทสฺสํ
อนฺชานาตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุ จรตฺถ ภิกฺขเว จาริกํ พุทฺชนฺทิตาย
พุทฺชนฺตฺวาย โลกานุกมฺปาย อุตฺถาย หิตาย สฺวาย เทวมนุสฺसानํ
มา เอเกน เทว อคมิตฺถ เทเสถ ภิกฺขเว ชมฺมํ อาทิกถฺยานํ
มชฺฌเมกถฺยานํ ปริโยธานกถฺยานํ สํคตํ สํพยุชฺชนํ เกวตปริ-
ปุณฺณํ ปริสฺสํ พุทฺธจริยํ ปกาเสถ สํคิธ สํคตา อปฺป-
รชกฺขชาติกา อสฺสวณฺตา ชมฺมสฺส ปริหาณฺติ ภวิสฺสํ ชมฺมสฺส
อณฺเฑตาโร อปฺปิ ภนฺเต มยํ ตถา กวิสฺสํ ยถา ภิกฺขุ ฌนํ
ฌนํ วสฺสํ อจฺจุเณ พนฺธุมฺหิ ราชานํ อปฺสงฺกมฺสฺสํ ปาติ-
โมกฺขทุทฺเทสายาติ ๑ อิทมโวจ ภิกฺขเว โส มหาพรหมมา อิทํ
วตฺวา วิปสฺสํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สํมาสัมพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ
กตฺวา ตตฺถเอว อนฺตรชายี ๑

[๕๒] อถโธ ภิกฺขเว วิปสฺสํ ภควา อรหํ สํมาสัมพุทฺธํ
สํยถฺเหตฺมเย ปฏิสฺสณฺนา วุจฺจิตฺโต ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ อิจ มยฺหํ
ภิกฺขเว รโหคตสฺส ปฏิสฺสณฺตํ เอวํ เจตฺโส ปรีวิตฺถโก อุตฺปาที
มหา โธ เอตฺรหิ ภิกฺขุสงฺโฆ พนฺธุมิยา ราชานิยา ปฏิวสฺติ

อฏฺฐังคิภิกขุสฺสคตฺสหฺสํ ยนฺนุนาหิ ภิกฺขุ อนฺนชาเนยฺยํ จรต
 ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย
 หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสํมานิ มา เอเกน เทว อคมิตฺถ เทเสถ
 ภิกฺขเว ชมฺมํ ธาตักกฺขยานํ มชฺฌเมกฺกฺขยานํ ปริโยสานกฺกฺขยานํ สํคตํ
 สํพยุญฺชนํ เกวลปฺปิณฺณํ ปริสุทฺธํ พุทฺธมฺจริยํ ปกาเสถ สันตฺธิช
 ตฺตฺตา อปฺปพรชฺชชาติกา อสฺสํวณฺตา ชมฺมสฺส ปริหายนฺติ ภวิสฺสันติ
 ชมฺมสฺส อญฺเฆตาโร อปฺปจ ญฺชนํ ญฺชนํ วสฺสํมานิ อจฺจุเยน
 พนฺธุมฺมํ ราชนานิ อปฺปสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขชฺชเทสํยาติ อถโฆ
 ภิกฺขเว อญฺเฆตโร มหาพุทฺธมา มม เจตสา เจโตปฺปวิคฺคกฺกมณฺเวย
 เสยฺยถาปํ นาม พตฺวา ปุริโส สํมณฺเวยสิทฺธิํ วา พาทิ ปสาเรยฺย
 ปสาวิทฺธิํ วา พาทิ สํมณฺเวยเสยฺย เหวเมว พุทฺธมฺโถเก อนฺตรหิโต
 มม ปุโรโต ปาตุโรหสิ อถโฆ โส ภิกฺขเว มหาพุทฺธมา เอกํ
 อุตฺตราสํคํ กวิตฺวา เยนํ เทนณฺชติมฺปณฺนามेतฺวา มํ เอตทฺโวจ
 เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สํคต มหา โฆ ภาเนเต เอตฺรหิ ภิกฺขุ
 สํโฆ พนฺธุมฺมิตฺยา ราชนานิยา ปฏฺิวงฺสติ อฏฺฐังคิภิกฺขุสฺสคตฺสหฺสํ
 อนฺนชานาคฺ ภาเนเต ภควา ภิกฺขุ จรต ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย
 พหุชนสุขาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสํมานิ
 มา เอเกน เทว อคมิตฺถ เทเสถ ภิกฺขเว ชมฺมํ ธาตักกฺขยานํ
 มชฺฌเมกฺกฺขยานํ ปริโยสานกฺกฺขยานํ สํคตํ สํพยุญฺชนํ เกวลปฺปิ
 ญฺณํ ปริสุทฺธํ พุทฺธมฺจริยํ ปกาเสถ สันตฺธิช ตฺตฺตา อปฺปพรชฺช-

๕๓] มหาปทานสูตรํ พุทฺธภาณวารํ ๔๔ กถา ๕๕

ชาติกา อสฺสวณฺดา ฅมฺมสฺส ปรีหายนฺติ ภวิสฺสํนฺติ ฅมฺมสฺส
อณฺเฎวตาโร อปฺปํ ภาเน มยํ ตถา ภวิสฺสํนฺติ ยถา ภิกฺข
ณฺนํ ฅณฺนํ วสฺสํนํ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมํ ราชนํ อปฺปสํกมิตฺสํนฺติ
ปาติโมกฺขทฺทเทสํยาติ อิทมโวก ภิกฺขเว โส มหาพรหฺมา อิทํ
วคฺวา มํ อภิวาเทวฺวา ปทกฺขิณํ กคฺวา ตคฺเคว อนฺตรชายี ฯ
อนฺชานามิ ภิกฺขเว จรท จาริกํ พหฺชนหิตาย พหฺชนสฺสํชาย โถกา
นุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺสํชาย เทวมนฺสํสํนํ มา เอเกน เทว
อคมิตฺถ เทเสถ ภิกฺขเว ฅมฺมํ อาทิกถฺยานํ มชฺเชกถฺยานํ
ปริโยสํนถฺยานํ สํคตํ สํพญฺชนํ เกวตปริปฺพณฺณํ ปริสฺสทฺธํ
พรหฺมจฺริยํ ปกาเสถ สํคตํ สคฺตา อปฺปพรชฺกฺขชาติกา อสฺสวณฺดา
ฅมฺมสฺส ปรีหายนฺติ ภวิสฺสํนฺติ ฅมฺมสฺส อณฺเฎวตาโร อปฺปํ
มยํ ตถา ภวิสฺสํนฺติ ยถา ฅณฺนํ ฅณฺนํ วสฺสํนํ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมํ
ราชนํ อปฺปสํกมิตฺพพา ปาติโมกฺขทฺทเทสํยาติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว
ภิกฺขู เขยฺยเยน เอกาเทเนว ฅนปทจาริกํ ปกฺกมิตฺสํ ฯ

[๕๓] เทน โช ปน สมนฺเยน ฅมฺพุกฺเป จตุราสฺติอวาสสํสํนํ
โหนติ ฯ เอกมฺหิ วสฺสํนํ นิกฺขนฺเต เทวตา สทฺทมนฺสํสํนํ นิกฺขนฺตํ
โช มาริสํ เอกวสฺสํ ปญฺจิตฺวานิ วสฺสํนํ เสสํนํ ปญฺจณฺนํ
วสฺสํนํ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมํ ราชนํ อปฺปสํกมิตฺพพา ปาติโมกฺ
ขทฺทเทสํยาติ ฯ ทวฺสํ วสฺสํนํ นิกฺขนฺเต เทวตา สทฺทมนฺสํสํนํ

๑ อิติ ปวํ ยาว ปาติโมกฺขทฺทเทสํยํติ อติเรกปาเจน ภวิสฺสํนํ ฯ

นิภฺชนฺตานิ โห มารีสา เทว วสฺสํ ๑ จตุตฺตารีทานิ วสฺสํ ๑ เสถํ ๑
 จตฺตุนํ ๑ วสฺสํ ๑ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมํ ๑ ราชนํ ๑ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา
 ปาติโมกฺขชฺชเทสํยาติ ๑ คัสสํ ๑ วสฺสํ ๑ นิภฺชนฺเตสฺส เทวตา สทฺท-
 มนุสฺสํวสฺสํ ๑ นิภฺชนฺตานิ โห มารีสา คัณฺธิ วสฺสํ ๑ คัณฺธิทานิ
 วสฺสํ ๑ เสถํ ๑ คิณฺณํ ๑ วสฺสํ ๑ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมํ ๑ ราชนํ ๑
 อุปสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขชฺชเทสํยาติ ๑ จตฺตุนํ ๑ วสฺสํ ๑ นิภฺชนฺเตสฺส
 เทวตา สทฺทมนุสฺสํวสฺสํ ๑ นิภฺชนฺตานิ โห มารีสา จตฺตารี วสฺสํ ๑
 เทวทานิ วสฺสํ ๑ เสถํ ๑ ทฺวินนํ ๑ วสฺสํ ๑ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมํ ๑
 ราชนํ ๑ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขชฺชเทสํยาติ ๑ ปณฺจสฺสํ ๑ วสฺสํ ๑
 นิภฺชนฺเตสฺส เทวตา สทฺทมนุสฺสํวสฺสํ ๑ นิภฺชนฺตานิ โห มารีสา ปณฺจ
 วสฺสํ ๑ เอกํทานิ ๑ วสฺสํ ๑ เสถํ ๑ เอกสฺสํ ๑ วสฺสํ ๑ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมํ ๑
 ราชนํ ๑ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขชฺชเทสํยาติ ๑ ฌสฺสํ ๑ วสฺสํ ๑
 นิภฺชนฺเตสฺส เทวตา สทฺทมนุสฺสํวสฺสํ ๑ นิภฺชนฺตานิ โห มารีสา
 ฌพฺพสฺสํ ๑ สมนฺยทานิ ๑ พนฺธุมฺมํ ๑ ราชนํ ๑ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา
 ปาติโมกฺขชฺชเทสํยาติ ๑ อถโห เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺเปกฺขเจ
 สเกน อิทฺธานุภาเวน อปฺเปกฺขเจ เทวตานํ อิทฺธานุภาเวน เอกา-
 เทเนว พนฺธุมฺมํ ๑ ราชนํ ๑ อุปสงฺกมิตฺตํ ๑ ปาติโมกฺขชฺชเทสํยาติ ๑

[๕๔] ตตฺถ สํกํ ภิกฺขเว วิปัสฺสํ ภาควา อรหํ สมนฺมาสํมพฺพุโ
 ภิกฺขุสงฺฆเ เอวํ ปาติโมกฺขํ อุกฺกัถิสฺสติ

๕๕] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาร ปาติโมกฺขทุเทโส ๕๖

ชนฺตี ปรมตโป คตฺติกา
นิพฺพานํ ปรมํ วทฺหติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชฺชิตो ปรูปฆาตํ
สมฺมโน โหติ ปรํ วิหะยนฺโต ฯ

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสฺสสฺสอุปสมฺมปทา
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เขตํ พุทฺธานสาสนํ ฯ
อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สํวโร
มคฺคตณฺเฑตา จ ภคฺคตสฺมึ ปนฺตณฺเจ สยนาสนํ
อิทฺธิจิตฺเต จ อายโโค เขตํ พุทฺธานสาสนนฺติ ฯ

[๕๕] เอกมิทาหํ ภิกฺขเว สมฺมํ อุกฺกฏฺฐายํ วิหฺรามิ สํภเว
สาตฺตราชมฺมเต ฯ คสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว วโหคตสฺส ปฏิสฺสณฺณสฺส
เอวํ เจตโส ปรีวิตฺตโก อุกฺกปาติ น โช โส สุกฺกาวาโส
สฺสฏฺฐโรโป โย มยา อนาวุตฺตปฺพุโฬ อิมินา ที่เมณ อุกฺกฺษา
อณฺเฑตฺร สุกฺกาวาเสหิ เทเวหิ ยนฺนุนาหํ เยน สุกฺกาวาสา
เทวา เตน อุปสงฺกเมยฺยนฺติ ฯ อถโชนํ ภิกฺขเว เสยฺยถาบี
นาม พตฺวา ปรีโส สํมมิตฺตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสํวริตํ
วา พาหํ สํมมิตฺตํ เอยฺย เอวเมว อุกฺกฏฺฐายํ สํภเว สาตฺตราชมฺมเต
อนฺตรหิตो อวิหฺสุ เทเวสุ ปาตุโรหิตํ ฯ คสฺมึเวยว โช ภิกฺขเว
เทวนิกาเย อนเณกานิ เทวตาสฺตานิ อนเณกานิ เทวตาสฺสหาณานิ เยนานํ
เตนุปสงฺกมฺมิตฺตํ อุปสงฺกมิตฺตวา มํ อภิวาทิตฺวา เขณนฺนํ อฏฺฐิสฺสุ ฯ

เอกมนต์ จิตา โห ภิกขเว ตา เทวตา มํ เอตทโวจํ อโธ
 โส มาริธ เอกนวุโต กปโป ยํ วิปัสสี ภควา อรหํ สมมา-
 สัมพุทฺธโ โลเก อุตฺปาติ วิปัสสี มาริธ ภควา อรหํ สมมา-
 สัมพุทฺธโ ขตฺติโย ชาตียา อโหสิ ขตฺติยญฺเจ อุตฺปาติ วิปัสสี
 มาริธ ภควา อรหํ สมมาสัมพุทฺธโ โกณฑณฺณโณ โคตฺเตน อโหสิ
 วิปัสสีสูต มาริธ ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสูต อสฺสทิวสฺส-
 สหฺสฺสานิ อายุปฺปมาณํ อโหสิ วิปัสสี มาริธ ภควา อรหํ
 สมมาสัมพุทฺธโ ปาฏฺฐิยา มฺเเต อภิสัมพุทฺธโ วิปัสสีสูต มาริธ
 ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสูต ขณฺฑกตฺติสฺสํ นาม สํวกฺยํ
 อโหสิ อคฺคํ ภทฺทญฺคํ วิปัสสีสูต มาริธ ภควโต อรหโต
 สมมาสัมพุทฺธสูต ตโย สํวกานํ สันนิปาตา อเหตุํ เอโก
 สํวกานํ สันนิปาโต อโหสิ อญฺจสํญฺจิภิกฺขุสฺสทสฺสํ เอโก สํวกานํ
 สันนิปาโต อโหสิ ภิกฺขุสฺสทสฺสํ เอโก สํวกานํ สันนิปาโต อโหสิ
 อสฺสทติภิกฺขุสฺสทสฺสํ วิปัสสีสูต มาริธ ภควโต อรหโต สมมา-
 สัมพุทฺธสูต อิเม ตโย สํวกานํ สันนิปาตา อเหตุํ สพฺเพสํเยว
 ขันนาสฺวานํ วิปัสสีสูต มาริธ ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสูต
 อสโสกํ นาม ภิกฺขุ อปฺปญฺจาโก อโหสิ อคฺคปฺปญฺจาโก วิปัสสีสูต
 มาริธ ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสูต พนฺธุมา นาม ราชา
 ปิตา อโหสิ พนฺธุมฺมํ นาม เทวํ มาตา อโหสิ ชเนตฺถิ พนฺธุ-
 มสฺส รมฺโณ พนฺธุมฺมํ นาม นครํ ราชนานิ อโหสิ วิปัสสีสูต

๕๕] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาร เทวตาปฏินิเวทน ๕๘

มาริส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส เอว อภินิภขมนํ อโหสิ
เอว ปพพชชา เอว ปชานํ เอว อภิสัมโพธิ เอว ชมฺม-
จกฺกปฺปวตฺตนํ เต มยํ มาริส วิปัสสิมฺหิ ภควติ พุทฺธมจฺริยํ
จริตฺวา กาเมสุ กามณฺหํ วิราเชตฺวา อธิรูปนฺนาติ ฯ ตสฺมึเวย ไช
ภิกฺขเว เทวณิกาเย อนเนกานิ เทวตาสดานานิ อนเนกานิ เทวตาสดสฺสํ
เยนาหํ เตนฺอุปสงฺกมัสฺสุ อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ
อฏฺฐังสุ ฯ เอกมฺนตํ จิตฺตา ไช ภิกฺขเว ตา เทวตา มํ เอตทโวจุ
อิโต โส มาริส เอกตึโส กปฺโป ยํ สีสํ ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ
มาริส สีสิมฺหิ ภควติ ฯ เป ฯ ตสฺมึเวย ไช มาริส เอกตึเส
กปฺเป เวสฺสํ ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ มาริส เวสฺสํภุมฺหิ ภควติ
ฯ เป ฯ อิมสฺมึเวย ไช มาริส ภทฺทกปฺเป กุสฺสนฺโต ฯ โจนาคมนโน ฯ
กสฺสโป ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ มาริส กุสฺสนฺตมฺหิ ฯ โจนาคมนมฺหิ ฯ
กสฺสปมฺหิ ภควติ พุทฺธมจฺริยํ จริตฺวา กาเมสุ กามณฺหํ วิราเชตฺวา
อธิรูปนฺนาติ ฯ ตสฺมึเวย ไช ภิกฺขเว เทวณิกาเย อนเนกานิ เทวตาสดานานิ
อนเนกานิ เทวตาสดสฺสํ เยนาหํ เตนฺอุปสงฺกมัสฺสุ อุปสงฺกมิตฺวา
มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐังสุ ฯ เอกมฺนตํ จิตฺตา ไช ภิกฺขเว
ตา เทวตา มํ เอตทโวจุ อิมสฺมึเวย ไช มาริส ภทฺทกปฺเป
ภควา เอตฺรหิ อรหํ สัมมาสัมพุทธฺโต โสเก อุปฺปนฺโน ภควา
มาริส ขตฺติโย ขาติยา ขตฺติยกุเต อุปฺปนฺโน ภควา มาริส
โคตโม โคตฺเตน ภควโต มาริส อุปฺปกํ อายุปฺปมาณํ ปริตฺตํ

ทหุํ โย จิรํ ชีวติ โส วสุตฺตํ อปฺปํ วา ภิกฺขุโย ภควา
 มารีตํ อสุตฺตํ มฺเถ อภิสํมุทฺตํ ภาควโต มารีตํ สารีปุตฺต-
 โมคคฺคตฺถานํ นาม สํวณฺญํ อโหสิ อคฺคํ ภาทฺตํ ภาควโต
 มารีตํ เอโส สํวณฺญํ สันนิปาโต อโหสิ อชฺชตฺเตพฺสํ ภาทฺตํ
 ภาควโต มารีตํ อโย เอโก สํวณฺญํ สันนิปาโต อโหสิ สพุพฺเพสฺสเยว
 ชีวนาสุวณํ ภาควโต มารีตํ อานนฺโท นาม ภิกฺขุ อฺปฺปญฺชาโก
 อโหสิ อคฺคฺปญฺชาโก ภาควโต มารีตํ สุทฺตโรทโน นาม ราชา
 ปิตา มายา นาม เทวํ มาตา ชเนตฺตํ กมฺมิตฺตํ ภาทฺตํ
 อโหสิ ภาควโต มารีตํ เอวํ อภินิฏฺฆมนํ อโหสิ เอวํ ปพฺพชฺชา
 เอวํ ปชานํ เอวํ อภิสํมุทฺตํ เอวํ ชมฺมจกฺกปฺปวตฺตํ เต มโย
 มารีตํ ภาควติ พุทฺทมจฺฉริยํ จริตฺวา กาเมสุ กามนฺนํ วิราชฺเตว
 อธิปฺปนาติ ฯ อถโฆทํ ภิกฺขเว อวิเหติ เทเวหิ สทฺธิํ เยน
 อตฺตปฺปา เทวา เตนฺนฺปสงฺกมํ ฯ อถโฆทํ ภิกฺขเว อวิเหติ จ เทเวหิ
 อตฺตปฺเปหิ จ เทเวหิ สทฺธิํ เยน สุตฺตํสา เทวา เตนฺนฺปสงฺกมํ ฯ
 อถโฆทํ ภิกฺขเว อวิเหติ จ เทเวหิ อตฺตปฺเปหิ จ เทเวหิ สุตฺตํเสหิ จ
 เทเวหิ สทฺธิํ เยน สุตฺตํเส เทวา เตนฺนฺปสงฺกมํ ฯ อถโฆทํ ภิกฺขเว
 อวิเหติ จ เทเวหิ อตฺตปฺเปหิ จ เทเวหิ สุตฺตํเสหิ จ เทเวหิ สุตฺตํสํหิ จ
 เทเวหิ สทฺธิํ เยน อภินิฏฺฐา เทวา เตนฺนฺปสงฺกมํ ฯ ตสฺมึญฺเชว โห
 ภิกฺขเว เทวณิกาเย อนิกานิ เทวตาสฺตานิ อนิกานิ เทวตาสฺสทฺธํ
 เยนาหํ เตนฺนฺปสงฺกมํสุ อฺปฺปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนํ

อฏฐัง ๑ เอกมนต์ จิตา ๒ ภิกขเว ตา เทวตา มํ เอตทโวจํ อโศ
 โส มารีต เอกนวุโต กปโป ยํ วิปัสสี ภควา อรหํ สมมา
 สัมพุทฺธโ ตเถ อุตฺตปาทิ ๑ วิปัสสี มารีต ภควา อรหํ สมมา
 สัมพุทฺธโ ขตฺติโย ชาตียา อโหสิ ขตฺติยกุลเ อุตฺตปาทิ วิปัสสี
 มารีต ภควา อรหํ สมมาสัมพุทฺธโ โกณฑนฺณโณ โคตฺเตน อโหสิ
 วิปัสสีสฺส มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส อสฺสคิณฺณ
 สหสฺสานิ อายุปฺปมาณํ อโหสิ วิปัสสี มารีต ภควา อรหํ สมมา
 สัมพุทฺธโ ปาณฺธียา มุเต อภิสัมพุทฺธโ วิปัสสีสฺส มารีต ภควโต
 อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส ขณฺฑคิณฺณํ นาม สํวากุญฺญํ อโหสิ อคฺคํ
 ภาทฺธยํ วิปัสสีสฺส มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส
 ตโย สํวากานํ สันนิปาตา อเหสุ เอโก สํวากานํ สันนิปาโต
 อโหสิ อฏฐังจิกฺกขุสฺสคฺคสฺส เอโก สํวากานํ สันนิปาโต อโหสิ
 ภิกฺกขุสฺสคฺคสฺส เอโก สํวากานํ สันนิปาโต อโหสิ อสฺสคิณฺณ
 สหสฺสานิ วิปัสสีสฺส มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส
 อิเม ตโย สํวากานํ สันนิปาตา อเหสุ สพุเพสฺสเยว ขีณาสวาม
 วิปัสสีสฺส มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส อสฺสโก นาม
 ภิกฺขุ อปฺปจฺจํโก อโหสิ อคฺคูปฺปจฺจํโก วิปัสสีสฺส มารีต ภควโต
 อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส พนฺธุมา นาม ราชา ปิตา อโหสิ
 พนฺธุมฺมํ นาม เทวํ มาตา อโหสิ ชเนตฺถํ พนฺธุมฺมสฺส รมฺโณ
 พนฺธุมฺมํ นาม นกฺวํ ราชนานํ อโหสิ วิปัสสีสฺส มารีต ภควโต

อรหโต สมนุมาสฺมพุทฺธสฺส เอวํ อภิกฺขนิทฺทมํ อโหสิ เอวํ ปพฺพชฺชา
 เอวํ ปชานํ เอวํ อภิสํมุโพธิ เอวํ ฐมฺมจกฺกปฺปวตฺตุนํ เต
 มยํ มารีตํ วิปสฺสึมฺหิ ภควติ พุรฺหมจฺริยํ จริตฺวา กาเมสุ กามณฺหํ
 วิราเชตฺวา อธิรूपํนฺนาติ ฯ ตสฺมึเวยว ๒ ภิกฺขเว เทวณิกาเย อนเณกา
 นิ เทวตาสฺตานิ อนเณกา นิ เทวตาสฺสหสฺสํยานิ เยนานํ เตหฺนุปลงฺกมึสฺส
 อุปฺปลงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ อหฺจํสฺส ฯ เอกมฺนตํ จิตฺตา
 ๒ ภิกฺขเว ตา เทวตา มํ เอตทโวจํ อโศ โส มารีตํ เอกตํโส
 กปฺโป ยํ สึชฺชํ ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ มารีตํ สึชฺชมฺหิ ภควติ ฯ เป ฯ
 ตสฺมึเวยว ๒ มารีตํ เอกตํโส กปฺเป เวสฺสฏฺฐุ ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ
 มารีตํ เวสฺสฏฺฐมฺหิ ภควติ ฯ เป ฯ อิมสฺมึเวยว ๒ มารีตํ ภทฺทกปฺเป
 กกฺขณฺโห ๑ โกนาคฺคมนฺโห ๑ กสฺสโป ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ
 มารีตํ กกฺขณฺณมฺหิ ๑ โกนาคฺคมนฺมฺหิ ๑ กสฺสปมฺหิ ภควติ พุรฺหมจฺริยํ
 จริตฺวา กาเมสุ กามณฺหํ วิราเชตฺวา อธิรूपํนฺนาติ ฯ ตสฺมึเวยว
 ๒ ภิกฺขเว เทวณิกาเย อนเณกา นิ เทวตาสฺตานิ อนเณกา นิ เทวตา-
 สฺสหสฺสํยานิ เยนานํ เตหฺนุปลงฺกมึสฺส อุปฺปลงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมฺนตํ อหฺจํสฺส ฯ เอกมฺนตํ จิตฺตา ๒ ภิกฺขเว ตา เทวตา มํ
 เอตทโวจํ อิมสฺมึเวยว ๒ มารีตํ ภทฺทกปฺเป ภควา เอตฺรหิ อรหํ
 สมนุมาสฺมพุทฺธโ อโศ อุปฺปนฺโน ภควา มารีตํ ขตฺติโย ชาตียา
 ขตฺติยกฺขเต อุปฺปนฺโน ภควา มารีตํ โคตโม โคตฺเตน ภควโต
 มารีตํ อปฺปกํ อายุปฺปมาณํ ปริตฺตํ ฤทฺธํ โย จิรํ ชฺวติ โส

[๕๖] อิติ ไช ภิกขเว ตถาคตส์เสวเสา ชมฺมชาตุ สุปฺปวัฑิตฺตา
 ยสฺสา ชมฺมชาตฺยา สุปฺปวัฑิตฺตคฺคา ตถาคโต อตฺเต พุทฺเธ ปริ
 นิพฺพุเต นิมนฺปปณฺเญ นิมนฺวฏฺเฐ ปริยาทนิมนฺวฏฺเฐ สພพทฺทขว໋ຕິວຕ
 ສາຕິ໋ໂຕມ໋ ອນຸສຸສຣຕິ ນາມ໋ໂຕມ໋ ອນຸສຸສຣຕິ ໂຄຕຸ໋ໂຕມ໋ ອນຸສຸສຣຕິ
 ອາຍຸປຸປມາ໋ໂຕມ໋ ອນຸສຸສຣຕິ ສາວຍຸ໋ໂຕມ໋ ອນຸສຸສຣຕິ ສາວສນຸ
 ນິປາຕ໋ໂຕມ໋ ອນຸສຸສຣຕິ ເວ໋ສຈຸຈາ ເຕ ກວນ໋ໂຕ ອເສ໋ ອິຕິມ໋
 ເວ໋ນາມາ າ ເວ໋ໂຄຕຸ໋ຕາ າ ເວ໋ສັຕາ າ ເວ໋ຮມຸມາ າ ເວ໋
 ປຸ໋ໝາ າ ເວ໋ວິຫາ໋ າ ເວ໋ວິມຸຕາ ເຕ ກວນ໋ໂຕ ອເສ໋ ອິຕິປ໋ຕິ າ
 ເທວຕາມ໋ ຕຣາຕສຸສ ເຕມຄຸ໋ ອາໂຣເຈສຸ໋ ເຍນ ຕຣາຕ໋ໂຕ ອຕ໋ເຕ

พทุเช ปรินิพพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฒ ปริยาทินฺนวฏฺเฒ สพฺพ-
 ทุกฺขวิคิตฺตเต ชาติโตมฺมํ อนุสฺสเรติ นามโตมฺมํ อนุสฺสเรติ โคตฺตโตมฺมํ
 อนุสฺสเรติ อายุปฺปมาณโตมฺมํ อนุสฺสเรติ สํวทฺทกฺโขโตมฺมํ อนุสฺสเรติ
 สํวทฺทกฺขนฺนิปาตโตมฺมํ อนุสฺสเรติ เอวํชฺจุจา เต ภควฺนฺโต อเหตุ-
 อิตฺมํ เอวํนามา ฯ เอวํโคตฺตา ฯ เอวํสํธา ฯ เอวํชฺมุมา ฯ
 เอวํปณฺณา ฯ เอวํวิหารี ฯ เอวํวิมฺมุตา เต ภควฺนฺโต อเหตุ-
 อิตฺมํติ ฯ อิทฺมวโจ ภควา อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควฺโต ภาสํติ
 อภินฺนุทฺตํติ ฯ

มหาปทานสัจจํ นิฏฺฐิตํ ปจฺมํ ฯ

มคฺคณทํานตฺตํ

[๕๗] เอมฺเม สฺตํ ๑ เอกํ สมยํ ภควา กุรุสฺส จิหฺรติ
 กมฺมาตมฺมํ^๑ นาม กุรฺนํ นิคโม ๑ อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท
 เยน ภควา เตนฺปตฺตํกมฺมิ อุตฺตํกมฺมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมฺนตํ นิสฺสํติ ๑ เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โห อายสฺมา อานนฺโท
 ภควนฺตํ เขตฺทวโจ อจฺฉริยํ ภาเน อพฺภุตํ ภาเน ยาว-
 คมฺภีโร จายํ ภาเน ปฏิจฺจุตฺตมฺปฺปาโท คมฺภีราวภาโส ๑ อถ
 ๑ ปน เม อุตฺตํกมฺมิตฺวานโก วีย ชายตฺตํ ๑ มา เหวํ อานนฺท
 อวจ มา เหวํ อานนฺท อวจ คมฺภีโร จายํ ปฏิจฺจุตฺตมฺปฺปาโท
 คมฺภีราวภาโส ๑ ๑ เอตตฺส อานนฺท ชมฺมตฺส อนนฺโพรชา
 อปฺปฏฺเวชา เอมฺยํ ปชา ตนฺตาถฺตกชาตา คุณฺคณฺจิกชาตา มุณฺช-
 ปพฺพชฺฐตา^๒ อปายํ ทุคฺคํ วิณีปาคํ สํสํวํ นาทิวกฺคตฺติ ๑ อตฺถิ
 อิทปฺปจฺจุยา ชรามรณนฺติ อิตฺติ ปุณฺเณ สตา อานนฺท อตฺถตฺตํ
 วจฺณํ ๑ อิทปฺปจฺจุยา ชรามรณนฺติ อิตฺติ เจ วเทยฺย ชาติปฺปจฺจุยา
 ชรามรณนฺติ อิจฺจุตฺส วจฺณํ ๑ อตฺถิ อิทปฺปจฺจุยา ชาตฺตํ อิตฺติ
 ปุณฺเณ สตา อานนฺท อตฺถตฺตํ วจฺณํ ๑ อิทปฺปจฺจุยา ชาตฺตํ
 อิตฺติ เจ วเทยฺย ภวปฺปจฺจุยา ชาตฺตํ อิจฺจุตฺส วจฺณํ ๑ อตฺถิ
 อิทปฺปจฺจุยา ภวอิตฺติ อิตฺติ ปุณฺเณ สตา อานนฺท อตฺถตฺตํ

๑ กมฺมาตมฺมมฺมิตฺตํ ปาโส ๑ ๒ อ. เหวํ ๑ ส. มุณฺชปพฺพชฺฐตา ๑

วจนํ ๑ กัปปจุจยา ภโวติ อิติ เจ วเทยฺย อูปาทานปฺปจุจยา
 ภโวติ อิจฺจุสฺส วจนํ ๑ อตฺถิ อิทปฺปจุจยา อูปาทานนฺติ อิติ
 ปุญฺเฌน สดา อานนฺท อตฺถิตฺตํ วจนํ ๑ กัปปจุจยา อูปาทานนฺติ
 อิติ เจ วเทยฺย ตณฺหาปฺปจุจยา อูปาทานนฺติ อิจฺจุสฺส วจนํ ๑
 อตฺถิ อิทปฺปจุจยา ตณฺหาติ อิติ ปุญฺเฌน สดา อานนฺท อตฺถิ-
 ตฺตํ วจนํ ๑ กัปปจุจยา ตณฺหาติ อิติ เจ วเทยฺย เวทนา-
 ปฺปจุจยา ตณฺหาติ อิจฺจุสฺส วจนํ ๑ อตฺถิ อิทปฺปจุจยา เวทนาติ
 อิติ ปุญฺเฌน สดา อานนฺท อตฺถิตฺตํ วจนํ ๑ กัปปจุจยา
 เวทนาติ อิติ เจ วเทยฺย ผสฺสปฺปจุจยา เวทนาติ อิจฺจุสฺส วจนํ ๑
 อตฺถิ อิทปฺปจุจยา ผสฺสโสติ อิติ ปุญฺเฌน สดา อานนฺท อตฺถิ-
 ตฺตํ วจนํ ๑ กัปปจุจยา ผสฺสโสติ อิติ เจ วเทยฺย นามรูป-
 ปฺปจุจยา ผสฺสโสติ อิจฺจุสฺส วจนํ ๑ อตฺถิ อิทปฺปจุจยา นาม-
 รูปนฺติ อิติ ปุญฺเฌน สดา อานนฺท อตฺถิตฺตํ วจนํ ๑ กัปปจุจยา
 นามรูปนฺติ อิติ เจ วเทยฺย วิญฺเฌนปฺปจุจยา นามรูปนฺติ อิจฺจุสฺส
 วจนํ ๑ อตฺถิ อิทปฺปจุจยา วิญฺเฌนนฺติ อิติ ปุญฺเฌน สดา
 อานนฺท อตฺถิตฺตํ วจนํ ๑ กัปปจุจยา วิญฺเฌนนฺติ อิติ เจ
 วเทยฺย นามรูปปฺปจุจยา วิญฺเฌนนฺติ อิจฺจุสฺส วจนํ ๑ อิติ
 ไช อานนฺท นามรูปปฺปจุจยา วิญฺเฌนํ วิญฺเฌนปฺปจุจยา นาม-
 รูปํ นามรูปปฺปจุจยา ผสฺสโส ผสฺสปฺปจุจยา เวทนา เวทนาปฺปจุจยา
 ตณฺหา ตณฺหาปฺปจุจยา อูปาทานํ อูปาทานปฺปจุจยา ภโว ภว-

๕๘] มหานิทานสูตรํ พุทธภาณวารํ ปฏิจุจสุมุปาทกถา ๖๗

ปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุ-
ปายาสา สํภวณฺติ ฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สํมูทโย
โหติ ฯ

[๕๘] ชาติปจฺจยา ชรามรณณฺติ อิติ โช ปเนตํ วุตฺตํ ฯ ตทา-
นนฺท อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ ฯ ชาติ จ หิ อานนฺท นาวภิสุตฺส สฺพเพณ สฺพํ
สฺพพลา สฺพํ กสฺสจฺจิ กิมนฺทิจิ เสยฺยถิํ เทวานํ วา เทวตฺตาย
คณฺธพฺพานํ วา คณฺธพฺพตฺตาย ยถฺชานํ วา ยถฺชตฺตาย ภูตานํ วา
ภูตตฺตาย มนุสฺสํณํ วา มนุสฺสตฺตาย จตฺตปฺปทานํ วา จตฺต-
ปฺปทตฺตาย ปกฺขํณํ วา ปกฺขิตฺตฺตาย สิริสฺสํณํ วา สิริสฺสปตฺตาย ฯ
เตสํ เตสญฺจ หิ อานนฺท สตฺตานํ ตถตฺตาย ชาติ นาวภิสุตฺส ฯ
สฺพพโส ชาติยา อสฺติ ชาตินิโรธา อปี นุ โช ชรามรณํ ปณฺณ-
าเยถาติ ฯ โน เหตุํ ภนฺเต ฯ ตสฺมาติหानนฺท เอเสว เหตุํ เอตํ
นิทานํ เอสํ สํมูทโย เอสํ ปจฺจโย ชรามรณสฺส ยทิตํ
ชาติ ฯ ภวปจฺจยา ชาตฺติ อิติ โช ปเนตํ วุตฺตํ ฯ ตทา-
นนฺท อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ภวปจฺจยา ชาติ ฯ
ภโว จ หิ อานนฺท นาวภิสุตฺส สฺพเพณ สฺพํ สฺพพลา สฺพํ
กสฺสจฺจิ กิมนฺทิจิ เสยฺยถิํ กามภโว วา รูปภโว วา อรูป-
ภโว วา ฯ สฺพพโส ภเว อสฺติ ภวนิโรธา อปี นุ โช ชาติ
ปณฺณาเยถาติ ฯ โน เหตุํ ภนฺเต ฯ ตสฺมาติหानนฺท เอเสว

เหตุ เอตํ นิทานํ เอสํ สมฺมทโย เอสํ ปจฺจโย ชาตียา
 ยทิตํ ภโว ๑ อุปาทานปจฺจยา ภโวติ อิติ โช ปเนตํ วุคฺคํ ๑
 ตทานนฺท อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อุปาทานปจฺจยา
 ภโว ๑ อุปาทานญจฺ หิ อานนฺท นาวินิสฺสํ สฺพเพณ สฺพพํ สฺพพฺภา
 สฺพพํ กถฺสฺสจฺ จิมนฺทิจฺ เจยฺยทํทํ กามุปาทานํ วา ทิฏฐุปาทานํ วา
 สฺสทพฺพตูปาทานํ วา อตฺตวาทูปาทานํ วา ๑ สฺพพโส อุปาทาเน
 อสฺสติ อุปาทานนิโรธา อปี นุ โช ภโว ปญฺญาเยถาติ ๑ โน
 เหนฺตํ ภานฺเต ๑ ตสฺมาติทานนฺท เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอสํ
 สมฺมทโย เอสํ ปจฺจโย ภวสฺสํ ยทิตํ อุปาทานํ ๑ ตณฺหา-
 ปจฺจยา อุปาทานนฺติ อิติ โช ปเนตํ วุคฺคํ ๑ ตทานนฺท อิมินา-
 เปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ๑
 ตณฺหา จฺ หิ อานนฺท นาวินิสฺสํ สฺพเพณ สฺพพํ สฺพพฺภา สฺพพํ
 กถฺสฺสจฺ จิมนฺทิจฺ เจยฺยถํทํ รูปตณฺหา สํทตตณฺหา คนฺธตณฺหา
 รสตณฺหา โผฏฐพฺพตณฺหา ชมฺมตณฺหา ๑ สฺพพโส ตณฺหาเย
 อสฺสติ ตณฺหานิโรธา อปี นุ โช อุปาทานํ ปญฺญาเยถาติ ๑ โน
 เหนฺตํ ภานฺเต ๑ ตสฺมาติทานนฺท เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ
 เอสํ สมฺมทโย เอสํ ปจฺจโย อุปาทานสฺสํ ยทิตํ ตณฺหา ๑
 เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ อิติ โช ปเนตํ วุคฺคํ ๑ ตทานนฺท
 อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ๑
 เวทนา จฺ หิ อานนฺท นาวินิสฺสํ สฺพเพณ สฺพพํ สฺพพฺภา สฺพพํ

กตฺสัจจิ ภิมฺหิจิ เสยฺยถิทํ จกฺขุสฺมณฺสฺสชา เวทนา โสคสฺมณฺสฺสชา
 เวทนา ฆานสฺมณฺสฺสชา เวทนา จิหวาสฺมณฺสฺสชา เวทนา กาย-
 สฺมณฺสฺสชา เวทนา มโนสฺมณฺสฺสชา เวทนา ฯ สัพฺพโส เวทนาย
 อสฺสติ เวทนานิโรธา อปี นุ โห ตณฺหา ปณฺญาเยถาติ ฯ โน
 เหน็ด ภาณเต ฯ ตสฺมาติหानนฺท เอเสว เหตุ เอตํ นิตานํ เอส
 สฺมทโย เอส ปจฺจโย ตณฺหา ยทิทํ เวทนา ฯ

[illegible]

เอตฺ สัมมทโย เอตฺ ปจฺจโย ทณฺหาทานสํตฺถาทานกถหวิคฺคหวิวาท-
 ตฺวํตฺตํเปสฺสญฺญมฺมสํวาทานํ อเนเกสํ ปาปกาณํ อภุสฺสกาณํ ฐมฺมานํ
 สัมภวาย ยทิตํ อารกฺโข ๑ มจฺจนฺตํ ปฏิจฺจ อารกฺโขติ อิติ โข
 ปเนตํ วุคฺคํ ๑ ตทานนฺท อิมินาเปตํ ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา
 มจฺจนฺตํ ปฏิจฺจ อารกฺโข ๑ มจฺจนฺตํ ๑ หิ อานนฺท นากวิสฺส
 สฺพเพณ สฺพํ สฺพพลา สฺพํ กสฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจิ ๑ สฺพโส มจฺจนฺตํ
 อสฺสติ มจฺจนฺตนิโรธา อปี นุ โข อารกฺโข ปณฺณายเถตาติ ๑ โน
 เหตุํ ภาเนเต ๑ ตสฺมาติทานนฺท เอเสว เหตุํ เอตํ นิตานํ
 เอตฺ สัมมทโย เอตฺ ปจฺจโย อารกฺขสฺส ยทิตํ มจฺจนฺตํ ๑
 ปรีคฺคหํ ปฏิจฺจ มจฺจนฺตนิติ อิติ โข ปเนตํ วุคฺคํ ๑ ตทานนฺท
 อิมินาเปตํ ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ปรีคฺคหํ ปฏิจฺจ มจฺจนฺตํ ๑
 ปรีคฺคโห ๑ หิ อานนฺท นากวิสฺส สฺพเพณ สฺพํ สฺพพลา สฺพํ
 กสฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจิ ๑ สฺพโส ปรีคฺคเห อสฺสติ ปรีคฺคหนิโรธา อปี
 นุ โข มจฺจนฺตํ ปณฺณายเถตาติ ๑ โน เหตุํ ภาเนเต ๑ ตสฺมา-
 ติทานนฺท เอเสว เหตุํ เอตํ นิตานํ เอตฺ สัมมทโย เอตฺ
 ปจฺจโย มจฺจนฺตสฺส ยทิตํ ปรีคฺคโห ๑ อชฺชโลธํ ปฏิจฺจ
 ปรีคฺคโหติ อิติ โข ปเนตํ วุคฺคํ ๑ ตทานนฺท อิมินาเปตํ ปรียาเยน
 เวทิตพฺพํ ยถา อชฺชโลธํ ปฏิจฺจ ปรีคฺคโห ๑ อชฺชโลธญฺ
 หิ อานนฺท นากวิสฺส สฺพเพณ สฺพํ สฺพพลา สฺพํ กสฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจิ ๑
 สฺพโส อชฺชโลธเน อสฺสติ อชฺชโลธนิโรธา อปี นุ โข ปรีคฺคโห

๕๘] มหานิทานสูตรที่ พุทธภาณวาริ ธรรมานัน เหตุนิทานกถา ๗๓

ปณฺณายเถถาติ ฯ โน เหตุ ภาณเต ฯ ตสฺมาติหानนฺท เอเสว เหตุ
เอตํ นิทานํ เอธ สํมุตฺตโย เอธ ปจฺจุโย ปริคฺคหสฺสํ ยทิตํ
อชฺชโลธํ ๑ ฉนฺทราคํ ปฏิจฺจุ อชฺชโลธํ นนฺติ อิติ ๒ ปเนตํ
วคฺคํ ๑ ตทานนฺท อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ฉนฺทราคํ
ปฏิจฺจุ อชฺชโลธํ ๑ ฉนฺทราโค ๑ หิ อานนฺท นากวิสฺสํ สพฺเพน
สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ กสฺสํจิ กิมฺหิจิ ๑ สพฺพโส ฉนฺทราเค อสฺติ
ฉนฺทราคนิโรธา อปี นุ ๒ อชฺชโลธํ ปณฺณายเถถาติ ฯ โน เหตุ
ภาณเต ฯ ตสฺมาติหानนฺท เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอธ
สํมุตฺตโย เอธ ปจฺจุโย อชฺชโลธํ สสฺสํ ยทิตํ ฉนฺทราโค ๑
วินิจฺจนํ ปฏิจฺจุ ฉนฺทราโคติ อิติ ๒ ปเนตํ วคฺคํ ๑ ตทานนฺท
อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา วินิจฺจนํ ปฏิจฺจุ ฉนฺทราโค ๑
วินิจฺจโย ๑ หิ อานนฺท นากวิสฺสํ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ
กสฺสํจิ กิมฺหิจิ ๑ สพฺพโส วินิจฺจเย อสฺติ วินิจฺจยนิโรธา อปี
नु ๒ ฉนฺทราโค ปณฺณายเถถาติ ฯ โน เหตุ ภาณเต ฯ ตสฺมา-
ติหानนฺท เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอธ สํมุตฺตโย เอธ
ปจฺจุโย ฉนฺทราคสฺสํ ยทิตํ วินิจฺจโย ๑ ตาภํ ปฏิจฺจุ วินิจฺจโยติ
อิติ ๒ ปเนตํ วคฺคํ ๑ ตทานนฺท อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ
ยถา ตาภํ ปฏิจฺจุ วินิจฺจโย ๑ ตาภो ๑ หิ อานนฺท นากวิสฺสํ
สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ กสฺสํจิ กิมฺหิจิ ๑ สพฺพโส ตาภ
อสฺติ ตาภานิโรธา อปี นุ ๒ วินิจฺจโย ปณฺณายเถถาติ ฯ โน

เหตุ ภาณเต ๑ ศุภมาตihanนุท เอเสว เหตุ เอตํ นิตานํ เอส
 สมุทโย เอส ปจฺจุโย วิณฺญญสฺส ยทิตํ ตาโก ๑ ปริเยสนํ
 ปฏิจฺจุ ตาโกติ อิติ โห ปเนตํ วุคฺคํ ๑ ตทานนุท อิมินาเปตํ
 ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ปริเยสนํ ปฏิจฺจุ ตาโก ๑ ปริเยสนา จ
 หิ อานนุท นากวิสฺส สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ กสฺสจฺจิ กิมฺหิจิ ๑
 สพฺพโส ปริเยสนาย อสฺติ ปริเยสนานิโรธา อปี นุ โห ตาโก
 ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหตุ ภาณเต ๑ ศุภมาตihanนุท เอเสว เหตุ
 เอตํ นิตานํ เอส สมุทโย เอส ปจฺจุโย ตาภสฺส ยทิตํ
 ปริเยสนา ๑ ตณฺหํ ปฏิจฺจุ ปริเยสนาติ อิติ โห ปเนตํ วุคฺคํ ๑
 ตทานนุท อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ตณฺหํ ปฏิจฺจุ
 ปริเยสนา ๑ ตณฺหา จ หิ อานนุท นากวิสฺส สพฺเพน สพฺพํ
 สพฺพตา สพฺพํ กสฺสจฺจิ กิมฺหิจิ เสยฺยถํ กามตณฺหา ภวตณฺหา
 วิภวตณฺหา ๑ สพฺพโส ตณฺหาเยน อสฺติ ตณฺหานิโรธา อปี นุ โห
 ปริเยสนา ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหตุ ภาณเต ๑ ศุภมาตihanนุท
 เอเสว เหตุ เอตํ นิตานํ เอส สมุทโย เอส ปจฺจุโย
 ปริเยสนาย ยทิตํ ตณฺหา ๑

[๖๐] อิติ โห อานนุท อิมิ เทว ชมฺมา ทวเยน เวทนาย
 เอกสโมสฺรณา ภวนฺติ ๑ ผสฺสปจฺจุยา เวทนาติ อิติ โห ปเนตํ
 วุคฺคํ ๑ ตทานนุท อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ผสฺส-
 ปจฺจุยา เวทนา ๑ ผสฺโส จ หิ อานนุท นากวิสฺส สพฺเพน

๖๐] มหานิทานสุตฺตํ พุทฺธภาณวารํ ชมฺมานํ เหตุ­นิ­ทาน­กถา ๗๓

สพฺพํ สพฺพ­ภา สพฺพํ กถุสฺสจฺจิ กิ­มฺหิ­จฺจิ เสงฺ­ย­ย­ถิ­กํ จ­ก­ขุ­สฺม­ม­ม­ล­โส
โส­ค­สฺม­ม­ล­โส ฆา­น­สฺม­ม­ล­โส ชี­ว­หา­สฺม­ม­ล­โส กาย­สฺม­ม­ล­โส ม­โน­
สฺม­ม­ล­โส ๑ สพฺพ­โส ม­ล­เส อ­ส­ติ ม­ล­สฺส­นิ­โร­ชา อ­ป­ปี นุ โห เว­ท­นา
ป­ญ­ญา­เย­ถา­ติ ๑ โน เ­ห­ตํ ภา­น­เต ๑ ค­ส­มา­ติ­หา­น­นุ­ท เ­ห­ต­ว เ­ห­ตุ
เ­ห­ตํ นิ­ทา­นํ เ­ส­ล ส­มฺ­มุ­ท­โย เ­ส­ล ป­จ­จุ­โย เว­ท­นา­ย ย­ท­ิ­กํ
ม­ล­โส ๑ นาม­ร­ูป­ป­จ­จุ­ยา ม­ล­โส­ติ อ­ติ โห ป­เน­ตํ วุ­ค­คํ ๑ ต­ทา­น­นุ­ท
อ­มิ­นา­เป­ตํ ป­ริ­ยา­เย­น เ­ว­ท­ิต­พฺพํ ย­ถา นาม­ร­ูป­ป­จ­จุ­ยา ม­ล­โส ๑
เย­หิ อาน­น­ห อากา­เร­หิ เย­หิ ติ­ง­เก­หิ เย­หิ นิ­มิตฺ­เต­หิ เย­หิ อุก­ก­เท­เส­หิ
นาม­กาย­สฺส ป­ญ­จ­ค­ตฺติ โห­ติ เ­ส­ล อากา­เร­ลฺ เ­ส­ล ติ­ง­เก­ลฺ เ­ส­ล
นิ­มิตฺ­เต­ลฺ เ­ส­ล อุก­ก­เท­เส­ลฺ อ­ส­ติ อ­ป­ปี นุ โห ร­ูป­กา­เย อ­ช­ิ­ว­จ­น­สฺม­ม­ล­โส
ป­ญ­ญา­เย­ถา­ติ ๑ โน เ­ห­ตํ ภา­น­เต ๑ เย­หิ อาน­น­ห อากา­เร­หิ เย­หิ
ติ­ง­เก­หิ เย­หิ นิ­มิตฺ­เต­หิ เย­หิ อุก­ก­เท­เส­หิ ร­ูป­กาย­สฺส ป­ญ­จ­ค­ตฺติ โห­ติ
เ­ส­ล อากา­เร­ลฺ เ­ส­ล ติ­ง­เก­ลฺ เ­ส­ล นิ­มิตฺ­เต­ลฺ เ­ส­ล อุก­ก­เท­เส­ลฺ อ­ส­ติ
อ­ป­ปี นุ โห นาม­กา­เย ป­ฏิ­ข­ส­ม­ม­ล­โส ป­ญ­ญา­เย­ถา­ติ ๑ โน เ­ห­ตํ
ภา­น­เต ๑ เย­หิ อาน­น­ห อากา­เร­หิ เย­หิ ติ­ง­เก­หิ เย­หิ นิ­มิตฺ­เต­หิ
เย­หิ อุก­ก­เท­เส­หิ นาม­กาย­สฺส ๑ ร­ูป­กาย­สฺส ๑ ป­ญ­จ­ค­ตฺติ โห­ติ
เ­ส­ล อากา­เร­ลฺ เ­ส­ล ติ­ง­เก­ลฺ เ­ส­ล นิ­มิตฺ­เต­ลฺ เ­ส­ล อุก­ก­เท­เส­ลฺ อ­ส­ติ
อ­ป­ปี นุ โห อ­ช­ิ­ว­จ­น­สฺม­ม­ล­โส วา ป­ฏิ­ข­ส­ม­ม­ล­โส วา ป­ญ­ญา­เย­ถา­ติ ๑
โน เ­ห­ตํ ภา­น­เต ๑ เย­หิ อาน­น­ห อากา­เร­หิ เย­หิ ติ­ง­เก­หิ เย­หิ
นิ­มิตฺ­เต­หิ เย­หิ อุก­ก­เท­เส­หิ นาม­ร­ูป­สฺส ป­ญ­จ­ค­ตฺติ โห­ติ เ­ส­ล

อากาเรสุ เตสุ ถึงฺเจสุ เตสุ นิमितฺเตสุ เตสุ อุกฺกเทเสสุ อตฺติ
 อปี นุ โห ฝสฺโส ปณฺณายเถถาติ ฯ โน เหตํ ภาณเต ฯ ตสฺมา
 ติหามนฺต เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอสํ สมฺมทโย เอสํ
 ปจฺจโย ฝสฺสสฺส ยทิตํ นามรูปํ ฯ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ
 อิติ โห ปเนตํ อุกฺกํ ฯ ตทามนฺต อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ
 ยถา วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ ฯ วิญฺญาณญฺจ हि อามนฺต มาตุ
 กุญฺฉิสฺสํ น โอกกมิตฺสสฺส อปี นุ โห นามรูปํ มาตุ กุญฺฉิสฺสํ
 สฺมุจฺฉิสฺสสฺสเถถาติ ฯ โน เหตํ ภาณเต ฯ วิญฺญาณญฺจ हि อามนฺต
 มาตุ กุญฺฉิสฺสํ โอกกมิตฺวา โวกกมิตฺสสฺส อปี นุ โห นามรูปํ
 อิตฺถตฺตาย อภินิพฺพุตฺติสฺสเถถาติ ฯ โน เหตํ ภาณเต ฯ วิญฺญาณญฺจ
 हि อามนฺต ทหฺรเสว สโต โวจฺฉิสฺสสฺส กุมารกสฺส วา กุมาริกาย
 วา อปี นุ โห นามรูปํ อุกฺกํ วิรุพฺพํ เวปฺปถํ อปฺปชฺชิสฺสเถถาติ ฯ
 โน เหตํ ภาณเต ฯ ตสฺมาติหามนฺต เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ
 เอสํ สมฺมทโย เอสํ ปจฺจโย นามรูปสฺส ยทิตํ วิญฺญาณํ ฯ
 นามรูปปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ อิติ โห ปเนตํ อุกฺกํ ฯ ตทามนฺต
 อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา นามรูปปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯ
 วิญฺญาณญฺจ हि อามนฺต นามรูปเป ปติฏฺฐํ นาสภิสฺสสฺส อปี นุ โห
 อายตฺติ ชาติชรามรณทุกฺขสฺสมุทฺยสฺสมภาโว ปณฺณายเถถาติ ฯ โน เหตํ
 ภาณเต ฯ ตสฺมาติหามนฺต เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอสํ สมฺมทโย
 เอสํ ปจฺจโย วิญฺญาณสฺส ยทิตํ นามรูปํ ฯ เอตฺตาวคฺคา โห

อานนฺท ชายเถ วา ชีเถ วา มียเถ วา จเวถ วา อุปฺปชฺเชถ วา ฯ
 เขตฺตาวตฺตา โข อธิวจนปโป เขตฺตาวตฺตา นิรุตฺติปโป เขตฺตาวตฺตา
 ปณฺณตฺติปโป เขตฺตาวตฺตา ปณฺณาวจริ เขตฺตาวตฺตา วฏฺฐิ วตฺตติ ฯ
 อิตฺถคฺคํ ปณฺณปาณาย ยทิตํ นามรूपํ สห วิณฺญาเนน ฯ

[๖๓] กิตฺตาวตฺตา จ อานนฺท อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ^๑ ฯ
 รูปิ วา हि อานนฺท ปริตฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ รูปิ
 เม ปริตฺโต อตฺตาติ ฯ รูปิ วา हि อานนฺท อนนฺตํ อตฺตานํ
 ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ รูปิ เม อนนฺโต อตฺตาติ ฯ อรูปิ
 วา हि อานนฺท ปริตฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ อรูปิ
 เม ปริตฺโต อตฺตาติ ฯ อรูปิ วา हि อานนฺท อนนฺตํ อตฺตานํ
 ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ อรูปิ เม อนนฺโต อตฺตาติ ฯ ตตฺตรานนฺท
 โย โส รูปิ ปริตฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ เอตฺรหิ วา
 โส รูปิ ปริตฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ ตถาภาวํ วา
 โส รูปิ ปริตฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ อตถํ วา ปน
 สฺสํ ตถตฺตาย อุปกฺกเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺสํ โหติ ฯ เหว
 สฺสํ โข อานนฺท รูปิ ปริตฺตตฺตานุกฺกฺขิ อนุสํตฺติ อิจฺจํ วจนาย ฯ
 ตตฺตรานนฺท โย โส รูปิ อนนฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ
 เอตฺรหิ วา โส รูปิ อนนฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ
 ตถาภาวํ วา โส รูปิ อนนฺตํ อตฺตานํ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปฺติ

๑ ปณฺณเปฺนโต ปณฺณเปตฺตํ ปาโสี ฯ

อตถิ วา ปน สันตํ คตตฺตํ อุปกฺกเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺส
 โหติ ฯ เหวํ สันตํ โห อานนฺท ฐึํ อนนฺตคฺคตฺตํทิจฺจํ อนุเสตฺติ
 อิจฺจํ วจฺนํ ฯ คตฺตํทิจฺจํ โย โส อธิ ปริตฺตํ อตฺตํ
 ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ เอตฺรหิ วา โส อธิ ปริตฺตํ อตฺตํ
 ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ คตฺตํทิจฺจํ วา โส อธิ ปริตฺตํ อตฺตํ
 ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ อตถิ วา ปน สันตํ คตตฺตํ
 อุปกฺกเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺส โหติ ฯ เหวํ สันตํ โห อานนฺท
 ฐึํ ปริตฺตคฺคตฺตํทิจฺจํ อนุเสตฺติ อิจฺจํ วจฺนํ ฯ คตฺตํทิจฺจํ โย
 โส อธิ อนนฺตํ อตฺตํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ เอตฺรหิ วา
 โส อธิ อนนฺตํ อตฺตํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ คตฺตํทิจฺจํ วา
 โส อธิ อนนฺตํ อตฺตํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ อตถิ วา ปน
 สันตํ คตตฺตํ อุปกฺกเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺส โหติ ฯ เหวํ สันตํ
 โห อานนฺท ฐึํ อนนฺตคฺคตฺตํทิจฺจํ อนุเสตฺติ อิจฺจํ วจฺนํ ฯ
 เอตฺตวคฺคา โห อานนฺท อตฺตํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปตฺติ ฯ

[๖๒] กิตฺตวคฺคา จ อานนฺท อตฺตํ น ปณฺณเปนฺโต น
 ปณฺณเปติ ฯ ฐึํ วา หิ อานนฺท ปริตฺตํ อตฺตํ น ปณฺณเปนฺโต
 น ปณฺณเปติ ฐึํ เม ปริตฺโต อตฺตํทิจฺจํ ฯ ฐึํ วา หิ อานนฺท
 อนนฺตํ อตฺตํ น ปณฺณเปนฺโต น ปณฺณเปติ ฐึํ เม อนนฺโต
 อตฺตํทิจฺจํ ฯ อธิ วา หิ อานนฺท ปริตฺตํ อตฺตํ น ปณฺณเปนฺโต
 น ปณฺณเปติ อธิ เม ปริตฺโต อตฺตํทิจฺจํ ฯ อธิ วา หิ อานนฺท

อนนฺตํ อตฺตทํ น ปณฺณเปนฺโต น ปณฺณเปติ อรຸປີ เม อนนฺโต
 อตฺตทํ ។ ตตฺรํ นนฺท โย โส ารຸປີ ปຣิตຸํ อตฺตทํ น ปณฺณเปนฺโต
 น ปณฺณเปติ ເອຕຣຸຸຸຸ ວາ ໂສ ารຸປີ ปຣิตຸํ อตฺตทํ น ปณฺณเปນฺโต
 น ปณฺณเปติ ตถາກຸວີ ວາ ໂສ ารຸປີ ปຣิตຸํ อตฺตทํ น ปณฺณเปນฺโต
 น ปณฺณเปติ ອຕຸຸ ວາ ປນ ສນຸຕິ ຕຸຕຸຕາຍ ອຸປກປຸເປສຸສຳມິຕິ
 ອິຕິ ວາ ປນສຸສ ນ ໂຫິຕິ ។ ເວຣິ ສນຸຕິ ໂຂ ອານນຸ າຸປີ
 ປຣິຕຸຕຸຕານຸທິຼຸຈີ ນານຸເສຕິຕິ ອິຈຸຈາຕິ ວຈນາຍ ។ ຕຕຸຸຸຸ ນ
 ໂສ ารຸປີ ອນນຕິ ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ ເອຕຣຸຸຸ ວາ ໂສ ารຸປີ
 ອນນຕິ ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ ຕຸຕາກຸວີ ວາ ໂສ ารຸປີ ອນນຕິ
 ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ ອຕຸຕິ ວາ ປນ ສນຸຕິ ຕຸຕຸຕາຍ ອຸປກປຸເປສຸສຳມິຕິ
 ອິຕິ ວາ ປນສຸສ ນ ໂຫິຕິ ។ ເວຣິ ສນຸຕິ ໂຂ ອານນຸ າຸປີ
 ອນນຕຕຸຕານຸທິຼຸຈີ ນານຸເສຕິຕິ ອິຈຸຈາຕິ ວຈນາຍ ។ ຕຕຸຸຸຸ ນ
 ໂສ ອຸຸປີ ປຣິຕຸຸ ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ ເອຕຣຸຸຸ ວາ ໂສ ອຸຸປີ
 ປຣິຕຸຸ ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ ຕຸຕາກຸວີ ວາ ໂສ ອຸຸປີ
 ປຣິຕຸຸ ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ ອຕຸຕິ ວາ ປນ ສນຸຕິ ຕຸຕຸຕາຍ
 ອຸປກປຸເປສຸສຳມິຕິ ອິຕິ ວາ ປນສຸສ ນ ໂຫິຕິ ។ ເວຣິ ສນຸຕິ
 ໂຂ ອານນຸ ອຸຸປີ ປຣິຕຸຕຸຕານຸທິຼຸຈີ ນານຸເສຕິຕິ ອິຈຸຈາຕິ
 ວຈນາຍ ។ ຕຕຸຸຸຸ ນ ໂສ ອຸຸປີ ອນນຕິ ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ
 ນ ປນເປນເປຕິ ເອຕຣຸຸຸ ວາ ໂສ ອຸຸປີ ອນນຕິ ອຕຸຕຸຸ ນ ປນເປນເປຕິ

น ปณฺณเปติ ตถาภาวํ วา โส อรูปี อนนฺตํ อตฺตํ น
 ปณฺณเปโต น ปณฺณเปติ อตฺตํ วา ปน สํนํ ตถคฺคตฺยา
 อุกกปฺเปตฺตํมํติ อิติ วา ปนสฺส น โหติ ฯ เอวํ สํนํ ไช
 อานนฺท อรูปี อนนฺตคฺคตฺยานุทฺติจํ นานุเสตฺตํติ อิจฺจาถ วจฺนาย ฯ
 เอตฺตาวตฺตา ไช อานนฺท อตฺตํ น ปณฺณเปโต น ปณฺณเปตฺติ ฯ

[๖๓] กิตฺตาวตฺตา จ อานนฺท อตฺตํ สมนุสฺสํมาโน สมนุ-
 สฺสํติ ฯ เวทํ วา हि อานนฺท อตฺตํ สมนุสฺสํมาโน สมนุ-
 สฺสํติ เวทนา เม อตฺตํติ น เหว ไช เม เวทนา อตฺตา
 อปฺปฏฺฐิถฺวเทโน เม อตฺตํติ ฯ น เหว ไช เม เวทนา อตฺตา
 โนหิ อปฺปฏฺฐิถฺวเทโน เม อตฺตา อตฺตา เม เวทยติ เวทนา-
 มฺโม हि เม อตฺตํติ อิติ วา हि อานนฺท อตฺตํ สมนุสฺสํมาโน
 สมนุสฺสํติ ฯ ตฺตรานนฺท โย โส เอวมาท เวทนา เม อตฺตํติ
 โส เอวมสฺส วจฺนีโย ติสฺโส ไช อีมา อาวุโส เวทนา สุชา
 เวทนา ทฺกฺกชา เวทนา อทฺกฺกมฺมสุชา เวทนา อีมาถฺ ไช ตวํ
 ติสฺสํนํ เวทนํ กตมํ อตฺตโต สมนุสฺสํสํติ ฯ ยสฺมี อานนฺท
 สมฺเย สฺสํ เวทนํ เวเทติ เหว ตสฺมี สมฺเย ทฺกฺกํ เวทนํ เวเทติ
 น อทฺกฺกมฺมสฺสํ เวทนํ เวเทติ สฺสํเยว ตสฺมี สมฺเย เวทนํ เวเทติ ฯ
 ยสฺมี อานนฺท สมฺเย ทฺกฺกํ เวทนํ เวเทติ เหว ตสฺมี สมฺเย
 สฺสํ เวทนํ เวเทติ น อทฺกฺกมฺมสฺสํ เวทนํ เวเทติ ทฺกฺกํเยว
 ตสฺมี สมฺเย เวทนํ เวเทติ ฯ ยสฺมี อานนฺท สมฺเย อทฺกฺกมฺมสฺสํ

๖๓] มหานิทานสูตรที่ พุทฺธภาณวาริ อตฺตสมฺมุทฺตสํนาคกา ๗๘

เวทนํ เวเทติ เหว ตสฺมึ สฺมเย สฺมุ เวทนํ เวเทติ น ทฺกฺขํ
เวทนํ เวเทติ อทฺกฺขมฺสฺมุเขว ตสฺมึ สฺมเย เวทนํ เวเทติ ฯ
สฺมุขาปี ไช อานนฺท เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจุสมฺมุทฺตนา
ชยชฺมุมา วชชฺมุมา วิราชชฺมุมา นิโรชชฺมุมา ฯ ทฺกฺขขาปี ไช
อานนฺท เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจุสมฺมุทฺตนา ชยชฺมุมา
วชชฺมุมา วิราชชฺมุมา นิโรชชฺมุมา ฯ อทฺกฺขมฺสฺมุขาปี ไช อานนฺท
เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจุสมฺมุทฺตนา ชยชฺมุมา วชชฺมุมา
วิราชชฺมุมา นิโรชชฺมุมา ฯ ตสฺส สฺมุ เวทนํ เวทยมานสฺส เอโส
เม อตฺตาคิ โหติ ตสฺสาเยว สฺมุชย เวทนาย นิโรชา พฺยคา
เม อตฺตาคิ โหติ ฯ ทฺกฺขํ เวทนํ เวทยมานสฺส เอโส เม
อตฺตาคิ โหติ ฯ ตสฺสาเยว ทฺกฺขชย เวทนาย นิโรชา พฺยคา
เม อตฺตาคิ โหติ ฯ อทฺกฺขมฺสฺมุ เวทนํ เวทยมานสฺส เอโส
เม อตฺตาคิ โหติ ตสฺสาเยว อทฺกฺขมฺสฺมุชย เวทนาย นิโรชา
พฺยคา เม อตฺตาคิ โหติ ฯ อิติ-โส ทิฏฺฐเ จ ชฺมุเม อนิจฺจํ
สฺมุทฺกฺกฺวโวกิณฺณํ อฺปฺปาทวชชฺมุํ อตฺตานิ สฺมฺมุทฺตมาโน สฺมฺมุ-
ทฺตสฺสติ โย โส เอวมาห เวทนา เม อตฺตาคิ ฯ ตสฺมา-
ติหานนฺท เอเตนเปตํ นกฺขมฺติ เวทนา เม อตฺตาคิ สฺมฺมุทฺตสฺสํ
ตฺตรานนฺท โย โส เอวมาห น เหว ไช เม เวทนา อตฺตา
อฺปฺปปฏิสฺสเวทโน เม อตฺตาคิ โส เอวมฺสฺส วจฺนีโย ยตฺถ
ปนาถุโส สฺพฺพโส เวทยิตํ อตฺติ อมฺปี นุ ไช ตตฺถ อตฺตมฺมิติ

สียาติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ ศุภมาติหानนฺท เอเตนเปตํ
 นกฺขมฺติ น เหว โห เม เวทนา อคฺคา อปฺปฏิสํเวทโน เม
 อคฺคาติ สมนุสฺสํติ ฯ ศตฺรานนฺท โย โส เอวมาท น เหว
 โห เม เวทนา อคฺคา โนมี อปฺปฏิสํเวทโน อคฺคา อคฺคา
 เม เวทยติ เวทนาขมฺโม หิ เม อคฺคาติ ฯ โส เอวมสุต
 วจฺนีโย เวทนา จ หิ อากุโส สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ
 อปริเสสา นิรุชฺฌเยยฺยํ สพฺพโส เวทนาย อสฺติ เวทนานิโรธา
 อปฺปี นฺ โห ศคฺค อหฺมสมฺมํติ สียาติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ
 ศุภมาติหานนฺท เอเตนเปตํ นกฺขมฺติ น เหว โห เม เวทนา
 อคฺคา โนมี อปฺปฏิสํเวทโน อคฺคา อคฺคา เม เวทยติ เวทนา-
 ขมฺโม หิ เม อคฺคาติ สมนุสฺสํติ ฯ

[๖๔] ยโค โห อานนฺท ภิกฺขุ เหว เวทนํ อคฺคานํ สมนุ-
 สฺสํติ โนมี อปฺปฏิสํเวทนํ อคฺคานํ สมนุสฺสํติ โนมี อคฺคา
 เวทยติ เวทนาขมฺโม หิ เม อคฺคาติ สมนุสฺสํติ ฯ โส เอวํ
 สมนุสฺสํนฺโต น กิณฺจ โถเก อูปาทียติ ออนุปาทียญฺจ น
 ปริตฺตํติ อปริตฺตํ ปจฺจคฺคณฺเณว ปรินิพฺพายติ ชฺฌณา ชาติ
 วุตฺติํ พุทฺธมฺจริยํ กตํ ภรณํ นวปฺรํ อิตฺถคฺคาตยาติ ปชานาต ฯ
 เอวํ วิมฺบุคฺคํ โห อานนฺท ภิกฺขุ โย เอวํ วทฺเยยฺย โหติ ตถาคโค
 ปรมมฺรณา อิตฺธา ทิฏฺฐจฺจิ ตทกถํ ฯ น โหติ ตถาคโค ปรมมฺรณา

๑ อิตฺตํ ทิฏฺฐจฺจิ ปาไซ ฯ

๖๕] มหานิทานสูตรํ พุทฺธภาณวารํ สํวตวิญฺญาณฐิติกา ๘๑

อิติสา ทิฏฐํติ ตทกถํ ๑ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
ปรมมรณา อิติสา ทิฏฐํติ ตทกถํ ๑ เหว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมมรณา อิติสา ทิฏฐํติ ตทกถํ ๑ ตํ กิถํสํ เหตุ ๑
ยาวตานุท อชิวจํ ยาวตา อชิวจนปโป ยาวตา นิรุคฺคิปปโป
ยาวตา ปณฺณคฺคิ ยาวตา ปณฺณคฺคิปปโป ยาวตา ปณฺณวาปนํ
ยาวตา ปณฺณวารจํ ยาวตา วฏฺฐํ วตฺตติ ตาวตา วฏฺฐํ
วตฺตติ ตทกถิณฺวา วิมุตฺโต ภิกฺขุ ตทกถิณฺวา วิมุตฺตํ ภิกฺขุ
น ชานาติ น ปสฺสํติ อิติสา ทิฏฐํติ ตทกถํ ๑

[๖๕] สํวต วิ อิมํ อานนฺท วิญฺญาณฐิติโย เทว
ธายตนาณิ ๑ กตมา สํวต ๑ สํวตานุท สํวตา นานตฺตกา
นานตฺตสํญฺญิโน เสยฺยถามี มนุสฺสํ เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ
วินิปาติกา อโย ปจฺจมา วิญฺญาณฐิติ ๑ สํวตานุท สํวตา นานตฺต-
กา เอกตฺตสํญฺญิโน เสยฺยถามี เทวา พุรฺหมกายิกา ปจฺจมา-
ภินิพฺพตฺตา จตฺตอปายิกา สํวตา จ อโย ทฺติยา วิญฺญาณฐิติ ๑
สํวตานุท สํวตา เอกตฺตกา นานตฺตสํญฺญิโน เสยฺยถามี เทวา
อาภสฺสวรา อโย ตติยา วิญฺญาณฐิติ ๑ สํวตานุท สํวตา
เอกตฺตกา เอกตฺตสํญฺญิโน เสยฺยถามี เทวา สํกัณฺหา อโย
จตฺตกา วิญฺญาณฐิติ ๑ สํวตานุท สํวตา สํพฺพโส รุปสํญฺยานํ
สํมตฺติกฺกมา ปฏฺฐิสสํญฺยานํ อตฺตงฺกมา นานตฺตสํญฺยานํ อมณสิ-
การา อนนฺโต อาภาโสติ อาภาสํญฺญาตฺตานุปคา อโย ปณฺจมา

วิญญาณฐจิตติ ๑ สมนฺตานนฺท สตฺตา สัพฺพโส อากาสาณญฺจายตนํ สมน-
 ติกกมฺม อนนฺตํ วิญญาณนฺติ วิญญาณญฺจายตนุปกฺกา อยํ ญฺจุชา
 วิญญาณฐจิตติ ๑ สมนฺตานนฺท สตฺตา สัพฺพโส วิญญาณญฺจายตนํ
 สมนฺติกกมฺม นคฺติ กิณฺจจฺติ อากิณฺจญฺจายตนุปกฺกา อยํ สตฺตมา
 วิญญาณฐจิตติ ๑ อสฺสณฺณิสฺสคฺตายนฺติ^๑ เวนฺสณฺณญฺจายตนเมว
 ทุติยํ ๑ ตตฺตรานนฺท ยายํ ปจฺจมา วิญญาณฐจิตติ นานคฺตคฺกายา
 นานคฺตสฺสณฺณินฺ โส ยยฺยถา มี มนุสฺสํ เอกจฺเจ จ เทว เอกจฺเจ
 จ วินิปาทิกา โย นุ ไซ อานนฺท คณฺจ ปชานาติ คสฺสํ
 จ สมนฺทํ ปชานาติ คสฺสํ จ อคฺคณฺณํ ปชานาติ คสฺสํ
 จ อสฺสํ ปชานาติ คสฺสํ จ อากิณฺจํ ปชานาติ คสฺสํ จ
 นิสฺสณฺณํ ปชานาติ กถฺถํ นุ เตน ตทภินฺนํ ติคฺคณฺติ ๑ โน เหน้
 ภาเน ๑ เป ๑ ตตฺตรานนฺท ยายํ สตฺตมา วิญญาณฐจิตติ สัพฺพโส
 วิญญาณญฺจายตนํ สมนฺติกกมฺม นคฺติ กิณฺจจฺติ อากิณฺจญฺจาย-
 ยตนุปกฺกา โย นุ ไซ อานนฺท คณฺจ ปชานาติ คสฺสํ จ
 สมนฺทํ ปชานาติ คสฺสํ จ อคฺคณฺณํ ปชานาติ คสฺสํ จ
 อสฺสํ ปชานาติ คสฺสํ จ อากิณฺจํ ปชานาติ คสฺสํ จ
 นิสฺสณฺณํ ปชานาติ กถฺถํ นุ เตน ตทภินฺนํ ติคฺคณฺติ ๑ โน เหน้
 ภาเน ๑ ตตฺตรานนฺท ยายํ อสฺสณฺณิสฺสคฺตายนฺติ โย นุ ไซ อานนฺท
 คณฺจ ปชานาติ คสฺสํ จ สมนฺทํ ปชานาติ คสฺสํ จ อคฺคณฺณํ

๑ อสฺสณฺณิสฺสคฺตายนฺติ วา ปาโง ๑

ปชานาติ ตสฺสํ จ อสฺสํ ปชานาติ ตสฺสํ จ อาทันนํ
 ปชานาติ ตสฺสํ จ นิสฺสํ ปชานาติ กถํ นุ เตน ตท-
 ภิณฺณทิตฺตํ ๑ โน เหตุ ภาณเต ๑ ตตฺตฺวานนุท ยมิตํ เวนสฺสณ-
 นาสฺสณายตนํ โย นุ ๒ อานนุท ตณฺจ ปชานาติ ตสฺสํ จ
 สฺมทํ ปชานาติ ตสฺสํ จ อตฺตงฺกมํ ปชานาติ ตสฺสํ จ
 อสฺสํ ปชานาติ ตสฺสํ จ อาทันนํ ปชานาติ ตสฺสํ จ นิสฺสํ
 ปชานาติ กถํ นุ เตน ตทภิณฺณทิตฺตํ ๑ โน เหตุ ภาณเต ๑
 ยโต ๒ อานนุท ภิกฺขุ อิมาสฺสจ สฺสทฺตํ วิญฺญาณญฺจิตฺตํ
 อิมสฺสจ ทฺวินํ อายตฺตํ สฺมทญฺจ อตฺตงฺกมญฺจ อสฺสํ
 อาทันนญฺจ นิสฺสํ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมฺบุโต โหติ
 อํ วุจฺจตฺตํ ภิกฺขุ ปณฺณวิมฺบุโต ๑

[๖๖] อญฺ ๒ อิม อานนุท วิโมกฺขา ๑ กตเม อญฺ ๑
 รูปํ รูปานิ ปสฺสตี อํ ปจฺจิม วิโมกฺโข ๑ อชฺชตฺตํ อรูป-
 สฺสณํ พหิตฺตา รูปานิ ปสฺสตี อํ ทฺติโย วิโมกฺโข ๑ สฺกนฺเตว
 อวิมฺบุโต โหติ อํ ตฺติโย วิโมกฺโข ๑ สฺพพโส รูปสฺสณํ
 สฺมตฺติกมํ ปฏฺฐิสฺสณํ อตฺตงฺกมา นานตฺตสฺสณํ อมฺนสฺสการา
 อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสฺมปฺชช วิหริตี อํ
 จตฺตโ วิโมกฺโข ๑ สฺพพโส อากาสานญฺจายตนํ สฺมตฺติกมํ
 อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสฺมปฺชช วิหริตี อํ
 ปณฺจโม วิโมกฺโข ๑ สฺพพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สฺมตฺติกมํ

มหาปริณีพพานสูตร

[๖๗] เอวมเม สัคคิ ๑ เอกัง สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ
คิขณกุญฺเฏ ปพฺพเต ๑ เตน ไช ปน สมเยน ราชา มากโร
อชาตศัตรู เวเทหิปุตุโต วรชชี อภียาตุกาโม โหติ ๑ โส เอวมาห
อหํ หิ เม วรชชี เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว อฺจุเฉษฺสามิ วรชชี
วินาสํสํสามิ วรชชี อนนฺยพฺยสํ นํ อปาเทสํสามิ วรชชีนฺติ ๑ อถ ไช
ราชา มากโร อชาตศัตรู เวเทหิปุตุโต วสฺสกาโร พฺราหฺมณํ
มคฺชมฺหามคฺคํ อามนฺเตสํ เอหิ ตวํ พฺราหฺมณ เยน ภควา
เตนุปสงฺกม อฺปสงฺกมิตฺวา มม จฺจนฺน ภควโต ปาเท สิริสํ
ฉนฺทาทิ อปฺปาพารํ อปฺปาทงฺกํ ตหฺมุจฺจํ พถํ ฉาสฺสวiharํ ปุจฺจ
ราชา ภนฺเต มากโร อชาตศัตรู เวเทหิปุตุโต ภควโต ปาเท
สิริสํ ฉนฺทติ อปฺปาพารํ อปฺปาทงฺกํ ตหฺมุจฺจํ พถํ ฉาสฺสวiharํ
ปุจฺจตฺตํ เอวญฺจ วเทหิ ราชา ภนฺเต มากโร อชาตศัตรู
เวเทหิปุตุโต วรชชี อภียาตุกาโม โส เอวมาห อหํ หิ เม
วรชชี เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว อฺจุเฉษฺสามิ วรชชี วินาสํสํสามิ
วรชชี อนนฺยพฺยสํ นํ อปาเทสํสามิ วรชชีนฺติ ยถา จ เต ภควา
พฺยากรโหติ ตํ สํวํ อฺจฺจุคฺคเหตฺวา มม อารโหเยยาสี น หิ
ตถาคตา วิตถํ ภณฺเฑตฺติ ๑ เอวํ โภติ ไช วสฺสกาโร พฺราหฺมणे
มคฺชมฺหามคฺคโต รณฺโณ มาครสฺสํ อชาตศัตรูสฺสํ เวเทหิปุตุตสฺสํ
ปฺปฺยสฺสํคฺวา ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ โยเชตฺวา ภทฺทํ ภทฺทํ ยานํ

อภิริหิตวา ภาทเทหิ ภาทเทหิ ขาเนหิ ราชคหมหา นิยยาสิ เยน
 กิขุณฺณโก ปพฺพโต เตน ปายาสี ยาวคิกา ยานสุส ฐมิ
 ยานเนน คนฺตวา ยานา ปจฺโจโรหิตวา ปตฺติโก ๑ เยน ภควา
 เตนฺตฺตํกมิ อฺปตฺตํกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมนฺตํ สมนฺตํ
 กถํ สํราณํ วัคฺสีเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํ ๑ เอกมนฺตํ นิสฺสนฺ
 โข วสฺสกาโร พุราหฺมณฺเณ มคฺชมฺหามตฺโต ภควนฺตํ เอกทโวจ
 ราชา โภ โคตม มาคโฆ อชาตสฺสคฺคฺ เวเทหิปฺตฺโต โภโต โคตมสุส
 ปาเท สิริสา วนฺทติ อปฺปาพาหํ อปฺปาตงฺกํ ตฺถุจฺจํ พถํ
 ฌาสฺสึหารํ ปุณฺณติ ราชา โภ โคตม มาคโฆ อชาตสฺสคฺคฺ เวเทหิ-
 ปฺตฺโต วรฺชํ อภิยาตฺตฺวาโม โส เอวมาห อหํ หิ เม วรฺชํ
 เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว อฺจุเฉชฺชามิ วรฺชํ วิมาเสสฺสํวามิ วรฺชํ
 อนฺยพฺยสํ อปาเทสฺสํวามิ วรฺชํนฺติ ๑

[๖๘] เตน โข ปน สมนฺเณ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต
 ปิฎฺฐจฺโค จโค โหติ ภควนฺตํ วัชฺชมาโน ๑ อถ โข ภควา
 อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสฺสิ กิณฺติ เต อานนฺท สุตํ วรฺชํ
 อภินฺทสฺสนฺนิปาตา สฺนฺนิปาตพฺพุตาติ ๑ สุตํ เมตํ ภนฺเต วรฺชํ
 อภินฺทสฺสนฺนิปาตา สฺนฺนิปาตพฺพุตาติ ๑ ยาวกัณฺณจ อานนฺท วรฺชํ
 อภินฺทสฺสนฺนิปาตา สฺนฺนิปาตพฺพุตา ภวิสฺสํนฺติ ๑ วุฑฺฒิเยว อานนฺท

๑ อภินฺทสฺสนฺนิปาตา ภวิสฺสํนฺติ สฺนฺนิปาตพฺพุตาติปิ ปาซกุกเมน
 ภวิสฺสํนฺติ ๑

๒๗] มหาปรินิพพานสูตร^๑ วรชฎิภาณวาร^๒ สัตตวรชฎิอปริหานิยชมมกถา ๘๗

วรชฎัน ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ กิณฺติ เต อานนฺท สุตํ วรชฎํ
สํมกุลา สันนิปตฺตํ สํมกุลา วุจฺจํ หนฺติ สํมกุลา วรชฎิกรณฺ์ยานิ
กโรนฺตํติ ฯ สุตํ เมตํ ภนฺเต วรชฎํ สํมกุลา สันนิปตฺตํ สํมกุลา
วุจฺจํ หนฺติ สํมกุลา วรชฎิกรณฺ์ยานิ กโรนฺตํติ ฯ ยาวกัณฺณจ อานนฺท
วรชฎํ สํมกุลา สันนิปตฺตํ สํมกุลา วุจฺจํ หนฺติ สํมกุลา วรชฎิ-
กรณฺ์ยานิ กริสฺสํ หนฺติ อุกฺกมฺมิเยว อานนฺท วรชฎัน ปาฏิกงฺขา โน
ปริหานิ ฯ กิณฺติ เต อานนฺท สุตํ วรชฎํ อปฺปณฺณคํ น ปณฺณ-
เปนฺติ^๓ ปณฺณคํ น สํมฺจุณฺิณฺทหนฺติ ยถาปณฺณคเต โปราณเ วรชฎิ-
ชมฺเม สํมาทาย วตฺตณฺ์ตํติ ฯ สุตํ เมตํ ภนฺเต วรชฎํ อปฺปณฺณคํ น
ปณฺณเปนฺติ ปณฺณคํ น สํมฺจุณฺิณฺทหนฺติ ยถาปณฺณคเต โปราณเ
วรชฎิชมฺเม สํมาทาย วตฺตณฺ์ตํติ ฯ ยาวกัณฺณจ อานนฺท วรชฎํ
อปฺปณฺณคํ น ปณฺณเปสฺสํ หนฺติ ปณฺณคํ น สํมฺจุณฺิณฺทหนฺติ
ยถาปณฺณคเต โปราณเ วรชฎิชมฺเม สํมาทาย วตฺติสฺสํ หนฺติ อุกฺกมฺมิ-
เยว อานนฺท วรชฎัน ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ กิณฺติ เต อานนฺท
สุตํ วรชฎํ เอ เต วรชฎัน วรชฎิมหฺลตฺถกา เต สกฺกโรนฺติ
ครุโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสํ ญจ สโตพฺพํ มณฺณนฺ์ตํติ ฯ
สุตํ เมตํ ภนฺเต วรชฎํ เอ เต วรชฎัน วรชฎิมหฺลตฺถกา เต
สกฺกโรนฺติ ครุโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสํ ญจ สโตพฺพํ
มณฺณนฺ์ตํติ ฯ ยาวกัณฺณจ อานนฺท วรชฎํ เอ เต วรชฎัน

๑ ปณฺณเปนฺตํติ ปิ ปาโง ฯ

วรชัมมहतถกา เต สกุกวิสัสนุติ ครุกวิสัสนุติ มาเนสัสนุติ ปุเชสัสนุติ
 เตสญจ โสคัพพ มณเฑิสัสนุติ อุกกัสมิเยว อานนท วรชัณฺเฑ ปาฏิ-
 กงฺขา โน ปริหานิ ฯ กิณฺติ เต อานนท สุตํ วรชั ยะ
 คา กุติคฺคิโย กุตถุมาริโย คา น โยกุกุสฺส ปสฺสยห วาเสณฺฑิตฺติ ฯ
 สุตํ เมตํ ฆนฺเต วรชั ยะ คา กุติคฺคิโย กุตถุมาริโย คา
 น โยกุกุสฺส ปสฺสยห วาเสณฺฑิตฺติ ฯ ยาวกัฉญจ อานนท วรชั
 ยะ คา กุติคฺคิโย กุตถุมาริโย คา น โยกุกุสฺส ปสฺสยห
 วาเสสัสนุติ อุกกัสมิเยว อานนท วรชัณฺเฑ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ
 กิณฺติ เต อานนท สุตํ วรชั ยานิ ตานิ วรชัณฺเฑ วรชัเจติยานิ
 อพฺภนฺตรานิ เจว พาทิรานิ จ ตานิ สกุกโรนฺติ ครุกโรนฺติ
 มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสญจ ทินฺนปฺพุพฺพ กตปฺพุพฺพ ชฺมุมิกํ พถิ โน
 ปริหาเปณฺฑิตฺติ ฯ สุตํ เมตํ ฆนฺเต วรชั ยานิ ตานิ วรชัณฺเฑ
 วรชัเจติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พาทิรานิ จ ตานิ สกุกโรนฺติ
 ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสญจ ทินฺนปฺพุพฺพ กตปฺพุพฺพ ชฺมุมิกํ
 พถิ โน ปริหาเปณฺฑิตฺติ ฯ ยาวกัฉญจ อานนท วรชั ยานิ ตานิ
 วรชัณฺเฑ วรชัเจติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พาทิรานิ จ ตานิ
 สกุกวิสัสนุติ ครุกวิสัสนุติ มาเนสัสนุติ ปุเชสัสนุติ เตสญจ ทินฺน-
 ปฺพุพฺพ กตปฺพุพฺพ ชฺมุมิกํ พถิ โน ปริหาเปสัสนุติ อุกกัสมิเยว อานนท
 วรชัณฺเฑ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ กิณฺติ เต อานนท สุตํ วรชัณฺเฑ
 อรหฺนเตสฺส ชฺมุมิการกขาวรณคฺคฺคิ สุตฺตวิหิตา กิณฺติ อนาคตา จ

๖๘] มหาปรีหานิพพานสูตรํ วรชัฏภาณวารํ สัตตวรชัฏอปริหานิยชมฺภกถา ๘๘

อรหนโต วิชิตํ อากฺขณฺณํ อากตา จ อรหนโต วิชิตํ ฌาตํ
วิหเรยฺยุณฺติ ฯ สุตํ เมตํ ภนฺเต วรชัฏํ อรหนเตสํ ชมฺภิการกฺขา-
วรนคฺคตํ สุตํ วิหิตา กิณฺติ อนาคตา จ อรหนโต วิชิตํ อากฺขณฺณํ
อากตา จ อรหนโต วิชิตํ ฌาตํ วิหเรยฺยุณฺติ ฯ ยาวกัณฺณจ อานนฺท
วรชัฏํ อรหนเตสํ ชมฺภิการกฺขาवรนคฺคตํ สุตํ วิหิตา ภวิสฺสํติ กิณฺติ
อนาคตา จ อรหนโต วิชิตํ อากฺขณฺณํ อากตา จ อรหนโต
วิชิตํ ฌาตํ วิหเรยฺยุณฺติ อุกฺกมฺมเวยว อานนฺท วรชัฏํ ปาฏิทฺธชา
โน ปรีหานีติ ฯ

[๖๘] อถ โส ภควา วรฺสํการํ พฺราหฺมณํ มคฺชมหามคฺคํ
อามนฺเตสํ เอกมิตาหํ พฺราหฺมณ สมนํ เวลํ สติยํ วิหรามิ สํวรนฺทเท
เจติเย ตตฺตราหํ วรชัฏํ อิมํ สัตต อปริหานิเย ชมฺเบ เทเสตํ
ยาวกัณฺณจ พฺราหฺมณ อิมํ สัตต อปริหานิยา ชมฺมา วรชัฏํ
จสฺสํติ อิมํสํ จ สัตตํสํ อปริหานิเยสํ ชมฺเบสํ วรชัฏํ สํนํทิสฺสํสํนํติ
อุกฺกมฺมเวยว พฺราหฺมณ วรชัฏํ ปาฏิทฺธชา โน ปรีหานีติ ฯ เอวํ
อุกฺกเต วรฺสํกาโร พฺราหฺมโณ มคฺชมหามคฺคโต ภควนฺตํ เอตทโวจ
เอกเมเกณํ ปิ โภ โคตม อปริหานิเยน ชมฺเบเน สมนฺนาคตานํ วรชัฏํ
อุกฺกมฺมเวยว ปาฏิทฺธชา โน ปรีหานิ โภ ปน วาโท สัตตํทํ
อปริหานิเยทํ ชมฺเบทํ อกรณํยา จ โภ โคตม วรชัฏํ วนฺนํ
มากเชน อชาตํสํตฺตุนา เวเทหิ ปุคฺคเตน ยทํทํ ยุกฺกธสฺสํ อณฺเวยคฺค
อุปฺปาปนํยา อณฺเวยคฺค มิสฺสํเกทาย หนฺท จทานิ มยํ โภ โคตม

คจฺณาม พหุกิจฺจา มยฺ พหุภรณียาติ ฯ ยสฺสํทานิ ตฺวํ พฺราหฺมณ
กาถํ มณฺเณสฺสํติ ฯ อถโฆ วสฺสํกาโร พฺราหฺมโณ มคฺชมฺหามตฺโต
ภควโต ภาสํติ อภินฺนุทฺตา อนฺโมทิตฺตา อฏฺฐายาสนา ปฏฺกามิ ฯ

[๗๐] อถโฆ ภควา อจิริปฏฺกนฺเต วสฺสํกาโร พฺราหฺมณ
มคฺชมฺหามตฺเต อายสฺมนํตํ อานนํทํ อามนฺเตสฺสิ คจฺณ ตฺวํ อานนุท
ยาวตฺติกา ภิกฺขุ ราชคหํ อุนฺนิสฺสํยา ยิหฺรณฺติ เต สํพเพ อุนฺนุจํ-
สํตา ยํ สํนฺนิปาเตหิํติ ฯ เหวํ ฆนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนุโท ภควโต
ปฏฺฐิสฺสํตฺตา ยาวตฺติกา ภิกฺขุ ราชคหํ อุนฺนิสฺสํยา ยิหฺรณฺติ เต
สํพเพ อุนฺนุจํสํตา ยํ สํนฺนิปาเตตฺตา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺตา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺตา เอกมฺนํตํ อฏฺฐายาสนํ ฯ เอกมฺนํตํ
จฺโิโต โฆ อายสฺมา อานนุโท ภควนฺตํ เขตฺทวโจ สํนฺนิปติโต
ฆนฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ ยสฺสํทานิ ฆนฺเต ภควา กาถํ มณฺเณสฺสํติ ฯ
อถโฆ ภควา อฏฺฐายาสนา เยน อุนฺนุจํสํตา เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺตา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํติ ฯ นิสฺสํช โฆ ภควา
ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ สํตฺต โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ชฺมฺเม เทเสสฺสํมํ
ตํ สฺตฺนาถ สํชุกํ มนฺสิโกโรถ ภาสิสฺสํมํติ ฯ เหวํ ฆนฺเตติ
โฆ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสํโสสฺสํ ฯ ภควา เขตฺทวโจ ยาว-
กัฏฺเฐ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภินฺนุทฺตํสํนฺนิปาตา สํนฺนิปาตพฺหุตา ภวิสฺสํนฺติ
ดฺดฺวณฺณิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุ นํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ ยาวกัฏฺเฐ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํมคฺคา สํนฺนิปตฺติสฺสํนฺติ สํมคฺคา วุฏฺฐิหิสฺสํนฺติ สํมคฺคา

๗๐] มหาปริณิพพานสูตร^๑ ภัทฺฐภาณวาร^๒ สัตตภัทฺฐอปริหานิยมมกถา ๘๓

สังฆกรณเยานิ ภวิสฺสณฺติ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิภงฺขา
โน ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปณฺตตํ น ปณฺณ-
เปสฺสณฺติ ปณฺณตฺตํ น สมฺมุจฺฉินฺทิสฺสณฺติ ยถาปณฺณตฺเตสฺสุ สิกฺขาปเทสฺสุ
สํมาทาย วตฺติสฺสณฺติ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิภงฺขา โน
ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขุ เถรา
รตฺตณฺณู จีรปพฺพชิตา สังฆปิตโร สังฆปริณายกา เต สกฺก-
วิสฺสณฺติ กรุกฺกวิสฺสณฺติ มาเนสฺสณฺติ ปุชฺเชสฺสณฺติ เตสฺมฺจ สโตพฺพิ
มณฺเณสฺสณฺติ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิภงฺขา โน ปริหานิ ๑
ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปณฺนาย ตณฺหาย โปโนพฺภวิกาย น
วสฺส คจฺฉิสฺสณฺติ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิภงฺขา โน
ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารณฺณเกสฺสุ เสนาสเนสฺสุ
สํเปกฺขา ภวิสฺสณฺติ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิภงฺขา โน
ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจตฺตณฺณเวว สติ อปฺปญฺจ-
เปสฺสณฺติ กิณฺติ อนาคตา จ เปสฺสา สพฺพรหมจาร์ อากฺขณฺเณยฺย
อากฺตา จ เปสฺสา สพฺพรหมจาร์ ผาสฺสุ วิหเรยฺยุนฺติ อุกฺกมฺมเยว
ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิภงฺขา โน ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว
อิมเ สัตต อปริหานิยา มฺมา ภิกฺขุสฺสุ สสฺสณฺติ อิมสฺสุ จ สัตตสฺสุ
อปริหานิเยสฺสุ มฺเมสฺสุ ภิกฺขุ สนนฺทิสฺสณฺติ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว
ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิภงฺขา โน ปริหานิ ๑

๑ ส. เหว ๑ โน ปริหานีตฺติปิ ปาเจน ปน ภวิตพฺพิ ๑

[๗๓] อปเรบี โว ภิภุชเว สคต อปริหานิเย ชมฺเม เทเสสฺสามิ
 ตํ สฺญาณํ สํวํ มนสํโรถ ภาตีสฺสามิ ๑ เอวํ ภนฺเตติ โห
 เต ภิภุช ภาควโต ปจฺจุตฺตํ ๑ ภาควา เอตทโวจ ยาวกัณฺณ
 ภิภุชเว ภิภุช น กมฺมารามา ภวิสฺสํนฺติ น กมฺมรตา น กมฺมารามตํ
 อณฺุยฺยตา อฺุชฺฌมฺมเยว ภิภุชเว ภิภุชนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑
 ยาวกัณฺณ ภิภุชเว ภิภุช น ภตฺสํรามา ภวิสฺสํนฺติ น ภตฺสํรตา
 น ภตฺสํรามตํ อณฺุยฺยตา อฺุชฺฌมฺมเยว ภิภุชเว ภิภุชนํ ปาฏิกงฺขา
 โน ปริหานิ ๑ ยาวกัณฺณ ภิภุชเว ภิภุช น นิทฺทารามา ภวิสฺสํนฺติ
 น นิทฺทารตา น นิทฺทารามตํ อณฺุยฺยตา อฺุชฺฌมฺมเยว ภิภุชเว ภิภุชนํ
 ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑ ยาวกัณฺณ ภิภุชเว ภิภุช น สํกคฺคิการ-
 รามา ภวิสฺสํนฺติ น สํกคฺคิการตา น สํกคฺคิการามตํ อณฺุยฺยตา
 อฺุชฺฌมฺมเยว ภิภุชเว ภิภุชนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑ ยาวกัณฺณ
 ภิภุชเว ภิภุช น ปาปํจฺฉา ภวิสฺสํนฺติ น ปาปํกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา
 อฺุชฺฌมฺมเยว ภิภุชเว ภิภุชนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑ ยาวกัณฺณ
 ภิภุชเว ภิภุช น ปาปมิตฺตา ภวิสฺสํนฺติ น ปาปสํหยา น ปาป-
 สมฺปวฺงฺกรา อฺุชฺฌมฺมเยว ภิภุชเว ภิภุชนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑
 ยาวกัณฺณ ภิภุชเว ภิภุช น โอรมคฺคเกน วิเสสํจฺฉิกเมน อนฺฺตรา
 โวสาณํ อปชฺชิสฺสํนฺติ อฺุชฺฌมฺมเยว ภิภุชเว ภิภุชนํ ปาฏิกงฺขา โน
 ปริหานิ ๑ ยาวกัณฺณ ภิภุชเว อิมํ สคต อปริหานิยา ชมฺมา

๗๓] มหาปรันิพพานสูตรํ ภิกขุภาณวารํ ภิกขุอปริหานิยชมมกกา ๘๓

ภิกขุสุ ๕ สุตํ อิมํ ๑ สุตํ อปริหานิเยสุ ชมเมสุ ภิกขุ
สนฺทิสฺสํ สุตํ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฏิกงฺขา โน
ปรัหานิ ฯ

[๗๓] อปเรมี โว ภิกฺขเว สุตํ อปริหานิเย ชมเม เทเสสุสํมิ
คํ สุนาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสํ สํมิคํ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โช
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสํ ๑ ภควา เอตทโวจ ยาวกัณฺณจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธา ภวิสฺสํ ๑ เป ฯ หิริมนฺนา ภวิสฺสํ ๑
โอยคฺคปเป ภวิสฺสํ ๑ พหุสฺสํตา ภวิสฺสํ ๑ อารทฺธวิริยา
ภวิสฺสํ ๑ อปฺปญฺจิตสฺสํคํ ภวิสฺสํ ๑ ปณฺณวณฺโต ภวิสฺสํ
อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฏิกงฺขา โน ปรัหานิ ฯ ยาวกัณฺณจ
ภิกฺขเว อิมํ สุตํ อปริหานิยา ชมมา ภิกฺขุสุ ๕ สุตํ อิมํ
๑ สุตํ อปริหานิเยสุ ชมเมสุ ภิกฺขุ สนฺทิสฺสํ สุตํ อุกฺกมฺมเยว
ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฏิกงฺขา โน ปรัหานิ ฯ

[๗๓] อปเรมี โว ภิกฺขเว สุตํ อปริหานิเย ชมเม เทเสสุสํมิ
คํ สุนาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสํ สํมิคํ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โช
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสํ ๑ ภควา เอตทโวจ ยาวกัณฺณจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสํโพชฺฌณฺคํ ภเวสฺสํ ๑ เป ฯ ชมฺมวิจย-
สํโพชฺฌณฺคํ ภเวสฺสํ ๑ วิริยสํโพชฺฌณฺคํ ภเวสฺสํ ๑
ปิตฺติสํโพชฺฌณฺคํ ภเวสฺสํ ๑ ปสฺสํทฺธสํโพชฺฌณฺคํ ภเวสฺสํ ๑
สํมาธิสํโพชฺฌณฺคํ ภเวสฺสํ ๑ อูปกฺกขาสํโพชฺฌณฺคํ ภเวสฺสํ

อุทฺทมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทงฺขา โน ปริหานิ ฯ ยาวกัฏฺเฐ
ภิกฺขเว อิมํ สคฺคํ อปริหานิยา ชมฺมา ภิกฺขุสฺส จัสสํนฺติ อิมํ
จ สคฺคํ อปริหานิเยสฺส ชมฺเมสฺส ภิกฺขุ สันทิสฺสิสฺสํนฺติ อุทฺทมิเยว
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทงฺขา โน ปริหานิ ฯ

[๗๔] อปเรปี वो ภิกฺขเว สคฺคํ อปริหานิเย ชมฺเม เทเสสฺสํมํ
คํ สฺสณํ สํวํ มนสิโกโรธ ภาสิสฺสํมํติ ฯ เอวํ ภาเนติ โข
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสํสํ ฯ ภควา เอตทโวจ ยาวกัฏฺเฐ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนิจฺจสํณํ ภาเวสฺสํนฺติ ฯ เป ฯ อนคฺคสํณํ
ภาเวสฺสํนฺติ ฯ อสฺสํสํณํ ภาเวสฺสํนฺติ ฯ อาทันนสํณํ ภาเวสฺสํนฺติ ฯ
ปหานสํณํ ภาเวสฺสํนฺติ ฯ วิราคสํณํ ภาเวสฺสํนฺติ ฯ นิโรธสํณํ
ภาเวสฺสํนฺติ อุทฺทมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทงฺขา โน ปริหานิ ฯ
ยาวกัฏฺเฐ ภิกฺขเว อิมํ สคฺคํ อปริหานิยา ชมฺมา ภิกฺขุสฺส จัสสํนฺติ
อิมํ จ สคฺคํ อปริหานิเยสฺส ชมฺเมสฺส ภิกฺขุ สันทิสฺสิสฺสํนฺติ
อุทฺทมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทงฺขา โน ปริหานิ ฯ

[๗๕] อปเรปี वो ภิกฺขเว น อปริหานิเย ชมฺเม เทเสสฺสํมํ
คํ สฺสณํ สํวํ มนสิโกโรธ ภาสิสฺสํมํติ ฯ เอวํ ภาเนติ โข
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสํสํ ฯ ภควา เอตทโวจ ยาวกัฏฺเฐ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฺปชฺเชสฺสํนฺติ สํพรหฺมจาร์สฺส
อาวิ เจว รโห จ อุทฺทมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทงฺขา โน
ปริหานิ ฯ ยาวกัฏฺเฐ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตํ วจฺจกมฺมํ ปจฺจุปฺปชฺ-

๗๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ ภิกขุภาณวารํ ภิกขุอปริหานิยมมกกา ๘๕

เปสฺสํสํหิตี ๑ เป ๑ เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐเปสฺสํสํหิตี สฺพรหมจาร์สํ
ฮาวี เจว รโห ๑ อุกฺกมฺมียะว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปรีหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย เต ตาภา ชมฺมิกา
ชมฺมตฺถชา อนฺตมโส ปตฺตปรียาปนฺนมตฺตํ คตารุเปหิ ตาเกหิ
น อปฺปฏฺฐิภคฺตโกกํ ภวิสฺสํสํหิตี สํสวเนเตหิ สฺพรหมจาร์หิ สํชาเรน-
โกกํ อุกฺกมฺมียะว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิ ๑
ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สํตานิ อชฺชนฺทานิ อจฺฉิตฺทานิ
อศฺพลานิ อกมฺมาसानิ ภุชฺสํसानิ วิญญูปสฺสคฺคานิ อปฺรามญฺจานิ
สํมาธิสํวคฺคณิกานิ คตารุเปสฺสํ สํเลสฺสํ สํสํมณฺณคคฺคา วิหริสฺสํสํหิตี
สฺพรหมจาร์หิ ฮาวี เจว รโห ๑ อุกฺกมฺมียะว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ
ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยายํ
ทิจฺจุจํ อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยาติ คฤกรสฺสํ สํมาทฺถกฺกชฺชยาย
คตารุปาย ทิจฺจุจํยา ทิจฺจุจํสํมณฺณคคฺคา วิหริสฺสํสํหิตี สฺพรหมจาร์หิ
ฮาวี เจว รโห ๑ อุกฺกมฺมียะว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปรีหานิ ๑ ยาวกัถฺวญฺจ ภิกฺขเว อิมะ น อปรีหานิยา ชมฺมา ภิกฺขุสฺสํ
สํสํสํหิตี อิมะสฺ ๑ นสฺ อปรีหานิเยสฺสํ ชมฺเมสฺ ภิกฺขุ สํหิติสํสํสํหิตี
อุกฺกมฺมียะว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานํติ ๑ คตฺตวํ
สํทํ ภคฺวา ราชคเห วิหเรนฺโต คิชฺฌณฺณญะว ปพฺพเค เอกเทว พหุํ
ภิกฺขุณฺโณ ชมฺมํ กถํ กโรติ อิติ สํสํ อิติ สํมาธิ อิติ ปญฺญา
สํสํปรีภาวโตะ สํมาธิ มหปฺปโต โหติ มหานิสฺโส สํมาธิปรีภาวิตา

ปญฺญา มหปฺปตา โหติ มหานิสฺสา ปญฺญาปริภาวितฺถํ จิตฺตํ สํมมเทว
 อาสวेषํ วิมฺบุจฺจติ เสยฺยถิํ กามาสฺวา ภวาสฺวา อวิชฺชาสฺวาติ ฯ

[๘๖] อถ โส ภควา ราชคฺเห ยถาภีรหฺนํ วิหริตฺวา อายสฺสํมฺหํ
 อาณนฺทํ อามนฺเตสึ อายาฆานนฺทํ เยน อมฺพตฺถจิกขา เทนุ-
 ปสงฺกมิตฺถาสมาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โส อายสฺมา อาณนฺโท ภควโต
 ปจฺจุสฺสโสสึ ฯ อถ โส ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน
 อมฺพตฺถจิกขา คทวสฺริ ฯ คตฺว สฺกํ ภควา อมฺพตฺถจิกขายํ วิหริติ
 ราชาคารเก ฯ คตฺวปี สฺกํ ภควา อมฺพตฺถจิกขายํ วิหรนฺโต ราชาคาร-
 เก เอตเทว พหุํ ภิกฺขุณฺํ ชมฺมํ กถํ กโรติ อิติปิ สํถํ
 อิติปิ สมาธิ อิติปิ ปญฺญา สํถปริภาวโต สมาธิ มหปฺปโต
 โหติ มหานิสฺโส สมาธิปริภาวตา ปญฺญา มหปฺปตา โหติ
 มหานิสฺสา ปญฺญาปริภาวิตฺถํ จิตฺตํ สํมมเทว อาสวेषํ วิมฺบุจฺจติ
 เสยฺยถิํ กามาสฺวา ภวาสฺวา อวิชฺชาสฺวาติ ฯ

[๘๗] อถ โส ภควา อมฺพตฺถจิกขายํ ยถาภีรหฺนํ วิหริตฺวา
 อายสฺสํมฺหํ อาณนฺทํ อามนฺเตสึ อายาฆานนฺทํ เยน นาพฺนทา
 เทนุปสงฺกมิตฺถาสมาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โส อายสฺมา อาณนฺโท
 ภควโต ปจฺจุสฺสโสสึ ฯ อถ โส ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ
 เยน นาพฺนทา คทวสฺริ ฯ คตฺว สฺกํ ภควา นาพฺนทายํ วิหริติ

๑ อโธ ปวํ ปายโต ทิฏฺฐาสฺวาติ ทิสฺสตี สุตฺตตนฺตเนน ปน
 คโย อาสวา ฌาตพฺพา ฯ

๗๗] มหาปรินิพพานสูตรที่ ๑ พุทธภาณวารัง พุทธคุณานุโยคกถา ๗๗

ปาวาทิกมฺพวเน ฯ ๑ อถ โส อายสฺมา สํวริปฺตุโต เยน ภควา เตนุ-
ปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสึ ๑
เอกมนฺตํ นิสฺสนฺโน โส อายสฺมา สํวริปฺตุโต ภควนฺตํ เอตคฺโขจฺจ เอวํ
ปสงฺนโน อหํ ภนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสํติ น เจตฺรหิ
วิชฺชติ อญฺเอย สมนฺโน วา พฺราหฺมณฺโน วา ภควตา ภิกฺขุโย-
ภิกฺขุณาตโร ยทิตํ สมนฺโพรชฺชนฺติ ๑ อูปารวา โส เต อयํ สํวริปฺตุต
ธาสภิวาจา ภาสิตา เอกังโส คหิตโต สํหนาโท นทิตโต เอวํ
ปสงฺนโน อหํ ภนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสํติ น เจตฺรหิ
วิชฺชติ อญฺเอย สมนฺโน วา พฺราหฺมณฺโน วา ภควตา ภิกฺขุโย-
ภิกฺขุณาตโร ยทิตํ สมนฺโพรชฺชนฺติ กิํ นุ สํวริปฺตุต เย เต อเหสุ
อศฺตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมนฺมาสมฺพุทฺธา สัพฺเพ เต ภควนฺโต
เจตสา เจโต ปริจฺจุ วิทิตา เอวํสํสา เต ภควนฺโต อเหสุ
อิตฺถี เอวํชฺมุมา ๑ เอวํปณฺณา ๑ เอวํวิหารี ๑ เอวํวิมฺบุตา
เต ภควนฺโต อเหสุ อิตฺถีติ ๑ โน เหตุํ ภนฺเตติ ๑ กิํ ปน
สํวริปฺตุต เย เต ภวิสฺสํติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมนฺมา-
สมฺพุทฺธา สัพฺเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจุ วิทิตา
เอวํสํสา เต ภควนฺโต ภวิสฺสํติ อิตฺถี เอวํชฺมุมา ๑ เอวํปณฺณา ๑
เอวํวิหารี ๑ เอวํวิมฺบุตา เต ภควนฺโต ภวิสฺสํติ อิตฺถีติ ๑ โน
เหตุํ ภนฺเตติ ๑ กิํ ปน สํวริปฺตุต เต อหํ เจตฺรหิ อรหํ
สมนฺมาสมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจุ วิทิตโต เอวํสํโส ภควา

อิตฺถิ^๑ เอวํธมฺโม ๑ เอวंपญฺโญ ๑ เอวํวิหารี ๑ เอวํวิมุตฺโต ภควา
 อิตฺถิ^๒ ๑ โน เหนํ ภาณเตติ ๑ เอตฺถ ๑ หิ^๓ เต สํวิปฺปุตฺต
 อตฺตํคานาคตปฺปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหฺนเตสุ สํมาสัมพุทฺธेषุ เจโตปริยฺยณาย
 ฌานัน^๔ นตฺถิ อถ ภิกฺขุเจตรหิ เต อยํ สํวิปฺปุตฺต อูฬารว อาสภิวาจา
 ภาสิตา เอกังโส คหิโต สัณหนาโท นทิตโต เอวํ ปัสสนุโน อหํ
 ภาณเต ภควติ น จาหุ น ๑ ภวิสฺสตี น เจตรหิ วิชฺชตี อญฺโญ
 สมนฺโน วา พุราหฺมโน วา ภควโต ภิกฺขุโยภิกฺขุณาตโร ยทิตํ
 สมนุโพธิยฺยนฺติ ๑ น โห เม ภาณเต อตฺตํคานาคตปฺปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหฺนเตสุ
 สํมาสัมพุทฺธेषุ เจโตปริยฺยณาย ฌานัน อตฺถิ อมฺมึ^๕จ ชมฺมุนวโย
 วิทิตโต เสยฺยถามี ภาณเต รณฺโญ ปจฺจุจฺจนฺติมนํ นครํ ทพฺพทวาร^๖
 ทพฺพปการโคตรณํ เอกทวารํ ตตฺตรสฺสํ โทวาริโก ปณฺทิตโต
 วิยตฺโต เมธาวี อฆาตานิ นินฺวาเรตา ฆาตานิ ปเวเสตา โส
 ตสฺสํ นครสฺสํ สมนฺตา อนุจฺริยาย ปถํ อนุกฺกมฺมาโน น ปสฺสเสยฺย
 ปการสฺสนฺธิ^๗ วา ปการวิจฺจวํ วา อนุตฺมโส พิฬารนิกฺขมฺมมตฺตมฺมึ^๘
 น ปสฺสเสยฺย ตสฺสํ เอวมสฺสํ เย โห เกจิ โอพาวริกา ปาณา
 อิมํ นครํ ปวิสฺสนฺติ วา นิกฺขมฺมฺนฺติ วา สํพุเพ เต อิมินา ทฺวาเรน
 ปวิสฺสนฺติ วา นิกฺขมฺมฺนฺติ วาติ เอวเมว โห เม ภาณเต ชมฺมุนวโย
 วิทิตโต เย เต ภาณเต อเหตุํ อตฺตํคตมฺมฺหานํ อรหฺนโต สํมา-

๑ ส. เอตฺถเอว หิ ๑ ๒ ส. เจโตปริยฺยณานํ ๑ ๓ ส. ทถุทฺททาปี ๑

๔ ส. วิถารนิตฺตํกุกกมฺมตฺตมฺมึ ๑

๗๘] มหาปรีนิพพานสูตรํ พุทธภาณวารํ สิกขาตคยานิสังสกถา ๘๘

สมฺพุทฺธา สพุเพ เต ภควนฺโต ปณฺจ นีวรणे ปหาย เจตโส
อุปกฺกิตเตสํ ปณฺณาย ทุพฺพตฺถิกรणे จตุสฺส สติปญฺจจาเนสฺส สุปฺติญฺจิต-
จิตฺตา สตฺต โพชฺฌนฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนฺุตฺตโร สมฺมาสมฺโพชฺชํ
อภิสมฺพุชฺฌนํ ยมฺปิ เต ภนฺเต ภวิสฺสํนฺติ อนาคตมฺพุทฺธานํ อรหฺนฺโต
สมฺมาสมฺพุทฺธา สพุเพ เต ภควนฺโต ปณฺจ นีวรणे ปหาย
เจตโส อุปกฺกิตเตสํ ปณฺณาย ทุพฺพตฺถิกรणे จตุสฺส สติปญฺจจาเนสฺส
สุปฺติญฺจิตจิตฺตา สตฺต โพชฺฌนฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนฺุตฺตโร สมฺมา-
สมฺโพชฺชํ อภิสมฺพุชฺฌนํนฺติ ภควาปิ ภนฺเต เอตฺรหิ อรหํ สมฺมา-
สมฺพุทฺโธ ปณฺจ นีวรणे ปหาย เจตโส อุปกฺกิตเตสํ ปณฺณาย
ทุพฺพตฺถิกรणे จตุสฺส สติปญฺจจาเนสฺส สุปฺติญฺจิตจิตฺโต สตฺต โพชฺฌนฺเค
ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนฺุตฺตโร สมฺมาสมฺโพชฺชํ อภิสมฺพุทฺโธติ ฯ ตตฺตฺวํ
สุทํ ภควา นามนฺทายํ วิหรนฺโต ปาวาทิกมฺพวเน เขตฺเทว พหุํ
ภิกฺขุณํ ชมฺมํ กถํ กโรติ อิตฺถิํ สํถํ อิตฺถิํ สมาธิ อิตฺถิํ
ปณฺญา สํถปฺริภาวิโต สมาธิ มหปฺผลโต โหติ มหานิสฺโส สมาธิ-
ปฺริภาวิตา ปณฺญา มหปฺผลตา โหติ มหานิสฺสา ปณฺญาปฺริภาวิตํ
จิตฺตํ สมฺมเทว อาสวेषิ วิมฺลฺลจิตฺติ เสยฺยถิํ กามาสว ภาวาสว
อวิชฺชาสวาทิ ฯ

[๗๘] อถ โข ภควา นามนฺทายํ ยถาภินฺทํ วิหริตฺวา อายสฺมนฺตํ
ชานนฺทํ อามนฺเตสํ อายาฆานนฺทํ เยเน ปาฏติคาโม เทนุ-
ปสงฺกมฺนิสฺสามาติ ฯ เขวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา ชานนฺโท ภควโต

ปรจุสฺสโสสี ๑ อถโฆ ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ เยน
 ปาฐติคามิโม ตทวสฺวี ๑ อสฺสโสสุ โฆ ปาฐติคามิยา อุปาสกา
 ภควา กิร ปาฐติคามิ อหุပ္ปตฺโตติ ๑ อถโฆ ปาฐติคามิยา
 อุปาสกา เยน ภควา เทนุปลงฺกมิตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺหตํ นิธิตฺตํ ๑ เอกมฺหตํ นิธินฺนา โฆ ปาฐติ-
 คามิยา อุปาสกา ภควนฺตํ เอตทโวจํ อธิวาเสตฺว โน ภาเน
 ภควา อวสฺสธาคารนฺติ ๑ อธิวาเสสี ภควา ตฺถนฺทภาเวเน ๑ อถโฆ
 ปาฐติคามิยา อุปาสกา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อฏฺฐายาสนา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน อวสฺสธาคา-
 รํ เทนุปลงฺกมิตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา สํพฺพสฺสณฺทริตฺตี สฺนฺถตํ อวสฺสธาคา-
 รํ สฺนฺทริตฺวา อาสนานิ ปณฺณเปตฺวา อุกกมณฺณิโก ปติฏฺฐาเปตฺวา เตส-
 ปทปฺปํ อารोเปตฺวา เยน ภควา เทนุปลงฺกมิตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหตํ อฏฺฐจฺจุ ๑ เอกมฺหตํ จิตา โฆ
 ปาฐติคามิยา อุปาสกา ภควนฺตํ เอตทโวจํ สํพฺพสฺสณฺทริตฺตํ สฺนฺถตํ
 ภาเน อวสฺสธาคา- อาสนานิ ปณฺณตฺตานิ อุกกมณฺณิโก ปติฏฺฐา-
 ปิตโต เตสฺสปทปฺปํ อารอปปิตโต ยสฺสสฺทานิ ภาเน ภควา กาลํ
 มณฺณคตฺติ ๑ อถโฆ ภควา ปุพฺพพณฺณสํมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจว-
 ธาทาย สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณ เยน อวสฺสธาคา- เทนุปลงฺกมิ-
 อุปสงฺกมิตฺวา ปาเท ปกฺขธาเสตฺวา อวสฺสธาคา- ปวิสีตฺวา มชฺฌิมิ

๑ ส. ย. สํพฺพสฺสณฺทริ ๑

๗๘] มหาปริณิพพานสูตรที่ พุทธภาณวาริ ปณฺจทนต์ถาทันนวกถา ๓๐๓

ถมฺภิ นิสฺสํสาเย ปฺรตฺตถาภิมุโข นิสฺสํทิ ฯ ๑ ภิกฺขุสงฺโฆมี โข ปาเท
ปฏฺฐาเตตฺถวา อวสฺสถาการิ ปวิสฺสํติตฺถวา ปจฺฉิมภิกฺขุ นิสฺสํสาเย ปฺรตฺตถา-
ภิมุโข นิสฺสํทิ ภควนฺตณฺเณว ปฺรทฺธตฺถวา ฯ ปาฏถคามิยามี โข อฺปาสกกา
ปาเท ปฏฺฐาเตตฺถวา อวสฺสถาการิ ปวิสฺสํติตฺถวา ปฺรตฺตถิมภิกฺขุ นิสฺสํสาเย
ปจฺฉิมภิกฺขุ นิสฺสํทิสฺสุ ภควนฺตณฺเณว ปฺรทฺธตฺถวา ฯ

[๗๙] อถโฆ ภควา ปาฏถคามิเย อฺปาสเก อามนฺเตสฺสิ ปณฺจิเม
คหปตโย อาทันฺนวา ทนต์ถิตฺถสฺส ตีถวิปคฺคฺติยา ฯ กตเม ปณฺจ ฯ ๑ อีช
คหปตโย ทนต์ถิตฺถ สตีถวิปนฺโน ปมาทาทิกรณํ มหตฺติ โภกฺขานํ
นิคฺคจฺฉติ อโย ปจฺจโม อาทันฺนโว ทนต์ถิตฺถสฺส ตีถวิปคฺคฺติยา ฯ ปุณ
จปริ คหปตโย ทนต์ถิตฺถสฺส ตีถวิปนฺนสฺส ปาปโก กิตฺติสฺสทฺโท
อพฺภุคฺคจฺฉติ อโย ทฺติโย อาทันฺนโว ทนต์ถิตฺถสฺส ตีถวิปคฺคฺติยา ฯ
ปุณ จปริ คหปตโย ทนต์ถิตฺถ สตีถวิปนฺโน ยณฺเณทเว ปริสํ
อฺปสงฺกมฺติ ยทิ ฐคฺคฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปตฺติปริสํ
ยทิ สมนฺณปริสํ อวิสสารโท อฺปสงฺกมฺติ มงฺกฏโต อโย คตฺติโย
आतन्नाव ทนต์ถิตฺถสฺส ตีถวิปคฺคฺติยา ฯ ปุณ จปริ คหปตโย ทนต์ถิตฺถ
ตีถวิปนฺโน สมนฺนุโพท กาทํ กโรติ อโย จตฺตโต อาทันฺนโว ทนต์ถิตฺถ
ตีถวิปคฺคฺติยา ฯ ปุณ จปริ คหปตโย ทนต์ถิตฺถ สตีถวิปนฺโน กายสฺส
เกทา ปรมฺมมรณา อปายํ ทฺคฺคฺติ วินิปาตํ นิรยํ อฺปปชฺชติ อโย
ปณฺจโม อาทันฺนโว ทนต์ถิตฺถสฺส ตีถวิปคฺคฺติยา ฯ อีเม โฆ คหปตโย
ปณฺจ อาทันฺนวา ทนต์ถิตฺถสฺส ตีถวิปคฺคฺติยา ฯ

[๘๐] ปณฺณิเม คหปตโย อานิสฺสา สัตถวโต สัตถมฺปทาย ๑
 กตเม ปณฺณ ๑ อิท คหปตโย สัตถวา สัตถมฺปนฺโน อปฺปมาทาทิกรณํ
 มหนคํ โภคกฺขนํ อธิคฺจฺจติ อโย ปจฺจโม อานิสฺโส สัตถวโต
 สัตถมฺปทาย ๑ ปุณ จปรํ คหปตโย สัตถวโต สัตถมฺปนฺนํ
 กตฺยาณํ กิตฺติสํหุโต อพฺภุคฺคจฺจติ อโย ทุติโย อานิสฺโส สัตถวโต
 สัตถมฺปทาย ๑ ปุณ จปรํ คหปตโย สัตถวา สัตถมฺปนฺโน ยณฺณเวท
 ปริสํ อุปสงฺกมฺติ ยถิ ชฺชติยปริสํ ยถิ พุราหุณฺณปริสํ ยถิ คหปติปริสํ
 ยถิ สมนฺณปริสํ วิสํวโร อุปสงฺกมฺติ อมฺงฺกุฏโต อโย ตติโย
 อานิสฺโส สัตถวโต สัตถมฺปทาย ๑ ปุณ จปรํ คหปตโย สัตถวา
 สัตถมฺปนฺโน อสฺมมฺภูโหห กาลํ กโรติ อโย จตุตฺถโย อานิสฺโส
 สัตถวโต สัตถมฺปทาย ๑ ปุณ จปรํ คหปตโย สัตถวา สัตถมฺปนฺโน
 กายสุลลํ เกทา ปรมมฺรณา สุกคฺคิ สคฺคํ โดกํ อุปปชฺชติ อโย
 ปณฺณจโม อานิสฺโส สัตถวโต สัตถมฺปทาย ๑ อิเม โห คหปตโย
 ปณฺณ อานิสฺสา สัตถวโต สัตถมฺปทายาติ ๑

[๘๑] อถ โห ภควา ปาฏติคามิเย อุปาสเก พหุเทว รตฺติ
 ขมฺมียา กถาเย สนฺทสฺสเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมนฺตเตเสตฺวา สมนฺท
 เสตฺวา อโยเยเสติ อภิกฺกนฺตา โห คหปตโย รตฺติ ยสฺสํทานิ
 ตฺมุเมห กาลํ มณฺณณฺดาติ ๑ เอวํ ภาณเตติ โห ปาฏติคามิยา อุปาสกา
 ภควโต ปฏิสํสุตฺวา อญฺจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ
 กตฺวา ปกฺกมฺมิสุ ๑ อถ โห ภควา อจิรปฺกนฺเตสุ ปาฏติคามิเยสุ

๘๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ พุทธภาณวารํ อนุโมทนาคาถา ๓๐๕

มหามคฺคานํ อาวสโธ เตนุปลงฺกมิ อฺปสงฺกมิทฺวา ปณฺณตฺเต
อาสเน นิสฺสํ ๑ อถโฆ สฺนฺชวสฺสการา มคฺชมหามคฺคา พุทฺธปฺปมฺขํ
ภิกฺขุสงฺฆํ ปณฺเฑน ชาทฺนํเยน โภชนํเยน สหตฺถา สมนุทฺตปฺเปสฺสุ
สํปฺปวาเรสฺสุ ๑ อถโฆ สฺนฺชวสฺสการา มคฺชมหามคฺคา ภควนฺตํ
ภุตฺตาวํ โอนฺตปคฺคปาณํ อณฺณตฺรํ นํจํ อาสเน คเหตฺวา เอกมนฺตํ
นิสฺสํ ๑ เอกมนฺตํ นิสฺสนฺเน โฆ สฺนฺชวสฺสการา มคฺชมหามคฺเต
ภควา อิมานิ คาถาणि อนุโมทิตฺวา

[๘๕] ยสฺมี ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺชิตชาตฺติโย
สํถวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สณฺณเต พุทฺธมาจรีโน ๑
ยา ตตฺถ เทวตา อาสํ คาสํ ทกฺขิณมาทิสํ
ตา ปุชฺชิตา ปุชฺชนฺติ มานิตา มานยนฺติ นํ ๑
คโต นํ อนุกมฺปนฺติ มาตา ปุตฺตํ โอวสํ
เทวตานุกมฺบิตฺวา โปโส สทา ภทฺธานิ ปลฺลสฺสํ ๑

[๘๕] อถโฆ ภควา สฺนฺชวสฺสการา มคฺชมหามคฺเต อิมานิ
คาถาणि อนุโมทิตฺวา อญฺชํยาสนา ปกฺกามิ ๑ เตน โฆ ปน
สมนฺเยน สฺนฺชวสฺสการา มคฺชมหามคฺคา ภควนฺตํ ปิฏฺฐิจิตฺวา ปิฏฺฐิจิตฺวา
อนฺนพฺนฺชา โหนฺติ เยนชฺช สมนฺโน โคตโม ทฺวาเรน นิกฺขมิสฺสํ
คํ โคตมทฺวารํ นาม ภวิสฺสํ เยน คิตฺถเณ คงฺกานํ ทวิสฺสํ
คํ โคตมคิตฺถํ นาม ภวิสฺสํ ๑ อถโฆ ภควา เยน ทฺวาเรน

๑ ส. คงคํ นํ ๑

นิกขมิ ตํ โคตมทวารํ นาม อโหสิ ๑ อถโธ ภควา เยน
 คงคา นทํ เทนุปลงฺกมิ ๑ เทน โธ ปน สมฺเยน คงคานทํ
 ปุรา โหติ สฺมตติตฺติกา กากเปยฺยา ๑ อปฺเปกฺขเจ มนุสฺสํ นาวํ
 ปริเยสนฺติ อปฺเปกฺขเจ อุมฺมํ ปริเยสนฺติ อปฺเปกฺขเจ กุลฺลํ
 พนฺชนฺติ ปารํ ปารํ ๑ คนฺตุกามา ๑ อถโธ ภควา เสยฺยถาปํ
 นาม พทฺธา ปุริสํ สมฺมิณฺชิตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ
 วา พาทํ สมฺมิณฺชเรยฺย เอวเมว คงคาย นทียา โอริเม ตํเร
 อนฺตรหิโต ปาริเม ตํเร ปจฺจุจฺจาสี สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณ ๑ อทฺทสา
 โธ ภควา เต มนุสฺสํ อปฺเปกฺขเจ นาวํ ปริเยสนฺเต อปฺเปกฺขเจ
 อุมฺมํ ปริเยสนฺเต อปฺเปกฺขเจ กุลฺลํ พนฺชนฺเต ปารํ ปารํ
 คนฺตุกาเม ๑ อถโธ ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวธายํ อิมํ
 อุทานํ อุทานสิ

เย ตวฺนติ อณฺณวํ สวํ เสตํ กตฺวาน วิสฺซชฺช ปตฺตถานิ

กุลฺลํ ชโน ๑ พนฺชนฺติ ตินฺนํ เมชาวินิ ชนาติ ๑

ปจฺจภาณวํ ๑

[๘๖] อถโธ ภควา อายสฺมนตํ อานนทํ อามนฺเตสิ อายา-
 มานนฺท เยน โกฏฺฐิกาโม เทนุปลงฺกมิสฺสํมาติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ
 โธ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจุสฺสัสสี ๑ อถโธ ภควา
 มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน โกฏฺฐิกาโม ตทวสฺริ ๑ ตตฺร

๑ ส. อปฺราปรํ ๑ ย. โอรา ปารํ ๑

๘๗] มหาปรีณิพพานสูตรํ พุทธภาณวารํ จตุราริยสจุเทศนา ๓๐๗

สุทํ ภควา โภฏิตาเม วิหริติ ๑ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ
จตุณฺํ ภิกฺขเว อริยสจุจํ อนนุโพชา อปฺปฏิเวชา เอวमितํ ที่สม
มทฺธานํ สันชาวิทํ สัตฺตริทํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑ กตเมสํ จตุณฺํ ๑
ทุกฺขสฺส ภิกฺขเว อริยสจุสฺส อนนุโพชา อปฺปฏิเวชา เอวमितํ
ที่สมมทฺธานํ สันชาวิทํ สัตฺตริทํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑ ทุกฺขสฺสมุทฺยสฺส
ภิกฺขเว อริยสจุสฺส อนนุโพชา อปฺปฏิเวชา เอวमितํ ที่สมมทฺธานํ
สันชาวิทํ สัตฺตริทํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑ ทุกฺขนิโรธสฺส ภิกฺขเว
อริยสจุสฺส อนนุโพชา อปฺปฏิเวชา เอวमितํ ที่สมมทฺธานํ สันชาวิทํ
สัตฺตริทํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย
ภิกฺขเว อริยสจุสฺส อนนุโพชา อปฺปฏิเวชา เอวमितํ ที่สมมทฺธานํ
สันชาวิทํ สัตฺตริทํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑ ตยิทํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ
อริยสจุจํ อนุพฺพุทํ ปฏิวิทฺทํ ทุกฺขสฺสมุทฺโย อริยสจุจํ อนุพฺพุทํ
ปฏิวิทฺทํ ทุกฺขนิโรธ อริยสจุจํ อนุพฺพุทํ ปฏิวิทฺทํ ทุกฺขนิโรธ
คามินิ ปฏิปทา อริยสจุจํ อนุพฺพุทํ ปฏิวิทฺทํ อฺจุฉินฺนา ภวตณฺหา
ฉัณฺนา ภวเนตฺติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภวติ ๑ อิทมโวจ ภควา อิทํ
วคฺชวาน สฺสโคโต อถาปรี เอตทโวจ สคฺถา

[๘๗] จตุณฺํ อริยสจุจํ ยถาภูทํ อทสฺสณา
สัตฺตริทํ ที่สมมทฺธานํ ตาสฺส ตาสุตฺตว ชาติสฺส ๑
ตานิ เอตานิ ทิฏฺฐจํ ภวเนตฺติ สมฺมททา
อฺจุฉินฺนํ มฺหํ ทุกฺขสฺส นตฺถิทานิ ปฺนพฺภวติ ๑

[๘๘] ตตฺรบี สุทฺ ภาควา โภฏิกามา วิหรนฺโต เขตฺเทว พหุถํ
 ภิกฺขุณฺ ฐมฺมํ กถํ กโรติ อิติ สํถํ อิติ สมาริ อิติ ปณฺญา
 สํตฺตปริภาวิโต สมาริ มหปฺผลโต โหติ มหานิสฺสํ สมาริปริภาวิตา
 ปณฺญา มหปฺผลตา โหติ มหานิสฺสา ปณฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ
 สํมุทเทว อาสวเวหิ วิมฺบุจฺจติ เสยฺยถิํ กามาสฺวา ภวาสฺวา
 อวิชฺชาสฺวาติ ฯ

[๘๙] อถโฆ ภาควา โภฏิกามา ยถาภินนฺตํ วิหริตฺวา อายสฺมนฺตํ
 อานนฺทํ อามนฺเตสฺสิ อายาฆานนฺท ยน นาทิกํ เทนุปสงฺกมิสฺส-
 สํมาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต
 ปจฺจุสฺสํโสสิ ฯ อถโฆ ภาควา มหตา ภิกฺขุสงฺเขน สทฺธิํ ยน
 นาทิกา ตทวธฺริ ฯ ตตฺร สุทฺ ภาควา นาทิกเถ วิหรติ คินฺชกา-
 วธฺเถ ฯ อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท ยน ภาควา เทนุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสํติ ฯ เอกมฺนฺตํ
 นิสฺสินฺโน โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เขตฺทโวจ สํโพท
 นาม ภนฺเต ภิกฺขุ นาทิกเถ กาลกโต ตสฺส กา คติ โภ
 อภิสํมุปราย โนททา นาม ภนฺเต ภิกฺขุณฺ นาทิกเถ กาลกตา
 ตสฺสา กา คติ โภ อภิสํมุปราย สุทฺตโต นาม ภนฺเต
 อุปาสโก นาทิกเถ กาลกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสํมุปราย
 สุชาตา นาม ภนฺเต อุปาสิกา นาทิกเถ กาลกตา ตสฺสา กา

๑. ส. ย. นาทิกา ฯ

๔๘] มหาปรีนิพพานสูตร^๑ พุทธภาณวาร^๒ สภาวณัน คติพยากรณ์ ๓๐๘

คติ โก อภิสัมปราโย กกุโร นาม ภูเต อุปาสโก นาทิเก
กาดกโต ตสฺส กา คติ โก อภิสัมปราโย การพิมุโก^๓
นาม ภูเต อุปาสโก ๑ เป ๑ นิกโฆ นาม ภูเต อุปาสโก
๑ เป ๑ กฐิสฺสโห นาม ภูเต อุปาสโก ๑ เป ๑ คุญโจะ นาม
ภูเต อุปาสโก ๑ เป ๑ สหคุญโจะ นาม ภูเต อุปาสโก ๑ เป ๑
ภโฏ^๔ นาม ภูเต อุปาสโก ๑ เป ๑ สุกโฏ^๕ นาม ภูเต อุปาสโก
นาทิเก กาดกโต ตสฺส กา คติ โก อภิสัมปราโยติ ๑ สาลุห
อานนฺท ภัทฺธ ขาสวานํ ขยา อนาถํ เจโตวิมุคฺติ ปณฺณาวิมุคฺติ
ทิจฺจเช ๑ ชมฺเม สยํ อภินฺนเวา สจฺฉนิกคฺคา อุปสํปชฺช วิหาสี
นฺนทา อานนฺท ภัทฺธํ ปณฺจณฺโณ โอรมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ
ปริกฺขยา โอปปาทิกา ตตฺถ ปรีนิพฺพายี^๖ อนาวคฺติชฺชมา ตสฺมา
โตกา สุตฺตโต อานนฺท อุปาสโก ตินฺนํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา
ราคโทสโมหานํ คนฺนคฺคา สกทาคามํ สกเทว อิมํ โลกํ อากนฺนคฺคา
ทุกฺขสฺสํคํ กวิสฺสติ สฺสาตา อานนฺท อุปาสกา ตินฺนํ สญฺโฆ-
ชนานํ ปริกฺขยา สโตปนฺนา อวิปปาตชฺชมา นียตา สมนุโพธิปฺรายนา
กกุโร อานนฺท อุปาสโก ปณฺจณฺโณ โอรมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ
ปริกฺขยา โอปปาทิกโก ตตฺถ ปรีนิพฺพายี^๗ อนาวคฺติชฺชโม ตสฺมา
โตกา การพิมุโก อานนฺท อุปาสโก ๑ เป ๑ นิกโฆ อานนฺท
อุปาสโก ๑ กฐิสฺสโห อานนฺท อุปาสโก ๑ คุญโจะ อานนฺท

๑ ส. กาทิจฺโค ๑ ๒ ส. ภทฺโท ๑ ๓ ส. สุกฺกโท ๑

อุปาสโก ๑ สันตุจฺโง อานนฺท อุปาสโก ๑ ภโฆ อานนฺท
 อุปาสโก ๑ สฺกุโฆ อานนฺท อุปาสโก ปณฺจณฺโณ โอรมนฺภาคิยานํ
 สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอบปาติโก ตตฺถ ปรีณิพฺพายี อนาวตฺติชมฺโม
 ตสฺมา โถกา ปโรปนฺนวาส อานนฺท นาทิเก อุปาสกา กาสกตา
 ปณฺจณฺโณ โอรมนฺภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ
 ปรีณิพฺพายีโน อนาวตฺติชมฺมา ตสฺมา โถกา ฉาธิกา นวฺติ อานนฺท
 นาทิเก อุปาสกา กาสกตา ตินฺนํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา ราค-
 โทสโมหานํ ทนฺตุตา สกทาคามิโน สกิทฺเท อิมํ โธกํ อาคนฺตุวา
 ทุกฺขสฺสํสํสํ กวิสฺสํสํสํ ทสํสํสํเรกานิ อานนฺท ปณฺจสฺสํสํ นาทิเก
 อุปาสกา กาสกตา ตินฺนํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา
 อวิณิปาตชมฺมา นียตา สมนุโพธิปฺรายนา อนฺจฺฉริยํ โห ปเนตํ
 อานนฺท ยํ มนุสฺสสฺส
 กเต ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสํสํ วิเหสาเวสา
 อานนฺท ตถาคตสฺสํ ตสฺมาตีหानนฺท ชมฺมาทาสํ นาม ชมฺมปฺริยายํ
 เทเสสฺสํสํ ยေန สมนฺนาคโต อริยสํวโก อากฺขมาโน อตฺตนา
 ๑ อตฺตนาํ พฺยากรเยยฺย ชฺฉินฺนโรยมฺหิ ชฺฉินฺนโรจฺจฺฉานโยนิ ชฺฉิน-
 เปตฺติวีสโย ชฺฉินาปายทฺถุคฺคิตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวิณิปา-
 ตชมฺโม นียโต สมนุโพธิปฺรายนนฺติ กตโม จ โส อานนฺท ชมฺมา-
 ทาโส ชมฺมปฺริยาโย ยေန สมนฺนาคโต อริยสํวโก อากฺขมาโน
 อตฺตนา ๑ อตฺตนาํ พฺยากรเยยฺย ชฺฉินฺนโรยมฺหิ ชฺฉินฺนโรจฺจฺฉาน-

๘๘] มหาปรีนิพพานสูตรํ พุทธภาณวาร์ ชมฺมาทาสชมฺมปริยาโย ๑๑๑

โยนิ ชฺฉนเปตฺติวิสโย ชฺฉนปายทฺตคฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺม
อวินิปาตชฺชโม นียโต สมนฺโพธิปรายโนติ อิทานนฺท อริยสํวโก
พุทฺธเช อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิตฺธี โส ภควา
อรหํ สมนฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจฺจรณสฺมปฺนฺโน สุกโต โลกวิทู อหฺมุตฺโตโร
ปรีตฺถมฺมสํวริ สุตฺตา เทวมนุสฺสํอํ พุทฺโธ ภควาติ ชมฺเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ สฺวากุขฺวาโต ภควตา ชมฺโม
สํกฺกิชฺชโก อกาถโก เอหิปสฺสโก โอบนฺยโก ปจฺจุตฺตํ เวทิตพฺโพ
วิญญูหิํติ สํฆเ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ สุปฺปิณฺโน
ภควโต สํวกสํโฆ อชฺชุปฺปิณฺโน ภควโต สํวกสํโฆ ฌาย-
ปฺปิณฺโน ภควโต สํวกสํโฆ สํมจฺจิปฺปิณฺโน ภควโต สํวก-
สํโฆ ยทิตํ จตฺตาริ ปรีตฺถคานิ อชฺชํ ปรีตฺถคฺคตา เอต
ภควโต สํวกสํโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเนยฺโย อณฺชติ-
กฺรณฺเณยฺโย อหฺมุตฺตรํ ปุณฺณกฺกเชตฺตํ โลกสฺสํสํติ อริยกฺกเคหิ สํเลหิ
สมนฺนาคโต โหติ อชฺฉนฺเตหิ อจฺฉนฺตฺเตหิ อสฺสพเลหิ อกฺกมฺมาเลหิ
ภุชฺชิสฺสเลหิ วิญญูปสฺสเลหิ อปรามชฺชเจหิ สํมาชิสฺสวตฺตนิเกหิ อຍ
ໄຂ อานนฺท ชมฺมาทาสໄຂ ชมฺมปริยาโย เยน สมนฺนาคโต อริย-
สํวโก อากงฺขมาโน อตฺตนา ၁ อตฺตํ พฺယากเรယ ชฺฉ-
นริယမ္မํหิ ชฺฉนฺตฺติจฺจານโยนิ ชฺฉนเปตฺติวิสโย ชฺฉนปายทฺตคฺคตฺติวินิปาโต
โสตาปนฺโนหฺมสมฺม อวินิปาตชฺชโม นียโต สมนฺโพธิปรายโนติ ฯ

ตฺตฺรบี สุทํ ภควา นาทิเก จิหรนฺโต คินฺชกาเวสเถ เขตฺเทว
 พหุตํ ภิกฺขุณฺ ฐมฺมํ กถํ กโรติ อิติ สัตถํ อิติ สฺมาชิ อิติ
 ปณฺณวา สัตถปริภาวโธ สฺมาชิ มหฺพฺผลโต โหติ มหานิสฺสํโส สฺมาชิ-
 ปริภาวตา ปณฺณวา มหฺพฺผลตา โหติ มหานิสฺสํสา ปณฺณวาปริภาวตี
 จิตฺตํ สฺมมฺเทว อาสวเวหิ วิมฺบุจฺจติ เสงฺฆยถํ กามาสว ภาวสว
 อวิชฺชาสวาทิ ฯ

[๘๐] อถโฆ ภควา นาทิเก ยถาภินนฺตํ จิหริตฺวา อายสฺมฺนฺตํ
 อานนฺทํ อามนฺเตสิ อายาฆานนฺท เยน เวสํถํ เตนฺอุปสงฺกมิสฺสุ-
 สํมาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต
 ปจฺจุสฺสํโสสิ ฯ อถโฆ ภควา มหฺตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน
 เวสํถํ ตทวสฺริ ฯ ตฺตฺร สุทํ ภควา เวสํถิยํ จิหริติ อมฺพ-
 ปาติวเน ฯ ตฺตฺร โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ สโต ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ จิหเรยฺย สฺมฺปชาโน อยํ เต อมฺหากํ อนุสํสณฺ์ ฯ กถญฺจ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ ฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปัสสํ
 จิหริติ อาคาเป สฺมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โธเก อภิชฺฌมา-
 โทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ ฯ จิตฺเต ฯ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปัสสํ จิหริติ
 อาคาเป สฺมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โธเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ ฯ
 เอวํ โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ ฯ กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สฺมฺปชาโน โหติ ฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต
 สฺมฺปชานการํ โหติ อาโลกิตฺเต วิโลกิตฺเต สฺมฺปชานการํ โหติ

[๘๒] อสฺสโสสุ ไซ เวสาติกา ติจฺจนวํ ภควา กิร เวสาดี
 อหุปฺปตฺโต เวสาติยํ วิหริติ อมฺพปาทิวนเนติ ฯ อถไซ เต ติจฺจนวํ
 ภาทฺธานิ ภาทฺธานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภาทฺทํ ภาทฺทํ ยานํ อภิริทฺติว
 ภาทฺเทหิ ภาทฺเทหิ ยานะหิ เวสาติยา นิยุยฺสํ ฯ ตตฺร เอกจุเจ ติจฺจนวํ
 นีตา โหนฺติ นีตวณฺณา นีตวตฺถา นีตาตฺถการา เอกจุเจ ติจฺจนวํ
 ปีตา โหนฺติ ปีตวณฺณา ปีตวตฺถา ปีตาตฺถการา เอกจุเจ ติจฺจนวํ
 โลหิตกา โหนฺติ โลหิตกวณฺณา โลหิตกวตฺถา โลหิตกาตฺถการา
 เอกจุเจ ติจฺจนวํ โธทาตา โหนฺติ โธทาตวณฺณา โธทาตวตฺถา
 โธทาตาตฺถการา ฯ อถไซ อมฺพปาทํ คณิกา ทหรานํ ทหรานํ
 ติจฺจนวํ อกฺขะณ อกฺขํ จกฺกเณน จกฺกํ ยุกฺกเณน ยุกฺกํ^๑ ปฏิวฏฺเฐติ ฯ
 อถไซ เต ติจฺจนวํ อมฺพปาทํ คณิกํ เอตทโวจํ กิं เซ อมฺพปาทิ
 ทหรานํ ทหรานํ ติจฺจนวํ อกฺขะณ อกฺขํ จกฺกเณน จกฺกํ ยุกฺกเณ
 ยุกฺกํ ปฏิวฏฺเฐติ ฯ ตถา हि ปน เม อयฺยปฺตฺตา ภควา นิมนฺติโต
 สฺวาทนาย ภคฺคํ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆะนาติ ฯ เทหิ เซ อมฺพปาทิ
 เอตํ ภคฺคํ สทฺธสฺสเสนาติ ฯ สเจ हि เม อยฺยปฺตฺตา เวสาดี
 สํหาโร ทสฺสธ เอวํ มหนฺตํ ภคฺคํ น ทสฺสํมํติ ฯ อถไซ
 เต ติจฺจนวํ อญฺจุลํ โปเชสุํ ชิตฺมहा วต โภ อมฺพปาทิกาย
 วณฺจิตฺมहा^๒ วต โภ อมฺพปาทิกายาติ ฯ อถไซ เต ติจฺจนวํ

๑ ยุโรบิยวินยไปตฺตเกเยว อีสาย อีสํ จกฺกเณน จกฺกํ ยุกฺกเณน ยุกฺกํ
 อกฺกเณน อกฺกนฺติ ปาติฏโกโม ทิสฺสตี ฯ ๒ ส. ย. ปราชิตฺมहा ฯ

เยเน อมฺพปาทิวนํ เตน ปายัสสุ ๑ อทฺทสา โห ภควา เต
 ติจฺจนวํ ทูโรโต ๑ อากฺขณฺเต ทิสฺสวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสึ เยสํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ เทวา ตาวตัสสา อทฺธิจฺจุปปุพฺพา โอโธเกถ ภิกฺขเว
 ติจฺจนวิปริตฺตํ อวโธเกถ ภิกฺขเว ติจฺจนวิปริตฺตํ อุปลํหฺรต ภิกฺขเว
 ติจฺจนวิปริตฺตํ ตาวตัสสํสทิสฺสนฺติ ๑ อถโห เต ติจฺจนวํ ยาวตिका ยานสฺส
 ภูมि ยานเน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติกา ๑ เยเน
 ภควา เตนฺอุปสงฺกมัสสุ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอก-
 มนฺตํ นิสฺสํกัสมํ ๑ เอกมนฺตํ นิสฺสนฺเน โห เต ติจฺจนวํ ภควา ชมฺมุขิยา
 กถาย สํนทสฺสเสสสิ สฺมาทเปสสิ สฺมุตฺเตเชสสิ สฺมปหิสฺสสิ ๑ อถโห เต
 ติจฺจนวํ ภควตา ชมฺมุขิยา กถาย สํนทสฺสสิดา สฺมาทปเปทา สฺมุตฺเตชิตา
 สฺมปหิสฺสิตา ภควนฺตํ เอตทวโจจํ อธิวาเสตฺคุ โน ภนฺเต ภควา
 สฺวาคณาย ภตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ๑ อธิวาเสตฺคุ โห เม ติจฺจนวํ
 สฺวาคณาย อมฺพปาทิกคณิกาย ภตฺตุนฺตํ ๑ อถโห เต ติจฺจนวํ อํกุตฺตํ
 ไปเชสฺสุ ชิตมฺหา วต โภ อมฺพปาทิกาย วณฺณจิตมฺหา วต โภ
 อมฺพปาทิกายาติ ๑ อถโห เต ติจฺจนวํ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา
 อนฺโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา
 ปกฺกมัสสุ ๑ อถโห อมฺพปาทึ คณิกา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจุเยน
 สฺสเก อารามे ปณฺตีตํ ชาทณฺยํ โภชนนฺยํ ปฏฺิยาทาเปตฺวา ภควโต

๑ ส. อธิวฺคฺตํ ๑ ยฺยูโรบิยวินยโปคฺคเก ปน อธิวฺคฺตโณมฺหิ ติจฺจนวํ
 สฺวาคณาย คณิกาย ภตฺตุนฺตํติ ปาทิกฺกโม ทิสฺสํติ ๑

กาถํ อารุจาเปสํ กาโถ ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ภตฺตุนฺติ ฯ อถ โส
 ภควา ปุพฺพณฺหสฺมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจวํ อาทาย สํทฺธิํ ภิกฺขุ-
 สงฺฆเณ เยน อมฺพปาทิคนิกาย ปรีเวสนํ เตนุปลงฺกมํ อุ-
 ปลงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตํ ฯ อถ โส อมฺพปาทํ คณิกา
 พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณฺเฑน ขาทเนเณ โกชนเณ สหคฺคา
 สนฺตปฺเปสํ สมนฺวาเรสํ ฯ อถ โส อมฺพปาทํ คณิกา ภควนฺตํ
 ภูตฺตาวิํ โอนิํปตฺตปาณิํ อณฺณตฺรํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ
 นิสิตํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โส อมฺพปาทํ คณิกา ภควนฺตํ
 เอตทโวจ อิมานิ ภนฺเต อารามํ พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส
 ทมฺมํติ ฯ ปฏิกฺคเหติ ภควา อารามํ ฯ อถ โส ภควา อมฺพปาทํ
 คณิกํ ชมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สฺมาทเปตฺวา สมนฺตเตเสตฺวา
 สมนฺทสฺเสตฺวา อญฺจุจฺยาสนา ปฏกามิ ฯ ตตฺร สฺทํ ภควา เวสํติยํ
 วิหรนฺโต อมฺพปาทิวเน เอตเทว พหุํ ภิกฺขุณํ ชมฺมํ กถํ กโรติ
 อิติ สํถํ อิติ สฺมาชิ อิติ ปณฺณา สํถปฺริภาวิโต สฺมาชิ
 มหปฺผลโต โหติ มหานิสฺสํ สฺมาชิปฺริภาวิตา ปณฺณา มหปฺผลา
 โหติ มหานิสฺสา ปณฺณปฺริภาวิตํ จิตฺตํ สมนฺเทว อาสเวหิ วิมฺจุจติ
 เสยฺยถํ กามาเสวา ภวาเสวา อวิชฺชาเสวาติ ฯ

[๔๓] อถ โส ภควา อมฺพปาทิวเน ยถาภินฺทํ วิหริตฺวา
 อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสํ อายาแมนฺนท เยน เวพฺผา-
 ความโก เตนุปลงฺกมิสฺสํตามาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โส อายสฺมา

๘๓] มหาปริณิพพานสูตร^๑ ทุติยภาณวาร^๒ ภควโต ชราพาหุปรตติ ๑๑๗

อานนโท ภควโต ปจฺจุสฺสโสสี ๑ อถโฆ ภควา มหตา ภิกฺขุ-
สงฺฆเณ สฺทฺธึ เยน เวพฺพคามโก ตทวสฺริ ๑ ตตฺร สฺทฺธึ ภควา
เวพฺพคามเก วิหริติ ๑ ตตฺร โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ เถ
ตุเมเห ภิกฺขเว สมนฺตา เวสํถึ ยถามิตฺตํ^๓ ยถาสํนฺทิตฺตํ ยถา-
สํมกฺกตํ วสฺสํ อุปคฺจฺจถ อหํ ปน อีเชว เวพฺพคามเก วสฺสํ
อุปคฺจฺจามิ^๔ติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ โฆ เต ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสฺสณิเตวา
สมนฺตา เวสํถึ ยถามิตฺตํ ยถาสํนฺทิตฺตํ ยถาสํมกฺกตํ วสฺสํ อุปคฺจฺจํ ๑
ภควา ปน ตตฺถเว เวพฺพคามเก วสฺสํ อุปคฺจฺจํ ๑ อถโฆ ภควโต
วสฺสํปคตสฺสํ ชโร อาพาโห อุปปชฺชติ พาพฺพา เวทนา วตฺตุนฺติ
มรณฺตุนฺติกา ๑ ตตฺร สฺทฺธึ ภควา สโต สมนฺตฺธานิ อธิวาเสสึ
อวิหณฺณมาโน ๑ อถโฆ ภควโต เขตทโหสิ น โฆ เม ตํ
ปฏฺฐึ^๕ โยหํ อนามนฺเตเตวา อุปฏฺฐาเก อนปฺโลเกเตวา ภิกฺขุสงฺฆํ
ปริณิพฺพาเยยฺยํ ยนฺนุนาหํ อิมํ อาพาธํ วิริเยน ปฏิปฺปณาเมเตวา
ชฺชวิตฺตงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหเรยฺยนฺติ ๑ อถโฆ ภควา ตํ อาพาธํ
วิริเยน ปฏิปฺปณาเมเตวา ชฺชวิตฺตงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหาสิ ๑ อถโฆ
ภควโต โส อาพาโห ปฏิปฺปสฺสํมภิ ๑ อถโฆ ภควา คิถานา
วฺจุจฺจิโต อจฺริวฺจุจฺจิโต เกลณฺเณ วิหารา นิกฺขมฺม วิหารปฺปจฺจายายํ
ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํติ ๑ อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทเตวา เข-

๑ ส. ยถาจิตฺตํ ๑

มนุํ นิสฺสํ ๑ เอกมนุํ นิสฺสโน โห อายสุมา อานนุโท ภควนุํ
 เขตทโวจ ทิฏฐา ภนฺเต ภควโต ฆาสุ ทิฏฐํ ภนฺเต ภควโต
 ขมนํ อปฺปํ เม ภนฺเต มรฺรกชาโต วีย กาโย ทิสํ เม
 น ปกฺขายนฺติ ขมนํ มํ น ปฏฺิภนฺติ ภควโต เกลณฺณน
 อปฺปํ เม ภนฺเต อโหสิ กาจิเทว อสฺสํสํมคฺคา น ตาว ภควา
 ปรีนุพฺพายิสฺสํติ น ยาว ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจิทฺเทว
 อุตฺทาหริสฺสํติ ๑ กิ ปนํนนฺท ภิกฺขุสงฺฆโม มยิ ปจฺจาสฺสํติ เทสิโต
 อานนฺท มยา ขมุโม อนนฺตรํ อพาหิรํ ภริตฺวา นตฺถนนฺท
 ตถาคคฺคสฺส ขมุเมสุ อารวียมฺมุจฺจิ ยสฺส นฺน อานนฺท เอวมสฺส
 อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีหริสฺสํมํติ วา มมุทฺเทสิโก ภิกฺขุสงฺฆโมติ วา
 สํ นฺน อานนฺท ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจิทฺเทว อุตฺทาหเรยฺย ๑
 ตถาคคฺคสฺส โห อานนฺท น เอวํ โหติ อหํ โห ภิกฺขุสงฺฆํ
 ปรีหริสฺสํมํติ วา มมุทฺเทสิโก ภิกฺขุสงฺฆโมติ วา ๑ สกิ อานนฺท
 ตถาคโต ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจิทฺเทว อุตฺทาหริสฺสํติ ๑ อหํ โห
 ปนํนนฺท เขตฺรหิ ชินฺโน วุฑฺฒิม มหตฺตโก อทฺทคฺโค วโยอนุป-
 ปคฺโค อสฺสํติโก เม วโย วตฺตติ ๑ เสยฺยถาปิ อานนฺท ชรตฺถํ
 เวฬุมิสฺสํเกน ยาเปติ เอวเมว โห อานนฺท เวฬุมิสฺสํเกน มณฺเฑ
 ตถาคคฺคสฺส กาโย ยาเปติ ๑ ยสฺมิ อานนฺท สํเย ตถาคโต
 สํพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา เอกจฺจํ เวทนํ นิโรธา อนิมิตฺตํ
 เจโตสํมาจิ อุปสํปชฺช วิหริติ ฆาสุคโร อานนฺท คสฺมิ สํเย

๘๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อตฺตทปฺปมฺมทปฺปเทสนา ๓๓๘

ตถาคคตฺถํ กาโย โหติ ฯ ตตฺถมาตฺตานนฺท อตฺตทปฺปา วิหรตฺ อตฺต-
ตฺตนา อนนฺตตฺตนา มฺมทปฺปา มฺมตฺตนา อนนฺตตฺตนา ฯ
กถณฺจ อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทปฺโป วิหรติ อตฺตตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ
มฺมทปฺโป มฺมตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ ฯ อีชานนฺท ภิกฺขุ กายา-
นุปตฺถํ วิหรติ อาตปฺปี สํมุปฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌา-
โทมนตฺถํ ฯ เวทนาสุํ ฯ จิตฺเต ฯ มฺมเมสุ มฺมมานุปตฺถํ วิหรติ
อาตปฺปี สํมุปฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌาโทมนตฺถํ ฯ เอวํ
โธ อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทปฺโป วิหรติ อตฺตตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ
มฺมทปฺโป มฺมตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ ฯ เย หิ เกจิ อานนฺท
เอตฺรหิ วา มม วา อจฺจุเขน อตฺตทปฺปา วิหริสฺสํนฺติ อตฺตตฺตรนา
อนนฺตตฺตรนา มฺมทปฺปา มฺมตฺตรนา อนนฺตตฺตรนา ตมตฺตเค
เม เต อานนฺท ภิกฺขุ ภวิสฺสํนฺติ เย เกจิ ลีกฺขากามาติ ฯ

มหาปรีนิพพานเน ความกลุ่กัน สิ้นสุด ฯ

ตติยภาณวารํ ฯ

[๘๕] อถ โธ ภควา ปุพฺพพณฺหสฺมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจํวรมาทาย
เวสํถิํ มีณฺทาย ปาวีสี เวสํถิยํ มีณฺทาย จริตฺวา ปจฺจตฺตํ
มีณฺทปาทปฏิกกฺขโต อายสฺสมนฺตํ อานนฺท อามนฺเตสิ คณฺหาหิ
อานนฺท นิสฺสํทํ เยน ปาวาถํ เจตฺยํ เตนุปสงฺกมิตฺถํสาม ทิวา-
วิหารายาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โธ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต
ปฏิสสฺสณฺติว นิสฺสํทํ อาทาย ภควนฺตํ ปิฏฺฐิจิโต ปิฏฺฐิจิโต อนุพฺพุติ ฯ

ธตฺตํ ภคฺวา เยน ปาวาถํ เจตฺยํ เทนุปลงฺกมฺมิ อฺปฺสงฺกมิตฺวา
 ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํ ๑ อายสฺมาปฺมํ ๒ อานนฺโท ภควนฺตํ
 อภิวาทเตตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสํ ๑ เอกมฺนตํ นิสฺสนํ ๒ อายสฺมฺนตํ
 อานนฺทํ ภคฺวา เอตทโวจ รมณฺเยา อานนฺท เวสํถํ รมณฺเย
 อฺพุเทณํ เจตฺยํ รมณฺเย โคตมกํ เจตฺยํ รมณฺเย สจฺจตมฺพํ เจตฺยํ
 รมณฺเย พหุปลุคํ เจตฺยํ รมณฺเย สํวรนฺทํ เจตฺยํ รมณฺเย
 ปาวาถํ เจตฺยํ ยสฺสํ กสฺสํจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา
 พหุตฺถกา ยานํกตา วตฺถุกตา อณฺฐจิตา ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา โส
 อากงฺขมาโน อานนฺท กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา
 ตถาคตสฺส ๒ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุตฺถกา
 ยานํกตา วตฺถุกตา อณฺฐจิตา ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน
 อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ ๑ เอวํ
 ๒ อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอปาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน
 โอปาริเก โอปาสเ กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตุํ น ภควนฺตํ
 ยาจิ ติฏฺฐจตุ ภาเน ภคฺวา กปฺปํ ติฏฺฐจตุ สุกโต กปฺปํ พหุ-
 ชนหิตาย พหุชนสฺสํชาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺสํชาย
 เทวมนุสฺสํชานนฺติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยฺยจฺจิตฺตํ ๑ ทฺติยมฺมํ
 ๒ ภคฺวา ๑ เป ๑ ตติยมฺมํ ๒ ภคฺวา อายสฺมฺนตํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสํ รมณฺเยา อานนฺท เวสํถํ รมณฺเย อฺพุเทณํ เจตฺยํ
 รมณฺเย โคตมกํ เจตฺยํ รมณฺเย สจฺจตมฺพํ เจตฺยํ รมณฺเย

๔๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ จตุรฺรทฺธิปาทานุภาวกถา ๓๒๑

พหุปรุคฺคํ เจตีย์ รณณียํ สารนุททํ เจตีย์ รณณียํ ปาวาตํ
เจตีย์ ยถฺสํ กถฺสํจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุ-
ลกฺคา ยานํกคา วตฺถุกคา อญฺญจिता ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา โส
อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสถํ วา ตถาคตฺส
โฆ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุ-
ลกฺคา ยานํกคา วตฺถุกคา อญฺญจिता ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน
อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสถํ วาติ ฯ เอวํ
โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โยพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน
โยพาริเก โยกาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตุํ น ภควนฺตํ
ยาจิ ติญฺจตุ ฆนฺเต ภควา กปฺปํ ติญฺจตุ สุกฺโก กปฺปํ พุ-
ชฺชนหิตาย พุชฺชนสฺสชาย โสถานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺสชาย
เทวมนุสฺสํสาณนฺติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยฺยจฺจิตจฺจิตโต ฯ อถโฆ
ภควา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสึ คจฺจุ ตวํ อานนฺท
ยถฺสํทานิ กถํ มณฺเฑสฺสึ ฯ เอวํ ฆนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท
ภควโต ปฏฺฐิสฺสณฺนิตฺวา อญฺจายาสฺนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ
กตฺวา อวิทฺฐเร อณฺเฑตฺรสมํ รุกฺขมฺเฐ นิสฺสึ ฯ

[๔๕] อถโฆ มาโร ปาบีมา อจฺริปกฺกนฺเต อายสฺมณฺเต อานนฺเท
เยน ภควา เทนุปลงฺกมิ อฺปลงฺกมิตฺวา เอกมณฺตํ อญฺจาสึ ฯ
เอกมณฺตํ จิโต โฆ มาโร ปาบีมา ภควนฺตํ เอกทโวจ ปรี-
นิพฺพาตฺถานิ ฆนฺเต ภควา ปรีนิพฺพาตุ สุกฺโก ปรีนิพฺพาน-

กาโตทานิ ภาณุเต ภควโต ภาสิตา โห ปเนสา ภาณุเต ภควตา
 วาจา น ตาว่าหิ ปาบีม ปรีนิพพายิสฺสํมิ ยาว เม ภิกฺข
 น สํวกา ภวิสฺสํนติ วียตฺตา จินฺตา วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชรา
 ชมฺมานุชฺมมปฺปิปฺปนา สํมัจฺฉิปปิปปนา อหุชฺมมจาริโน สกํ อจฺฉริยกํ
 อุกฺคเหตฺวา อจฺฉริยสฺสํนติ เทเสสฺสํนติ ปณฺณเปสฺสํนติ ปฏฺฐเปสฺสํนติ
 วิวริสฺสํนติ วิภสิสฺสํนติ อุตฺตนาถํกริสฺสํนติ อฺปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ สห-
 ชมฺเมเน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สํปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสํนตฺติ
 เอตฺรหิ โห ปน ภาณุเต ภิกฺขุ ภควโต สํวกา วียตฺตา จินฺตา
 วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชรา ชมฺมานุชฺมมปฺปิปฺปนา สํมัจฺฉิปปิปปนา
 อหุชฺมมจาริโน สกํ อจฺฉริยกํ อุกฺคเหตฺวา อจฺฉริยสฺสํนติ เทเสสฺสํนติ
 ปณฺณเปสฺสํนติ ปฏฺฐเปสฺสํนติ วิวริสฺสํนติ วิภสิสฺสํนติ อุตฺตนาถํกริสฺสํนติ อฺปฺปนฺนํ
 ปฺรปฺปวาทํ สหชมฺเมเน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สํปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ
 เทเสสฺสํนติ ปรีนิพฺพาทฺตฺตานิ ภาณุเต ภควา ปรีนิพฺพาทฺสํ สกฺโต
 ปรีนิพฺพานกาโตทานิ ภาณุเต ภควโต ภาสิตา โห ปเนสา ภาณุเต
 ภควตา วาจา น ตาว่าหิ ปาบีม ปรีนิพฺพายิสฺสํมิ ยาว เม
 ภิกฺขุณิโย น สํวิกา ภวิสฺสํนติ วียตฺตา จินฺตา วิสํรทา พหุสฺสํตา
 ชมฺมชรา ชมฺมานุชฺมมปฺปิปฺปนา สํมัจฺฉิปปิปปนา อหุชฺมมจาริณิโย
 สกํ อจฺฉริยกํ อุกฺคเหตฺวา อจฺฉริยสฺสํนติ ปณฺณเปสฺสํนติ ปฏฺฐ-
 เปสฺสํนติ วิวริสฺสํนติ วิภสิสฺสํนติ อุตฺตนาถํกริสฺสํนติ อฺปฺปนฺนํ
 ปฺรปฺปวาทํ สหชมฺเมเน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สํปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ

กาโลทานิ ฆนฺเต ภาวโต ภาสีตา โห ปเนสา ฆนฺเต ภาวตา
 วาจา น ตาวาหํ ปาเปม ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม อุปาสีกา
 น สํวิกา ภวิสฺสํนฺติ วียตฺตา วินฺตา วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา
 ชมฺมานุชฺมมปฺปิปฺพนา สํมัจฺฉิปปิปปนา อนุชฺมมจารินิโย สกํ อัจฉริยกํ
 อุกฺคเหตฺวา อัจฉริยสฺสํนฺติ เทเสสฺสํนฺติ ปณฺณเปสฺสํนฺติ ปฏฺฐเปสฺสํนฺติ
 วิวรสฺสํนฺติ วิภยสฺสํนฺติ อุตฺตคานํภวิสฺสํนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ
 สหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สํปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสํนฺตํ
 เอตฺรหิ โห ปน ฆนฺเต อุปาสีกา ภาวโต สํวิกา วียตฺตา วินฺตา
 วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฺปิปฺพนา สํมัจฺฉิปปิปปนา
 อนุชฺมมจารินิโย สกํ อัจฉริยกํ อุกฺคเหตฺวา อัจฉริยสฺสํนฺติ เทเสสฺสํนฺติ
 ปณฺณเปสฺสํนฺติ ปฏฺฐเปสฺสํนฺติ วิวรสฺสํนฺติ วิภยสฺสํนฺติ อุตฺตคานํภวิสฺสํนฺติ อุปฺปนฺนํ
 ปรปฺปวาทํ สหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สํปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ
 เทเสสฺสํนฺติ ปรีนิพฺพาคฺคทานิ ฆนฺเต ภาวตา ปรีนิพฺพาคฺคํ สุคฺโค
 ปรีนิพฺพานกาโลทานิ ฆนฺเต ภาวโต ภาสีตา โห ปเนสา ฆนฺเต
 ภาวตา วาจา น ตาวาหํ ปาเปม ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม
 อิทํ พุทฺธมฺจริยํ น อิทฺถชฺชเจว ภวิสฺสํนฺติ ผัดฺดญฺจ วิตฺถาริกํ พหุชฺชณฺณํ
 ปุฏฺฐกํ ยาว เทวมนุสฺสํเสหิ สํปฺปกาสิตํนฺติ เอตฺรหิ โห ปน
 ฆนฺเต ภาวโต อิทํ พุทฺธมฺจริยํ อิทฺถชฺชเจว ผัดฺดญฺจ วิตฺถาริกํ
 พหุชฺชณฺณํ ปุฏฺฐกํ ยาว เทวมนุสฺสํเสหิ สํปฺปกาสิตํ ปรีนิพฺพาคฺคทานิ
 ฆนฺเต ภาวตา ปรีนิพฺพาคฺคํ สุคฺโค ปรีนิพฺพานกาโลทานิ ฆนฺเต

๔๗] มหาปริณิพพานสูตร คติยภาณวารุ อายุสงฺขารโอสถฺชฺชนํ ๑๒๕

ภควโคติ ฯ เอวํ วุตฺเต ภควา มารํ ปาปมฺนตํ เขตฺทโวจ
อโปสฺสสุโก คุวํ ปาปมฺ โหหิ น จิรํ ตถาคตฺสฺส ปริณิพฺพานํ
ภวิสฺสตี อิตฺถํ คินฺนํ มาสํ อจฺจุเยน ตถาคโต ปริณิพฺพายิสฺส-
คฺติ ฯ อถ โช ภควา ปาวาตเจติเย สฺสโต สมนฺปาโน อายุสงฺขารํ
โอสถฺชฺชนํ ฯ โอสถฺชฺชเช จ ภควตา อายุสงฺขารे มหา ภูมิจาโต อโหสิ
ภิสฺสโก โธมห์โส เทวทฺนทภโย จ ผลิสฺสุ ฯ อถ โช ภควา
เอตมคฺคํ วิทิตฺวา คายํ เวตายํ อิมํ อุตานํ อุตานสฺมิ

[๔๖] ตฺถมคฺคณฺจ สมนฺภาวํ

ภวสงฺขารมวสฺสชฺชนํ มฺหิ

อชฺชมคฺคฺรโต สมหาโต

อภินฺทํ กวจมิวคฺคตฺถมภวนฺติ ฯ

[๔๗] อถ โช อายสฺมาโต อานนฺทสฺส เขตฺทโหสิ อจฺจุริยํ วัต
โก อพฺพุตํ วัต โก มหา วตายํ ภูมิจาโต สมนฺหา วตายํ
ภูมิจาโต ภิสฺสโก โธมห์โส เทวทฺนทภโย จ ผลิสฺสุ โก นฺ ช
เหตุ โก ปจฺจุโย มหโต ภูมิจาตสฺส ปาตุภวาวาติ ฯ อถ โช
อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺปสงฺกมํ อฺปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ ฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน ช
อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เขตฺทโวจ อจฺจุริยํ ภนฺเต อพฺพุตํ
ภนฺเต มหา วตายํ ภนฺเต ภูมิจาโต สมนฺหา วตายํ ภนฺเต
ภูมิจาโต ภิสฺสโก โธมห์โส เทวทฺนทภโย จ ผลิสฺสุ โก นฺ ช

ภนฺเต เหตุ โภ ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสฺส ปาตุภาวยาติ ฯ

[๔๘] อฏฺฐ โส อิมํ อานนฺท เหตุ อฏฺฐ ปจฺจยา มหโต
 ภูมิจาตสฺส ปาตุภาวยาติ ฯ กตเม อฏฺฐ ฯ อยํ อานนฺท มหาปจฺจ
 อุกฺเก ปติฏฺฐิตา อุกกํ วาเต ปติฏฺฐิตํ วาโต อากาสฏฺโฐ
 โหติ โส โส อานนฺท สมนโย ยํ มหาวาทา วายนฺติ มหาวาทา
 วายนฺตา อุกกํ กมฺปนฺติ อุกกํ กมฺปิตํ ปจฺจ กมฺเปติ อยํ
 ปจฺจโม เหตุ ปจฺจโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสฺส ปาตุภาวยาติ ฯ
 ปุณฺ จปรํ อานนฺท สมนฺโน วา โหติ พุราหฺมณฺโน วา อิทฺธิมา
 เจโตวสีปฺปคฺโค เทโว วา มหิตฺธิโก มหानุภาโว ตสฺสํ ปริตฺตา
 ปจฺจวิสณฺณา ภาวิตา โหติ อปฺปมาณา อาปฺปสณฺณา โส อิมํ
 ปจฺจํ กมฺเปติ สํกมฺเปติ สํกมฺกมฺเปติ สํกมฺเวชติ อยํ ทฺติโย
 เหตุ ทฺติโย ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสฺส ปาตุภาวยาติ ฯ ปุณ
 จปรํ อานนฺท ยथा โฬธสฺสคฺโค คฺคฺคฺตา กายา จิตฺตฺวา สโต
 สํกมฺปชาโน มาตุ กุจฺฉํ โยกฺกมฺติ คทา ยํ ปจฺจํ กมฺเปติ สํกมฺเปติ
 สํกมฺกมฺเปติ สํกมฺเวชติ อยํ ตติโย เหตุ ตติโย ปจฺจโย มหโต
 ภูมิจาตสฺส ปาตุภาวยาติ ฯ ปุณฺ จปรํ อานนฺท ยथा โฬธสฺสคฺโค
 สโต สํกมฺปชาโน มาตุ กุจฺฉิมฺหา นิกฺขมฺติ คทา ยํ ปจฺจํ กมฺเปติ
 สํกมฺเปติ สํกมฺกมฺเปติ สํกมฺเวชติ อยํ จตุตฺถो เหตุ จตุตฺถो
 ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสฺส ปาตุภาวยาติ ฯ ปุณฺ จปรํ อานนฺท

๘๘] มหาปริณิพพานสูตร^๑ คติยภาณวาร^๒ ภูมิจาตถกา อฏฐปริสา ๑๒๗

ยทา ตถาคโค อนุตฺตโร สมนาสมฺโพธิ อภิสมฺพุตฺติ ตทายํ
ปจฺวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมนฺกมฺปติ สมนฺปเวตติ อยํ ปณฺจโม
เหตุ ปณฺจโม ปจฺจโย มหโค ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวาย ๑ ปุณ
จปรํ อานนฺท ยทา ตถาคโค อนุตฺตโร ชมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสสิ
ตทายํ ปจฺวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมนฺกมฺปติ สมนฺปเวตติ อยํ
อฏฺฐโส เหตุ อฏฺฐโส ปจฺจโย มหโค ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวาย ๑
ปุณ จปรํ อานนฺท ยทา ตถาคโค สโค สมนฺปชาโน อายฺยสงฺขารํ
โอสฺสงฺขติ ตทายํ ปจฺวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมนฺกมฺปติ สมนฺปเวตติ
อยํ สคฺคโม เหตุ สคฺคโม ปจฺจโย มหโค ภูมิจาตถสฺส ปาตุ
ภาวาย ๑ ปุณ จปรํ อานนฺท ยทา ตถาคโค อนฺุปาติเสถาย
นิพฺพานชาตฺตยา ปริณิพฺพายติ ตทายํ ปจฺวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ
สมนฺกมฺปติ สมนฺปเวตติ อยํ อฏฺฐโม เหตุ อฏฺฐโม ปจฺจโย
มหโค ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวาย ๑ อิมे โช อานนฺท อฏฺฐ เหตุ
อฏฺฐ ปจฺจยา มหโค ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวายาติ ๑

[๘๘] อฏฺฐ โช อิมา อานนฺท ปริสา ๑ กตฺมา อฏฺฐ ๑ ขตฺติย-
ปริสา พุราหุณฺณปริสา คหปติปริสา สมนฺณปริสา จาคุมฺมหาราชิก-
ปริสา ตาวตฺถปริสา มารปริสา พุรหุณฺณปริสา ๑ อภิชานามิ โช
ปนาหํ อานนฺท อเนกสฺสํ ขตฺติยปริสํ อุปสงฺกมิตฺวา ๑ ตตฺรวี มยา
สนฺนิหิตฺตํ ปุพฺพเจว สตฺถนํ ปุพฺพเจว สํกจฺจนา ๑ สมนฺปชฺฐิต-

๑ อุปสงฺกมิตาติมี ปาโง ๑

บุพฺพชา ๑ คตถ ยาทิสโก เตสํ วณฺโณ โหติ ตาทิสโก มยฺหํ
 วณฺโณ โหติ ยาทิสโก เตสํ สุโร โหติ ตาทิสโก มยฺหํ สุโร
 โหติ ๑ ชมฺมียา ๑ กถาย สันทสฺสํเสมิ สมากเปมิ สฺมุตฺเตเชมิ
 สฺมปหํเสมิ ภาสฺमानญฺจ มํ น ชานนฺติ โก นุ ไช อयํ ภาสฺติ เทโว
 วา มนุสฺสํ วาติ ๑ ชมฺมียา ๑ กถาย สันทสฺสํเสตฺวา สมากเปตฺวา
 สฺมุตฺเตเชตฺวา สฺมปหํเสตฺวา อนฺตรชายามิ อนฺตรหิตญฺจ มํ น
 ชานนฺติ โก นุ ไช อयํ อนฺตรหิตฺโต เทโว วา มนุสฺสํ วาติ ๑
 อภิขานามิ ไช ปนํหํ อานนฺท อนฺนํสํคํ พุราหุมนฺปริํ ๑ เป ๑
 คหปติปริํ ๑ เป ๑ สมนฺปริํ ๑ เป ๑ จาคุมฺมหาราชิกปริํ ๑ เป ๑
 คาวคิสิปริํ ๑ เป ๑ มวปริํ ๑ เป ๑ พุราหุมนฺปริํ อุปสงฺกมิตฺวา ๑
 คตฺวํ มยา สํนิสฺสํนบุพฺพญฺเจว สํถปฺปีตบุพฺพญฺจ สํกจฺจ ๑
 สมากชฺชิตฺตบุพฺพชา ๑ คตถ ยาทิสโก เตสํ วณฺโณ โหติ ตาทิสโก
 มยฺหํ วณฺโณ โหติ ยาทิสโก เตสํ สุโร โหติ ตาทิสโก
 มยฺหํ สุโร โหติ ๑ ชมฺมียา ๑ กถาย สันทสฺสํเสมิ สมากเปมิ
 สฺมุตฺเตเชมิ สฺมปหํเสมิ ภาสฺमानญฺจ มํ น ชานนฺติ โก นุ
 ไช อยํ ภาสฺติ เทโว วา มนุสฺสํ วาติ ๑ ชมฺมียา ๑ กถาย
 สันทสฺสํเสตฺวา สมากเปตฺวา สฺมุตฺเตเชตฺวา สฺมปหํเสตฺวา อนฺตร-
 ชายามิ อนฺตรหิตญฺจ มํ น ชานนฺติ โก นุ ไช อยํ อนฺตรหิตฺโต
 เทโว วา มนุสฺสํ วาติ ๑ อิมํ ไช อานนฺท อญฺชํ ปริสา ๑

[๓๐๐] อญฺชํ ไช อิมานิ อานนฺท อภิภายตฺตานิ ๑ กตฺมานิ

๓๐๐] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อฏฺฐ อภิกายตนานิ ๓๒๘

อฏฺฐ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี ปริตฺตานิ
สฺวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ ปสฺสํมตี เอวํสฺสณฺณํ
โหติ อิทํ ปจฺฉํ อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก
พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานิ
อภิกุญฺญ ชานามิ ปสฺสํมตี เอวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ ทุคฺคิยํ
อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี
ปริตฺตานิ สฺวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ ปสฺสํมตี
เอวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ ตคฺคิยํ อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ
เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺวณฺณทพฺพณฺณานิ
ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ ปสฺสํมตี เอวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ จตุคฺคิ
อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี
นํถานิ นํถวณฺณานิ นํถนิทสฺสํนานิ นํถนิภาสํนานิ เสยฺยถาปํ นาม
อุมฺมาปฺปมํ นํถํ นํถวณฺณํ นํถนิทสฺสํ นํถนิภาสํ เสยฺยถา วา
ปนํ ตํ วคฺคํ พาวราณเสยฺยํ อุกฺโกตฺถาภิมวฺจํ นํถํ นํถวณฺณํ
นํถนิทสฺสํ นํถนิภาสํ เอวเมว อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถา-
รูปานิ ปสฺสตี นํถานิ นํถวณฺณานิ นํถนิทสฺสํนานิ นํถนิภาสํนานิ
ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ ปสฺสํมตี เอวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ ปญฺจมํ
อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี
ปิตานิ ปิตวณฺณานิ ปิตนิทสฺสํนานิ ปิตนิภาสํนานิ เสยฺยถาปํ นาม
กณฺณณิการปฺปมํ ปิตํ ปิตวณฺณํ ปิตนิทสฺสํ ปิตนิภาสํ เสยฺยถา

ภา ปน ตํ วตฺถํ พารานเสยฺยํ อุกฺโกฏกคฺคิมฺหุจฺจํ ปิตํ ปิตฺวณฺณํ
 ปิตฺนิตฺถสฺสํ ปิตฺนิกาสํ เอวเมว อชฺชตฺตํอรุปฺสณฺณํ เอโก พหิทฺฐารู-
 ปรานิ ปสฺสตี ปิตานิ ปิตฺวณฺณานิ ปิตฺนิตฺถสฺसानิ ปิตฺนิกาสานิ
 ตานิ อภิภุชฺช ฆานามิ ปสฺสํมตี เขวฺสณฺณํ โหติ อิทํ ญฺหุจฺจํ
 อภิภายคฺคํ ฯ อชฺชตฺตํอรุปฺสณฺณํ เอโก พหิทฺฐารูปรานิ ปสฺสตี
 โถหิตกานิ โถหิตกวณฺณานิ โถหิตกนิตฺถสฺसानิ โถหิตกนิกาสานิ
 เสยฺยถามี นาม พนฺนุชฺชวํ ปุปฺผํ โถหิตกํ โถหิตกวณฺณํ โถหิตก-
 นิตฺถสฺสํ โถหิตกนิกาสํ เสยฺยถา ภา ปน ตํ วตฺถํ พารานเสยฺยํ
 อุกฺโกฏกคฺคิมฺหุจฺจํ โถหิตกํ โถหิตกวณฺณํ โถหิตกนิตฺถสฺสํ โถหิตก-
 นิกาสํ เอวเมว อชฺชตฺตํอรุปฺสณฺณํ เอโก พหิทฺฐารูปรานิ ปสฺสตี
 โถหิตกานิ โถหิตกวณฺณานิ โถหิตกนิตฺถสฺसानิ โถหิตกนิกาสานิ
 ตานิ อภิภุชฺช ฆานามิ ปสฺสํมตี เขวฺสณฺณํ โหติ อิทํ สคฺคํ
 อภิภายคฺคํ ฯ อชฺชตฺตํอรุปฺสณฺณํ เอโก พหิทฺฐารูปรานิ ปสฺสตี
 โธทาทานิ โธทาทวณฺณานิ โธทาทนิตฺถสฺसानิ โธทาทนิกาสานิ
 เสยฺยถามี นาม โธสฺสิตารกา โธทาทา โธทาทวณฺณา โธทาท-
 นิตฺถสฺसानิ โธทาทนิกาสานิ เสยฺยถา ภา ปน ตํ วตฺถํ พาราน-
 เสยฺยํ อุกฺโกฏกคฺคิมฺหุจฺจํ โธทาทํ โธทาทวณฺณํ โธทาทนิตฺถสฺสํ
 โธทาทนิกาสํ เอวเมว อชฺชตฺตํอรุปฺสณฺณํ เอโก พหิทฺฐารูปรานิ
 ปสฺสตี โธทาทานิ โธทาทวณฺณานิ โธทาทนิตฺถสฺसानิ โธทาท-
 นิกาสานิ ตานิ อภิภุชฺช ฆานามิ ปสฺสํมตี เขวฺสณฺณํ โหติ

๓๐๒] มหาปรีนิพพานสูตรํ คติยภาณวารํ อฏฺฐ วิโมกฺขา มारวตฺถ ๓๓๓

อิทํ อฏฺฐมํ อภิภายตนํ ฯ อิมานิ ไช อานนฺท อฏฺฐ อภิภายตนานิ ฯ

[๓๐๓] อฏฺฐ ไช อิเม อานนฺท วิโมกฺขา ฯ กตเม อฏฺฐ ฯ
รูปานิ ปสฺสตี อยํ ปจฺจิม วิโมกฺโข ฯ อชฺชฌตฺตอรุปสฺสณณํ
พหิทฺฐารูปานิ ปสฺสตี อยํ ทุตฺติโย วิโมกฺโข ฯ สุกฺกนฺเตว อธิมุคฺโค
โหตี อยํ คตฺติโย วิโมกฺโข ฯ สัพฺพโส รุปสฺสณณานํ สมตฺติกฺกมา
ปฏฺธิสฺสณณานํ อตฺถกฺกมา นานตฺตสฺสณณานํ อมนสฺสิกาวา อนนฺโต
อากาโสตี อากาสานนฺจายตนํ อุปสํมปฺปชฺช วิหริตี อยํ จตฺตโก
วิโมกฺโข ฯ สัพฺพโส อากาสานนฺจายตนํ สมตฺติกฺกมฺม อนนฺตํ
วิญฺญาณนฺเตตี วิญฺญาณนฺจายตนํ อุปสํมปฺปชฺช วิหริตี อยํ ปณฺจโม
วิโมกฺโข ฯ สัพฺพโส วิญฺญาณนฺจายตนํ สมตฺติกฺกมฺม นตฺติ
กิณฺจตี อากิณฺจณฺจายตนํ อุปสํมปฺปชฺช วิหริตี อยํ ฉฏฺฐโ
วิโมกฺโข ฯ สัพฺพโส อากิณฺจณฺจายตนํ สมตฺติกฺกมฺม เนวสฺสณฺญา
นาสฺสณฺจายตนํ อุปสํมปฺปชฺช วิหริตี อยํ สคฺคโม วิโมกฺโข ฯ
สัพฺพโส เนวสฺสณฺญานาสฺสณฺจายตนํ สมตฺติกฺกมฺม สณฺญาเวทยิตฺตินิโรธํ
อุปสํมปฺปชฺช วิหริตี อยํ อฏฺฐโม วิโมกฺโข ฯ อิเม ไช อานนฺท
อฏฺฐ วิโมกฺขา ฯ

[๓๐๔] เอกมิตฺถาํ อานนฺท สมฺมํ อฏฺฐเวทํ วิหฺรามิ นชฺช
เนรณฺชวราย ตํเร อชฺชปาตนิโครเช ปจฺจมาภิสํมฺพุทฺธโ ๑ อถไช
อานนฺท มาโร ปาบีมา เยนหาํ เทนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
เอกมฺมตํ อฏฺฐาสิ ๑ เอกมฺมตํ จิโต ไช อานนฺท มาโร ปาบีมา

มํ เอตทโวจ ปรีณิพฺพาทุทานิ ภาณเต ภควา ปรีณิพฺพาทุ สุกโต
 ปรีณิพฺพาทกาโถทานิ ภาณเต ภควโตติ เหวํ อุตฺตเต อหํ อานนฺท
 มารํ ปาปมฺมํ เอตทโวจํ น ตาวาหํ ปาปมํ ปรีณิพฺพายิสฺสํ
 ยาว เม ภิกฺขุ น สํวกา ภวิสฺสํติ วียตฺตา วินฺตา วิสํรทา
 พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฺปิปฺปนา สํมจฺจิปฺปิปฺปนา อญ-
 ชมฺมจารินิ สํกํ อจฺจริยกํ อุกฺคเหตฺวา อจฺจิกฺขิสฺสํติ เทเสสฺสํติ
 ปณฺณเปสฺสํติ ปญฺจเปสฺสํติ วิวริสฺสํติ วิภขิสฺสํติ อุตฺตนา-
 กวิสฺสํติ อูปฺปนํ ปรปฺปวาทํ สหชฺมเมณ สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา
 สปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสํติ ฯ น ตาวาหํ ปาปมํ ปรี-
 นิพฺพายิสฺสํติ ยาว เม ภิกฺขุณิโย น สํวิกา ภวิสฺสํติ วียตฺตา
 วินฺตา วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฺปิปฺปนา สํมจฺจิ-
 ปฺปิปฺปนา อญฺชมฺมจารินิโย สํกํ อจฺจริยกํ อุกฺคเหตฺวา อจฺจิกฺ-
 ขิสฺสํติ เทเสสฺสํติ ปณฺณเปสฺสํติ ปญฺจเปสฺสํติ วิวริสฺสํติ
 วิภขิสฺสํติ อุตฺตนาณฺกวิสฺสํติ อูปฺปนํ ปรปฺปวาทํ สหชฺมเมณ
 สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสํติ ฯ น
 ตาวาหํ ปาปมํ ปรีณิพฺพายิสฺสํติ ยาว เม อฺปาสกา น สํวกา
 ภวิสฺสํติ วียตฺตา วินฺตา วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา ชมฺมา-
 นุชฺมมปฺปิปฺปนา สํมจฺจิปฺปิปฺปนา อญฺชมฺมจารินิ สํกํ อจฺจริยกํ
 อุกฺคเหตฺวา อจฺจิกฺขิสฺสํติ เทเสสฺสํติ ปณฺณเปสฺสํติ ปญฺจเปสฺสํติ
 วิวริสฺสํติ วิภขิสฺสํติ อุตฺตนาณฺกวิสฺสํติ อูปฺปนํ ปรปฺปวาทํ

๓๐๒] มหาปรินิพพานสูตรที่ ๓ คติยภาณวาร จตุพพุตปริสากกา ๓๓๓

สหสมฺเมน สุนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สุปฺปาฏิหาริย์ ชมฺมํ เทเสสฺสํนฺติ ฯ
น ตาวาหํ ปาบีม ปรีณิพฺพายิสฺสํสามิ ยาว เม อุปาสิกา น สํวิกา
ภวิสฺสํนฺติ วิยตุตา จินฺตา วิสํวธา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา ชมฺมา-
นุชฺชมนฺปฏิปนฺนา สํมัจฺฉิปฏิปนฺนา อนุชฺชมนฺจารินิโย สกํ อาจริยํ
อฺยฺยฺยเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสํนฺติ เทเสสฺสํนฺติ ปณฺณเปสฺสํนฺติ ปฏฺฐเปสฺสํนฺติ
วิวริสฺสํนฺติ วิภสิสฺสํนฺติ อุตฺตํนํภวิสฺสํนฺติ อุปฺปन्नํ ปฺรปฺปวาทํ
สหสมฺเมน สุนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สุปฺปาฏิหาริย์ ชมฺมํ เทเสสฺสํนฺติ ฯ
น ตาวาหํ ปาบีม ปรีณิพฺพายิสฺสํสามิ ยาว เม อิทํ พุทฺทมจฺริยํ
อิทฺชณฺเญว ภวิสฺสํนฺติ ฝัคฺคณฺจ วิตุถาริกํ พหุชฺชณฺณํ ปุฏฺฐกํ ยาว
เทวมนุสฺสํเสหิ สุปฺปภาสิตนฺติ ฯ อิทาเนว โส อานนฺท อชฺช ปาจาเต
เจติเย มาโร ปาบีมา เยนํหิ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ จิโต โส อานนฺท มาโร ปาบีมา
มํ เอตทโวจ ปรีณิพฺพาศฺสุทธานิ ภนฺเต ภควา ปรีณิพฺพาศฺสุ สกฺโข
ปรีณิพฺพานกาโถทธานิ ภนฺเต ภควโต ภาสิตา โส ปเนสา ภนฺเต
ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาบีม ปรีณิพฺพายิสฺสํสามิ ยาว เม
ภิกฺขุ น สํวิกา ภวิสฺสํนฺติ ฯ ยาว เม ภิกฺขุณิโย น สํวิกา
ภวิสฺสํนฺติ ฯ ยาว เม อุปาสิกา น สํวิกา ภวิสฺสํนฺติ ฯ ยาว
เม อุปาสิกา น สํวิกา ภวิสฺสํนฺติ ฯ ยาว เม อิทํ พุทฺทมจฺริยํ
อิทฺชณฺเญว ภวิสฺสํนฺติ ฝัคฺคณฺจ วิตุถาริกํ พหุชฺชณฺณํ ปุฏฺฐกํ ยาว
เทวมนุสฺสํเสหิ สุปฺปภาสิตนฺติ ฯ เอตฺรหิ โส ปน ภนฺเต ภควโต

พุทฺทมจฺริยํ อิทุชฺฌเวจฺจ ฉิตฺตญฺจ วิตุถาริกํ พุทฺชฌณฺโณ ปุณฺณกํ ยาว
 เทวมนุสฺสเถหิ สุปฺปกาสิตํ ปรีณิพฺพาตฺตาทานิ ฆนฺเต ภาควา ปรี-
 นิพฺพาตฺตํ สุกฺโข ปรีณิพฺพานกาโลทาทานิ ฆนฺเต ภาควโตติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต อหิ อานนฺท มาริ ปาปมฺมคํ เขตฺตโวจํ อปฺโปสฺสสุโก
 ตฺวํ ปาปมฺม โหหิ น จิริ ตถาคคฺคสุตฺตํ ปรีณิพฺพานํ ภวิสฺสตี อิตฺโต
 ตินฺนํ มาสํ อจฺจุเยน ตถาคโค ปรีณิพฺพายิสฺสตีติ อิทาเนว
 โช อานนฺท อชฺช ปาวาเล เจตฺติเย ตถาคเตน สฺเตเน สมนฺปชาเนน
 อายสฺสงฺฆาโร โอสฺสญฺโจติ ฯ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภาควนฺตํ
 เขตฺตโวจํ ติฏฺฐตฺตํ ฆนฺเต ภาควา กปฺปํ ติฏฺฐตฺตํ สุกฺโข กปฺปํ
 พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสฺสขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺสขาย
 เทวมนุสฺสํานนฺติ ฯ อถิทานิ อานนฺท มา ตถาคคํ ยาจิ
 อกาโลทาทานิ อานนฺท ตถาคคํ ยาจนาयाติ ฯ ทฺติยมฺมี โช อายสฺมา
 อานนฺโท ฯ เป ฯ ตฺติยมฺมี โช อายสฺมา อานนฺโท ภาควนฺตํ
 เขตฺตโวจํ ติฏฺฐตฺตํ ฆนฺเต ภาควา กปฺปํ ติฏฺฐตฺตํ สุกฺโข กปฺปํ
 พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสฺสขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺสขาย
 เทวมนุสฺสํานนฺติ ฯ สทฺทหสิ ตฺวํ อานนฺท ตถาคคฺคสุตฺตํ โพธิเนติ ฯ
 เอวํ ฆนฺเต ฯ อถ ภิกฺขุจฺริหิ ตฺวํ อานนฺท ตถาคคํ ยาวตฺติยกํ
 อภินิพฺเปตฺตีติ ฯ สมนฺมุชา เม ตํ ฆนฺเต ภาควโต สุตํ สมนฺมุชา
 ปฏฺฐิคุหิตํ ยสฺสํ กสฺสํจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อนฺนุจิตา ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา โส

๓๐๓] มหาปรีณิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อิทฺธิปาทานุภาวถถา ๓๓๕

อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา ตถาคคฺคํ
โฆ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุตฺถกา ยานํกตา
วตฺถกตา อญฺญจिता ปรีจिता สุตฺตมารทฺธา อากงฺขมาโน อานนฺท
ตถาคโค กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ ฯ สทฺทหสิํ ตํ
อานนฺทาทิ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ ตสฺมาติหानนฺท ตฺยฺเหเวตํ ทฺยฺกญฺ
ตฺยฺเหเวตํ อปรทฺธํ ยํ ตํ ตถาคเตน เอวํ โอฟาริเก นิมิตฺเต
กยิรมาเน โอฟาริเก โอปาสเฐ กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตุํ น
ตถาคคํ ยาจิ ติญฺจตุ ภคฺวา กปฺปํ ติญฺจตุ สฺสโค กปฺปํ
พฺพชนฺทิตาย พฺพชนฺสุชาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺชาย
เทวมนุสฺสํานนฺติ สฺสเจ ตํ อานนฺท ตถาคคํ ยาเจยฺยาสิ เทว ว
เต วาจา ตถาคโค ปฏฺกฺขิเปยฺย อถ ตตฺยํ อธิวาเสยฺย ตสฺมา
ติหานนฺท ตฺยฺเหเวตํ ทฺยฺกญฺ ตฺยฺเหเวตํ อปรทฺธํ ฯ

[๓๐๓] เอกมิตาหํ อานนฺท สมนํ ราชคฺเห วิหฺรามิ คิซฺฌณฺฏ
ปพฺพเต ฯ ตตฺตฺวามิ โฆ ตาหํ อานนฺท อามนฺเตสํ รมณฺเอยํ
อานนฺท ราชคฺหํ รมณฺเอยํ คิซฺฌณฺฏ ปพฺพโต ยสฺส กสฺสจ
อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุตฺถกา ยานํกตา วตฺถกตา
อญฺญจिता ปรีจिता สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา
ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา ฯ ตถาคคฺคํ โฆ อานนฺท จตฺตาโร
อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุตฺถกา ยานํกตา วตฺถกตา อญฺญจिता ปรีจिता
สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโค กปฺปํ วา

ติฏฐะเยยุย กปุปาเวเสถ วาติ เอวมุขี โห ตถา อานนท ตถาคเตน
 โอฬาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอฬาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ
 ปฏิวิฐณิตฺตํ น ตถาคตํ ยาจิ ติฏฐตุ ภควา กปุปิ ติฏฐตุ
 สุลลโค กปุปิ พหุชนหิตาย พหุชนสุखाय โสกานุกมฺปาย อตฺถาย
 หิตาย สุखाय เทวมนุสฺส้านนฺติ สเจ ตถา อานนท ตถาคตํ
 ยาเจยฺยาสี เทว ว เต วาจา ตถาคโค ปฏิกฺขิเปยุย อถ
 ตตฺยํ อธิวาเสยุย ตสฺมาติหानนท ตฺยฺเหเวถํ ทุกฺกฏํ ตฺยฺเหเวถํ
 อปรทฺธํ ฯ

[๓๐๕] เอกมิตาหํ อานนท สมํยํ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามี
 โคตมนิโครฺเช ฯ เป ฯ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามี โจรปฺปปาเต ฯ
 ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามี เวการปฺปสฺเส สत्ตปฺปณฺณคฺหา ฯ ตตฺถเถว
 ราชคฺเห วิหฺรามี อิตฺติคฺคิปฺปสฺเส กาวสฺสิดายํ ฯ ตตฺถเถว ราชคฺเห
 วิหฺรามี สํตฺวเน สํปฺปโสณฺทิกปฺปภาโร ฯ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามี
 ตโปทธาราเม ฯ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามี เวพฺพเน กถนฺทกนิวาเป ฯ
 ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามี ชีวกมฺพวเน ฯ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามี
 มทฺทกฺขณฺณํ มิคทาเย ฯ ตตฺถาปิ โห ตาหํ อานนท อามนฺเตสํ
 รณฺณํ อานนท ราชคฺหํ รณฺณโย คิञฺชณฺณุโฆ ปพฺพุโต รณฺณโย
 โคตมนิโครฺโห รณฺณโย โจรปฺปปาโต รณฺณยา เวการปฺปสฺเส
 สत्ตปฺปณฺณคฺหา รณฺณยา อิตฺติคฺคิปฺปสฺเส กาวสฺสิดา รณฺณโย สํตฺวเน
 สํปฺปโสณฺทิกปฺปภาโร รณฺณโย ตโปทธาราโม รณฺณโย เวพฺพน-

๓๐๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อิติปิเสวาหุภาวถา ๓๓๗

กตันทกนิวาโป รณณียํ ชีวณมพณํ รณณียํ มตฺตทกฺขณณิมิตฺทาทโย
ยสฺสํ กสฺสํจิ อานนฺท จตฺตารโ อิติปิเสวาหุ ภาวิตา พหุํกตา
ยานํกตา จตฺตทกตา อณฺเฐจिता ปรีจิตา สฺสํมารทฺธา โส อากงฺขมาโน
กบฺบํ วา ติญฺเจยฺย กบฺปาวเสสํ วา ฯ ตถาคตสฺสํ โห อานนฺท
จตฺตารโ อิติปิเสวาหุ ภาวิตา พหุํกตา ยานํกตา จตฺตทกตา อณฺเฐจिता
ปรีจิตา สฺสํมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กบฺบํ วา
ติญฺเจยฺย กบฺปาวเสสํ วาติ เอวเมวํ โห ตํวํ อานนฺท ตถาคเต
โธพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โธพาริเก โธภาเส กยิรมาเน นาสฺสํ
ปฏิจฺฉินฺทํ น ตถาคตํ ยาจิ ติญฺจตุ ภควา กบฺบํ ติญฺจตุ
สฺสํโต กบฺบํ พหุณฺหิตาย พหุณฺสฺสํชย โสทณฺณมฺปาย อตฺตาย
หิตาย สฺสํชย เทวณฺณสฺสํชย สฺสํเจ ตํวํ อานนฺท ตถาคตํ
ยาเจยฺยยาสี เทว ว เต วาจา ตถาคโต ปฏิจฺฉิเปยฺย อถ
ตติยํ อธิวาเสยฺย ตสฺมาติหานนฺท ศุเขหเวตํ ทกฺกณฺํ ศุเขหเวตํ
อปรทฺธํ ฯ

[๓๐๕] เอกมิตาหํ อานนฺท สมนํ อีเชว เวสํลยํ วิหรามิ
อฺุเทเน เจตียะ ฯ ตตฺตารบี โห ตาหํ อานนฺท อามนฺเตสํ รณณียา
อานนฺท เวสํลยํ รณณียํ อฺุเทเน เจตียํ ยสฺสํ กสฺสํจิ อานนฺท
จตฺตารโ อิติปิเสวาหุ ภาวิตา พหุํกตา ยานํกตา จตฺตทกตา อณฺเฐจिता
ปรีจิตา สฺสํมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กบฺบํ วา ติญฺเจยฺย
กบฺปาวเสสํ วา ฯ ตถาคตสฺสํ โห อานนฺท จตฺตารโ อิติปิเสวา

ภาวิตา พหุตักตา ยานักตา วคฺคกตา อญฺญจिता ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา
 โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโค กปฺปํ วา ติญฺนเจยฺย กปฺปา-
 วเสตํ วาติ เอวมฺปิ โห ตวํ อานนฺท ตถาคเตน โอพาริกะ
 นิमितฺเต กยิรมาเน โอพาริกะ โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิวิชฺฌิตุํ
 น ตถาคคํ ยาจิ ติญฺนํ ภาควา กปฺปํ ติญฺนํ สุกโค กปฺปํ
 พุทฺธนทิตาย พุทฺธนสุทฺธาย โถกานุกมฺปาย อคฺคทาย ทิตาย สุทฺธาย
 เทวมนุสฺสํ นนฺติ สเจ ตวํ อานนฺท ตถาคคํ ยาเจยฺยาสี เทว
 ว เต วาจา ตถาคโค ปฏฺภิเษยฺย อถ ตตฺยํ อธิวาเสยฺย
 คตฺตมาติหานนฺท ตุเยหเวตํ ทุกฺกญฺํ ตุเยหเวตํ อปรทฺธํ ฯ

[๓๐๖] เอกมิตาหํ อานนฺท สมํมํ อีเชว เวสํติยํ วิหรามิ
 โคตมเก เจติเย ฯ เป ฯ อีเชว เวสํติยํ วิหรามิ สัจจตนฺเพ
 เจติเย ฯ อีเชว เวสํติยํ วิหรามิ พหุคฺคเต เจติเย ฯ อีเชว
 เวสํติยํ วิหรามิ สํวณฺทเท เจติเย ฯ อิทาเนว โห ตาหํ อานนฺท
 อชฺช ปาวาเต เจติเย อามนฺเตตฺถิ รณณียา อานนฺท เวสํตํ
 รณณียํ อูเทนํ เจติยํ รณณียํ โคตมกํ เจติยํ รณณียํ สัจจตนฺพํ
 เจติยํ รณณียํ พหุคฺคตํ เจติยํ รณณียํ สํวณฺททํ เจติยํ รณณียํ
 ปาวาตํ เจติยํ ยสุตํ กสฺสจฺจิ อานนฺท จคฺคาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา
 พหุตักตา ยานักตา วคฺคกตา อญฺญจिता ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา โส
 อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติญฺนเจยฺย กปฺปาวเสตํ วา ฯ ตถาคคสุต
 โห อานนฺท จคฺคาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุตักตา ยานักตา

วตฺตกฺคา อณฺเฐจฺจิตา ปริจฺจิตา สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท
 ตถาคโค กปฺปํ วา ติจฺฐเชยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ เอวมนํ ไซ
 คุวํ อานนฺท ตถาคเตน โธพาริเก นิमितฺเต กยิรมาเน โธพาริเก
 โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตุํ น ตถาคตํ ยาจิ ติจฺฐชฺค
 ภควา กปฺปํ ติจฺฐชฺค สกฺโคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสฺสชาย
 โถกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺสชาย เทวมนุสฺสํอานนฺติ สเจ
 คุวํ อานนฺท ตถาคตํ ยาเจยฺยาสี เทว ว เต วาจา ตถาคโค
 ปฏฺวิจฺฉิเปยฺย อถ ตตฺยํ อธิวาสေยฺย คสฺมาติหานนฺท คุยฺเหเวถํ
 ทุกฺกญฺํ คุยฺเหเวถํ อปรทฺธิ น นุ เหวํ อานนฺท มยา ปฏฺวิจฺฉเจว
 อกฺขาคํ สพฺเพเหว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วิณาภาโว อณฺเณตา
 ภาโว ตํ กุเตตฺถ อานนฺท อพฺภา ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺฆตํ
 ปโลกธมฺมํ ตํ วต มา ปสฺสชฺชิตฺติ เนตํ จํานํ วิชฺชิตฺติ ฯ ยํ
 ไซ ปเนตํ อานนฺท ตถาคเตน จตฺตํ วนฺตํ มุตฺตํ ปหฺนํ ปฏฺวิ
 นิสฺสชฺชจฺจํ โธสฺสชฺชโส อายุสงฺฆาวโร เอกํเสน วาจา ภาสิตา น
 จิรํ ตถาคตสฺส ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสตี อิตฺโต ตินฺนํ มาสํ
 อจฺจุเยน ตถาคโค ปรินิพฺพายิสฺสตีตฺติ ตณฺจ ตถาคโค ชฺวีตเหตุ
 ปฺน ปจฺจจากมฺอิสฺสตีตฺติ เนตํ จํานํ วิชฺชิตฺติ ฯ อายาฆานนฺท เยน
 มหาวณํ เยน ญฺญาการสาธา เทนุปลงฺกมฺอิสฺสํอานนฺติ ฯ เหว
 ภาณเตติ ไซ อายสฺมา อานนฺโท ภควโค ปจฺจุสฺสโสสิ ฯ อถ ไซ

๑ ม. เหว ฯ ส. ย. ปฏฺวิจฺฉเจว ฯ

ภควา อายสุมตา อานนุเทน สทฐิ เยน มหาวัน เยน กุฐาคาร-
 สาลา เตนุปลงฺกมิ อุปสงฺกมิคฺวา อายสุมนฺตํ อานนุทํ อามนุเคสึ
 คฺจนฺ ตวํ อานนุท ยาวติกา ภิกฺขุ เวสํสํ อุปนิสฺสําย วิหรนฺติ
 เต สพฺเพ อุปฺปจฺจํสาธายํ สํนิปาเตหิตํ ฯ เอวํ ภาณเตติ โห
 อายสุมมา อานนุโท ภควโค ปฏิสฺสํณิคฺวา ยาวติกา ภิกฺขุ เวสํสํ
 อุปนิสฺสําย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อุปฺปจฺจํสาธายํ สํนิปาเตคฺวา
 เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ อุปสงฺกมิคฺวา ภควนฺตํ อภิเวทคฺวา
 เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมฺนฺตํ จีโต โห อายสุมมา อานนุโท
 ภควนฺตํ เอกทโวจ สํนิปติโต ภาณเต ภิกฺขุสงฺโฆ ยสฺสํทานิ
 ภาณเต ภควา กาสํ มณฺเฑตติ ฯ

[๓๐๗] อถโห ภควา เยน อุปฺปจฺจํสาธาย เตนุปลงฺกมิ
 อุปสงฺกมิคฺวา ปณฺณคฺเต อาสเน นิสฺสํติ ฯ นิสฺสํชฺช โห ภควา ภิกฺขุ
 อามนุเคสึ คสฺมาคิห ภิกฺขเว เย เต มยา ชมฺมา อภิณฺเฎา
 เทสึตา เต โว สํวํ อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา ภาเวตพฺพา
 พหุตฺถกาทพฺพา ยถียํ พุทฺธมจฺริยํ อทฺธณียํ อสฺสํ จิรฺมฺจติกํ
 ตทสฺสํ พหุชนหิตาย พหุชนสฺสําย โถกานุกมฺปาย อคฺคทาย หิตาย
 สฺสําย เทวมนุสฺสํานํ ฯ กตเม จ เต ภิกฺขเว ชมฺมา มยา
 อภิณฺเฎา เทสึตา เย เต สํวํ อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา ภาเว-
 ตพฺพา พหุตฺถกาทพฺพา ยถียํ พุทฺธมจฺริยํ อทฺธณียํ อสฺสํ จิรฺมฺจติกํ
 ตทสฺสํ พหุชนหิตาย พหุชนสฺสําย โถกานุกมฺปาย อคฺคทาย หิตาย

๑๐๘] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อภิณฺเณเทสิตมฺมกกา ๑๔๑

สุขาย เทวมนุสฺสํ ๑ เสยฺยถิํ ๑ จตุตาโร สติปฏฺฐานา จตุตาโร
สํมมปฺปชานา จตุตาโร อธิชิปาทา ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ
พถานิ สํตฺต โพชฌงฺกา อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ๑ อิม
โธ เค ภิกฺขเว ชมฺมา มยา อภิณฺเณ เทสิตา เย เค สํชุกฺ
อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา ภาเวตพฺพา พหุสํกตพฺพา ยถียํ
พฺรหฺมจฺริยํ อทฺธนิยํ อสฺส จิรฏฺฐิติกํ ตทสฺส พหุชนหิตาย พหุชน-
สุขาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสํ นนฺติ ๑
อถโธ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ หนฺนททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยา
มิโว วยชมฺมา สงฺขารวรา อปฺปมาเทน สํปฺปาเทถ น จิรํ ตถา-
คตสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี อโธ ตินฺนํ มาสํ อจฺเจเน
ตถาคโธ ปรีนิพฺพายิสฺสตี ๑ อิทมโวจ ภควา อิทํ วุตฺวาน
สฺสคโธ อถาปวํ เขตฺทโวจ สฺสคทา

[๑๐๘] ทหราปี จ เย วุตฺตมา เย พาทา เย จ ปณฺจกิตา
อทฺธมา เจว ทพิทฺทา จ สํพุเพ มจฺจุปรายนา ๑
ยถาปี กุมฺภการสฺส กตํ มตฺติกภาชนํ
ชฺรุตฺทกณฺจ มหนฺตณฺจ ยณฺจ ปกฺกํ ยณฺจ อามกํ
สํพุํ เกทปริยณฺตํ เอวํ มจฺจานชวีตํ ๑

อถาปวํ เขตฺทโวจ สฺสคทา

๑ อโธ ปวํ สํหโตปคฺคเก ปรีปะโก วโย มยฺหํ... ทฺกฺขสฺสํ
ภวิสฺสตี ทิสฺสตี ๑

ปรีปะโก วโย มยหํ ปรีตํ มม ชีวิตํ
 ปหาย โว คมิสฺสามิ กตํ เม สรณมคฺคโน ๑
 อปฺปมคฺตา สตฺมโนโต สุตฺตา โทถ ภิกฺขโว
 สุตฺมาหิตสฺสํปะปา สจฺจิตฺตมนุรทฺธ ๑
 โย อิมสฺมํ ชมฺมวินเย อปฺปมคฺโต วิหริสฺสตี
 ปหาย ชาติสฺสาร์ ทฺถสฺสํสํสํ กิริสฺสตี ๑

ตติยภาณวาร ๑

[๓๐๘] อถ โส ภควา ปุพฺพพนฺหสฺมยํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจฺจิร-
 มาทาย เวสํถิ ปิณฺทาย ปาวีสี เวสํถิยํ ปิณฺทาย จริตฺวา ปจฺจนา-
 ภตฺตํ ปิณฺทปาทปฏิกฺกนฺโต นาคาวโตกิตํ เวสํถิ อปฺโตเกตฺวา
 อายสฺมํสํ อานนฺทํ อามนฺเตสี อิทํ ปจฺจนิมกํ อานนฺท ตถาคตสฺส
 เวสํถิยา ทสฺสํ วิหริสฺสตี อายามานนฺท เยน ภาณฺชคฺคาโม เตนุ-
 ปสฺสํกมิสฺสามาติ ๑ เอวํ ภาณฺเตติ โส อายสฺมา อานนฺโท ภควโต
 ปจฺจสฺสสึ ๑ อถ โส ภควา มหตา ภิกฺขุสฺสํเสน สทฺธิ เยน
 ภาณฺชคฺคาโม ตทวสฺรี ๑ ตทฺธ สฺสํ ภควา ภาณฺชคฺคาเม วิหริติ ๑
 ตทฺธ โส ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสี จตฺถนํ ภิกฺขเว ชมฺมานํ
 อนนฺโฬชา อปฺปฏฺเฐชา เอวमितํ ทิฆมทฺธานํ สนฺชาวิตํ สํสริตํ
 มมณฺเญว ตุมฺหากณฺเญว ๑ กตเมสํ จตฺถนํ ๑ อริยสฺส ภิกฺขเว
 สัตฺตสฺส อนนฺโฬชา อปฺปฏฺเฐชา เอวमितํ ทิฆมทฺธานํ สนฺชาวิตํ

๑ ส. วิเหสฺสตี ๑

๓๓๓] มหาปรีนิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ จตุรวิยชมมกกา ๓๔๓

สัณฺฑิตํ มมญฺเจะ ตุมฺหากญฺจ ฯ อริยสัณฺฑํ ภิกฺขเว สมาริสัณฺฑํ
อนนุโพชา อปฺปฏฺเฐชา เอวमितํ ที่สมทฺธานํ สันหาวิตํ สัณฺฑิตํ
มมญฺเจะ ตุมฺหากญฺจ ฯ อริยาย ภิกฺขเว ปญฺณาย อนนุโพชา
อปฺปฏฺเฐชา เอวमितํ ที่สมทฺธานํ สันหาวิตํ สัณฺฑิตํ มมญฺเจะ
ตุมฺหากญฺจ ฯ อริยาย ภิกฺขเว วิมุตฺตียา อนนุโพชา อปฺปฏฺเฐชา
เอวमितํ ที่สมทฺธานํ สันหาวิตํ สัณฺฑิตํ มมญฺเจะ ตุมฺหากญฺจ ฯ
คยิทํ ภิกฺขเว อริยํ สัณฺฑํ อนุพุทฺธํ ปฏฺฐิตํ อริโย สมาริ อนุ-
พุทฺธो ปฏฺฐิตो อริยา ปญฺณา อนุพุทฺธา ปฏฺฐิตา อริยา
วิมุตฺติ อนุพุทฺธา ปฏฺฐิตา อจฺจุฉินฺหา ภวตฺตนา ชัณฺเณ ภวเนคฺติ
นคฺคิทานิ ปุณฺณภาโวติ ฯ อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุกโต
อถาปรํ เอตทโวจ สตุถา

[๓๓๐] สัณฺฑํ สมาริ ปญฺณา จ วิมุตฺติ จ อนุคฺตฺวา
อนุพุทฺธา อิมํ ชมฺมา โคตเมณ ยสฺสสันฺหา
อิติ พุทฺโธ อภิญฺญาช ชมฺมมกฺขาติ ภิกฺขุณฺ
ทุกฺขสัณฺฑตฺตงฺกโร สตุถา จกฺขมา ปรีนิพฺพุตฺติ ฯ

[๓๓๑] ตตฺรปฺปํ สุทํ ภควา ภนฺทคาเม วิหรนฺโต เอตเทว พหุํ
ภิกฺขุณฺ ชมฺมํ กถํ ภโรติ อิติ สัณฺฑํ อิติ สมาริ อิติ ปญฺณา สัณ-
ปรีภาวโต สมาริ มหปฺปสโต โหติ มหานิสฺสํ สมาริปรีภาวตา
ปญฺณา มหปฺปสา โหติ มหานิสฺสา ปญฺญาปรีภาวิตํ จิตฺตํ ชมฺม-
เทว อาสเวหิ วิมฺจุจฺจติ เสงฺฆยถิทํ กามาเสวา ภวาเสวา อวิชฺชาเสวาติ ฯ

[๑๑๒] อถ โข ภควา ภณฺทคฺคาเม ยถาภีรหํ วิหริตฺวา อายสฺมนํ
 อานนํ อามนฺเตสฺส อายามานนฺท เยน หตฺถิกาโม อมฺพคฺคาโม
 ชมฺพคฺคาโม เยน โภคนครํ เตนฺนปสงฺกมิตฺถํสามาติ ฯ เอวํ ภนฺเต
 โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจุสฺสํโสสฺสํ ฯ อถ โข ภควา
 มหตา ภิกฺขุสงฺเขน สํวชิ เยน โภคนครํ ตทวสฺสริ ฯ ตตฺร
 สุกํ ภควา โภคนคเร วิหริติ อานนฺเต เจติเย ฯ ตตฺร โข ภควา
 ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส จคฺคาโรเม ภิกฺขเว มหาปเทสฺส เทเสสฺสํ
 คํ สุณฺณถ สํวคํ มนสิโกโรถ ภาสิตฺถํสามิตฺติ ฯ เอวํ ภนฺเต
 โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสํโสสฺสํ ฯ ภควา เอตทโวจ

[๑๑๓] อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเขยฺย สมนฺนุชา เมตฺ
 อากุสฺสํ ภควโต สุกํ สมนฺนุชา ปฏิกฺคหิตํ อयํ ชมฺโม อยํ
 วินโย อิทํ สํตฺตํ สํสํนฺนํ ตสฺสํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว
 อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิกฺโกสิตพฺพํ ฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา
 ตานิ ปทพฺพญชฺชานํ สํวคํ อุกฺคเหตฺวา สุกฺเต โอสํเรตพฺพานิ วินเย
 สํนฺทสฺสํเตพฺพานิ ฯ ตานิ เจ สุกฺเต โอสํวริยมานานิ วินเย สํนฺทสฺสํ
 สนิยฺมานานิ น เจว สุกฺเต โอสํรณฺติ น จ วินเย สนิยฺสํสํนฺติ ฯ
 นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธา อิทํ น เจว ตสฺสํ ภควโต วจํ
 อิมสฺสํ จ ภิกฺขุโน ทฺวคฺคหิตนฺติ อิติ हेतํ ภิกฺขเว ฉทฺทเขยฺยาถ ฯ
 ตานิ เจ สุกฺเต โอสํวริยมานานิ วินเย สํนฺทสฺสํนิยฺมานานิ สุกฺเต

๑. ส. อ. โอตฺรณฺติ ฯ

๑๑๕] มหาปรีนิพพานสูตร จตุตถภาณวาร จตุมมหาปเทสกา ๑๕๕

เจ โอสรรนติ วินเย เจ สันทิสฺสันติ ฯ นิฆฺขเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธา
อิทํ ตสฺส ภควโต วจัน อิมสฺส จ ภิกฺขุโน สฺสคฺคินฺติ อิทํ
ภิกฺขเว ปจฺม มหาปเทสํ ชาเรยฺยาถ ฯ

[๑๑๕] อิท ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเขยฺย อมฺกสฺมึ นาม
อาวาเส สฺงโฆ วิหริติ สเถโร สฺปาโมกฺโข ตสฺส เม สฺงฆสฺส
สํมฺมุขํ สุตํ สํมฺมุขํ ปฏิสฺสคฺคิตํ อโย ชมฺโม อโย วินโย อิทํ
สํคฺคํ สํสฺสนนฺติ ตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ
นปฺปฏิกโกสฺสิตพฺพํ ฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกโกสฺสิตฺวา ตานิ ปท-
พฺพณฺณนํ สํสฺสํ อุกฺคเหตฺวา สฺสคฺเต โอสํเรตพฺพานิ วินเย
สํทสฺสเสตพฺพานิ ฯ ตานิ เจ สฺสคฺเต โอสํวียมานานิ วินเย
สํทสฺสสียมานานิ น เจว สฺสคฺเต โอสรรนติ น จ วินเย สันทิสฺสันติ ฯ
นิฆฺขเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธา อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจัน ตสฺส
จ ภิกฺขุสฺงฆสฺสํ ทฺสคฺคินฺติ อิติ हेตํ ภิกฺขเว จทฺทฺเขยฺยาถ ฯ
ตานิ เจ สฺสคฺเต โอสํวียมานานิ วินเย สํทสฺสสียมานานิ สฺสคฺเต
เจ โอสรรนติ วินเย เจ สันทิสฺสันติ ฯ นิฆฺขเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธา
อิทํ ตสฺส ภควโต วจัน ตสฺส จ สฺงฆสฺสํ สฺสคฺคินฺติ อิทํ
ภิกฺขเว ทฺติยํ มหาปเทสํ ชาเรยฺยาถ ฯ

[๑๑๕] อิท ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเขยฺย อมฺกสฺมึ นาม
อาวาเส สํพหฺรดา เถรา ภิกฺขุ วิหริติ พหุสฺสฺสา อากตาคมา
ชมฺมชฺรา วินยชฺรา มาติกาชฺรา เตสํ เม เถรานํ สํมฺมุขํ สุตํ

สํมุขฺชา ปฏิคฺคหิตํ อยํ ชมฺโม อยํ วินโย อิทํ สํคฺคํ สํสํนฺนํ
 คตฺตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เหนว อภินฺนุทิตพฺพํ ฯ เป ฯ น
 วินเย สํหิตฺตํ ๑ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธชา อิทํ น เจว
 คตฺตํ ภควโต วจํ เตสฺสญฺจ เถรํ ๑ ทฺวคฺคหิตนฺติ อิติ เหนํ
 ภิกฺขเว ฉาเรยฺยาถ ๑ ตานิ เจ สํคฺคเต โอสํวริยมนานิ ฯ เป ฯ
 วินเย สํหิตฺตํ ๑ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธชา อิทํ คตฺตํ
 ภควโต วจํ เตสฺสญฺจ เถรํ ๑ สํคฺคหิตนฺติ อิทํ ภิกฺขเว ตตฺถิ
 มหาปเทสํ ชาเรยฺยาถ ๑

[๓๓๖] อธิ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เหวํ วเทยฺย อมฺกสฺมึ นาม
 อาวาเส เถโร ภิกฺขุ วิหริติ พหุสฺสโต อากตาคโม ชมฺมชโร
 วินยชโร มาติกาชโร คตฺตํ เม เถรสฺส สํมุขฺชา สํคํ สํมุขฺชา
 ปฏิคฺคหิตํ อยํ ชมฺโม อยํ วินโย อิทํ สํคฺคํ สํสํนฺนํ คตฺตํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เหนว อภินฺนุทิตพฺพํ นปฺปฏิกโกสิตพฺพํ ๑
 อนภินฺนุทิตวา นปฺปฏิกโกสิตวา ตานิ ปทพฺพณฺชนานิ สํวํ อุกฺคเหตฺวา
 สํคฺคเต โอสํวเรตพฺพานิ วินเย สํหิตฺตํ ๑ ตานิ เจ สํคฺคเต
 โอสํวริยมนานิ วินเย สํหิตฺตํ ๑ น เจว สํคฺคเต โอสํวริย
 น ๑ วินเย สํหิตฺตํ ๑ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ๑ เป ฯ อทฺธชา
 อิทํ คตฺตํ ภควโต วจํ คตฺตํ ๑ เถรสฺส สํคฺคหิตนฺติ อิทํ
 ภิกฺขเว จตฺตํ มหาปเทสํ ชาเรยฺยาถ ๑ อิมํ ๒ ภิกฺขเว
 จตฺตํ มหาปเทสํ ชาเรยฺยาถ ๑ จตฺตํ ๑ สํคํ ภควา โภคณคเว

๓๓๗] มหาปริณิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ จุนทกมฺมารปฺตฺตฺวตฺตํ ๓๔๗

วิหริติ อานนฺเต เจติเย เอตฺเตว พหุํ ภิกฺขุณฺํ ชมฺมํ กถํ
กโรติ อิติ สํตํ . อิติ สฺมาชิ อิติ ปญฺญา สํตปริภาวิโต
สฺมาชิ มหปฺปโต โหติ มหานิสฺสํ สฺมาชิปริภาวิตา ปญฺญา
มหปฺปตา โหติ มหานิสฺสา ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สฺมมฺเทว
อาสเวหิ วิมฺบุจฺจติ เสยฺยถิํ กามาสฺวา ภวาสฺวา อวิชฺชาสฺวาติ ฯ

[๓๓๗] อถ โข ภควา โภคนฺนเร ยถาภินฺนํ วิหริตฺวา ชายสฺมนฺตํ
อานนฺทํ อามนฺเตสึ อายามานนฺทํ เยน ปาวา เตนฺอุปสงฺกมิสฺส-
สํมาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข ชายสฺมา อานนฺโท ภควโต
ปจฺจุสฺสํโสสิ ฯ อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน
ปาวา ตทฺทสฺวิ ฯ ตตฺถ สทฺทํ ภควา ปาวายํ วิหริติ จุนทสฺส
กมฺมารปฺตฺตสฺส อมฺพวเน ฯ อสฺสํโสสิ โข จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต
ภควา กิร ปาวํ อนุปฺปตฺโต ปาวายํ วิหริติ มยฺหํ อมฺพวเนติ ฯ
อถ โข จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อฺป-
สงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสํติ ฯ เอกมฺนฺตํ
นิสฺสินฺนํ โข จุนฺทํ กมฺมารปฺตฺตํ ภควา ชมฺมียา กถาย สฺนฺทสฺสํ
สฺมาทเปสึ สฺมุตฺเตเชสึ สฺมปหํเสสึ ฯ อถ โข จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต
ภควตา ชมฺมียา กถาย สฺนฺทสฺสํโสโต สฺมาทปฺปิตो สฺมุตฺเตชิตो
สฺมปหํสํโสโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิวาเสตฺถ เม ภนฺเต ภควา
สฺวาคณาย ภคฺตํ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ฯ อภิวาเสสิ ภควา ตฺถนฺท-
ภาเวเน ฯ อถ โข จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต ภควโต อภิวาสนํ วิทิตฺวา

อญฺฐาชาณนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปฏฺกามิ ฯ
 อถ ๒ จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต ตสฺสํ วตฺติยา อจฺเจเนน สฺสเก นิเวสฺสเน
 ปณฺณํ ๒ ขาทนํ โภชนํ ๒ ปฏฺยทาเปตฺวา ปหฺมุคฺคจฺ สุกรรมทฺทวํ
 ภควโต กถํ อารojaเปสฺสิ กาโต ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ศุภฺตบฺตํ ๒
 อถ ๒ ภควา ปุพฺพณฺุสฺสมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจวราทาย สฺทฺธํ
 ภิกฺขุสงฺฆเณ เยน จุนฺทสฺส กมฺมารปฺตฺตสฺส นิเวสฺสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺตาสฺสเน นิสฺสีทิ ฯ นิสฺสชฺช ๒ ภควา จุนฺทํ
 กมฺมารปฺตํ อามนฺเตสฺสิ ยนฺเต จุนฺท สุกรรมทฺทวํ ปฏฺยตฺตํ เตน
 มํ ปรีวีสฺส ยํ ปณฺณณํ ขาทนํ โภชนํ ๒ ปฏฺยตฺตํ เตน ภิกฺขุ-
 สงฺฆํ ปรีวีสฺสาคิ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ๒ จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต ภควโต
 ปฏฺยสฺสํตฺวา ยํ อโหสิ สุกรรมทฺทวํ ปฏฺยตฺตํ เตน ภควนฺตํ
 ปรีวีสฺสิ ยํ ปณฺณณํ ขาทนํ โภชนํ ๒ ปฏฺยตฺตํ เตน ภิกฺขุสงฺฆํ
 ปรีวีสฺสิ ฯ อถ ๒ ภควา จุนฺทํ กมฺมารปฺตํ อามนฺเตสฺสิ ยนฺเต
 จุนฺท สุกรรมทฺทวํ อวสฺสิจฺจํ ตํ โสฬฺสเก นิฆณฺาหิ นานนฺตํ
 จุนฺท ปสฺสํามิ สฺสเทวเก โสเก สฺมารเก สฺพหฺมเก สฺสสฺสมณ-
 พฺราหฺมณฺิยา ปชาย สฺสเทวมนฺุสฺสําย ยสฺสํ ตํ ปรีกฺขตํ สฺมมา
 ปรีณามํ คจฺเจยฺย อณฺุณตฺร ตถาคตสฺสําคิ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ๒
 จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต ภควโต ปฏฺยสฺสํตฺวา ยํ อโหสิ สุกรรมทฺทวํ
 อวสฺสิจฺจํ ตํ โสฬฺสเก นิฆณฺิตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนฺตํ

๑๑๕] มหาปรีนิพพานสูตร จตุตถภาณวาร โสฬสปรกขณทิกากาชา ๑๔๘

นิสินัน ๒ จุหนํ กมฺมารปฺตํ ภควา รมฺมียา กถาย สฺนทสฺสํเตจฺวา
สฺมาทเปตฺวา สฺมคฺเตเชตฺวา สฺมปทํเตตฺวา อญฺญายาสฺนา ปกฺกามิ ฯ
อถ ๒ ภควโต จุหนสฺสํ กมฺมารปฺตสฺสํ ภคฺตํ ภคฺตาวิสฺสํ ชโร
อาพาโห อปฺปชฺชํ โสฬสปรกขณทิกา สฺพาพฺหา เวทนา วตฺตณฺติ
มรณฺติกกา ฯ ตาปํ สฺทํ ภควา สโต สฺมปชาโน อธิวาสํ
อวิหณฺณมาโน ฯ อถ ๒ ภควา อายสฺมนํ อานนํ อามนฺเตสิ
อาชามานนํ เยน กุสฺสินารว เทนุปลงฺกมิสฺสํสามาติ ฯ เอวํ
ภนฺเตติ ๒ อายสฺมา อานนุโท ภควโต ปจฺจุสฺสํโสสิ ฯ

[๑๑๘] จุหนสฺสํ ภคฺตํ ภุญฺชิตฺวา กมฺมารสฺสํสาติ เม สฺตํ
อาพาหํ สฺมมฺมุสิ ชโร สฺพาพฺหํ มรณฺติกํ ฯ

ภุทฺตสฺสํ เว สฺสกรมฺมทฺทเวณ
พฺยาจํ สฺพาพฺหา อุตฺปาติ สฺตฤ
วิเรจมาโน ภควา อโวก
คจฺจนามํ กุสฺสินรํ นครนฺติ ฯ

(อิมว คาทาโย สงฺกัตฺติกาเต สงฺกัตฺติการเกหิ วุตฺตา) ฯ

[๑๑๙] อถ ๒ ภควา มคฺคา โอฏฺถมฺม เยน อนฺนตฺตํ รุกฺข-
มฺมํ เทนุปลงฺกมิ อปฺปลงฺกมิตฺวา อายสฺมนํ อานนํ อามนฺเตสิ
อิงฺฆ เม ตวํ อานนํ จตฺตคฺคณํ สงฺฆาฐํ ปณฺณเปหิ กิตฺตํโตสฺมิ
อานนํ นิสฺสํทิสฺสํสาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ๒ อายสฺมา อานนุโท

๑ สํหโตปคฺคเก อิมว ปาชา น ทิสฺสํนฺติ ฯ

ภควโต ปฏิสฺสสุตฺวา จตุคฺคณฺ ํ สงฺฆาฐึ ปณฺณเปติ ๑ นิสฺสึติ ภควา
 ปณฺณตฺเต อาสเน ๑ นิสฺสฺช ๒ ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสึ อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺท ปานํยํ อاهر นีปาสีโตสฺมิ
 อานนฺท นีวีสฺสํมํติ ๑ เอวํ อุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ
 เขตฺทโวจ อิทานิ ฆนฺเต ปณฺจมคฺคานิ สกฺกนฺตานิ อภิกฺกนฺตานิ
 ตํ จกฺกจฺฉินฺนํ อุกกํ ปริตฺตํ ลุพฺพิตํ อวิธํ สนฺทติ อยํ ฆนฺเต
 กฺกนฺทํ อวิหฺเร อจฺฉนฺทกา สํโศทฺทกา สํโศทฺทกา สํโศทฺทกา
 สุปฺพิตฺตา รณณียา เขตฺถ ภควา ปานํยญฺจ นีวีสฺสํติ คตฺตานิ
 จ สํตํกวิสฺสํตํติ ๑ ทฺติยมํ ๒ ๒ ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสึ อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺท ปานํยํ อاهر นีปาสีโตสฺมิ
 อานนฺท นีวีสฺสํมํติ ๑ ทฺติยมํ ๒ ๒ อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ
 เขตฺทโวจ อิทานิ ฆนฺเต ปณฺจมคฺคานิ สกฺกนฺตานิ อภิกฺกนฺตานิ
 ตํ จกฺกจฺฉินฺนํ อุกกํ ปริตฺตํ ลุพฺพิตํ อวิธํ สนฺทติ อยํ ฆนฺเต
 กฺกนฺทํ อวิหฺเร อจฺฉนฺทกา สํโศทฺทกา สํโศทฺทกา สํโศทฺทกา
 สุปฺพิตฺตา รณณียา เขตฺถ ภควา ปานํยญฺจ นีวีสฺสํติ คตฺตานินิ
 สํตํกวิสฺสํตํติ ๑ คติยมํ ๒ ๒ ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสึ
 อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺท ปานํยํ อاهر นีปาสีโตสฺมิ อานนฺท
 นีวีสฺสํมํติ ๑ เอวํ ฆนฺเตติ ๒ ๒ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต

๑ ส. กฺกนฺตานิ นทํติมี กฺกนฺตานิ นทํติมี ปาโล ๑ ๒ อ. เอวํ ๑

ส. สํตํก ๑

๑๒๐] มหาปรีนิพพานสูตรที่ ๑ จตุตถภาณวาริ อจฺฉริยพฺภุตกถา ๑๕๑

ปฏิสัสฺสวหา ปตฺตํ คเหตฺวา เยน สํ นทิกกา เตนุปลังกมิ ๑
อถโฆ สํ นทิกกา จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ตุฬิตา อาวิตา สํหมานา
อายสฺมมฺเห อาณนฺเต อุปปลังกมฺมเห อจฺฉา วิปฺปลังกนา อนาวิตา
สํหติ ๑ อถโฆ อายสฺมโต อาณนฺตสฺส เอตทโหสี อจฺฉริย
วต โภ อพฺภุคฺคํ วต โภ ตถาคคฺคสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวตา
อຍံ หิ สํ นทิกกา จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ตุฬิตา อาวิตา สํหมานา
มยิ อุปปลังกมฺมเห อจฺฉา วิปฺปลังกนา อนาวิตา สํหคฺคิติ ๑ ปตฺเตน
ปານီယํ อาทาย เยน ภควา เตนุปลังกมิ อุปปลังกมิตฺวา ภควนฺตํ
เอตทโวจ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุคฺคํ ภนฺเต ตถาคคฺคสฺส มหิทฺธิกตา
มหานุภาวตา อิทานิ สํ ภนฺเต นทิกกา จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา
ตุฬิตา อาวิตา สํหมานา มยิ อุปปลังกมฺมเห อจฺฉา วิปฺปลังกนา
อนาวิตา สํหคฺคิตุ ปิဝตฺถุ ภควา ปานีယํ ปิဝตฺถุ สุกฺโก ปานียนฺติ ๑
อถโฆ ภควา ปานีယํ อปายิ ๑

[๑๒๐] เทน โฆ ปน สมฺเยน ปุฏฺกุโส มถฺตปฺปฺโต อาพารสฺส
กาถามสฺส สํวโก กุสึนาราย ปาวํ อทฺธานมคฺคปฏฺธิปนฺโน โหติ ๑
อทฺทสา โฆ ปุฏฺกุโส มถฺตปฺปฺโต ภควนฺตํ อญฺเฏตฺรสมิ รุกฺขมฺเห
นิตฺธินํ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปลังกมิ อุปปลังกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺมตํ นิสฺสีทิ ๑ เอกมฺมตํ นิตฺธินฺโน โฆ
ปุฏฺกุโส มถฺตปฺปฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุคฺคํ
ภนฺเต สํหเตน วต ภนฺเต ปพฺพชิตา วิหารเณ วิหรนฺติ ภูตปฺพพฺ

ฌนุเต อาพาโร กาลาโม อทฺธานมคฺคปฏฺฐิปนโน มคฺคา โอฏกมฺม
 อวิทฺฐเว อณฺเวยตฺรธมฺมํ รุกฺขมฺมเต ทิฏาวิหารํ นิสฺสีทิ อถโฆ ฌนุเต
 ปณฺจมคฺคตฺตานิ สกฺกฺขสฺสตฺตานิ อาพาโร กาลามํ นิสฺสํสา ย นิสฺสํสา ย อติฏกมฺมํ
 อถโฆ ฌนุเต อณฺเวยตฺโร ปุริโส ตสฺส สกฺกฺขสฺสคฺคสฺส ปิฏฺฐิจิโต
 ปิฏฺฐิจิโต อาคจฺจนฺโต เยน อาพาโร กาลาโม เตนฺอุปสํกฺมิ
 อุปสํกฺมิตฺวา อาพาโร กาลามํ เอตทโวจ อปี ฌนุเต ปณฺจ-
 มคฺคตฺตานิ สกฺกฺขสฺสตฺตานิ อติฏกนฺตฺตานิ อทฺทสํสาติ น โฆ อหํ อาวุโส
 อทฺทสฺนติ ก็ ปน ฌนุเต สทฺทํ อสฺสํสํสํติ น โฆ อหํ อาวุโส
 สทฺทํ อสฺสํสํสฺนติ ก็ ปน ฌนุเต สฺคฺโค อหิสฺสํติ น โฆ
 อหํ อาวุโส สฺคฺโค อหิสฺนติ ก็ ปน ฌนุเต สณฺเณ อหิสฺสํติ
 เอวมาวุโสติ โส ตว ฌนุเต สณฺเณ สฺมาโน ชาคโร ปณฺจ-
 มคฺคตฺตานิ สกฺกฺขสฺสตฺตานิ นิสฺสํสา ย นิสฺสํสา ย อติฏกนฺตฺตานิ เณว อทฺทสํ น
 ปน สทฺทํ อสฺสํสํ อปี ทิ เต ฌนุเต สจฺจมาฏฺฐิ รเสน โอทิกฺกณฺณาติ
 เอวมาวุโสติ อถโฆ ฌนุเต ตสฺส ปุริสสฺส เอตทโหสิ อจฺฉริยํ
 วต โภ อพฺภุทํ วต โภ สฺนฺเตน วต โภ ปพฺพชิตา วิหาเรณ
 วิหรนฺติ ยตฺร ทิ นาม สณฺเณ สฺมาโน ชาคโร ปณฺจมคฺคตฺตานิ
 สกฺกฺขสฺสตฺตานิ นิสฺสํสา ย นิสฺสํสา ย อติฏกนฺตฺตานิ เณว ททฺธติ น ปน
 สทฺทํ สสฺสํสํสํติ อาพาเร กาลาเม อฺพาโร ปสํทํ ปเวเตตฺวา
 ปฏฺฐามํติ ฯ คํ ก็ มณฺเวยสิ ปุฏฺฐสํ กตมํ นุ โฆ ทฺถกฺรตฺรํ
 วา ทฺรภิสํภวตฺรํ วา โย วา สณฺเณ สฺมาโน ชาคโร ปณฺจ-

มตฺตานิ สกฺกตฺตานิ นิสฺสํย นิสฺสํย อตฺติกฺกนฺตานิ เหนว ปสฺสํเสยฺย
 น ปน สํกฺกํ สํญะຍ โย วา สํญมီ สํมาโน ชาคโร เทเว
 วสฺสํนฺเต เทเว คพฺคพายนฺเต วิชฺชุตฺตาสฺสุ นิจฺจนฺตัสฺสุ อสฺนินฺยา ผลนฺตฺติยา
 เหนว ปสฺสํเสยฺย น ปน สํกฺกํ สํญะຍยาติ ฯ กิํ หิ ภาณฺเต
 กวิสฺสํนฺติ ปณฺณ วา สกฺกตฺตานิ น วา สกฺกตฺตานิ สคฺค วา
 สกฺกตฺตานิ อญฺจ วา สกฺกตฺตานิ นว วา สกฺกตฺตานิ ทส วา
 สกฺกตฺตานิ ฯ เป ฯ สหສුສံ วา สกฺกตฺตานิ” อถ໌໌ ເຫດ໌໌
 ທຸກ໌໌ກຕຣ໌໌ພເຈ໌໌ ທຸກ໌໌ວິສ໌໌ມ໌໌ພວຕຣ໌໌ພເຈ໌໌ ໂຍ ສັ໌໌ມ໌໌ພີ ສັ໌໌ມ໌໌ໂນ ຫາ໌໌ກ໌໌
 ເຫ໌໌ເວ ວສັ໌໌ສັ໌໌ນເຫ໌໌ ເຫ໌໌ເວ ຄພ໌໌ຄພ໌໌ພາຍນເຫ໌໌ ວິ໌໌ຈຸ໌໌ທຸ໌໌ຕາສັ໌໌ ນິ໌໌ຈຸ໌໌ນຸ໌໌ຕັສັ໌໌ ອສັ໌໌ນິ໌໌ຍາ
 ຜ໌໌ລ໌໌ນຕິ໌໌ຍາ ເນ໌໌ວ ປສັ໌໌ສັ໌໌ເຍຍ ນ ປນ ສັ໌໌ກັ໌໌ ສັ໌໌ມ໌໌ພຍາຕິ າ

[๓๒๓] เอกมิตาหํ ปุกกุสฺสํ สัมมํ อาตุมายํ วิหรามิ ภูถาคาเร ฯ
 เทน ไช ปน สัมเยน เทเว วุตฺตํนฺเต เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตฺตํ
 นิจฺจนนฺตํ อสฺสนิยา ผนฺตนิยา อวิทฺเฐ ภูถาคารํสฺส เทวํ กตฺตํกา
 ภาตโร หตา จตฺตาโร ฯ พตฺติพทฺทา ฯ อถ ไช ปุกกุสฺสํ อาตุมายํ
 มหาชนกาโย นิกฺขมิตฺวา เยน เต เทวํ กตฺตํกา ภาตโร หตา
 จตฺตาโร ฯ พตฺติพทฺทา เทนุปสงฺกมิ ฯ เทน ไช ปนาหํ ปุกกุสฺสํ
 สัมเยน ภูถาคารํ นิกฺขมิตฺวา ภูถาคารํทฺวาเร อพฺโฌกาเส จงฺกมามิ ฯ
 อถ ไช ปุกกุสฺสํ อญฺญตโร ปรีโส ตมฺหา มหาชนกาเยน เยนานํ
 เทนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ อญฺจาสิ ฯ

เขกมนฺตํ จิตํ โข อหํ ปุฏฺกสฺส ทํ ปุริสํ เขตฺทโวจํ ภินฺนุ โข
 ใส อากุโส มหาชนกาโย สันนิปติโตติ ฯ อิทานิ ภนฺเต เทเว
 วสุตฺตเน เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตาสฺส นิจฺจนฺตัสส อตฺตนิยา ผณฺตนิยา
 เทเว กสฺสกา ภาตโร หตา จตฺตาโร จ พลิตฺททา เขตฺถ ใส
 มหาชนกาโย สันนิปติโต ตฺวํ ปน ภนฺเต กฺว อโหสฺสตี ฯ
 อีเชว โข อหํ อากุโส อโหสฺสินฺติ ฯ กิํ ปน ภนฺเต อทฺทสาตี ฯ
 น โข อหํ อากุโส อทฺทสฺสินฺติ ฯ กิํ ปน ภนฺเต สทฺทํ อสฺสสฺสตี ฯ
 น โข อหํ อากุโส สทฺทํ อสฺสสฺสินฺติ ฯ กิํ ปน ภนฺเต สุตฺโต
 อโหสฺสตี ฯ น โข อหํ อากุโส สุตฺโต อโหสฺสินฺติ ฯ กิํ ปน
 ภนฺเต สณฺณํ อโหสฺสตี ฯ เขวมากุโสติ ฯ ใส ตฺวํ ภนฺเต สณฺณํ
 สฺमानิ ชาคโร เทเว วสุตฺตเน เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตาสฺส
 นิจฺจนฺตัสส อตฺตนิยา ผณฺตนิยา เนว อทฺทสํ น ปน สทฺทํ
 อสฺสสฺสตี ฯ เขวมากุโสติ ฯ อถ โข ปุฏฺกสฺส ตสฺส ปุริสสฺส
 เขตฺทโหสี อจฺจนฺตํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ สันเตน วต
 โภ ปพฺพชิตา วิหาเรณ วิहरนฺติ ยตฺรา หิ นาม สณฺณํ สฺमानิ
 ชาคโร เทเว วสุตฺตเน เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตาสฺส นิจฺจนฺตัสส
 อตฺตนิยา ผณฺตนิยา เนว ทกฺขิสฺสตี น ปน สทฺทํ สุนฺธิสฺสตีติ ฯ
 มยิ อูปาริ ปสาทํ ปเวเตตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกุกามตีติ ฯ
 เขวํ วุตฺเต ปุฏฺกสฺส มตฺตปฺป
 ภนฺเต โย อาพาเร กาตาเม ปสาโท ตํ มหาวาเต วา โอณฺณามิ

๑๒๑] มหาปริณิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ อุปาสกตตเทศนา ๑๕๕

สัสมโธตาย วา นทียา ปวาเหมิ อภิกกนุคํ ภานุเต อภิกกนุคํ
ภานุเต เสงฺยถาบี ภานุเต นิภกฺขชิตํ วา อุกฺกฺขเชยฺย ปฏิจฺจนนํ
วา วิวเรยฺย มฺหุหฺสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺกเชยฺย อนฺทกาเร วา
เตตปฺปชฺชิตํ ชาเรยฺย จกฺขมฺนุโต ฐปานิ ทกฺขนฺติ เหวเมว
ภควตา อนฺทกปริยาเยน รมฺโม ปกาสิโต เสงฺสํ ภานุเต ภควนฺตํ
สฺรณํ คจฺฉามิ รมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภควา ชาเรตุ
อชฺชตคฺเค ปาณเปตํ สฺรณงฺคตฺตํ ๑ อถโฆ ปุณฺณโกสํ มตฺตปฺตฺโต
อณฺณตฺรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตวํ ภาเน สิงฺกฺวิณฺณํ
ยฺคมฆฺจํ ชารณฺยํ อาทราติ ๑ เหว ภานุเตติ โฆ โส ปุริโส
ปุณฺณสฺส มตฺตปฺตฺตสฺส ปฏิสฺสฺสฺสวํ ตํ สิงฺกฺวิณฺณํ ยฺคมฆฺจํ ชารณฺยํ
อาหริ ๑ อถโฆ ปุณฺณโกสํ มตฺตปฺตฺโต ตํ สิงฺกฺวิณฺณํ ยฺคมฆฺจํ
ชารณฺยํ ภควโต อุปฺปนาเมสิ อิทํ ภานุเต สิงฺกฺวิณฺณํ ยฺคมฆฺจํ
ชารณฺยํ ตํ เม ภานุเต ภควา ปฏิคฺคณฺหาตุ อนฺนํ ๑ อุปาทายาติ ๑
เตนฺหิ ปุณฺณโกสํ เหวเกน มํ อจฺฉาเทหิ เหวเกน อานนฺทนฺติ ๑
เอวํ ภานุเตติ โฆ ปุณฺณโกสํ มตฺตปฺตฺโต ภควโต ปฏิสฺสฺสฺสวํ เหวเกน
ภควนฺตํ อจฺฉาเทสิ เหวเกน อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ ๑ อถโฆ ภควา
ปุณฺณโกสํ มตฺตปฺตฺตํ รมฺมียา กถาย สฺนฺทสฺสฺสฺสํ สฺมาทเปสิ สฺมฺตฺเตเชสิ
สฺมฺปทสฺสฺสํ ๑ อถโฆ ปุณฺณโกสํ มตฺตปฺตฺโต ภควตา รมฺมียา กถาย
สฺนฺทสฺสฺสฺสํ สฺมาทปฺปิตํ สฺมฺตฺเตเชสิ สฺมฺปทสฺสฺสํ อญฺจายาสนา
ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ๑

[๑๒๒] อดช อดสุมมา อานนุโธ อจิรปฏกนฺเต ปฏกุกฺเส มถฺต-
 ปฏฺเต ตํ สิงฺกฺวณฺณํ ยุกมฏฺฐํ ฆารณียํ ภควโต กายํ อุปนาเมสี ๑
 ตํ ภควโต กายํ อุปนามิตํ หตฺตจฺฉิกํ ฎิย ฆายติ ๑ อดช
 อดสุมมา อานนุโธ ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุํ
 ฆนฺเต ยาว ปริสฺสุทฺโธ ฆนฺเต ตถาคคสฺสํ จิวฺวณฺโณ ปริโยทาโต
 อิทํ ฆนฺเต สิงฺกฺวณฺณํ ยุกมฏฺฐํ ฆารณียํ ภควโต กายํ อุปนามิตํ
 หตฺตจฺฉิกํ ฎิย ฆายตฺติ ๑ เหวเมตํ อานนุท ทฺวํสุ โธ อานนุท
 กาเลสุ อติวีย ตถาคคสฺสํ กาโย ปริสฺสุทฺโธ โหติ จิวฺวณฺโณ
 ปริโยทาโต กตเมสุ ทฺวํสุ ยณฺจ อานนุท รตฺตํ ตถาคโต
 อนุตฺตรํ สุมฺมาสมฺโพธิ อภิสสมฺพฺพฺพนฺติ ยณฺจ รตฺตํ อนุปาทิเสสํ
 นิพฺพานชาคฺยุยา ปรินิพฺพายติ อิมesu โธ อานนุท ทฺวํสุ กาเลสุ
 อติวีย ตถาคคสฺสํ กาโย ปริสฺสุทฺโธ โหติ จิวฺวณฺโณ ปริโยทาโต
 อชฺช โธ ปนฺนํนุท รตฺตฺติยา ปจฺฉินฺเม ยามे กุสฺสินารายํ อุปวตฺตเน
 มถฺตานํ สํวทนํ อนุตฺเร ยมกสํวทนํ ตถาคคสฺสํ ปรินิพฺพานํ
 ภวิสฺสํติ อายามานนุท เยน กฏฺชนทํ เทนฺปสํกมิตฺสํวมาติ ๑
 เหว ฆนฺเตติ โธ อดสุมมา อานนุโธ ภควโต ปจฺจสฺสํโสสี ๑

[๓๒๓] สังคิวนนุ ยุกตมฺหิ ปุกฺกุโส อภิหารยิ

เตน อจฺฉาทิโต สตุถา โสสมวณฺโณ อโสภณาคิ ฯ

[๑๒๕] ชลไช ภาควา มหตา ภิกขุสงฆเมณ สัทธัชเณ กกุชนท

๑ ต. เหมวณโณ ฯ

๑๒๕] มหาปรีนิพพานสูตร จตุตถภาณวาร กุณฑลคณนถา ๑๕๗

เตนุปลงฺกมิ อุปฺปลงฺกมิตุวา กุณฑลํ อชฺโฌคาเหตฺวา นฺหาตุวา
จ มิวฺติวา จ ปจฺจุตฺตริตุวา เยน อมฺพวณํ เตนุปลงฺกมิ อุป-
ปลงฺกมิตุวา อายสฺมนตํ จฺนุทกํ อามนฺเตสฺส อิงฺฆ เม ตวํ จฺนุทก
จตุคฺคณํ สงฺฆาฐิ ปณฺณเปหิ กิถนฺโตสฺมิ จฺนุทก นิปฺชฺชิสฺสา-
มิตฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โส อายสฺมา จฺนุทโก ภควโต ปฏิสฺสตุวา
จตุคฺคณํ สงฺฆาฐิ ปณฺณเปสฺสิ ฯ อถโส ภควา ทกฺขิณฺเนน ปลฺลเสณ
สํหเสยฺยํ กปฺเปสฺสิ ปาเทเน ปาทํ อจฺจุจฺจาย สโต สมนฺปชาโน
อฺชฺชฺชานสฺสณฺณํ มนฺตีกิริตุวา ฯ อายสฺมา ปน จฺนุทโก ตตฺถเว
ภควโต ปฺรโต นิสฺสํติ ฯ

[๑๒๕] คนฺตุวาน พุทฺโธ นทิกํ กุณฺ
อจฺจุทกํ สํโศทกํ วิปฺปลสฺสนํ
โธคาหิ สตุถา อภิถนฺตฺวโป
ตถาคโต อปฺปฏฺโง จ โตเก ฯ
นฺหาตุวา จ มิวฺติวา จุทกานิ สตุถา
ปฺรกุทฺโต ภิกฺขุคณฺตฺส มชฺเ
สตุถา ปวตฺตา ภควา อิงฺ ฆมฺเม
อุปาคมิ อมฺพวณํ มเหสฺสิ ฯ
อามนฺตฺย จฺนุทกํ นาม ภิกฺขุ
จตุคฺคณํ สมนฺถิ เม นิปฺชฺชํ
โส โจทิตฺโต ภาวิตฺตฺเตน จฺนุโท

๑๒๘] มหาปริณิพพานสูตรํ ปญจมภาณวารํ พุทฺธอุทานคาถา ๑๕๘

สํกฺขสํวตฺตนิทํ ฯ เป ฯ อธิปเตยฺยสํวตฺตนิทํ อายสุมฺตา จฺนุเทน
กมฺมารปฺปุตฺเตน กมฺมํ อฺปจฺจิตฺตํ จฺนุทสฺส อานนฺท กมฺมารปฺปุตฺตสฺส
เอวํ วิปฺปฏฺฐาโร ปฏฺฐิวิเนตฺตพฺโพติ ฯ อถโฆ ภควา เตตมคฺคํ
วិทิตฺวา ตายํ เวตายํ อิมํ อุทามํ อุทาเนสิ

[๑๒๘] ททโต ปุณฺณํ ปวชฺชติ

สํยมโต เวรํ น วิยติ

กฺุสฺสโต ว ชฺหาติ ปาปกํ

วาคโทสโมหทฺชยา นิพฺพุโตติ ฯ

จตุตฺตภาณวารํ ฯ

[๑๒๘] อถโฆ ภควา อายสุมฺมตํ อานนฺท อามนฺเตสิ อายา-
มานนฺท เยน หิริญฺญวตฺติยา นทฺธิยา ปาริมนฺตํ เยน กุสฺสินารา
อุปวตฺตณํ มถฺถานํ สํถวณํ เตนุปสงฺกมิสฺสํมาติ ฯ เอวํ ภาณฺเตติ
โฆ อายสุมฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺสโสสิ ฯ อถโฆ ภควา
มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน หิริญฺญวตฺติยา นทฺธิยา ปาริมนฺตํ
เยน กุสฺสินารา อุปวตฺตณํ มถฺถานํ สํถวณํ เตนุปสงฺกมิ อุ-
ปสงฺกมิตฺวา อายสุมฺมตํ อานนฺท อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ทฺวํ อานนฺท
อนฺตเรณ ยมกสํถาณํ อุตฺตรสํสํกํ มนฺจกํ ปณฺณเปหิ กิตฺตฺโตสฺมิ
อานนฺท นิปฺชฺชิสฺสํมาติ ฯ เอวํ ภาณฺเตติ โฆ อายสุมฺมา อานนฺโท
ภควโต ปฏฺฐิสฺสํวตา อนฺตเรณ ยมกสํถาณํ อุตฺตรสํสํกํ มนฺจกํ
ปณฺณเปหิ ฯ อถโฆ ภควา ทกฺขิณเณ ปสฺสํเสณ สํเสยฺยํ กปฺเปสิ

ปาเทน ปาทำ อจุจายย สโต สมปชาโน ฯ

[๓๒๘] เตน ไช ปน สมเยน ยมกธาดา สัพพะผาติสุตฺตา
 โหนฺติ อกาตปฺปฺเผหิ เต ตถาคตฺตํ สํวรํ โอภิรฺหฺนติ อชฺโฆภิรฺหฺนติ
 อภิปรฺภิรฺหฺนติ ตถาคตฺตํ ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานิมี มนฺทาวจปฺปฺผานิ
 อนฺตติฏฺฐา ปปฺตฺนฺติ ตานิ ตถาคตฺตํ สํวรํ โอภิรฺหฺนติ อชฺโฆภิรฺหฺนติ
 อภิปรฺภิรฺหฺนติ ตถาคตฺตํ ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานิมี จฺนฺทนจฺจฺณฺณานิ
 อนฺตติฏฺฐา สมฺปตฺนฺติ ตานิ ตถาคตฺตํ สํวรํ โอภิรฺหฺนติ อชฺโฆภิรฺหฺนติ
 อภิปรฺภิรฺหฺนติ ตถาคตฺตํ ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานิมี ศุริยานิ อนฺตติฏฺเฐ
 วชฺชนฺติ ตถาคตฺตํ ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานิมี สงฺกํตานิ อนฺตติฏฺเฐ
 วคฺคฺนฺติ ตถาคตฺตํ ปุชฺชาย ฯ อถ ไช ภคฺวา อายสฺมฺมํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสํ สัพพะผาติสุตฺตา ไช อานนฺท ยมกธาดา อกาตปฺปฺเผหิ
 ตถาคตฺตํ สํวรํ โอภิรฺหฺนติ อชฺโฆภิรฺหฺนติ อภิปรฺภิรฺหฺนติ ตถาคตฺตํ
 ปุชฺชาย ทิพฺพานิมี มนฺทาวจปฺปฺผานิ อนฺตติฏฺฐา ปปฺตฺนฺติ ตานิ
 ตถาคตฺตํ สํวรํ โอภิรฺหฺนติ อชฺโฆภิรฺหฺนติ อภิปรฺภิรฺหฺนติ ตถาคตฺตํ
 ปุชฺชาย ทิพฺพานิมี จฺนฺทนจฺจฺณฺณานิ อนฺตติฏฺฐา ปปฺตฺนฺติ ตานิ
 ตถาคตฺตํ สํวรํ โอภิรฺหฺนติ อชฺโฆภิรฺหฺนติ อภิปรฺภิรฺหฺนติ ตถาคตฺตํ
 ปุชฺชาย ทิพฺพานิมี ศุริยานิ อนฺตติฏฺเฐ วชฺชนฺติ ตถาคตฺตํ ปุชฺชาย
 ทิพฺพานิมี สงฺกํตานิ อนฺตติฏฺเฐ วคฺคฺนฺติ ตถาคตฺตํ ปุชฺชาย น
 ไช อานนฺท เหตุตาจฺจ ว ตถาคโต สกฺกโต วา โหติ ครุทฺโต
 วา มานิตฺโต วา ปุชฺชิตฺโต วา อปฺปจิตฺโต วา โย ไช อานนฺท

๓๓๐] มหาปรีนิพพานสูตรํ ปณฺจมภาณวารํ อุปวาณวตฺถุ ๓๖๓

ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณฺโณ วา อุปาสโก วา อุปาสิกา วา ชมฺมานุชฺชม-
ปฏฺธิปฺปโน วิหฺรติ สํมจีปฏฺธิปฺปโน อนุชฺชมจาร์ โส ตถาคคํ
สํกฺกโรติ ครุทฺธโรติ มาเนติ ปุเชติ ปรมาย ปุชฺชาย ตสฺมาติหानนฺท
ชฺมฺมานุชฺชมปฏฺธิปฺปนา วิหริสฺสํม สํมจีปฏฺธิปฺปนา อนุชฺชมจาร์โณติ
เอวณฺหิ โว อานนฺท สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ

[๓๓๐] เตน โข ปน สมฺเยน อายสฺมา อุปวาโณ ภควโต
ปุโรโต จีโต โหติ ภควนฺตํ วุชฺชมาโน ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ
อุปวาณํ อปสาเทติ อเปหิ ภิกฺขุ มา เม ปุโรโต อฏฺฐาสํสํติ ฯ
อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ อยฺม โข อายสฺมา
อุปวาโณ ทิฆมฺมคฺคํ ภควโต อุปฏฺฐาโก สํนฺตีกาวจโร สํมปจาร์
อถ จ ปน ภควา ปจฺฉิเม กาเถ อายสฺมนฺตํ อุปวาณํ อปสาเทติ
อเปหิ ภิกฺขุ มา เม ปุโรโต อฏฺฐาสํสํติ โก นุ โข เหตุ โก
ปจฺจโย ยํ ภควา อายสฺมนฺตํ อุปวาณํ อปสาเทติ อเปหิ
ภิกฺขุ มา เม ปุโรโต อฏฺฐาสํสํติ ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท
ภควนฺตํ เอตทโวจ อยฺม ภนฺเต อายสฺมา อุปวาโณ ทิฆมฺมคฺคํ
ภควโต อุปฏฺฐาโก สํนฺตีกาวจโร สํมปจาร์ อถ จ ปน ภควา
ปจฺฉิเม กาเถ อายสฺมนฺตํ อุปวาณํ อปสาเทติ อเปหิ ภิกฺขุ
มา เม ปุโรโต อฏฺฐาสํสํติ โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย
ยํ ภควา อายสฺมนฺตํ อุปวาณํ อปสาเทติ อเปหิ ภิกฺขุ มา เม
ปุโรโต อฏฺฐาสํสํติ ฯ เยภฺยุเยน อานนฺท ทสฺสุ โลกธาคฺคํ เทวตา

สันฺนิปฺติคา ตถาคคํ ทสฺสํนาย ยาวตา อานนฺท กุสฺสินารา อุมฺวตฺตํ
 มถฺตานํ ตํถวณํ สมนฺตโต ทฺวาทส โยชนานิ นคฺคิ โส ปเทโส
 วาตคฺคโกฏินิคฺคทฺทหนฺมคฺโคปิ มเหสฺสกาหิ เทวตาหิ อปฺปญฺโฆ เทวตา
 อานนฺท อชฺชณฺยานุติ ทูรา วตมฺหา อากตา ตถาคคํ ทสฺสํนาย
 กทาจิ กรหจิ ตถาคโต โถเก อปฺปชฺชติ อรหํ สมนฺตมฺพทฺโธ
 อชฺชเชว วตฺติยา ปจฺฉิมยาเม ตถาคตฺสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสติ
 อยฺยจ มเหสฺสกา ภิภฺช ภาวโต ปุรโต จิโต โยวาเรนฺโต น
 มยํ ตปาม ปจฺฉิเม กาเต ตถาคคํ ทสฺสํนายาติ ฯ กถํวตา ปน
 ภนฺเต ภาวา เทวตา มนสิโกโรนฺตํติ ฯ สันตํนนฺท เทวตา
 อากาเส ปจฺจวัสฺสนิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห
 กนฺทนฺติ ฉินฺนปาทํ วีย ปปตฺนฺติ อวฏฺฏนฺติ จิวฏฺฏนฺติ อติชฺชปฺปํ
 ภาว ปรีนิพฺพายิสฺสติ อติชฺชปฺปํ สฺสโค ปรีนิพฺพายิสฺสติ อติชฺชปฺปํ
 จกฺขมา โถเก อนฺตรรายิสฺสํตํติ สันตํนนฺท เทวตา ปจฺฉิยา
 ปจฺจวัสฺสนิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ
 ฉินฺนปาทํ วีย ปปตฺนฺติ อวฏฺฏนฺติ จิวฏฺฏนฺติ อติชฺชปฺปํ ภาว
 ปรีนิพฺพายิสฺสติ อติชฺชปฺปํ สฺสโค ปรีนิพฺพายิสฺสติ อติชฺชปฺปํ จกฺขมา
 โถเก อนฺตรรายิสฺสํตํติ ยา ปน ตา เทวตา วตฺตาราคา ตา
 สฺสตา สมนฺตปชานา อธิวาเสนฺติ อนิจฺจา สจฺจวรา คํ กุเคตฺถ
 ทพฺภาติ ฯ

๑๓๑] มหาปรีนิพพานสูตร๑ ปณฺจมภาณวารํ จตุสสังเขปํ จานกถา ๑๖๓

[๑๓๑] ปุพฺเพ ภนฺเต ทิสํสุ วสฺสํ วุตฺตา ภิกฺขุ อากฺขณฺติ
ตถาคํ ทสฺสํนาย เต มยํ ตปฺปาม มโนภาวนํเย ภิกฺขุ ทสฺสํนาย
ตปฺปาม ปยิริปาสํนาย ภควโต ปน มยํ ภนฺเต อจฺจุเยน น
ตภิสฺสํม มโนภาวนํเย ภิกฺขุ ทสฺสํนาย น ตภิสฺสํม ปยิริปา-
สํนายาติ ฯ จตฺตาวิมานิ อานนฺท สํทฺธสฺสํ กุตฺตํทสฺสํ ทสฺสํนํยานิ
สังเขปํนํยานิ จานานิ ฯ กตฺมานิ จตฺตาวิ ฯ อีช ตถาคโต ชาโตติ
อานนฺท สํทฺธสฺสํ กุตฺตํทสฺสํ ทสฺสํนํยํ สังเขปํนํยํ จานํ อีช
ตถาคโต อนฺนุตฺตํ สํมฺมาสมฺโพธิํ อภิสํมฺพุทฺโธติ อานนฺท สํทฺธสฺสํ
กุตฺตํทสฺสํ ทสฺสํนํยํ สังเขปํนํยํ จานํ อีช ตถาคเตน อนฺนุตฺตํ
สมฺมจกฺกํ ปวตฺตคิณฺติ อานนฺท สํทฺธสฺสํ กุตฺตํทสฺสํ ทสฺสํนํยํ
สังเขปํนํยํ จานํ อีช ตถาคโต อนฺนุปาทิสํถาย นิพฺพานชาตฺยา
ปรีนิพฺพุโตติ อานนฺท สํทฺธสฺสํ กุตฺตํทสฺสํ ทสฺสํนํยํ สังเขปํนํยํ จานํ
อิมานิ โช อานนฺท จตฺตาวิ สํทฺธสฺสํ กุตฺตํทสฺสํ ทสฺสํนํยานิ
สังเขปํนํยานิ จานานิ อากฺขมิตฺตํนฺติ โช อานนฺท สํทฺธสฺสํ ภิกฺขุ
ภิกฺขุณีโย ฯ อุปาสกา ฯ อุปาสิกาโย อีช ตถาคโต ชาโตติปิ อีช
ตถาคโต อนฺนุตฺตํ สํมฺมาสมฺโพธิํ อภิสํมฺพุทฺโธติปิ อีช ตถาคเตน
อนฺนุตฺตํ สมฺมจกฺกํ ปวตฺตคิณฺติปิ อีช ตถาคโต อนฺนุปาทิสํถาย
นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพุโตติปิ เอ หิ เกจิ อานนฺท เจตฺยจาวิกํ
อาหิณฺฑนฺตฺตา ปสฺนฺนจิตฺตฺตา กาวํ กริสฺสํนฺติ สํพุเพ เต กายสฺสํ
เกทา ปรมมฺรณา สํคตํ สํคตํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสํนฺตํติ ฯ

[๑๓๒] กถํ มยํ ภนฺเต มาตุคามเ ปฏฺธิปชฺชามาคิ ฯ อทฺธสฺสํ
อานนฺทาคิ ฯ ทสฺสเน ภควา สฺติ กถํ ปฏฺธิปชฺชิตพฺพนฺติ ฯ อนาถาโป
อานนฺทาคิ ฯ อาถปนฺเต ภนฺเต กถํ ปฏฺธิปชฺชิตพฺพนฺติ ฯ สฺติ อานนฺท
อุปฏฺฐาเปตพฺพาคิ ฯ

[๑๓๓] กถํ มยํ ภนฺเต ตถาคตฺตสฺส สฺวํเร ปฏฺธิปชฺชามาคิ ฯ
อพฺยาจจฺจา ตฺตฺเมห อานนฺท โหถ ตถาคตฺตสฺส สฺวํเร ปุชฺชาย อิงฺฆ
ตฺตฺเมห อานนฺท สํทตฺเต ฆฏฺถ สํทตฺเต อนฺนุญฺชถ สํทตฺเต
อปฺปมตฺตา อาตมฺปิโน ปหิตตฺตา วิหรถ สันตฺตานนฺท ขคฺคิย-
ปณฺชิตามิ พุราหฺมณปณฺชิตามิ คหปคิปณฺชิตามิ ตถาคเต อภิปฺป-
สันฺนา เต ตถาคตฺตสฺส สฺวํเรปฺปชฺชํ กิริสฺสํนฺตํติ ฯ กถํ ปน
ภนฺเต ตถาคตฺตสฺส สฺวํเร ปฏฺธิปชฺชิตพฺพนฺติ ฯ ยถา ไช อานนฺท
รณฺโฆ จกฺกวคฺคิสฺส สฺวํเร ปฏฺธิปชฺชนฺติ เหวํ ตถาคตฺตสฺส สฺวํเร
ปฏฺธิปชฺชิตพฺพนฺติ ฯ กถํ ปน ภนฺเต รณฺโฆ จกฺกวคฺคิสฺส สฺวํเร
ปฏฺธิปชฺชนฺตํติ ฯ รณฺโฆ อานนฺท จกฺกวคฺคิสฺส สฺวํเร อหเตน
วตฺถเณ เวเจฺนฺติ อหเตน วตฺถเณ เวเจฺตฺวา วิหเตน กปฺปาเสณ
เวเจฺนฺติ วิหเตน กปฺปาเสณ เวเจฺตฺวา อหเตน วตฺถเณ เวเจฺนฺติ
เอเตน อุปาเยน ปณฺจหิ ยฺยสฺสเตหิ รณฺโฆ จกฺกวคฺคิสฺส สฺวํเร
เวเจฺตฺวา อยสฺสาเย เตสฺสโทณียา ปกฺขิมิเตวา อณฺณนิสฺสา อยสฺสา
โทณียา ปฏฺธิกฺกชฺชิตฺวา สํพพคฺคณฺชานํ จิตฺกํ กิริเตวา รณฺโฆ จกฺก-
วคฺคิสฺส สฺวํเร ฌาเปนฺติ จาคุมฺมหาปเถ รณฺโฆ จกฺกวคฺคิสฺส ฐมฺปิ

ธาวโก ญฺวารโห ๑ อยํ คตฺถสฺส ภควโต อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺส
 ธาวกญฺโปกฺติ อานนฺท พหุ ชนา จิตฺตํ ปสฺสาทฺตฺตฺติ เต คตฺถ
 จิตฺตํ ปสฺสาทฺตฺตฺวา กายสฺส ภาตา ปรมฺมรณฺนา สฺสคฺคิ สฺสคฺคิ โถกํ
 อุปฺปชฺชนฺติ อิทํ โช อานนฺท อตฺถวสฺส ปฏฺิจฺจุ ตถาคคตฺถสฺส ธาวโก
 ญฺวารโห ๑ กิณฺจจฺนนฺท อตฺถวสฺส ปฏฺิจฺจุ ราชา จกฺกวตฺติ ญฺวารโห ๑
 อยํ คตฺถสฺส รมฺมิกสฺส รมฺมรณฺโณ ญฺโปกฺติ อานนฺท พหุ ชนา จิตฺตํ
 ปสฺสาทฺตฺตฺติ เต คตฺถ จิตฺตํ ปสฺสาทฺตฺตฺวา กายสฺส ภาตา ปรมฺมรณฺนา
 สฺสคฺคิ สฺสคฺคิ โถกํ อุปฺปชฺชนฺติ อิทํ โช อานนฺท อตฺถวสฺส ปฏฺิจฺจุ
 ราชา จกฺกวตฺติ ญฺวารโห อิเม โช อานนฺท จตฺตาริ ญฺวารหาติ ๑

[๑๓๕] อถโช อายสฺมา อานนฺโท วิหาริ ปวิสฺสิตฺวา กบิสฺสํ
 อาตมฺพิตฺวา โรทฺมาโน อฏฺฐาสฺสิ อหฺมฺจ วตฺมฺหิ เสฏฺโช สกฺรณฺโณ
 สฺสคฺคฺ ๑ เม ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี โย มม อณฺุณฺมปโกติ ๑ อถโช
 ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ กหํ นุ โช ภิกฺขเว อานนฺโทติ ๑ เอโส
 ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท วิหาริ ปวิสฺสิตฺวา กบิสฺสํ อาตมฺพิตฺวา
 โรทฺมาโน จิโต อหฺมฺจ วตฺมฺหิ เสฏฺโช สกฺรณฺโณ สฺสคฺคฺ
 ๑ เม ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี โย มม อณฺุณฺมปโกติ ๑ อถโช
 ภควา อณฺุณฺตริ ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม
 วจฺเณน อานนฺทํ อามนฺเตหิ สฺสคฺคา ตํ อาวุโส อานนฺท อามนฺเต-
 ตฺติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ โช โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏฺิสสฺสิตฺวา เยน-
 ยสฺมา อานนฺโท เทนฺุปลงฺกมิ อุปฺปลงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ

๓๓๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ ปณฺจมภาณวารํ อานนฺทสมฺมุตฺตาสถกา ๓๔๗
 เอตทโวจ สตุถา ตํ อากุโธ อานนฺท อามนฺเตตฺติ ฯ เอวมากุโธติ
 โข อายสฺมา อานนฺโท ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสตุวา เยน ภควา
 เทนุปลงฺกมิ อูปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสีติ ฯ
 เอกมฺนตํ นิสีนฺนํ โข อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ อถ
 อานนฺท มา โสจि มา ปรีเทวิ น นุ เอวํ อานนฺท มยา
 ปฏิกฺกฺเจว อกฺขาคํ สฬฺเพเหว มีเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว
 วิณาภาโว อญฺเณตาภาโว ตํ กุเตตฺถ ตพฺภา ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ
 สํวตฺตํ ปฺโลกขมฺมํ ตํ วต มา ปตฺตฺฐีติ เนตฺติ จ्ञานํ วิชฺฐติ
 ทึมฺวตฺตํ โข เต อานนฺท ตถาคโค ปจฺจุปฺปจฺจิโต เมตฺตเตน กาย-
 กมฺมฺเนน หิเตน สฺสฺเสน อทฺทเยน อปฺปมาเณน เมตฺตเตน วจฺจกมฺมฺเนน
 หิเตน สฺสฺเสน อทฺทเยน อปฺปมาเณน เมตฺตเตน มโนกมฺมฺเนน หิเตน
 สฺสฺเสน อทฺทเยน อปฺปมาเณน กตฺตปฺปญฺโณสิ ตวํ อานนฺท ปชาน-
 มนฺยุญฺช จิปฺปํ โหหิยํ อนาสวฺโติ ฯ อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
 เยปํ เต ภิกฺขเว อเหตุํ อตฺตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สํมาสมฺพุทฺธา
 เตสฺมยํ ภควนฺตานํ เอตปฺรมาเยว อฺปฏฺฐจํกา อเหตุํ เสยฺยถาปํ
 มยฺหํ อานนฺโท เยปํ เต ภิกฺขเว ภวิสฺสํนฺติ อนาคตมทฺธานํ
 อรหฺนฺโต สํมาสมฺพุทฺธา เตสฺมยํ ภควนฺตานํ เอตปฺรมาเยว
 อฺปฏฺฐจํกา ภวิสฺสํนฺติ เสยฺยถาปํ มยฺหํ อานนฺโท ปณฺจติโต
 ภิกฺขเว อานนฺโท ชานาติ อยํ กาโถ ตถาคตํ ทสฺสํนํ อฺป-
 สงฺกมิตฺตํ อยํ กาโถ ภิกฺขุณฺโณ อยํ กาโถ ภิกฺขุณฺโณ อยํ กาโถ

อุปาสิกานํ อयํ กาโต อุปาสิกานํ อयํ กาโต รมฺโฆ ราชมหา-
มคฺคานํ อยํ กาโต ติคุติยานํ อยํ กาโต ติคุติยสํวากานนฺติ ฯ

[๓๓๖] จตุตาโรเม ภิกฺขเว อจฺฉริยา อพฺภุคฺชมา อานนฺเต ฯ
กตเม จตุตาโร ฯ สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย
อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน สํ อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท
ชมฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนํปี สํ อคฺคตมฺนา โหติ อติคฺคตา ว
ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา โหติ อถ อานนฺโท คฺคฺคํหี โหติ สเจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน สํ
อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท ชมฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนํปี
สํ อคฺคตมฺนา โหติ อติคฺคตา ว ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา โหติ
อถ อานนฺโท คฺคฺคํหี โหติ สเจ ภิกฺขเว อุปาสกปริสา อานนฺทํ
ทสฺสํนาย อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน สํ อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ
อานนฺโท ชมฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนํปี สํ อคฺคตมฺนา โหติ อติคฺคตา ว
ภิกฺขเว อุปาสกปริสา โหติ อถ อานนฺโท คฺคฺคํหี โหติ สเจ
ภิกฺขเว อุปาสิกาปริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน
สํ อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท ชมฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนํปี
สํ อคฺคตมฺนา โหติ อติคฺคตา ว ภิกฺขเว อุปาสิกาปริสา โหติ
อถ อานนฺโท คฺคฺคํหี โหติ อีเม โห ภิกฺขเว จตุตาโร อจฺฉริยา
อพฺภุคฺชมา อานนฺเต ฯ จตุตาโรเม ภิกฺขเว อจฺฉริยา อพฺภุคฺชมา
รมฺโฆ จกฺกวดคฺคิมฺหิ สเจ ภิกฺขเว ขคฺคิยปริสา ราชานํ จกฺกวดคฺคิ

๑๓๗] มหาปรีณิพพานสูตรํ ปณณมภาณวารํ อจฺฉริยพฺภุตรมฺมา ๑๖๘

ทสฺสํนาย อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน สํ อตฺตมฺนา โหติ ตฺตร เจ
ราชา จกฺกฺวตฺติ ภาสฺสํ ภาสฺสํเตนํปี สํ อตฺตมฺนา โหติ อติตฺตา
ว ภิกฺขเว ชคฺคิยปรีสา โหติ อถ ราชา จกฺกฺวตฺติ ตฺถุหํ โหติ ฯ
สํเจ ภิกฺขเว พฺราหฺมณปรีสา ฯ คหปติปรีสา ฯ สมนปรีสา
ราชานํ จกฺกฺวตฺติ ทสฺสํนาย อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน สํ อตฺตมฺนา
โหติ ตฺตร เจ ราชา จกฺกฺวตฺติ ภาสฺสํ ภาสฺสํเตนํปี สํ อตฺตมฺนา
โหติ อติตฺตา ว ภิกฺขเว สมนปรีสา โหติ อถ ราชา จกฺกฺวตฺติ
ตฺถุหํ โหติติ เอวเมว โช ภิกฺขเว จตฺตาริ อจฺฉริยา อพฺภุ-
ตรมฺมา อานนฺเต สํเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุปรีสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย
อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน สํ อตฺตมฺนา โหติ ตฺตร เจ อานนฺโท
ธมฺมํ ภาสฺสํ ภาสฺสํเตนํปี สํ อตฺตมฺนา โหติ อติตฺตา ว ภิกฺขเว
ภิกฺขุปรีสา โหติ อถ อานนฺโท ตฺถุหํ โหติ ฯ สํเจ ภิกฺขเว
ภิกฺขุณีปรีสา ฯ อุปาสกปรีสา ฯ อุปาสิกาปรีสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย
อุปสงฺกมฺติ ทสฺสํเนน สํ อตฺตมฺนา โหติ ตฺตร เจ อานนฺโท
ธมฺมํ ภาสฺสํ ภาสฺสํเตนํปี สํ อตฺตมฺนา โหติ อติตฺตา ว ภิกฺขเว
อุปาสิกาปรีสา โหติ อถ โช อานนฺโท ตฺถุหํ โหติ อิมे โช
ภิกฺขเว จตฺตาริ อจฺฉริยา อพฺภุตรมฺมา อานนฺเตติ ฯ

[๑๓๗] เอวํ วุคฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ
มา ภนฺเต ภควา อิมสฺมี ชุทฺตทกฺกนฺทเร อชฺชชฺชคฺคตฺทนฺทเร สํชา-
นฺทเร ปรีณิพฺพายี สํนฺติ ภนฺเต อญฺเณนิ มหानฺทราณี เสยฺยถิ

จมุปา ราชคหิ์ ส้าวคฤ์ ส้าเกตัม โกธัมพ พารานตึ์ เอตถ ภควา
 ปรีนิพพายคฺ เอตถ พหุ ชคฺคิยมหาธ้าธา พุราหุมนมหาธ้าธา
 คหปติมหาธ้าธา ตถาคเต อภิปปตฺตนา เต ตถาคตสุตฺต สัรรูปุ
 กริสฺสณฺตติ ฯ มา เหว์ อานนฺท อวจ มา เหว์ อานนฺท อวจ
 ชุทฺทกนกรกั อชฺชชฺคตนกรกั ส้าชานกรกนฺติ ภูตปุพฺพ อานนฺท
 ราชสา มหาสฺสทฺธสโน นาม อโหสิ จกฺกวคฺคิ ชมฺมิโก ชมฺมราชสา
 จาตรนฺโต วิชิตาวี ชนปทญฺจาวริยปฺปคฺโค ศคฺตฺรตนสมฺมุนาคโค
 รณฺโณ อานนฺท มหาสฺสทฺธสณฺตสฺส อยม์ กุสึนารว กุส้าวคิ นาม
 ราชธานี อโหสิ ปุรคฺคิเมน จ ปจฺฉิเมน จ ทฺวาทสโยชนานิ
 อายาเมน อุตฺตเรน จ ทกฺขิณเณ จ ศคฺตโยชนานิ วิคฺคทาเรน
 กุส้าวคิ อานนฺท ราชธานี อิทฺฐา เจว อโหสิ ผีตา จ พหุชฺชา
 จ อากิณฺณมนุสฺสา จ สุกฺกิชฺชา จ เสยฺยถาปึ อานนฺท เทวานํ
 อาตมมฺนฺทา นาม ราชธานี อิทฺฐา เจว อโหสิ ผีตา จ พหุชฺชา
 จ อากิณฺณยฺกฺชชา จ สุกฺกิชฺชา จ เอวเมว โช อานนฺท กุส้าวคิ
 ราชธานี อิทฺฐา เจว อโหสิ ผีตา จ พหุชฺชา จ อากิณฺณมนุสฺสา
 จ สุกฺกิชฺชา จ กุส้าวคิ อานนฺท ราชธานี ทสฺสิ สทฺเทหิ อวิวิคฺคา
 อโหสิ ทิวา เจว วคฺคิณฺจ เสยฺยถิหิ หคฺคิสฺสทฺเทน อสฺสสฺสทฺเทน
 รคฺสทฺเทน เภริสฺสทฺเทน มุทฺติงคสฺสทฺเทน วิณาสฺสทฺเทน คีคสฺสทฺเทน
 สัมมสฺสทฺเทน ตาตสฺสทฺเทน อสฺสถ ปิฏถ ชาทถาติ ทสฺสเมน
 สทฺเทน คจฺฉนฺ ควํ อานนฺท กุสึนารายํ ปวิสฺสิตฺวา โกสึนารกานํ

๓๓๗]มหาปริณิพพานสูตร ปณฺจมภาณวาร โกสินารกมตฺตาโรจนา ๓๗๖

มตฺตานํ อารุโรหิ อชฺช ไช วาสัญฺจา^๑ รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे
ตถาคคฺคํสฺส ปริณิพฺพานํ ภวิสฺสํติ อภิกฺกมถ วาสัญฺจา อภิกฺกมถ
वासัญฺจา มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสํวริโน อหฺวตฺถ อมฺหากณฺเฏ โน
คามกฺเขตฺเต ตถาคคฺคํสฺส ปริณิพฺพานํ อโหสิ น มยํ ลภิมฺหา
ปจฺฉิเม กาเถ ตถาคคํ ทสฺสํนํยาติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ ไช อายสฺมา
อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสํตฺวา นิวาเสตฺวา ปคฺคจฺจวํ อาทาย
อหฺมุติโย^๒ กุสินารายํ ปาวิสี ๑ เตน ไช ปน สํมเยน โกสินารกา
มตฺตา สณฺเฑาะคาเร สณฺเฑปิตฺตา โหนฺติ เกณจิเทว กรณฺเณน ๑
อถไช อายสฺมา อานนฺโท เยน โกสินารกานํ มตฺตานํ สณฺเฑาะคาวํ
เตนุปสํกมฺมิ อฺปสํกมิตฺวา โกสินารกานํ มตฺตานํ อารุโรหิ อชฺช
ไช วาสัญฺจา รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे ตถาคคฺคํสฺส ปริณิพฺพานํ
ภวิสฺสํติ อภิกฺกมถ วาสัญฺจา อภิกฺกมถ วาสัญฺจา มา ปจฺฉา
วิปฺปฏิสํวริโน อหฺวตฺถ อมฺหากณฺเฏ โน คามกฺเขตฺเต ตถาคคฺคํสฺส
ปริณิพฺพานํ อโหสิ น มยํ ลภิมฺหา ปจฺฉิเม กาเถ ตถาคคฺคํสฺส
ทสฺสํนํยาติ ๑ อิทํมายสํมโต อานนฺทสฺส สํตฺวา มตฺตา จ มตฺต-
ปคฺคา จ มตฺตสฺสณฺเฑาะ จ มตฺตปชาปติโย จ อฆาวิโน ทุมฺมนา
เจโตทฺถกฺขสํมปฺปีตา อปฺเปกฺกเจ เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พหา
ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ฉินฺนปาทํ วีย ปปคฺนฺติ อาวญฺญนฺติ อคฺคิขปฺเป
ภควา ปริณิพฺพายิสฺสํติ อคฺคิขปฺเป สํกโต ปริณิพฺพายิสฺสํติ อคฺคิขปฺเป

๑ ส. วาสัญฺจา ๑ ๒ ส. อคฺคทฺทติโย ๑

จกฺขมา โถเก อนฺตรชายิสูตรํคํ ๑ อถ โช มถฺตา จ มถฺตปฺปฺตา
 จ มถฺตสุณฺนิสา จ มถฺตปฺชาปฺติโย จ อฆาวิโน ทุมฺมมา เจโตทฺทกฺข-
 สมฺปปีตา เยน อุปวคฺคณํ มถฺตานํ สํถวณํ เยนายสฺมา อานนฺโท
 เทนุปลงฺกมัสสุ ๑ อถ โช อายสฺมาโค อานนฺทสฺส เอตทโหสิ สฺสเจ
 โช อหํ โกสินารเก มถฺเต เอกเมกํ ภควนฺตํ วนฺทาเปสฺสํสามิ
 อวณฺทิตो จ ภควา โกสินารเกหิ มถฺเตหิ ภวิสฺสํคํ อถายํ รตฺติ
 วิภายิสูตรํคํ ยนฺนฺนาทํ โกสินารเก มถฺเต กุตฺตปริวคฺคตโส กุตฺตปริ-
 วคฺคตโส ๑ เปตฺวา ภควนฺตํ วนฺทาเปยฺยํ อิตฺถนฺนาโม ภนฺเต มถฺโต
 สฺปฺปฺโต สภวีย สภวีสํ สํมจฺโจ ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทคํคํ ๑
 อถ โช อายสฺมา อานนฺโท โกสินารเก มถฺเต กุตฺตปริวคฺคตโส กุตฺตปริ-
 วคฺคตโส ๑ เปตฺวา ภควนฺตํ วนฺทาเปสฺสํ อิตฺถนฺนาโม ภนฺเต มถฺโต
 สฺปฺปฺโต สภวีย สภวีสํ สํมจฺโจ ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทคํคํ ๑
 อถ โช อายสฺมา อานนฺโท เอเตน อุปาเยน ปจฺจเมเนว ยามेณ
 โกสินารเก มถฺเต ภควนฺตํ วนฺทาเปสฺสํ ๑

[๓๓๘] เตน โช ปน สมนฺเณ สุกฺกโท นาม ปริพฺพาชโก
 กุสินารายํ ปฏฺิณฺสํคํ ๑ อสฺสํโสสิ โช สุกฺกโท ปริพฺพาชโก อชฺเชว
 รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे สมนฺสฺสํ โคตมสฺสํ ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสํคํคํ ๑
 อถ โช สุกฺกทสฺสํ ปริพฺพาชกสฺสํ เอตทโหสิ สฺสํคํ โช ปน เมตํ
 ปริพฺพาชกานํ กุทฺตญฺานํ มหตฺตกานํ อจฺฉริยปจฺฉริยานํ ภาสฺमानานํ
 กทาจิ กรทฺธิ ตถาคตา โถเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหณฺโต สมนฺสาสมุพฺพุชา

๑๓๘] มหาปรีนิพพานสูตร^๑ ปณฺจมภาณวาร^๒ สุกฺกทปริพฺพชาทกฺคณฺ ๑๗๓

อชฺชเชว รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे สมนฺตัสส โคตมสฺส ปรีนิพฺพานํ
ภวิสฺสตี อคฺคิ จ เม อโย กงฺขาชฺชโม อุปปนฺโน เอวมฺปสนฺโน
อหํ สมนฺเต โคตมเอ ปโหติ เม สมนฺโน โคตโม ตถา ชฺชมนํ
เทเสตฺถุ ยถา อหํ อิมํ กงฺขาชฺชมนํ ปชฺเชยฺยนฺติ ฯ ๑ อถ โข
สุกฺกทโท ปริพฺพชาโก เยเน อุปวตฺตนํ มลฺลสถานํ สาถวณํ येเนา-
ยสฺมา อานนฺโท เตนุปลงฺกมิ อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมณฺหํ อานนฺทํ
เอตทโวจ สุตํ เมตํ โภ อานนฺท ปริพฺพชาทานํ วุคฺคฺชานํ มหตฺตถานํ
อาจริยปาจริยานํ ภาสฺमानานํ กทาจิ กรหฺจิ ตถาคตา โถเก
อุปปชฺชนฺติ อรหฺโณ สมนฺมาสมฺพุทฺธา อชฺชเชว รตฺติยา ปจฺฉิเม
ยามे สมนฺตัสส โคตมสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี อคฺคิ จ เม
อโย กงฺขาชฺชโม อุปปนฺโน เอวมฺปสนฺโน อหํ สมนฺเต โคตมเอ
ปโหติ เม สมนฺโน โคตโม ตถา ชฺชมนํ เทเสตฺถุ ยถา อหํ
อิมํ กงฺขาชฺชมนํ ปชฺเชยฺยํ สาธาทิ^๓ โภ อานนฺท ตถายโย สมนฺตํ
โคตมํ ทสฺสณายาติ ฯ ๒ เอวํ วุคฺคเต อายสฺมา อานนฺโท สุกฺกทํ
ปริพฺพชาทํ เอตทโวจ อตฺถ อวฺโส สุกฺกท มา ตถาคตํ วิเหเจสฺสี
กิตฺตฺนโค ภควาติ ฯ ๓ ทฺติยมนฺปี โข สุกฺกทโท ปริพฺพชาโก ฯ ๔ เป ๔
ตฺติยมนฺปี โข สุกฺกทโท ปริพฺพชาโก อายสฺมณฺหํ อานนฺทํ เอตทโวจ
สุตํ เมตํ โภ อานนฺท ปริพฺพชาทานํ วุคฺคฺชานํ มหตฺตถานํ อาจริย-
ปาจริยานํ ภาสฺमानานํ กทาจิ กรหฺจิ ตถาคตา โถเก อุปปชฺชนฺติ

อรหุโศ สมนุมาสมุพฺพุตา อชฺเชว วตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे สมนุสฺส
 โคตมสฺส ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสตี อคฺคิ จ เม อโย กงฺขามฺโม
 อุปฺปนฺโน เอวมฺปฺสนฺโน อหํ สมนฺเน โคตเม ปโหติ เม
 สมนฺโน โคตโม ตถา ชมฺมํ เทเสตุํ ยถา อหํ อิมํ กงฺขามฺมํ
 ปชฺเหยยฺมํ สาธามํ โภ อานนฺท ตถายํ สมนฺโน โคตมํ ทสฺสํนายาติ ฯ
 คตฺติยมฺปิ โช อายสฺมา อานนฺโท สฺสํทํ ปริพฺพาสกํ เอตทโวจ
 อตํ อาวุโส สฺสํทํ มา ตถาคํ วิเหเจสี กิถฺนุโศ ภควาติ ฯ
 อสฺสํสํ โช ภควา อายสฺมา อานนฺทสฺส สฺสํทํเทน ปริพฺพาสเกน
 สํทํ อิมํ กถาสฺสํทํ ฯ อถโช ภควา อายสฺมํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสี อตํ อานนฺท มา สฺสํทํ วาเรสี ตถา อานนฺท
 สฺสํทํ ตถาคํ ทสฺสํนาย ยงฺกิญฺจิ มํ สฺสํทํ ปุจฺฉิสฺสตี
 สํพฺพุตํ อญฺเฐเปกฺโข จ มํ ปุจฺฉิสฺสตี โน วิเหสาเปกฺโข
 ยญฺจสฺสํทํ ปญฺโง พฺยากริสฺสํทํ ตํ ชีปฺเปว อชานิสฺสํทํติ ฯ
 อถโช อายสฺมา อานนฺโท สฺสํทํ ปริพฺพาสกํ เอตทโวจ คจฺฉา
 วุโส สฺสํทํ กโรติ เต ภควา โอภาสํติ ฯ อถโช สฺสํทํ
 ปริพฺพาสโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา
 สํทํ สมนฺโมติ สมนฺมอญฺญํ กถํ สาธามญฺญํ วิตฺสาเรตฺวา เอกมฺนํ
 นิสฺสีติ ฯ เอกมฺนํ นิสฺสินฺโน โช สฺสํทํ ปริพฺพาสโก ภควนํ
 เอตทโวจ เยเม โภ โคตม สมนฺนพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน
 คณาจริยา ฌาตา ยสฺสํสํทํ ทิฏฺฐกฺรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส

อิเม จ สุภทฺท ภิกฺขุ สมนฺมา วิหเรยฺยํ อสุณฺโณ โถโก อรหฺนฺเตหิ
อสุตฺตํ ๑

[๓๓๘] เอญฺจนฺตํ—วยสา สุภทฺท
ยํ ปพฺพชฺชํ กิํกฺขณฺตํ
วสุตฺตํ ปณฺณาสสมฺมาธิกาณิ
ยโต อหํ ปพฺพชฺชิตฺวา สุภทฺท
ณายสุตฺตํ ชมฺมสุตฺตํ ปเทสวตฺตํ
อิโต พหิทฺธา สมนฺโณเป นตฺติ ๑

ทฺติโยเป สมนฺโณ นตฺติ ตติโยเป สมนฺโณ นตฺติ จตุตฺถโยเป สมนฺโณ
นตฺติ สุนฺณว ปรรูปวาทา สมนฺเนภิ อณฺเณหิ อิเม จ สุภทฺท
ภิกฺขุ สมนฺมา วิหเรยฺยํ อสุณฺโณ โถโก อรหฺนฺเตหิ อสุตฺตํ ๑

[๓๔๐] เอวํ วคฺคเต สุภทฺโท ปรีพฺพชาโก ภควนฺตํ เอตทโวจ
อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาเป ภนฺเต นิภฺกฺขชฺชิตํ
วา อุกฺกชฺเชยฺย ปฏฺิจฺจนฺนํ วา วิหเรยฺย มุพฺพหฺสฺส วา มคฺคํ
อาจิกฺขชฺเชยฺย อนุชกาเร วา เตตฺตปฺปชฺชิตํ ชาเรยฺย จกฺขมฺนฺโต
รูปานิ ทกฺขนฺติ เอวเมว ภควตา อเนกปริยาเยน ชมฺโม ปกาสิโต
เอตํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรรณํ คจฺฉามิ ชมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ
ตเถยฺยามหํ ภนฺเต ภควโต สันติเก ปพฺพชฺชํ ตเถยฺยํ อปฺ-
สฺสมฺปทนฺติ ๑ โย ไช สุภทฺท อณฺเณตฺติตฺติยปฺพโพ อิมสฺมํ ชมฺม-

๑ ส. เอญฺจนฺตํโส ๑

๓๕๐] มหาปรีณิพพานสูตรที่ ปณฺจกมภาณวาริ์ สุกกหฺมสูตร อรหฺมคํ ๓๗๗

วินฺเย อากฺกชฺชติ ปพฺพชฺชํ อากฺกชฺชติ อุปฺปมฺปทํ โส จตุตาโร
มาเส ปรีวสฺสติ จตุณฺ्हํ มาสํอํ อจฺจุเยน อารทฺธจิจฺจตา ภิกฺขุ
ปพฺพชาเสนฺติ อุปฺปมฺปาเทณฺติ ภิกฺขุภาวาย อปฺปีจ เมตฺถ ปุคฺคต-
เวมคฺคตา วิทิตาติ ฯ สจฺเจ ภนฺเต อณฺเฏติคฺคณิเยปฺพพฺพา อิมํสํมํ
ชฺมมฺวินฺเย อากฺกชฺชตา ปพฺพชฺชํ อากฺกชฺชตา อุปฺปมฺปทํ จตุตาโร
มาเส ปรีวสฺสณฺติ จตุณฺ्हํ มาสํอํ อจฺจุเยน อารทฺธจิจฺจตา ภิกฺขุ
ปพฺพชาเสนฺติ อุปฺปมฺปาเทณฺติ ภิกฺขุภาวาย อหํ จตุตาริ วสฺสํอํ
ปรีวสฺสํสํอํ จตุณฺ्हํ วสฺสํอํ อจฺจุเยน อารทฺธจิจฺจตา ภิกฺขุ ปพฺพชา-
เสนฺตุ อุปฺปมฺปาเทณฺตุ ภิกฺขุภาวายาติ ฯ อถโฆ ภควา อายสฺมณฺ्हํ
อานนฺทํ อามนฺเตสฺสิ เตนทานนฺท สุกกหฺมํ ปรีพฺพชาชกํ ปพฺพชาเสถาติ ฯ
เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจุสฺสํสํสฺสิ ฯ อถโฆ
สุกฺกโท ปรีพฺพชาโก อายสฺมณฺ्हํ อานนฺทํ เอตทโวจฺจ ตาภา
เต อาวุโส อานนฺท สุตฺทหฺมํ เต อาวุโส อานนฺท เย เอตฺถ
สฺสคฺคารรา สํมมฺชฺชา อนฺเตวาสิกฺกาภิสฺสเกณ อภิสฺสคฺคตาติ ฯ อถคฺค โฆ
สุกฺกโท ปรีพฺพชาโก ภควโต สฺนคฺคเก ปพฺพชฺชํ อถคฺค อุปฺปมฺปทํ ฯ
อจฺจุปฺปมฺปนฺโน โฆ ปนายสฺมา สุกฺกโท เอโก วูปกฺกญฺโส อปฺปมคฺคโต
อาตาปํ ปหิตคฺคโต วิหรณฺโโค นจฺริสฺสํเสว ยสฺสํสฺสคฺคตฺวา กุตปฺปคฺคา
สํมมฺเทว อการสฺมา อนคฺคาริยํ ปพฺพชฺชณฺติ คทณฺ्हคฺคตฺวํ พฺรหฺมจฺริย-
ปรีโยสํอํ ทิฏฺฐเสว ฯ ชฺมเม สยํ อภินฺญา สจฺจณฺคคฺคา อุปฺปมฺปชฺช
วิหาสิ ชฺฉินา ชาติ วุสฺสํคํ พฺรหฺมจฺริยํ กคํ กณฺณํ นาวป

อิคฺคตฺตคฺคาชาติ อพฺภณฺณาสี ฯ อณฺณตโร โห ปน อายสฺมา สุภทฺโท
 อรหํ อโหสิ ฯ โส ภควโต ปจฺฉิโม สกฺขิสํวโก อโหสฺสตี ฯ

ปณฺจมภาณวารํ สมตฺตํ ฯ

[๓๔๓] อถโห ภควา อายสฺมนํ อานนํ อามนฺเตสฺส สียา
 โห ปนानนฺท คฺคฺคฺคํ เอมสฺส อตฺตสฺสคฺคํ ปาวจันํ นตฺติ
 โน สคฺคภาติ น โห ปเนตํ อานนฺท เอวํ ทฏฺฐพฺพํ โย โว
 อานนฺท มยา ชมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปณฺณตฺโต โส โว
 มมจฺเจเน สคฺคา ยถา โห ปนानนฺท เอตฺรหิ ภิกฺขุ อณฺณมณฺณํ
 อาวุโสวาทเน สมฺมทาจฺรหิ น เต มมจฺเจเน เอวํ สมฺมทาจฺรทพฺพํ
 เอตฺรเน อานนฺท ภิกฺขุณา นวคฺคโร ภิกฺขุ ณาเมน วา โคตฺเตน
 วา อาวุโสวาทเน วา สมฺมทาจฺรทพฺโพ นวคฺคเรเน ภิกฺขุณา เอตฺรโร
 ภิกฺขุ ภาเนติ วา อายสฺมาติ วา สมฺมทาจฺรทพฺโพ อากฺข-
 มาโน อานนฺท สงฺโฆ มมจฺเจเน ชุตฺตทานชุตฺตทกานิ สีกฺขาปทานิ
 สมฺมหนตฺต ฌนฺนสฺส อานนฺท ภิกฺขุโน มมจฺเจเน พุทฺทมทณฺโห
 ทาทพฺโพติ ฯ กคฺคโม ปน ภาเนเต พุทฺทมทณฺโหติ ฯ ฌนโน
 อานนฺท ภิกฺขุ ยํ อิจฺฉเยยฺย ตํ วเทยฺย โส ภิกฺขุหิ เนว
 วคฺคพฺโพ น โยวทิตพฺโพ น อนุสํสิตพฺโพติ ฯ

[๓๔๔] อถโห ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส สียา โห ปน ภิกฺขเว
 เอกภิกฺขุสฺสปี กงฺขา วา วิมฺติ วา พุทฺเธ วา ชมฺเม วา สงฺฆे
 วา มคฺเค วา ปฏฺธิปทาย วา ปจฺจตฺต ภิกฺขเว มา ปจฺจตา

[๓๔๓] อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺси หนฺนททานิ ภิกฺขเว
อามนฺตยาเม โว วยสมฺมา สงฺขารว อปฺปมาเทน สมนฺปาเทถาติ ฯ
อ ยํ ตถาคคตฺถสฺส ปจฺฉิมา วาจา ฯ

[๓๔๔] อถ โข ภควา ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปชฺชติ ปจฺมชฺฌานา
อฺนฺนํ จิตฺตํ ทฺติยชฺฌานํ สฺมาปชฺชติ ทฺติยชฺฌานา อฺนฺนํ จิตฺตํ
ตฺติยชฺฌานํ สฺมาปชฺชติ ตฺติยชฺฌานา อฺนฺนํ จิตฺตํ จตุตฺถชฺฌานํ สฺมาปชฺชติ
จตุตฺถชฺฌานา อฺนฺนํ จิตฺตํ อากาสาณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ อากาสา-
ณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ จิตฺตํ วิญฺเญยวณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ
วิญฺเญยวณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ จิตฺตํ อากิณฺณจฺญายตนํ สฺมา-
ปชฺชติ อากิณฺณจฺญายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ จิตฺตํ เนวสฺสวณฺณ-
ณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ เนวสฺสวณฺณณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ
จิตฺตํ สลฺยาเนวทฺธิคฺคิโรจํ สฺมาปชฺชติ ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท
อายสฺมณฺคํ อนฺนํ อเอตทโวจ ปรีณิพฺพุโต ภนฺเต อนฺนํ
ภควาติ ฯ นาคุสฺส อานนฺท ภควา ปรีณิพฺพุโต สลฺยาเนวทฺธิคฺคิโรจํ
สฺมาปชฺชติ ฯ อถ โข ภควา สลฺยาเนวทฺธิคฺคิโรจํ สฺมาปชฺชติ
อฺนฺนํ จิตฺตํ เนวสฺสวณฺณณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ เนวสฺสวณฺณ-
ณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ จิตฺตํ อากิณฺณจฺญายตนํ สฺมาปชฺชติ
อากิณฺณจฺญายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ จิตฺตํ วิญฺเญยวณญฺจายตนํ สฺมา-
ปชฺชติ วิญฺเญยวณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ จิตฺตํ อากาสาณญฺจายตนํ
สฺมาปชฺชติ อากาสาณญฺจายตนํ สฺมาปชฺชติ อฺนฺนํ จิตฺตํ จตุตฺถชฺฌานํ

๑๕๒] มหาปรันิพฺพทานสุตฺตํ ฌฏฺฐภาณวาร์ ปรันิพฺพทานาโรจนา ๑๘๓

จํานํ วิชฺชติ เทวตา อารุโส อรุณายนคฺคิ ๑ กถํวตา ปน
ภนฺเต อนรุทฺธ เทวตา มนสิถโรนคฺคิ ๑ สันตารุโส อานนฺท
เทวตา อากาเส ปจฺจวัสสนณินิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาวา
ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ฉินฺนปาทํ วีย ปปคฺคนฺติ อวฏฺฐนฺติ วิวฏฺฐนฺติ
อติธิปป์ ภควา ปรันิพฺพุโต อติธิปป์ สคฺโคโต ปรันิพฺพุโต อติธิปป์
จกฺขมา โถเก อนฺตรหิโตติ สันตารุโส อานนฺท เทวตา ปจฺจวียา
ปจฺจวัสสนณินิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ ๑เป ๑ อนฺตรหิโตติ ๑ ยา
ปน เทวตา วัตรวาคา ตา สฺตา สมนฺปชานา อธิวาเสนฺติ อนิจุจา
สงฺขารวาคา คํ กุเตคฺคถ ถพฺภาติ ๑ อถโฆ อายสฺมา จ อนรุทฺธโฆ
อายสฺมา จ อานนฺโท คํ รคฺคตาวเสสํ รมฺมียา กถาย วัตฺถินาเมสฺสุ ๑
อถโฆ อายสฺมา อนรุทฺธโฆ อายสฺมนคฺคํ อานนฺทํ อามนฺเคสฺสิ คจฺฉ
อารุโส อานนฺท กุสสินารํ ปวิสีตฺวา โกสสินารกานํ มถฺตานํ อวโรเจหิ
ปรันิพฺพุโต วาสฺสิจฺจา ภควา ยสฺสสฺทานิ กาทํ มนฺณณณาคิ ๑
เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมโต อนรุทฺธสฺส
ปฏิสสฺสฺตฺวา ปุพฺพพณฺหสฺสมํ นิวาเสตฺวา ปคฺคจฺจวาร์ อาทาย อทฺติโย
กุสสินารํ ปาวีสี ๑

[๑๕๒] เทน โฆ ปน สมนฺเยน โกสสินารกา มถฺตา สณฺจาคาร
สณฺนิปติคา โหณฺติ เกณิ กรณฺเเยน ๑ อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท
เยน โกสสินารกานํ มถฺตานํ สณฺจาคารํ เทนฺปสงฺกมฺมิ อฺป-

๑ ส. เทเนว ๑

สงฺกมิตฺวา โกสีนารกานํ มถฺตานํ อารุเจสึ ปรินิพฺพุโต วาสินฺนุจา
 ภควา ยสฺสํทานิ กถํ มณฺเฑณาคิ ฯ อิทมายสฺมโต อานนฺทสฺส
 สฺสฺวา มถฺตา จ มถฺตปฺปฺตฺตา จ มถฺตสฺสฺนิสา จ มถฺตปชฺชาปฺตฺติโย
 จ อชฺชาวิโน ทุมฺมมา เจโตทฺทกฺขสฺมปฺปีตา อปฺเปกฺกเจ · เกสฺ
 ปกิริย กนฺทนฺติ พาทา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ นิมนฺปาทํ วิย ปฺปตฺนฺติ
 อวฺวณฺณนฺติ วิวณฺณนฺติ อติชิปฺปี ภควา ปรินิพฺพุโต อติชิปฺปี
 สฺสฺโค ปรินิพฺพุโต อติชิปฺปี จกฺขฺมา โถเก อนฺตรหิโตติ ฯ
 อถ โข โกสีนารกา มถฺตา ปุริสํ อานาเปสฺสุ เตนฺหิ ภณฺ
 กุสึนารายํ คนฺธมาตมฺภ จ สฺพพมฺภ ตาพาวจวํ สันนิปาเตณาคิ ฯ
 อถ โข โกสีนารกา มถฺตา คนฺธมาตมฺภ จ สฺพพมฺภ ตาพาวจวํ
 ปมฺภ จ ทฺสฺสํยฺคฺคฺสฺตานิ อาทาย เยน อฺปวตฺตนํ มถฺตานํ สํถวณํ
 เยน ภควโต สํวํ เตนฺอุปสงฺกมึสฺสุ อฺปสงฺกมิตฺวา ภควโต สํวํ
 นจฺเจहि คีเตหิ วาทิตฺเหหิ มาเตหิ คนฺธเหหิ สฺสฺกโรนฺตา ครุทฺโรนฺตา
 มาเนนฺตา ปุเชนฺตา เจตฺตวณานิ กโรนฺตา มณฺทตฺตมาตานิ ปฏฺ
 ยาทฺเตนฺตา เอวํ ตํ ทิวสํ วีตฺตินาเมสฺสุ ฯ อถ โข โกสีนารกานํ
 มถฺตานํ เอตทโหสิ อติวิภาโต โข อชฺช ภควโต สํวํ ฌาเปตฺ
 เสวทานิ มยํ ภควโต สํวํ ฌาเปสฺสํมาติ ฯ อถ โข โกสีนารกา
 มถฺตา ภควโต สํวํ นจฺเจहि คีเตหิ วาทิตฺเหหิ มาเตหิ คนฺธเหหิ
 สฺสฺกโรนฺตา ครุทฺโรนฺตา มาเนนฺตา ปุเชนฺตา เจตฺตวณานิ กโรนฺตา
 มณฺทตฺตมาตานิ ปฏฺยาทฺเตนฺตา ทฺติยมฺปิ ทิวสํ วีตฺตินาเมสฺสุ ตติยมฺปิ

๑๕๓] มหาปรีนิพพานสูตรํ อญฺสภานวาร์ อญฺส มถฺตปาโมกฺขา ๑๕๔

ทิวสํ วัตตินาเมสฺสํ จตุตฺตมมฺบิ ทิวสํ วัตตินาเมสฺสํ ปณฺจมมฺบิ ทิวสํ
วัตตินาเมสฺสํ อญฺสํมฺบิ ทิวสํ วัตตินาเมสฺสํ ๑ อถโฆ สตฺตคฺคมมฺบิ ทิวสํ
โกสสินารกานํ มถฺตทานํ เอตทโหสิ มยํ ภควโต สรรี นจฺเจहि
คฺเตहि วาทิเตहि มาเตहि คนฺเชहि สกฺกโรนฺดา ครุกโรนฺดา มาเนนฺดา
ปฺปูเชนฺดา ทกฺขิเนน ทกฺขิณํ นครสฺสํ หริตฺวา พาหิเรน พาหิรํ
ทกฺขิณโต นครสฺสํ ภควโต สรรี ฉาเปสฺสํสมาติ ๑

[๑๕๓] เตน โข ปน สมนฺเยน อญฺส มถฺตา ปาโมกฺขา
สํสํหาตา อหตานิ วตฺถานิ นีวตฺถา มยํ ภควโต สรรี อจฺจา-
เรสฺสํสมาติ น สกฺโกนฺติ อจฺจาเรตฺ ๑ อถโฆ โกสสินารกา
มถฺตา อายสฺมนฺตํ อนฺนรทฺธํ เอตทโวจํ โโก นฺ โข ภนฺเต อนฺนรทฺธ
เหตุ โโก ปจฺจโย เยนิเม อญฺส มถฺตา ปาโมกฺขา สํสํหาตา
อหตานิ วตฺถานิ นีวตฺถา มยํ ภควโต สรรี อจฺจาเรสฺสํสมาติ
น สกฺโกนฺติ อจฺจาเรตฺ ๑ อณฺณเถ โข วาสิตฺฐา ตุมฺหากํ
อชิปฺปาโย อณฺณเถ เทวตานํ อชิปฺปาโยติ ๑ กถํ ปน ภนฺเต
เทวตานํ อชิปฺปาโยติ ๑ ตุมฺหากํ โข วาสิตฺฐา อชิปฺปาโย มยํ
ภควโต สรรี นจฺเจहि คฺเตहि วาทิเตहि มาเตहि คนฺเชहि สกฺกโรนฺดา
ครุกโรนฺดา มาเนนฺดา ปฺปูเชนฺดา ทกฺขิเนน ทกฺขิณํ นครสฺสํ หริตฺวา
พาหิเรน พาหิรํ ทกฺขิณโต นครสฺสํ ภควโต สรรี ฉาเปสฺสํสมาติ
เทวตานํ โข วาสิตฺฐา อชิปฺปาโย มยํ ภควโต สรรี ทิพฺเพहि

๑ ส. สํสํหาตา ๑

นจุเจहि คัเดหิ วาติเคหิ มาเตหิ คนฺเชหิ สกฺกโรนฺตา ครุกโรนฺตา
 มาเนนฺตา ปุเชนฺตา อุตฺตเรน อุตฺตํ นครสฺสํ หริตฺวา อุตฺตเรน
 ทฺวาเรน นควํ ปวิสีตฺวา มชฺฌเณ มชฺฌํ นครสฺสํ หริตฺวา ปฺรตฺติเมน
 ทฺวาเรน นิภฺชมิตฺวา ปฺรตฺติมโต นครสฺสํ มกฺกพฺพนํ นาม
 มถฺตานํ เจติยํ เอตฺถ ภควโต สํวรํ ณาเปสฺสํมาติ ฯ ยถา
 ภาเน เทวตานํ อธิปฺปาโย ตถา โหตุติ ฯ เตน โข ปน
 สมนฺเยน โกสินารว ยาว สมนฺธิสฺสมถฺสกฺกิริว ชนฺนุมนฺตฺเตน โอชินา
 มนฺทาวรปฺปเฬหิ สณฺจिता โหติ ฯ อถ โข เทว จ โกสินารว
 จ มถฺตา ภควโต สํวรํ ทิพฺเพหิ จ มานสฺสเกหิ จ นจุเจहि คัเดหิ
 วาติเคหิ มาเตหิ คนฺเชหิ สกฺกโรนฺตา ครุกโรนฺตา มาเนนฺตา
 ปุเชนฺตา อุตฺตเรน อุตฺตํ นครสฺสํ หริตฺวา อุตฺตเรน ทฺวาเรน
 นควํ ปวิสีตฺวา มชฺฌเณ มชฺฌํ นครสฺสํ หริตฺวา ปฺรตฺติเมน ทฺวาเรน
 นิภฺชมิตฺวา ปฺรตฺติมโต นครสฺสํ มกฺกพฺพนํ นาม มถฺตานํ เจติยํ
 เอตฺถ ภควโต สํวรํ นิภฺชิปฺสํ ฯ อถ โข โกสินารว มถฺตา
 อายสฺสมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจํ กถํ มยํ ภาเน อานนฺท ตถาคคฺสฺสํ
 สํวรํ ปฏิปชฺชามาคิ ฯ ยถา โข วาสฺสิฏฺฐา รณฺโอบ จกฺกวตฺติสฺสํ
 สํวรํ ปฏิปชฺชนฺติ เอวํ ตถาคคฺสฺสํ สํวรํ ปฏิปชฺชิตฺทพฺพนฺติ ฯ กถํ
 ปน ภาเน อานนฺท รณฺโอบ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวรํ ปฏิปชฺชนฺตฺติ ฯ
 รณฺโอบ วาสฺสิฏฺฐา จกฺกวตฺติสฺสํ สํวรํ อหเตน วตฺเตน เวเจนนฺติ
 อหเตน วตฺเตน เวเจตฺวา วิหเตน กปฺปาเสน เวเจนนฺติ วิหเตน

๑๕๔] มหาปรีนิพพานสูตรํ ญฺชภาณวารํ มหาภุสฺสํปคฺคเรวตฺตํ ๑๗๗

กปฺปาเสณ เวเจตฺวา อหเตน วตฺเตน เวเจตฺติ เอเตน อฺปาเยน
ปณฺจหิ ยุคฺสเคหิ รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวํ เวเจตฺวา อยสํย
เตตฺโทณียา ปกฺขิมีตฺวา อณฺณิยสํ อยสํย โทณียา ปฏิกฺกขฺชิตฺวา
สํพฺพคนฺธานํ จิตฺกํ กริตฺวา รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวํ ณาเปนฺติ
จาตุมฺมหาปเก รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺสํ ญฺมํ กโรนฺติ เอวํ โข
วาสิตฺฐํ รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวเร ปฏิปชฺชนฺติ ยถา โข
วาสิตฺฐํ รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวเร ปฏิปชฺชนฺติ เอวํ ตถาคตฺสํ
สํวเร ปฏิปชฺชิตพฺพํ จาตุมฺมหาปเก ตถาคตฺสํ ญฺมํ กเรตพฺโพ
คตฺตํ ยะ มํถํ วา คนฺธํ วา จฺณณํ วา อารोเปสฺสํนฺติ วา
อภิวาเทสฺสํนฺติ วา จิตฺตํ วา ปสาเทสฺสํนฺติ เตสํนฺตํ ภวิสฺสํ
ทิสฺสํนฺตํ หิตาย สฺสํชาชาติ ฯ อถ โข โกสินารกา มลฺลกา ปุริสํ
อาณานิเปสฺสํ เตนหิ ภณํ มลฺลกันํ วิหคกปฺปาสํ สํนฺนิปาเตถาคิ ฯ
อถ โข โกสินารกา มลฺลกา ภควโต สํวํ อหเตน วตฺเตน เวเจสฺสํ
อหเตน วตฺเตน เวเจตฺวา วิหเตน กปฺปาเสณ เวเจสฺสํ วิหเตน
กปฺปาเสณ เวเจตฺวา อหเตน วตฺเตน เวเจสฺสํ เอเตน อฺปาเยน
ปณฺจหิ ยุคฺสเคหิ ภควโต สํวํ เวเจตฺวา อยสํย เตตฺโทณียา
ปกฺขิมีตฺวา อณฺณิยสํ อยสํย โทณียา ปฏิกฺกขฺชิตฺวา สํพฺพคนฺธานํ
จิตฺกํ กริตฺวา ภควโต สํวํ จิตฺกํ อารोเปสฺสํ ฯ

[๑๕๔] เตน โข ปน สมนฺเยน ขายสุมมา มหาภุสฺสํไป ปาวาย
กุสินารํ อทฺธานมคฺคปฏฺิปนโน โหติ มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ

๓๕๖] มหาปริณิพพานสูตรํ ญจภาณวารํ มหาภุสฺสปรตฺตเถรวตฺตํ ๓๘๘

มหาภุสฺสโป ภิกฺขุ อามนฺเตสํ อถํ อวฺโส มา ไสจิตฺต มา
ปริเทวิตฺต น นุ เอวํ อวฺโส ภควตา ปฏิภุจฺเจว อภุชาคํ
สพฺเพเหว มีเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วิณาภาโว อญฺญณาภาโว
คํ กุเตตฺต อวฺโส ตพฺภา ยนฺตํ ชาคํ ภูคํ สงฺขคํ ปโตกรมฺมํ
คํ วต มา ปตฺตฺตํ เนคํ จ्ञานํ วิชฺชตฺตํ ฯ

[๓๕๖] เทน โข ปน สมนฺเณ จตฺตาวโร มตฺตปาโมกฺขา สัส-
นฺหาตา อหตานิ วตฺถานิ นีวตฺตา มยํ ภควโต จิตฺกํ อาพิมฺเบสฺสํสา-
มาคิ น สกฺโกนฺติ อาพิมฺเบคฺคํ ฯ อถ โข โกสินารกา มตฺตา
ขายสฺมนคํ อนฺนรฺกฺขํ เอตทโวจํ โก นุ โข ภนฺเต อนฺนรฺกฺข เท-
โก ปจฺจโย เยนเม จตฺตาวโร มตฺตปาโมกฺขา สัสนฺหาตา อหตานิ
วตฺถานิ นีวตฺตา มยํ ภควโต จิตฺกํ อาพิมฺเบสฺสํสามาคิ น
สกฺโกนฺติ อาพิมฺเบคฺคนฺติ ฯ อญฺญณา โข วาสินฺนุจํ เทวตานิ
อธิปฺปาโยติ ฯ กถํ ปน ภนฺเต เทวตานิ อธิปฺปาโยติ ฯ เทวตานิ
โข วาสินฺนุจํ อธิปฺปาโย อयํ ขายสฺมา มหาภุสฺสโป ปาวาย
กฺสินารํ อทฺธานมคฺคปฺปิปนฺโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ ปณฺจ-
มตฺเตหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ น ตาว ภควโต จิตฺโก ปชฺชติสฺสติ
ยาขายสฺมา มหาภุสฺสโป ภควโต ปาเท สหตฺตา วนฺทิสฺสตฺติ ฯ
ยถา ภนฺเต เทวตานิ อธิปฺปาโย ตถา โหตุติ ฯ อถ โข ขายสฺมา
มหาภุสฺสโป เยน กฺสินารายํ มกฺกฺกพฺพนฺนํ มตฺตานิ เจติยํ เยน

๓ ส. ย. สัส นหาตา ฯ

ภควโต จิตโก เตนุปสงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา
 อณฺชติ ปณามेतฺวา ติกฺขตฺตํ จิตกํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ปาทโค
 วิวริตฺวา ภควโต ปาทะ สิริสา วนฺติ ฯ ตานิมี ๒ ปณฺจ
 ภิกฺขุสฺตานิ เอกํสํ จีวรํ กตฺวา อณฺชติ ปณามेतฺวา ติกฺขตฺตํ
 ปทกฺขิณํ กตฺวา ภควโต ปาทะ สิริสา วนฺตีสํ ๑ วนฺติเต ปนา-
 ยสฺมตฺตา มหากสฺสเปเน เตหิ ๑ ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺสเตหิ สยเมว ภควโต
 จิตโก ปชฺชติ ฯ ฌายมานสฺส ๒ ปน ภควโต สรรีรสฺส ยํ
 อโหสิ นวฺติ วา จมฺมนฺติ วา มํสนฺติ วา นุหารุติ วา
 ตสฺสีกาติ วา ศสฺส เนว ฉาวิกา ปณฺณายิตฺถ น มสฺสิ สรรีราเนว
 อวสฺสิสฺสํ ๑ เสยฺยถาปํ นาม สบฺบิสฺสํ วา เตสฺสํ วา ฌายมานสฺส
 เนว ฉาวิกา ปณฺณายิตฺถ น มสฺสิ เหวเมว ภควโต สรรีรสฺส
 ฌายมานสฺส ยํ อโหสิ นวฺติ วา จมฺมนฺติ วา มํสนฺติ
 วา นุหารุติ วา ตสฺสีกาติ วา ศสฺส เนว ฉาวิกา ปณฺณายิตฺถ
 น มสฺสิ สรรีราเนว อวสฺสิสฺสํ ๑ เตสฺสญฺจ ปณฺจญฺหํ ทุสฺสยฺกฺสฺตานํ
 เทว ว ทุสฺसानิ ทยฺหิสฺสํ ยญฺจ สํพฺพพภฺนตฺริมํ ยญฺจ พาทิรํ ๑
 ททฺธเม ๒ ปน ภควโต สรรีเร อนฺตติกฺขา อุกททวรา ปาตุภวิตฺวา
 ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปติ ๑ อุกทํ สํถโตปํ อพฺภนฺนํมิตฺวา
 ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปติ ๑ โภสีนารกา มตฺตา สํพฺพคฺนฺโหทเกน
 ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปตฺุ ๑ อถ ๒ โภสีนารกา มตฺตา ภควโต
 สรรีรานิ สคฺคตาหํ สณฺจาคาเร สคฺคติปณฺชริ กตฺวา ฐนฺปาการํ

๓๕๗] มหาปริณิพพานสูตร๑ ญฺชภาณวาร์ อชาตศัตรูราชาทิฏฐุ ๑๙๓

ปริกขมิตฺวา นจฺเจहि คํเตहि วาทิตฺเทहि มาเลहि คนฺเชहि สกฺกกริสุ
ครุกริสุ มาเนสุ ปุเชสุ ฯ

[๓๕๗] อสฺสโสสุ ๒ ราชา มาคโธ อชาตศัตรู เวเทหิปุคฺโค
ภควา กิร กุสินารายํ ปริณิพฺพุตฺติ ฯ อถ ๒ ราชา มาคโธ
อชาตศัตรู เวเทหิปุคฺโค โกสินารกานํ มถฺถานํ ทฺวํ ปาเลสิ
ภควาเมว ชฺชติโย อหํ ชฺชติโย อหํ อรหามิ ภควโต สํวรานํ
ภากํ อหํ ภควโต สํวรานํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺนํ กริสฺสํมาติ ฯ อสฺสโสสุ
๒ เวสาธิกา จิจฺฉวํ ภควา กิร กุสินารายํ ปริณิพฺพุตฺติ ฯ
อถ ๒ เวสาธิกา จิจฺฉวํ โกสินารกานํ มถฺถานํ ทฺวํ ปาเลสุ
ภควาเมว ชฺชติโย มยฺมํ ชฺชติยา มยฺมํ อรหาม ภควโต สํวรานํ
ภากํ มยฺมํ ภควโต สํวรานํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺนํ กริสฺสํมาติ ฯ
อสฺสโสสุ ๒ กามิถวตฺถวา สกฺยา ภควา กิร กุสินารายํ ปริ
ณิพฺพุตฺติ ฯ อถ ๒ กามิถวตฺถวา สกฺยา โกสินารกานํ มถฺถานํ
ทฺวํ ปาเลสุ ภควา อมฺหากํ ฌาติเสฏฺโฐ มยฺมํ อรหาม ภควโต
สํวรานํ ภากํ มยฺมํ ภควโต สํวรานํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺนํ กริสฺสํ
มาติ ฯ อสฺสโสสุ ๒ อตฺถกปฺปกา ฌฺตโย ภควา กิร กุสินารายํ
ปริณิพฺพุตฺติ ฯ อถ ๒ อตฺถกปฺปกา ฌฺตโย โกสินารกานํ มถฺถานํ
ทฺวํ ปาเลสุ ภควาเมว ชฺชติโย มยฺมํ ชฺชติยา มยฺมํ อรหาม
ภควโต สํวรานํ ภากํ มยฺมํ ภควโต สํวรานํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺนํ

๓ ส. พุติโย ฯ

กิริยัสสามาติ ฯ อสฺสัสสํ โข รามคามา กอพิยา ภควา กิร
 กุสสินารายํ ปรินิพพุโตติ ฯ อถ โข รามคามา กอพิยา โกสสินารกานํ
 มถฺตานํ ทูคํ ปาเหสฺสุ ภควาปิ ชฺชติโย มยฺมปิ ชฺชติยา มยฺมปิ
 อรหาม ภควโต สํวรานํ ภาคํ มยฺมปิ ภควโต สํวรานํ ญฺปนฺนจ
 มหฺนจ กิริยัสสามาติ ฯ อสฺสัสสํ โข เวชฺฐทํปโก พฺราหฺมโณ
 ภควา กิร กุสสินารายํ ปรินิพพุโตติ ฯ อถ โข เวชฺฐทํปโก พฺราหฺมโณ
 โกสสินารกานํ มถฺตานํ ทูคํ ปาเหสฺสิ ภควาปิ ชฺชติโย อหฺมปิ
 พฺราหฺมโณ อหฺมปิ อรหามิ ภควโต สํวรานํ ภาคํ อหฺมปิ
 ภควโต สํวรานํ ญฺปนฺนจ มหฺนจ กิริยัสสามาติ ฯ อสฺสัสสํ โข
 ปาเวยฺยกา มถฺตา ภควา กิร กุสสินารายํ ปรินิพพุโตติ ฯ อถ โข
 ปาเวยฺยกา มถฺตา โกสสินารกานํ มถฺตานํ ทูคํ ปาเหสฺสุ ภควาปิ
 ชฺชติโย มยฺมปิ ชฺชติยา มยฺมปิ อรหาม ภควโต สํวรานํ ภาคํ
 มยฺมปิ ภควโต สํวรานํ ญฺปนฺนจ มหฺนจ กิริยัสสามาติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต โกสสินารกา มถฺตา เต สงฺฆเ คณฺเ เขตฺตวโจ ภควา
 อมฺหากํ คามกฺขเตเต ปรินิพพุโต น มยํ ทสฺสํ ภควโต
 สํวรานํ ภาคนฺติ ฯ

[๑๕๘] เอวํ วุตฺเต โทโณ พฺราหฺมโณ เต สงฺฆเ คณฺเ
 เขตฺตวโจ

สุตฺตํ โภณโต มม เอกวาญญํ
 อมฺหาก พุทฺโธ อหุ ชฺชติวาโท

๑๖๓] มหาปรีณิพพานสูตรํ อฏฺฐภาณเจวํ ภควโต สรรวิภาโค ๑๘๓

น ทิ สารุขํ อุตฺตมปฺภุคฺคตํ
สรวฺรภาเค สีย สํปฺปหาโร ฯ
สพฺเพ ว โภณโต สหิตา สํมคฺคา
สํโมทमानา กโรมฺหุสฺส ภาเค
วิตุฏฺฐาริกา โหนฺตุ ทิสํสุ ญฺปา
พหุ ชนา จกฺขุมโต ปสฺสนาติ ฯ

[๑๕๘] เตนทิ พฺราหฺมณํ ตฺวณฺเจว ภควโต สรรวานิ อฏฺฐชา
สํ สํวิภคฺตํ วิภชาหํติ ฯ เอวํ โภติ เอวํ โภติ ไซ โทโน
พฺราหฺมणे เตสํ สงฺฆานํ คณานํ ปญฺจิสฺสณฺติวฺวา ภควโต สรรวานิ
อฏฺฐชา สํ สํวิภคฺตํ วิภชิตฺวา เต สงฺฆเ คณเ เอกทฺโวจ
อิมํ เม โภณโต คฺมุพฺพิ เทนฺตุ อหํ คฺมุพฺสํ ญฺปนฺจ มหณฺจ
กริสฺสํมาติ ฯ อทฺสฺ ไซ เต โทณฺเสสํ พฺราหฺมณสฺส คฺมุพฺพิ ฯ

[๑๖๐] อสฺสํสํ ไซ นีปฺพลิจนฺยา โมรียา ภควา ทิร กุสฺสินารายํ
ปรีณิพฺพุตฺติ ฯ อถ ไซ นีปฺพลิจนฺยา โมรียา โทสินารกานํ มลฺลฺลํ
คฺคํ ปาแหสํ ภควา นี ฆคฺคิโย มยฺมํ ฆคฺคิยา มยฺมํ อรหาม
ภควโต สรรวานํ ภากํ มยฺมํ ภควโต สรรวานํ ญฺปนฺจ มหณฺจ
กริสฺสํมาติ ฯ นตฺถิ ภควโต สรรวานํ ภาโค วิภคฺตานิ ภควโต
สรรวานิ อิตฺถํ องฺคารํ หรธาติ ฯ เต ตโต องฺคารํ อาหริสฺสฺ ฯ

[๑๖๑] อถ ไซ ราชสา มาคฺโข อชาตสฺสคฺคฺ เวเทหิปปคฺคฺโต ราชคฺเห
ภควโต สรรวานํ ญฺปนฺจ มหณฺจ อกาสิ ฯ เวสาสิกา นี จิจฺฉณฺ

เวสาธิยํ ภควโต สรรวํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกํสุ ฯ กามิฉฺวคฺคฺวามี
 สกฺขยา กมิฉฺวคฺคฺกฺกํ ภควโต สรรวํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกํสุ ฯ อตฺต-
 กปฺปกาเม ญฺตโย อตฺตกปฺเป ภควโต สรรวํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกํสุ ฯ
 รามคามาเก โกพฺยา รามคามา ภควโต สรรวํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ
 อกํสุ ฯ เวจฺจํทํโกเม พฺราหฺมโณ เวจฺจํทํเป ภควโต สรรวํ
 ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกาธิ ฯ ปาเวยฺยกาเม มตฺตา ปาเวยํ ภควโต
 สรรวํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกํสุ ฯ โกสินารกาเม มตฺตา กุสินารายํ
 ภควโต สรรวํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกํสุ ฯ โทณเม พฺราหฺมโณ
 คุมฺพสฺส ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกาธิ ฯ มีปฺพลินฺยามี โมริยา มีปฺพลิน-
 ะการานํ ญฺปนฺนํ มหฺนฺจ อกํสุ ฯ อิติ อญฺช สรรวคฺคฺวาปี
 นวโม คุมฺพญฺโป ทสฺโม ะการญฺโป เอเวเมคํ ญฺตปฺพพฺนติ ฯ

[๑๖๒] อญฺชโทณํ จกฺขมโต สรรวํ

สคฺคฺโทณํ ชมฺพทํเป มเหฺนติ

เอกญฺจ โทณํ ปุริสวฺรคฺคฺมสฺส

รามคามา นาคราชา มเหฺนติ ฯ

เอกา หิ ทาชา ติทิเวหิ ปุชฺชิตา

เอกา ปน คนฺธารปุเร มหิยฺยติ

กาตฺยกรญฺโย วิชิตฺเต ปุเนกํ

เอกํ ปุณ นาคราชา มเหฺนติ ฯ

๑ ส. อญฺชสรวคฺคฺวาปญฺจ ฯ

๑๖๒] มหาปริณิพพานสูตรํ ญจภาณวารํ พุทธสารีริกคาถา ๑๘๕

ตัสสํว เตเชน อโย วสุนฺธรา
อายาคเสฏฺฐเจหิ มหี อตฺถกตา
เขวํ อิมํ จกฺขุมโต สรรี
สฺสํกุกคํ สกฺกตสํกุกเตหิ ฯ
เทวินฺทนาคินฺทนวิทปฺปชิตो
มนุสฺสสินฺทเสฏฺฐเจหิ ตเถว ปฺปชิตो
คํ คํ วนฺทถ ปณฺชติกา ภวิตฺวา
พุทฺธา หเว กปฺปสฺสเตหิ ทฺตฺตภาติ ฯ
จตุคฺคาสฺสํมา ทนฺตา เกสา โถมา จ สพุพฺโธ
เทวา หริสฺสํ เอเกกํ จกฺกฺวาพปรมฺปราคิ ฯ
มหาปริณิพพานสูตรํ นิฏฺฐิตํ คติโย ฯ

มหาสุทสุสนสุตฺตํ

[๓๖๓] เอมฺไม สุตํ ฯ เอกํ สมํ ภควา กุสินารายํ วิหริ
อุปวตฺตเน มถฺตานํ ตํถวเน อนฺตเว ยมกํถาณํ ปรีนิพฺพาน-
สมเย ฯ อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท येन ภควา เทนฺปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ
นิสินฺโน โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ มา ภนฺเต
ภควา อิมสฺมิ ชฺชุตฺถกนฺครเก ชฺชชฺชกตฺถกนฺครเก สํชานกนฺครเก ปรี-
นิพฺพายิ สํนฺติ ภนฺเต อญฺเญวานิ มหानฺครานิ เสยฺยถํ จมฺปา
ราชคหํ สํวตฺถํ สํเกตํ โกสํมํพํ พวราณสํ เอตฺถ ภควา
ปรีนิพฺพายตฺถ เอตฺถ พหุ ชฺชตฺถิยมหาสํถา พฺราหฺมณเมมหาสํถา
คหปติมหาสํถา ตถาคเต อภิปฺปสฺสนา เต ตถาคตสฺส สํวํปฺปํ
กิสฺสํนฺตํติ ฯ มา เหวํ อานนฺท อวจ ชฺชุตฺถกนฺครกํ ชฺชชฺชกตฺถกนฺครกํ
สํชานกนฺครนฺติ ฯ ภูตปฺพฬํ อานนฺท ราชา มหาสุทสุสนฺโน นาม
อโหสิ ชฺชตฺถิโย มุทฺธาวสฺสิตฺโต จาตุรฺนฺโต วิชิตาวํ ชนปทญฺจา-
วริยปฺปตฺโต ฯ รณฺโณ อานนฺท มหาสุทสุสนฺตสฺส อयํ กุสินารา
กุสํวตฺตํ นาม ราชนํ อโหสิ ฯ ปฺรตฺถิเมน จ ปจฺฉิเมน จ
ทฺวาทสโยชนานิ อายาเมน อุตฺตเรน จ ทกฺขิเณน จ สํตฺถโยชนานิ
วิตฺถาเรน กุสํวตฺตํ อานนฺท ราชนํ อิทฺธา เจว อโหสิ ฝัตา
จ พหุชฺชา จ อากิณฺณมนุสฺสา จ สํกิกฺขว จ ฯ เสยฺยถาบี

๑๖๓] มหาสุทนต์สุตฺตํ ปจฺจมาณเวรํ กุสฺสาวตํราชธานีคคา ๑๘๗

อาณนฺท เทวานํ อาถกมฺพทา นาม ราชธานี อิทฺธา เจว อโหสิ
มฺคตา จ พหุชฺชา จ อากิณฺณยถฺธา จ สุกฺกิชา จ เอวเมว
โธ อาณนฺท กุสฺสาวตํ ราชธานี อิทฺธา เจว อโหสิ มฺคตา จ พหุชฺชา
จ อากิณฺณมฺพสุตฺตา จ สุกฺกิชา จ ฯ กุสฺสาวตํ อาณนฺท ราชธานี
ทสฺสี สทฺเทหิ อวิวิตฺตา อโหสิ ทิวา เจว รัตฺติ จ เสยฺยถัก
หคฺคิธสฺสทฺเทน อสฺสสสฺสทฺเทน วมสฺสทฺเทน เภริสสฺสทฺเทน มุทฺติงคสฺสทฺเทน
วณฺณสสฺสทฺเทน คิตฺตสฺสทฺเทน สมฺมสสฺสทฺเทน คาสสฺสทฺเทน อสฺส ปิวด
ชาทถาติ ทสฺสเมน สทฺเทน ฯ กุสฺสาวตํ อาณนฺท ราชธานี สคฺคหิ
ปาการเวหิ ปริกฺขิตฺตา อโหสิ เอโก ปากาโร โสวณฺณมโย
เอโก ฐบฺบิมโย เอโก เวฬุริยมโย เอโก ผลิกมโย เอโก
โถหิตฺตมโย เอโก มสฺสารคฺคตฺตมโย เอโก สฬฺพรัตนมโย ฯ
กุสฺสาวตฺติยา อาณนฺท ราชธานียา จคฺคณฺโณ วณฺณณํ ทวารานิ อเหตุ
เอกํ ทวารํ โสวณฺณมยํ เอกํ ฐบฺบิมยํ เอกํ เวฬุริยมยํ เอกํ
ผลิกมยํ ฯ เอกเมกสฺสํ ทฺวารเ สคฺคต สคฺคต เอสีกา นิชาตา
อเหตุ คิโปริสฺสคา คิโปริสฺสํ นิชาตา ทฺวารทสโปริสา อุพฺเพเรน ฯ
เอกา เอสีกา โสวณฺณมยา เอกา ฐบฺบิมยา เอกา เวฬุริยมยา
เอกา ผลิกมยา เอกา โถหิตฺตมยา เอกา มสฺสารคฺคตฺตมยา
เอกา สฬฺพรัตนมยา ฯ กุสฺสาวตํ อาณนฺท ราชธานี สคฺคหิ คาส-
ปนฺตฺติหิ ปริกฺขิตฺตา อโหสิ เอกา คาสปนฺตฺติ โสวณฺณมยา เอกา
ฐบฺบิมยา เอกา เวฬุริยมยา เอกา ผลิกมยา เอกา โถหิตฺตม-

มยา เอกา มถารกตมยา เอกา สพุพพคนมยา ฯ โสวณฺณ-
 มยสูตร คาทสูตร โสวณฺณมโย ชนฺโห อโหสิ ฐมฺมมยานิ ปคฺคตานิ
 จ ผลานิ จ ฯ ฐมฺมมยสูตร คาทสูตร ฐมฺมมโย ชนฺโห อโหสิ
 โสวณฺณมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ฯ เวพฺพียสูตร คาทสูตร
 เวพฺพียมโย ชนฺโห อโหสิ ผลิกมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ฯ
 ผลิกมยสูตร คาทสูตร ผลิกมโย ชนฺโห อโหสิ เวพฺพียมยานิ
 ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ฯ โลหิตกมยสูตร คาทสูตร โลหิตกมโย
 ชนฺโห อโหสิ มถารกตมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ฯ มถาร-
 กตมยสูตร คาทสูตร มถารกตมโย ชนฺโห อโหสิ โลหิตก-
 มยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ฯ สพุพพคนมยสูตร คาทสูตร สพุพ-
 พคนมโย ชนฺโห อโหสิ สพุพพคนมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ
 จ ฯ คาสํ ไซ ปนํนท คาทปนฺตํ วาเทริตานํ สทฺโท อโหสิ
 วคฺค จ รัชฌิโย จ กมฺมณฺนิโย จ มทฺธิโย จ ฯ เสยฺยถาบี
 ธานนท ปณฺจจฺจิกสูตร ฐมฺมยสูตร สุวณฺณสูตร สุปฺปฏิตาฬิยสูตร กุสฺสเดหิ
 สูตรมนฺนาทคฺคตํ สทฺโท โหติ วคฺค จ รัชฌิโย จ กมฺมณฺนิโย จ
 มทฺธิโย จ เอวเมว ไซ ธานนท คาสํ คาทปนฺตํ วาเทริตานํ
 สทฺโท อโหสิ วคฺค จ รัชฌิโย จ กมฺมณฺนิโย จ มทฺธิโย จ ฯ
 เย ไซ ปนํนท เตน สมเยน กุสฺสวตฺติยา ราชธานียา ชุคฺคตา
 อเหตุํ โสณฺหา มีปาสา เตะ คาสํ คาทปนฺตํ วาเทริตานํ

๑ ตี. สูตรมนฺนาทคฺคตํ ฯ

๑๖๔] มหาสุทนต์สุตฺตํ ปจฺมภาณวารํ จกฺกกรตฺนํ ปาตุภาวกถา ๑๘๘

สทฺเทน ปริจาเรสํ ฯ

[๑๖๔] ราชา อานนฺท มหาสุทนต์โน สทฺตฺติ รตฺเนหิ สมนฺนา-
คโค อโหสิ จตุหิ ๑ อิทฺธีหิ ฯ กตฺเมหิ สทฺตฺติ ฯ

อิชานนฺท รมฺโฆ มหาสุทนต์นํ สทฺทฺโปสเถ ปณฺณเร
สํสํหาตฺตํ อฺโปสติกตฺตํ อฺปฺริปาสาทวรคตฺตํ ทิพฺพํ จกฺกกรตฺนํ
ปาตุโรหสิ สหสฺสํวํ สเนมิกํ สนาภิกํ สพุพการปริปฺรํ ทิสฺวา
รมฺโฆ มหาสุทนต์นํ เอตทโหสิ สํคํ โฆ ปเนตํ^๑ ยสฺส
รมฺโฆ สทฺตฺติยสฺส มุทฺทาวาสิตฺตสฺส สทฺทฺโปสเถ ปณฺณเร สํส-
นฺหาตฺตํ อฺโปสติกตฺตํ อฺปฺริปาสาทวรคตฺตํ ทิพฺพํ จกฺกกรตฺนํ ปาตุ-
ภวติ สหสฺสํวํ สเนมิกํ สนาภิกํ สพุพการปริปฺรํ โส โหติ ราชา
จกฺกกวตฺตํ อสฺสํ นุ โฆ อหํ ราชา จกฺกกวตฺตํ ฯ อถ โฆ
อานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน อญฺชํยาสนา เอกํ อุตฺตฺตราสงฺกํ
กิริตฺวา วาเมน หตฺถेณ สฺวณฺณมิงฺคารํ คเหตฺวา ทฏฺธิเนน หตฺถेณ
จกฺกกรตฺนํ อพฺภูกิรี ปวตฺตตุ ภวํ จกฺกกรตฺนํ อภิวินาตุ ภวํ
จกฺกกรตฺนนฺติ ฯ อถ โฆ ตํ อานนฺท จกฺกกรตฺนํ ปฺรตฺติมทิสํ ปวตฺตติ ฯ
อนฺทเว^๒ ราชา มหาสุทนต์โน สทฺธิ จตุรํภินิยา เสนาย ฯ ยสฺมิ
โฆ ปณานนฺท ปเทเส จกฺกกรตฺนํ ปติญฺจาสิ คคฺถ ราชา มหา-
สุทนต์โน วาสํ อฺปคจฺฉิ สทฺธิ จตุรํภินิยา เสนาย ฯ เย โฆ
ปณานนฺท ปฺรตฺติมา ย ทิสาย ปฏฺวิราชาโน เค รasan มหาสุทนต์นํ

๑ ส. ปน เมตํ ฯ ๒ ส. อนฺทเว ฯ

อุปลงฺกมิตฺวา เอวมาหุสุ เอहि โข มหาราช สุวาคํ มหาราช
 สกํ เต มหาราช อนุสาส มหาราชาคิ ฯ ราชา มหาสุทฺธสฺสโน
 เอวมาห ปาโณ น หนฺตพฺโพ อทินฺนํ นาทาตพฺพํ กาเมสุ
 มิจฺฉา น จริตพฺพา มุสา น ภาสีตพฺพา มชฺชํ น ปาตพฺพํ
 ยถาภุคฺคณฺจ ภุคฺชณฺทํ ฯ เย โข ปนानนฺท ปฺรตฺติมา ย ทิสาย
 ปฏฺวีราชานํ เต รณฺโณ มหาสุทฺธสฺสโน อนุยฺยตา อเหตุ ๑
 อถ โข ตํ อานนฺท จกฺกนฺตํ ปฺรตฺติมํ สมฺมทํ อชฺโฌคาเหตุวา
 ปจฺจุตฺตริตฺวา ทกฺขิณํ ทิสํ ปวตฺตติ ทกฺขิณํ สมฺมทํ อชฺโฌ-
 คาเหตุวา ปจฺจุตฺตริตฺวา ปจฺฉิมํ ทิสํ ปวตฺตติ ปจฺฉิมํ สมฺมทํ
 อชฺโฌคาเหตุวา ปจฺจุตฺตริตฺวา อุตฺตรํ ทิสํ ปวตฺตติ ๑ อนุเทว
 ราชา มหาสุทฺธสฺสโน สทฺธิ จตุรํคินฺยา เสนาย ๑ ยสฺมิ โข
 ปนानนฺท ปเทเส จกฺกนฺตํ ปตฺติจฺจาสี ตตฺถ ราชา มหาสุทฺธสฺสโน
 วาสํ อุปกจฺฉิ สทฺธิ จตุรํคินฺยา เสนาย ๑ เย โข ปนानนฺท
 อุตฺตราย ทิสาย ปฏฺวีราชานํ เต ราชานํ มหาสุทฺธสฺสนํ อุป-
 ลงฺกมิตฺวา เอวมาหุสุ เอहि โข มหาราช สุวาคํ มหาราช
 สกํ เต มหาราช อนุสาส มหาราชาคิ ฯ ราชา มหาสุทฺธสฺสโน
 เอวมาห ปาโณ น หนฺตพฺโพ อทินฺนํ นาทาตพฺพํ กาเมสุ
 มิจฺฉา น จริตพฺพา มุสา น ภาสีตพฺพา มชฺชํ น ปาตพฺพํ
 ยถาภุคฺคณฺจ ภุคฺชณฺทํ ฯ เย โข ปนानนฺท อุตฺตราย ทิสาย

๑๖๖] มหาสุทนต์สนุคฺคํ ปจฺมภาณวารํ หตฺถิรตนํ ปาตุภาวกกา ๒๐๓

ปฏิวราชาโน เต รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ อนนฺตนา อเหตุํ ฯ
อถ ๒ คํ อานนฺท จกฺกกรตฺนํ สฺมุตฺตปฺปริญํ ปจฺฉิ อภิวชิตฺวา
กุสํวตฺติ ราชานํ ปจฺจกนฺตฺวา รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ อนนฺเต-
ปฺรทฺวารเ อคฺคกรณปมฺุชเ อกฺขาทํ มณฺเณ อฏฺฐาสิ รณฺโณ
มหาสุทนต์สนุคฺคํ อนนฺเตปฺรํ อุปลกฺยมานํ ฯ รณฺโณ อานนฺท มหา-
สุทนต์สนุคฺคํ เอวรูปํ จกฺกกรตฺนํ ปาตุโรหิ ฯ

[๑๖๕] ปุณ จปฺริ อานนฺท รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ หตฺถิรตฺนํ
ปาตุโรหิ สํพฺพุเสโต สคฺคตปฺปติฏฺฐิ อิทฺธิมา เวหาสงฺกโม
อุปลโต นาม นาคราชา ฯ ทิสฺวา รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ
จิตฺตํ ปสฺสีทิ ภาทฺทกํ วต โภ หตฺถิยานํ สํเจ ทมถิ อุเปยฺยาติ ฯ
อถ ๒ คํ อานนฺท หตฺถิรตฺนํ เสยฺยถาปํ นาม ภาทฺโท หตฺถา-
ชานํโย ทมฺรตฺตํ สฺปฺริทฺนโต เอวเมว ทมถิ อุปลกฺจฺฉิ ฯ ภูต-
ปฺพุพฺพิ อานนฺท ราชา มหาสุทนต์สนุคฺคํโน ตเมว หตฺถิรตฺนํ วมฺสงฺมาโน
ปฺพุพฺพนุสฺสมยํ อภิวชิตฺวา สฺมุตฺตปฺปริญํ ปจฺฉิ อนฺยายิตฺวา กุสํวตฺติ
ราชานํ ปจฺจกนฺตฺวา ปาตุราชสมกาสิ ฯ รณฺโณ อานนฺท มหา-
สุทนต์สนุคฺคํ เอวรูปํ หตฺถิรตฺนํ ปาตุโรหิ ฯ

[๑๖๖] ปุณ จปฺริ อานนฺท รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ อสฺสํรตฺนํ
ปาตุโรหิ สํพฺพุเสโต กากสฺสํสํ มุณฺษเกสํ อิทฺธิมา เวหาสงฺกโม
วธาโก นาม อสฺสํราชา ฯ ทิสฺวา รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ
จิตฺตํ ปสฺสีทิ ภาทฺทกํ วต โภ อสฺสํยานํ สํเจ ทมถิ อุเปยฺยาติ ฯ

อถโฆ ตัง อานนท อตฺตตณฺ ฌยฺยถาปํ นาม ภทฺโท อตฺตสาขานํ โย
 ที่ชรตํ ตํปริทนฺโต เอวเมว ทมถํ อปฺภจฺจติ ฯ ภูตปุพฺพํ อานนท
 ราชฯ มหาตฺตตฺตโน ตเมว อตฺตตณฺ ฌมํสาโน ปุพฺพณฺหตฺมยํ
 อภิรฺหิตฺวา สํมุตฺตปฺริยนฺตํ ปจฺจวํ อนฺยาเยตฺวา กุสํวตฺติ ราชฯ นํ
 ปจฺจกนฺตฺวา ปาตฺราสํกาสี ฯ รมฺโฆ อานนท มหาตฺตตฺตตฺต
 เอวรูปํ อตฺตตณฺ ปาตฺรโหสี ฯ

[๑๖๗] ปุณ จปรํ อานนท รมฺโฆ มหาตฺตตฺตตฺต มณิรตณํ
 ปาตฺรโหสี มณิเวฬุริโย ตํโก ชาติมา อฏฺฐํโส ตํปริกมฺมกโค
 อจฺจโน วิปฺปสฺสนโน สํพพาการสํปนฺโน ฯ ตตฺส โฆ ปนํนท
 มณิรตณฺตํ อภาฯ สมนฺตา โยชนํ ฌฺญา อโหสี ฯ ภูตปุพฺพํ
 อานนท ราชฯ มหาตฺตตฺตโน ตเมว มณิรตณํ ฌมํสาโน จตฺตฺรจฺจินํ
 เสนํ สํนฺนยฺหิตฺวา มณฺธิ รชคํ อโรเปตฺวา รตฺตฺนรการติมิสํยํ
 ปายาสี ฯ เย โฆ ปนํนท สมนฺตา คามา อหฺลํ เต โยภาเสน
 กมฺมมฺเต ปโยเชตฺถํ ทิวาติ มณฺณมานา ฯ รมฺโฆ อานนท มหา-
 ตฺตตฺตตฺต เอวรูปํ มณิรตณํ ปาตฺรโหสี ฯ

[๑๖๘] ปุณ จปรํ อานนท รมฺโฆ มหาตฺตตฺตตฺต อิตฺถิ-
 รตณํ ปาตฺรโหสี อภิรฺพา ทตฺตํนํยา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณ-
 ปกฺขรตาย สมนฺนาคตา นาทิตฺตมา นาทิรตฺตสา นาทิกิตฺสา นาทิกฺกตา
 นาทิกภาพิกา นาจฺโจทาทา อติกกนฺตา มนุสฺสํวณฺณํ อปฺปตฺตา
 ทิพฺพวณฺณํ ฯ ตตฺส โฆ ปนํนท อิตฺถิรตณฺตํ เอวรูปํ กาย-

๑๖๘] มหาสุทนต์สนุ์คํ ปจิมภาณวารํ คหปติรัตนสุ์คํ ปาตุภาวกถา ๒๐๓

สมุณฺโส โหติ เสยฺยถาปํ นาม ตฺวํบีจโน วา กปฺปาสบีจโน
วา ๑ ตสุ์คํ ๒ ปนํนทํ อิตฺถํรัตนสุ์คํ สํเต อุนฺหานิ กตฺตานิ
โหนติ อุนฺเห สํตานิ ๑ ตสุ์คํ ๒ ปนํนทํ อิตฺถํรัตนสุ์คํ
กายโต จนฺทนคฺคฺโข วายคิ มฺขโต อฺปฺปตคฺคฺโข ๑ คํ ๒
ปนํนทํ อิตฺถํรัตนํ รมฺโฆ มหาสุทนต์สนุ์คํ ปุพฺพพฺพชํยํ อโหสิ
ปจฺฉาณิปาติํ กํการปฺปิตํวํ นนาปจาวํ นียวาณํ ๑ คํ ๒
ปนํนทํ อิตฺถํรัตนํ ราชานํ มหาสุทนต์สนุ์คํ มนสาปํ โน อติจาวํ
กฺโข ปน กายน ๑ รมฺโฆ ปนํนทํ มหาสุทนต์สนุ์คํ เอวรฺูปํ
อิตฺถํรัตนํ ปาตุโรหิ ๑

[๑๖๙] ปุณ จปํ อานนท รมฺโฆ มหาสุทนต์สนุ์คํ คหปติรัตนํ
ปาตุโรหิ ๑ ตสุ์คํ กมฺมวิปากํ ทิพฺพจกฺขํ ปาตุโรหิ เยน
นํสํ ปสฺสํติ สํสํมิกมฺมํ อสํสํมิกมฺมํ ๑ สํ ราชานํ มหาสุทนต์สนุ์คํ
อฺปฺปสํกมิตฺวา เอวมาห อปฺโปสํสํโก ตวํ เทว โหติ อหํ
เต ชเนน ชนกรณํยํ กริสํสํมํติ ๑ ภูตปุพฺพํ อานนท ราชานํ
มหาสุทนต์สนุ์คํ ตเมว คหปติรัตนํ วํสํมาโน นาวํ อภิรํหิตฺวา
มชฺเช คจฺจาย นทียา สํคํ โอคาหิตฺวา คหปติรัตนํ เอตทวโจ
อตุโธ เม คหปติ หิรณฺยสฺสวณฺเณนาติ ๑ เตนํหิ มหาราช เอกคํวํ
นาวํ อฺเปตฺติ ๑ อีเชว เม คหปติ อตุโธ ว หิรณฺยสฺสวณฺเณนาติ ๑
อถ ๒ คํ อานนท คหปติรัตนํ อฺโกหิ หตฺเทหิ อุกํ โอมสํติวา
ปฺวํ หิรณฺยสฺสวณฺเณนํสํ กุมภํ อุกฺขริตฺวา ราชานํ มหาสุทนต์สนุ์คํ

เอตทโวจ อตเมตฺตาวตฺตา มหाराช กตเมตฺตาวตฺตา มหาราชาทิ ฯ
 ราชา มหาสุทฺถสฺสโน เอวมาห อตเมตฺตาวตฺตา คหปติ กต-
 เมตฺตาวตฺตา คหปติ ปุชิตเมตฺตาวตฺตา คหปตฺติ ฯ รมฺโฆ อานนฺท
 มหาสุทฺถสฺสโน เอวรูปิ คหปติรตฺถํ ปาตุรโหสิ ฯ

[๑๗๐] ปุณ จปรํ อานนฺท รมฺโฆ มหาสุทฺถสฺสโน ปริณายก-
 รตฺถํ ปาตุรโหสิ ปรนฺทิตฺโต วิยตฺโต เมชาวํ ปฏฺฐิตฺโต ราชาณํ มหา-
 สุทฺถสฺสโน อูเปยฺยาเปตฺตพฺพิ อูเปยฺยาเปตฺตุ อูเปยฺยาเปตฺตพฺพิ อูเปยฺยา-
 เปตฺตุ จเปตฺตพฺพิ จเปตฺตุ ฯ โส ราชาณํ มหาสุทฺถสฺสโน อุปสงฺกมิตฺวา
 เอวมาห อปฺโปสฺสสุกฺโก ตวํ เทว โหหิ อหมนุสํสํสํสํมํติ ฯ
 รมฺโฆ อานนฺท มหาสุทฺถสฺสโน เอวรูปิ ปริณายกรตฺถํ ปาตุ-
 รโหสิ ฯ ราชา อานนฺท มหาสุทฺถสฺสโน อิมํหิ สคฺคหิ รตฺถเนหิ
 สมนฺนาคโต อโหสิ ฯ

[๑๗๑] ราชา อานนฺท มหาสุทฺถสฺสโน จตุหิ อิทฺถํหิ สมนฺนาคโต
 โหติ ฯ กตมาหิ จตุหิ อิทฺถํหิ ฯ

อิธานนฺท ราชา มหาสุทฺถสฺสโน อภิรุโป อโหสิ ทสฺสํนํโย
 ปาสาทิโก ปรมาย วณฺณนโปกฺขรตฺตาย สมนฺนาคโต อติวิย อณฺเวยหิ
 มนุสฺสํเสหิ ฯ ราชา อานนฺท มหาสุทฺถสฺสโน อิมาย ปจฺมาย อิทฺธิยา
 สมนฺนาคโต อโหสิ ฯ

[๑๗๒] ปุณ จปรํ อานนฺท ราชา มหาสุทฺถสฺสโน ทิฆายุกฺโก
 อโหสิ จิรญฺจิตฺติโก อติวิย อณฺเวยหิ มนุสฺสํเสหิ ฯ ราชา อานนฺท

มหาสุทนต์โน อิมาย ทุตติยาย อิทธิยา สมนนาคโต อโหสิ ฯ

[๓๗๓] ปุณ จปวํ อานนท ราชา มหาสุทนต์โน อปฺปาปาโห
อโหสิ อปฺปาตงฺโก สมนเวปากินิยา คหณิยา สมนนาคโต นาคิสํคาย
นาจุจฺจนฺทหาย อติวีย อณฺเณหิ มนุสฺสํเตหิ ฯ ราชา อานนท มหา
สุทนต์โน อิมาย คติยาย อิทธิยา สมนนาคโต อโหสิ ฯ

[๓๗๔] ปุณ จปวํ อานนท ราชา มหาสุทนต์โน พุราหุมน-
คหปติกานํ บิโย อโหสิ มนาโป ฯ เสยฺยถาปํ อานนท บิศา
ปุตฺตํ บิโย โหติ มนาโป เอวเมว โห อานนท ราชา
มหาสุทนต์โน พุราหุมนคหปติกานํ บิโย อโหสิ มนาโป ฯ
รณฺโณ ปน อานนท มหาสุทนต์สนสุตฺตํ พุราหุมนคหปติกา บิยา
อหฺลํ มนาปา ฯ เสยฺยถาปํ อานนท บิศา ปุตฺตา บิยา โหนติ
มนาปา เอวเมว โห อานนท รณฺโณปํ มหาสุทนต์สนสุตฺตํ พุราหุมน-
คหปติกา บิยา อหฺลํ มนาปา ฯ ภูตปุพฺพํ อานนท ราชา มหา
สุทนต์โน จตุรงฺกนิยา เสนาย อญฺยานภุมิ นิยฺยาสิ ฯ อถโห
อานนท พุราหุมนคหปติกา ราชานํ มหาสุทนต์สนํ อุปสงฺกมิทฺวา
เอวมาหํสู อตฺรมาโน เทว ยาทิ ยถา คํ มยํ จิรตฺรํ ปสฺสเสยฺยา-
มาติ ฯ ราชานํ อานนท มหาสุทนต์สนํ สํวฏฺโถ อามนฺเตสิ อตฺร-
มาโน สํวฏฺโถ วกํ เปเสหิ ยถา อหํ พุราหุมนคหปติเก จิรตฺรํ
ปสฺสเสยฺยมนฺติ ฯ ราชา อานนท มหาสุทนต์สนํ อิมาย จตุตฺตถาย
อิทธิยา สมนนาคโต อโหสิ ฯ ราชา อานนท มหาสุทนต์สนํ

อิมานิ จตุหิ อิทฺธิ สมนฺนาคโต อโหสิ ฯ

[๑๗๕] อถ โส อานนฺท รมฺโฆ มหาสุทฺถสฺนสฺส เอตทโหสิ
 ยนฺนุนาหิ อิมาสฺส คาทนฺตริกาสุ ฌนฺตเต ฌนฺตเต ปุทฺทรวณฺโณ
 มาเปยฺยนฺติ ฯ มาเปสิ โส อานนฺท ราชานํ มหาสุทฺถสฺนสฺส คาสฺส
 คาทนฺตริกาสุ ฌนฺตเต ฌนฺตเต ปุทฺทรวณฺโณ ฯ คา โส ปนฺนนฺท
 ปุทฺทรวณฺโณ จตุทฺถํ วนฺณณํ อิทฺฐกาหิ จิตฺตา อเหตุํ เอกา
 อิทฺฐกา ไสวณฺณมยา เอกา ฐมฺมมยา เอกา เวพฺพิมยา เอกา
 ผลิกมยา ฯ คาสฺส โส ปนฺนนฺท ปุทฺทรวณฺโณ จตุทฺทวํ ไสฺปาณานิ
 อเหตุํ จตุทฺถํ วนฺณณํ เอกํ ไสฺปาณํ ไสวณฺณมยํ เอกํ
 ฐมฺมมยํ เอกํ เวพฺพิมมยํ เอกํ ผลิกมยํ ฯ ไสวณฺณมยสฺส
 ไสฺปาณสฺส ไสวณฺณมยา ฌมฺภา อเหตุํ ฐมฺมมยา สฺสจฺจโย จ
 อุนฺหิสฺสณฺจ ฯ ฐมฺมมยสฺส ไสฺปาณสฺส ฐมฺมมยา ฌมฺภา อเหตุํ
 ไสวณฺณมยา สฺสจฺจโย จ อุนฺหิสฺสณฺจ ฯ เวพฺพิมยสฺส ไสฺปาณสฺส
 เวพฺพิมมยา ฌมฺภา อเหตุํ ผลิกมยา สฺสจฺจโย จ อุนฺหิสฺสณฺจ ฯ
 ผลิกมยสฺส ไสฺปาณสฺส ผลิกมยา ฌมฺภา อเหตุํ เวพฺพิมมยา
 สฺสจฺจโย จ อุนฺหิสฺสณฺจ ฯ คา โส ปนฺนนฺท ปุทฺทรวณฺโณ ทฺวํหิ
 เวทิกาทิ ปริกฺขิตฺตา อเหตุํ เอกา เวทิกา ไสวณฺณมยา เอกา
 ฐมฺมมยา ฯ ไสวณฺณมยาย เวทิกาย ไสวณฺณมยา ฌมฺภา อเหตุํ
 ฐมฺมมยา สฺสจฺจโย จ อุนฺหิสฺสณฺจ ฯ ฐมฺมมยาย เวทิกาย ฐมฺมมยา
 ฌมฺภา อเหตุํ ไสวณฺณมยา สฺสจฺจโย จ อุนฺหิสฺสณฺจ ฯ อถ โส

๓๗๖] มหาสุทนต์สนฺตํ ปจฺมภาณวารํ พุราหุมนคหปติกกถา ๒๐๗

อานนท รมฺโฆ มหาสุทนต์สนฺตํ เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ อิมาสฺ
โปกฺขรณฺตีสุ เหวรูปํ มาถํ โรปาเปยฺยํ อูปฺปลํ ปทุมํ กุมฺภํ
ปฺนุทวํภํ สฺพไฟฺคฺคํ สฺพพฺชนฺตํ อนาวจฺจุนฺติ ฯ โรปาเปสิ โห
อานนท ราชา มหาสุทนต์สนฺโต ตาสฺ โปกฺขรณฺตีสุ เหวรูปํ มาถํ
อูปฺปลํ ปทุมํ กุมฺภํ ปฺนุทวํภํ สฺพไฟฺคฺคํ สฺพพฺชนฺตํ อนาวจฺจุนฺติ ฯ
อถโห อานนท รมฺโฆ มหาสุทนต์สนฺตํ เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ
อิมาสฺ โปกฺขรณฺตีสุ ตํเร นฺหาปเก ปฺริเต จเปยฺยํ เย อากคาคคํ
ชนํ นฺหาเปสฺสนฺตํติ ฯ จเปสิ โห อานนท ราชา มหาสุทนต์สนฺโต
ตาสฺ โปกฺขรณฺตีสุ ตํเร นฺหาปเก ปฺริเต เย อากคาคคํ ชนํ
นฺหาเปสฺส ฯ อถโห อานนท รมฺโฆ มหาสุทนต์สนฺตํ เอตทโหสิ
ยนฺนุนาหํ อิมาสฺ โปกฺขรณฺตีสุ ตํเร เหวรูปํ ทานํ ปฏฺจเปยฺยํ อนนํ
อนนฺตฺตํ ปานํ ปานนฺตฺตํ วตฺถํ วตฺถนฺตฺตํ ยานํ
ยานนฺตฺตํ สยนํ สยนนฺตฺตํ อิตฺถํ อิตฺถนฺตฺตํ หิรณฺณํ
หิรณฺณนฺตฺตํ สฺวณฺณํ สฺวณฺณนฺตฺตํ ฯ ปฏฺจเปสิ โห
อานนท ราชา มหาสุทนต์สนฺโต ตาสฺ โปกฺขรณฺตีสุ ตํเร เหวรูปํ ทานํ
อนนํ อนนฺตฺตํ ปานํ ปานนฺตฺตํ วตฺถํ วตฺถนฺตฺตํ
ยานํ ยานนฺตฺตํ สยนํ สยนนฺตฺตํ อิตฺถํ อิตฺถนฺตฺตํ
หิรณฺณํ หิรณฺณนฺตฺตํ สฺวณฺณํ สฺวณฺณนฺตฺตํ ฯ

[๓๗๖] อถโห อานนท พุราหุมนคหปติกา ปหุคํ สํปเตยฺยํ
อาทาย ราชานํ มหาสุทนต์สนํ อูปสงฺกมิตฺวา เหวมาหํสุ อิทํ เทว

ปหูคํ สํปเตยฺยํ เทวสุเสวํ อุกุทิสฺส อากคํ คํ เทโว ปฏิคุ-
 คณหาตุติ ฯ อถ โภ มมมิตํ ปหูคํ สํปเตยฺยํ ชมฺมิเกน
 พตฺตินา อภิสงฺขคํ คํ โว โหตุ อิตฺ ๑ ภิชฺโย หรธาติ ฯ
 เต รณฺเวย ปฏิภินฺตฺตา เอกมณฺคํ อปฺกมฺมํ เอวํ สํมจิณฺเศสฺสุ
 น โห เอวํ อมฺหากํ ปฏิรูปํ ยํ อิมานิ สํปเตยฺยานิ ปุณฺเทว
 สกฺกานิ ชฺรวานิ ปฏิหาเรยฺยาม ยนฺนุน มยํ รณฺโวย มหาสุทฺธสฺสนฺตฺส
 นิเวสํ มาเปยฺยามาติ ฯ เต ราชานํ มหาสุทฺธสฺสนํ อุปสงฺกมิคฺวา
 เอวมาหิสฺสุ นิเวสํ เต เทว มาเปยฺยามาติ ฯ อธิวาเสสิ โห
 อานนฺท ราชา มหาสุทฺธสฺสนํ คุณฺहेภาเวน ฯ

[๑๗๗] อถ โห อานนฺท สกฺโก เทวานมฺินฺโห รณฺโวย มหา-
 สุทฺธสฺสนฺตฺส เจตสา เจโตปวิตฺตกฺกมณฺเวย วิสฺสํกมฺมํ เทวปฺตฺติ
 อามนฺเตสิ เอहि คุวํ สํมม วิสฺสํกมฺมํ รณฺโวย มหาสุทฺธสฺสนฺตฺส
 นิเวสํ มาเปहि ชมฺมํ นาม ปาสาทนฺติ ฯ เอวํ ภทฺทํ ตฺวาติ
 โห อานนฺท วิสฺสํกมฺโม เทวปฺตฺโต สกฺกสฺส เทวานมฺินฺทสฺส
 ปฏิสฺสณฺติคฺวา เสยฺยถาปํ นาม พลฺวา ปุริสํ สํมฺมิณฺชิตํ วา
 พาทํ ปสาเรยฺย ปสํวริคํ วา พาทํ สํมฺมิณฺชเรยฺย เอวเมว
 เทเวสุ ตฺวาคิเสสฺสุ อนฺตรหิโต รณฺโวย มหาสุทฺธสฺสนฺตฺส ปฺรโต
 ปาตุโรหสิ ฯ อถ โห อานนฺท วิสฺสํกมฺโม เทวปฺตฺโต ราชานํ
 มหาสุทฺธสฺสนํ เอตทฺโวจ นิเวสํ เต เทว มาเปสฺสํมามิ ชมฺมํ

๑๗๗] มหาสุทนต์สุตฺตํ ปจฺจมาณวารี ชมฺมปฺปาสาทมาปนกถา ๒๐๘

นาม ปาสาทนฺติ ฯ อธิวาเสถิ โห อานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน
คุณฺทีภาเวน ฯ มาเปเสิ โห อานนฺท วิสฺสํกมฺโม เทวปฺปโต ญโย
มหาสุทนต์สฺส นีเวสํ ชมฺมํ นาม ปาสาทํ ฯ ชมฺโม อานนฺท
ปาสาทो ปุรฺตติเมณ จ ปจฺติเมณ จ โยชนํ อายาเมณ อโหสิ
อุคฺคเรณ จ ทกฺขิเนณ จ อทฺธมฺโยชนํ วิคฺคาเรณ ฯ ชมฺมสฺส
อานนฺท ปาสาทสฺส ติโปริสํ อุจฺจตเรณ วคฺคํ จิตฺ อโหสิ จคฺคณํ
วณฺณานํ อีฏฺฐกาหิ เอกา อีฏฺฐกา โสวณฺณเมया เอกา ฐมฺบิยฺมยา
เอกา เวฬุริยฺมยา เอกา ผลิกมฺยา ฯ ชมฺมสฺส อานนฺท ปาสาทสฺส
จตุรํสํติณฺภสฺสสฺสํ อเหสฺสุ จคฺคณํ วณฺณานํ เอกโก ฅมฺภโก
โสวณฺณมโย เอกโก ฐมฺบิยฺมโย เอกโก เวฬุริยฺมโย เอกโก
ผลิกมโย ฯ ชมฺโม อานนฺท ปาสาทो จคฺคณํ วณฺณานํ ผลเกหิ
สฺนฺนโต อโหสิ เอกํ ผลกํ โสวณฺณมยํ เอกํ ฐมฺบิยฺมยํ เอกํ
เวฬุริยฺมยํ เอกํ ผลิกมยํ ฯ ชมฺมสฺส อานนฺท ปาสาทสฺส จตุวิสฺสํติ-
โสปาณานิ อเหสฺสุ จคฺคณํ วณฺณานํ เอกํ โสปาณํ โสวณฺณมยํ
เอกํ ฐมฺบิยฺมยํ เอกํ เวฬุริยฺมยํ เอกํ ผลิกมยํ ฯ โสวณฺณเมยสฺส
โสปาณสฺส โสวณฺณเมया ฅมฺภา อเหสฺสุ ฐมฺบิยฺมยา สฺสํจิโย จ
อุคฺคหฺสํญจ ฯ ฐมฺบิยฺมยสฺส โสปาณสฺส ฐมฺบิยฺมยา ฅมฺภา อเหสฺสุ
โสวณฺณเมया สฺสํจิโย จ อุคฺคหฺสํญจ ฯ เวฬุริยฺมยสฺส โสปาณสฺส
เวฬุริยฺมยา ฅมฺภา อเหสฺสุ ผลิกมฺยา สฺสํจิโย จ อุคฺคหฺสํญจ ฯ
ผลิกมยสฺส โสปาณสฺส ผลิกมฺยา ฅมฺภา อเหสฺสุ เวฬุริยฺมยา

สุจฺโง จ อฺนุหิณฺณจ ๑ ฐมฺเม อานนฺท ปาสาเท จตุรารฺตติกุฏฺฐา-
 คารสฺสสํณิ อเหสุ จตฺตุนํ วจฺจนานํ เอกํ กุฏฺฐาคารํ โสวณฺณ-
 มยํ เอกํ ฐบิทยมยํ เอกํ เวฬุริยมยํ เอกํ ผลิกมยํ ๑ โสวณฺณ-
 มเย กุฏฺฐาคารเว ฐบิทยมโย ปตฺตงฺโก ปณฺณคฺโค อโหสิ ๑ ฐบิทยมเย
 กุฏฺฐาคารเว โสวณฺณมโย ปตฺตงฺโก ปณฺณคฺโค อโหสิ ๑ เวฬุริย-
 มเย กุฏฺฐาคารเว ฐนฺตมโย ปตฺตงฺโก ปณฺณคฺโค อโหสิ ๑ ผลิก-
 มเย กุฏฺฐาคารเว มถารคตฺตมโย ปตฺตงฺโก ปณฺณคฺโค อโหสิ ๑
 โสวณฺณมยสุตฺต กุฏฺฐาคารสุตฺต ทฺวาเร ฐบิทยมโย คาโต จิโต อโหสิ
 คสุตฺต ฐบิทยมโย ฐนฺโห โสวณฺณมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลตานิ จ ๑
 ฐบิทยมยสุตฺต กุฏฺฐาคารสุตฺต ทฺวาเร โสวณฺณมโย คาโต จิโต อโหสิ
 คสุตฺต โสวณฺณมโย ฐนฺโห ฐบิทยมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลตานิ จ ๑
 เวฬุริยมยสุตฺต กุฏฺฐาคารสุตฺต ทฺวาเร ผลิกมโย คาโต จิโต อโหสิ
 คสุตฺต ผลิกมโย ฐนฺโห เวฬุริยมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลตานิ จ ๑
 ผลิกมยสุตฺต กุฏฺฐาคารสุตฺต ทฺวาเร เวฬุริยมโย คาโต จิโต อโหสิ
 คสุตฺต เวฬุริยมโย ฐนฺโห ผลิกมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลตานิ จ ๑

[๓๗๘] อถโฆ อานนฺท รณฺโฆ มหาสุทฺตฺสณฺนสุตฺต เอตทโหสิ
 ยนฺนุนาหิ มหาวิชฺฐสุตฺต กุฏฺฐาคารสุตฺต ทฺวาเร สัพพะโสวณฺณมยํ
 คาทวนํ มาเปยฺยํ ยคฺคท ทิวาจิหาวํ นิสฺสํทิสฺสํมํติ ๑ มาเปสิ โฆ
 อานนฺท ราชา มหาสุทฺตฺสณฺโน มหาวิชฺฐสุตฺต กุฏฺฐาคารสุตฺต ทฺวาเร

๓ ส. อ. สํวรมโย ๑

สพุพโสวณฺณมยํ ตาถวณํ ยตถ ทิวาวิหารํ นิสฺสํ ๑ ชมฺโม
 อานนฺท ปาสาทํ ทูวํหิ เวทิกาหิ ปริกฺขิตฺโต อโหสิ เอกา
 เวทิกา โสวณฺณมยา เอกา ฐมฺมมยา ๑ โสวณฺณมยาย เวทิกาย
 โสวณฺณมยา ฅมฺภา อเหสุ ฐมฺมมยา สุจฺจโย ๑ อุนฺหิสฺสญฺจ ๑
 ฐมฺมมยาย เวทิกาย ฐมฺมมยา ฅมฺภา อเหสุ โสวณฺณมยา สุจฺจโย
 ๑ อุนฺหิสฺสญฺจ ๑ ชมฺโม อานนฺท ปาสาทํ ทูวํหิ กิํกณฺณิกาเตหิ
 ปริกฺขิตฺโต อโหสิ เอกํ ชาลํ โสวณฺณมยํ เอกํ ฐมฺมมยํ ๑
 โสวณฺณมยสฺส ชาลสฺส ฐมฺมมยา กิํกณฺณิกา อเหสุ ๑ ฐมฺมมยสฺส
 ชาลสฺส โสวณฺณมยา กิํกณฺณิกา อเหสุ ๑ เคสํ ๒ อานนฺท
 กิํกณฺณิกาตานํ วาเตริตานํ สทฺโท อโหสิ วคฺคฺช ๑ รชฺนโย ๑
 กมฺมณฺโย ๑ มทฺธิโย ๑ ๑ เสยฺยถาปํ อานนฺท ปณฺจจฺจิกสฺส
 ศฺรียสฺส สฺสวณฺณสฺส สฺสปฺปฏิตาพิตสฺส กุสฺสเถหิ สฺสสมฺมณฺหาหสฺส สทฺโท
 โหติ วคฺคฺช ๑ รชฺนโย ๑ กมฺมณฺโย ๑ มทฺธิโย ๑ เอวเมว
 ๒ อานนฺท เคสํ กิํกณฺณิกาตานํ วาเตริตานํ สทฺโท อโหสิ
 วคฺคฺช ๑ รชฺนโย ๑ กมฺมณฺโย ๑ มทฺธิโย ๑ ๑ ยะ ๒ ปณานนฺท
 เตน สมฺเยน กุสฺสาวคฺชียา วาชชานียา ชฺชคฺคา อเหสุ โสณฺหา นีปาสา
 เต เคสํ กิํกณฺณิกาตานํ วาเตริตานํ สทฺเทน ปรีจาเรสุ ๑ นิฏฺฐิตो
 ๒ อานนฺท ชมฺโม ปาสาทํ ทูทฺทิกฺโข อโหสิ มุสฺสคิ จกฺขุณิ ๑
 เสยฺยถาปํ อานนฺท วสฺสํ ปจฺฉิเม มาเส สรรทสฺมเย วิสฺสุทฺเท
 อูปวิทฺเท วิคฺควตฺทาเท เทเว อาทิจฺจุ นมํ อพฺภุสฺสํกฺกมาโน

๑๗๘] มหาสุทนต์สนสุตฺตํ ปจิมภาณวารํ ฌมฺมโปกฺขรณํเกลา ๒๑๓

อเหตุํ รุขียมยา สฺสจโย จ อฺณหีสณฺจ ๑ รุขียมยาย เวทิกาย
รุขียมยา ฌมฺภา อเหตุํ โสวณฺณมยา สฺสจโย จ อฺณหีสณฺจ ๑
ฌมฺมา อานนฺท โปกฺขรณํ สฺตคฺคหิ คาทปนฺตํหิ ปริกฺขิตฺตา อโหสิ
เอกา คาทปนฺติ โสวณฺณมยา เอกา รุขียมยา เอกา เวพฺพริย-
มยา เอกา ผลิกมยา เอกา โถหิตฺตฺกมฺยา เอกา มสํารคตฺต-
มยา เอกา สฺพพฺรตฺตมฺยา ๑ โสวณฺณมยฺสฺส คาทสฺส โสวณฺณมโย
ชนฺโฆ อโหสิ รุขียมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ๑ รุขียมยฺสฺส
คாதสฺส รุขียมโย ชนฺโฆ อโหสิ โสวณฺณมยานิ ปคฺคตานิ จ
ผลานิ จ ๑ เวพฺพริยมยฺสฺส คาทสฺส เวพฺพริมโย ชนฺโฆ อโหสิ
ผลิกมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ๑ ผลิกมยฺสฺส คาทสฺส ผลิกมโย
ชนฺโฆ อโหสิ เวพฺพริมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ๑ โถหิตฺตฺกมยฺสฺส
คாதสฺส โถหิตฺตฺกมโย ชนฺโฆ อโหสิ มสํารคตฺตมยานิ ปคฺคตานิ จ
ผลานิ จ ๑ มสํารคตฺตมยฺสฺส คาทสฺส มสํารคตฺตมโย ชนฺโฆ
อโหสิ โถหิตฺตฺกมยานิ ปคฺคตานิ จ ผลานิ จ ๑ สฺพพฺรตฺตมยฺสฺส
คாதสฺส สฺพพฺรตฺตมโย ชนฺโฆ อโหสิ สฺพพฺรตฺตมยานิ ปคฺคตานิ จ
ผลานิ จ ๑ คาสํ ๒ ปนฺนํนท คาทปนฺตํ วาเตริตํ สฺสทฺโท
อโหสิ วคฺค ๑ รชฺนิโย จ กมฺมณฺนิโย จ มทฺธิโย จ ๑ เสยฺยถาปํ
อานนฺท ปณฺจจฺกิสฺส ศฺริยสฺส สฺสวินฺทสฺส สฺสปฺปฏิตาณฺทสฺส กุสฺสเดหิ
สฺสสมฺมณฺหาณฺทสฺส สฺสทฺโท อโหสิ วคฺค ๑ รชฺนิโย จ กมฺมณฺนิโย จ
มทฺธิโย จ เอวเมว ๒ อานนฺท คาสํ คาทปนฺตํ วาเตริตํ

สทฺโท อโหสิ วคฺคุ จ รัชฌิโย จ กมฺมฌิโย จ มทฌิโย จ ฯ
 เย โฆ ปณานนฺท เตน สมฺเยน กุสฺสาวคิยา ราชธานิยา รุคฺคา
 อเหสุํ โสณฺหา ปิปาสา เต คาสํ คาสปนฺตํ ภาเวริตํ
 สทฺเทน ปริจาเรสุํ ฯ นิฏฺฐิเต โฆ ปณานนฺท ฌมฺเม ปาสาเท
 นิฏฺฐิตาย จ ฌมฺมาย ปกฺขรณิยา ราชา มหาสุทฺตฺสนฺโน เย โฆ
 ปณานนฺท เตน สมฺเยน สมนฺเตสุ ภา สมนฺตมฺมคา พุราหฺมณฺเตสุ
 ภา พุราหฺมณฺตมฺมคา เต สพุพฺพกาเมหิ สมนฺตปฺเปตฺวา ฌมฺมํ
 ปาสาทํ อภิรํหิตํ ฯ

ปจฺจมาถวเรวํ ฯ

[๑๗๘] อถ โฆ อานนฺท รมฺโฆ มหาสุทฺตฺสนฺตฺส เอตทโหสิ
 กิสุตฺตํ นุ โฆ เม อิทํ กมฺมสุตฺตํ ผลํ กิสุตฺตํ กมฺมสุตฺตํ วิปาโก
 เยนาหํ เอตฺรหิ เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุภาโวติ ฯ อถ โฆ อานนฺท
 รมฺโฆ มหาสุทฺตฺสนฺตฺส เอตทโหสิ คิณฺณํ โฆ เม อิทํ กมฺมานํ
 ผลํ คิณฺณํ กมฺมานํ วิปาโก เยนาหํ เอตฺรหิ เอวํหิทฺธิโก
 เอวํหานุภาโว เสยฺยถิทํ ทานสุตฺตํ ทมฺมสุตฺตํ สํญญมฺมสุตฺตํ ฯ
 อถ โฆ อานนฺท ราชา มหาสุทฺตฺสนฺโน เยน มหาวิญฺหํ กฺกุฏาคารํ
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มหาวิญฺหสุตฺตํ กฺกุฏาคารสุตฺตํ ทฺวาเร จิโต
 อุตฺถานํ อุตฺทาเนติ คิณฺนํ กามวิตกฺกํ คิณฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ คิณฺนํ
 วิหิสาวิตกฺกํ เอตฺตาวคฺคา กามวิตกฺกํ เอตฺตาวคฺคา พฺยาปาทวิตกฺกํ
 เอตฺตาวคฺคา วิหิสาวิตกฺกํ ฯ อถ โฆ อานนฺท ราชา มหาสุทฺตฺสนฺโน

๓๘๐] มหาสุทนต์สุตฺตํ ทุติยภาณวารํ พุทฺทมวิหารภาณวา ๒๓๕

มหาวิญฺหํ ภูฏาการํ ปวิสีตฺวา โสวณฺณเมเย ปตฺตงฺเก นิสินฺโน
วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อภุสฺสเถหิ ชมฺเมหิ สฺวิตกฺกํ สฺวิจาร์
วิเวกขํ ปิสีสฺสํ ปชฺชมฺชณานิ อฺปสฺมปฺชฺช วิหาสิ วิตกฺกวิจารานิ
วูปสฺมา อชฺชตฺตํ สฺมปสฺสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์
สฺมาชิขํ ปิสีสฺสํ ทุติยชฺชณานิ อฺปสฺมปฺชฺช วิหาสิ ปิตียา จ วิราคา
อฺเปกฺขโก จ วิหาสิ สฺโต สฺมปฺชาโน สฺสรณฺจ กาเยน ปญฺชีลฺลเวเทสิ
ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ อฺเปกฺขโก สฺติมา สฺตฺตวิหาร์ติ ตติยชฺชณานิ
อฺปสฺมปฺชฺช วิหาสิ สฺตฺตํ จ ปหานา ทฺกฺขสฺสํ จ ปหานา ปุพฺเพ
ว โสมนสฺสํโทมนสฺสํ อตฺตงฺกมา อตฺตชฺมสฺสํ อฺเปกฺखाสฺติปาริสฺสํ
จตฺตชฺชณานิ อฺปสฺมปฺชฺช วิหาสิ ฯ

[๓๘๐] อถโฆ อานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน มหาวิญฺหา ภูฏา-
การา นิกฺขมิตฺวา โสวณฺณเมยํ ภูฏาการํ ปวิสีตฺวา ฐมฺมเมเย ปตฺตงฺเก
นิสินฺโน เมตฺตาสฺสทฺทเคน เจตสา เอกํ ทิสฺสํ ฌริตฺวา วิหาสิ ตถา
ทฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตฺตํ ฯ อิติ อฺทฺทชฺมโฆ ติริยํ สฺพพฺพิ
สฺพพฺพตฺตาย สฺพพฺพาวนฺตํ โถกํ เมตฺตาสฺสทฺทเคน เจตสา วิปฺปฺเตน
มทฺทเคน อปฺปมาณเณ อเวเรน อพฺยาปชฺชเณ ฌริตฺวา วิหาสิ
กฺรฺรณาสฺสทฺทเคน เจตสา ฯ มุทฺติตาสฺสทฺทเคน เจตสา ฯ อฺเปกฺखा-
สฺสทฺทเคน เจตสา เอกํ ทิสฺสํ ฌริตฺวา วิหาสิ ตถา ทฺติยํ ตถา
ตติยํ ตถา จตฺตํ ฯ อิติ อฺทฺทชฺมโฆ ติริยํ สฺพพฺพิ สฺพพฺพตฺตาย
สฺพพฺพาวนฺตํ โถกํ อฺเปกฺขาสฺสทฺทเคน เจตสา วิปฺปฺเตน มทฺทเคน

๓๘๒] มหาสุทนต์สุตฺตํ ทุคฺคิยาณวาร์ สุภทฺทาเทวีกถา ๒๓๗

กมฺพตฺตฺซุขมานํ ។ รมฺโฆ อานนฺท มหาสุทนต์สุตฺตํ จตุรាສီติถาติ-
ปากสฺหสฺสานิ อเหตุํ สํยํ ปาตํ ภคฺคาภิหาโร อภิหริศฺคฺค ។

[๓๘๒] เตน โฆ ปณานนฺท สฺมเยน รมฺโฆ มหาสุทนต์สุตฺตํ
จตุรាສီติถาติปากสฺหสฺสานิ สํยํ ปาตํ อุပ္ปฺจฺจํ อากฺขณฺติ ។ อถ โฆ
อานนฺท รมฺโฆ มหาสุทนต์สุตฺตํ เขตฺทโหสิ อิมานิ โฆ เม
จตุราສီติถาติปากสฺหสฺสานิ สํยํ ปาตํ อุပ္ปฺจฺจํ อากฺขณฺติ ยนฺนุน
วສຸສຸສຸສຸສຸ ວສຸສຸສຸສຸສຸ ອຈຸເຍນ ເທວຈຸຕາພີສີ ເທວຈຸຕາພີສີ
ນາຄສฺหສฺສານิ สັกฺกິ สັกฺกິ อุပ္ປຈຈຸຈຸຈຸຈຸ ອາຄຈຸເຍຍນຸຕິ ។ ອດໂຂ ອານນຸ
ກຊາ ມາສຸທສຸສນສຸ ປຣິຣາຍກຣຕນຸ ອາມນເຄສີ ອິມານີ ໂຂ ເມ
ສັມມ ປຣິຣາຍກຣຕນ ຈຕຸຣາສີຕິນາຄສຸສານີ ສ່ຍັ ປາຕັ ອຸປຈຈຸຈຸຈຸ
ອາຄຈຸເຍຍນຸຕິ ເຕນີ ສັມມ ປຣິຣາຍກຣຕນ ວສຸສຸສຸສຸສຸ ວສຸສຸສຸສຸສຸ
ອຈຸເຍນ ເທວຈຸຕາພີສີ ເທວຈຸຕາພີສີ ນາຄສຸສານີ ສັກ ສັກ
ອຸປຈຈຸຈຸຈຸຈຸ ອາຄຈຸເຍຍນຸຕິ ។ ເວ ເທວາຕິ ອານນຸ ປຣິຣາຍກຣຕນ
ຣມໂໂ ມາສຸທສຸສນສຸ ປຈຈຸສຸໂສສີ ។ ອດໂຂ ອານນຸ ຣມໂໂ
ມາສຸທສຸສນສຸ ອປເວນ ສັມເຍນ ວສຸສຸສຸສຸສຸ ວສຸສຸສຸສຸສຸ ອຈຸເຍນ
ເທວຈຸຕາພີສີ ເທວຈຸຕາພີສີ ນາຄສຸສານີ ສັກ ສັກ ອຸປຈຈຸຈຸຈຸຈຸ
ອາຄມີສຸ ។ ອດໂຂ ອານນຸ ສຸກຸທາຍ ເທວີຍາ ພຸນນຸ ວສຸສານີ
ພຸນນຸ ວສຸສຸສຸສານີ ພຸນນຸ ວສຸສຸສຸສຸສານີ ອຈຸເຍນ ເຂຕກໂຫສີ
ຈີວິ ທິຼໂຈ ໂຂ ເມ ກຊາ ມາສຸທສຸສນ ຍນນຸນາທິ ກຊານີ
ມາສຸທສຸສນ ທສຸສນາຍ ອຸປສັກເຍຍນຸຕິ ។ ອດໂຂ ອານນຸ ສຸກຸທາ

เทวํ อิตฺถาการํ อามนฺเตสึ เอตฺตํ เมหํ สํสํหาเยถ ปิตานิ
 วตฺถานิ ปารุปลํ จิรํ ทิฏฺฐาสุ โน ราชา มหาสุทฺธสฺสโน ราชา
 มหาสุทฺธสฺสํ ทสฺสํนาย อุตฺตํกเมยฺยามาติ ฯ เอวํ อโยเยติ โส
 อานนฺท อิตฺถาการํ สุทฺทํทาย เทวียา ปฏิสฺสํณิควา สํสํหาเยติว
 ปิตานิ วตฺถานิ ปารุปลํทวา เยเน สุทฺทํทา เทวํ เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ
 อถโส อานนฺท สุทฺทํทา เทวํ ปริณายกฺรตํ อามนฺเตสึ กปฺเปหิ
 สํมม ปริณายกฺรตเน จตุรํภินิํ เสนํ จิรํ ทิฏฺฐาสุ โน ราชา
 มหาสุทฺธสฺสโน ราชา มหาสุทฺธสฺสํ ทสฺสํนาย อุตฺตํกเมยฺยา-
 มาติ ฯ เอวํ เทวํติ โส อานนฺท ปริณายกฺรตํ สุทฺทํทาย เทวียา
 ปฏิสฺสํณิควา จตุรํภินิํ เสนํ กปฺปาเปควา สุทฺทํทาย เทวียา ปฏิ-
 เวเทสึ กปฺปิตา โส เต เทว จตุรํภินิํ เสนา ยสฺสํทานิ กาสํ
 มณฺเฑสฺสตี ฯ อถโส อานนฺท สุทฺทํทา เทวํ จตุรํภินิยา เสนาย
 สํทักฺขิ อิตฺถาการเณ ฯ เยเน ชมฺโม ปาสํโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุป-
 สงฺกมิทวา ชมฺมํ ปาสํทํ อภिरุทฺติว เยเน มหาวิญฺหํ กุฎฺฐาการํ
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิทวา มหาวิญฺหสฺสํ กุฎฺฐาการสฺสํ ทวารพาหํ
 อาตมํพิตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ อถโส อานนฺท ราชา มหาสุทฺธสฺสโน
 สํทักฺขิ สุตฺวา กิณฺหุ โส โส มหโต วิย ชนกายสฺสํ สํทักฺขิติ
 มหาวิญฺหา กุฎฺฐาการา นิภฺชมนฺโต อทฺทสฺสํ สุทฺทํทํ เทวํ ทวารพาหํ
 อาตมํพิตฺวา จิตํ ทิสฺวา- สุทฺทํทํ เทวํ เอตทโวจ เอตฺถเอว
 เทวํ ทิฏฺฐา มา ปาวิสฺสตี ฯ อถโส อานนฺท ราชา มหาสุทฺธสฺสโน

๓๘๓] มหาสุทนต์สุทนต์ ทุติยภาณวาริ สุทททาเทวีปรีติโลก ๒๑๘

อณฺณคฺวํ ปุริสํ อามนฺเตสึ เอहि คฺวํ อมฺโภ ปุริสํ มหาวิชฺฐา
กฺุฏาการา โสวณฺณมยํ ปตฺตํ นํหริตฺวา สทฺทโสวณฺณมเย
คาคฺคเน ปณฺณเปหํติ ฯ เอวํ เทวาคิ โข อามนฺท โส ปุริสํ
รณฺโฆ มหาสุทนต์สุทนต์ ปฏิสํสุตฺวา มหาวิชฺฐา กฺุฏาการา โสวณฺณ-
มยํ ปตฺตํ นํหริตฺวา สทฺทโสวณฺณมเย คาคฺคเน ปณฺณเปสึ ฯ
อถ โข อามนฺท ราชา มหาสุทนต์โน ทกฺขิณฺเนน ปสฺสเนน สํหเสยฺย
กปฺเปสึ ปาเทเนน ปาทํ อจฺจุจาย สโต สมนฺปาโน ฯ

[๓๘๓] อถ โข อามนฺท สุทททาย เทวียา เอตทโหสิ วิปฺป-
สฺสนฺนํ โข รณฺโฆ มหาสุทนต์สุทนต์ อิมฺหริยานิ ปรีสุทฺธานิ
ฉวิณฺโณ ปรีโยทาโค มา เหว โข ราชา มหาสุทนต์โน
กาคฺคณํ ๑ ราชานํ มหาสุทนต์นํ เอตทโวจ อิมานิ เต
เทว จตุราสํคิณฺครสํหสฺसानิ กุสํวคํราชานํปมฺขานิ เอตฺถ เทว
ณฺทํ ชเนหิ ชฺวีเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุรา-
สํคิปาสาทสํหสฺसानิ ชมฺมปาสาทปมฺขานิ เอตฺถ เทว ณฺทํ ชเนหิ
ชฺวีเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุราสํคิกฺุฏาการสํหสฺसानิ
มหาวิชฺฐากฺุฏาการปมฺขานิ เอตฺถ เทว ณฺทํ ชเนหิ ชฺวีเต
อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุราสํคิปตฺตํกสํหสฺसानิ
โสวณฺณมยานิ รุปฺปิมยยานิ ทนฺตมยานิ มสํารคตฺตมยานิ โคณ-
กตฺตตานิ ปฏิกตฺตตานิ ปฏฺติกตฺตตานิ กทฺติมคปวรปจฺจุจตฺตรณานิ
สํยุตฺตรจฺจุตฺตานิ อุกฺโกตฺตโหสิคฺคปฺรณานานิ เอตฺถ เทว ณฺทํ ชเนหิ

ชีวเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺติคิณาสฺสหัสฺसानิ
 โสวณฺณาลงฺการานิ โสวณฺณชานิ เหมชาลปฏิจฺจนฺนานิ อูโปสถ-
 นาคราชปมฺขานิ เอตฺถ เทว ฌนํ ชเนหิ ชีวเต อเปกฺขํ
 กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺติคิอัสฺสหัสฺसानิ โสวณฺณ-
 ลงฺการานิ โสวณฺณชานิ เหมชาลปฏิจฺจนฺนานิ วถาหกอัสฺสราช-
 ปมฺขานิ เอตฺถ เทว ฌนํ ชเนหิ ชีวเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ
 เต เทว จตุราสฺติคิรตฺสหัสฺसानิ สํหจฺมมปรีวารานิ พุคฺคจฺมมปรี-
 วารานิ ทปฺปจฺมมปรีวารานิ ปณฺฑิตกมฺพตปรีวารานิ โสวณฺณาลงฺการานิ
 โสวณฺณชานิ เหมชาลปฏิจฺจนฺนานิ เวชยนฺตรกปมฺขานิ เอตฺถ
 เทว ฌนํ ชเนหิ ชีวเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว
 จตุราสฺติคิมนิสฺสหัสฺसानิ มณิรตนปมฺขานิ เอตฺถ เทว ฌนํ ชเนหิ
 ชีวเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺติคิอิตฺถัสฺสหัสฺसानิ
 อิตฺถีรตนปมฺขานิ เอตฺถ เทว ฌนํ ชเนหิ ชีวเต อเปกฺขํ
 กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺติคิคหปิตฺสหัสฺसानิ คหปิตรตนปมฺขานิ
 เอตฺถ เทว ฌนํ ชเนหิ ชีวเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต
 เทว จตุราสฺติคิขคฺคิยสฺสหัสฺसानิ อนุยฺยตฺตานิ ปริณายกรตนปมฺขานิ
 เอตฺถ เทว ฌนํ ชเนหิ ชีวเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต
 เทว จตุราสฺติคิเรณฺสหัสฺसानิ ทุหฺสณฺทนานิ กัสฺสฺสชารณานิ เอตฺถ
 เทว ฌนํ ชเนหิ ชีวเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว
 จตุราสฺติคิอิตฺถโกฏิสฺสหัสฺसानิ โขมสฺสขฺมานํ กปฺปาสิกสฺสขฺมานํ โกเสยฺย-

๓๘๓] มหาสุทนต์สนุคํ ทุติยภาณวารํ มหาสุทนต์สนัฏเฐกกา ๒๒๓

สุทฺธมา นํ กมฺพตสุทฺธมา นํ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ชเนหิ ชีวิตะ
อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุราสัตฺติภาสํหสฺสํ
สํยํ ปาตํ ภตฺตาภิหาโร อภิหริตฺถ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ชเนหิ
ชีวิตะ อเปกฺขํ กโรหิ ติ ๑ เอวํ วุตฺเต ชานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน
สุกฺกทํ เทวํ เอตทโวจ ทัสฺสวตฺตํ โห- มํ ตวํ เทว อญฺญะ
กนฺเตหิ มนาเปหิ สฺมุตฺตจวิตฺวา อถ ๑ ปน มํ ตวํ ปจฺฉิเม
กาเล อญฺญะหิ อกนฺเตหิ อมนาเปหิ สฺมุตฺตจวิตฺติ ๑ กถญฺ ๑ หิ
ตํ เทว สฺมุตฺตจรามิตฺติ ๑ เอวํ โห มํ ตวํ เทว สฺมุตฺตจ
สพฺเพเหว มียะหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อญฺญตภาโว
มา โห ตวํ เทว สํเปกฺขโห กาลมกาสี ทุกฺขา สํเปกฺขสฺส
กาลกิริยา ครหิตา ๑ สํเปกฺขสฺส กาลกิริยา อิมานิ เต
เทว จตุราสัตฺติภสฺสํหสฺสํ กุสํวตฺตํราชานํปฺมุขานิ เอตฺถ เทว
ฌนฺทํ ปชห ชีวิตะ อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
จตุราสัตฺติภสฺสํหสฺสํ ๑ เป ๑ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
จตุราสัตฺติภสฺสํหสฺสํ ๑ เป ๑ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
จตุราสัตฺติภสฺสํหสฺสํ โสวณฺณมยานิ รูบียมยานิ ทนฺตมยานิ
มถารกตฺตมยานิ โคณกตฺตมยานิ ปฏิกตฺตมยานิ ปฏิกตฺตมยานิ กทฺติมิค-
ปวรปจฺจตฺตมยานิ สอฺตฺตจจฺจตฺตมยานิ อุกฺโกโตโตหิตกฺกปฺพานานิ เอตฺถ
เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตะ อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต
เทว จตุราสัตฺติภสฺสํหสฺสํ โสวณฺณตฺตมยานิ โสวณฺณตฺตมยานิ

เหมชาตปฏิจฺจนฺนํ อุโปสถนาคราชปมฺขานํ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ
 ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุรา-
 สฺตติอัสสหัสฺसानิ โสวณฺณตงฺการานิ โสวณฺณชานิ เหมชาต-
 ปฏิจฺจนฺนํ วลาหกอัสสราชปมฺขานํ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห
 ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺตติรทสฺสหัสฺसानิ
 ตํจมฺมปวิวารานิ พุคฺคจมฺมปวิวารานิ ทํปจมฺมปวิวารานิ ปณฺฑุ-
 กมฺพตปวิวารานิ โสวณฺณตงฺการานิ โสวณฺณชานิ เหมชาต-
 ปฏิจฺจนฺนํ เวชยนฺตรตปมฺขานํ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชฺวีเต
 อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺตติมณิสฺสหัสฺसानิ
 มณิรตนปมฺขานํ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ มา
 อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺตติอิตฺถสฺสหัสฺसानิ สุกฺกทาเทว-
 ปมฺขานํ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ
 อิมานิ เต เทว จตุราสฺตติคหปคิสฺสหัสฺसानิ คหปคิรตนปมฺขานํ เอตฺถ
 เทว ฌนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต
 เทว จตุราสฺตติชคฺคิยสฺสหัสฺसानิ อนฺยนฺตานิ ปริณายกฺรตนปมฺขานํ
 เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ
 เต เทว จตุราสฺตติเรณฺสสฺสหัสฺसानิ ทุหฺสฺสทฺธานิ กัสฺสฺสพารณานิ เอตฺถ
 เทว ฌนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต
 เทว จตุราสฺตติวคฺคกโกวฺวิสสฺสหัสฺसानิ โขมสฺสขฺมานํ กปฺปาสกสฺสขฺมานํ
 โกเสยฺยสฺสขฺมานํ กมฺพตสฺสขฺมานํ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชฺวีเต

๓๘๓] มหาสุทนต์สุตฺตํ ทุติยภาณวารํ สุกฺกทาเทวံปโรทณํ ๒๒๓

อเปกฺขํ มา อกาสิ ฯ อิมานิ เต เทว จตุราสฺติถาติปากสฺสสุตฺตานิ
ธำยํ ปาตํ ภคฺตาภิหาโร อภิหริยฺคฺคฺช เอยฺยเต เทว ฌนทํ ปชฺห
ชีวิเต อเปกฺขํ มา อกาสฺสํติ ฯ เอวํ วุคฺชเต อานนฺท สุกฺกทา
เทวํ ปโรทิตํ อสฺสฺสนิ ปวคฺชเตสฺส ฯ อถโฆ อานนฺท สุกฺกทา เทวํ
อสฺสฺสนิ ปมชฺชิตฺวา ราชานํ มหาสุทนต์นํ เอยฺยทโวจ สัพฺเพเหว
เทว ปิเยหิ มนฺนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อณฺเวยถาภาโว มา
โฆ คุวํ เทว ธำเปกฺขโฆ กาสมกาสิ ทฺวชฺชา ธำเปกฺขสฺส กาสกิริยา
ครหิตา ธำเปกฺขสฺส กาสกิริยา อิมานิ โฆ เต เทว จตุราสฺติ-
นคฺรสฺสสุตฺตานิ กุสฺสวคฺคราชานํปมฺุชานิ เอยฺยเต เทว ฌนทํ ปชฺห
ชีวิเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสํติปาสาท-
สฺสสุตฺตานิ ฆมฺมปาสาทปมฺุชานิ เอยฺยเต เทว ฌนทํ ปชฺห ชีวิเต
อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสํติกฺกุฎาการสฺสสุตฺตานิ
มหาวิญญูฏาการปมฺุชานิ เอยฺยเต เทว ฌนทํ ปชฺห ชีวิเต อเปกฺขํ
มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสํติปตฺตงฺกสฺสสุตฺตานิ โสวณฺณ-
มยานิ ฐปฺบิยฺมยานิ ทนฺตมยานิ มสฺสํวคฺคตฺตมยานิ โคณกคฺคตฺตานิ ปฏฺิ-
กคฺคตฺตานิ ปฏฺิถิกคฺคตฺตานิ กทฺธิมิกปวรปจฺจุคฺคตฺตมยานิ สํวคฺคตฺตจฺจุทฺธานิ
อฺุภโกโธหิตกฺุปฺพานานิ เอยฺยเต เทว ฌนทํ ปชฺห ชีวิเต อเปกฺขํ
มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสํตินาคสฺสสุตฺตานิ โสวณฺณา-
ตฺตงฺการานิ โสวณฺเณชฺชานิ เหมชฺชาตปฏฺิจฺจุณฺณานิ อฺุโปสฺสณฺนาคราช-
ปมฺุชานิ เอยฺยเต เทว ฌนทํ ปชฺห ชีวิเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ

เต. เทว จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ สวณฺณตงฺการานิ สวณฺณ-
 ราชานิ เหมชาตปฺปิจฺจนฺนานิ วตาทกขสฺสราชนฺมฺหานิ เอตฺถ เทว
 ฌนฺทํ ปชฺห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุรา-
 สฺสติกุสฺสสหัสฺสํ สหจฺมมปฺริวารานิ พฺยคฺขจฺมมปฺริวารานิ ทปฺปิจฺมม-
 ปฺริวารานิ ปณฺทกฺกมฺพตปฺริวารานิ สวณฺณตงฺการานิ สวณฺณ-
 ราชานิ เหมชาตปฺปิจฺจนฺนานิ เวชยนฺตรตปฺมฺหานิ เอตฺถ เทว
 ฌนฺทํ ปชฺห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
 จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ มณฺธิรตนปฺมฺหานิ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชฺห
 ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ
 อิตฺถัรตนปฺมฺหานิ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชฺห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ
 มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ คหปติ-
 รตนปฺมฺหานิ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชฺห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา
 อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ อนฺยฺยตฺตานิ
 ปรีณายกฺรตนปฺมฺหานิ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชฺห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ
 มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ ทฺวสฺสทฺทฺทฺทฺทฺ
 กุสฺสปฺชารณานิ เอตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชฺห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา
 อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ โขมสฺสุมานํ
 กปฺปาสีกุสฺสุมานํ โกเสยฺยสฺสุมานํ กมฺพตสฺสุมานํ เอตฺถ เทว
 ฌนฺทํ ปชฺห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
 จตุราสฺสติกุสฺสสหัสฺสํ สํยํ ปาตํ ภคฺคตฺตภาหิโร อภิหริยฺตฺถ

๑๘๕] มหาสุทนต์สุตฺตํ ทุติยภาณวารํ มหาสุทนต์นกาตกิริยา ๒๕

เอตฺถ เทว ฉนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อภาสํติ ฯ

[๑๘๕] อถ โส อานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน นจิรํเยวํ กาล-
มกาสิ ฯ เสยฺยถาปํ อานนฺท คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา
มณฺเฑน โภชนํ ภุคฺคาวิสฺสํ ภคฺคสฺมมโต โหติ เอวเมว โส
อานนฺท รณฺเฑ มหาสุทนต์นสฺส มรณฺเฑกา เวทนา อโหสิ ฯ
กาตกโต ฯ อานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน สุกฺคํ พุทฺทมโถกํ
อุปฺปชฺชติ ฯ ราชา อานนฺท มหาสุทนต์โน จตุราสํติวสฺสสํหสฺสาณิ
กุมารกํปํ กํพิ จตุราสํติวสฺสสํหสฺสาณิ โอบรชฺชํ กาเรสิ จตุราสํติ-
วสฺสสํหสฺสาณิ รชฺชํ กาเรสิ จตุราสํติวสฺสสํหสฺสาณิ คิหิฏฺโถ ชมฺเม
ปาสาเท พุทฺทมจริยํ อาจริ ฯ โส จตุคาโร พุทฺทมวิหาเร ภาเวตฺวา
กายสฺส เกทา ปริ มรณา พุทฺทมโถกฺกฺปโต อโหสิ ฯ

[๑๘๕] สฺยา นุ โส ปนฺนํนฺท เอวมสฺส อณฺเฑน นฺน เตน
สํเยน ราชา มหาสุทนต์โน อโหสิํติ น โส ปเนตํ อานนฺท
เอวํ ทฏฺฐพฺพํ อหํ เตน สํเยน ราชา มหาสุทนต์โน อโหสิ
มม ตาณิ จตุราสํตินครสํหสฺสาณิ กุสํวตฺตํราชานํปมฺขานิ มม
ตาณิ จตุราสํติปาสาทสํหสฺสาณิ ชมฺมปาสาทปมฺขานิ มม ตาณิ
จตุราสํติกุฎฏาคารสํหสฺสาณิ มหาวิญญูฏฏาคารปมฺขานิ มม ตาณิ
จตุราสํติปตฺตงฺกสํหสฺสาณิ โสวณฺณเมยานิ รัมมียเมยานิ ทนฺตมยานิ
มสํารคตฺตมยานิ โคณกตฺตตานิ ปฏิกตฺตตานิ ปฏฺติกตฺตตานิ กทฺติ-

๑ ตี. น จิริสฺเสว ฯ

ส่มเขน อชฤณาวส่ามิ ยธิทฤ มหาวิชูทฤ กฤฎาการฤ เศลฤ ไซ ปน่านนฤท
 จฤตราสฤติปฤตฤงฤกสฤสฤส่าณฤ เอโกเขว สฤ ปฤตฤงฤโก โหติ ยฤ เคณ
 ส่มเขน ปฤริกฤณชามิ สฤวณฤณมโย วา รุมียมโย วา ทนฤตมโย
 วา มส่ารคฤตฤมโย วา เศลฤ ไซ ปน่านนฤท จฤตราสฤติณาคสฤส่าณฤ
 เอโกเขว สฤ นาคโ โหติ ยฤ เคณ ส่มเขน อภิรฤหามิ ยธิทฤ
 อูโปสฤโก นาครวาชา เศลฤ ไซ ปน่านนฤท จฤตราสฤติอฤสฤส่าณฤ
 เอโกเขว สฤ อฤสฤ โหติ ยฤ เคณ ส่มเขน อภิรฤหามิ ยธิทฤ
 วตาทโก อฤสฤรวาชา เศลฤ ไซ ปน่านนฤท จฤตราสฤติรฤกสฤส่าณฤ
 เอโกเขว สฤ รโก โหติ ยฤ เคณ ส่มเขน อภิรฤหามิ ยธิทฤ
 เวชยนฤตรโก เศลฤ ไซ ปน่านนฤท จฤตราสฤติอิฤคฤกฤส่าณฤ เอกา-
 เขว ส่า อิฤคฤกฤ โหติ ย่า เคณ ส่มเขน ปจฤจุปฤฏจ่าติ ชฤคฤติยานิ
 วา เวลฤส่ายนิ วา เศลฤ ไซ ปน่านนฤท จฤตราสฤติวฤคฤกฤฏิส่าณฤ
 เอกฤเขว คฤ ทฤสฤสฤยฤคฤ โหติ ยฤ เคณ ส่มเขน ปฤริทหามิ ไอมฤสฤซฤมฤ
 วา กปฤปาสฤกฤสฤซฤมฤ วา โกเสยฺยฤสฤซฤมฤ วา กมฤพฤตฤสฤซฤมฤ วา เศลฤ
 ไซ ปน่านนฤท จฤตราสฤติถาติปากรฤส่าณฤ เอโกเขว สฤ ถาติปากร
 โหติ ยฤโต นาวิโกทณฤ ปรมฤ ฤณชามิ คฤทฤมียณจ สฤเปยฺย
 ปฤส่าณนฤท สฤพฤเพ เค สฤงฆารวา อฤคฤตา นิรฤทฆา วิปฤริณเตา
 เอวฤ อนิรฤจา ไซ อานนฤท สฤงฆารวา เอวฤ อชฤวา ไซ อานนฤท
 สฤงฆารวา เอวฤ อนฤสฤส่าสฤกา ไซ อานนฤท สฤงฆารวา ยาวณฤจฤท

๓ สฤ. ชฤคฤติยานิ วา เวลานิมีกานิ วา ฯ

อานนท อถเมว สัพพสงฺขารสฺส นิพฺพิณฺทิตฺตํ อตฺถํ วิรชฺชิตฺตํ อตฺถํ
 วิมฺบุจฺจิตฺตํ ปภฺชิตฺตํ โข ปนํ อานนท อภิชานามิ อิมํมํ
 ปเทสํ สรรี นิกฺขิเปตฺติ ยถา โข ราชา วสฺมาโน จกฺกวจฺฉิตฺติ
 ฆมฺมิโก ฆมฺมราชา จาตุรฺรโต วิชิตาภํ ฆนฺปทญฺจาวริยปฺปคฺโค
 สัจฺจตรตนธมฺมณาคโค อयํ สัจฺจตโม สรรีนิกฺขเอย โน โข ปนํ
 อานนท ตํ ปเทสํ ธมฺมปุตฺตํ สเทวเก โตเก สมารเก สปุรฺหมเก
 สสฺสธมฺมปุรฺราหมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสํ ยคฺถ ตถาคโค
 อญฺจํ - สรรี นิกฺขิเปยฺยติ ฯ อิทมโวจ ภควา อิทํ วคฺชาน
 สฺสโค อถาปวํ เอตทโวจ สฺสตา

[๑๘๖] อนิจฺจา วคฺ สงฺขารา อฺปปาทวยฆมฺมิโน

อฺปปชฺชิตฺวา นิรฺขณฺติ เตสํ วุปฺสโม สฺสชฺติ ฯ

มหาสฺสจฺจสฺสจฺจํ นิฏฺฐิตํ จตฺตุถํ ฯ

ชนวนสภสตุต

[๓๘๗] เอวมเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา นาทิเก วิหริติ
คินฺชกาवสเถ ฯ เทน โห ปน สมเยน ภควา ปริโต ปริโต
ชนปเทสุ ปริจารเก อพภตฺเต กาดกเต อุปปตฺตํ พฺยากรโติ
กาสํโกสเถสุ วชฺชัมมเถสุ เจติวสเถสุ กุรูปญฺจาเถสุ มจฺจนฺตรเสเนสุ
อสุ อมฺตฺร อุปปนฺโน อสุ อมฺตฺร อุปปนฺโน ปโรปนญฺจาสา
นาทิกิยา ปริจารกา อพภตฺตา กาดกตา ปญฺจนํ โอรมนฺภาคิยานํ
สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติ-
ชมนฺมา ตสฺมา โดกา สํวริกา นวฺติ นาทิกิยา ปริจารกา อพภตฺตา
กาดกตา คินฺณํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา รากโธสโมหานํ ตนฺตฺตา
สํกทาลามิโน สกิทเว อิมํ โดกํ อากนฺตฺวา ทฺวชฺชสฺสํ กิริสฺสํ
สํวริกาณิ ปญฺจสฺตานิ นาทิกิยา ปริจารกา อพภตฺตา กาดกตา
คินฺณํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา สํวตาปนฺนา อวินิปาทชมนฺมา นิยตา
สมนฺโฆชิปรายนาติ ฯ

[๓๘๘] อสุโสสุ โห นาทิกิยา ปริจารกา ภควา กิร ปริโต ปริโต
ชนปเทสุ ปริจารเก อพภตฺเต กาดกเต อุปปตฺตํ พฺยากรโติ กา-
สํโกสเถสุ วชฺชัมมเถสุ เจติวสเถสุ กุรูปญฺจาเถสุ มจฺจนฺตรเสเนสุ อสุ
อมฺตฺร อุปปนฺโน อสุ อมฺตฺร อุปปนฺโน ปโรปนญฺจาสา นาทิกิยา
ปริจารกา อพภตฺตา กาดกตา ปญฺจนํ โอรมนฺภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ

ปริกขยา โอปปาดิกา ตตฺถ ปรีนิพฺพายีโน อนาวตฺติชฺชมา ตสฺมา
 โถกา สํธิกา นวฺติ นาทิกิยา ปรีจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา
 ตินฺนํ สลฺยโลชนนํ ปริกขยา วากทิสฺสโมหานํ ตนฺนตฺตา สกทวคามิโน
 สกิทเว อิมํ โลกํ อคฺคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสํสํสํ กริสฺสํสํสํ สํติเรกานิ
 ปณฺจสฺสคานิ นาทิกิยา ปรีจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา ตินฺนํ
 สลฺยโลชนนํ ปริกขยา สิตฺตาปนฺนา อวินิปาตชฺชมา นียตา สมนุโพธิ-
 ปรายนาติ ฯ เตน จ นาทิกิยา ปรีจารกา อคฺคตมฺนา อเหตุํ ปมฺมุตฺตา
 ปิติสฺสมนสฺสชาตา ภควโต ปณฺหาเวยฺยาकरणํ สํคฺคา ฯ

[๓๘๘] อสฺสสฺสํ โส อายสฺสมา อานนฺโท ภควา กิร ปรีโต
 ปรีโต ชนปเทสฺส ปรีจารเก อพฺภคฺคเต กาลกเต อปฺปคฺคตฺสํ พฺยาโกโรติ
 กาสฺสโกสฺสเสสฺสํ วชฺชํมตฺเตสฺสํ เจตฺตวสฺสํ กุรฺรปณฺจจาเตสฺสํ มจฺจุสฺสเรเสสฺสํ
 อสฺสํ อมฺมฺสํ อปฺปนฺโน อสฺสํ อมฺมฺสํ อปฺปนฺโน ปโรปณฺณาสํ
 นาทิกิยา ปรีจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา ปณฺจณฺนํ โอรัมภาคิยานํ
 สลฺยโลชนนํ ปริกขยา โอปปาดิกา ตตฺถ ปรีนิพฺพายีโน อนาวตฺติ-
 ชฺชมา ตสฺมา โถกา สํธิกา นวฺติ นาทิกิยา ปรีจารกา อพฺภคฺคตา
 กาลกตา ตินฺนํ สลฺยโลชนนํ ปริกขยา วากทิสฺสโมหานํ ตนฺนตฺตา
 สกทวคามิโน สกิทเว อิมํ โลกํ อคฺคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสํสํสํ กริสฺสํสํสํ
 สํติเรกานิ ปณฺจสฺสคานิ นาทิกิยา ปรีจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา
 ตินฺนํ สลฺยโลชนนํ ปริกขยา สิตฺตาปนฺนา อวินิปาตชฺชมา นียตา
 สมนุโพธิปรายนาติ เตน จ นาทิกิยา ปรีจารกา อคฺคตมฺนา อเหตุํ

๑๘๘] ขนวดงสุตุดํ อายสุมโต อานนทสุตํ ปรีวิตกโก ๒๓๓

ปมุกิตา ปิตีโสมนสุตชาตา ภควโต ปณฺหาเวยฺยากรณํ สุตฺวาติ ๑
อถ โข อายสุมโต อานนทสุตํ เอตทโหสิ อิมเ ช โป นามิ อเหตุํ
มาคฺชิกา ปิจจารกา พหุ เจว รตฺตณฺณ จ อพฺภักฺตา กาดกตา
สุญฺเฆา มณฺเฆ องฺกมคฺชา มาคฺชิกเกหิ ปิจจารเกหิ อพฺภักฺเตหิ
กาดกเตหิ เตน โช ปนามิ อเหตุํ พุทฺเธ ปสฺสนา ชมฺเม
ปสฺสนา สงฺฆे ปสฺสนา สํเตสุ ปรีปรีการิโน เต อพฺภักฺตา
กาดกตา ภควตา อพฺยากตา เตสํปิสฺสํ สาธุ เวยฺยากรณํ
พหุชโน ปสฺสํเทยฺย คโต กจฺเจยฺย สุกฺคิ อยํ โช ปนามิ
อโหสิ ราชา มาคฺโช เสณิโย พิมฺพิสาโร ชมฺมิโก ชมฺมราชา
หิโต พฺราหฺมณเคหปติกาณํ เนกมานนฺเจว ชานปทานนฺจ อปิสฺสํ
มนุสฺสา กิตฺติยมานรฺูปา วิหรนฺติ เอวํ โส โน ชมฺมิโก ชมฺมราชา
สุชาเปตฺวา กาดกโต เอวํ มยํ คสฺสํ ชมฺมิกสฺสํ ชมฺมวณฺโณ
วีสิตเ ฉาสฺกํ วิหริมุหฺตาติ โส โช ปนามิ อโหสิ พุทฺเธ ปสฺสนโน
ชมฺเม ปสฺสนโน สงฺฆे ปสฺสนโน สํเตสุ ปรีปรีการิ อปิสฺสํ
มนุสฺสา เอวมาหํ ยาว มรณกาตานิ ราชา มาคฺโช เสณิโย พิมฺพิสาโร
ภควนฺตํ กิตฺติยมานรฺูป กาดกโตติ โส อพฺภักฺโต กาดกโต
ภควตา อพฺยากโต คสฺสํปิสฺสํ สาธุ เวยฺยากรณํ พหุชโน
ปสฺสํเทยฺย คโต กจฺเจยฺย สุกฺคิ ภควโต โช ปน สมนฺโพชิ
มาคฺเชสุ ยตฺถ โช ปน ภควโต สมนฺโพชิ มาคฺเชสุ กถํ คตฺร

๓ มาคชกาติมี ปาไซ ๖

ภควา มาคฺชเก ปริจารเก อพฺภตฺเต กาลกเต อุปฺปตฺตํ น
 พฺยากรเยยฺย ภควา เจ โช ปน มาคฺชเก ปริจารเก อพฺภตฺเต
 กาลกเต อุปฺปตฺตํ น พฺยากรเยยฺย นินฺมนนา เตนฺตํ มาคฺชกา
 ปริจารกา เยน โช ปนฺตํ นินฺมนนา มาคฺชกา ปริจารกา
 กถนฺเต ภควา น พฺยากรเยยฺยาคิ ฯ อิทมายํมา อานนฺโท
 มาคฺชเก ปริจารเก อารพฺภ เอโก รโห อหฺวิจฺจเเตควา รัตติยา
 ปจฺจุตฺตมํ ปจฺจุจฺจาย เยน ภควา เตนฺตํกมฺมิ อุปฺตํกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาเทควา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน โช
 อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ สฺตํ เมตํ ภนฺเต ภควา
 กิร ปริโต ปริโต ชนฺปะเทสฺส ปริจารเก อพฺภตฺเต กาลกเต อุปฺปตฺตํ
 พฺยากรโวติ กาสฺสโกสฺเสสฺส วชฺชํมตฺเตสฺส เจตฺวิสฺเสสฺส กุรูปฺญจาสฺส
 มจฺจุตฺตรสฺเสสฺส อสฺส อมฺตฺร อุปฺปนฺโน อสฺส อมฺตฺร อุปฺปนฺโน
 ปโรปนฺญาสา นาทิกิยา ปริจารกา อพฺภตฺตา กาลกตา ปญฺจนํ
 โอรัมภาคิยานํ สณฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปริ-
 นิพฺพายิโน อนาวตฺติชฺชมา ตสฺมา โฉกา สํธิกา นวฺติ นาทิกิยา
 ปริจารกา อพฺภตฺตา กาลกตา ติณฺณํ สณฺโฆชนานํ ปริกฺขยา
 วาคโทสโมหานํ ตนฺตุตา สกฺทาคามิโน สกฺกิเทว อิมํ โฉกํ
 อาคนฺตุวา ทฺวฏฺธสฺสํ กิรฺสฺสํ สํติเรกานิ ปญฺจสฺสานิ นาทิกิยา
 ปริจารกา อพฺภตฺตา กาลกตา ติณฺณํ สณฺโฆชนานํ ปริกฺขยา

โสตาปนฺนา อวินิปาตมฺมา นียตา สมนุโพธิปฺรายนาติ เตน จ
 นาทิกิยา ปิจจารกา อคฺคตมฺมา อเหตุํ ปมุทิตา มิตฺติโสมนสฺสชาตา
 ภควโต ปณฺหาเวยฺยากรณํ สุตฺวา อิเม ไช ปณามิ ภนฺเต
 อเหตุํ มาคฺชิกา ปิจจารกา พหุ เจว รคฺคตณฺณ จ อพฺภคฺคตา
 กาทกตา สฺสณฺณา มณฺเฒ องฺคมคฺชา มาคฺชิกเกหิ ปิจจารเกหิ
 อพฺภคฺคเตหิ กาทกเตหิ เตน ไช ปณามิ ภนฺเต อเหตุํ พุกฺเข
 ปสฺสนฺนา ชฺมเม ปสฺสนฺนา สงฺฆे ปสฺสนฺนา สํเสสฺส ปรีปฺรฺกาวโร
 เต อพฺภคฺคตา กาทกตา ภควตา อพฺยาจกา เตสํบีสฺสํ สํชฺ
 เวยฺยากรณํ พหุชฺโณ ปสฺสํเทยฺย ตโต คจฺญेยฺย สุกฺคํ อํ
 ไช ปณามิ ภนฺเต อโหสิ ราชฺา มาคฺชโ เสนฺนิโย พิมฺพิสาโร
 ชฺมมิโก ชฺมมฺราชา หิโต พฺราหฺมณคฺลปตฺติกาณํ เนคมานณฺเจว
 ชานปทานณฺจ อมฺบีสฺสํทํ มนุสฺสํสา กิตฺติยมานรฺูปา วิหรนฺติ เอวํ
 โน โส ชฺมมิโก ชฺมมฺราชา สุตฺวาเปตฺวา กาทกโต เอวํ มํ
 คสฺสํ ชฺมมิกสฺสํ ชฺมมฺรณฺโณ วิชิตฺเต ฌาสํทํ วิหริมฺหาติ โส ไช
 ปณามิ ภนฺเต อโหสิ พุกฺเข ปสฺสนฺโน ชฺมเม ปสฺสนฺโน สงฺฆे
 ปสฺสนฺโน สํเสสฺส ปรีปฺรฺกาวโร อมฺบีสฺสํทํ มนุสฺสํสา เอวมาทฺสํ ยาว
 มรณกาถามี ราชฺา มาคฺชโ เสนฺนิโย พิมฺพิสาโร ภควนฺตํ กิตฺติย-
 มานรฺูป กาทกโคติ โส อพฺภคฺคโต กาทกโต ภควตา อพฺยาจโต
 คสฺสํบีสฺสํ สํชฺ เวยฺยากรณํ พหุชฺโณ ปสฺสํเทยฺย ตโต คจฺญेยฺย
 สุกฺคํ ภควโต ไช ปณ ภนฺเต สมนุโพธิ มาคฺเชสฺส ยคฺคโต ไช

ปน ภนฺเต ภควโต สมนุโพธิ มาคเชสฺส กถํ คตฺว ภควา มาคชิเก
 ปริจารเก อพฺภุตํเต กาสกเต อุปปตฺตํสฺส น พฺยากรเยยฺย ภควา
 เจ โข ปน ภนฺเต มาคชิเก ปริจารเก อพฺภุตํเต กาสกเต
 อุปปตฺตํสฺส น พฺยากรเยยฺย นินฺนมนฺนา เตนสฺสฺส มาคชิกา ปริจารกา
 เยน โข ปนสฺสฺส นินฺนมนฺนา มาคชิกา ปริจารกา กถํ เต ภควา
 น พฺยากรเยยฺยาติ ฯ อิทมายสฺมา อานนฺโท มาคชิเก ปริจารเก
 อารพฺภ ภควโต สมนุชา ปริกถํ กตฺวา อฏฺฐายาสฺนา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

[๑๘๐] อถโฆ ภควา อจิริปกกนฺเต อายสฺมณฺเต อานนฺเต
 ปุพฺพพณฺหสมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺฉวํ อาทาย นาทิกํ ปิณฺฑทาย
 ปาวีสี นาทิกเก ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจุณฺณกตฺตํ ปิณฺฑทปาทปฏิกกนฺโต
 ปาทเก ปกฺกชาเตตฺวา คินฺชกาเวสํถํ ปวีสีตฺวา มาคชิเก ปริจารเก
 อารพฺภ อฏฺฐจิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพํ เจตโส สมนุชาหริตฺวา
 ปณฺณคฺเต อาสเน นิสฺสีทิ คตฺติ เณถํ ชาณิสฺสํสามิ อภิสฺมปฺรายนํ
 ยํคตฺติกา เต ภวฺนฺโต ยํภิสฺมปฺรายาติ ฯ อทฺทสา โข ภควา
 มาคชิเก ปริจารเก ยํคตฺติกา เต ภวฺนฺโต ยํภิสฺมปฺรายา ฯ อถโฆ
 ภควา ส่ายณฺหสมํ ปฏฺฐิตฺตณานา อฏฺฐจฺโค คินฺชกาเวสํถา นิกฺขมิตฺวา
 วิหารจฺจุฉายายํ ปณฺณคฺเต อาสเน นิสฺสีทิ ฯ

[๑๘๑] อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปลงฺกมฺมิ
 อุปปลงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เขมณฺตํ นิสฺสีทิ ฯ เขมณฺตํ

นิสินโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เขตฺตวโจ อุปสันฺต-
 ปติสฺสั๑ ฆนฺเต ภควา ภาคิริว ภควโต มุชฺฉณฺโณ วิปฺปสฺสนฺตฺตา
 อินฺทริยานํ สันฺเตน นฺนชฺช ฆนฺเต ภควา วิหารเณ วิหารัสฺสิ ๑ ยถเว
 โข เม ตฺวํ อานนฺท มาคฺชิเก ปริจารเก อารพฺภ สมนฺมุชา ปริกัถ
 กตฺวา อญฺจายาสฺนา ปฏกฺกนฺโต ตเถวหํ นาถิเก มีณฺทาย จริตฺวา
 ปจฺฉากคฺคิ มีณฺทปาทปฏิกกฺกนฺโต ปาเท ปฏฺฐาเจตฺวา คินฺชกา-
 วสํถํ ปวิสีตฺวา มาคฺชิเก ปริจารเก อารพฺภ อญฺจิกตฺวา มนฺตี-
 กตฺวา สพุพฺผ์ เจตฺสั๑ สมนฺนาหริตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสั๑ กคฺคิ
 เนสํ ชานิสฺสั๑มมि อภิสํมุปรายํ ยํคตฺติกา เต ภวณฺโต ยํอภิสํมุปรายาติ
 อทฺทสํ โข อหํ อานนฺท มาคฺชิเก ปริจารเก ยํคตฺติกา เต ภวณฺโต
 ยํอภิสํมุปรายา อถโฆ อานนฺท อนฺตรหิโต ยถโฆ สทฺทมนฺนุสฺสาเวสึ
 ชนวนสโก อหํ ภควา ชนวนสโก อหํ สุกฺคาคิ อภิชานาสึ โน
 ตฺวํ อานนฺท อิตฺโต ปุพฺพเพ เอวรูปํ นามเชยฺยํ สุกฺคํ ยถิทํ
 ชนวนสโกติ ๑ น โข อหํ ฆนฺเต อภิชานามิ อิตฺโต ปุพฺพเพ
 เอวรูปํ นามเชยฺยํ สุกฺคํ ยถิทํ ชนวนสโกติ อปฺปจ เม ฆนฺเต
 โถมานิ หฏฺฐจํนิ ชนวนสโกติ นามเชยฺยํ สุกฺควา ตสฺส มยฺหํ
 ฆนฺเต เขตฺตวโหสิ น หิ นฺน^๒ สั๑ โอวโก ยถโฆ ภวิสฺสติ
 ยถิทํ เอวรูปํ นามเชยฺยํ สุปณฺณตฺตํ ยถิทํ ชนวนสโกติ ๑ อนฺตฺรา
 โข อานนฺท สทฺทสฺส ปาตุภาโว อพารวณฺโณ เม ยถโฆ สมนฺมุชเ

๑ ส. อุปสันตฺตปติสฺสั๑ ๑ ๒ ส. นท นฺน ๑

ปาดุโรหิสิ ทุติยมปี สทุทมนุสฺสาเวสิ พิมฺพิสาโร อหํ ภควา
 พิมฺพิสาโร อหํ สุกต อิทํ สคฺคํ ไช อหํ ภาณเต เวสฺสวณฺสํ
 มหาราชสฺสํ สหพยํ อุปปชฺชามิ โส อิตฺโต จุโธ มนุสฺสํเสสุ
 ราชา ภวํ ปรโหมมิ

[๑๘๒] อิตฺโต สคฺคํ คโต สคฺคํ สํสฺรามิ จตุทฺทํ

นิวาสมณิกษานามิ ยคฺคํ เม วุสฺสํ ปุเร ฯ

ที่มฺรคฺคํ ไช อหํ ภาณเต อวินิปาโต อวินิปาตํ สณฺขานามิ อาสา
 จ ปน เม สันติฏฺฐติ สกฺทาคามิตายาติ ฯ อจฺฉริยมิํ ฌายสุมฺโต
 ชนวสฺสํ ยกฺขสฺสํ อพฺภุคฺคํ ฌายสุมฺโต ชนวสฺสํ ยกฺขสฺสํ
 ที่มฺรคฺคํ ไช อหํ ภาณเต อวินิปาโต อวินิปาตํ สณฺขานามิ
 ปเวเทสิ อาสา จ ปน เม สันติฏฺฐติ สกฺทาคามิตายาติ ปเวเทสิ
 กุโธนิทานํ ปนายสุมฺมา ชนวสฺสํ ยกฺโข เอวรูปํ อพฺพารจิสฺสํ
 สณฺขานาตฺติ ฯ น อณฺเฑศฺร ภควา คว สํสํหา น อณฺเฑศฺร
 สุกต คว สํสํหา ยคฺคํ อหํ ภาณเต ภควติ เอกนฺตคฺโค^๒
 อภิปปสฺสนโน คคฺคํ อหํ ภาณเต ที่มฺรคฺคํ อวินิปาโต อวินิปาตํ
 สณฺขานามิ อาสา จ ปน เม สันติฏฺฐติ สกฺทาคามิตายาติ อิทาหํ
 ภาณเต เวสฺสวณฺสํ มหาราชเนน เปสฺสิตโต วิรูปุหฺกสฺสํ มหาราชสฺสํ
 สันติเก เกณจิเทว กรณฺเณน อทฺทสํ ภควนฺตํ อนฺตรามคฺเค

๑ ส. คโต จุโธ มนุสฺสา ราชา อมนุสฺสา ราชา ทิว โหมมิ ฯ

๒ ส. เอกนฺตคโค ฯ

คิณชกาธลั ปวิธิตุวา มาคชเก ปิจารเก อารพภ อฏฐิกคฺวา
 มนสิกคฺวา สพัฬ เจตโส สมนฺนาหริคฺวา นิสินฺน์ คคฺติ เนลล
 ซาณิสฺสํมิ อภิสฺสมุปรายํ ยํคคิกกา เต ภวนฺโต ยํอภิสฺสมุปรายาติ
 อนจฺณริยํ โส ปเนตํ ภนฺเต ยํ เวสฺสวณฺสสฺส มหาราชสฺส คสฺส
 ปริสํยํ ภาสโต สมนฺมุชา ปฏิกคฺคหิตํ ยํคคิกกา เต ภวนฺโต
 ยํอภิสฺสมุปรายาติ คสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอตทโหสิ ภควนฺตณฺจ
 ทกฺขามิ อิทณฺจ ภควโต อารโจะสฺสํมํติ อิม โส เม ภนฺเต เทว
 ปจฺจุยา ภควนฺตํ ทสฺสํนาย อุปสํงกมิตฺตุํ ปุริมานิ ภนฺเต ทิวสํนิ
 ปุริมตฺวานิ ตทหุโปสเถ ปณฺณรเส วสฺสํปนายิกาย ปณฺณมาย
 รคฺติยา เกวถกปฺปา จ เทวา คาวคิสา สฺสมํมํยํ สํภํยํ สมนฺนิสินฺนา
 โหนฺติ สมนฺนิปติคา มหคฺคํ จ ทิพฺพปริสา สมนฺนโต นิสินฺนา
 โหนฺติ จคฺคตาโร จ มหาราชาน โจคฺคทิสฺสา นิสินฺนา โหนฺติ
 ปุริคฺคติมาย ทิสํย ฆตฺตฏฺโฐ มหาราช ปจฺจิมํมํมิโส นิสินฺโน
 โหติ เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา ทกฺขิณาย ทิสํย วิรุพฺพโก มหาราช
 อุตฺตฺตํมํมิโส นิสินฺโน โหติ เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา ปจฺจิมํมํย ทิสํย
 วิรุพฺพโก มหาราช ปุริคฺคติมํมิโส นิสินฺโน โหติ เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา
 อุตฺตฺตราย ทิสํย เวสฺสวณฺโณ มหาราช ทกฺขิณํมํมิโส นิสินฺโน โหติ
 เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา ยทา ภนฺเต เกวถกปฺปา จ เทวา คาวคิสา
 สฺสมํมํยํ สํภํยํ นิสินฺนา โหนฺติ สมนฺนิปติคา มหคฺคํ จ ทิพฺพปริสา
 สมนฺนโต นิสินฺนา โหนฺติ จคฺคตาโร จ มหาราชาน โจคฺคทิสฺสา

นิสินฺนา โหณฺติ อิทํ เนลํ โหติ อาสนํมํ อถ ปจฺฉา มมุหํ
 อาสนํ โหติ เย เต ภนฺเต เทวา ภควติ พุรุหมจฺริยํ จริตฺวา
 อรฺหุปฺปนฺนา ตาวตฺตํกายํ เต อณฺเฎ เทเว อติวิโรจณฺติ วณฺณเนน
 เจว ยสฺสํ จ เตน สฺสํ ภนฺเต เทวา ตาวตฺตํ อตฺตมฺนา โหณฺติ
 ปมุทิตา ปิตฺติโสมนสฺสชาตา ทิพฺพวา วต โภ กายา ปรีปฺปเรณฺติ
 หายณฺติ อสุรกายาติ อถ โห ภนฺเต สกฺโก เทวานมฺนิโต เทวานํ
 ตาวตฺตํ สมนฺปสํทํ วิทิตฺวา อิมานิ คาทาหิ อนฺนโมทิตํ

[๓๔๓] โมทณฺติ วต โภ เทวา ตาวตฺตํ สหิณฺทกา

ตถากตํ นมสฺสํนฺตา ชมฺมสฺสํ จ สฺสชฺมมตํ ฯ

นเว ว เทเว ปสฺสํนฺตา วณฺณวณฺเต ยสฺสํสฺสโน

สฺสคตฺตํ พุรุหมจฺริยํ จริตฺวาน อิชากเต ฯ

เต อณฺเฎ อติวิโรจณฺติ วณฺณเนน ยสฺสํายุนา

สํวกา ภูริปณฺณสฺสํ วิสฺสํสฺสคตา อิท ฯ

อิทํ ทิสฺสวาน นนฺทณฺติ ตาวตฺตํ สหิณฺทกา

ตถากตํ นมสฺสํนฺตา ชมฺมสฺสํ จ สฺสชฺมมคณฺติ ฯ

[๓๔๔] เตน สฺสํ ภนฺเต เทวา ตาวตฺตํ ภิชฺชโยโส มคฺคทาย
 อตฺตมฺนา โหณฺติ ปมุทิตา ปิตฺติโสมนสฺสชาตา ทิพฺพวา วต โภ
 กายา ปรีปฺปเรณฺติ หายณฺติ อสุรกายาติ อถ โห ภนฺเต เยนคฺคเตน
 เทวา ตาวตฺตํ สฺสชฺมมํ สํกายํ สมนฺสินฺนา โหณฺติ สมนฺนิปิตฺตา
 ตํ อตฺถํ จินฺตยิตฺวา ตํ อตฺถํ มนฺตยิตฺวา วุตฺตวจนํปี ตํ จตฺตาโร

มหาราชานัน คสุมิ อตุเถ โหนติ ปจฺจนฺตฺยวณฺณํ ตํ จตุตฺตารโ
 มหาราชานัน คสุมิ อตุเถ โหนติ สฺสเกสฺส สฺสเกสฺส อาสเนสฺส จิตฺตา
 อวิปฺกนฺตา ฯ

เต วุตฺตวา กุยา ราชาโน ปฏิคฺคยหาณฺสาสนํ

วิปฺปสฺสนมฺมา สฺนฺตา อฏฺฐจํ สุมฺหิ อาสเนติ ฯ

[๓๔๕] อถ โห ฆนฺเต อุตฺตราย ทิสาย อุฬาริ อาโตโก
 สฺมฺชายิ โธภาโส ปาตุรโหสิ อติภุมฺเมว เทวานํ เทวานุภาวํ
 อถ ฆนฺเต สกฺโก เทวานมฺินฺโท เทเว ตาวคฺคิเส อามนฺเตสิ ยถา
 โห มาริสา นิमितฺตา ทิสฺสณฺติ อาโตโก สฺมฺชายติ โธภาโส
 ปาตุภวติ พฺรหฺมา ปาตุภวิสฺสติ พฺรหฺมโน เหติ ปุพฺพนิมิตฺตํ
 ปาตุภวาย ยทฺธิ อาโตโก สฺมฺชายติ โธภาโส ปาตุภวคฺคิติ ฯ

ยถา นิमितฺตา ทิสฺสณฺติ พฺรหฺมา ปาตุภวิสฺสติ

พฺรหฺมโน เหติ ปุพฺพนิมิตฺตํ โธภาโส วิปฺโล มหาติ ฯ

[๓๔๖] อถ ฆนฺเต เทวา ตาวคฺคิสา ยถาสฺสเกสฺส อาสเนสฺส นิสฺสํทิสฺสํ
 โธภาสเมตํ ฅสฺสํ ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺจณิกตฺวา ว นํ
 คมิสฺสํมาติ ฯ จตุตฺตารโห มหาราชานัน ยถาสฺสเกสฺส อาสเนสฺส
 นิสฺสํทิสฺสํ โธภาสเมตํ ฅสฺสํ ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺจณิกตฺวา
 ว นํ คมิสฺสํมาติ ฯ อิทํ สุตฺวา เทวา ตาวคฺคิสา เอกกฺคา
 สฺมาปชฺชิสฺสํ โธภาสเมตํ ฅสฺสํ ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺจณิ-
 กตฺวา ว นํ คมิสฺสํมาติ ยถา ฆนฺเต พฺรหฺมา สันธุกุมารโ

เทวานํ คาวตีสํ ปาตุภวติ โธพาริํ อคฺคตภาวํ อภินิมฺมิตฺตวา
 ปาตุภวติ โย โช ปน ภนฺเต พุรฺหุโน ปกฺติวณฺโณ
 อนภิสํภวณฺโโย โส เทวานํ คาวตีสํ จกฺขุปลตฺถมํ ยทา
 ภนฺเต พุรฺหุมา สนฺนํภุมาริ เทวานํ คาวตีสํ ปาตุภวติ โส
 อณฺเวย เทเว อติโรจติ วณฺณเนน เจว ยสฺสํ จ เสงฺยยาปิ
 ภนฺเต โสวณฺณวિકฺคโห มาณสํ วิคฺคหํ อติโรจติ เอวเมว โช
 ภนฺเต ยทา พุรฺหุมา สนฺนํภุมาริ เทวานํ คาวตีสํ ปาตุภวติ
 โส อณฺเวย เทเว อติโรจติ วณฺณเนน เจว ยสฺสํ จ ยทา
 ภนฺเต พุรฺหุมา สนฺนํภุมาริ เทวานํ คาวตีสํ ปาตุภวติ น
 ตสฺสํ ปริสาयํ โกจิ เทโว อภิวาเทติ วา ปจฺจุจฺจุเชติ วา อาสเนน
 วา นิมนฺเตติ สํพุเพ ว คุณฺหํภุตา ปณฺชติกา ปลตฺถเก นิสฺสํทนฺติ
 ยสฺสํทานิ เทวสฺส อิจฺฉิสฺสํติ พุรฺหุมา สนฺนํภุมาริ ตสฺสํ เทวสฺส
 ปลตฺถเก นิสฺสํทิสฺสํติ ยสฺสํ โช ปน ภนฺเต เทวสฺสํ พุรฺหุมา
 สนฺนํภุมาริ ปลตฺถเก นิสฺสํทติ อุพารํ โส ตภฺติ เทโว เวทปฏฺธิการํ
 อุพารํ โส ตภฺติ เทโว โสมนสฺสํปฏฺธิการํ เสงฺยยาปิ ภนฺเต ราชา
 ชคฺติโย มุทฺธาวสฺสํติ อชฺชนาวสฺสํติ รัชเชน อุพารํ โส ตภฺติ
 เวทปฏฺธิการํ อุพารํ โส ตภฺติ โสมนสฺสํปฏฺธิการํ เอวเมว โช ภนฺเต
 ยสฺสํ เทวสฺสํ พุรฺหุมา สนฺนํภุมาริ ปลตฺถเก นิสฺสํทติ อุพารํ โส
 ตภฺติ เทโว เวทปฏฺธิการํ อุพารํ โส ตภฺติ เทโว โสมนสฺสํปฏฺธิการํ

๑ อชฺชนาวสฺสํติโตคิปี ปาโล ๖

อถ ภนเต พุรหุมา สณฺณกุมาโร โอปาริกิ อคฺคภาวํ อภินิมมิติตา
 กุมารวณฺโณ หุตฺวา ปณฺจสีโห เทวานํ ตาวคฺคิสาณํ ปาตุรโหสิ โส
 เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา อากาเส อณฺตติฏฺเฐ ปตฺตงฺเกน นิสฺสีทิ ฯ
 เสยฺยถาปี ภนเต พตฺวา ปุริโส สุปฺปจฺจตฺตเต วา ปตฺตงฺเก สเม
 วา ภูมิกาคเ ปตฺตงฺเกน นิสฺสีเคยฺย เอวเมว โห ภนเต พุรหุมา
 สณฺณกุมาโร เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา อากาเส อณฺตติฏฺเฐ ปตฺตงฺเก นิสฺสี
 ทิตฺวา เทวานํ ตาวคฺคิสาณํ สมนฺปสาทํ วิทิตฺวา อิมายิ คาลาหิ อโนมทิ

[๑๘๗] โมทนติ วต โภ เทวา ตาวคฺคิสา สหิณฺทกา

ตถาคคิ นมสฺสณฺตา ชมฺมสฺส จ สฺสชฺมมคฺคิ ฯ

นเว ว เทเว ปสฺสณฺตา วณฺณวณฺเต ยสฺสสฺสีโน

สฺสคตฺมฺหิ พุรหุมาจฺริยํ จริตฺวาน อิชาคเต ฯ

เต อณฺเณ อติโรจฺนติ วณฺณเนน ยสฺสสายุนา

สํวกา ภูริปณฺณสฺส วิเสสฺสปคฺตา อิท ฯ

อิทํ ทิสฺวาน นนฺทนฺติ ตาวคฺคิสา สหิณฺทกา

ตถาคคิ นมสฺสณฺตา ชมฺมสฺส จ สฺสชฺมมตฺนติ ฯ

[๑๘๘] อิทมตฺถํ ภนเต พุรหุมา สณฺณกุมาโร อภาสิตฺถ ฯ อิทมตฺถํ
 ภนเต พุรหุมาโน สณฺณกุมารสฺส ภาสโค อญฺจุจฺจคตฺมมฺหาคโค สโร
 โหติ วิสฺสยฺสจ จ วิณฺณเยยฺโย จ มณฺชฺช จ สวณฺโณ จ พินฺทุ
 จ อวิสํวโร จ คมฺภโร จ นินฺนาทํ จ ฯ ยถาปวีสํ โห ปน
 ภนเต พุรหุมา สณฺณกุมาโร สเรน จ วิณฺญาเปติ น จสฺส พหิทฺธา

ปรัสาย ไชโส นิจุฉติ ฯ ยสฺส โข ปน ภนฺเต เหวํ อฏฺฐงฺก-
 สมนฺนาโคโต สโร โหติ โส วุจฺจติ พุรฺหมสฺสโรติ ฯ อถ ไช
 ภนฺเต พุรฺหมฯ สมนฺกุมารो เตตฺถเต เตตฺถภาเว อภินิมฺมิตฺตวา เทวานํ
 ตาวตฺถิสาํ ปจฺเจกปถฺตงฺเก นิสฺสํติตฺตวา เทเว ตาวตฺถิเส อามนฺเตสึ
 คํ กิํ มณฺเณติ โภโกโต เทวา ตาวตฺถิสา ยาวณฺเจโส ภควา
 พุชฺชนหิตาย ปฏิปนฺโน พุชฺชนสฺสชาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย
 หิตาย สฺสชาย เทวมนฺตฺถิสาํ ฯ เย หิ เกจิ โภโกโต พุทฺธํ สรณํ
 คตา ฆมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตา สํเตสฺส ปฏิปฺปวฺกาวโน
 เต กายสฺส เภทา ปวํ มรณา อปฺเปกฺขเจ ปรินิมฺมิตฺตวสฺสวตฺถินํ
 เทวานํ สหฺพยํ อุปฺปชฺชนติ อปฺเปกฺขเจ นิมนฺนารตฺถินํ เทวานํ
 สหฺพยํ อุปฺปชฺชนติ อปฺเปกฺขเจ ตฺถิสฺตานํ เทวานํ สหฺพยํ
 อุปฺปชฺชนติ อปฺเปกฺขเจ ยามานํ เทวานํ สหฺพยํ อุปฺปชฺชนติ
 อปฺเปกฺขเจ ตาวตฺถิสาํ เทวานํ สหฺพยํ อุปฺปชฺชนติ อปฺเปกฺขเจ
 จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สหฺพยํ อุปฺปชฺชนติ ये สหฺพณฺธิหิ
 กายํ ปฏิปฺปวฺเรติ เต คนฺธพฺพกายํ ปฏิปฺปวฺเรตฺติ ฯ

[๑๖๘] อิทมฺตถํ ภนฺเต พุรฺหมฯ สมนฺกุมารो อภาสิตฺถ ฯ อิทมฺตถํ
 ภนฺเต พุรฺหมโน สมนฺกุมารสฺส ภาสโต ไชโสเยว เทวา มณฺเณติ
 ยวฺยายํ มม ปถฺตงฺเก สฺวายํ เอโก จ ภาสิตฺติ ฯ

เอกสฺมี ภาสฺมานสฺมี สหฺเพ ภาสฺนติ นิมนฺนิตา

เอกสฺมี คุณฺหิมาสีเน สหฺเพ คุณฺหิ ภวฺนติ เต ฯ

ตทสฺสํ เทวา มนุญฺสํ ตาวตฺถิสา สหินฺทกา
 ยวายํ มม ปตฺตงฺกสฺมึ สฺวายํ เอโก จ ภาสฺสํคิ ๑

[๒๐๐] อถ โส ภนฺเต พุทฺธมา สมนฺกุมาโร เอกคฺเตน อตฺตานํ
 อุปสํหริติ เอกคฺเตน อตฺตานํ อุปสํหริตฺวา สภุสฺสํ เทวานมฺินุสฺสํ
 ปตฺตงฺเก นิสํหิตฺวา เทเว ตาวตฺถิเส ขามนฺเตสิ ตํ กิ มนุญฺสํ
 โภณฺโต เทวา ตาวตฺถิสา ยาว สฺปณฺณตฺตํปเป เตน ภควตา
 ขานตา ปสฺสตา อรหตา สมนฺมาสมฺพุทฺเธน จตฺตาโร อิติปิสาทา
 อิติพิพฺพตฺถกตฺยา อิติขวิเสวิตฺยา อิติขวิภุพฺพนตฺยา กตเม จตฺตาโร
 อธิ โภ ภิกฺขุ ฉนฺทสฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคํ อิติปิสาทํ ภาวเต
 วิริยสฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคํ อิติปิสาทํ ภาวเต จิตฺตสฺมาธิ-
 ปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคํ อิติปิสาทํ ภาวเต อิมํสาสมฺมาธิปฺธาน-
 สงฺขารสมฺนฺนาคํ อิติปิสาทํ ภาวเต อิม โส โภ เตน ภควตา
 ขานตา ปสฺสตา อรหตา สมนฺมาสมฺพุทฺเธน จตฺตาโร อิติปิสาทา
 ปณฺณตฺตา อิติพิพฺพตฺถกตฺยา อิติขวิเสวิตฺยา อิติขวิภุพฺพนตฺยา เยปี
 หิ เกจิ โภ อตฺตมทฺธานํ สมนฺนา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ
 อิติขวิชํ ปจฺจุณฺโกลํ สฺพเพ เต อิมสฺสณฺเวย จตฺตุนํ อิติปิสาทานํ
 ภาวิตฺตฺตา พหุตฺถกตฺตา เยปี หิ เกจิ โภ อนนตมทฺธานํ
 สมนฺนา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิติขวิชํ ปจฺจุณฺโกลสฺสํนฺติ

๑ อิติปิพฺพตฺถกตฺยาติ ปาเชน ภวิตฺตฺตา ๑ ๒ อิติขวิเสวิตฺยาติ วา
 อิติขวิสฺสตฺยาติ วา ปาโฬ ๑

สพฺเพ เต อิมสฺสญฺเณว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตฺตฺตา พหุตฺถกตฺตฺตา
 เขมฺปี ติ เกจิ โภ เอตฺรหิ สมนฺนา วา พฺราหฺมณฺนา วา อเนกวิหิตํ
 อิทฺธิวํ ปจฺจุณฺโณนฺติ สพฺเพ เต อิมสฺสญฺเณว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ
 ภาวิตฺตฺตา พหุตฺถกตฺตฺตา ปสฺสณฺติ โน โภนฺโต เทวา ตาวตฺตํ
 มมปฺมํ^๑ เขวรูปํ อิทฺธานุภาวนฺติ ฯ เอวํ มหาพฺรหฺมณฺติ ฯ อหํปํ
 ไช โภ อิมสฺสญฺเณว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตฺตฺตา พหุตฺถกตฺตฺตา
 เขวํมhitฺธิโก เขวํมทานุภาวติ ฯ

[๒๐๓] อิทฺมตฺถํ ภาเน พฺรหฺมา สณฺญมาโร ภาสีตฺถ ๑ อิทฺมตฺถํ
 ภาเน พฺรหฺมา สณฺญมาโร ภาสีตฺถา เทเว ตาวตฺตํ อามนฺเตสิ
 ตํ กิ มณฺญณฺติ โภนฺโต เทวา ตาวตฺตํ ยาวณฺจิตํ เตน
 ภกฺวตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมนฺตมฺพุทฺเธน คโย โอภาสา-
 ธิคมา อนุพุทฺธา สฺวสฺสธาธิคมา ๑ กตเม คโย ๑

[๒๐๔] อิทฺ โภ เอกจฺโจ สํสฺสฺสจฺโจ วิหฺรติ ภาเมหิ สํสฺสฺสจฺโจ
 อกฺุสเถหิ รมฺเมหิ ๑ โส อปฺเรน สมนฺเยน อริยชฺมมํ สฺสณฺติ
 โยนิโส มนฺสิทโรติ รมฺมานุชฺมมํ ปฏิปชฺชติ ๑ โส อริยชฺมมสฺสวณฺ
 อากมฺม โยนิโส มนฺสิการํ รมฺมานุชฺมมํ ปฏิปชฺชติ อสํสฺสจฺโจ
 วิหฺรติ ภาเมหิ อสํสฺสจฺโจ อกฺุสเถหิ รมฺเมหิ ๑ คสฺส คสํสฺสจฺโจ
 ภาเมหิ อสํสฺสจฺโจ อกฺุสเถหิ รมฺเมหิ อปฺปชฺชติ สฺสํ สฺสา
 ภิชฺโย โสมนสฺสํ ๑ เสยฺยถาเม โภ ปมฺุทา ปาโมชฺช^๒ ชาเยถ

๑ ส. มมปํ น ๑ ๒ ปามุชฺชนฺตํติ วา ปาโง ๑

เอวเมว ไช โภ อัสสจฺจุสฺส กามะหิ อัสสจฺจุสฺส อกฺกุสเสหิ ชมฺเมหิ
 อปฺปชฺชติ สฺขํ สฺखा ภิกฺขุโย โสมนสฺสํ ฯ อยํ ไช โภ เทน
 ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สัมมาสมฺพุทฺเธน ปจฺจิม โยกาสา-
 ธิกโม อนุพุทฺโธ สฺวสฺสาธิกมาม ฯ

[๒๐๓] ปุณ จปร โภ อีเธกจฺจุสฺส โอฬาริกา กายสงฺขาราว
 อปฺปปฏิปัสสทฺธา โหนฺติ โอฬาริกา วจฺสงฺขาราว อปฺปปฏิปัสสทฺธา
 โหนฺติ โอฬาริกา จิตฺตสงฺขาราว อปฺปปฏิปัสสทฺธา โหนฺติ ฯ โส
 อปเรณ สมนเยน อริยชฺชมํ สฺสุณาติ โยนิโส มนสิกาโร ชมฺมา-
 นุชฺชมํ ปฏิปชฺชติ ฯ ตสฺส อริยชฺชมสฺสวณํ อากมฺม โยนิโส มนสิการํ
 ชมฺมานุชฺชมํ ปฏิปชฺชนตสฺส โอฬาริกา กายสงฺขาราว ปฏิปัสสสมฺภนฺติ
 โอฬาริกา วจฺสงฺขาราว ปฏิปัสสสมฺภนฺติ โอฬาริกา จิตฺตสงฺขาราว
 ปฏิปัสสสมฺภนฺติ ฯ ตสฺส โอฬาริกานํ กายสงฺขารานํ ปฏิป-
 ปัสสทฺธิยา โอฬาริกานํ วจฺสงฺขารานํ ปฏิปัสสทฺธิยา โอฬาริกานํ
 จิตฺตสงฺขารานํ ปฏิปัสสทฺธิยา อปฺปชฺชติ สฺขํ สฺखा ภิกฺขุโย
 โสมนสฺสํ ฯ เสยฺยถาปิ โภ ปมฺมทา ปาโมชฺสํ ชาเยถ เอวเมว
 ไช โภ โอฬาริกานํ กายสงฺขารานํ ปฏิปัสสทฺธิยา โอฬาริกานํ
 วจฺสงฺขารานํ ปฏิปัสสทฺธิยา โอฬาริกานํ จิตฺตสงฺขารานํ ปฏิป-
 ปัสสทฺธิยา อปฺปชฺชติ สฺขํ สฺखा ภิกฺขุโย โสมนสฺสํ ฯ อยํ ไช
 โภ เทน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สัมมาสมฺพุทฺเธน
 .พุทฺธิโย โยกาสาธิกโม อนุพุทฺโธ สฺวสฺสาธิกมาม ฯ

[๒๐๔] ปุณ จปวฺ โภ อีเรกฺโข จ อิทํ กุสฺสณฺติ ยถาภูตํ นปฺ-
 ปชานาติ อิทํ อกุสฺสณฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อิทํ สํวชฺชนฺติ
 ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อิทํ อนวชฺชนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
 อิทํ เสวิตพฺพณฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อิทํ น เสวิตพฺพณฺติ
 ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อิทํ ทิณฺณฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อิทํ
 ปณฺตฺตณฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อิทํ กณฺหสํกุกฺกสํปฺปฏิกากฺคณฺติ
 ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ โส อปเรณ สมนฺเยน อริยชฺมมํ สຸณฺนาติ
 โยนิโส มนสิกาโรติ ชฺมมานุชฺมมํ ปฏิปชฺชติ ฯ โส อริยชฺมมสຸสฺวณํ
 อากมฺม โยนิโส มนสิกาโร ชฺมมานุชฺมมํ ปฏิปชฺชติ อิทํ กุสฺสณฺติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ อิทํ อกุสฺสณฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทํ
 สํวชฺชนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทํ อนวชฺชนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อิทํ เสวิตพฺพณฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทํ น เสวิตพฺพณฺติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ อิทํ ทิณฺณฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทํ ปณฺตฺตณฺติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ อิทํ กณฺหสํกุกฺกสํปฺปฏิกากฺคณฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ ตสຸสຸ
 เหวํ ชานโต เหวํ ปสຸสຸโต อวิชฺชา ปทียติ วิชฺชา อปฺปชฺชติ ฯ
 ตสຸสຸ อวิชฺชาวิราคา วิชฺชปฺปาทา อปฺปชฺชติ สຸจํ สຸชา ภิชฺโย
 โสมนสຸสຸ ฯ เสยฺยถาปี โภ ปมฺพา ปาโมชฺช ชายถ เหวเมว
 โช โภ อวิชฺชาวิราคา วิชฺชปฺปาทา อปฺปชฺชติ สຸจํ สຸชา ภิชฺโย
 โสมนสຸสຸ ฯ อยํ โช โภ เทน ภควตา ชานตา ปสຸสຸตา อรหตา
 สຸมฺมาสมฺพุทฺเธน คติโย โອกาธํชิคโม อนຸพุทฺโธ สຸชຸສຸສຸສຸສຸສຸສຸສຸ

อิมะ ไช โภ เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สัมมา-
 สัมพุทฺธะเน ทโย โอภาสัจฉิมา อณุปุทฺธา สุตฺตสัจฉิมา ยาทิ ฯ

[๒๐๕] อิทมคฺคัม ภนฺเต พุทฺธมา สันนํกุมาโร อภาสิตุถ ฯ
 อิทมคฺคัม ภนฺเต พุทฺธมา สันนํกุมาโร ภาสิตฺวา เทเว ตาวคฺคิเส
 อามนฺเตสิ คํ กิํ มณฺณนฺติ โภณฺโต เทวา ตาวคฺคิสา ยาว
 สุปฺปณฺณตฺตาปฺเป เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สัมมา-
 สัมพุทฺธะเน จตฺตาโร สติปัญญาณา กุสฺสสัจฉิมา ย กตเม จตฺตาโร
 อิช โภ ภิกฺขุ อชฺฌมคฺคัม กายะ กายานุปัสสี วิหริติ อาตาปฺปี
 สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ อชฺฌมคฺคัม กายะ
 กายานุปัสสี วิหรนฺโต ตตฺถ สัมมา สมาริยติ สัมมา วิปฺปลีทติ ฯ
 โส ตตฺถ สัมมาสมาหิโต สัมมาวิปฺปลนฺโน พหิทฺธา ปรกาเย
 ฌาณทสฺสํ อภินิพฺพุตฺเตติ ฯ อชฺฌมคฺคัม เวทนาสุ เวทนานุปัสสี
 วิหริติ อาตาปฺปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ
 อชฺฌมคฺคัม เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรนฺโต ตตฺถ สัมมา สมาริยติ
 สัมมา วิปฺปลีทติ ฯ โส ตตฺถ สัมมาสมาหิโต สัมมาวิปฺปลนฺโน
 พหิทฺธา ปรเวทนาสุ ฌาณทสฺสํ อภินิพฺพุตฺเตติ ฯ อชฺฌมคฺคัม จิตฺเต
 จิตฺตานุปัสสี วิหริติ อาตาปฺปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก
 อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ อชฺฌมคฺคัม จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหรนฺโต ตตฺถ
 สัมมา สมาริยติ สัมมา วิปฺปลีทติ ฯ โส ตตฺถ สัมมาสมาหิโต
 สัมมาวิปฺปลนฺโน พหิทฺธา ปรจิตฺเต ฌาณทสฺสํ อภินิพฺพุตฺเตติ ฯ

ปโหติ สมนฺมาสฺสตีตฺถ สมนฺมาสฺสมาธิ ปโหติ สมนฺมาสฺสมาธิสฺส
 สมนฺมาณานิ ปโหติ สมนฺมาณานิสฺส สมนฺมาจิเมตฺติ ปโหติ ฯ
 ยณฺเห ตํ โก สมนฺมาวทมาโน วเทยฺย สฺวาภุชาโค ภควตา
 ชมฺโม สฺนทฺธิจฺจโก อกาถโก เอหิปสฺสโก โอปนยิโก ปจฺจุตฺตํ
 เวทิตพฺโพ วิณฺญฺหิตฺติ อปารุตา เต อมตสฺส ทวาราทิ ฯ อิทเมว
 ตํ สมนฺมาสฺมพฺพุเช อเวจฺจุปปสาเทน สมนฺนาคตํ สมนฺมาวทมาโน
 วเทยฺย สฺวาภุชาโค หิ ภควตา ชมฺโม สฺนทฺธิจฺจโก อกาถโก
 เอหิปสฺสโก โอปนยิโก ปจฺจุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญฺหิตฺติ อปารุตา
 เต อมตสฺส ทวาราทิ ฯ เย หิ เกจิ โก พฺพุเช อเวจฺจุปปสาเทน
 สมนฺนาคตา ชมฺเม อเวจฺจุปปสาเทน สมนฺนาคตา สงฺฆเ
 อเวจฺจุปปสาเทน สมนฺนาคตา อริยกนฺตฺเทหิ สฺสเถหิ สมนฺนาคตา ฯ
 เย จิเม โอปปาทิกา ชมฺเม วินฺตฺตา สํติเรกานิ จตุรฺวสฺสตี-
 สฺสคฺคสฺสสํนิ มาคธิกา ปรีจารกา อพฺภตฺตฺตา กาสถกา ตินฺนุณฺ
 สฺสยฺโยชณานิ ปรีกฺขยา สฺสตาปนฺนา อวินฺปิยตมฺมา นียตา
 สมนฺโพธิปราชฺยา ฯ อตฺถิ เจเวตฺถ สกทาคามิโน อถายํ อิตฺรา
 ปชา ปุณฺณภาคาติ มม โน สงฺฆาตํ สกโกมิ มุสาจาทสฺส
 โอตฺตปฺปนฺติ ฯ

[๒๐๗] อิทมตฺถํ ภนฺเต พุทฺธมา สมนฺกฺกมาโร อภาสิตฺตํ ฯ
 อิทมตฺถํ ภนฺเต พุทฺธมฺโม สมนฺกฺกมารสฺส ภาสโค เวสฺสวณฺณสฺส
 มหาราชสฺส เอวํ เจตฺโส ปรีวิตฺตโก อุตฺปาติ อจฺฉริยํ จต โก

อภฺภูตํ วค โภ เอรุโปมี นาม อฺพาโร สฺตฺถา ภวิสฺสตี เอรุ-
 ฐึ อฺพาโร ชฺมฺมกฺขานํ เอรุปา อฺพารา วิเสสํชคฺมา ปญฺญา-
 ยิสฺสํสํตี ๑ อถ ภนฺเต พฺรหฺมา สํนฺกฺมาโร เวสฺสวณฺสฺส มหา-
 ราชสฺส เจตสา เจโตปวิตฺตกฺกมณฺญา เวสฺสวณฺ มหาราชานํ
 เขตทโวจ คํ กิ มณฺณติ ภวํ เวสฺสวณฺ มหาราช อคฺคตฺมึ
 อทฺธานํ เอรุโป อฺพาโร สฺตฺถา อโหสี เอรุฐึ อฺพาโร ชฺมฺมกฺขานํ
 เอรุปา อฺพารา วิเสสํชคฺมา ปญฺญาณิสฺสํ อนาคตฺมึ อทฺธานํ
 เอรุโป อฺพาโร สฺตฺถา ภวิสฺสตี เอรุฐึ อฺพาโร ชฺมฺมกฺขานํ
 เอรุปา อฺพารา วิเสสํชคฺมา ปญฺญาณิสฺสํสํตี ๑

[๒๐๘] อิทฺมคฺคํ ภนฺเต พฺรหฺมา สํนฺกฺมาโร เทวานํ ตาวคฺคํสํนํ
 อภาสี ๑ อิทฺมคฺคํ เวสฺสวณฺ มหาราช พฺรหฺมาโน สํนฺกฺมารสฺส
 เทวานํ ตาวคฺคํสํนํ ภาสโต สํมฺมุขา สฺตํ สํมฺมุขา ปฏิกฺคหิตํ^๑
 สํยํ ปริสํยํ^๒ อารุเจสี ๑ อิทฺมคฺคํ ชนฺวสโก ยกฺโข เวสฺส-
 วณฺสฺส มหาราชสฺส สํยํ ปริสํยํ ภาสโต สํมฺมุขา สฺตํ สํมฺมุขา
 ปฏิกฺคหิตํ^๓ ภควโต อารุเจสี ๑ อิทฺมคฺคํ ภควา ชนฺวสภสฺส
 ยกฺขสฺส สํมฺมุขา สฺตฺวา สํมฺมุขา ปฏิกฺคเหตฺวา สํมณฺจ อภิณฺญา
 อายสฺมโต อานนฺทสฺส อารุเจสี ๑ อิทฺมคฺคํ อายสฺมา อานนฺโท
 ภควโต สํมฺมุขา สฺตฺวา สํมฺมุขา ปฏิกฺคเหตฺวา อารุเจสี ภิกฺขุณฺ
 ๑ ส. สฺตฺวา สํมฺมุขา ปฏิกฺคเหตฺวา ๑ ๒ ส. สปริสํยํ ๑ ๓ ส. สฺตฺวา
 สํมฺมุขา ปฏิกฺคเหตฺวา ๑

ភិក្ខុន្ត្រី ឧបាសន៍ ឧបាសិកា ។ គតិ បុរាណសម្បត្តិ វិចិត្រសង្ខេប
 ដ៏ល្អ វិចិត្រសង្ខេប បុរាណសម្បត្តិ យោ ពោធិ៍សាត់ វិចិត្រសង្ខេប ។

ឧបាសន៍សុត្តន្ត វិចិត្រសង្ខេប បុរាណសម្បត្តិ ។

มหาไศวินทศุตม์

[๒๐๘] เอวมุเม สุตม์ ๗ เอกิ สัมมัย ภควา ราชคเห จิหริติ
คิซุมกุญเฏ ปพพะเต ๗ อถโฆ ปณฺจสึโฆ คนฺธพพฺพุโต อภิกฺกนฺตยา
รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวตทปฺปํ คิซุมกุญฺฏํ ปพพตฺถํ โอภาเสตฺวา
เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมฺนตํ อฏฺฐาสํ ๗ เอกมฺนตํ จีโต โฆ ปณฺจสึโฆ คนฺธพพฺพุโต
ภควนฺตํ เขตฺทวโจ ยํ เม ภนฺเต เทวานํ ตาวตฺตํ สัมมุชา
สุตฺถํ สัมมุชา ปฏฺฐิตํ อารโหเมตํ ภควโตติ ๗ อารโหเห
เม ตวํ ปณฺจสึชาติ ภควา อวโจ ๗ ปริมาณิ ภนฺเต ทิวสํ
ปริมตฺวานิ ตทฺหุโปสฺสเถ ปณฺณรเส ปวารณาย ปฺนฺณนํ
รตฺติยา เกวตทปฺปา จ เทวา ตาวตฺตํ สุมฺมํ สภายํ สันนิ
สินฺหา โหนฺติ สันนิปตฺตา มหตฺถํ จ ทิพฺพปริสา สมนฺตโต
นิสินฺหา โหนฺติ จตฺตาริ จ มหाराชาโน จตฺตทิสฺสา นิสินฺหา
โหนฺติ ปฺรตฺติมา ย ทิสฺสา ฆตฺตวโจ มหाराชา ปจฺฉาภิมุโข
นิสินฺโน โหติ เทเวหิ ปฺรภุชฺชวา ทฏฺฐินาย ทิสฺสา วิรูปฺภโก
มหाराชา อุตฺตวาทิมุโข นิสินฺโน โหติ เทเวหิ ปฺรภุชฺชวา ปจฺฉิมา
ทิสฺสา วิรูปฺภโก มหाराชา ปฺรตฺตวาทิมุโข นิสินฺโน โหติ เทเวหิ
ปฺรภุชฺชวา อุตฺตวาทิ ทิสฺสา เวสฺสวโน มหाराชา ทฏฺฐินาภิมุโข
นิสินฺโน โหติ เทเวหิ ปฺรภุชฺชวา ยทา ภนฺเต เกวตทปฺปา จ

เทวา ดาวตีส่า สุธมฺมามย์ สภามย์ สันนิสฺสนา โหนฺติ สันนิปติตา
 มหตํ จ ทิพฺพปริสา สมนฺตโต นิสฺสนา โหนฺติ จตุตาโร จ
 มหาราชาโน จตุทิส่า นิสฺสนา โหนฺติ อิทํ เนสํ โหติ อาสนสุมิ
 อถ ปจฺจา อมฺหากํ อาสนํ โหติ ये เต ภนฺเต เทวา ภควติ
 พุรหฺมจริยํ จริตฺวา อรฺหฺนูปนฺนา ดาวตีสํกายํ เต อณฺเณ เทเว
 อติโรจฺนติ วณฺณเนน เจว ยสฺสํ จ เตน สุกํ ภนฺเต เทวา
 ดาวตีส่า อตฺตมฺนา โหนฺติ ปมฺุติตา ปิติโสมนสฺสชาตา ทิพฺพา
 วต โภ กายา ปริปุเรฺนติ หายนฺติ อสฺสํกายาติ อถโฆ ภนฺเต
 สกฺโก เทวานมิโนโ เทวานํ ดาวตีสํนํ สมนฺปสํทํ วิทิตฺวา อิมานิ
 คาถาหิ อนุมฺติ

[๒๓๐] โมทนฺติ วต โภ เทวา ดาวตีส่า สหิณฺทกา
 ตถาคคํ นมสฺสํนฺตา ชมฺมสฺสํ จ สุธมฺมมตํ ฯ
 นเว ว เทเว ปสฺสํนฺตา วณฺณวณฺเต ยสฺสํสฺสโน
 สุกตฺสุมิ พุรหฺมจริยํ จริตฺวาน อิทาเค ฯ
 เต อณฺเณ อติโรจฺนติ วณฺณเนน ยสฺสํายูนา
 สํวกา ภูริปณฺณสฺสํ วิเสสฺสปคตา อิท ฯ
 อิทํ ทิสฺวาน นนฺทนฺติ ดาวตีส่า สหิณฺทกา
 ตถาคคํ นมสฺสํนฺตา ชมฺมสฺสํ จ สุธมฺมมตฺตนิ ฯ

[๒๓๑] เตน สุกํ ภนฺเต เทวา ดาวตีส่า ภิชฺโยโส มคฺคทาย
 อตฺตมฺนา โหนฺติ ปมฺุติตา ปิติโสมนสฺสชาตา ทิพฺพา วต โภ

ภาเย ปปริฏฺเฐนติ หายนติ อสฺสฺรกายาติ ฯ อถ ภนฺเต สกฺโก
 เทวานมฺินฺโท เทวานํ คาวตฺตํสํ สมนฺุปลํทํ วิทิตฺวา เทเว คาวตฺตํเส
 อามนฺุเตสฺสิ อิจฺเญยยาถ โน ตุมฺเห มารีสา ตสฺส ภควโต อหฺนุ
 ยถาภุจฺเจ วณฺเณ สฺสฺตฺนฺติ ฯ อิจฺฉาม มยฺ มารีสา ตสฺส ภควโต
 อหฺนุ ยถาภุจฺเจ วณฺเณ สฺสฺตฺนฺติ ฯ อถ ภนฺเต สกฺโก เทวานมฺินฺโท
 เทวานํ คาวตฺตํสํ ภควโต อหฺนุ ยถาภุจฺเจ วณฺเณ ปยิริทาหาสิ
 คํ กิํ มณฺเณนติ โภณฺโต เทวา คาวตฺตํสา ยาวณฺเณโส ภควา
 พุทฺชนฺทิตาย ปฏฺิปนฺโน พุทฺชนฺุชฺชาย โถกานฺุณฺมปาย อคฺคฺตาย ทิตาย
 สฺชฺชาย เทวมนฺุสฺสํสํ ฯ เอวํ พุทฺชนฺทิตาย ปฏฺิปนฺนํ พุทฺชนฺุชฺชาย
 โถกานฺุณฺมปาย อคฺคฺตาย ทิตาย สฺชฺชาย เทวมนฺุสฺสํสํ อิมินาปงฺเคน
 สมนฺุณาคคํ สฺตฺถวํ เนว อคฺคํเส สมนฺุปลํสํม น ปเนตฺรหิ
 อณฺเณตฺร เตน ภควตา ฯ สฺวากฺขาโต โส ปน ตสฺส ภควตา
 รมฺโม สนฺุทฺธิจฺโโก อภาตฺติโก เอหิปฺสฺสํโก โอบนฺยโก ปจฺจุคฺคํ
 เวทิตฺพุโพ วิณฺณฺหิ ฯ เอวํ โอบนฺยิกสฺส รมฺมสฺส เทเสตวํ
 อิมินาปงฺเคน สมนฺุณาคคํ สฺตฺถวํ เนว อคฺคํเส สมนฺุปลํสํม น
 ปเนตฺรหิ อณฺเณตฺร เตน ภควตา ฯ อิทํ กุสฺสฺตฺนฺติ โส ปน เตน
 ภควตา สฺปณฺเณตฺตํ อิทํ อกุสฺสฺตฺนฺติ สฺปณฺเณตฺตํ ฯ อิทํ สํวชฺชํ ฯ
 อิทํ อนวชฺชํ ฯ อิทํ เสวิตฺพุพฺพํ ฯ อิทํ น เสวิตฺพุพฺพํ ฯ อิทํ
 หิณํ ฯ อิทํ ปณฺ์คํ อิทํ กณฺุหฺสฺสฺกสฺสฺปฏฺิภาคณฺุติ สฺปณฺเณตฺตํ ฯ
 เอวํ กุสฺสฺตฺกสฺสฺสํวชฺชานวชฺชเสวิตฺพุพฺพเสวิตฺพุพฺพหิณฺุปณฺ์คกณฺุหฺสฺสฺก-

๒๓๓] มหาโควินทสูตรํ ภควโต อชฺชยถาตุจฺจวณฺณกถา ๒๕๕

สํปฺปฏิกาคานํ ฐมฺมานํ ปณฺณเปตารํ อิมินาปฺงเคน สมนฺนาคคํ
สํตุถารํ เหนว อคฺคํเสํ สมนฺนปสฺสํสาม น ปเนตฺรหิ อณฺณตฺตฺร เตน
ภควตา ฯ สํปณฺณตฺตฺตา ไช ปน เตน ภควตา สํวถานํ นิพฺพทานคามินํ
ปฏฺธิปทา สํสํนฺทติ นิพฺพทานญฺจ ปฏฺธิปทา จ ฯ เสยฺยถาปํ นาม
คฺจฺจโคทกํ ยมฺมโนทเกน สํสํนฺทติ สเมติ เอวเมว สํปณฺณตฺตฺตา เตน
ภควตา สํวถานํ นิพฺพทานคามินํ ปฏฺธิปทา สํสํนฺทติ นิพฺพทานญฺจ
ปฏฺธิปทา จ ฯ เอวํ นิพฺพทานคามินิยา ปฏฺธิปทาย ปณฺณเปตารํ
อิมินาปฺงเคน สมนฺนาคคํ สํตุถารํ เหนว อคฺคํเสํ สมนฺนปสฺสํสาม น
ปเนตฺรหิ อณฺณตฺตฺร เตน ภควตา ฯ ตทฺธสฺสหาโย ไช ปน โส
ภควา เสชานญฺเจว ปฏฺธิปทานํ จีณาสฺวณญฺจ วุสฺสิตวตํ เตน
ภควา อปนฺนชฺช เถการามตํ อนฺนุคฺคโต วิหฺรติ ฯ เอวํ เถการามตํ
อนฺนุคฺคํ อิมินาปฺงเคน สมนฺนาคคํ สํตุถารํ เหนว อคฺคํเสํ สมนฺน-
ปสฺสํสาม น ปเนตฺรหิ อณฺณตฺตฺร เตน ภควตา ฯ อภินิพฺพนโน
ไช ปน ตสฺสํ ภควโต ธาโก อภินิพฺพนโน สฺสโธโก ยาว
มณฺเฒ ชฺชตฺติยา สมนฺนียายมานรูปา วิหฺรนฺติ วิคตมโต ไช ปน
โส ภควา อหาโร อหาเรติ ฯ เอวํ วิคตมทํ อหาโร อหาวิยमानํ
อิมินาปฺงเคน สมนฺนาคคํ สํตุถารํ เหนว อคฺคํเสํ สมนฺนปสฺสํสาม น
ปเนตฺรหิ อณฺณตฺตฺร เตน ภควตา ฯ ยถาวาทํ ไช ปน โส
ภควา ตถาการํ ยถาการํ ตถาวาทํ ยติ ยถาวาทํ ตถาการํ

๑ อภินิพฺพนโนติ วา ปาโฬ ฯ

ยถาการิ ตถาวาที ๑ เอวํ ชมฺมานุชมนฺปฏิปนฺนํ อิมินาปญฺเคน
 สมนฺนาคคํ สุตถารํ เนว อคฺคํเต สมนุสฺสํ น ปเนตฺรหิ
 อญฺญตฺร เตน ภควตา ๑ ตินฺนุณฺณวิจิกฺขุณฺโณ โห ปน โส ภควา
 วิคตกถํโก ปริโยสํติสฺสํกปโป อชฺฌมฺมํ อาทิพฺพหุญฺจิริยํ ๑ เอวํ
 ตณฺณวิจิกฺขุณฺณํ วิคตกถํโก ปริโยสํติสฺสํกปโป อชฺฌมฺมํ อาทิพฺพหุญ-
 จิริยํ อิมินาปญฺเคน สมนฺนาคคํ สุตถารํ เนว อคฺคํเต สมนุสฺสํ
 น ปเนตฺรหิ อญฺญตฺร เตน ภควตํ ๑ อิมํ โห ภนฺเต สกฺโก
 เทวามินฺโท เทวานํ ตาวคฺคํสํนํ ภควโต อชฺชํ ยถาภุจฺเจ วณฺณเณ
 ปยิริทํหาสิ ๑

[๒๑๒] เตนํ สุตํ ภนฺเต เทวา ตาวคฺคํสํนํ ภุจฺโยโส มคฺคตฺยา
 อคฺคตฺมนํ โหนฺติ ปญฺทิตา ปิตีโสมนสฺสํชาตา ภควโต อชฺชํ
 ยถาภุจฺเจ วณฺณเณ สุตฺวา ๑ ตตฺร ภนฺเต เอกํจฺเจ เทวา
 เอวมาหํสุ อโห วต มารีสา จตฺตาโร สมนฺมัสสมฺพุทฺธา โลเก
 อปฺปชฺชเยยฺยํ ชมฺมมฺญจ เทเสยฺยํ ยถิว ภควา ตทสฺสํ พุทฺชน-
 หิตาย พุทฺชนสฺสํชย โลกานุกมฺปาย อคฺคตฺยา หิตาย สฺสํชย เทว-
 มนุสฺสํสํนํ ๑ เอกํจฺเจ เทวา เอวมาหํสุ ติจฺฉนฺตฺ มารีสา
 จตฺตาโร สมนฺมัสสมฺพุทฺธา อโห วต มารีสา ตโย สมนฺมัสสมฺพุทฺธา
 โลเก อปฺปชฺชเยยฺยํ ชมฺมมฺญจ เทเสยฺยํ ยถิว ภควา ตทสฺสํ
 พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสฺสํชย โลกานุกมฺปาย อคฺคตฺยา หิตาย สฺสํชย
 เทวมนุสฺสํสํนํ ๑ เอกํจฺเจ เทวา เอวมาหํสุ ติจฺฉนฺตฺ มารีสา

ปาคุภวติ พุรหุมา ปาคุภวิสฺสติ พุรหุมนุ เหน้ ปุพฺพนิมิตฺตํ
ปาคุภวาย ยทิตฺถ อโถโก สณฺขายติ โอภาโส ปาคุภวตฺติ ฯ

[๒๓๕] ยถา นิมิตฺตา ทิสฺสณฺติ พุรหุมา ปาคุภวิสฺสติ

พุรหุมนุ เหน้ ปุพฺพนิมิตฺตํ โอภาโส วิปฺปโต มหาคิ ฯ

[๒๓๖] อถ ภนฺเต เทวา ตาวตฺตึสา ยถาสฺสเกสฺส อาสฺสเนสฺส นิสฺสํทิสฺส
โอภาสเมตฺถ ฌสฺสํสาม ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺจุณิกตฺวา ว นํ
คมิสฺสํสามาติ ฯ จตฺตาโรหิ มหาวราชาโน ยถาสฺสเกสฺส อาสฺสเนสฺส นิสฺสํทิสฺส
โอภาสเมตฺถ ฌสฺสํสาม ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺจุณิกตฺวา ว นํ
คมิสฺสํสามาติ ฯ อิทํ สุตฺวา เทวา ตาวตฺตึสา เอกคฺคา สมาปชฺชิสฺส
โอภาสเมตฺถ ฌสฺสํสาม ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺจุณิกตฺวา ว นํ
คมิสฺสํสามาติ ฯ ยถา ภนฺเต พุรหุมา สณฺงกฺกมาโร เทวานํ ตาวตฺตึสํ
ปาคุภวติ โอฬาริกํ อตฺตภาวํ อภินิมมิทฺตฺวา ปาคุภวติ ฯ โย
โฆ ปน ภนฺเต พุรหุมนุ ปกตฺวิณฺโณ อนภิสฺสมภวณฺนโย โส
เทวานํ ตาวตฺตึสํ จกฺขุสฺสปลสฺสํ ฯ ยถา ภนฺเต พุรหุมา สณฺงกฺกมาโร
เทวานํ ตาวตฺตึสํ ปาคุภวติ โส อณฺเฎ เทเว อตฺติวิโรจติ วนฺณณเณ
เจว ยสฺสา จ ฯ เสยฺยถาปิ ภนฺเต โสวณฺโณ วิคฺคฺโคโท มานุสฺส
วิคฺคฺคหํ อตฺติวิโรจติ เอวเมว โฆ ภนฺเต ยถา พุรหุมา สณฺงกฺกมาโร
เทวานํ ตาวตฺตึสํ ปาคุภวติ โส อณฺเฎ เทเว อตฺติวิโรจติ วนฺณณเณ
เจว ยสฺสา จ ฯ ยถา ภนฺเต พุรหุมา สณฺงกฺกมาโร เทวานํ ตาวตฺตึสํ
ปาคุภวติ น ตสฺสํ ปริสาณํ โกจิ เทโว อภิวาเทติ วา ปจฺจุจฺจุเจติ

วา อาสเนน วา นิมนเตติ ฯ สัพเพ ว ตุนหิภูตา ปณฺชติกา
 ปตฺตงฺเก นิสฺสํหติ ยสฺสํทานิ เทวสฺส อิจฺฉิสฺสํติ พุทฺธมา สํนงฺกมาโร
 ศสฺส เทวสฺส ปตฺตงฺเก นิสฺสํหิตฺตํติ ฯ ยสฺส ไช ฆน ฆนฺเต เทวสฺส
 พุทฺธมา สํนงฺกมาโร ปตฺตงฺเก นิสฺสํหติ อุพารํ โส ธมฺมิกิ เทโว
 เวทปฏฺธิตาํ อุพารํ โส ธมฺมิกิ เทโว โสมนสฺสํปฏฺธิตาํ ฯ เสยฺยถาปี
 ฆนฺเต ราชา ชคฺติโย มุทฺธาวสฺสํโค อชฺชนาวสฺสํโค รชฺเชน อุพารํ
 โส ธมฺมิกิ เวทปฏฺธิตาํ อุพารํ โส ธมฺมิกิ โสมนสฺสํปฏฺธิตาํ เอยฺเมว
 ไช ฆนฺเต ยสฺส เทวสฺส พุทฺธมา สํนงฺกมาโร ปตฺตงฺเก นิสฺสํหติ
 อุพารํ โส ธมฺมิกิ เทโว เวทปฏฺธิตาํ อุพารํ โส ธมฺมิกิ เทโว
 โสมนสฺสํปฏฺธิตาํ ฯ อถ ฆนฺเต พุทฺธมา สํนงฺกมาโร เทวานํ
 ตาวตีสํนํ สํมปสํทํ วิทิตฺวา อนฺตรหิโต อิมานิ คาลาหิ อนุโมทิติ

[๒๓๘] โมทนติ วต โภ เทวา ตาวตีสํ สหิณฺทกา

ตถาคคํ นมสฺสํนฺดา ชมฺมสฺส จ สฺสชฺมมคํ ฯ

นเว ว เทเว ปตฺสํนฺดา วณฺณวณฺเต ยสฺสํสํโน

สฺสคตฺสํมํ พุทฺธมจฺริยํ จริตฺวาน อธิราชเต ฯ

เต อณฺเณ อติโรจนฺติ วณฺเณน ยสฺสํยฺยา

สํวกา ภูริปณฺณสฺส วิสํสํปคตา อธิ ฯ

อิทํ ทิสฺวาน นนฺทนฺติ ตาวตีสํ สหิณฺทกา

ตถาคคํ นมสฺสํนฺดา ชมฺมสฺส จ สฺสชฺมมคณฺติ ฯ

[๒๓๘] อิทมตฺถํ ฆนฺเต พุทฺธมา สํนงฺกมาโร อภาสิตํ ฯ อิทมตฺถํ

ภนฺเต พุรุหมฺโน สํนงฺกุมารสุตฺต ภาสโต อฏฺฐังคสํมณฺนาคโต สโร
 โหติ วิสฺสุตฺตงฺโก ๑ วิณฺณนฺตงฺโก ๑ มณฺตงฺโก ๑ สวณฺตงฺโก ๑ พินฺทุ ๑
 อวิสํวโร ๑ คมฺภโร ๑ นินฺนาทํ ๑ ๑ ยถาปริสํ ๒ ปน ภนฺเต
 พุรุหมฺมา สํนงฺกุมารो สเรณ วิณฺณนาเปติ น จสุตฺต พหิทฺธา ปริสํยา
 โสโส นิจุจฺจติ ๑ ยสุตฺต ๒ ปน ภนฺเต เอวํ อฏฺฐังคสํมณฺนาคโต
 สโร โหติ โส จุจฺจติ พุรุหมฺสสุตฺตโรติ ๑ อถ ๒ ภนฺเต เทวา
 ตาวคฺคิสา พุรุหมฺมานํ สํนงฺกุมารํ เอตทโวจํ สาธุ มหาพุรุหมฺ เอตเทว
 มยํ สํชฺชาย โมทาม อคฺคิ ๑ สกฺกเณ เทวานมฺมินฺเทน ตสุตฺต ภควโต
 อฏฺฐัง ยถาภุจฺจา วณฺณนา ภาสิตา เต ๑ มยํ สํชฺชาย โมทามาติ ๑
 อถ ๒ ภนฺเต พุรุหมฺมา สํนงฺกุมารो สกฺกํ เทวานมฺมินฺทํ เอตทโวจ
 สาธุ เทวานมฺมินฺท มยํ ตสุตฺต ภควโต อฏฺฐัง ยถาภุจฺเจ วณฺเณ
 สฺสณฺเณยฺยามาติ ๑ เอวํ มหาพุรุหมฺติ ๒ ภนฺเต สกฺโก เทวานมฺมินฺโท
 พุรุหมฺโน สํนงฺกุมารสุตฺเตวํ ปฏิสฺสํสุตฺวา ภควโต อฏฺฐัง ยถาภุจฺเจ
 วณฺเณ ปยิริททาหสิ ตํ กิ มณฺณติ ภวํ มหาพุรุหมฺมา ยาวณฺเจโส
 ภควา พุชฺชนหิตาย ปฏิปนฺโน พุชฺชนสฺชฺชาย โถกานุกมฺปาย อคฺคาย
 หิตาย สฺชฺชาย เทวมนุสฺสํมานํ ๑ เอวํ พุชฺชนหิตาย ปฏิปนฺนํ พุชฺชน-
 สฺชฺชาย โถกานุกมฺปาย อคฺคาย หิตาย สฺชฺชาย เทวมนุสฺสํมานํ อิมินา-
 ปญฺเคน สมนฺนาคตํ สคฺคาวํ เนว อตฺตํเส สมนุสฺสํมานํ น ปเนตฺรหิ
 อณฺณตฺร เตน ภควตา ๑ สฺวากฺขาโต ๒ ปน ตสุตฺต ภควโต

๑ พุรุหมฺมาสํนงฺกุมารสุตฺเตวติ ปาเชน ภวิตพฺพํ ๑

๒๑๘] มหาโควินทุตตํ ภควโต อชฺฐายกาภุจฺจวนฺนภกา ๒๒๑

ฌมโม สันทิจูชีโก อกาติโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง
 เวทิตัพโพ วิญญูหิ ฯ เอวํ โอปนยิกสฺส ฌมมสฺส เทเสตารํ
 อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคคํ สตุถารํ เหว อตฺตํเส สมนุปลสฺสาม น
 ปเนตฺรหิ อญฺเญตฺร เตน ภกฺวตา ฯ อิทํ กุสฺสณฺนติ ไซ ปน เตน
 ภกฺวตา สุปฺปณฺณตฺตํ อิทํ อกุสฺสณฺนติ สุปฺปณฺณตฺตํ ฯ อิทํ สํวชฺชํ ฯ
 อิทํ อนวชฺชํ ฯ อิทํ เสวิตพฺพํ ฯ อิทํ น เสวิตพฺพํ ฯ อิทํ ทัณฺณํ ฯ
 อิทํ ปณฺณํ ฯ อิทํ กณฺหสฺสกุสฺสปฺปฏิกากนฺติ สุปฺปณฺณตฺตํ ฯ เอวํ
 กุสฺสากุสฺสสํวชฺชานวชฺชเสวิตพฺพเสวิตพฺพทัณฺณปณฺณกณฺหสฺสกุสฺส
 ปฏิกากานํ ฌมฺมานํ ปณฺณเปตารํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคคํ สตุถารํ
 เหว อตฺตํเส สมนุปลสฺสาม น ปเนตฺรหิ อญฺเญตฺร เตน ภกฺวตา ฯ
 สุปฺปณฺณตฺตา ไซ ปน เตน ภกฺวตา สํวกานํ นิพฺพานคามินิํ ปฏิปทา
 สํสํนฺทติ นิพฺพานญฺจ ปฏิปทา จ ฯ เสยฺยถาปี นาม กงฺกฺโขทํ
 ยมฺมโนทเกน สํสํนฺทติ สเมติ เอวเมว สุปฺปณฺณตฺตา เตน ภกฺวตา
 สํวกานํ นิพฺพานคามินิํ ปฏิปทา สํสํนฺทติ นิพฺพานญฺจ ปฏิปทา จ ฯ
 เอวํ นิพฺพานคามินิยา ปฏิปทาย ปณฺณเปตารํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคคํ
 สตุถารํ เหว อตฺตํเส สมนุปลสฺสาม น ปเนตฺรหิ อญฺเญตฺร เตน
 ภกฺวตา ฯ ตทฺธสฺสหาโย ไซ ปน โส ภกฺวา เสชานญฺเจว ปฏิปทานิ
 ชีณาสฺวณญฺจ วุสฺสิตวคํ เตน ภกฺวา อปนุชฺช เอการามคํ อญฺญตฺโต
 วิหริติ ฯ เอวํ เอการามคํ อญฺญตฺตํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคคํ สตุถารํ
 เหว อตฺตํเส สมนุปลสฺสาม น ปเนตฺรหิ อญฺเญตฺร เตน ภกฺวตา ฯ

อภินิพฺพนโน โข ปน ตสฺส ภควโต ธาโก อภินิพฺพนโน สีโตโก
 ยาว มณฺเฑ ชคฺติยา สมนํบิยายมานรฺพา วิหรนฺติ วิคตมโต โข
 ปน โส ภควา อาหารํ อาหารเวติ ฯ เอวํ วิคตมทํ อาหาร-
 มาหาริยามานํ อิมินาปญฺเคน สมนนฺนาคํ สัจฺจวํ เนว อตฺตํเต
 สมนุสฺสํสาม น ปเนตฺรหิ อณฺเฑตฺร เตน ภควตา ฯ ยถาวาที่
 โข ปน โส ภควา ตถากาเร ยถากาเร ตถาวาที่ อิติ ยถาวาที่
 ตถากาเร ยถากาเร ตถาวาที่ ฯ เอวํ ชมฺมานุชมฺมปฏฺิพนํ อิมินา-
 ปญฺเคน สมนนฺนาคํ สัจฺจวํ เนว อตฺตํเต สมนุสฺสํสาม น
 ปเนตฺรหิ อณฺเฑตฺร เตน ภควตา ฯ ติณฺณวิจิจฺจโน โข ปน
 โส ภควา วิคตกถํโก ปริโยสิตสํกปโป อชฺฌาณํ อาทิ-
 พุรหุมาจฺริยํ ฯ เอวํ ติณฺณวิจิจฺจนํ วิคตกถํโก ปริโยสิตสํกปโป
 อชฺฌาณํ อาทิพุรหุมาจฺริยํ อิมินาปญฺเคน สมนนฺนาคํ สัจฺจวํ เนว
 อตฺตํเต สมนุสฺสํสาม น ปเนตฺรหิ อณฺเฑตฺร เตน ภควตาติ ฯ
 อิเม โข ภาณเต สกฺโก เทวานมฺินโต พุรหุมา สนฺนํกุมารสฺส
 ภควโต อฏฺฐํ ยถาภุจฺเจ วณฺเณ ปยฺรฺทาหาสิ ฯ

[๒๓๘] เตน สุกํ ภาณเต พุรหุมา สนฺนํกุมารโ อตฺตมโน โหติ
 ปมุทิตो ปิตฺติโสมนสฺสชาโต ภควโต อฏฺฐํ ยถาภุจฺเจ วณฺเณ
 สัจฺจวา ฯ อถ ภาณเต พุรหุมา สนฺนํกุมารโ โอพาริกํ อตฺตภาวํ
 อภินิมฺมิตฺตวา กุมารวณฺเณ หุตฺวา ปณฺจสีโห เทวานํ คาวคีสํานํ

๓ ส. กุมารวณฺเณ ฯ

[illegible]

มาณโว ปุตุโต ปณฺทิตตโร เจว ปิตฺรา อตฺมตฺถทตฺตโร เจว
 ปิตฺรา เยมี ตตฺส ปิตฺตา อตฺถเ อนุสาธึ เตมี ไชติปาตตฺสเสว
 มาณวตฺส อานุสาธนียาติ ฯ เอวํ กุมาราคี ฯ เอวํ เทวาคี ฯ
 อตฺถ โภ ราชา ทิสฺสุมฺปติ อณฺเณตฺรํ ปุริสํ อามนฺเตสึ เอहि
 คฺควํ อมฺโภ ปุริสํ เยน ไชติปาโต นาม มาณโว เตนุปลฺสงฺกม
 อฺปลฺสงฺกมิตฺวา ไชติปาตํ มาณวํ เอวํ วเทหิ ภวฺมตฺถุ ภวฺนตํ
 ไชติปาตํ มาณวํ ราชา ทิสฺสุมฺปติ ภวฺนตํ ไชติปาตํ มาณวํ
 อามนฺตยติ ราชา ทิสฺสุมฺปติ โภโต ไชติปาตตฺส มาณวตฺส
 ทตฺสณฺกามาติ ฯ เอวํ เทวาคี ไช โภ สํ ปุริสํ ทิสฺสุมฺปติตฺส
 รณฺเณ ปฏิสฺสํตฺวา เยน ไชติปาโต มาณโว เตนุปลฺสงฺกม
 อฺปลฺสงฺกมิตฺวา ไชติปาตํ มาณวํ เอตทโวจ ภวฺมตฺถุ ภวฺนตํ
 ไชติปาตํ มาณวํ ราชา ทิสฺสุมฺปติ ภวฺนตํ ไชติปาตํ มาณวํ
 อามนฺตยติ ราชา ทิสฺสุมฺปติ โภโต ไชติปาตตฺส มาณวตฺส
 ทตฺสณฺกามาติ ฯ เอวํ โภติ ไช โภ ไชติปาโต มาณโว ตตฺส
 ปุริสตฺส ปฏิสฺสํตฺวา เยน ราชา ทิสฺสุมฺปติ เตนุปลฺสงฺกม อฺปล-
 สฺสงฺกมิตฺวา ทิสฺสุมฺปตินา รณฺเณ สทฺธิํ สมฺโมติ สมฺโมทนียํ กถํ
 สํราณํยํ วตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ ฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินํ
 ไช โภ ไชติปาตํ มาณวํ ราชา ทิสฺสุมฺปติ เอตทโวจ อานุ-
 สาธคฺ โน ภวํ ไชติปาโต มาณโว มา โน ภวํ ไชติปาโต
 มาณโว อานุสาธนียา ปจฺจุพฺพาหาสิ เปตฺติเก ตํ จํนํ จเปตฺตฺสามิ

อุปปฏิกูตา ยัมสัซ ภาวํ คัมสัซา มยํ ยัมทุกุซ ภาวํ คัมทุกุซา มยํ
 ทิสัมปติ ไซ โภ ราชชา ชินฺโน คุทฺโธ มหุตฺตโก อทฺตคโต
 วโยอนุปฺปตฺโต โภ อนุ ไซ ปน โภ ชานาติ ชีวิตานํ จานํ
 ไซ ปเนตํ วิชฺชติ ยํ ทิสัมปติมฺหิ รมฺเบเว กาสกเต ราชกคฺคาโร
 ภวนตํ เรณฺุ รัชเช อภิสฺสึญฺเจยฺยํ สเจ ภาวํ เรณฺุ รัชชํ ตเมถ
 สํวิภเชถ โน รัชเชนาติ ฯ เอวํ โภติ ไซ เต ฌ ขคฺคิยา
 มหาโควินฺทสฺส พฺราหฺมณสฺส ปฏิสฺสคฺคา เยน เรณฺุ ราชปฺตฺโต
 เทนฺุสํกมฺสํ อุปสํกมิตฺวา เรณฺุ ราชปฺตฺตํ เอตทวโจ ฌ มยํ
 ไซ โภโค เรณฺุสฺส สหยา มียา มนาปา อุปปฏิกูตา ยัมสัซ
 ภาวํ คัมสัซา มยํ ยัมทุกุซ ภาวํ คัมทุกุซา มยํ ทิสัมปติ ไซ โภ
 ราชชา ชินฺโน คุทฺโธ มหุตฺตโก อทฺตคโต วโยอนุปฺปตฺโต
 โภ อนุ ไซ ปน โภ ชานาติ ชีวิตานํ จานํ ไซ ปเนตํ วิชฺชติ
 ยํ ทิสัมปติมฺหิ รมฺเบเว กาสกเต ราชกคฺคาโร ภวนตํ เรณฺุ
 รัชเช อภิสฺสึญฺเจยฺยํ สเจ ภาวํ เรณฺุ รัชชํ ตเมถ สํวิภเชถ
 โน รัชเชนาติ ฯ โภ อนุ ไซ โภ อญฺโณ มม วิชิตฺเต สฺขํ
 ภเวยฺยาถ อญฺเฐว ภวนเตหิ สจฺจํ โภ รัชชํ ตภิสฺสํ
 สํวิภชิสฺสํ โว รัชเชนาติ ฯ อถ ไซ โภ อโหระตฺตานํ อจฺจุเณน
 ราชชา ทิสัมปติ กาสกกาสิ ฯ ทิสัมปติมฺหิ รมฺเบเว กาสกเต ราช-
 กคฺคาโร เรณฺุ ราชปฺตฺตํ รัชเช อภิสฺสึญฺเจยฺยํ ฯ อภิสฺสึโต เรณฺุ

๓ ส. สุมะเรยฺยาถ ฯ

ราชเสน ปณฺจหิ กามคุณฺเหหิ สัมปปีโต สมนฺจิตฺโต ปริจาเรติ ฯ
 อถ โภ มหาโควินโท พุราหฺมณเณ ยน เต น ชฺชติยา
 เตนฺอุปสงฺกมมํ อุปสงฺกมิตฺวา เต น ชฺชติเย เอตทโวจํ ทิสฺสํปติ
 โช โภ ราชา กาลกโต อภิสิตฺโต เรณู ราชเสน ปณฺจหิ
 กามคุณฺเหหิ สัมปปีโต สมนฺจิตฺโต ปริจาเรติ โภ นุ โช ปน
 โภ ชานาติ มทนียา กามา อายนฺตุ โภนฺโต ยน เรณู
 ราชา เตนฺอุปสงฺกมมํ อุปสงฺกมิตฺวา เรณู ราชานํ เอวํ วเทถ
 ทิสฺสํปติ โช โภ ราชา กาลกโต อภิสิตฺโต ภวํ เรณู ราชเสน
 สฺสริ ภวํ ตํ วจนฺนติ ฯ เอวํ โภติ โช เต น ชฺชติยา มหา-
 โควินทสฺส พุราหฺมณสฺส ปฏิสฺสํสฺสวา ยน เรณู ราชา เตนฺ-
 อุปสงฺกมมํ อุปสงฺกมิตฺวา เรณู ราชานํ เอตทโวจํ ทิสฺสํปติ
 โช โภ ราชา กาลกโต อภิสิตฺโต ภวํ เรณู ราชเสน สฺสริ
 ภวํ ตํ วจนฺนติ ฯ สฺสรามํ โภ ตํ วจนฺนติ ฯ โภ นุ โช
 โภ ปโหติ อิมํ มหาปจฺฉํ อุตฺตเรน อายตํ ทกฺขิณเณ สกฺขมฺหํ
 สฺสคฺคชา สมนํ สฺสวีกคฺคํ วิภชิตฺตุนฺติ ฯ โภ นุ โช โภ อญฺญา ปโหติ
 อญฺญตฺร มหาโควินเทน พุราหฺมณเณนาติ ฯ อถ โภ เรณู
 ราชา อญฺญตฺรํ ปุริสํ อามนฺเตสฺสิ เอहि ตวํ อมฺโภ ปุริส
 ยน มหาโควินโท พุราหฺมณเณ เตนฺอุปสงฺกมมํ อุปสงฺกมิตฺวา
 มหาโควินทํ พุราหฺมณํ เอวํ วเทหิ ราชา ตํ ภนฺเต เรณู
 อามนฺเตตฺติ ฯ เอวํ เทวาติ โช โภ สฺส ปุริสํ เรณูสฺส รณฺเณ

ปฐิสฺสุตฺวา เยน มหาโควินฺโท พฺราหฺมโณ เตนุปลงฺกมิ อฺป-
 ลงฺกมิตฺวา มหาโควินฺโท พฺราหฺมณํ เอตทโวจ ราชฺา ตํ ภาณเต
 เรณฺุ อามนฺเตตฺติ ฯ เอวํ โภติ โห โภ มหาโควินฺโท พฺราหฺมโณ
 ทสฺสํ ปฐิสฺสุตฺสํ ปฐิสฺสุตฺวา เยน เรณฺุ ราชฺา เตนุปลงฺกมิ
 อฺปปลงฺกมิตฺวา เรณฺุนา รณฺเณา สทฺธิํ สมนฺโหมติ สมนฺโหมทฺธิยํ กถํ
 สํราณํยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมณฺุํ นิสฺสีติ ฯ เอกมณฺุํ นิสฺสินฺุํ โห
 โภ มหาโควินฺโท พฺราหฺมณํ เรณฺุ ราชฺา เอตทโวจ เอตุ ภวํ
 โควินฺโท อิมํ มหาปจฺวี อุตฺตเรน อายตํ ทกฺขิเณน สกฺขมฺุชํ
 สคฺคชา สมนํ สุวิภคฺตํ วิภเชตฺติ ฯ เอวํ โภติ โห โภ มหาโควินฺโท
 พฺราหฺมโณ เรณฺุสฺสํ รณฺเณ ปฐิสฺสุตฺวา อิมํ มหาปจฺวี อุตฺตเรน
 อายตํ ทกฺขิเณน สกฺขมฺุชํ สคฺคชา สมนํ สุวิภคฺตํ วิภชิ สพฺพานิ
 สกฺขมฺุชานิ ปฏฺุชเปสฺสี ฯ ตตฺร สฺทํ มชฺเณ เรณฺุสฺสํ รณฺเณ
 ชนปโท โหติ

[๒๒๓] ทนฺตปฺร กาทิจฺจานํ อสฺสํกานณฺจ โปตนํ
 มาหิสฺสํติ อวณฺ์นํ โสจฺจิวานณฺจ โรรูกํ
 มิถิตา จ วิเทหานํ จมฺปา องฺเคสุ มามีตา
 พาวราณสฺสํ จ กาสํ เอเต โควินฺทมาปิตฺวาติ ฯ

[๒๒๔] อถโห โภ เต ฌ ชคฺคิยา ยถาสฺสเกณ จาเณน
 อคฺคตมฺนา อเหสุ ปวิปฺนฺณณฺสงฺกปฺปา ยํ วต โน อโหสิ อิจฺฉิตํ
 ยํ อากฺขจฺฉิตํ อธิปฺเปตํ ยํ อภิปคฺคิตํ ตํ โน จทฺทหฺนฺติ ฯ

๒๒๔] มหาโควินฺทสุตฺตํ มหาโควินฺทสุตฺตํ กถฺยาณกิตฺติสทฺโท ๒๒๔

[๒๒๓] สํตฺตญฺ พุรหุณฺทโค ๑ เวสฺสญฺ ภวโค สห
เรณฺ ๑ เทว ๑ ชตฺรญฺชา ๑ ตทาสฺ ๑ สํตฺต ๑ ภาววาทิ ๑
ปจฺจมาณวารี นิฏฺฐิตํ ๑

[๒๒๔] อถ โภ โก เต ๑ ชตฺติยา เยน มหาโควินฺโท
พุรหุณฺโณ เตนฺอุปสงฺกมฺมํ อุปสงฺกมิตฺวา มหาโควินฺทํ พุรหุณฺณํ
เอตทโวจํ ยถา ๒ ภวํ โภ โควินฺโท เรณฺสุตฺตํ ๑ รณฺโณ สหાય
มฺปิโย มหาโป อปฺปฏิกฺขโต ๑ เอวเมว ๒ ภวํ โควินฺโท พุรหุณฺโณ
อมฺหากมฺปิ สหાય มฺปิโย มหาโป อปฺปฏิกฺขโต ๑ อนฺธาสฺสํ โน ภวํ
โควินฺโท พุรหุณฺโณ มา โน ภวํ โควินฺโท พุรหุณฺโณ
อนฺธาสฺสนิยา ปจฺจุพฺพาหาสฺสํ ๑ เอวํ โภติ ๒ โภ มหาโควินฺโท
พุรหุณฺโณ เตสํ ๑ ๑ ชตฺติยานํ มุทฺธาภิสิตฺตานํ ปจฺจุสฺสํ ๑
อถ โภ มหาโควินฺโท พุรหุณฺโณ อนฺธาสฺสนิยา สํตฺต ๑ ๑ ราชาโน
ชตฺติเย มุทฺธาภิสิตฺเต รชฺเชน อนฺธาสฺสํ สํตฺต ๑ ๑ พุรหุณฺณมหาธมฺมา
สํตฺต ๑ ๑ นฺทกตฺตํ มนฺเต วาเจสํ ๑ อถ โภ มหาโควินฺทสุตฺตํ
พุรหุณฺณสฺสํ อปฺเรน สมฺเยน เอวํกถฺยาณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิ
สํกฺขิ มหาโควินฺโท พุรหุณฺโณ พุรหุณฺณํ ปสฺสํ สํกฺขิ มหา
โควินฺโท พุรหุณฺโณ พุรหุณฺนา ธมฺมาเจติ สํตฺตปติ มนฺเตตฺติ ๑
อถ โภ มหาโควินฺทสุตฺตํ พุรหุณฺณสฺสํ เอตทโหสิ มยํ ๒ เอวํ
กถฺยาณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต สํกฺขิ มหาโควินฺโท พุรหุณฺโณ
พุรหุณฺณํ ปสฺสํ สํกฺขิ มหาโควินฺโท พุรหุณฺโณ พุรหุณฺนา

สํกฺขเจติ สํกฺกปติ มนฺเตตฺติ น ไช ปนํ พุทฺธมานํ ปสฺสํสามิ
 น พุทฺธมนฺนา สํกฺขเจมิ น พุทฺธมนฺนา สํกฺกเปมิ น พุทฺธมนฺนา
 มนฺเตมิ สุตํ ไช ปน เมตํ พุทฺธมนฺนํ วุทฺธมนฺนํ มหตฺตถนํ
 อจฺจริยาจฺจริยานํ ภาสฺमानนํ โย วสฺสํเก จตฺตาโร มาเส ปฏฺธิ-
 สํกฺกยติ กรุณฺ ฌานํ ฌายติ โส พุทฺธมานํ ปสฺสํติ พุทฺธมนฺนา
 สํกฺขเจติ สํกฺกปติ มนฺเตตฺติ ยนฺนุนาํ วสฺสํเก จตฺตาโร มาเส
 ปฏฺธิสํกฺกยเยยฺยํ กรุณฺ ฌานํ ฌายเยยฺยนฺติ ฯ อถไช มหาโควินฺโท
 พุทฺธมนฺโน เยน เรณู ราชา เทนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 เรณู ราชนํ เอตทโวจ มยํ ไช โภ เอวํกตฺยาโณ กิตฺติ-
 สํกฺโก อพฺภุคฺคโต สกฺขิ มหาโควินฺโท พุทฺธมนฺโน พุทฺธมานํ
 ปสฺสํติ สกฺขิ มหาโควินฺโท พุทฺธมนฺโน พุทฺธมนฺนา สํกฺขเจติ
 สํกฺกปติ มนฺเตตฺติ น ไช ปนํ โภ พุทฺธมานํ ปสฺสํสามิ น
 พุทฺธมนฺนา สํกฺขเจมิ น พุทฺธมนฺนา สํกฺกเปมิ น พุทฺธมนฺนา
 มนฺเตมิ สุตํ ไช ปน เมตํ พุทฺธมนฺนํ วุทฺธมนฺนํ มหตฺตถนํ
 อจฺจริยาจฺจริยานํ ภาสฺमानนํ โย วสฺสํเก จตฺตาโร มาเส ปฏฺธิ-
 สํกฺกยติ กรุณฺ ฌานํ ฌายติ โส พุทฺธมานํ ปสฺสํติ พุทฺธมนฺนา
 สํกฺขเจติ สํกฺกปติ มนฺเตตฺติ อิจฺฉามํ โภ วสฺสํเก จตฺตาโร
 มาเส ปฏฺธิสํกฺกยิตฺถํ กรุณฺ ฌานํ ฌายิตฺถํ นมฺหิ เกนจि อุปสงฺกมิ-
 ตพฺโพ อณฺณตฺตฺว เอเกน ภตฺตาหาเรนาติ ฯ ยสฺสํทานิ ภวํ
 โควินฺโท กถํ มณฺณตฺติ ฯ อถไช มหาโควินฺโท พุทฺธมนฺโน

๒๒๕] มหาโควินุทสุดัม มหาโควินุทสุด ฉกขตติยาทัม อุปสงกมณัม ๒๗๓

เยน เต ฌ ขตติยา เตนุปสงกมิมิ อุปสงกมิตฺวา เต ฌ ขตติเย
เอตทโวจ มยหัง โข โภ เอวังกถยาโน กิตฺติสํหุโท อพฺภุคฺคโต
สํกฺขิ มหาโควินุโท พฺราหฺมโณ พฺรหฺมานํ ปสฺสตี สํกฺขิ มหา-
โควินุโท พฺราหฺมโณ พฺรหฺมฺนา สํกฺกฺเจตฺติ สํกฺกปตฺติ มนฺเตตฺตํ
น โข โภ ปนาหัง พฺรหฺมานํ ปสฺสํสามิ น พฺรหฺมฺนา สํกฺกฺเจตฺติ
น พฺรหฺมฺนา สํกฺกเปมิ น พฺรหฺมฺนา มนฺเตมิ สุตํ โข ปน เมตํ
พฺราหฺมณานํ กุขฺฆานํ มหุตฺถกานํ อจฺจยปาจฺจียานํ ภาสฺमानานํ
โย วสฺสํเก จตฺตารอ มาเส ปฺริสฺสํถึยฺยตี กรุณํ ฌานํ ฌายตี
โส พฺรหฺมานํ ปสฺสตี พฺรหฺมฺนา สํกฺกฺเจตฺติ สํกฺกปตฺติ มนฺเตตฺตํ
อิจฺฉามหัง โภ วสฺสํเก จตฺตารอ มาเส ปฺริสฺสํถึยฺยตี กรุณํ ฌานํ
ฌายิตุํ นมฺหิ เกณจิ อุปสงกมิตฺวา โข อณฺณตฺตฺร เอเกน ภตฺตา-
หาเรนาตี ฯ ยสฺสํทานิ ภวํ โควินุโท กาลํ มณฺณตฺตํ ฯ อถ โข
โภ มหาโควินุโท พฺราหฺมโณ เยน สํกฺก จ พฺราหฺมณมหาสาธา
สํกฺก จ นฺหาคกสฺสทานิ เตนุปสงกมิมิ อุปสงกมิตฺวา สํกฺก จ
พฺราหฺมณมหาสาเถ สํกฺก จ นฺหาคกสฺสทานิ เอตทโวจ มยหัง
โข โภ เอวังกถยาโน กิตฺติสํหุโท อพฺภุคฺคโต สํกฺขิ มหาโควินุโท
พฺราหฺมโณ พฺรหฺมานํ ปสฺสตี สํกฺขิ มหาโควินุโท พฺราหฺมโณ
พฺรหฺมฺนา สํกฺกฺเจตฺติ สํกฺกปตฺติ มนฺเตตฺตํ น โข ปนาหัง โภ
พฺรหฺมานํ ปสฺสํสามิ น พฺรหฺมฺนา สํกฺกฺเจตฺติ น พฺรหฺมฺนา
สํกฺกเปมิ น พฺรหฺมฺนา มนฺเตมิ สุตํ โข ปน เมตํ พฺราหฺมณานํ

อุกุฆมานํ มหุตถกานํ อาจริยปาจริยานํ ภาสमानานํ โย วสุตฺธิเก
 จตุตฺตารโ มาเส ปฏิสตฺถยิตฺถํ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายิตฺถํ โส พุทฺธมานํ
 ปสฺสตี พุทฺธมฺนา สากฺขเจตฺติ สตฺถปตฺติ มนุสฺสเจตฺติ เทนหิ โภ
 ยถาสฺส เต ยถาปริยตฺถเต มนุสฺส วิตฺถาเรน สขฺฌมยํ ภโรถ อญฺญ-
 มนฺยญฺญจ มนุสฺส วาเจถ อิจฺฉามหํ โภ วสุตฺธิเก จตุตฺตารโ มาเส
 ปฏิสตฺถยิตฺถํ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายิตฺถํ นมฺหิ เกณจิ อุปสงฺกมิตฺตพฺโพ
 อญฺญตฺตฺร เอเกน ภคฺคตาหาเรนาติ ฯ ยสฺสํทานิ ภวํ โควินฺโท
 กถํ มนฺยญฺญตฺติ ฯ อถโฆ โภ มหาโควินฺโท พุทฺธามฺโน เยน
 จตุตฺตารีสา ภริยา-สํทิสฺสโย เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺตวา จตุตฺตารีสา
 ภริยา สํทิสฺสโย เอตทโวจ มยฺหํ โฆ โภติ เอวํกถฺยาโยน กิตฺติ-
 สหฺโฆ อพฺพกุคฺคโต สกฺขิ มหาโควินฺโท พุทฺธามฺโน พุทฺธมานํ
 ปสฺสตี สกฺขิ มหาโควินฺโท พุทฺธามฺโน พุทฺธมฺนา สากฺขเจตฺติ
 สตฺถปตฺติ มนุสฺสเจตฺติ น โฆ ปนํหํ โภติ พุทฺธมานํ ปสฺสํามิ
 น พุทฺธมฺนา สากฺขเจมิ น พุทฺธมฺนา สตฺถเปมิ น พุทฺธมฺนา
 มนุสฺสเจมิ สุตํ โฆ ปน เมตํ พุทฺธมฺณานํ อุกุฆมานํ มหุตถกานํ
 อาจริยปาจริยานํ ภาสमानานํ โย วสุตฺธิเก จตุตฺตารโ มาเส ปฏิ-
 สตฺถยิตฺถํ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายิตฺถํ โส พุทฺธมานํ ปสฺสตี พุทฺธมฺนา
 สากฺขเจตฺติ สตฺถปตฺติ มนุสฺสเจตฺติ อิจฺฉามหํ โภติ วสุตฺธิเก จตุตฺตารโ
 มาเส ปฏิสตฺถยิตฺถํ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายิตฺถํ นมฺหิ เกณจิ อุปสงฺกมิต-
 ตพฺโพ อญฺญตฺตฺร เอเกน ภคฺคตาหาเรนาติ ฯ ยสฺสํทานิ ภวํ โควินฺโท

กาทัง มณฺเฑตฺติ ๑ อถ โข โภ มหาโควินโท พราหมโณ ปุรตฺติเมน
 นครสฺสเสว นว^๒ สณฺฐาคารี การวเปตฺวา วสฺสึเก จตฺตาริ มาเส
 ปฏิสฺสตัยิ กรณํ ฌานํ ฌายิ ๑ นาสฺส^๓ โภจิ อุปสฺสงมฺติ
 อณฺเฑตฺร เอเกน ภตฺตวาทเรนาติ ๑ อถ โข โภ มหาโควินทสฺส
 พราหมณสฺส จตฺตุนํ มาสํ อจฺเจเยน อหุเทว อุกฺกณฺจนา อหุ
 ปริตฺตสฺสนา สฺสํ โข ปเนตํ พราหมณานํ วุชฺฌมานํ มหตฺถกานํ
 อจฺริยปจฺริยานํ ภาสฺमानานํ โย วสฺสึเก จตฺตาริ มาเส ปฏิ-
 สฺสตัยิตฺติ กรณํ ฌานํ ฌายิตฺติ โส พฺรหฺมานํ ปสฺสิตฺติ พฺรหฺมฺนา
 สํกจฺเจติ สฺสตฺถปติ มนฺเตตฺติ น โข ปนาหํ พฺรหฺมานํ ปสฺสํามิ
 น พฺรหฺมฺนา สํกจฺเจมิ น พฺรหฺมฺนา สฺสตฺถเปมิ น พฺรหฺมฺนา
 มนฺเตมิตฺติ ๑ อถ โข โภ พฺรหฺมา สันถกุมาริ มหาโควินทสฺส
 พราหมณสฺส เจตฺสา เจโตปรีตฺตกฺกมณฺเฑวาย เสยฺยถาปํ นาม
 พตฺวา ปุริโส สํมมฺิณฺชิตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาทํ
 สํมมฺิณฺชเยยฺย เอวเมว พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิตโต มหาโควินทสฺส
 พราหมณสฺส สมนฺุเข ปาตุรโหสิ ๑ อถ โข โภ มหาโควินทสฺส
 พราหมณสฺส อหุเทว ภยํ อหุ ฌมฺภิตฺตํ อหุ โถมทํโส
 ยถาตํ อทฺธิชฺชปฺพุพฺพํ ฐปํ ทิสฺวา ๑ อถ โข โภ มหาโควินโท
 พราหมโณ ภโต สํวิคฺโค โถมทฺชฺชาโต พฺรหฺมานํ สันถกุมารํ
 คากาย อชฺฌณภาสิ

๑ ส. นสฺส จ ๑

[๒๕๕] วณฺณวา ยสฺวา สิริมา โโก นุ ตฺวณฺสี มารีต
 อชานนฺตา ตํ ปุจฺฉาม กถํ ชาเนมุ ตํ มยฺหติ ฯ
 มํ เว กุมารํ ชานนฺติ พุทฺธมฺโถเก สนนฺตํ
 สพุเพ ชานนฺติ มํ เทวา เขวํ โควินฺท ชานนํ ฯ
 อาสนํ อุกกํ ปชฺชํ มชฺชปาณญํ พุทฺธมฺโน
 อคฺคฺเช ภวณฺตํ ปุจฺฉาม อคฺคํ กุรฺตฺว โน ภวํ ฯ
 ปฏิกคฺคณฺหาม เต อคฺคํ ยํ ตวํ โควินฺท ภาสฺสํ
 ทิฏฺฐเช ชมฺเม หิตตฺถาย สมนฺปรายสฺสชาย จ
 กตาวกาโส ปุจฺฉสฺสํ ยงฺกิญฺจิ อภิปตฺติคฺคณฺติ ฯ

[๒๕๖] อถ โข โภ มหาโควินฺทสฺส พุทฺธมฺณสฺส เขตฺตโหสิ
 กตาวกาโส โขมฺหิ พุทฺธมฺนา สนนฺกุมารเณ กิณฺณุ โข อหํ พุทฺธมานํ
 สนนฺกุมารํ ปุจฺฉเยยฺยํ ทิฏฺฐชมฺมิกํ วา อคฺคํ สมนฺปรายิกํ วาติ ฯ
 อถ โข โภ มหาโควินฺทสฺส พุทฺธมฺณสฺส เขตฺตโหสิ กุสฺโสโต โข
 อหํ ทิฏฺฐชมฺมิกานํ อคฺคณํ อณฺเวยยํ มํ ทิฏฺฐชมฺมิกํ อคฺคํ
 ปุจฺฉณฺติ ยนฺนุนาหํ พุทฺธมานํ สนนฺกุมารํ สมนฺปรายิกณฺเวยว อคฺคํ
 ปุจฺฉเยยฺยณฺติ ฯ อถ โข โภ มหาโควินฺโท พุทฺธมฺโน พุทฺธมานํ
 สนนฺกุมารํ คากาย อชฺชณฺภาสํ

[๒๕๗] ปุจฺฉามิ พุทฺธมานํ สนนฺกุมารํ
 กงฺขํ อกฺงฺขํ ปฺรเวทียสฺส
 กตฺถญฺจโธ กิณฺหิ จ สิกฺขมาโน

ปฺปโปติ มจฺโจ อมตํ พุทฺหมโลกนฺติ ฯ

หิตฺวา มมตฺตํ มนุเชตฺตํ พุทฺหม

เอโกทิกฺกุโต กรุณามิมุตฺโต

นิรามคฺนฺโห วิรโต เมถุนสฺมา

เขตฺตญฺจโต เขตฺต จ สิกฺขมาโน

ปฺปโปติ มจฺโจ อมตํ พุทฺหมโลกนฺติ ฯ

[๒๒๘] หิตฺวา มมตฺตนฺติ อหํ^๑ โภโต อาชานามิ ฯ อิเธกฺโข
 อปฺป^๒ วา โภคกฺขณํ ปหาย มหนตฺตํ วา โภคกฺขณํ ปหาย อปฺป^๓
 วา ฌาติปริวฏฺฐิํ ปหาย มหนตฺตํ วา ฌาติปริวฏฺฐิํ ปหาย เกสฺมสฺสํ
 โอหาเรตฺตา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺตา อคารสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺติ อิติ หิตฺวา มมตฺตํ สหํ^๒ โภโต อาชานามิ ฯ
 เอโกทิกฺกุโตติ สหํ^๓ โภโต อาชานามิ ฯ อิเธกฺโข วิจิตฺตํ เสนาสนํ
 ภชฺติ อรณฺณํ รุกฺขมฺลํ ปพฺพตฺตํ กนฺทวํ คิริคูหํ สุตฺตํ วนปถํ
 อพฺโปกาสํ ปถาตฺตปฺปชฺชํ ปฏิสฺสํ สยํ อิติ เอโกทิกฺกุโตติ สหํ โภโต
 อาชานามิ ฯ กรุณามิมุตฺโตติ สหํ โภโต อาชานามิ ฯ อิเธกฺโข
 กรุณาสฺสํ หคฺเตน เจตฺถา เอกํ ทิสฺสํ ฌริตฺวา วิหริตฺวา ตถา ทุตฺติยํ
 ตถา ตติยํ ตถา จตฺตมํ อิติ อุตฺตมโห ติริยํ สพฺพชฺชํ สพฺพตฺตคฺคาย
 สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณาสฺสํ หคฺเตน เจตฺถา วิปฺเจเนน มหคฺคเตน

๑ ส. มมตฺตํคาหํ ฯ ๒ ส. มมตฺตํคาหํ ฯ มมตฺตํคิปปนฺติ ปน
 ปาเชน ภวิตฺตพฺพํ ฯ ๓ เอโกทิกฺกุโตติปนฺติ ปาเชน ภวิตฺตพฺพํ ฯ

อปปมาณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฌริตฺวา จิหฺรติ อิติ กรุณา-
 ธิมฺมุโตติ สหํ โภโต อาชานามิ ฯ อามคฺนฺเช จ ไช อหํ โภโต
 ภาสฺमानสฺส น จ อาชานามิ

[๒๒๘] เก อามคฺนฺชา มนุเชสฺสุ พฺรหฺเม
 เขเต อวิทฺฐา อิช พฺรหฺมิ ชีร
 เกนาธุวฺวา วาติ ปชา กุรุวฺว
 อาปายิกา นีวุตฺตพฺรหฺมโตกาติ ฯ
 โภโต โมตฺวชฺชํ นิกฺกิตฺติ จ โทพฺโภ
 กทริยตา อติมาโน อุตฺตฺสฺยา
 อิจฺฉา วิจิจฺฉา ปฺรเหสฺนา จ
 โตโภ จ โตโส จ มโต จ โมโห
 เขเตสฺสุ ยุตฺตา อนิรามคฺนฺชา
 อาปายิกา นีวุตฺตพฺรหฺมโตกาติ ฯ

[๒๓๐] ยถา ไช อหํ โภโต อามคฺนฺเช ภาสฺमानสฺส อาชานามิ
 เต น สฺนฺนิมฺมทฺยา อการํ อชฺฌเณวสฺสตา ปพฺพชฺชิสฺสํสํหํ โภ
 อการมฺหา อนคาริยนฺติ ฯ ยสฺสํสํหํ ภาวํ โควินฺโท กาสํ มนฺนฺยตฺติติ ฯ
 อถ ไช โภ มหาโควินฺโท พฺรหฺมโน เยน เรณฺุ ราชฺา เตนุ-
 ปสฺสํกมิ อปสฺสํกมิตฺวา เรณฺุ ราชานํ เขตทฺโวจ อณฺเฏทฺวานิ
 ภาวํ ปุโรหิตํ ปฺริเยสฺสํ โย โภโต รชฺชํ อนุสํสํสฺสํติ อิจฺฉามหํ

๑ ส. กุรุวฺวชฺชํ ฯ

โก อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุํ ยถา ไช ปน เม สุตํ
 พุรหฺมุโน อามคฺชนเ ภาตฺมานสฺส เต น สุนิมมทยา อคารํ
 อชฺฌาวสฺตา ปพฺพชิตฺถํโก อคารสฺมา อนคาริยนฺติ ฯ

[๒๓๑] อามนฺตยา มิ ราชานํ เรณู ภูมิปตี อหํ
 ตํ ปชานสฺส รชฺเสน นาทํ โปโรหจฺเจ รเม ฯ
 สเจ เต อุนกาเมหิ อหํ ปริปรายมิ เต
 โย ตํ หีสติ วาเรมิ ภูมิเสนาปตี อหํ
 ตํ มีตา อหํ ปุคฺโค จ มา โน โควินท ปาชหิ ฯ
 น มคฺติ อุนกาเมหิ หีสโค เม น วิชฺชติ
 อมนุสฺสวโจ สุตฺวา ตสฺมาหํ น คเห รเม ฯ
 อมนุสฺสํ กถฺวณฺโณ กนฺเต อตฺถํ อภาสถ
 ยณฺจ สุตฺวา ชหาสิ โน เคเห อเมห จ เกวเด ฯ
 อปฺปคฺตสฺส เม ปพฺเพ ยิยฺชกามสฺส เม สโต
 อคฺคิ ปชฺชติโต อาสิ กุสฺสปคฺตปริคฺตโต ฯ
 ตโต เม พุรหฺมา ปาคุรหฺ พุรหฺมโตกา สนนฺตโน
 สํ เม ปณฺหํ วียากาสิ ตํ สุตฺวา น คเห รเม ฯ
 สทฺทหามิ อหํ โกโต ยํ ตํ โควินท ภาสสิ
 อมนุสฺสวโจ สุตฺวา กถิ วตฺเตถ อณฺณถา
 เต ตํ อณฺณคฺติสฺสํ สุตฺวา โควินท โน ภวํ ฯ

๑ อณฺณปพฺพชิตฺถํมาตีมิ ปาโไซ ฯ

มณิ ยถา เวฬุริโย อกาโส วิมโต สุโก
 เหวํ สุตฺตวา จวิสุตฺตม โควินฺทสุตฺตานุสฺสาธเนติ ฯ

[๒๓๒] สเจ ภวํ โควินฺโท อคารสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสตี
 มยมฺปิ อคารสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสตาม อถ ยา เต คคิ
 สํ โน คคิ ภวิสฺสตีติ ฯ อถโฆ โภ มหาโควินฺโท พฺรหฺมโน
 เยน เต น ชตฺติยา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต น ชตฺติเย
 เอตทโวจ อณฺเณทานิ โภ ภวนฺโต ปุโรหิตํ ปริเยสนฺตุ โย
 ภวนฺตานํ ราชเช อนุสฺสาธิสฺสตี อิจฺฉามหํ โภ อคารสุมา อนคาริยํ
 ปพฺพชิตฺุ ยถา โฆ ปน เม สุตํ พฺรหฺมโน อามกฺขเภาสฺमानสุตฺ
 เต น สุนิมฺมทยา อการํ อชฺฌาวสฺสา ปพฺพชิสฺสตามหํ โภ อคารสุมา
 อนคาริยนฺติ ฯ อถโฆ โภ เต น ชตฺติยา เอกมฺนตํ อปฺกุกฺกมฺ เหวํ
 สํจินฺเตสุ อิเม โฆ โภ พฺรหฺมณา นาม ชนฺตฺทฺธา ยนฺนุน
 มยํ มหาโควินฺทํ พฺรหฺมณํ ชเนน สิกฺขะยฺยามาติ ฯ เต มหาโควินฺทํ
 พฺรหฺมณํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาหํสุ สํวิชฺชติ โฆ โภ อิเมสุ สุตฺตสุ
 ราชเชสุ ปหุติํ สํปเตยฺยํ ตโต โภโต ยาวตฺเทน อตุโถ ตาวตกํ
 อาหริยตฺนฺติ ฯ อถ โภ มมํปิทํ ปหุติํ สํปเตยฺยํ ภวนฺตานํเยว
 ตถา สํปเตยฺยํ อหํ สพุพฺ พฺหาย อคารสุมา อนคาริยํ ปพฺพ-
 ชิสฺสตามิ ยถา โฆ ปน เม สุตํ พฺรหฺมโน อามกฺขเภาสฺमानสุตฺ
 เต น สุนิมฺมทยา อการํ อชฺฌาวสฺสา ปพฺพชิสฺสตามหํ โภ อคารสุมา
 อนคาริยนฺติ ฯ อถโฆ โภ เต น ชตฺติยา เอกมฺนตํ อปฺกุกฺกมฺ เหวํ

๒๓๔] มหาโควินทศุคฺค มหาโควินทศุคฺค อาปฺจุณา ๒๗๘

ธมฺมจินฺเตสุ อิมเ ช โภ พฺราหฺมณา นาม อิตฺถึลฺลทฺฐา ยนฺนุน
มยฺ มหาโควินทํ พฺราหฺมณํ อิตฺถึหิ ลิกฺขเขยฺยามาติ ฯ เตะ มหา-
โควินทํ พฺราหฺมณํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาหํสุ สํวิชฺชนติ ช โภ
อิมเสุ สคฺคสุ รัชเชสุ ปหฺรตา อิตฺถึโย คโต โภโต ยาวตีกาหิ
อตุโล คาวตีกา อานึยตาติ ฯ ธตฺ โภ มมปฺปมา จตฺตารึสา
ภริยา สาทิสึโย คาวาหิ^๓ สพฺพา ปหาย อการสุมา อนาคาริยํ
ปพฺพชิสฺสํมึ ยถา ช ปน เม สุกํ พฺรหฺมโน อามคฺนเช
ภาสฺमानสุสฺส เตะ น สุนิมฺมทยา อการํ อชฺฌาวสฺสา ปพฺพชิสฺสํมึ
โภ อการสุมา อนคาริยนฺติ ฯ สเจ ภวํ โควินฺโท อการสุมา
อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํมึ มยฺมปฺปิ อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํมึ
ธถ ยา เตะ คติ สว โน คติ ภวิสฺสํมึคฺคิ ฯ

[๒๓๕] สเจ ปชฺหถ กามานิ ยคฺค สคฺโต ปุณฺณชฺชโน
อวรมุโภ ทพฺพา โหถ ชนฺตํพฺลสฺสมาหิตา ฯ
เอส มคฺโค อชฺชมคฺโค เอส มคฺโค อนนฺตคฺโค
สทฺทชฺชโม สพฺภิ รกฺขิตฺโต พฺรหฺมโตกฺกุปปคฺติยาติ ฯ

[๒๓๖] เตะนหิ ภวํ มหาโควินฺโท สคฺคต วสฺสํสาณิ อากเมตฺ
สคฺคตณฺณํ วสฺสํสาณํ อจฺจุเยน มยฺมปฺปิ อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํมึ
ธถ ยา เตะ คติ สว โน คติ ภวิสฺสํมึคฺคิ ฯ อติจิวํ ช โภ
สคฺคต วสฺสํสาณิ นานํ สกฺโกมิ ภวนฺเต สคฺคต วสฺสํสาณิ อากเมตฺ

๓ ส. คาปหิ ฯ

โฏฐัพพํ กตฺตัพพํ กุสฺสํ จริตัพพํ พฺรหฺมจฺริยํ นตฺถิ ชาตสฺส
 อมรณํ ยถา โช ปน เม สฺสํ พฺรหฺมโน อามกฺขเภาสฺมาณสฺส
 เต น สฺสํมมฺทยา อการํ อชฺชวาวสฺสตา ปพฺพชิสฺสํสามํโก อการสฺมา
 อนคาริยนฺติ ฯ เตนฺหิ ภวํ โควินฺโท จ มาสํนิ อากเมตฺตุ ฯ ปณฺจ
 มาสํนิ อากเมตฺตุ ฯ จตฺตาริ มาสํนิ อากเมตฺตุ ฯ ตฺถนิ มาสํนิ
 อากเมตฺตุ ฯ เทว มาสํนิ อากเมตฺตุ ฯ เถกํ มาสํนิ อากเมตฺตุ ฯ
 อทฺธมาสํนิ อากเมตฺตุ อทฺธมาสฺสํส อจฺจุเยน มยฺมมฺมี อการสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํสามํ อถ ยา เต คติ สํ โน คติ ภวิสฺสํตฺถิ ฯ
 อติจิริ โช โภ อทฺธมาสํนิ นาทํ สกฺโกมิ ภวนฺเต อทฺธมาสํ
 อากเมตฺตุ โภ นุ โช ปน โภ ชานาติ ชีวิตานํ คมนํโย
 สมนฺปฺราโย มนฺตยา โฏฐัพพํ กตฺตัพพํ กุสฺสํ จริตัพพํ
 พฺรหฺมจฺริยํ นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํ ยถา โช ปน เม สฺสํ
 พฺรหฺมโน อามกฺขเภาสฺมาณสฺส เต น สฺสํมมฺทยา อการํ
 อชฺชวาวสฺสตา ปพฺพชิสฺสํสามํโก อการสฺมา อนคาริยนฺติ ฯ เตนฺหิ
 ภวํ โควินฺโท สฺสตาหํ อากเมตฺตุ ยาวํ มยฺมมฺมี สกฺโก ปุคฺคภาตโร
 รชเช อนุสํสํสํสามํ สฺสตาหํสํส อจฺจุเยน มยฺมมฺมี อการสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํสามํ อถ ยา เต คติ สํ โน คติ ภวิสฺสํตฺถิ ฯ
 น จิริ โช โภ สฺสตาหํ อากเมตฺตํสามํโก ภวนฺเต สฺสตาหฺนฺติ ฯ
 อถ โช โภ มหาโควินฺโท พฺรหฺมโน เยน เต สฺสตา จ พฺรหฺมณ-

๑ อทฺธมาสํนฺติมี ปาไซ ฯ

มหาสาธา สคฺคต จ นุหตถกถาเน เตนุปลงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา
 สคฺคต จ พฺราหฺมณมหาสาเถ สคฺคต จ นุหตถกถาเน เอตทโวจ
 อณฺเฑทาเน ภวนฺโต อจฺริยํ ปริเยสํนฺตุ โย ภวนฺตานํ มนฺเต
 วาเจสํสตี อิจฺฉามหํ โภ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺตุํ ยถา
 ไช ปน เม สํตํ พุรหฺมุโน อามคฺนฺเช ภาสฺमानสํส เต น
 สฺนิมฺมทฺยา อการํ อชฺฉวาวสตา ปพฺพชิสฺสํมหํ โภ อการสฺมา
 อนคาริยนฺติ ฯ มา ภวํ โควินฺโท อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพช
 ปพฺพชฺชา โภ อปฺเปสฺสกา จ อปฺปลาภา จ พุรหฺมณฺเฑ
 มहेสฺสกาณฺจ มหาตาทฺตยาติ ฯ มา ภวนฺโต เอวํ อวจฺจุต
 มา ภวนฺโต เอวํ อวจฺจุต ปพฺพชฺชา อปฺเปสฺสกา จ อปฺปลาภา จ
 พุรหฺมณฺเฑ มहेสฺสกาณฺจ มหาตาทฺตยาติ โภ นฺุ ไช โภ อณฺเฑตฺวิ
 มยา มहेสฺสกาโร วา มหาตาทฺตโร วา อหํ โว วา^๒ เอตฺรหิ
 ราชาว รณฺเฑ พุรหฺมาว พฺราหฺมณานํ เทวตาอ คหปตฺติกาณํ ตมหํ
 สํพฺพิ ปหาย อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํมามิ ยถา ไช ปน
 เม สํตํ พุรหฺมุโน อามคฺนฺเช ภาสฺमानสํส เต น สฺนิมฺมทฺยา
 อการํ อชฺฉวาวสตา ปพฺพชิสฺสํมหํ โภ อการสฺมา อนคาริยนฺติ ฯ
 สเจ ภวํ โควินฺโท อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํสตี มยฺมปิ
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํมม อถ ยา เต คติ สํ โน คติ
 ภวิสฺสํสตี ฯ อถไช โภ มหาโควินฺโท พฺราหฺมณเณ เยน จตฺตารัสสา

๑ อณฺเฑติ วา ปาไซ ฯ ๒ ส. อหํ หิ โภ ฯ

๒๓๕] มหาโคกนุทสฺสคํ มหาโคกนุทสฺส อนาคาริยอุปพยุชชา ๒๔๓

ภริยา สาทิสโย เทนุปลงฺกมิ อุปฺปลงฺกิตฺวา จตุตาริธํ ภริยา
 สาทิสโย เขตฺทโวจ ยา โภติ นํ อิจฺฉนฺติ สฺถานิ वा ฌาติกุสฺสานิ
 คจฺฉนฺตุ อณฺเณ वा ภคฺตารํ ปรีเยสฺสนฺตุ อิจฺฉามหํ โภติ
 อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺุ ยถา โช ปน เม สุตํ พุรหฺมโน
 อามคฺนเช ภาสฺมานสฺส เต น สฺนิมฺมทฺยา อคารํ อชฺฌนาถสฺตา
 ปพฺพชิตฺุสํมาหํ โภติ อคารสฺมา อนคาริยนฺติ ฯ ตถาเนว โน
 ฌาติ ฌาติกา มานํ ตํ ปน ภคฺตา ภคฺตุกา มานํ สฺเจ ภวํ
 โภ โควินฺโท อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺุสฺสตี มยฺมมี โภ
 อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺุสํมา อถ ยา เต คติ สํ โน
 คติ ภวิสฺสตีติ ฯ อถ โช โภ มหาโควินฺโท พุราหฺมโน ตสฺส
 สฺตฺตาหสฺส อจฺจุเยน เกสฺมสฺสํ โสหาเรตฺวา กาสํ ยานิ วฺตุกานิ
 อจฺจุลาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺุ ฯ ปพฺพชิตฺุญฺจ ปน
 มหาโควินฺทํ พุราหฺมณํ สฺตฺต จ ราชานอ ชฺชติยา มุทฺธาสาสิตฺา
 สฺตฺต จ พุราหฺมณเมหสาสา สฺตฺต จ นฺหาตถสฺตานิ จตุตาริธํ จ
 ภริยา สาทิสโย อนเภานิ จ ชฺชติยสฺสสฺถานานิ อนเภานิ จ พุราหฺมณ-
 สฺสสฺถานานิ อนเภานิ จ คหปตีสฺสสฺถานานิ อนเภา จ อิตฺถาการา
 อิตฺถิโย เกสฺมสฺสํ โสหาเรตฺวา กาสํ ยานิ วฺตุกานิ อจฺจุลาเทตฺวา
 มหาโควินฺทํ พุราหฺมณํ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺุ อนุปพฺพชิตฺุ ฯ
 ตาย สฺกํ โภ ปริสํย ปริวฺโต มหาโควินฺโท พุราหฺมโน คามนิคฺม-
 ราชานํสฺส จาริกํ จวตี ฯ ยํ โช ปน โภ เทน สฺมเยน มหาโควินฺโท

พฺราหฺมโณ คามํ วา นิคมํ วา อุตฺตงฺกมฺติ ตตฺถ ราชาว โหติ
 รมณฺญํ พฺรหฺมา พฺราหฺมณานํ เทวตา คหปติกานํ ฯ เย โห
 ปน โภ เทน สมฺเยน มนุสฺสํ ชิปนฺติ วา อุตฺตงฺกมฺติ วา เต
 เอวมาหึสฺสํ นมตฺถ มหาโควินทสุตฺตํ พฺราหฺมณสุตฺตํ นมตฺถ สฺตฺต-
 ปุโรหิตสุตฺตํ ฯ มหาโควินโท พฺราหฺมโณ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา
 อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน เขกํ ทิสฺส ฌริตฺวา วิหาสิ ตถา ทุติยํ ตถา
 คติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุตฺตรมโห ติริยํ สหฺพชฺชิ สหฺพคฺคตตาย
 สหฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺปเณน มหคฺคเตน
 อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฌริตฺวา วิหาสิ กรุณา-
 สหคเตน เจตฺสา ฯ เป ฯ มุทิตาสหคเตน เจตฺสา ฯ เป ฯ อุตฺตงฺกา-
 สหคเตน เจตฺสา ฯ เป ฯ สํวากานญฺจ พฺรหฺมโถกสฺส หฺพตตาย มคฺคํ
 เทเสสิ ฯ เย โห ปน โภ เทน สมฺเยน มหาโควินทสุตฺตํ พฺราหฺมณสุตฺตํ
 สํวกา สหฺพเพน สหฺพํ สํสํ อชานํสฺสํ เต กายสุตฺตํ เกทา ปรี
 มรณา สุกฺคํ พฺรหฺมโถกํ อุตฺตงฺกํ ฯ เย น สหฺพเพน สหฺพํ สํสํ
 อชานํสฺสํ เต กายสุตฺตํ เกทา ปรี มรณา อปฺเปกฺขเจ ปรีนิมฺมิค-
 วสฺสวตฺตํ เทวานํ สหฺพตํ อุตฺตงฺกํ อปฺเปกฺขเจ นิมฺมานวตฺตํ
 เทวานํ สหฺพตํ อุตฺตงฺกํ อปฺเปกฺขเจ ตฺถิตานํ เทวานํ สหฺพตํ
 อุตฺตงฺกํ อปฺเปกฺขเจ ยามานํ เทวานํ สหฺพตํ อุตฺตงฺกํ
 อปฺเปกฺขเจ ตาวตฺตํ เทวานํ สหฺพตํ อุตฺตงฺกํ อปฺเปกฺขเจ
 จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สหฺพตํ อุตฺตงฺกํ ฯ เย สหฺพนิทฺนกายํ

ปริปุเรสุ เต คนฺธพฺพกายนํ ปริปุเรสุ ฯ อิติ โห ปน สฺพเพสฺส-
 เยว เตสํ กุสฺสปุคฺคานํ อโมฆา ปพฺพชฺชา อโหสิ อวชฺชา สฺมถา
 สฺสอุทฺทราติ ฯ สฺวติ ตํ ภควาติ ฯ สฺวามํ โภ ปญฺจสฺส
 อหฺนฺเตน สฺมเยน มหาโควินฺโท พฺรหฺมโณ อโหสิ อํ ตํ
 สํวกานํ พฺรหฺมโถกสฺสพฺพตายนํ มคฺคํ เทเสสฺมิ ตํ โห ปน
 ปญฺจสฺส พฺรหฺมจริยํ น นิพฺพิทายนํ วิราคายนํ นิโรชายนํ
 อุปสํมายนํ อภินฺนายนํ สํมุทฺทายนํ นิพฺพานายํ สํวคฺคตฺติ
 ยาวเทว พฺรหฺมโถกุปฺปคฺคิยา อิทํ โห ปน เม ปญฺจสฺส พฺรหฺม-
 จริยํ เอกนฺตนิพฺพิทายนํ วิราคายนํ นิโรชายนํ อุปสํมายนํ อภินฺนายนํ
 สํมุทฺทายนํ นิพฺพานายํ สํวคฺคตฺติ ฯ กตมญฺจํ ตํ ปญฺจสฺส พฺรหฺมจริยํ
 เอกนฺตนิพฺพิทายนํ วิราคายนํ นิโรชายนํ อุปสํมายนํ อภินฺนายนํ สํมุทฺทายนํ
 นิพฺพานายํ สํวคฺคตฺติ อยเมว อวิโย อฏฺฐังกิกโก มคฺโค เสยฺยถิํ
 สํมมาทิจฺฉิ สํมมาสงฺกปโป สํมมาวาจา สํมมากมฺมมฺโถ สํมา-
 อาชีโว สํมมาวาจาโม สํมมาสฺติ สํมมาสมาธิ อิทํ โห ตํ
 ปน ปญฺจสฺส พฺรหฺมจริยํ เอกนฺตนิพฺพิทายนํ วิราคายนํ นิโรชายนํ
 อุปสํมายนํ อภินฺนายนํ สํมุทฺทายนํ นิพฺพานายํ สํวคฺคตฺติ ฯ เย โห
 ปน เม ปญฺจสฺส สํวกา สฺพเพน สฺพํ สํสํนํ อาชานนฺติ
 เต อาสวํ ฆยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺเฐ ว
 ธมฺเม สยํ อภินฺนวา สจฺฉิกคฺคา อุปสํมปฺชฺช จิหรนฺติ ฯ เย น

๑ อวณฺณาคิ วา อวชฺณาคิ วา ปาไซ ฯ

สพฺเพน สพฺพํ สํสํ อชานนฺติ เต ปญฺจนํ โอรมภาคิยานํ
 สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอบปาติกา โหนฺติ คตฺถ ปรินิพฺพายิโน
 อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โถกา ฯ เย น สพฺเพน สพฺพํ สํสํ
 อชานนฺติ อปฺเปกฺขเจ ติณฺณํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา วาค-
 โทสโมหานํ อนุตฺตา สกทาคามิโน โหนฺติ สกิทเว อิมํ โถกํ
 อาคนฺตุวา ทุกฺขสฺสํสํ กวิสฺสํสํ ๖ ฯ เย น สพฺเพน สพฺพํ สํสํ
 อชานนฺติ อปฺเปกฺขเจ ติณฺณํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา สํสาปฺนนา
 โหนฺติ อวินิปาครมฺมา นียตา สมฺโพธิปรายนา ฯ อิติ ไช ปญฺจสีข
 สพฺเพสฺสญฺเอย อิมํ กุลปฺตฺตานํ อโมฆา ปพฺพชฺชา อวชฺชา สผลา
 สอุทฺธยาติ ฯ อิทมวโจ ภควา ฯ อตฺตมโน ปญฺจสีโส คนฺธพฺพปฺตฺโต
 ภควโต ภาสีคํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา
 ปทกฺขิณํ กตฺวา คตฺถเวณฺศรชยฺยํ ๖

มหาโควินทสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฉนฺทํ ๖

มหาสมยสูตร

[๒๓๕] เอมเม สุตํ ฯ เอถิ สมยิ ภควา สกฺเกสุ วิหริตี
กมฺปิถวตฺถุสฺสํ มหาเวเน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ ปณฺจมคฺเตหิ
ภิกฺขุสงฺเกหิ สพฺเพเหว อรหณฺเตหิ ฯ ทสฺหิ จ โลกธาคฺคหิ เทวตา
เยภฺยเยน สนนฺปิเตตา โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย ภิกฺขุสงฺฆมฺภจ ฯ
อถโฆ จตฺตุนํ สุตฺถวาทสํกายิกานํ เทวานํ เอตทโหสิ อยฺ โฆ
ภควา สกฺเกสุ วิหริตี กมฺปิถวตฺถุสฺสํ มหาเวเน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ
สทฺธิ ปณฺจมคฺเตหิ ภิกฺขุสงฺเกหิ สพฺเพเหว อรหณฺเตหิ ทสฺหิ จ
โลกธาคฺคหิ เทวตา เยภฺยเยน สนนฺปิเตตา โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย
ภิกฺขุสงฺฆมฺภจ ยนฺนุน มยมนฺนํ येเน ภควา เตนฺอุปสงฺกเมยฺยาม
อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนนฺติเก ปจฺเจกคาลาถิ ภาเสยฺยยามาตี ฯ
อถโฆ คา เทวตา เสยฺยถาปํ นาม พถวา ปุริโส สมนฺนิฏฺฐิตํ
วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาทํ สมนฺนิฏฺฐเยยฺย เหวเมว
สุตฺถวาทสํ เทเวสุ อนฺตรหิตา ภควโต ปุริโต ปาตุรหํสุ ฯ อถโฆ
คา เทวตา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐจิสฺสุ ฯ เอกมฺนตํ
จิตฺตา โฆ เอกา เทวตา ภควโต สนนฺติเก อิมํ คาลํ อภาสิ

[๒๓๖] มหาสมโย ปวณฺสฺสํ

เทวกาเย สํมาคตา

๓ ปายโต เอวํ ฯ ปจฺเจกคาลาถิมิ ปาเชน ปน ภวิตพฺพํ ฯ

อากคฺคห อิมํ ชมฺมสํมยํ

ทกฺขิตฺตาเยว อปฺปาริชาติสํวณฺติ ฯ

[๒๓๗] อถ โข อปฺปรา เทวตา ภควโต สันฺติเก อิมํ คาทํ อภาสี

คคฺคร ภิกฺขโว สฺมาทหํสุ

จิตฺตํ อคฺคตโน อชฺชกมกํสุ

สํารถํ เนตฺตานิ คเหตฺวา

อินฺทริยานิ รกฺขณฺติ ปณฺทิตาติ ฯ

[๒๓๘] อถ โข อปฺปรา เทวตา ภควโต สันฺติเก อิมํ คาทํ อภาสี

เนตฺวา ชีตํ เนตฺวา ปถิขํ

อินฺทริยํ โอหจฺจมนฺชา

เต จรณฺติ สํพุทฺธา วิมตฺตา

จกฺขุมตฺตา สุตฺตมตฺตา สุตฺตนาภาติ ฯ

[๒๓๙] อถ โข อปฺปรา เทวตา ภควโต สันฺติเก อิมํ คาทํ อภาสี

เย เกจิ พุทฺธํ สรวณํ คตาเส

น เต คมิสฺสสันฺติ อปายญฺมํ

ปหาย มานุสํ เทหํ

เทวกาโย ปริปุเรสฺสสันฺตติ ฯ

[๒๔๐] อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เขภฺยุเยน ภิกฺขเว

ทสฺสํ โลกธาคฺคํ เทวตา สันนิปตฺติกา โหนฺติ ตถาคคํ ทสฺสํนาย

๓ สพุทฺธโปตฺถเกสุ ปายโต อปายนฺติ ปาโง ทิสฺสติ ฯ

ภิกขุสงฆมฺห จ เยปิ เต ภิกขเว อเหตุํ อตฺตมทฺธานํ อรหฺนโศ
 สัมมาสัมพุทฺธา เตสฺมึปิ ภควนฺตานํ เอตปรมาเยว เทวตา สฺนฺนิ-
 ปติตา อเหตุํ เสยฺยถาปิ มยฺหํ เอตฺรหิ เยปิ เต ภิกขเว
 ภวิสฺส
 ภควนฺตานํ เอตปรมาเยว เทวตา สฺนฺนิปติตา ภวิสฺสฺสฺสฺส
 มยฺหํ เอตฺรหิ อากิขิสฺสํสํมิ ภิกขเว เทวกายาน์ นามานิ กิตฺต-
 ยิสฺสํสํมิ ภิกขเว เทวกายาน์ นามานิ เทสฺสํสํมิ ภิกขเว เทว-
 กายาน์ นามานิ คํ สฺสฺสฺสฺส สํสฺสํสฺส มนสิกโรถ ภาสฺสํสํมํติ ฯ
 เอวมนฺนเคติ โส เต ภิกขุ ภควโศ ปจฺจุสฺสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํ

[๒๔๓] สํสํสํสํสํสํสํ

ยตฺถ ญฺมมา ตทสฺสํสํ

เย สํสํสํ คิริคพฺภวํ

ปทิตฺตฺตา สํมาหิตา ฯ

ปฺปญฺ สํสํสํ สํสํสํ

โถมํสํสํสํสํสํ

โธทาทมนํสํ สํสํสํ

วิปฺปสฺสนมนนาวิตา ฯ

ภิกฺโข ปณฺจสํสํสํสํ

วเน กามํสํสํสํ

คโศ อามนฺตฺย สํสํสํ

สํสํสํ สํสํสํ รเต

เทวกายา อภิกฺกนฺตา

เต วิชานาถ ภิกฺขโว

เต จ อตฺตปฺปมกฺกํ

สํสํสํสํสํสํ สํสํสํ

เตสฺมํปาทฺรหุ ฌานํ

อมนฺสํสํสํสํ

อปฺเปเก สํสํสํสํ

สํสํสํสํสํ สํสํสํ

สํสํ เอเก สํสํสํ

อมนฺสํสํสํสํ

อปฺเปเกนฺนตฺมทุกฺกขุ	ทิสฺสา สํพุทฺธา ญฺญา อหุํ ๑
คณฺจ สํพุทฺธํ อภินฺญา	ววฺกฺขิตฺวานาํ จกฺขฺมา
คโต อามนฺตฺยิ สํคฺคา	สํวเก สํสเน รเต
เทวกาเย อภิกฺกนฺตา	เต วิชานาถ ภิกฺขโว
เย โวหิ กิตฺตฺยิสฺสํมิ	คิราหิ อนฺนํพุทฺธโธ ๑
สัจจสฺสสํสํสา ว ยกฺขา	ภุมฺมา กาเปตฺตวคฺคา
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณเวณฺโต ยสฺสสฺสโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺโณ สํมิตฺตํ วณฺ ๑
ณสฺสสํสํสา เหมวตา	ยกฺขา นานตฺตวณฺณนิโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณเวณฺโต ยสฺสสฺสโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺโณ สํมิตฺตํ วณฺ ๑
สํวาคิรา คิสฺสสํสํสา	ยกฺขา นานตฺตวณฺณนิโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณเวณฺโต ยสฺสสฺสโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺโณ สํมิตฺตํ วณฺ ๑
อิจฺเจเต โสฬสฺสสํสํสา	ยกฺขา นานตฺตวณฺณนิโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณเวณฺโต ยสฺสสฺสโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺโณ สํมิตฺตํ วณฺ ๑
เวสฺสสํมิตฺตา ปณฺจสฺสตา	ยกฺขา นานตฺตวณฺณนิโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณเวณฺโต ยสฺสสฺสโน

โมกขมานา อภิกุณฺหมํ ภิกุณฺหมํ สมิทํ วนํ ๑
 กุณฺหมํโร ราชคหิโก เวปุลลตตฺถํ นิเวสนํ
 ภิกุโย นํ สตฺถสฺสทตฺถํ ยถุชานํ ปยิริปาสติ ๑
 กุณฺหมํโร ราชคหิโก โสปาค สมิทํ วนํ ๑

[๒๔๒] ปุริมณฺญํ ทิสํ ราชชา ชตรฏฺโง ปสาสติ
 คนุชพพานํ อาชิปติ มหาราชชา ยตฺถสฺส โส ๑
 ปุตฺตคามิํ คตฺถํ พหโว อินฺทนามา มหพฺพตา^๒
 อิทฺธิมนฺโต ชฺฐติมนฺโต วณฺณวนฺโต ยตฺถสฺสโน
 โมกขมานา อภิกุณฺหมํ ภิกุณฺหมํ สมิทํ วนํ ๑
 ทกฺขิณณฺญํ ทิสํ ราชชา วิรุโหฺหํ ตปฺปสาสติ
 กุณฺหมณฺฑานํ อาชิปติ มหาราชชา ยตฺถสฺส โส ๑
 ปุตฺตคามิํ คตฺถํ พหโว อินฺทนามา มหพฺพตา
 อิทฺธิมนฺโต ชฺฐติมนฺโต วณฺณวนฺโต ยตฺถสฺสโน
 โมกขมานา อภิกุณฺหมํ ภิกุณฺหมํ สมิทํ วนํ ๑
 ปจฺฉิณณฺญํ ทิสํ ราชชา วิรุปฺกโช ปสาสติ
 นาคานํ อาชิปติ มหาราชชา ยตฺถสฺส โส ๑
 ปุตฺตคามิํ คตฺถํ พหโว อินฺทนามา มหพฺพตา
 อิทฺธิมนฺโต ชฺฐติมนฺโต วณฺณวนฺโต ยตฺถสฺสโน

๑ ภิกุโย นํ ปาโง ๑ ๒ อฏฺฐกถายํ สพฺพวาเรสุ มหาพฺพตา
 ปาโง ๑

โมทมานา อภิกุทามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วนํ ๑
อตุตฺตวณฺจ ทิสฺส ราชา	กุเวโร คปฺปสํสาตฺติ
ยถุชานํ อาริปปติ	มหาราชา ยสฺสสฺสิ โส ๑
ปฺปุตฺตยาบี คตฺถสฺส พหโว	อินฺทนามา พหุพฺพลา
อิทฺธิมนฺโต ชฺฐติมนฺโต	วณฺณณฺวณฺโต ยสฺสสฺสิโน
โมทมานา อภิกุทามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วนํ
ปฺปฺริมทิสฺส ชฺชรชฺชโช	ทกฺขิณฺเนน วิรุพฺพโก
ปจฺฉิเมเน วิรูปกฺโข	กุเวโร อตุตฺตํ ทิสฺส
จตุตฺตาริ เต มหาราชา	สํมณฺตา จตุโร ทิสฺสา
ททฺทตฺตมานา ^๑ อชฺฐจิสฺส	วเน กาบีถวตฺตเว ๑

[๒๔๓] เตสํ มายาวิโน ทาสา อากุ วณฺณจณิกา สจฺจา
 มายา กุญฺเฏนฺทฺ เวญฺเฏนฺทฺ วิชฺฐ จ วิชฺฐา สห
 จนฺทโน กามเสฏฺฐโช จ กิณฺหุ ฆณฺทฺ นิฆณฺทฺ จ ๑
 ปนาโท โอบมณฺโณ จ เทวสฺสโต จ มาตติ
 จิตฺตเตโน จ คนฺธพฺโพ นโพรราชา ชโนสโก
 อากุ ปณฺจสฺสโช เจว ติมฺพฺรฺ สุริยวจฺจสา^๒ ๑
 เอเต จณฺเฒ ๑ ราชานो คนฺธพฺพสา สห ราชฺฐิ
 โมทมานา อภิกุทามุ ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วนํ ๑
 อากุ นากสา นาคา เวสํสา สห คจฺจกา

๑ ททพฺพหมานาติปิ ปาโง ๑ ๒ ส. สุริยวจฺจสา ๑

๒๔๕] มหาสมยสุตฺตํ เทวกายานํ นามานิ สฺยจฺจ เทวณิกายา ๒๘๓

กมุพฺพสฺสํสฺสวรา อากฺขุ ปายาคา สห ฌาติภี
ยามุณา ชฺชตฺตวฺจฺจา จ อากฺขุ นาคา ยสฺสํสฺสโน
เฮราวโณ มหานาโค โสปาค สมิคฺคํ วนํ ฯ

[๒๔๕] เย นาคราเช สหสฺสา หรณฺติ

ทิจฺจุพา ทิจฺชา ปกฺขิ วิสฺสุทฺธจกฺขุ
เวหาชสฺสา เค วนมชฺฌนปคฺคา
จิตฺตฺวา สุปฺปณฺณา อิตฺติ เคสํ นามํ
อภยนฺนทฺวา นาคราชานมาสฺสํ
สุปฺปณฺณโต เขมมกาสี พุทฺโธ
สณฺหาหิ วาจาหิ อูปฺพหยนฺนทา

นาคา สุปฺปณฺณา สรรณมกํสุํ พุทฺธํ ฯ

ชิตา อธิรทฺตฺเถน สมฺมุทฺตํ อสฺสุรา สิตา
ภาตโร วาสวสฺสํสฺสเด อิทฺธิมฺนฺโต ยสฺสํสฺสโน ฯ
กาสถกณฺฐา มหาภิสฺสุมา อสฺสุรา ทานเวชสฺสา
เวปฺปจิตฺติ สฺสจิตฺติ จ ปหาราโท นมฺมจฺจํ สห ฯ
สคณฺจ พตฺติปคฺคานํ สพฺเพ เวโรจนามกา
สณฺนยฺหิตฺตฺวา พตฺติ สณฺนํ ราชุกทฺตฺมฺปาณํ
สมฺโยทานิ ภาทฺตฺนเต ภิภฺชณฺํ สมิคฺคํ วนํ ฯ

[๒๔๕] อาโป จ เทวา ปชฺวี จ เตโช วาโย ตทาคมฺมํ
วรุณา วารุณา เทวโสโม จ ยสฺสํสฺสา สห ฯ

เมตฺตาการุณาภายิกา	อาคฺคา เทวา ยสฺสํสํสํ
ทสฺเสเต ทสฺสา กายา	สํพุเพ นานตฺตวณฺณิโน
อิทฺธิมนฺโตะ ชุตฺติมนฺโตะ	วณฺณวณฺโตะ ยสฺสํสํสํ
โมทมานา อภิกฺกามํ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วณฺํ ฯ
เวณฺฑู จ เทวา สํหตฺ ๑	อธฺมา จ ทฺเว ยมา
จนฺทสฺสํปนิสา เทวา	จนฺทมาคฺคา ปฺรภุชิตา ๑
สฺริยสฺสํปนิสา เทวา	สฺริยมาคฺคา ปฺรภุชิตา
นภชฺชตฺตานิ ปฺรภชฺชตฺวา	อาคฺคา มนฺทวตฺตาทกา
วสฺสํ วาสโวะ เสฏฺโฐ	สํโก ปาโค ปุริณฺทโท ๑
ทสฺเสเต ทสฺสา กายา	สํพุเพ นานตฺตวณฺณิโน
อิทฺธิมนฺโตะ ชุตฺติมนฺโตะ	วณฺณวณฺโตะ ยสฺสํสํสํ
โมทมานา อภิกฺกามํ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วณฺํ ๑
อถาคฺคา สํหฺมา เทวา	ชตฺตมคฺคิสีขาริวิ
อวิญฺจกา จ โรชา ๑	อุมฺมาปฺปฺสนิภาสีโน
วรุณา สํหฺมา ๑	อจฺจุตา จ อเนชกา
สฺลฺลเยยฺยรฺจุริวา อาคฺคา	อาคฺคา วาสวเนสีโน ๑
ทสฺเสเต ทสฺสา กายา	สํพุเพ นานตฺตวณฺณิโน
อิทฺธิมนฺโตะ ชุตฺติมนฺโตะ	วณฺณวณฺโตะ ยสฺสํสํสํ
โมทมานา อภิกฺกามํ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วณฺํ ๑
สํมานา มหาสํมานา	มานุสา มานุสฺสํตฺมา

๒๕๕] มหาสมยสูตรํ เทวกายานํ นามานิ สฺวจี เทวณิกายา ๒๕๕

จิตฺตทาปทฺธิกา อากุ	อากุ มโนปทฺธิกา
อถากุ หรโย เทวา	เย จ โลหิตวาสีโน
ปารคา มหาปารคา	อากุ เทวา ยสฺสสฺสีโน ๑
ทสฺสเต ทสฺสา กายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสฺสีโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิตํ วณฺํ ๑
สฺกุกา กรุมฺหา อรฺุณา	อากุ เวฆนธฺา สฺห ๑
โอทาคคยฺหา ปาโมกฺซา	อากุ เทวา วิจฺกฺขณา
สฺทามตฺตา หารคชา	มิสฺสฺสกา จ ยสฺสสฺสีโน
ณญํ อากา ^๑ ปชฺุโน	โย ทิสฺสา อภิวสฺสตี ๑
ทสฺสเต ทสฺสา กายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสฺสีโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิตํ วณฺํ ๑
เขมิยา ตฺถิสฺตา ยามา	กฺกฺจกา ^๒ จ ยสฺสสฺสีโน
ตมฺพิตกา ตามสฺสฺจฺา	โชตินามา จ อาสฺวา
นิมฺมานวตฺติโน อากุ	อถากุ ปรมิมนิกตา ๑
ทสฺสเต ทสฺสา กายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสฺสีโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิตํ วณฺํ ๑

๑ เขญฺยเยน อากุติ ปาโจี ทิสฺสตี ๑ ๒ อ. กถกา ๑

สํญฺเจเต เทวณิกายา	สํพุเพ นานตฺตวณฺณโน
นามนฺวเยน อากณฺณํ	เย จณฺเณ สํทิสํ สห
ปวตฺตชราติมกฺขัณฺ	โอสติณณณนาสํ
ทกฺเขโมฆคฺรํ นาคํ	จณฺทวํ อสฺสิตาคิ ^๑ ๑
[๒๔๖] สํพุรหฺมา ปรมคฺโค ๑	ปุตฺตา อิทฺธิมโค สห
สํนงฺกมาโร ทิสฺโส ๑	โสปาค สมิทํ วณฺ ๑
สํสํสพุรหฺมโลกานํ	มหาพุรหฺมาภิตฺติจฺติ
อุปปนฺโน ชฺคิมนฺโค	ภิสฺมากาโย ยสฺสํโส โส ๑
ทสฺสคฺค อีสฺสรํ อากุ	ปจฺเจกจวสฺสคฺคิโน
เตสฺสจ มชฺฌโค อากา ^๒	หาวโค ปวิวารโค ๑
เต ๑ สํพุเพ อภิกฺกนฺเต	สินฺเต เทเว สํพุรหฺมเก
मारเสนํ อภิกฺกามิ	ปสฺส กณฺหสฺส มนฺทิยํ ๑
เอถ กณฺหถ พนฺธถ	วาคณฺ พนฺธมตฺถ โว
สํมณฺตา ปวิวารถ	มา โว มุณฺณจิตฺถ โกจิ นํ ๑
อิตฺติ ตตฺถ มหาเสโน	กณฺหเสณํ อเปสฺยิ
ปาวณิยา ตตฺตมาหจฺจ	สํวํ กตฺตวาน เภรวํ ๑
ยถา ปาวุสฺสโก เมโฆ	กณฺยนฺโค สวฺวิชฺชโก
ตทา โส ปจฺจุทาวตฺติ	สํกฺกทฺโธ อสฺยํ วเส ๑
คณฺจ สํพุพฺ อภิณฺณาย	ววฺกขิตฺตวาน จกฺขมา

๑ อสฺสิตาคิณฺติ วา ปาโส ๑ ๒ ปายโค อากุติ ปาโส ทิสฺสํติ ๑

คโค อามนุชยิ สตุถา สวเก สาสเน รเต
 มวเรณา อภิกุณฺดา เต วิชาเนถ ภิภูวโ
 เต จ อตฺตปมฺภวํ สตุถา พุทฺธสฺส สาสนํ ฯ
 วัตราเคหิ ปฏกามํ เนถํ โถมมฺปิ อธิษฺยุ
 สพุเพ วิชิตสงฺคามา ภยาคฺตา ยสฺสสฺสิน
 โมทนฺติ สห ภูเตหิ สวภา เต ชเน สุตาคิ ฯ
 มหาสมยสูตรํ นิฏฺฐิตํ สุตคตํ ฯ

สกุภปณฺหสุตฺตํ

[๒๔๗] เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา มคเชสุ วิหริติ
 ปาจิโนโต ราชคหฺสฺส อมฺพสฺสณฺโห นาม พุราหุมนคฺคาโม ตสฺสสุตฺต-
 ทรโต เวทียเก ปพฺพเต อินฺทสาตคุหาโย ฯ เตน โห ปน สมเยน
 สกุภฺสฺส เทวานมินฺทสฺส อุตฺตํ กํ อุตฺตปาที ภควนฺตํ ทสฺสณาย ฯ
 อถ โห สกุภฺสฺส เทวานมินฺทสฺส เอตทโหสี กทํ นุ โห ภควา
 เอตวหิ วิหริติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ ฯ อทฺทสา โห สกุโก
 เทวานมินฺโห ภควนฺตํ มคเชสุ วิหริตํ ปาจิโนโต ราชคหฺสฺส
 อมฺพสฺสณฺโห นาม พุราหุมนคฺคาโม ตสฺสสุตฺตรโต เวทียเก ปพฺพเต
 อินฺทสาตคุหาโย ทิสฺวาน เทเว ตาวคฺชีเส อามนฺเตสี อยํ มารีสา
 ภควา มคเชสุ วิหริติ ปาจิโนโต ราชคหฺสฺส อมฺพสฺสณฺโห นาม
 พุราหุมนคฺคาโม ตสฺสสุตฺตรโต เวทียเก ปพฺพเต อินฺทสาตคุหาโย
 ยถิ ปน มารีสา มยฺนตํ ภควนฺตํ ทสฺสณาย อุปสงฺกเมยฺยาม
 อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ฯ เอวํ ภทฺทนฺตวาทิ โห เทวา ตาวคฺชีสา
 สกุภฺสฺส เทวานมินฺทสฺส ปจฺจุสฺสโสสํ ฯ อถ โห สกุโก เทวานมินฺโห
 ปณฺจสฺสขิ คณฺหพฺพปฺตํ อามนฺเตสี อยํ ตาต ปณฺจสฺสขิ ภควา
 มคเชสุ วิหริติ ปาจิโนโต ราชคหฺสฺส อมฺพสฺสณฺโห นาม พุราหุมน-
 คาคโม ตสฺสสุตฺตรโต เวทียเก ปพฺพเต อินฺทสาตคุหาโย ยถิ หิ

ปน คาค ปณฺจสัณฺฑ มยํ คํ ภควนฺทํ ทสฺสํนาย อฺปสํภกเมยฺยาม
 อรหณฺทํ สมนฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ฯ เอวํ ภทฺททตฺวาติ โห ปณฺจสัณฺฑ
 คณฺหพฺพปฺตฺโต สฤกสฺสํ เทวณฺมินฺทสฺสํ ปฏิสสฺสคฺวา เวพฺพปณฺจคฺวุณฺ
 อาทาย สฤกสฺสํ เทวณฺมินฺทสฺสํ อณฺจริยํ อฺปาคมิ ฯ อถโห สฤโก
 เทวณฺมินฺโท เทเวหิ คาวคิเสหิ ปรีวฺโต ปณฺจสัณฺฑคณฺหพฺพปฺตฺเตน
 ปฺรกฺขโต เสยฺยถามี นาม พทฺวา ปรีโส สมนฺนิเวชิตํ วา พาทํ
 ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาทํ สมนฺนิเวชยฺย เอวเมว โห เทเวสุ
 คาวคิเสสุ อณฺตรหิโต มคฺเชสุ ปาจันโต ราชคฺคสฺส อมฺพสฺสณฺโห
 นาม พฺราหฺมณคฺคาโม คสฺสํคฺคฺวโต เวทียเก ปพฺพโต ปจฺจุจฺจาสี ฯ
 เตน โห ปน สมนฺเยน เวทียโก ปพฺพโต อติวิว โธภาสฺสาโต โหติ
 อมฺพสฺสณฺโห ฯ พฺราหฺมณคฺคาโม ยถา คํ เทวณฺ เทวณฺภาเวน ฯ
 อปฺปิสฺสํทํ ปรีโต คามेสุ มนฺสํสา เอวมาหํสุ อาทิตฺตสฺสํ นามชฺช
 เวทียโก ปพฺพโต ฉายคสฺสํ นามชฺช เวทียโก ปพฺพโต ชตคสฺสํ
 นามชฺช เวทียโก กิํ สํ นามชฺช เวทียโก ปพฺพโต อติวิว โธภาส-
 สาโต อมฺพสฺสณฺโห ฯ พฺราหฺมณคฺคาโมติ ฯ สํวึคฺคา โธมทฺทชฺ-
 สาตา อเหสุ ฯ อถโห สฤโก เทวณฺมินฺโท ปณฺจสัณฺฑ คณฺหพฺพปฺตฺตํ
 อามนฺเตสิ ทฺวปสํภกมา โห คาค ปณฺจสัณฺฑ คถาคตา มาทิสฺเสน
 ฉายํ ฉานรตา ตทนฺนทฺวํ ปฏิสสฺสคฺวา ยทิ ปน ทวํ คาค ปณฺจสัณฺฑ
 ภควนฺทํ ปจํมี ปสาเทยฺยาสี ตยา คาค ปจํมี ปสาทิตํ ปจฺจุฉา

๑ ฉายิตสฺสํ...ชติตสฺสํคิมี ปาสาทฺวเยน ภวิตพฺพิ ฯ

มยํ คํ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย อุปสํกเมยฺยยาม อรหณฺตํ สมนฺมา-
สํพุทฺธมฺหิตํ ๑ เอวํ ภทฺทนฺตวาติ โห ปณฺจสํโห คนฺธพฺพปฺตฺโต
สํกุกุสฺสํ เทวานมิตฺตสฺสํ ปฏฺฐิสฺสํวา เวพฺพปณฺฑิตฺตํ อาทาย เยน
อินฺทสาตคฺคหา เตนฺอุปสํกมิ อุปสํกมิตฺวา เอตฺตาวตฺตา เม
ภควา เหนว อธิทฺฐเว โห วสฺสติ นาคฺจาสนฺเน สทฺทณฺเจ เม สํสํสํตํติ
เอกมณฺตํ อฏฺฐาสํ ๑ เอกมณฺตํ จิโต โห ปณฺจสํโห คนฺธพฺพปฺตฺโต
เวพฺพปณฺฑิตฺตํ อาทาย สสํสาเวสํ อีมา จ คาทาโย อภาสํ
พุทฺธอุปสํมฺหิตา มฺมุอุปสํมฺหิตา สํมุอุปสํมฺหิตา อรหณฺตอุปสํมฺหิตา
กามุอุปสํมฺหิตา

[๒๔๘] วนฺเต เต มิตฺวํ ภทฺเต ติมฺพริํ สุริยวจฺจเส^๒
 เยน ชาตาสํ กถฺยาณํ อานนฺทชนฺนํ มม ๑
 วาโตว เสทํ กนฺโต ปาณํยว มปีสาโต
 องฺคิวิสํ ปียา เมสํ มฺโม อรหณฺตํ อิว ๑
 อาคฺคฺรสฺสํว เกสฺสขํ โภชนํ ชีฆจฺจโค
 ปรีนิพฺพายํ ภทฺเต ชนฺตมิมว วารินา ๑
 สํโตทกํ ปอกฺขณฺณํ ยุตํ กิณฺชกฺขเรณฺนา
 นาโค มฺมุมาภิตฺโตว โอคาเท เต ญฺหุวํ ๑
 อจฺจจฺกฺกฺโสว นาโค จ จิตํ เม คฺคฺคฺโตมวํ
 การณํ นปฺปชานามิ สมนฺมคฺโค ตกฺขณฺนุรฺยา ๑

๑ ส. สํมุอุปสํมฺหิตาติ ปาโง น ทิสฺสติ ๑ ๒ ส. สุริยวจฺจเส ๑

ตฺยิ คฺชิตฺตจฺจโคสฺมิ	จิตฺตํ วิปริณามิตํ
ปฏฺยคฺคณฺตํ น สกฺโกมิ	วงฺกมฺมโควํ อมฺพุโ
วามฺมรุ สฺช มํ ภาทฺเท	สฺช มํ มนฺทโคจเน
ปตฺติสฺสสฺช มํ กถฺยานิ	เอตํ เม อภิปตฺติตํ ๑
อปฺปโปก วต เม สฺนโค	กาโม เวตฺตติคฺเคสฺยา
อเนกภาโว ^๒ สฺมปาติ	อรรหฺนฺเตว ทกฺขิณา ๑
ยํ เม อตฺถิ กตํ ปุณฺณํ	อรรหฺนฺเตสฺส ตาทิสฺสํ
ตํ เม สฺพพฺพคฺคกถฺยานิ	คยา สฺทชฺชํ วิปฺยจฺจํ ๑
ยํ เม อตฺถิ กตํ ปุณฺณํ	อสฺมึ ปจฺจิมฺณคฺเค
ตํ เม สฺพพฺพคฺคกถฺยานิ	คยา สฺทชฺชํ วิปฺยจฺจํ ๑
สฺกยฺยปฺปโคว ฌาเนน	เอโกติ นิปโป สโค
อมตํ มฺหิ ชิกฺกิสฺสาโน	คฺมทํ สฺสํ วัณฺณสาธุ ๑
ยถาปี มฺหิ นนฺเตยฺย	ปตฺวา สฺมโพรหมฺมคฺคตํ
เอวํ นนฺเตยฺย กถฺยานิ	มิสฺสสฺสํ คโค คยา ๑
สฺกโก เจ เม วรํ ทชฺชา	คาวตฺตํ สฺนมิสฺสโร
คาคํ ภาทฺเท วเรยฺยาเห	เอวํ กาโม ทโฬห มม ๑
สํถวํ น จิรํ ผุสฺสํ	บีคฺวํ เต สฺเมชฺเช
วณฺทมาโน นมสฺสํ	ยสฺส สฺเตตาทิสฺสํ ปชฺชาติ ๑

[๒๔๘] เอวํ วุคฺเค ภาควา ปณฺจสฺสํ คณฺธพฺพปฺปตฺตํ เอตทโวจ

๑ วงฺกมฺมโสวาทิมิ ปาโ

๒ อเนกภาโคติมิ ปาโ

สัตฺตํทติ โห เต ปณฺจสฺส ทนฺตีสฺสโร คีตฺตฺสเรณ คีตฺตฺสโร จ
 ทนฺตีสฺสเรณ เณว ปน เต ปณฺจสฺส ทนฺตีสฺสโร คีตฺตฺสโร อคฺคิตฺตคฺคิ
 น คีตฺตฺสโร จ ทนฺตีสฺสโร กทา สํยพฺพา ปน เต ปณฺจสฺส อีมา
 คากา พุทฺธุปฺสณฺหิตา ฆมฺมุปฺสณฺหิตา สังฺฆุปฺสณฺหิตา อรหณฺตฺตฺส
 ฎณฺหิตา กามุปฺสณฺหิตาติ ฯ เอกมิตาหํ ภนฺเต สมนํ ภควา อรุ
 เวธายํ วิหริติ นชฺชา เณรณฺชราย ตีเร อชฺปาตนิโคจรเช ปจฺมา
 ภิสฺมพุทฺโธ ฯ เตน โห ปนาหํ ภนฺเต สมนเณ ภทฺทา นาม
 สूरียวจุณฺสา ติมฺพุโร คนฺชพฺพรณฺโณ ชีตา ตมาภิกงฺขามิ ฯ
 สา โห ปน ภนฺเต ภคินี ปรมานี โหติ สฺสณฺทํ นาม มาตลีสุตฺ
 สงฺคาหกสุตฺตํ ปุตุโต ตมาภิกงฺขติ ฯ ยโต โห อหํ ภนฺเต ตํ ภคินี
 นาทกํ เกนจิ ปริยาเณน อตาหํ เวพฺพปณฺฑิตํ อาทาย เณ
 ติมฺพุโร คนฺชพฺพรณฺโณ นิเวสนํ เตนฺตฺสํกมํ อุตฺตํกมิตฺวา
 เวพฺพปณฺฑิตํ อุตฺตํเวสํ อีมา คากา อภาสี พุทฺธุปฺสณฺหิตา
 ฆมฺมุปฺสณฺหิตา สังฺฆุปฺสณฺหิตา อรหณฺตฺตฺสฎณฺหิตา กามุปฺสณฺหิตา

วนฺเต เต ปิตฺรํ ภทฺเต ติมฺพุโร สूरียวจุณฺส

เณ ชาทาสี กถฺยาณํ อานนฺทชนนี มม ฯ

ฯ เปฯ สาทวนํ จิรํ สุตฺตํ ปิตฺรํ เต สฺเมธ

วนฺทมาโน นมสฺสํมํ ยสุตฺตํ เสตาทิสํ ปชฺาติ ฯ

[๒๕๐] เอวํ วุตฺเต ภนฺเต ภทฺทา สूरียวจุณฺสา มํ เอกทโวจ
 น โห เม มาริสฺสํ โส ภควา สมนฺชวา ทิฏฺฐิฯ อมฺิฯ สฺโตเยว เม โส

ภควา เทวานํ คาวตีสํ ธรรมํ นาม สํภาย อุนนฺจจฺญตฺติยา ยโต
 โห ติวํ มารีสํ คํ ภควนฺตํ กิตฺเตสํ โหตุ โน อชฺช สํมาคโมติ ฯ
 โสเยว โน ภนฺเต คตฺถสํ ภคินฺนํ สํทฺธิ สํมาคโม อโหสิ น
 วทามิ ตโต ปจฺจนาติ ฯ อตฺถ โห สํกุกฺกสฺส เทวานมฺนิทฺสสฺส เอตฺถโหสิ
 ปฏฺฐิสฺสโมทฺติ โห ปณฺจสฺสโห คณฺธพฺพปฺปฺตโต ภควตา ภควา จ
 ปณฺจสฺสเณวาทิ ฯ อตฺถ โห สํโก เทวานมฺนิโท ปณฺจสฺสํ คณฺธพฺพปฺปฺตํ
 อามนฺเตสํ อภิวาทฺเหมิ เม ติวํ คาค ปณฺจสฺสํ ภควนฺตํ สํโก
 ภนฺเต เทวานมฺนิโท สํมจฺโจ สํปริชโน ภควโต ปาทฺเห สิริสํ
 วนฺทคฺคิ ฯ เอวํ ภทฺทนฺตวาทิ โห ปณฺจสฺสโห คณฺธพฺพปฺปฺตโต สํกุกฺกสฺส
 เทวานมฺนิทฺสสฺส ปฏฺฐิสฺสคฺควา ภควนฺตํ อภิวาทฺเอสํ สํโก ภนฺเต
 เทวานมฺนิโท สํมจฺโจ สํปริชโน ภควโต ปาทฺเห สิริสํ วนฺทคฺคิ ฯ
 เอวํ สฺสํ โหตุ ปณฺจสฺสํ สํโก เทวานมฺนิโท สํมจฺโจ สํปริชโน
 สฺสํกามา หิ เทวา มนุสฺสํ อสุรํ นาคา คณฺธพฺพา เย จญฺเญ
 สฺนติ ปุฏฺกยาตฺติ ฯ

[๒๕๓] เอวญฺจ ปน ตถาคตา เอวรูปฺเป มหេตฺถกฺเข ยกฺเข
 อภิวัตฺตติ ฯ อภิวัตฺติโต สํโก เทวานมฺนิโท ภควโต อิทฺถสํวคฺคํ
 ปวิสีคฺควา ภควนฺตํ อภิวาทฺเอสํ เอกมฺนํ อฏฺฐาสิ ฯ เทวํ
 คาวตีสํ อิทฺถสํวคฺคํ ปวิสีคฺควา ภควนฺตํ อภิวาทฺเอสํ เอกมฺนํ
 อฏฺฐาสิ ฯ ปณฺจสฺสโห คณฺธพฺพปฺปฺตโต อิทฺถสํวคฺคํ ปวิสีคฺควา
 ภควนฺตํ อภิวาทฺเอสํ เอกมฺนํ อฏฺฐาสิ ฯ เตน โห ปน สมนฺ

อินฺทสาธคฺกุหา วิสฺมา สฺนฺติ สฺมา สฺมปาติ สฺมฺพารชา สฺนฺติ อรุทฺธา^๑
 สฺมปาติ อนฺธกาโร คฺกุหายํ อนฺตรชายิ อาโลโก อุตฺปาติ ยถา ตํ
 เทวานํ เทวานุภาเวน ฯ

[๒๕๒] อถ โข ภควา สํกํ เทวานมฺินํ เอตทโวจ อจฺญณฺมิตํ
 อายสฺมโต โกสฺยสุตฺต อพฺภูตมิตํ อายสฺมโต โกสฺยสุตฺต ทว
 พฺพุทฺธิจฺจุสฺส พฺพุทฺถวณฺเณสฺส ยถิทํ อีชาคมณฺณติ ฯ จิรปฏิกาหํ ภาณฺเต
 ภควนฺตํ ทสฺสํนาย อฺปฺสํงกมิตฺตกาโม อปฺปีจ เทวานํ ตาวตฺตํ
 เกหิจิ กิจฺจุจฺจณฺเณหิ พฺยาเวโฏ เอวาทํ นาสกฺขิ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย
 อฺปฺสํงกมิตฺตํ ฯ เอกมิตํ ภาณฺเต สํมยํ ภควา สํวคฺคณฺเณ วิหริติ
 สตฺตพาคารเก ฯ อถ โขหิ ภาณฺเต สํวคฺคิ อคมาสี ภควนฺตํ
 ทสฺสํนาย ฯ เตน โข ปน ภาณฺเต สํมเยน ภควา อณฺเณตเรน
 สํมาธินา นิสินฺโน โหติ ฯ ภูชคฺ^๒ นาม เวสฺสธวณฺสฺส มหาราชสฺส
 ปริจาริกา ภควนฺตํ ปจฺจุปฺพุทฺธิกา โหติ ปณฺชติกา นมสฺสํมานา
 ติฏฺฐติ ฯ อถ โขหิ ภาณฺเต ภูชคิ เอตทโวจํ อภิวาเทหิ เม ตว
 ภคินี ภควนฺตํ สกฺโก ภาณฺเต เทวานมฺินฺโท สํมาจฺโจะ สปริชโน
 ภควโต ปาเท สีรสา วนฺทตฺติ ฯ เอวํ วุคฺเต ภาณฺเต ส่า ภูชคิ
 มํ เอตทโวจ อกาโต โข มารีส ภควนฺตํ ทสฺสํนาย ปฏิสตฺถโน
 ภควาติ ฯ เตนหิ ภคินี ยทา ภควา ตมฺหา สํมาธิมฺหา วุฏฺฐิจิโต
 โหติ อถ มม วจฺเนน ภควนฺตํ อภิวาเทหิ สกฺโก ภาณฺเต

๑ ส. อรุทฺธา ฯ ๒ อ. เอวํ ฯ ส. ภูชคิ ฯ

เทวานมินฺโท สํมาจุโโจ สปริชโน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทตฺติ ๑
 กจฺจิ เม สํ ภนฺเต ภคินี ภควนฺตํ อภิวาเทสี สํวติ ภควา คสฺสํ
 ภคินิยา วจนฺนํ ๑ อภิวาเทสี มํ สํ เทวานมินฺโท ภคินี สํวามํ
 คสฺสํ ภคินิยา วจนํ อมฺีจามํ อายสฺมโต จกฺกณฺณมิตฺตุนฺเทน ตมฺหา
 สํมาชิมาหา วุญฺจโิตติ ๑ เย เต ภนฺเต เทวา อเมหิ ปจฺมตฺรํ
 ตาวตฺตํกายํ อุปปนฺนา เตสํ เม สมนฺมุชา สุตํ สมนฺมุชา ปฏิคฺคหิตํ
 ยथा ตถาคตา โถเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหฺนฺโต สมนฺมาสมฺพุทฺธา ทิพฺพา
 กายา ปริปุเรณฺติ หายนฺติ อสุรกายาติ ๑ ตํ เม อิทํ ภนฺเต
 สฤกษิตฺวํ ยโต ตถาคโต โถเก อุปฺปนฺโน อรหํ สมนฺมาสมฺพุทฺโธ
 ทิพฺพา กายา ปริปุเรณฺติ หายนฺติ อสุรกายาติ ๑ อีเชว ภนฺเต
 กปฺปิตวตฺถุสฺมึ โคปิกา นาม สฤกษิตา อโหสิ พุทฺเธ ปสฺสนา
 มเม ปสฺสนา สงฺฆे ปสฺสนา สํเตสฺส ปรีปฺรฺการินี สํ อิตถํจิตฺตํ
 วิราเชตฺวา ปฺริสจฺจิตฺตํ ภาเวตฺวา กายสฺสํ เกทา ปรมฺมมรณา สุตํ
 สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา เทวานํ ตาวตฺตํสํ สหฺพยํ อมฺหากํ
 ปฺตฺตคฺคํ อชฺฌนฺคคา คตฺตวามิ นํ เอวํ ชานนฺติ โคปโก เทว-
 ปฺตฺโต โคปโก เทวปฺตฺโตติ ๑ อณฺเวยมี ภนฺเต ตโย ภิกฺขุ ภควติ
 พุทฺธมฺจริยํ จริตฺวา ธีนํ คนฺธพฺพกายํ อุปปนฺนา เต ปณฺจहि
 กามคฺุณฺเณหิ สมนฺปปีตา สมนฺจิกฺกุตา ปรีจายมาณา อมฺหากํ อุปฺปชฺชาเน
 อากจฺฉนฺติ อมฺหากํ ปาริจริยํ ๑ เต อมฺหากํ อุปฺปชฺชาเน อากเต
 อมฺหากํ ปาริจริยํ โคปโก เทวปฺตฺโต ปฏฺิโจเทสี กุโตมุชา นาม

ตุเมห มารีสา คตฺถส ภควโต ชมมํ อายุหิตถ อหํ หิ นาม
 อิตฺถิกา สมานา พุทฺเธ ปสฺสนา ชมฺเม ปสฺสนา สงฺฆे ปสฺสนา
 สํเสสํ ปวิปรุฏฺถาริณํ อิตฺถํจิตฺตํ วิราเชตฺวา ปุริสจิตฺตํ ภาเวตฺวา
 กายสฺส เปทา ปรมมรณา สุกฺคํ สุกฺคํ โลกํ อุปปन्นา เทวานํ
 ตาวตฺถิสาณํ สหพฺยตํ สกฺกสฺส เทวานมฺนิทสฺส ปุคฺคตฺตํ อชฺฐป-
 คตา อีชาบี มํ เอวํ ชานนฺติ โคปโก เทวปุคฺโคติ โคปโก เทว-
 ปุคฺโคติ ตูเมห ปน มารีสา ภควติ พุทฺธมจฺริยํ จริตฺวา Һัน
 คนฺธพฺพกายํ อุปปन्นา ทฺวาทิสฺสวํ วต โภ อทฺทสํ ย-
 มยํ อทฺทสํ สหสมฺมิเก Һัน คนฺธพฺพกายํ อุปปนฺเนติ ฯ เสด์
 ภนฺเต โคปเกน เทวปุคฺเคน ปฏฺิโจทิตานํ เทว เทวา ทิฏฺเฐ ว
 ชมฺเม สคฺคํ ปฏฺิถกฺกํ กายํ พุทฺธมปุโรหิตํ ฯ เอโก ปน เทโว
 กาเม อชฺฌาวสึ ฯ

[๒๕๓] อุปาสิกา จกฺขุมโต อโหสิ

นามบี มยฺหํ อหุ โคปิกาติ

พุทฺเธ จ ชมฺเม จ อภิปสฺสนา

สงฺฆญฺญูปฏฺฐาสํ ปสฺสนจิตฺตา ฯ

คตฺถส พุทฺธสฺส สฺชมฺมตยา

สกฺกสฺส ปุคฺโคตฺมํ หิ มหานุภาโว

มหาสุตฺติโก ติตฺธิอุปปन्नโน

ชานนฺติ มํ อีชาบี โคปโกติ ฯ

อตฺถสํ ภิกฺขโว ทิฏฺฐปฺพุเพ
 คนฺธพฺพกายฺยปคเต วสฺสเน
 อิเม หิ เต โคตมสํวาทาเส
 เย จ มยํ ปุพฺเพ มนุสฺสญฺตา ฯ
 อนฺเณน ปาเนน อุปฺยฺยจฺหิมฺหา
 ปาทุปตฺตํคฺยฺห สเก นิเวสฺสเน
 กุโตนฺชา นาม อิเม ภวนฺโต
 พุทฺธสฺส ชมมํ น ปฏิคฺคเหสฺสุ ฯ
 ปจฺจุตฺตํ เวทิตฺตํโพ หิ ชมฺโม
 สฺสเทสฺสโต จกฺขมฺตานํพุทฺโธ
 อหํปี ตุมฺहे ว อุปาสฺมานา
 สฺสตุวาน อริยานํ สฺสภาสิตานิ ฯ
 สฤทฺธสฺส ปุทฺโตนฺหิ มหानฺภาโว
 มหาชฺฐติโก ติตฺติวปฺปนโน
 ตุมฺहे ปน เสฏฺฐมฺปาสฺมานา
 อนฺตฺตเว พุทฺทมจฺริยํ จริตฺวา ฯ
 หีนกายนํ อุปฺปนฺนา ภวนฺโต
 อนานฺโตมา ภวตฺวปฺปตฺติ
 ทฺวทฺธิฏฺฐรूपํ วต อตฺถสํ
 สหชฺมมิเก หีนกายนฺตฺปนเน ฯ

๑๐๖
 ๑๐๗
 ๑๐๘
 ๑๐๙
 ๑๑๐
 ๑๑๑
 ๑๑๒
 ๑๑๓
 ๑๑๔
 ๑๑๕
 ๑๑๖
 ๑๑๗
 ๑๑๘
 ๑๑๙
 ๑๒๐
 ๑๒๑
 ๑๒๒
 ๑๒๓
 ๑๒๔
 ๑๒๕
 ๑๒๖
 ๑๒๗
 ๑๒๘
 ๑๒๙
 ๑๓๐
 ๑๓๑
 ๑๓๒
 ๑๓๓
 ๑๓๔
 ๑๓๕
 ๑๓๖
 ๑๓๗
 ๑๓๘
 ๑๓๙
 ๑๔๐
 ๑๔๑
 ๑๔๒
 ๑๔๓
 ๑๔๔
 ๑๔๕
 ๑๔๖
 ๑๔๗
 ๑๔๘
 ๑๔๙
 ๑๕๐
 ๑๕๑
 ๑๕๒
 ๑๕๓
 ๑๕๔
 ๑๕๕
 ๑๕๖
 ๑๕๗
 ๑๕๘
 ๑๕๙
 ๑๖๐
 ๑๖๑
 ๑๖๒
 ๑๖๓
 ๑๖๔
 ๑๖๕
 ๑๖๖
 ๑๖๗
 ๑๖๘
 ๑๖๙
 ๑๗๐
 ๑๗๑
 ๑๗๒
 ๑๗๓
 ๑๗๔
 ๑๗๕
 ๑๗๖
 ๑๗๗
 ๑๗๘
 ๑๗๙
 ๑๘๐
 ๑๘๑
 ๑๘๒
 ๑๘๓
 ๑๘๔
 ๑๘๕
 ๑๘๖
 ๑๘๗
 ๑๘๘
 ๑๘๙
 ๑๙๐
 ๑๙๑
 ๑๙๒
 ๑๙๓
 ๑๙๔
 ๑๙๕
 ๑๙๖
 ๑๙๗
 ๑๙๘
 ๑๙๙
 ๒๐๐

เตสนฺนิสินฺหา น อติฏกมฺิสฺ
 วฺรา วิจารณ์ วิรชํ กโรนฺตา
 เต ทิสฺวา สํเวคมกาสี วาสว
 เทวาทิฏฺ เทวคณฺเศสฺ มชฺเฌ ๑
 อิมํ หิ เต หีนํกายุปฺปนฺนา
 เทเว ตาวตฺเต อติฏกมนฺติ
 สํเวชชาตฺสฺสว เต นิสฺมม
 โคปโก วาสวํ อชฺฌณฺภาสํ ๑
 พุทฺโธ ชนินฺทตฺถิ มนุสฺสโตเก
 กามาทิฏฺ สฤกมฺุณฺติ ฌายติ
 คสฺสฺสว เต ปุตฺตา สติยา วิหีนา
 จุฑิตา มยา เต สติ ปจฺจุตฺตํ ๑
 คินฺณํ เตสํ อวสฺสเนตฺถ เอโก
 คนฺธพฺพกายนฺคโค วสฺสโน
 เทวํ ๑ สมนฺโพรชิปทานุสํวโร
 เทเวปฺปี หิเพนฺติ สํมาหิตตฺตา ๑
 เขตาทิสฺสํ ชมฺมปกาตฺเนตฺถ
 น ตตฺถ กิํ กงฺขติ โกจิ สํวโก
 นิตฺตคินฺณโฆมํ วิจิกิจฺจนฺนํ
 พุทฺธํ นมสฺสํม ชินํ ชนินฺทํ ๑

ยํ เต ชมฺมํ อธิชฺฌนํ วิเสสํ อชฺฌมคฺมํสุ เต
 กายํ พุรหุํสปุโรหิตํ ทูเว เตสํ วิเสสํสุ ฯ
 ตสฺส ชมฺมสฺส ปตฺติยา อากคฺมฺหาปํ มารีตํ
 กตาวกาสํ ภควตา ปณฺหํ ปุจฺเจนุ มารีตํ

[๒๕๔] อถ โส ภควโต เอตทโหสิ ที่สมรคํ วิสุทฺโธ โส อยํ
 สกฺโก ยงฺกิญฺจิ มํ ปณฺหํ ปุจฺฉิสฺสตี สํพุพฺพคํ อตฺตสณฺhitํเยว
 ปุจฺฉิสฺสตี โน อนตฺตสณฺhitํ ยญฺจสฺสํหาปํ ปุญฺโง พยากริสฺสามิ
 คํ อธิปฺปเมว อชานิสฺสตีติ ฯ อถ โส ภควา สกฺกํ เทวานมินฺหํ
 คากาย อชฺฌภาสิ

ปุจฺฉ วาสว มํ ปณฺหํ ยงฺกิญฺจิ มนฺตฺติจฺฉตี
 ตสฺส ตสฺสํเว ปณฺหสฺส อหํ อนคํ กโรมิ เตติ ฯ

ปจฺจมภาณวารํ ฯ

[๒๕๕] กตาวกาโส สกฺโก เทวานมินฺโท ภควตา อิมํ ภควนฺคํ
 ปจฺจมํ ปณฺหํ อปุจฺฉิ กัสฺสโยชณา นุ โส มารีตํ เทวา มนุสฺสํ
 อสุรํ นาคา คณฺฐพฺพา เย จญฺเฆ สันฺติ ปุฏฺกายา เต อเวรา
 อทฺธฺทา อสฺปตฺตา อพฺยาปชฺฌา วิหเรนุ อเวรีโนติ อิติ จ
 เนสํ โหติ อถ จ ปนฺ สเวรา สทฺธฺทา สสฺปตฺตา สพฺยาปชฺฌา
 วิหเรนุติ สเวรีโนติ ฯ อติฏํ สกฺโก เทวานมินฺโท ภควนฺคํ ปณฺหํ
 อปุจฺฉิ ฯ ตสฺส ภควา ปณฺหํ ปุญฺโง พยาภาสิ อิสฺสามจฺฉริย-
 สณฺโยชณา โส เทวานมินฺท เทวา มนุสฺสํ อสุรํ นาคา คณฺฐพฺพา

๒๕๖] สกุกปณหตุตฺ สกุกสฺส ปณฺหา ภควโต ปณฺหาเวยฺยาकरणํ ๓๓๓

เย จณฺเณ สฺนติ ปุฏฺฏายา เต อเวรา อทณฺหา อสฺปตฺตา
อพฺยาปชฺฌา วิหเรมุ อเวรีไนติ อิติ จ เณสํ โหติ อถ
จ ปน อเวรา สทณฺหา สสฺปตฺตา สพฺยาปชฺฌา วิหรนฺตา
สเวรีไนติ ฯ อิตฺถํ ภควา สกุกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปณฺหํ ปุณฺโง
พฺยาภาสี ฯ อคฺคตฺมโน สกฺโก เทวานมินฺโท ภควโต ภาสีคํ
อภินนฺทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกตํ คินฺนุณา
เมตฺถ กงฺขา วิคฺคา กถํกถา ภควโต ปณฺหาเวยฺยาकरणํ
สฺสจฺจวาติ ฯ

[๒๕๖] อิติห สกฺโก เทวานมินฺโท ภควโต ภาสีคํ อภินนฺทิตฺวา
อนฺุโมทิตฺวา ภควนฺทํ อคฺคตฺริ ปณฺหํ อปฺจุณฺธิ อีสฺสํตามจฺจุณฺธิํ ปน
มวริสํ กัณฺโถกานํ กัสมฺมุทํ กัชาติกํ กัปภาวํ กัสมฺมิ หิ สติ อีสฺสํ-
ตามจฺจุณฺธิํ โหติ กัสมฺมิ หิ อสฺติ อีสฺสํตามจฺจุณฺธิํ น โหตฺติ ฯ
อีสฺสํตามจฺจุณฺธิํ โห เทวานมินฺทํ ปิยาปฺปิยนิทานํ ปิยาปฺปิยสฺมุทํ
ปิยาปฺปิยชาติกํ ปิยาปฺปิยปภาวํ ปิยาปฺปิเย สติ อีสฺสํตามจฺจุณฺธิํ
โหติ ปิยาปฺปิเย อสฺติ อีสฺสํตามจฺจุณฺธิํ น โหตฺติ ฯ ปิยาปฺปิยํ
ปน มวริสํ กัณฺโถกานํ กัสมฺมุทํ กัชาติกํ กัปภาวํ กัสมฺมิ สติ ปิยาปฺปิยํ
โหติ กัสมฺมิ อสฺติ ปิยาปฺปิยํ น โหตฺติ ฯ ปิยาปฺปิยํ โห เทวาน-
มินฺทํ ฉนฺทนิทานํ ฉนฺทสฺมุทํ ฉนฺทชาติกํ ฉนฺทปภาวํ ฉนฺเต
สติ ปิยาปฺปิยํ โหติ ฉนฺเต อสฺติ ปิยาปฺปิยํ น โหตฺติ ฯ ฉนฺโท
ปน มวริสํ กัณฺโถกานํ กัสมฺมุทํ กัชาติกํ กัปภาวํ กัสมฺมิ สติ

ฉนฺโท โหติ กิสมิ อสฺติ ฉนฺโท น โหตฺติ ฯ ฉนฺโท โห
 เทวานมินฺท วิตฺถกนิทาน วิตฺถกสมุทโย วิตฺถกชาติโก วิตฺถกปภาโว
 วิตฺถเก สฺติ ฉนฺโท โหติ วิตฺถเก อสฺติ ฉนฺโท น โหตฺติ ฯ
 วิตฺถโก ปน มารีส กัณฺโถนา กิสมุทโย กิชาติโก กิปปภาโว
 กิสมิ สฺติ วิตฺถโก โหติ กิสมิ อสฺติ วิตฺถโก น โหตฺติ ฯ
 วิตฺถโก โห เทวานมินฺท ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขานิทาน ปฺปญฺจสฺสณฺณาส-
 สงฺขาสุมุทโย ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขาชาติโก ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขापภาโว
 ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขาย สฺติ วิตฺถโก โหติ ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขาย
 อสฺติ วิตฺถโก น โหตฺติ ฯ

[๒๕๗] กถปฺปนิพนฺโน ปน มารีส ภิกฺขุ ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขา-
 นิโรธสารูปคามินีปฺปิปทํ ปฺปนิพนฺโน โหตฺติ ฯ โสมนสฺส จาหิ^๑
 เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพมึ อเสวิตัพพมึ โทมนสฺส
 จาหิ เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพมึ อเสวิตัพพมึ อูปะกัชฺ
 จาหิ เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพมึ อเสวิตัพพมึ
 โสมนสฺส จาหิ เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพมึ อเสวิต-
 ฏัพพมึติ ฯ อิติ โห ปเนตฺตํ อุตฺตํ กิณฺเฑตฺตํ ปฏิจฺจุ อุตฺตํ ฯ
 ตตฺถ ยํ ชณฺเฑว โสมนสฺส อิมํ โห เม โสมนสฺส เสวโต
 อกฺขตา ชมฺมา อภิวทฺถนฺติ กฺขตา ชมฺมา ปริทายนฺตฺติ เอวรูปํ
 โสมนสฺส น เสวิตัพพํ ฯ ตตฺถ ยํ ชณฺเฑว โสมนสฺส อิมํ

๑ ตี. สัพพวาเรสุ ปหานฺติ ปาไซ ทิสฺสตี ฯ

โฆ เม โสมนสฺสํ เสวโต อกฺขตา ชมฺมา ปริหาณนฺติ กุสฺสตา
 ชมฺมา อภิวทฺทมนฺตํติ เหวรูปํ โสมนสฺสํ เสวิตพฺพํ ។ ตตฺถ ยณฺเญ
 สวิตกุกํ สวิจารํ ยณฺเญ อวิตกุกํ อวิจารํ เย อวิตกุกเก อวิจาเร
 ปณฺตเตตเร โสมนสฺสํ จาหํ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ
 อเสวิตพฺพํปิตี ។ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจุ วุตฺตํ ។
 โทมนสฺสํ จาหํ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิต-
 พฺพํปิตี ។ อิติ โฆ ปเนตํ วุตฺตํ กิณฺเญตํ ปฏิจฺจุ วุตฺตํ ។ ตตฺถ
 ยํ ชณฺเณว โทมนสฺสํ อิมํ โฆ เม โทมนสฺสํ เสวโต อกฺขตา
 ชมฺมา อภิวทฺทมนฺติ กุสฺสตา ชมฺมา ปริหาณนฺตํติ เหวรูปํ โทมนสฺสํ
 น เสวิตพฺพํ ។ ตตฺถ ยํ ชณฺเณว โทมนสฺสํ อิมํ โฆ เม
 โทมนสฺสํ เสวโต อกฺขตา ชมฺมา ปริหาณนฺติ กุสฺสตา ชมฺมา
 อภิวทฺทมนฺตํติ เหวรูปํ โทมนสฺสํ เสวิตพฺพํ ។ ตตฺถ ยณฺเญ
 สวิตกุกํ สวิจารํ ยณฺเญ อวิตกุกํ อวิจารํ เย อวิตกุกเก อวิจาเร
 ปณฺตเตตเร โทมนสฺสํ จาหํ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ
 อเสวิตพฺพํปิตี ។ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจุ วุตฺตํ ។
 อูปะกฺขํ จาหํ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํ-
 ปิตี ។ อิติ โฆ ปเนตํ วุตฺตํ กิณฺเญตํ ปฏิจฺจุ วุตฺตํ ។ ตตฺถ
 ยํ ชณฺเณว อูปะกฺขํ อิมํ โฆ เม อูปะกฺขํ เสวโต อกฺขตา ชมฺมา
 อภิวทฺทมนฺติ กุสฺสตา ชมฺมา ปริหาณนฺตํติ เหวรูปา อูปะกฺขา น
 เสวิตพฺพวา ។ ตตฺถ ยํ ชณฺเณว อูปะกฺขํ อิมํ โฆ เม อูปะกฺขํ

เสวโต อกุตฺตา ธมฺมา ปริหายนฺติ กุตฺตา ธมฺมา อภิวัฏฺฐมนฺตํติ
 เหวรฺรปา อูปฺเปกฺขา เสวิตฺตพฺพํ ๑ คคฺค ยณฺเญ เสวิตฺตกํ เสวิตฺตจํ
 ยณฺเญ อวิตฺตกํ อวิตฺตจํ ยํ อวิตฺตกเก อวิตฺตจเร ปณฺตคฺคเร
 อูปฺเปกฺขํ จาหํ เทวณฺมิณฺห ทฺวิเรน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพ-
 ํปิติ ๑ อิติ ยนฺตํ อุตฺตํ อิทฺเมตํ ปฏฺิจฺจ อุตฺตํ ๑ เหวอฺปฺปิพนฺโน
 ไช เทวณฺมิณฺห ภิกฺขุ ปปฺเปจฺสณฺเณสาณฺโณโรธสํารูปคามินํปฺปิพนํ
 ปฏฺิพนฺโน โหตฺติ ๑ อิตฺถํ ภควา สกฺกสฺส เทวณฺมิณฺหสฺส ปณฺหํ
 ปฺปฺุโจ พฺยาภาสํ ๑ อตฺตมโน สกฺโก เทวณฺมิณฺโห ภควโต
 ภาสํ อภินฺนํ อนฺนโมทํ เหวเมตํ ภควา เหวเมตํ สุกฺค
 ตินฺณนา เมตฺถ กงฺขา วิคฺคา กถํกถา ภควโต ปณฺหาพฺยากรณํ
 สุตฺวาติ ๑

[๒๕๘] อิติท สกฺโก เทวณฺมิณฺโห ภควโต ภาสํ อภินฺนํติวา
 อนฺนโมทํติวา ภควนฺตํ อุตฺตรํ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิ กถํปฏฺิพนฺโน ปน
 มาริสํ ภิกฺขุ ปาติโมกฺขสํวราย ปฏฺิพนฺโน โหตฺติ ๑ กายสํมาจาร์
 จาหํ เทวณฺมิณฺห ทฺวิเรน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพ-
 ํจสํมาจาร์ จาหํ เทวณฺมิณฺห ทฺวิเรน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ อเสวิต-
 ตพฺพํ ปริเยสนํ จาหํ เทวณฺมิณฺห ทฺวิเรน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ
 อเสวิตฺตพฺพํ ๑ กายสํมาจาร์ จาหํ เทวณฺมิณฺห ทฺวิเรน วทามิ
 เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพํปิติ ๑ อิติ ไช ปเนตํ อุตฺตํ กิณฺเญจํ
 ปฏฺิจฺจ อุตฺตํ ๑ คคฺค ยํ ชณฺเณว กายสํมาจาร์ อิมํ ไช เม

ภายสฺมาจารํ เสวโต อกฺุสฺสา ธมฺมา อภิวทฺถนฺนํ กุสฺสา ธมฺมา
 ปริหาณนฺตํ เอรุโป ภายสฺมาจาโร น เสวิตพุโ ๑ ตตฺถ ยํ
 ชนฺดา ภายสฺมาจารํ อิมํ โห เม ภายสฺมาจารํ เสวโต อกฺุสฺสา
 ธมฺมา ปริหาณนฺตํ กุสฺสา ธมฺมา อภิวทฺถนฺนํ เอรุโป ภาย-
 สฺมาจาโร เสวิตพุโ ๑ ภายสฺมาจารํ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺวิเชน
 วทามิ เสวิตพุปฺปี อเสวิตพุปฺปีติ ๑ อิติ ยนฺตํ วุคฺคํ อิทเมตํ
 ปฏิจฺจุ วุคฺคํ ๑ วจฺสฺมาจารํ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺวิเชน วทามิ
 เสวิตพุปฺปี อเสวิตพุปฺปีติ ๑ อิติ โห ปเนตํ วุคฺคํ กิณฺเฑตํ
 ปฏิจฺจุ วุคฺคํ ๑ ตตฺถ ยํ ชนฺดา วจฺสฺมาจารํ อิมํ โห เม
 วจฺสฺมาจารํ เสวโต อกฺุสฺสา ธมฺมา อภิวทฺถนฺนํ กุสฺสา ธมฺมา
 ปริหาณนฺตํ เอรุโป วจฺสฺมาจาโร น เสวิตพุโ ๑ ตตฺถ ยํ
 ชนฺดา วจฺสฺมาจารํ อิมํ โห เม วจฺสฺมาจารํ เสวโต อกฺุสฺสา
 ธมฺมา ปริหาณนฺตํ กุสฺสา ธมฺมา อภิวทฺถนฺนํ เอรุโป วจฺ-
 สฺมาจาโร เสวิตพุโ ๑ วจฺสฺมาจารํ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺวิเชน
 วทามิ เสวิตพุปฺปี อเสวิตพุปฺปีติ ๑ อิติ ยนฺตํ วุคฺคํ อิทเมตํ
 ปฏิจฺจุ วุคฺคํ ๑ ปริเยสนํ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺวิเชน วทามิ
 เสวิตพุปฺปี อเสวิตพุปฺปีติ ๑ อิติ โห ปเนตํ วุคฺคํ กิณฺเฑตํ
 ปฏิจฺจุ วุคฺคํ ๑ ตตฺถ ยํ ชนฺดา ปริเยสนํ อิมํ โห เม ปริเยสนํ
 เสวโต อกฺุสฺสา ธมฺมา อภิวทฺถนฺนํ กุสฺสา ธมฺมา ปริหาณนฺตํ
 เอรุปา ปริเยสนา น เสวิตพุพา ๑ ตตฺถ ยํ ชนฺดา ปริเยสนํ

อิมํ ไช เม ปริเยสนํ เสวโต อกฺขตา ธมฺมา ปริหานนฺติ กุสฺสตา
 ธมฺมา อภิวทฺทมนฺตํติ เอยฺวรูปา ปริเยสนา เสวิตพฺพํ ๑ ปริเยสนํ
 จาหํ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํปิ ๑
 อิติ ยนํ ดุคฺคํ อิทเมตํ ปฏิจฺจุ ดุคฺคํ ๑ เอยฺวปฏิปนฺโน ไช
 เทวานมินฺท ภิกฺขุ ปาติโมกฺขสํวราย ปฏิปนฺโน โหตฺตํติ ๑

[๒๕๘] ถลปฺปฏิปนฺโน ปน มารีธ ภิกฺขุ อิทฺทฺริยสํวราย ปฏิปนฺโน
 โหตฺตํติ ๑ จกฺขุวิญญะຍຍံ ฐပ္ ๑ จาหํ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ
 เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํ ๑ โสตฺวิญญะຍຍံ สทฺทํ จาหํ เทวานมินฺท
 ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํ ๑ ฆานวิญญะຍຍံ คนฺธํ
 จาหํ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํ ๑ ชิวหา-
 วิญญะຍຍံ รสํ จาหํ เทวานมินฺท ๑ เป ๑ กายวิญญะຍຍံ โผฏฺฐพฺพํ
 จาหํ เทวานมินฺท ๑ เป ๑ มโนวิญญะຍຍံ ธมฺมํ จาหํ เทวานมินฺท
 ทฺวิเชน วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํปิ ๑ เอยฺว ดุคฺเต สกฺโก
 เทวานมินฺโท ภคฺคณฺตํ เอยฺวทฺวาจ อิมสฺส ไช อหํ ภนฺเต ภคฺคตา
 สํชิตฺเตน ภาสิตสฺส เอยฺว วิคฺคาเรน อตฺถํ อาชานามิ ยถารูปํ
 ภนฺเต จกฺขุวิญญะຍຍံ ฐပ္ เสวโต อกฺขตา ธมฺมา อภิวทฺทมนฺติ
 กุสฺสตา ธมฺมา ปริหานนฺตํติ เอยฺวรูปํ จกฺขุวิญญะຍຍံ ฐပ္ น
 เสวิตพฺพํ ๑ ยถารูปญจ ไช ภนฺเต จกฺขุวิญญะຍຍံ ฐပ္ เสวโต
 อกฺขตา ธมฺมา ปริหานนฺติ กุสฺสตา ธมฺมา อภิวทฺทมนฺตํติ เอยฺวรูปํ
 จกฺขุวิญญะຍຍံ ฐပ္ เสวิตพฺพํ ๑ ยถารูปญจ ไช ภนฺเต โสต-

๒๖๐] สกุกปณหสุตฺตํ สกุกสฺส ปณฺหา ภควโต ปณฺหาเวຍယากรณํ ๓๑๗

วิญฺเญຍํ สกุกํ เสวโต ฯ เป ฯ ฆานวิญฺเญຍํ คนฺธํ เสวโต
ฯ เป ฯ ชิวหาวิญฺเญຍํ รสํ เสวโต ฯ เป ฯ กายวิญฺเญຍํ
โณฏฺฐพฺพํ เสวโต ฯ เป ฯ มโนวิญฺเญຍํ ชมฺมํ เสวโต อกฺุສตา
ชมฺมา อภิวทฺทมนฺติ กุສตา ชมฺมา ปริหาณคฺติ เอยฺวโป
มโนวิญฺเญຍโย ชมฺโม น เสวิตฺตํ ๑ ฯ ยถารูปญ ๒ ฆนฺเต
มโนวิญฺเญຍํ ชมฺมํ เสวโต อกฺุສตา ชมฺมา ปริหาณคฺติ กุສตา
ชมฺมา อภิวทฺทมนฺติ เอยฺวโป มโนวิญฺเญຍโย ชมฺโม เสวิตฺตํ ๑
อิมสฺส ๒ อหิ ฆนฺเต ภควตา สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส เอยฺว วิตฺถาเรน
อตุํ อาชาณฺโต ตินฺนนา เมตฺถ กงฺขา วิคฺคา ถล็กฺกา ภควโต
ปณฺหาเวຍယากรณํ สุกฺวาติ ฯ

[๒๖๐] อิติท สกุกโก เทวานมินฺโท ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา
อนฺโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตรํ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิ สํพเพ ว นฺ ๒
มาริสํ สมนฺพฺราหฺมณา เอกนฺตฺวาทา เอกนฺตสฺสตา เอกนฺตจฺจนฺทา
เอกนฺตอชฺโณสํนาติ ฯ น ๒ เทวานมินฺท สํพเพ สมนฺพฺราหฺมณา
เอกนฺตฺวาทา เอกนฺตสฺสตา เอกนฺตจฺจนฺทา เอกนฺตอชฺโณสํนาติ ฯ
กสฺมา ปน มาริสํ น สํพเพ สมนฺพฺราหฺมณา เอกนฺตฺวาทา
เอกนฺตสฺสตา เอกนฺตจฺจนฺทา เอกนฺตอชฺโณสํนาติ ฯ อเนกชาตุ นานา-
ชาตุ ๒ เทวานมินฺท โลโก ตสฺมี อเนกชาตุํหิ นานาชาตุํหิ
โตเก ยํ ยเทว สตุตา ชาตุํ อภินฺวิสฺสฺสํ คํ ตเทว ถามสํ
ปรามาสํ อภินฺวิสฺสํ โวหรนฺติ อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ

คํสฺมา น สํพุเพ สมนฺพราหฺมณา เอกนฺตวาทา เอกนฺตสํสํธา
 เอกนฺตจฺจนฺทา เอกนฺตจฺจโยธํสํนาติ ฯ เป ฯ

[๒๖๑] สํพุเพ ว นฺ ไซ มารีธ สมนฺพราหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา
 อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจาร์ อจฺจนฺตปริโยธํสํนาติ ฯ น
 ไซ เทวานมฺินฺท สํพุเพ สมนฺพราหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺต-
 โยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจาร์ อจฺจนฺตปริโยธํสํนาติ ฯ กํสฺมา ปน
 มารีธ น สํพุเพ สมนฺพราหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมี
 อจฺจนฺตพฺรหฺมจาร์ อจฺจนฺตปริโยธํสํนาติ ฯ เป ไซ เต เทวานมฺินฺท
 ภิกฺขุ คณฺหาตํชฺชวิมฺมุตา เต อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมี
 อจฺจนฺตพฺรหฺมจาร์ อจฺจนฺตปริโยธํสํนาติ คํสฺมา น สํพุเพ สมน-
 พราหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจาร์
 อจฺจนฺตปริโยธํสํนาติ ฯ อิตฺถํ ภควา สํกตสํสํ เทวานมฺินฺทสํสํ ปณฺหิ
 ปุญฺญโง พยาภาสี ฯ อตฺตมโน สํโก เทวานมฺินฺโท ภควโต ภาสีตํ
 อภินฺนํ อนฺโมทํ เหวเมตํ ภควา เหวเมตํ สํสํ ตินฺนํ เมตฺถ
 กงฺขา วิคฺตา กถํกถา ภควโต ปณฺหาเวชฺยากรณํ สํสํวาติ ฯ

[๒๖๒] อิตฺถิ สํโก เทวานมฺินฺโท ภควโต ภาสีตํ อภิ-
 นฺนํทํวา อนฺโมทํทํวา ภควนฺตํ เขตฺทโวจ เชธา ภนฺเต โรโค
 เชธา คณฺโห เชธา สํสํ เชธา อิมํ ปุริสํ ปริกขฺมตํ คํสํสํ
 คํสํสํสํ ภวสํสํ อภินฺนพฺพตฺติยา^๑ คํสํมา อยํ ปุริสํ อจฺจาวจมา-

๑ อภินฺนพฺพตฺติยาติ วา ปาโง ฯ

ปชฺชติ ฯ เยสํหํ ภนฺเต ปณฺหํ อิตฺถ พหิทฺธา อญฺเณสํ สมน-
 พฺรหฺมณฺสํ โอภาสํมมํปํ นาทคฺคํ เต เม ภควตา พุยาถตา
 ทิสฺวตฺตานุปสฺสตา ยญฺจ ปนํ เม วิจิกิञฺจกถํกถาสฺสํ คณฺจ
 ภควตา อพฺพุพฺพหฺนติ ฯ อภิชานาสี โน ควํ เทวานมินฺห อิเม
 ปณฺเฑห อญฺเณ สมนพฺรหฺมณฺสํ ปุจฺฉิตฺติ ฯ อภิชานามหํ ภนฺเต
 อิเม ปณฺเฑห อญฺเณ สมนพฺรหฺมณฺสํ ปุจฺฉิตฺติ ฯ ยถากถํ ปน
 เต เทวานมินฺห พุยาถวีสํ สเจ เต อคฺร ภาสฺสํสฺสํ ฯ น โห
 เม ภนฺเต คฺร ยถาสฺสํ ภควา นิสินฺโน ภควนฺตฺรโป จาติ ฯ
 เตนหิ เทวานมินฺห ภาสฺสํสฺสํ ฯ เยสํหํ ภนฺเต มณฺเฑวามิ สมน-
 พฺรหฺมณฺสา อารณฺณกํ ปนฺตเสนาสํนาติ คฺยาหํ อุปสํกมิตฺวา อิเม
 ปณฺเฑห ปุจฺฉามิ เต มยา ปุจฺฉา น สมนฺปายนฺติ อสมนฺปายนฺตา
 มมฺเวยว ปฏิปุจฺฉนฺติ โกนาโม อายสฺมาติ เตสํหํ ปุจฺฉโห
 พุยาถโรมิ อหํ โห มารีธ สกฺโก เทวานมินฺโทติ เต มมฺเวยว
 อุตฺตริ ปฏิปุจฺฉนฺติ กิ ปนายสฺมา เทวานมินฺท กมมํ กตฺวา
 อิมํ จานํ ปตฺโตติ เตสํหํ ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมมํ เทเสมิ
 เต ตาวตเถเนว อุตฺตมนา โหณฺติ สกฺโก จ โน เทวานมินฺโท
 ทิฏฺฐโห ยญฺจ โน อปุจฺฉิมฺหา คณฺจ โน พุยาถาสฺสิ เต
 อญฺเณทคฺคํ มมฺเวยว สํวกา สมนฺปชฺชนฺติ น จาหํ เตสํ อหํ โห
 ปน ภนฺเต ภควโต สํวโก สํวตาปนโน อวินิปาตชฺมโม นียโต

๑ คณฺจ ปนาติ วา ปาโห ฯ

สมุโพธิปราชโนติ ฯ อภิชานาสี โน ตฺวํ เทวานมินฺท อิตฺโต ปุพฺพเ
 เอรูปํ เวทปฏิตาภํ โสมนสฺสปฏิตาภนฺติ ฯ อภิชานามหํ ภนฺเต
 อิตฺโต ปุพฺพเ เอรูปํ เวทปฏิตาภํ โสมนสฺสปฏิตาภนฺติ ฯ ยถากถํ
 ปน ตฺวํ เทวานมินฺท อภิชานาสี อิตฺโต ปุพฺพเ เอรูปํ เวทปฏิตาภํ
 โสมนสฺสปฏิตาภนฺติ ฯ

[๒๖๓] ภูตปุพฺพํ ภนฺเต เทวาสฺรสงฺคาโม สมุพฺพุโพทํ อโหสิ ฯ
 ตสฺมึ ไซ ปน ภนฺเต สงฺคาเม เทวา ชินฺตํ อสุรา ว ปราชย์สุ ฯ
 ตสฺส มยํ ภนฺเต ตํ สงฺคามํ อภิวชิโนตฺวา อภิวชิตสงฺคามสฺส
 เอตทโหสิ ยา เจวทานิ ทิพฺพา โอชา ยา จ อสุรา โอชา
 อุกฺกเมตฺถ^๒ เทวา ปริภุญชิตฺสฺสํคํติ โส ไซ ปน เม ภนฺเต
 เวทปฏิตาโก โสมนสฺสปฏิตาโก สทณฺฑาจรโร สสฺสทฺดาจรโร น
 นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรชาย น อฺปสฺมา ย น อภินฺฌาย น
 สมุโพชาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ โย ไซ ปน เม อํ
 ภนฺเต ภควโต ชมํ สุตฺวา เวทปฏิตาโก โสมนสฺสปฏิตาโก โส
 อทณฺฑาจรโร อสฺสทฺดาจรโร เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรชาย
 อฺปสฺมา ย อภินฺฌาย สมุโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตคํติ ฯ กถํ
 ปน ตฺวํ เทวานมินฺท อตฺถวสํ สมุปสฺสํมาโน เอรูปํ เวทปฏิตาภํ
 โสมนสฺสปฏิตาภํ ปเวเทสํคํติ ฯ น ไซ อหํ ภนฺเต อตฺถวเส
 สมุปสฺสํมาโน เอรูปํ เวทปฏิตาภํ โสมนสฺสปฏิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

๑ ส. สมุพฺพุโงท ฯ ๒ ส. อุกฺกเมตํ ฯ

[๒๖๔] อิทฺธวํ คิฏฺฐจฺมานสฺสํ เทวภูตสฺส เม สโต
 ปุณฺณวายุ ว เม ททฺโธ เอวํ ชานาหิ มาริสํสํ
 อิมํ โธ อหํ ภนฺเต ปจฺมํ อคฺคกฺวสฺสํ สมนฺนสฺสํมาโน เอวรูปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺนสฺสํปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๕] จุตฺตาหํ ทิวฺยิยา กายา อายํ หิตฺวา อมานุสฺสํ
 อมฺบุโพท กพฺภเมตฺถสํมิ ยตฺถ เม รมตํ มโนติ
 อิมํ โธ อหํ ภนฺเต ทุตฺติยํ อคฺคกฺวสฺสํ สมนฺนสฺสํมาโน เอวรูปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺนสฺสํปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๖] สุตฺตาหํ อมฺบุพฺพปณฺหสฺสํ วิหริํ สํสเน รโต
 ฌายเณ วิหริสฺสํมิ สมนฺนชานโน ปฏฺฐิสฺสโตติ
 อิมํ โธ อหํ ภนฺเต คตฺติยํ อคฺคกฺวสฺสํ สมนฺนสฺสํมาโน เอวรูปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺนสฺสํปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๗] ฌายเณ จ เม ปรรโต สมนฺนโพธิ เจ ภวิสฺสํติ
 อญฺญาตฺตา วิหริสฺสํมิ เสวว ธนฺโต ภวิสฺสํตฺติ
 อิมํ โธ อหํ ภนฺเต จตฺตํ อคฺคกฺวสฺสํ สมนฺนสฺสํมาโน เอวรูปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺนสฺสํปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๘] จุตฺตาหํ มานุสฺสา กายา อายํ หิตฺวาน มานุสฺสํ
 ปุณฺ เทโว ภวิสฺสํมิ เทวโลกสฺสมิมฺหคฺคตโมติ
 อิมํ โธ อหํ ภนฺเต ปณฺณจฺมํ อคฺคกฺวสฺสํ สมนฺนสฺสํมาโน เอวรูปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺนสฺสํปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๘] เต ปณัตตวรา เทวา อภินิฏฐา ยสฺสสฺสโน
 อนฺติเม วตฺตมานมฺหิ โส นิวาโส ภวิสฺสคฺคิ
 อิมํ โข อหํ ภนฺเต นฺนํ อตฺตวสฺสํ สมนุสฺสมาโน เอวรูปํ
 เวทปฏิตาภํ โสมนุสฺสปฏิตาภํ ปเวเทมิ ฯ อิมํ โข อหํ ภนฺเต
 น อตฺตวสฺสํ สมนุสฺสมาโน เอวรูปํ เวทปฏิตาภํ โสมนุสฺสปฏิตาภํ
 ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๙] อปริโยสํคตงฺกปโป	วิจิกิจุฉากถกถํ
วิจวํ ทัมมทฺธานํ	อเนวสฺสโน ตถาคคํ ฯ
ยสฺส มณฺเฑวามิ สมนฺ	ปวิจิตฺตวิหริโน
สมนุทฺทชา อิติ มณฺเฑวมาโน	คจฺฉามิ เต อนุปาสิตํ ฯ
กถํ อวราชนา โหติ	กถํ โหติ วิราชนา
อิติ ปุญฺญสา น สมนฺโภณฺติ	มคฺเค ปฏิปทาสฺ จ ฯ
ตฺยสฺส ยทา มํ ชานนฺติ	สโกโก เทวานมากโค
ตฺยสฺส มเมว ปุจฺจนฺติ	กํ กตฺวา ปาปฺณํ อิทํ ฯ
เตสํ ยถาสฺสํ ชมมํ	เทสฺยามิ ชเน สฺสํ
เตน อตฺตมนา โหณฺติ	ทิฏฺฐโง โน วาสโวลฺลํ จ ฯ
ยทา จ สมนุทฺทชมทฺทกฺขิ	วิจิกิจุฉาวิตารณํ
โสมนฺหิ วิตฺถาโย อชฺช	สมนุทฺทํ ปยิริปาสยํ ฯ
ตณฺหาสฺสตฺยสฺสํ หนฺตารํ	พุทฺธํ อปฺปฏิปุคฺคถํ

อหํ วณฺเต มหาวิรํ พุทฺธมาทิจฺจนฺตุนิ ๑
 ยํ ภโรมเส พุทฺธมฺโน สมนํ เทเวหิ มาริส
 ตทชฺช คฺยหํ ทสฺสํมี หนฺนท สมนํ ภโรม เต ๑
 คฺวเมว สิวํ สมนฺพุทฺโธ คฺวํ สตฺถา อนฺนคฺคโร
 สเทวณฺตํ โถณฺตํ นตฺถิ เต ปญฺญํคฺคโถติ ๑

[๒๗๑] อถ โส สกุณो เทวานมินฺโท ปณฺจสฺสํ คนฺธพฺพปฺปคฺคํ
 อามนฺเตสํ พหุปการโ โส เมสํ คฺวํ คาค ปณฺจสฺสํ ยํ
 คฺวํ ภควนฺตํ ปจฺมํ ปสาเทสํ คยา คาค ปจฺมํ ปสาทิตํ
 ปจฺฉา มยํ คํ ภควนฺตํ ทสฺสํนํ อุปสงฺกมิมาหา อรหนฺตํ สมนฺมา-
 สมนฺพุทฺธํ เปตฺติเก จานเ จปฺยสฺสํมี คนฺธพฺพราชา ภวิสฺสํ
 ภทฺทณฺจ เต สฺริยวณฺตํ ทมฺมิ สํ หิ เต อภิปตฺติคาคิ ๑
 อถ โส สกุณो เทวานมินฺโท ปาณินา ปจฺวํ ปราณสฺสํวา คิกฺขชฺคํ
 อุทานํ อุทาเนสํ

นโม คสฺสํ ภควโต อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺสํ ๑
 นโม คสฺสํ ภควโต อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺสํ ๑
 นโม คสฺสํ ภควโต อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺสํติ ๑

[๒๗๒] อิมสฺมิณฺจ ปน เวชฺยากรณสฺมํ ภาณฺณมานเ สกุณสฺสํ
 เทวานมินฺทสฺสํ วิรชํ วุตฺมถํ ชมฺมจกฺขํ อุทปาทิ ยงฺกิลฺลํ สมนฺท-
 ชมฺมํ สฺพพฺนคํ นิโรธชมนฺติ อณฺเณสณฺจ อสฺสํติยา เทวตา-
 สหสฺสํ ๑ อิติ เย สกุณ เทวานมินฺเทน อชฺฌณฺจปณฺหา

ปฏฐา เต ภควตา พุทธา ๑ ตสฺมา อิมสฺส เวยยากรณสฺส
 สกุปโฆหเตว อธิวณฺณติ ๑

สกุปปณฺหสฺสํ นิฏฺฐิตํ อฏฺฐมํ ๑

มหาสติปฏิจานสูตร

[๒๗๓] เหวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ภฺรุษํ วิหฺรต
กมฺมาสฺสทมฺมํ นาม ภฺรุษํ นิคโม ฯ ตตฺร โห ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ
ภิกฺขโวลลิตี ฯ ภทฺทเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสสํ ฯ ภควา
เอตทโวจ เอกายโน อयํ ภิกฺขเว มคฺโค สคฺคตํ วิสฺสุทฺธิยา
โสภปริเทวานํ สํตติกกฺกมฺยา ทฺถุทฺทโทมนสฺสํ อคฺคณฺคมฺยา ฌายสฺส
อชฺคมฺยา นิพฺพานสฺส สจฺจุตฺติริยาย ยทฺทํ จตฺตาริ สติปฏฺจํ ฯ
กตเม จตฺตาริ ฯ อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสํ วิหฺรติ
อาคานฺตี สํปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ
เวทนาสุ เวทนานุปสฺสํ วิหฺรติ อาคานฺตี สํปฺชาโน สติมา วิเนยฺย
โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสํ วิหฺรติ อาคานฺตี
สํปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ รมฺเมสุ
รมฺมานุปสฺสํ วิหฺรติ อาคานฺตี สํปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก
อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

อุทฺเทสฺวารกฺขา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๗๔] กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสํ วิหฺรติ ฯ
อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺูลคโต วา สฺลยฺวาคารคโต
วา นิสฺสํทติ ปถฺถงกํ อภิชฺฌิตฺวา อสุํ กายํ ปณฺธิชฺยา ปริมุขํ สติ
อุปฏฺฐเปตฺวา ฯ โส สโต ว อสฺสสฺสติ สโต ปสฺสสฺสติ ทฺมํ

วา อสฺสสฺสนฺโต ที่มฺ อสฺสสฺสํมิตฺติ ปชานาติ ที่มฺ วา ปสฺสสฺสนฺโต
 ที่มฺ ปสฺสสฺสํมิตฺติ ปชานาติ รสฺสํ วา อสฺสสฺสนฺโต รสฺสํ อสฺสส-
 สํมิตฺติ ปชานาติ รสฺสํ วา ปสฺสสฺสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสฺสํมิตฺติ
 ปชานาติ สํพุกายปฏฺฐิเฐที่ อสฺสสฺสํมิตฺติ สิกฺขติ สํพุกาย-
 ปฏฺฐิเฐที่ ปสฺสสฺสํมิตฺติ สิกฺขติ ปสฺสํมญฺญํ กายสงฺขารํ อสฺสส-
 สํมิตฺติ สิกฺขติ ปสฺสํมญฺญํ กายสงฺขารํ ปสฺสสฺสํมิตฺติ สิกฺขติ ฯ
 เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทถฺว โภ กมกาโร วา ภมการนฺเตวาลํ วา ที่มฺ
 วา อณฺณนฺโต ที่มฺ อณฺณํมิตฺติ ปชานาติ รสฺสํ วา อณฺณนฺโต
 รสฺสํ อณฺณํมิตฺติ ปชานาติ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ที่มฺ วา
 อสฺสสฺสนฺโต ที่มฺ อสฺสสฺสํมิตฺติ ปชานาติ ที่มฺ วา ปสฺสสฺสนฺโต ที่มฺ
 ปสฺสสฺสํมิตฺติ ปชานาติ รสฺสํ วา อสฺสสฺสนฺโต รสฺสํ อสฺสสฺสํมิตฺติ
 ปชานาติ รสฺสํ วา ปสฺสสฺสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสฺสํมิตฺติ ปชานาติ
 สํพุกายปฏฺฐิเฐที่ อสฺสสฺสํมิตฺติ สิกฺขติ สํพุกายปฏฺฐิเฐที่ ปสฺสส-
 สํมิตฺติ สิกฺขติ ปสฺสํมญฺญํ กายสงฺขารํ อสฺสสฺสํมิตฺติ สิกฺขติ
 ปสฺสํมญฺญํ กายสงฺขารํ ปสฺสสฺสํมิตฺติ สิกฺขติ ฯ อิติ อชฺฌตฺตํ
 วา กาเย กายานุปสฺสํ วิหริติ พหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสํ
 วิหริติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสํ วิหริติ สํมุตฺต-
 รมฺมานุปสฺสํ วา กายสํมํ วิหริติ วยมฺมานุปสฺสํ วา กายสํมํ
 วิหริติ สํมุตฺตวยมฺมานุปสฺสํ วา กายสํมํ วิหริติ ฯ อตฺถิ กาโยติ

๑ อณฺณนฺโตติปิ อจฺจนฺโตติปิ ปาโฬ ฯ

๒๗๖] มหาสติปฐจานุสํวตํ กายานุสํวตํ อริยาปถปพํ ๓๒๗

วา ปนสฺสํ สติ ปจฺจุปฺภุจฺจิตา โหติ ยาวเทว ฌาณเมตฺตตาย ปฏิสสฺสตี-
มตฺตตาย ฯ อนิสฺสํโต จ วิหริติ น จ กิณฺณจฺจ โถเก อฺปาทิยติ ฯ
เขวมุขํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุสํวตํ วิหริติ ฯ

อานาปานปพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๗๕] ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คจฺจนฺโต วา คจฺจนมํติ
ปชานาติ จีโต วา จีโตมํหํติ ปชานาติ นิสฺสินโน วา
นิสฺสินโนมํหํติ ปชานาติ สฺยาโน วา สฺยาโนมํหํติ ปชานาติ ฯ
ยถา ยถา วา ปนสฺสํ กายเ ปณฺหิตो โหติ ตถา ตถา
นมนฺปชานาติ ฯ อิติ อชฺชตฺตํ วา กายเ กายานุสํวตํ วิหริติ
พหิทฺธา วา กายเ กายานุสํวตํ วิหริติ อชฺชตฺตพหิทฺธา วา
กายเ กายานุสํวตํ วิหริติ สํมูทฺยชฺชมนฺานุสํวตํ วา กายสํมํ วิหริติ
วชฺชมนฺานุสํวตํ วา กายสํมํ วิหริติ สํมูทฺยวชฺชมนฺานุสํวตํ วา
กายสํมํ วิหริติ ฯ อตฺถิ กายเติ วา ปนสฺสํ สติ ปจฺจุปฺภุจฺจิตา
โหติ ยาวเทว ฌาณเมตฺตตาย ปฏิสสฺสตีมตฺตตาย ฯ อนิสฺสํโต จ
วิหริติ น จ กิณฺณจฺจ โถเก อฺปาทิยติ ฯ เขวมุขํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
กายเ กายานุสํวตํ วิหริติ ฯ

อริยาปถปพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๗๖] ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต
สํปชานกาวํ โหติ อาโตกิตฺเต วิโตกิตฺเต สํปชานกาวํ โหติ
สํมุมิณฺชิตฺเต ปสํวริเต สํปชานกาวํ โหติ สงฺฆาฏิปคฺตจํวารเรน

สํปฺชานการี โหติ อติเต ปิเต ขายิเต สํยิเต สํปฺชานการี
 โหติ อจฺจุการปสฺสํวากมฺเม สํปฺชานการี โหติ คเต จิเต
 นิธินเณ สฺส
 อิติ อชฺช
 กายานุปสฺสํ วิหริติ พหิทฺธา วา กาย
 กายานุปสฺสํ วิหริติ อชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
 วิหริติ สํมฺม
 วา กายสํมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 วา กายสํมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 สํมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
 อตฺถิ กาโยติ วา ปนสฺสํ สติ ปจฺจุปฺปจฺจิตา โหติ ยาวเทว ฌาน-
 มตฺตํ ปฏิสฺสํติมตฺตํ ๑ อนิสฺสํติ ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺณํ โถเก
 อูปาทิยติ ๑ เอวํมฺมํ ฌานํ ฌานํ กาย กายานุปสฺสํ วิหริติ ๑

สํปฺชณฺณปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ๑

[๒๗๗] ปุณ ๑ปว ฌานํ ฌานํ ฌานํ ฌานํ ฌานํ ฌานํ ฌานํ ฌานํ
 อโห เกสํมตฺตํ ตจฺจปริยํ ปุณฺณนํปฏิการสฺสํ อสฺสํจิโน ปจฺจ-
 เวกฺขติ อตฺถิ อิมสํมฺมํ กาย เกสํ โถมา นขา ทนฺตา คโจ
 มํสํ นหารุ อจฺจุ อจฺจุ อจฺจุ อจฺจุ อจฺจุ อจฺจุ อจฺจุ อจฺจุ
 ปปฺปสฺสํ อนํ อนํ อนํ อนํ อนํ อนํ อนํ อนํ อนํ
 โถหิตํ เสโท เมโท อสฺสํ วสํ เชาโฬ สิงฺฆาณิกา สติกา
 มฺม
 วิหิตสฺสํ ฌณฺณสฺสํ เสยฺยถํ สํถํมํ วจฺจนํ มุคฺคานํ มาถํมํ

๑ ปุโธฬิยํ ปาไซ ๑

നമോ

ឧបប

ຍຸຕາ-

๒๘๔] มหาสติปฐจานสูตรํ กายานุปลฺลํ นวสํวติกาลພຸ ๓๓๓

ฌาณเมตฺตํ ปรสฺสํติเมตฺตํ ๑ อนิสฺสํโต ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺจ
โตเก อຸປາທິຍະ ๑ ເວມຸມີ ກິຸຂເວ ກິຸຂຸ ກາຍ ກາຍານຸປັສັ ວິຫຣິຕິ ๑

[๒๘๑] ปຸນ ຈປຣັ ກິຸຂເວ ກິຸຂຸ ເສຍຸຄາມີ ປັສເສຍຸ ສັຣັ
ສັຣັວຕິກາຍ ຕຸທຸທິຕັ ອຸງຊິສັງຂຕິກັ ສັມສັໂຕທິຕັ ນາຣຸສຸມພຸນຸ ๑ ເປ ๑

[๒๘๒] ອຸງຊິສັງຂຕິກັ ນິມຸສັໂຕທິຕັ ນາຣຸສຸມພຸນຸ ๑ ເປ ๑

[๒๘๓] ອຸງຊິສັງຂຕິກັ ອປກຕມັສັໂຕທິຕັ ນາຣຸສຸມພຸນຸ ๑ ເປ ๑

[๒๘๔] ອຸງຊິການີ ອປກຕນາຣຸສຸມພຸນຸນານີ ທິສັວິທິສັວິກຸຂິຕານີ
ອນຸເນ ທຸດຸງຊິກັ ອນຸເນ ປາທຸງຊິກັ ອນຸເນ ສັງຂຸງຊິກັ ອນຸເນ
ອຸຣຸງຊິກັ ອນຸເນ ກຸງຸງຊິກັ ອນຸເນ ມີຸງຊິກັ ອນຸເນ ກຸນຸ-
ກຸງຊິກັ ອນຸເນ ຜາສຸກຸງຊິກັ ອນຸເນ ອຸຣຸງຊິກັ ອນຸເນ ອັສຸງຊິກັ
ອນຸເນ ພາທຸງຊິກັ ອນຸເນ ຕັວຸງຊິກັ ອນຸເນ ນຸກຸງຊິກັ ອນຸເນ
ທຸນຸກຸງຊິກັ ອນຸເນ ສັສັກຸກາທັ ๑ ໂສ ອິມເມວ ກາຍັ ອຸປັສັຫຣຕິ
ອຍມຸມີ ໂຂ ກາໂຍ ເວວັຣມໂມ ເວວັກາວີ ເວວັອນຕັໂຕຕິ ๑ ອິຕິ ອຸຣຸເຕຕັ
ວາ ກາຍ ກາຍານຸປັສັ ວິຫຣິຕິ ພຶທຸຂາ ວາ ກາຍ ກາຍານຸປັສັ
ວິຫຣິຕິ ອຸຣຸເຕຕຸພຶທຸຂາ ວາ ກາຍ ກາຍານຸປັສັ ວິຫຣິຕິ ສັມທຸຍ-
ຸມມານຸປັສັ ວາ ກາຍສຸມີ ວິຫຣິຕິ ວຍຸມມານຸປັສັ ວາ ກາຍສຸມີ
ວິຫຣິຕິ ສັມທຸຍວຍຸມມານຸປັສັ ວາ ກາຍສຸມີ ວິຫຣິຕິ ๑ ອຕຸຕິ ກາໂຍຕິ

๓ ສັ. ອປກຕສຸມພຸນຸນານີ ๑ ອິມສຸມິນຸຈ ປພຸເ ທຸດຸງຊິກັ ປາທຸງຊິກັ
ສັງຂຸງຊິກັ ອຸຣຸງຊິກັ ກຸງຸງຊິກັ ມີຸງຊິກັ ອນຸກຸຕິ ເວວັ ປາຈັກຸກໂມ
ທິສັສຕິ ๑

วา ปนัสส สติ ปจฺจุปฺปจฺจิตา โหติ ยาวเทว ฌาณมคฺคตฺตํ ปฏิสฺสตี-
มคฺคตฺตํ ฯ อนิสฺสํโต จ วิหริติ น จ กิณฺณํ โสเก อปาทิยติ ฯ
เอวมุขํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริติ ฯ

[๒๘๕] ปุณ ๑ปวํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสยฺยถาปํ ปสฺสเสยฺย สรรี-
ธํวีกาย ฌทฺธิคํ อฏฺฐิกานิ เสตานิ สงฺขวณฺณสนฺนิภาณิ^๑ ฯ เป ฯ

[๒๘๖] อฏฺฐิกานิ ปุณฺชกิตานิ เตโรวสฺสํกิตานิ ฯ เป ฯ

[๒๘๗] อฏฺฐิกานิ ปุตฺตานิ จุณฺณกษาคานิ ฯ โส อิมเมว กายํ
อฺปสฺสํหริติ อยมุขํ โส กาโย เอวํมฺโม เอวํภาวํ เอวํอนคฺตํโตติ ฯ
อิตฺติ อชฺฌมคฺคํ วา กาเย กายานุสฺสํ วิหริติ พหิทฺธา วา กาเย
กายานุสฺสํ วิหริติ อชฺฌมคฺคพหิทฺธา วา กาเย กายานุสฺสํ วิหริติ
สมุทฺทยธมฺมานุสฺสํ วา กายสฺมิมิ วิหริติ วยธมฺมานุสฺสํ วา กายสฺมิมิ
วิหริติ สมุทฺทยวยธมฺมานุสฺสํ วา กายสฺมิมิ วิหริติ ฯ อตฺถิ กาโยติ
วา ปนัสส สติ ปจฺจุปฺปจฺจิตา โหติ ยาวเทว ฌาณมคฺคตฺตํ ปฏิสฺสตี-
มคฺคตฺตํ ฯ อนิสฺสํโต จ วิหริติ น จ กิณฺณํ โสเก อปาทิยติ ฯ
เอวมุขํ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริติ ฯ

นวสฺสํวีกาปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

กายานุสฺสํนา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๘๘] กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสฺส เวทนานุสฺสํ วิหริติ ฯ
อิห ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขํ วา เวทนํ เวทยมาโน สุขํ เวทนํ เวทยามํติ

๑ ส. สงฺขวณฺณปนิภาณิ ฯ อ. สงฺขวณฺณปฏิกากานิ ฯ

ปชานาติ ทุกฺขํ วา เวทนํ เวทยมาโน ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามํติ
 ปชานาติ อทุกฺขมสฺสํ วา เวทนํ เวทยมาโน อทุกฺขมสฺสํ เวทนํ
 เวทยามํติ ปชานาติ สํมิสํ วา สฺสํ เวทนํ เวทยมาโน สํมิสํ
 สฺสํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ นิรามิสํ วา สฺสํ เวทนํ เวทยมาโน
 นิรามิสํ สฺสํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ สํมิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ
 เวทยมาโน สํมิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ นิรามิสํ
 วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน นิรามิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามํติ
 ปชานาติ สํมิสํ วา อทุกฺขมสฺสํ เวทนํ เวทยมาโน สํมิสํ
 อทุกฺขมสฺสํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ นิรามิสํ วา อทุกฺขมสฺสํ
 เวทนํ เวทยมาโน นิรามิสํ อทุกฺขมสฺสํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ ฯ
 อิติ อชฺฌตฺตํ วา เวทนาสุ เวทนานุปัสสํ วิหริติ พหิทฺธา วา
 เวทนาสุ เวทนานุปัสสํ วิหริติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา เวทนาสุ
 เวทนานุปัสสํ วิหริติ สํมุตฺตมมฺหานุปัสสํ วา เวทนาสุ วิหริติ
 สํมุตฺตมมฺหานุปัสสํ วา เวทนาสุ วิหริติ สํมุตฺตมมฺหานุปัสสํ วา
 เวทนาสุ วิหริติ ฯ อตฺถิ เวทนาติ วา ปณฺสํ สติ ปจฺจุปฺปจฺจิตา
 โทต ยาวเทว ฅาณมคฺคตฺยา ปฏิสํสํติมคฺคตฺยา ฯ อนิสฺสํโต ฯ วิหริติ
 น ฯ กิณฺจ โสเก อูปาทิยติ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสุ
 เวทนานุปัสสํ วิหริติ ฯ

เวทนานุปัสสนา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๘๘] กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปัสสํ วิหริติ ฯ
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺวาคํ วา จิตฺตํ สฺวาคํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 วุตฺตวาคํ วา จิตฺตํ วุตฺตวาคํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สฺโทสํ วา
 จิตฺตํ สฺโทสํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ วุตฺตโสสํ วา จิตฺตํ วุตฺตโสสํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สฺโมหํ วา จิตฺตํ สฺโมหํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 วุตฺตโมหํ วา จิตฺตํ วุตฺตโมหํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สงฺขิตฺตํ วา
 จิตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ วิภฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ วิภฺขิตฺตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ มหคฺคตํ วา จิตฺตํ มหคฺคตํ จิตฺตุนฺติ
 ปชานาติ อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ อมหคฺคตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 สฺยตฺตวํ วา จิตฺตํ สฺยตฺตวํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อนฺนตฺตวํ วา
 จิตฺตํ อนฺนตฺตวํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ สฺมาหิตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ อสฺมาหิตํ จิตฺตุนฺติ
 ปชานาติ วิมฺมตฺตํ วา จิตฺตํ วิมฺมตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อวิมฺมตฺตํ
 วา จิตฺตํ อวิมฺมตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ ฯ อิติ อชฺฌตฺตํ วา
 จิตฺเต จิตฺตานุปัสสํ วิหริติ พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปัสสํ
 วิหริติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปัสสํ วิหริติ สํมุกฺข-
 ฆมฺมานุปัสสํ วา จิตฺตสฺสํ วิหริติ วยฆมฺมานุปัสสํ วา จิตฺตสฺสํ
 วิหริติ สํมุกฺขวยฆมฺมานุปัสสํ วา จิตฺตสฺสํ วิหริติ ฯ อตฺถิ
 จิตฺตุนฺติ วา ปณฺสํ สติ ปจฺจุปฺปจฺจिता โหติ ยาวเทว ฌาณมตฺตาย
 ปฏิสฺสํติมตฺตาย ฯ อนิสฺสํโต ฯ วิหริติ น จ ทิณฺณํ โถเก

๒๘๐] มหาสติปฐจานสูตรํ ชมฺมานุปัสสํหา นัฏฺวณฺเฬพพํ ๓๓๕

อุปาทยติ ฯ เอวํ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปัสสํ วิหริติ ฯ
จิตฺตานุปัสสํหา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๘๐] กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสฺส ชมฺมานุปัสสํ วิหริติ ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสฺส ชมฺมานุปัสสํ วิหริติ ปญฺจสฺส นัฏฺวณฺเฬ ฯ
กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสฺส ชมฺมานุปัสสํ วิหริติ ปญฺจสฺส นัฏฺวณฺเฬ ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํหํ วา อชฺชฌตฺตํ กามจุณฺหนํ อตฺถิ เม
อชฺชฌตฺตํ กามจุณฺโทติ ปชานาติ อสํหํ วา อชฺชฌตฺตํ กามจุณฺหนํ
นตฺถิ เม อชฺชฌตฺตํ กามจุณฺโทติ ปชานาติ ยถา ฯ อนุปฺปนฺนสฺส
กามจุณฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ตณฺจ ปชานาติ ยถา ฯ อุปฺปนฺนสฺส
กามจุณฺทสฺส ปหํ โหติ ตณฺจ ปชานาติ ยถา ฯ ปหีนฺสฺส
กามจุณฺทสฺส อายคิ อนุปฺปาโท โหติ ตณฺจ ปชานาติ ฯ สํหํ
วา อชฺชฌตฺตํ พฺยาปาทํ อตฺถิ เม อชฺชฌตฺตํ พฺยาปาทิ ตติ ปชานาติ
อสํหํ วา อชฺชฌตฺตํ พฺยาปาทํ นตฺถิ เม อชฺชฌตฺตํ พฺยาปาทิ ตติ
ปชานาติ ยถา ฯ อนุปฺปนฺนสฺส พฺยาปาทสฺส อุปฺปาโท โหติ
ตณฺจ ปชานาติ ยถา ฯ อุปฺปนฺนสฺส พฺยาปาทสฺส ปหํ โหติ
ตณฺจ ปชานาติ ยถา ฯ ปหีนฺสฺส พฺยาปาทสฺส อายคิ อนุปฺปาโท
โหติ ตณฺจ ปชานาติ ฯ สํหํ วา อชฺชฌตฺตํ ถีนมิทฺธํ อตฺถิ
เม อชฺชฌตฺตํ ถีนมิทฺธนฺติ ปชานาติ อสํหํ วา อชฺชฌตฺตํ ถีนมิทฺธํ
นตฺถิ เม อชฺชฌตฺตํ ถีนมิทฺธนฺติ ปชานาติ ยถา ฯ อนุปฺปนฺนสฺส
ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาโท โหติ ตณฺจ ปชานาติ ยถา ฯ อุปฺปนฺนสฺส

ถิ่นมิตฺตสุตฺต ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ ปหีนฺตฺส
 ถิ่นมิตฺตสุตฺต อายตฺตํ อญฺปิปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ฯ สํนํ ภา
 อชฺชเมตฺตํ อุตฺตรจฺจุกฺกกุจฺจุํ อตฺถิ เม อชฺชเมตฺตํ อุตฺตรจฺจุกฺกกุจฺจุณฺติ
 ปชานาติ อสํนํ ภา อชฺชเมตฺตํ อุตฺตรจฺจุกฺกกุจฺจุํ นตฺถิ เม
 อชฺชเมตฺตํ อุตฺตรจฺจุกฺกกุจฺจุณฺติ ปชานาติ ยถา จ อญฺปิปนฺนสุตฺต
 อุตฺตรจฺจุกฺกกุจฺจุสุตฺต อญฺปิปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ
 อญฺปิปนฺนสุตฺต อุตฺตรจฺจุกฺกกุจฺจุสุตฺต ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ
 ยถา จ ปหีนฺตฺส อุตฺตรจฺจุกฺกกุจฺจุสุตฺต อายตฺตํ อญฺปิปาโท โหติ
 คณฺจ ปชานาติ ฯ สํนํ ภา อชฺชเมตฺตํ วิจิจฺจุนํ อตฺถิ เม
 อชฺชเมตฺตํ วิจิจฺจุนาติ ปชานาติ อสํนํ ภา อชฺชเมตฺตํ วิจิจฺจุนํ
 นตฺถิ เม อชฺชเมตฺตํ วิจิจฺจุนาติ ปชานาติ ยถา จ อญฺปิปนฺนวย
 วิจิจฺจุนาย อญฺปิปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ อญฺปิปนฺนวย
 วิจิจฺจุนาย ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ ปหีนฺตฺส
 วิจิจฺจุนาย อายตฺตํ อญฺปิปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ฯ อิติ
 อชฺชเมตฺตํ ภา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสํ วิหริติ พหิทฺธา ภา ชมฺเมสุ
 ชมฺมานุสฺสํ วิหริติ อชฺชเมตฺตพหิทฺธา ภา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสํ
 วิหริติ สํมูทฺยชมฺมานุสฺสํ ภา ชมฺเมสุ วิหริติ วยชมฺมานุสฺสํ
 ภา ชมฺเมสุ วิหริติ สํมูทฺยวยชมฺมานุสฺสํ ภา ชมฺเมสุ วิหริติ ฯ
 อตฺถิ ชมฺมาติ ภา ปนฺตฺส สติ ปจฺจุปฺปจฺจิตา โหติ ยาวเทว
 ฌาณมตฺตํ ปฏิสตฺติมตฺตํ ฯ อนิสฺสํโต จ วิหริติ น จ

[๒๘๒] ปุณ จปวํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํสํ วิหริตี
 ฉสุ อชฺฌตฺตคฺคิภาหิเรสุ อายคฺเคสุ ฯ กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํสํ วิหริตี ฉสุ อชฺฌตฺตคฺคิภาหิเรสุ อายคฺเคสุ ฯ
 อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขญฺจ ปชานาติ รูเป จ ปชานาติ ยญฺจ
 ตทฺถญํ ปฏิจฺจุ อุปฺปชฺชติ สญฺโฆชนํ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ
 อนุปฺปนฺนสํสํ สญฺโฆชนสํสํ อุปฺปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ
 ยถา จ อุปฺปนฺนสํสํ สญฺโฆชนสํสํ ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ
 ยถา จ ปหีนสํสํ สญฺโฆชนสํสํ อายคํ อนุปฺปาโท โหติ คณฺจ
 ปชานาติ ฯ โสคณฺจ ปชานาติ สทฺเท จ ปชานาติ ฯ ฆานญฺจ
 ปชานาติ คณฺเช จ ปชานาติ ฯ ชิวฺหญฺจ ปชานาติ รเส จ
 ปชานาติ ฯ กายญฺจ ปชานาติ โผฏฺฐพฺพะ จ ปชานาติ ฯ
 มนญฺจ ปชานาติ ชมฺเม จ ปชานาติ ยญฺจ ตทฺถญํ ปฏิจฺจุ
 อุปฺปชฺชติ สญฺโฆชนํ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ อนุปฺปนฺนสํสํ
 สญฺโฆชนสํสํ อุปฺปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ
 อุปฺปนฺนสํสํ สญฺโฆชนสํสํ ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ
 ปหีนสํสํ สญฺโฆชนสํสํ อายคํ อนุปฺปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ฯ
 อิติ อชฺฌตฺตํ วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํสํ วิหริตี พหิทฺฐา วา ชมฺเมสุ
 ชมฺมานุสํสํ วิหริตี อชฺฌตฺตพหิทฺฐา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํสํ
 วิหริตี สํมุตฺถชมฺมานุสํสํ วา ชมฺเมสุ วิหริตี วยชมฺมานุสํสํ
 วา ชมฺเมสุ วิหริตี สํมุตฺถวยชมฺมานุสํสํ วา ชมฺเมสุ วิหริตี ฯ

๒๘๓] มหาสติปฐจานุสํวตฺตํ ชมฺมานุปสํวตฺตํ โพชฺฌนํคปพฺพํ ๓๓๘

อตุถิ ชมฺมาติ วา ปนสํสํ สติ ปจฺจุปปญฺจิตา โหติ ยาวเทว
ฌานมคฺคตฺยา ปฏิสํสํติมคฺคตฺยา ฯ อนิสํสํโต จ วิหริติ น จ
กิญฺจิ โถเก อปาทิยติ ฯ เอมมฺปิ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมตฺถ
ชมฺมานุปสํวตฺตํ วิหริติ ฉนฺตํ อชฺฌตฺตํกพาหิเรตฺถ อายตเนตฺถ ฯ

อายตฺนคปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๘๓] ปุณฺ จปวฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมตฺถ ชมฺมานุปสํวตฺตํ วิหริ
ตฺตคฺคํ โพชฺฌนํคคฺคํ ฯ กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมตฺถ ชมฺมานุปสํวตฺตํ
วิหริติ ตฺตคฺคํ โพชฺฌนํคคฺคํ ฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํนํ วา
อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนํคํ อตุถิ เม อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนํคคฺคิ
ปชานาติ อสํนํ วา อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนํคํ นตฺถิ เม
อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนํคคฺคิ ปชานาติ ยถา จ อญฺปะปนฺนสํสํ
สติสํโพชฺฌนํคคฺคํ อญฺปะปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ ยถา จ
อญฺปะปนฺนสํสํ สติสํโพชฺฌนํคคฺคํ ภาวนาปาริปุริ โหติ ตญฺจ
ปชานาติ ฯ สํนํ วา อชฺฌตฺตํ ชมฺมวิจยสํโพชฺฌนํคํ ฯ เป ฯ
สํนํ วา อชฺฌตฺตํ วิริยสํโพชฺฌนํคํ ฯ เป ฯ สํนํ วา อชฺฌตฺตํ
ปิตฺติสํโพชฺฌนํคํ ฯ เป ฯ สํนํ วา อชฺฌตฺตํ ปตฺตํทฺธิสํโพชฺฌนํคํ
 ฯ เป ฯ สํนํ วา อชฺฌตฺตํ สมาริธสํโพชฺฌนํคํ ฯ เป ฯ สํนํ วา
อชฺฌตฺตํ อญฺญาสนํโพชฺฌนํคํ อตุถิ เม อชฺฌตฺตํ อญฺญา
สนํโพชฺฌนํคคฺคิ ปชานาติ อสํนํ วา อชฺฌตฺตํ อญฺญาสนํโพชฺฌนํคํ
นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อญฺญาสนํโพชฺฌนํคคฺคิ ปชานาติ ยถา จ

อนุปปนฺนํ อูปกฺขาสํโพชฌณฺคํ อูปปาโท โหติ ตณฺห
 ปชานาติ ยถา ๑ อูปปนฺนํ อูปกฺขาสํโพชฌณฺคํ ภาวนา-
 ปาริปุริ โหติ ตณฺห ปชานาติ ๑ อิติ อชฺฌตฺตํ วา ชมฺเมสุ
 ชมฺมานุปฺปตฺตํ วิหริติ พหิทฺธา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺปตฺตํ วิหริติ
 อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺปตฺตํ วิหริติ สํมูทชมฺมานุ-
 ปฺปตฺตํ วา ชมฺเมสุ วิหริติ วยชมฺมานุปฺปตฺตํ วา ชมฺเมสุ วิหริติ
 สํมูทวยชมฺมานุปฺปตฺตํ วา ชมฺเมสุ วิหริติ ๑ อตฺถิ ชมฺมาติ วา
 ปนฺนํ สติ ปจฺจุปฺนฺจिता โหติ ยาวเทว ฌานมตฺตาย ปฺนฺจิสฺสตี-
 มตฺตาย ๑ อนิสฺสโต ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺจ โถเก อูปาทิยติ ๑
 เอวมนิ โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺปตฺตํ วิหริติ สํคตฺสุ
 โพชฌณฺเคสุ ๑

โพชฌณฺคปพฺพิ นิฏฺฐิตํ ๑

ปจฺจิมภาณวารํ ๑

[๒๘๕] ปุณ ๑ปวิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺปตฺตํ วิหริติ
 จตฺตํ อริยสํจุเจสุ ๑ กถณฺห ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุ-
 ปฺปตฺตํ วิหริติ จตฺตํ อริยสํจุเจสุ ๑ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิทํ
 ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขสํมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อยํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิ-
 ปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ๑ กตมณฺห ภิกฺขเว ทุกฺข์ อริยสํจุจํ ๑
 ชาติมี ทุกฺขา ชรามิ ทุกฺขา มรณมฺมี ทุกฺข์ โสภปรีเทวทุกฺข-

๒๘๕] มหาสติปฐจานสูตร^๑ สมมานุปัสสนา ๘ จรูปพัพ พุทฺธ ๓๔๑

โทมนัสสุปายาธามิ ทุกฺขา อปฺปิเยหิ สัมปโยโคมี ทุกฺโข มีเยหิ
วิปฺปโยโคมี ทุกฺโข ยมฺมีจํ น ตมฺหิ ตมฺมี พุทฺธํ สังฆิตฺเตน
ปณฺธุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา ฯ

[๒๘๕] กตมา ๑ ภิกฺขเว ชาติ ๑ ยา เตสํ เตสํ สत्तฺวานํ
ตมฺหิ ตมฺหิ สत्ตฺตนิกาเย ชาติ สณฺหาติ โยกฺกนฺติ นิพฺพุตฺติ
อภินิพฺพุตฺติ ขนฺธานํ ปาตุภาโว อายตฺตานํ ปฏฺฐิตาโก อยํ ดุจฺจติ
ภิกฺขเว ชาติ ๑ กตมา ๑ ภิกฺขเว ชฺรฯ ๑ ยา เตสํ เตสํ สत्ตฺวานํ
ตมฺหิ ตมฺหิ สत्ตฺตนิกาเย ชฺรฯ ชีรณตา ชนฺทิจฺจุํ ปาติจฺจุํ วตฺตจฺคา
อายโน สํหาณิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก อยํ ดุจฺจติ ภิกฺขเว ชฺรฯ ๑
กตมฺเญฯ ภิกฺขเว มรณํ ๑ ยา เตสํ เตสํ สत्ตฺวานํ ตมฺหา ตมฺหา
สत्ตฺตนิกาเย จฺจุติ จวนตา เกโท อนฺตรชานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา
ขนฺธานํ เกโท กเพวรฺสฺสํ นิग्ฆะโป ชีวิตินฺทฺริยสฺสํ อฺปปจฺเจโท อิทํ
ดุจฺจติ ภิกฺขเว มรณํ ๑ กตโม ๑ ภิกฺขเว โสโก ๑ โย ไซ
ภิกฺขเว อณฺเวยตรณฺเวยตฺเตน พฺยัสสเนน สมนฺนาคคฺคฺสฺสํ อณฺเวยตรณฺเวย-
ตฺเตน พุทฺธชฺมฺเมเนน ฌฺญุสฺสฺสํ โสโก โสจฺณา โสจิตฺตํ อนฺโตโสโก
อนฺโตปริโสโก อยํ ดุจฺจติ ภิกฺขเว โสโก ๑ กตโม ๑ ภิกฺขเว ปริ-
เทโว ๑ โย ไซ ภิกฺขเว อณฺเวยตรณฺเวยตฺเตน พฺยัสสเนน สมนฺนาคคฺคฺสฺสํ
อณฺเวยตรณฺเวยตฺเตน พุทฺธชฺมฺเมเนน ฌฺญุสฺสฺสํ อาเทโว ปริเทโว อาเทวฺนา
ปริเทวฺนา อาเทวิตฺตํ ปริเทวิตฺตํ อยํ ดุจฺจติ ภิกฺขเว ปริเทโว ๑

๑ วตฺตจฺจคาติมี ปาโง ๑

กตมณฺญ ภิฑฺชเว ทุฑฺชํ ๑ ยํ ไช ภิฑฺชเว กายิกํ ทุฑฺชํ กายิกํ
 อสํคํ กายสมฺมุสฺสํ ทุฑฺชํ อสํคํ เวทียํ อิทํ วจฺจุติ ภิฑฺชเว
 ทุฑฺชํ ๑ กตมณฺญ ภิฑฺชเว โทมนสฺสํ ๑ ยํ ไช ภิฑฺชเว เจตสิกํ
 ทุฑฺชํ เจตสิกํ อสํคํ มโนสมฺมุสฺสํ ทุฑฺชํ อสํคํ เวทียํ อิทํ
 วจฺจุติ ภิฑฺชเว โทมนสฺสํ ๑ กตโม ๑ ภิฑฺชเว อูปายาโส ๑
 โย ไช ภิฑฺชเว อณฺเฏตฺรณฺเฏตฺเรณ พุยฺสเนน สมนฺนาคคฺคฺสํ
 อณฺเฏตฺรณฺเฏตฺเรณ ทุฑฺชมฺเมเน ญฺจุสฺสํ อายาโส อูปายาโส
 อายาสิตฺตํ อูปายาสิตฺตํ อยํ วจฺจุติ ภิฑฺชเว อูปายาโส ๑
 กตโม ๑ ภิฑฺชเว อปฺปิเยหิ สมนฺปโยโค ทุฑฺชํ ๑ อิท ยสฺส เต
 โหณฺติ อญฺฐา กนฺตา มนฺนาปา รุปา สทฺธา คนฺธา รสา
 โสณฺฑพฺพา เย วา ปณฺธสฺ โหณฺติ อนฺตฺถกามา อหิตกามา
 อฆาตฺถกามา อโยคฺกฺเขมกามา เคสฺสํ สํกฺคฺติ สํมาคโม สโมฆานํ
 มิสฺสํภาโว อยํ วจฺจุติ ภิฑฺชเว อปฺปิเยหิ สมนฺปโยโค ทุฑฺชํ ๑
 กตโม ๑ ภิฑฺชเว ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุฑฺชํ ๑ อิท ยสฺส เต
 โหณฺติ อญฺฐา กนฺตา มนฺนาปา รุปา สทฺธา คนฺธา รสา โสณฺฑพฺพา
 เย วา ปณฺธสฺ โหณฺติ อตฺถกามา หิตกามา ฆาตฺถกามา โยคฺกฺเขม-
 กามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา มิตฺตา วา อมฺจุจา
 วา ฌาติสาโถหิตา วา เคสฺสํ อสํกฺคฺติ อสํมาคโม อสโมฆานํ
 อมิสฺสํภาโว อยํ วจฺจุติ ภิฑฺชเว ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุฑฺชํ ๑

๑ เจโตสมฺมุสฺสณฺติ วา ปาโส ๑

๒๘๗] มหาสติปฐจานสูตรํ ชมฺมานุปัสสนา สัจจุปพฺพํ สมฺมทโย ๓๔๓

กตมณฺเฑ ภิกฺขเว ยมฺมีจฺฉํ น ตภฺติ ตมฺปึ ทฺวํ ๑ ชาติชฺมฺมานํ
ภิกฺขเว สํตฺตํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ อโห วต มยํ น
ชาติชฺมฺมา อสฺสํสาม น จ วต โน ชาติ อากฺขณฺเญยฺยาติ น
โฆ ปเนตํ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํ อิทมฺปึ ยมฺมีจฺฉํ น ตภฺติ ตมฺปึ
ทฺวํ ๑ ชฺวราชฺมฺมานํ ภิกฺขเว สํตฺตํ ๑ พฺยาสชฺมฺมานํ ภิกฺขเว
สํตฺตํ ๑ มรณชฺมฺมานํ ภิกฺขเว สํตฺตํ ๑ โสถปรีเทวทฺวชฺ-
โทมนสฺสํปายาสชฺมฺมานํ ภิกฺขเว สํตฺตํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ
อโห วต มยํ น โสถปรีเทวทฺวชฺโทมนสฺสํปายาสชฺมฺมา อสฺสํสาม
น จ วต โน โสถปรีเทวทฺวชฺโทมนสฺสํปายาส อากฺขณฺเญยฺยาติ
น โฆ ปเนตํ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํ อิทมฺปึ ยมฺมีจฺฉํ น ตภฺติ
ตมฺปึ ทฺวํ ๑ กตเม จ ภิกฺขเว สังฺฆิตฺเตน ปณฺญาปาทานกฺขนฺชา
ทฺวชฺชา ๑ เสยฺยถํ ภูมฺปาทานกฺขนฺโฆ เวทฺฐปาทานกฺขนฺโฆ สณฺณ-
ปาทานกฺขนฺโฆ สังฺขารูปาทานกฺขนฺโฆ วิณฺณยานฺูปาทานกฺขนฺโฆ อิมे
วฺจุจฺฉนฺติ ภิกฺขเว สังฺฆิตฺเตน ปณฺญาปาทานกฺขนฺชา ทฺวชฺชา ๑ อิทํ
วฺจุจฺฉนฺติ ภิกฺขเว ทฺวํ อริยสัจฺจํ ๑

[๒๘๘] กตมณฺเฑ ภิกฺขเว ทฺวชฺสมฺมทโย อริยสัจฺจํ ๑ ยายํ ตณฺหา
โปโนพฺภวิกา นนฺทิวากสฺสหคฺคา ตตฺตรตฺตรานินฺนํ เสยฺยถํ กาม-
ตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ๑

[๒๘๙] สํ โฆ ปเนสํ ภิกฺขเว ตณฺหา กตฺถ อุปฺปชฺชมานา
อุปฺปชฺชติ กตฺถ นินฺนํมานา นินฺนํติ ๑ ยํ โถเก นียรฺมํ สํครุปํ

เหตุเถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เหตุ นินฺนิตฺตมานา
 นินฺนิตฺติ ๑ กิณฺนุ โถเก นียฺรูปํ สํสฺสํ ๑ จกฺขุ โถเก นียฺรูปํ
 สํสฺสํ เหตุเถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เหตุ
 นินฺนิตฺตมานา นินฺนิตฺติ ๑ สํสฺสํ โถเก ๑ ขานํ โถเก ๑ ชิวฺหา
 โถเก ๑ กาโย โถเก ๑ มโน โถเก นียฺรูปํ สํสฺสํ เหตุเถสา
 ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เหตุ นินฺนิตฺตมานา นินฺนิตฺติ ๑
 รูปา โถเก ๑ สํสฺสํ โถเก ๑ คนฺชา โถเก ๑ รสา โถเก ๑
 โผฏฺฐพฺพา โถเก ๑ ขมฺมา โถเก นียฺรูปํ สํสฺสํ เหตุเถสา
 ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เหตุ นินฺนิตฺตมานา นินฺนิตฺติ ๑ จกฺขุ
 วิญฺญาณํ โถเก ๑ สํสฺสํ วิญฺญาณํ โถเก ๑ ขานวิญฺญาณํ โถเก ๑
 ชิวฺหาวิญฺญาณํ โถเก ๑ กายวิญฺญาณํ โถเก ๑ มโนวิญฺญาณํ
 โถเก นียฺรูปํ สํสฺสํ เหตุเถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ
 เหตุ นินฺนิตฺตมานา นินฺนิตฺติ ๑ จกฺขุสํมฺมฺสํสํ โถเก ๑ สํสฺสํ
 สํมฺมฺสํสํ โถเก ๑ ขานสํมฺมฺสํสํ โถเก ๑ ชิวฺหาสํมฺมฺสํสํ โถเก ๑ กาย-
 สํมฺมฺสํสํ โถเก ๑ มโนสํมฺมฺสํสํ โถเก นียฺรูปํ สํสฺสํ เหตุเถสา
 ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เหตุ นินฺนิตฺตมานา นินฺนิตฺติ ๑
 จกฺขุสํมฺมฺสํสฺสา เวทนา โถเก ๑ สํสฺสํ สํมฺมฺสํสฺสา เวทนา โถเก ๑
 ขานสํมฺมฺสํสฺสา เวทนา โถเก ๑ ชิวฺหาสํมฺมฺสํสฺสา เวทนา โถเก ๑
 กายสํมฺมฺสํสฺสา เวทนา โถเก ๑ มโนสํมฺมฺสํสฺสา เวทนา โถเก
 นียฺรูปํ สํสฺสํ เหตุเถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ

๒๘๘] มหาสติปฐจานุสํวตํ ฌมฺมานุปัสสนา สจฺจุปพฺพํ นิโรโธ ๓๔๕

เอตฺถ นินฺตํมานา นินฺตติ ฯ รูปสณฺเณา โถเก ฯ สทฺทสณฺเณา
โถเก ฯ คนฺธสณฺเณา โถเก ฯ รสสณฺเณา โถเก ฯ โสภณสณฺเณา
โถเก ฯ ฌมฺมสณฺเณา โถเก ปิยรูปํ สํวตฺตํ เอตฺถเกสํ
คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺตํมานา นินฺตติ ฯ
รูปสณฺเณเจตฺตา โถเก ฯ สทฺทสณฺเณเจตฺตา โถเก ฯ คนฺธสณฺเณเจตฺตา
โถเก ฯ รสสณฺเณเจตฺตา โถเก ฯ โสภณสณฺเณเจตฺตา โถเก ฯ ฌมฺม-
สณฺเณเจตฺตา โถเก ปิยรูปํ สํวตฺตํ เอตฺถเกสํ คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา
อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺตํมานา นินฺตติ ฯ รูปคณฺหา โถเก ฯ
สทฺทคณฺหา โถเก ฯ คนฺธคณฺหา โถเก ฯ รสคณฺหา โถเก ฯ
โสภณคณฺหา โถเก ฯ ฌมฺมคณฺหา โถเก ปิยรูปํ สํวตฺตํ
เอตฺถเกสํ คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺตํมานา
นินฺตติ ฯ รูปวิตฺถโก โถเก ฯ สทฺทวิตฺถโก โถเก ฯ คนฺธวิตฺถโก
โถเก ฯ รสวิตฺถโก โถเก ฯ โสภณวิตฺถโก โถเก ฯ ฌมฺม-
วิตฺถโก โถเก ปิยรูปํ สํวตฺตํ เอตฺถเกสํ คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา
อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺตํมานา นินฺตติ ฯ รูปวិชาโร โถเก ฯ สทฺท-
วิชาโร โถเก ฯ คนฺธวิชาโร โถเก ฯ รสวิชาโร โถเก ฯ โสภณ-
วิชาโร โถเก ฯ ฌมฺมวิชาโร โถเก ปิยรูปํ สํวตฺตํ เอตฺถเกสํ
คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺตํมานา นินฺตติ ฯ
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขสํมุกฺโข อริยสจฺจํ ฯ

[๒๘๘] กตมณฺเญ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ฯ โย ตสฺสํ-

เยว คณฺหาช อเสถวิราคนิโรโช จาโค ปฏินิสฺสํโค มุคฺติ
 อนาคตโย ๑ สํ ไซ ปเนสา ภิกฺขเว คณฺหา กตฺถ ปหฺยํานา
 ปหฺยติ กตฺถ นิสฺสํมานา นิสฺสํมติ ๑ ยํ โถเก มฺยํรูปํ สํต-
 ธิรูปํ เอตฺถเสสา คณฺหา ปหฺยํานา ปหฺยติ เอตฺถ นิสฺสํมานา
 นิสฺสํมติ ๑ กิณฺจ โถเก มฺยํรูปํ สํตฺธิรูปํ ๑ จกฺขํ โถเก มฺย-
 ธิรูปํ สํตฺธิรูปํ เอตฺถเสสา คณฺหา ปหฺยํานา ปหฺยติ เอตฺถ
 นิสฺสํมานา นิสฺสํมติ ๑ สํตํ โถเก ๑ ฆานํ โถเก ๑ ฐิฏฺหา
 โถเก ๑ กาโย โถเก ๑ มโน โถเก มฺยํรูปํ สํตฺธิรูปํ เอตฺถเสสา
 คณฺหา ปหฺยํานา ปหฺยติ เอตฺถ นิสฺสํมานา นิสฺสํมติ ๑ ฐปา
 โถเก ๑ สํกฺกฺหา โถเก ๑ คณฺชา โถเก ๑ รัสสา โถเก ๑ โผฏฺฐพฺพา
 โถเก ๑ ฐมฺมา โถเก มฺยํรูปํ สํตฺธิรูปํ เอตฺถเสสา คณฺหา
 ปหฺยํานา ปหฺยติ เอตฺถ นิสฺสํมานา นิสฺสํมติ ๑ จกฺขวิญฺญาณํ
 โถเก ๑ สํตวิญฺญาณํ โถเก ๑ ฆานวิญฺญาณํ โถเก ๑
 ฐิฏฺหาวิญฺญาณํ โถเก ๑ กายวิญฺญาณํ โถเก ๑ มโนวิญฺญาณํ
 โถเก มฺยํรูปํ สํตฺธิรูปํ เอตฺถเสสา คณฺหา ปหฺยํานา ปหฺยติ
 เอตฺถ นิสฺสํมานา นิสฺสํมติ ๑ จกฺขสํมฺสํโส โถเก ๑ สํต-
 สํมฺสํโส โถเก ๑ ฆานสํมฺสํโส โถเก ๑ ฐิฏฺหาสํมฺสํโส
 โถเก ๑ กายสํมฺสํโส โถเก ๑ มโนสํมฺสํโส โถเก มฺยํรูปํ สํต-
 ธิรูปํ เอตฺถเสสา คณฺหา ปหฺยํานา ปหฺยติ เอตฺถ นิสฺสํมานา
 นิสฺสํมติ ๑ จกฺขสํมฺสํสฺสา เวทนา โถเก ๑ สํตสํมฺสํสฺสา เวทนา

๒๙๘] มหาสติปฐจานสูตรํ ชมฺมานุปัสสนา สจฺจปพฺพํ นิโรธ ๓๔๗

โตเก ๑ ขานสมฺมตฺตชา เวทนา โตเก ๑ ขิวหาสมฺมตฺตชา เวทนา
โตเก ๑ กายสมฺมตฺตชา เวทนา โตเก ๑ มโนสมฺมตฺตชา เวทนา
โตเก บียรูปํ สํสํสํ เอตฺถเกสา คณฺหา ปหียมานา ปหียติ
เอตฺถ นิริชฺฌมมานา นิริชฺฌติ ๑ รูปสํญญา โตเก ๑ สทฺทสํญญา
โตเก ๑ คนฺธสํญญา โตเก ๑ รสสํญญา โตเก ๑ โผฏฺฐพฺพ-
สํญญา โตเก ๑ ชมฺมสํญญา โตเก บียรูปํ สํสํสํ เอตฺถเกสา
คณฺหา ปหียมานา ปหียติ เอตฺถ นิริชฺฌมมานา นิริชฺฌติ ๑
รูปสํญฺเจตนา โตเก ๑ สทฺทสํญฺเจตนา โตเก ๑ คนฺธสํญฺเจตนา
โตเก ๑ รสสํญฺเจตนา โตเก ๑ โผฏฺฐพฺพสํญฺเจตนา โตเก ๑
shmมสํญฺเจตนา โตเก บียรูปํ สํสํสํ เอตฺถเกสา คณฺหา ปหีย-
มานา ปหียติ เอตฺถ นิริชฺฌมมานา นิริชฺฌติ ๑ รูปคณฺหา
โตเก ๑ สทฺทคณฺหา โตเก ๑ คนฺธคณฺหา โตเก ๑ รสคณฺหา
โตเก ๑ โผฏฺฐพฺพคณฺหา โตเก ๑ ชมฺมคณฺหา โตเก บียรูปํ
สํสํสํ เอตฺถเกสา คณฺหา ปหียมานา ปหียติ เอตฺถ นิริชฺฌ-
มมานา นิริชฺฌติ ๑ รูปวิตกฺโก โตเก ๑ สทฺทวิตกฺโก โตเก ๑
คนฺธวิตกฺโก โตเก ๑ รสวิตกฺโก โตเก ๑ โผฏฺฐพฺพวิตกฺโก
โตเก ๑ ชมฺมวิตกฺโก โตเก บียรูปํ สํสํสํ เอตฺถเกสา คณฺหา
ปหียมานา ปหียติ เอตฺถ นิริชฺฌมมานา นิริชฺฌติ ๑ รูปวิจฺจาโร
โตเก ๑ สทฺทวิจฺจาโร โตเก ๑ คนฺธวิจฺจาโร โตเก ๑ รสวิจฺจาโร
โตเก ๑ โผฏฺฐพฺพวิจฺจาโร โตเก ๑ ชมฺมวิจฺจาโร โตเก บียรูปํ

สาตรูปํ เขตฺเตถา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เขตฺถ นิรุชฺฌ-
 มานา นิรุชฺฌติ ฯ อิทํ อุกฺกตํ ภิกฺขเว ทฺวณฺนิโรธํ อริยสํจุจํ ฯ

[๒๘๘] กตมณฺเฑ ภิกฺขเว ทฺวณฺนิโรธคามินํ ปฏิปทฺหา อริยสํจุจํ ฯ
 อยเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค เสยฺยถํ สํมาทิวฺจํ สํมา-
 สงฺกปฺโป สํมาวาจา สํมากมฺมฺนฺโต สํมาอาชีโว สํมา-
 วายาโม สํมาสํติ สํมาสํมาชิ ฯ กตมา ฯ ภิกฺขเว สํมาทิวฺจํ ฯ
 ยํ โธ ภิกฺขเว ทฺวณฺเฌ ฌานํ ทฺวณฺสํมุตฺเต ฌานํ ทฺวณฺนิโรธ-
 ฌานํ ทฺวณฺนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌานํ อयํ อุกฺกตํ ภิกฺขเว
 สํมาทิวฺจํ ฯ กตโม ฯ ภิกฺขเว สํมาสงฺกปฺโป ฯ เนกขมฺม-
 สงฺกปฺโป อพฺยาปาทสงฺกปฺโป อวิหิตสงฺกปฺโป อยํ อุกฺกตํ
 ภิกฺขเว สํมาสงฺกปฺโป ฯ กตมา ฯ ภิกฺขเว สํมาวาจา ฯ
 มุสาธาทา เวจฺมณฺ์ มิสฺสณาย วาจาเย เวจฺมณฺ์ ฌรฺธาย วาจาเย
 เวจฺมณฺ์ สํมฺปนฺนปถาปา เวจฺมณฺ์ อยํ อุกฺกตํ ภิกฺขเว สํมา-
 วาจา ฯ กตโม ฯ ภิกฺขเว สํมากมฺมฺนฺโต ฯ ปาณาติปาตา
 เวจฺมณฺ์ อทินฺนาทนา เวจฺมณฺ์ กาเมสุ มิจฺฉาจารว เวจฺมณฺ์
 อยํ อุกฺกตํ ภิกฺขเว สํมากมฺมฺนฺโต ฯ กตโม ฯ ภิกฺขเว
 สํมาอาชีโว ฯ อิชฺ ภิกฺขเว อริยสํวโก มิจฺฉาอาชีโว ปหาย
 สํมาอาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปติ อยํ อุกฺกตํ ภิกฺขเว สํมาอาชีโว ฯ
 กตโม ฯ ภิกฺขเว สํมาวายาโม ฯ อิชฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ
 ปาปกาณํ อภิสฺสณํ ฌมฺหานํ อนุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี

๒๘๘] มหาสติปฐจานสูตรที่ ๑ มหานุสสุตนา ๕ จปพพ มคโค ๓๔๘

วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อุပ္ปนฺนํ ปาปกาณํ
อกุสฺสตาณํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อุပ္ปนฺนํ กุสฺสตาณํ ฌมฺมานํ
อุပ္ปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
ปทหติ อุပ္ปนฺนํ กุสฺสตาณํ ฌมฺมานํ จิตฺตํ อสฺมโมสํสา ยโย-
ภาวาย เวปฺตุสฺสตา ยภาวํ ปาริปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี
วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ ฯ อयํ อจฺจุจติ ภิกฺขเว
สํมฺมาวาชาโม ฯ กตมา จ ภิกฺขเว สํมฺมาสตี ฯ อธิ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ กายะ กายานุสฺสํ วิหริตี อาตมํ สํมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ วิหริตี
ฯ เป ฯ จิตฺเต ฯ เป ฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสํ วิหริตี อาตมํ
สํมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ อยํ อจฺจุจติ
ภิกฺขเว สํมฺมาสตี ฯ กตโม จ ภิกฺขเว สํมฺมาสมาธิ ฯ อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะที วิวิจฺจ อกุสฺสเถที ฌมฺเมที สติตฺถกํ
สํวิจาร์ วิเวกํ ปิตีสุํ ปชํ ฌานํ อุปสํมฺปชฺช วิหริตี วิตถก-
วิจารานํ ฐปสฺมา อชฺฌตฺตํ สํมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตถกํ
อวิจาร์ สมาริํ ปิตีสุํ ทฺติยํ ฌานํ ฯ เป ฯ ตติยํ ฌานํ
อุปสํมฺปชฺช วิหริตี สุสฺสํ จ ปหานา ทฺตฺตํ จ ปหานา
ปพฺเพ ว โสมนสฺสโทมนสฺสตาณํ อตฺถกฺมา อทุกฺขมฺสฺสํ อเปกฺขา-
สตีปาริสุทฺธิ จตฺตํ ฌานํ อุปสํมฺปชฺช วิหริตี ฯ อยํ อจฺจุจติ

ภิกขเว สมนาสมาธิ ๑ อิทํ อจฺจุตํ ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทา
 อริยสัจจํ ๑ อิติ อชฺฌตฺตํ วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสํ วิหริตี
 พหิทฺธา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสํ วิหริตี อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา
 ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสํ วิหริตี สํมุตฺตชมฺมานุปสฺสํ วา ชมฺเมสุ วิหริตี
 วยชมฺมานุปสฺสํ วา ชมฺเมสุ วิหริตี สํมุตฺตวยชมฺมานุปสฺสํ วา
 ชมฺเมสุ วิหริตี ๑ อตฺถิ ชมฺมาตี วา ปนสฺสํ สติ ปจฺจุปฺนฺนจิตฺตา
 โหตี ยาวเทว ฌานมตฺตํ ปฏิสตฺติมตฺตํ ๑ อนิสฺสํโต จ วิหริตี
 น จ ทิณฺณิ โถเก อุปาทิยตี ๑ เอวมปิ โส ภิกขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ
 ชมฺมานุปสฺสํ วิหริตี จตุสสุ อริยสัจฺเจสุ ๑

สจฺจุปพฺพิ นิฏฺฐิตํ ๑

ชมฺมานุปสฺสนา นิฏฺฐิตา ๑

[๓๐๐] โย หิ โกจิ ภิกขเว อิมเ จตฺตาริ สติปฏฺฐาเน เอวํ
 ภาเวยฺย สตฺต วสฺสํ คตฺตํ ทฺวินฺนํ ฌานํ อณฺณตฺรํ ฌตํ ปาฏิ-
 กงฺขํ ทิฏฺฐเ ๑ ชมฺเม อณฺณวา สติ วา อุปาทิเสสํ อนาคามิตา ๑
 คิฏฺฐนฺตํ ภิกขเว สตฺต วสฺสํ ๑ โย หิ โกจิ ภิกขเว อิมเ จตฺตาริ
 สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวยฺย ฌ วสฺสํ ๑ ปณฺจ วสฺสํ ๑ จตฺตาริ
 วสฺสํ ๑ คณฺณ วสฺสํ ๑ เทว วสฺสํ ๑ เขกํ วสฺสํ ๑ เป ๑
 คิฏฺฐนฺตํ ภิกขเว เขกํ วสฺสํ ๑ โย หิ โกจิ ภิกขเว อิมเ จตฺตาริ
 สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวยฺย สตฺต มาสํ คตฺตํ ทฺวินฺนํ ฌานํ
 อณฺณตฺรํ ฌตํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเ ๑ ชมฺเม อณฺณวา สติ วา

๓๐๐] มหาสติปฐฐานสูตร สติปฐฐานภาวนานิสัง ๓๕๓

อุปาทิเสส อเนกามิตา ฯ ติฏฐันตุ ภิกขเว สัตต มาส้านิ ฯ โย หิ
 โกลิ ภิกขเว อิมะ จตุตทโร สติปัญจानะ เอวံ ภาเวyyะ ฉ มาส้านิ ฯ
 ปญฺจ มาส้านิ ฯ จตุตทริ มาส้านิ ฯ ตீณิ มาส้านิ ฯ เทว
 มาส้านิ ฯ เอกံ มาสံ ฯ อทฺธมาสံ ฯ เป ฯ ติฏฐันตุ ภิกขเว
 อทฺธมาโส ฯ โย หิ โกลิ ภิกขเว อิมะ จตุตทโร สติปัญจानะ
 เอวံ ภาเวyyะ สัตตาทิ สัสสํ ทูณินํ ผลานํ อญฺเฏวํ ผลํ ปาฏิ-
 กงฺขํ ติฏฺฐะ ว รมมะ อญฺเฎา สติ วา อุปาทิเสส อเนกามิตา ฯ
 เอกายโน อयं ภิกขเว มคฺโค สัตตानํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ
 สมันติกถมาย ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถกฺขมาย ฉายสฺส อธิคมาย
 นิพฺพานสฺส สจฺฉนิกิริยาย ยทิตํ จตุตทโร สติปัญจानาคิ ฯ อิติ
 ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจุ วุตฺตนฺติ ฯ อิทมโวล ภควา ฯ
 อตฺตมณา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺตฺติ ฯ

มหาสติปฐจานุสํวโร นิกาย นวมนํ ๑

ปายาสีราชฌณสุตฺตํ

[๓๐๑] เอมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ อายสฺมา กุมารกสฺสโป
โกสฺสเดสฺสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ ปณฺจมตฺเตหิ
ภิกฺขุสงฺฆเตหิ เยน เสตพฺพยา นาม โกสฺสทานํ นครํ ตทวสฺสริ ฯ
ตตฺร สุตํ อายสฺมา กุมารกสฺสโป เสตพฺพายํ วิหฺรติ อุตฺตเรน
เสตพฺพํ สีสฺสปาเวน ฯ เตน ๒ ปน สมฺเยน ปายาสี ราชฌณ
เสตพฺพํ อชฺฌาวสฺสตี สคฺคสฺสสทํ สติณณฺโวจฺจุทํ สชฌณํ ราชโกคฺคํ
รณฺเณว ปเสนทินา โกสฺสเถน ทินนํ ราชทายํ พุรหฺมเทยฺยํ ฯ
เตน ๒ ปน สมฺเยน ปายาสีสฺส ราชฌณสฺส เอมฺมปํ ปาปกํ
ทิจฺจุจฺจุคํ อูปฺปนํ โหติ อิตฺถิํ นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สคฺคา
โอปฺปาติกา นตฺถิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผตฺถํ วิปาโกติ ฯ
อสฺสโสสุ ๒ เสตพฺพกา พุราหฺมณคหปติกา สมฺโน ๒๓ โภ
กุมารกสฺสโป สมณสฺส โคตมสฺส สวโก โกสฺสเดสฺสุ จาริกํ จรมาโน
มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ ปณฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสงฺฆเตหิ เสตพฺพํ อณฺุ-
ปคฺโคติ เสตพฺพายํ วิหฺรติ อุตฺตเรน เสตพฺพํ สีสฺสปาเวน ฯ ตํ ๒
ปน ภวนตํ กุมารกสฺสปํ เอมฺวกถฺยาโน กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโค
ปณฺทิตฺโต พฺยตฺโต เมธวํ พหุสฺสโต จิตฺตกถํ กถฺยาณปฏฺฐาโน
พฺพุโธ เจว อรหา ฯ สํว ๒ ปน ตถารูปานํ อรหํ
ทสฺสํ โหตฺติ ฯ อถ ๒ เสตพฺพกา พุราหฺมณคหปติกา เสตพฺพาย

๓๐๒] ปายาสีราชณฺณสุตฺตํ กุมารกตฺถสฺส กถฺยาณกิตฺติสํหุโท ๓๕๓
นิกฺขมิตฺวา สํวสฺสํมคฺคณฺฏคํ อุตฺตเรนฺมูชา คจฺจนฺติ เยน สํส-
ปาวณฺ ๒ ๑

[๓๐๒] เตน ไซ ปน สมนฺ เยน ปายาสี ราชณฺโณ อปฺปิปาสาเท
ทิวาเสยฺยํ อุกฺกโต โหติ ๑ อทุกฺสา ไซ ปายาสี ราชณฺโณ
เสตฺตพฺพเก พุราหุมนคฺคหปฺติเก เสตฺตพฺพาย นิกฺขมิตฺวา สํวสฺสํม-
คฺคณฺฏคํ อุตฺตเรนฺมูชา คจฺจนฺเต ๑ ทิสฺวา ชฺชตฺตํ อามนฺเตสิ กิ น
ไซ โภ ชฺชเต เสตฺตพฺพกา พุราหุมนคฺคหปฺติกา เสตฺตพฺพาย นิกฺขมิตฺวา
สํวสฺสํมคฺคณฺฏคํ อุตฺตเรนฺมูชา คจฺจนฺติ เยน สํสปาวณฺ ๑
ชฺชตฺติ ไซ โภ สมนฺ โณ กุมารกตฺถสฺส สมนฺตสฺส โคตมสฺส ธาวโก
โกสฺสเสถุ จาริกํ จรฺมาโน มหตา ภิกฺขุสํวเสน สทฺธิ ๑ ปณฺจมตฺเตหิ
ภิกฺขุสฺสเตหิ เสตฺตพฺยํ อุนฺนปฺปคฺโค เสตฺตพฺพายํ วิหริติ อุตฺตเรน เสตฺตพฺยํ
สํสปาวเน ๑ คํ ไซ ปน ภวณฺตํ กุมารกตฺถสฺสํ เอวํกถฺยาณ กิตฺติ-
สํหุโท อพฺพุคฺคโต ปณฺชิตฺโต วิยคฺโค เมธาวุ พหุสฺสโต จิตฺต-
กตฺติ กถฺยาณปฏฺฐาณ พุทฺโธ เจว อรหา จ ตเมเต ภวณฺตํ
กุมารกตฺถสฺสํ ทสฺสณาย อฺปสงฺกมิตฺถนฺตํ ๑ เตนหิ โภ ชฺชเต
เยน เสตฺตพฺพกา พุราหุมนคฺคหปฺติกา เตนฺนปสงฺกม อฺปสงฺกมิตฺวา
เสตฺตพฺพเก พุราหุมนคฺคหปฺติเก เอวํ วเทหิ ปายาสี โภ ราชณฺโณ

๑ ส. สํวสฺสํมคฺคณฺฏคํ ๑ ๒ อโค ปว สํสปาวณฺ เตน-
นปสงฺกมณฺตํ ทิสฺสตี ๑ ๓ อโค ปว สํสปาวณฺ เตนฺนปสงฺ-
กมณฺเตหิ ทิสฺสตี ๑

เอมมาห อากเมนฺตุ กิร ภวนฺโต ปายาสี ราชญฺโณ สมนํ
 กุมารกสฺสเปํ ทสฺสํนาย อุปสํกมิตฺสํคํติ ปุรา สมนฺโน กุมาร-
 กสฺสโป เสตพฺยเก พุราหฺมณคหปติเก พาเต อพฺยตฺเต สญฺญาเปติ
 อิติปิ อตฺถิ ปโร โลโก อตฺถิ สํคฺตา โอบปาติกา อตฺถิ
 สุกตทกฺกญฺานํ กมฺมานํ ฌตํ วิปาโกติ นตฺถิ หิ โภ ชฺคฺเต
 ปโร โลโก นตฺถิ สํคฺตา โอบปาติกา นตฺถิ สุกตทกฺกญฺานํ
 กมฺมานํ ฌตํ วิปาโกติ ฯ เหวํ โภติ โห โส ชฺคฺตา ปายาสีสฺส
 ราชญฺสฺส ปฺริยสฺสํคฺวา เตนฺ เสตพฺยกา พุราหฺมณคหปติกา เตนฺ-
 ปสํกมิ อุปสํกมิตฺวา เสตพฺยเก พุราหฺมณคหปติเก เอตทโวจ
 ปายาสี โภ ราชญฺโณ เอมมาห อากเมนฺตุ กิร ภวนฺโต ปายาสี
 ราชญฺโณ สมนํ กุมารกสฺสเปํ ทสฺสํนาย อุปสํกมิตฺสํคํติ ฯ อถโห
 ปายาสี ราชญฺโณ เสตพฺยเกหิ พุราหฺมณคหปติเกหิ ปริวฺโต
 เยน สีสํปาวนํ เยนายสฺมา กุมารกสฺสโป เตนฺอุปสํกมิ อุป-
 สํกมิตฺวา อายสฺมตา กุมารกสฺสเปณ สํทฺธิ สมนฺโมติ สมนฺโมนํ
 กถํ สํวณนํ วตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ ฯ เสตพฺยกาปิ โห
 พุราหฺมณคหปติกา อปฺเปกฺขเจ อายสฺมมฺนตํ กุมารกสฺสเปํ อภิ-
 วาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ อปฺเปกฺขเจ อายสฺมตา กุมารกสฺสเปณ
 สํทฺธิ สมนฺโมทิสฺสุ สมนฺโมนํ กถํ สํวณนํ วตฺติสาเรตฺวา เอก-
 มฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ อปฺเปกฺขเจ เยนายสฺมา กุมารกสฺสโป เตนฺญชฺติ
 ปณามेतฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ อปฺเปกฺขเจ นามโคตฺตํ สาเวตฺวา

เอกมนฺตํ นิสฺสํทํ อปฺเปกขุ เจ ตฺตุนฺหิภฺตฺตา เอกมนฺตํ นิสฺสํทํ ฯ
 เอกมนฺตํ นิสฺสํทํ โข ปายาสี ราชนุณฺนํ อายสฺมมนฺตํ กุมารกสฺสํ
 เขตฺตวโจ อหฺมํทํ โภ กสฺสํป เหววาทํ เหวทฺธิจฺจํ อิตฺธินํ นตฺติ
 ปโร โลโก นตฺติ สฺส
 กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ สํสํ ราชนุณฺนํ เหววาทํ เหวทฺธิจฺจํ
 อทฺทํ วา อสฺสํสํ วา กถณฺทํ นาม เหวว วทฺทํ อิตฺธินํ
 นตฺติ ปโร โลโก นตฺติ สฺส
 กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ เชนนํ ราชนุณฺนํ ตณฺณเวเวตฺตํ ปฏฺฐํจฺจํ
 ยถา เต อเมยฺย ตถา นํ พฺยากรเมยฺยาสี ตํ กิ มณฺณสํ ราชนุณฺนํ
 อิมํ จนฺทิมสฺส
 วาติ ฯ อิมํ โภ กสฺสํป จนฺทิมสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เทวา เต น มนฺทํสาติ ฯ อิมินา นํ โข เต ราชนุณฺนํ ปริยาเยน
 เหวว โหตุ อิตฺธินํ นตฺติ ปโร โลโก นตฺติ สฺสฺสฺสฺส
 นตฺติ สฺส กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๓] ทินฺนจฺจา นํ ภวํ กสฺสํป เหววมาห อถโฆ เหววเม
 เขตฺตํ โหติ อิตฺธินํ นตฺติ ปโร โลโก นตฺติ สฺสฺสฺส
 นตฺติ สฺส กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ นตฺติ ปน ราชนุณฺนํ
 ปริยาโย เชน เต ปริยาเยน เหวว โหติ อิตฺธินํ นตฺติ ปโร
 โลโก นตฺติ สฺส กมฺมานํ
 ผลํ วิปาโกติ ฯ นตฺติ โภ กสฺสํป ปริยาโย เชน เม ปริยาเยน

เหวํ โหติ อิติปิ นตฺติ ปโร โลโก นตฺติ สคฺคา โอปปาทิกา
 นตฺติ สุกตทกฺกฏฺณํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ ยถากถํ วิย
 ราชนฺวาคี ฯ อิทฺ เม โภ กถุสฺสํ มิตฺตามจุจฺจา ฅาติสาโลหิตา
 ปาณาติปาตํ อทินฺนาทายํ กาเมสุ มิจฺฉาจารํ มุสาว่าทํ ปิสุณาวา
 จา ฆรุสฺสวาจา สมฺมุปลปตาปี อภิชฺฌาณฺ พยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉา
 ทิฏฺฐิํ เต อปเรนฺ สมฺเยน อาพาธิกา โหหนฺติ ทฺถุชฺชิตา พาพฺห
 คิตานา ยทาหํ ชานามิ นทานิเม อิมมฺหา อาพาธา วุฏฺฐ
 หิสุสฺสนฺตํ คฺยาหํ อุปสงฺกมิตฺวา เหวํ วทามิ สนฺติ โห โภ
 เอเก สมนฺพราหฺมณา เหววาทิโน เหวทิจฺฉิโน เย เต ปาณา
 ติปาตํ อทินฺนาทายํ กาเมสุ มิจฺฉาจารํ มุสาว่าทํ ปิสุณาวา
 จา ฆรุสฺสวาจา สมฺมุปลปตาปี อภิชฺฌาณฺ พยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉาทิฏฺฐิํ
 เต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทฺถุคฺคํ วิณีปาตํ นิรยํ
 อุปปชฺชนฺตํ ภาวนฺโต โห ปาณาติปาตํ อทินฺนาทายํ กาเมสุ
 มิจฺฉาจารํ มุสาว่าทํ ปิสุณาวาจา ฆรุสฺสวาจา สมฺมุปลปตาปี
 อภิชฺฌาณฺ พยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉาทิฏฺฐิํ สเจ เตสํ ภวติ สมน
 พราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺนํ ภาวนฺโต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณา
 อปายํ ทฺถุคฺคํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปปชฺชิสฺสนฺติ สเจ โภ กายสุสฺส
 เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทฺถุคฺคํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺยยา
 เยน เม อาคณฺหา อาโรเจยฺยยาถ อิติปิ นตฺติ ปโร โลโก
 นตฺติ สคฺคา โอปปาทิกา นตฺติ สุกตทกฺกฏฺณํ กมฺมานํ ผลํ

วิปาโกติ ภาวนโต ไช ปน เม สทฺธายิกา ปจฺจยิกา ยํ
 ภาวนเคมิ ทิฏฺฐิํ ยถา สํมํ ทิฏฺฐิํ เอวเมตํ ภวิสฺสํคํติ เต
 เม สํสฺฐติ ปฏิสฺสํคฺคา เนว อากนฺคฺคา อารโจะนฺติ น ปน
 ทฺตํ ปทิตฺตํติ อยมํ ไช โก กสฺสํป ปริยาโย เยน เม
 ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปิ นคฺติ ปโร โลโก นคฺติ สคฺคา
 โอปปาติกา นคฺติ สกตทฺถกฺกฺกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๕] เตนฺทึ ราชฌณ คณฺเณเวคฺคํ ปฏิจฺจุตฺตํสํมิ ยถา
 เต ชเมยฺย คถา นํ พุยากรเยยฺยาสี คํ กิํ มณฺเณสิ ราชฌณ
 อิทฺเต เต ปุริสา ใจโร อากุจาวโร คเหตฺวา ทสฺสํเยยฺยํ อยมํเต ภาวนเต
 ใจโร อากุจาวโร อิมสฺสํ ยํ อิจฺฉสิ คํ ทนฺทํ วเทหิตีํ เต
 คฺควํ เอวํ วเทยฺยาสี เตนฺทึ โก อิมํ ปุริสํ ทพฺพาย รัชชฺยา
 ปจฺฉาพาหํ คาวพฺพพนฺธํ พนฺธิคฺคา ชฺรุมณฺทํ ภาเรคฺคา ชรสฺสํเรน
 ปณฺเณน วติยาย วติยํ สิ่งชฺยาฏเกน สิ่งชฺยาฏกํ ปริเนคฺคา ทกฺขิณฺเน
 ทฺวาเรน นิภฺชมิคฺคา ทกฺขิณฺโต นคฺรสฺสํ อาฆาตเน สํสํ ถินฺทถาติ
 เต เต สํสฺฐติ ปฏิสฺสํคฺคา คํ ปุริสํ ทพฺพาย รัชชฺยา ปจฺฉาพาหํ
 คาวพฺพพนฺธํ พนฺธิคฺคา ชฺรุมณฺทํ ภาเรคฺคา ชรสฺสํเรน ปณฺเณน
 วติยาย วติยํ สิ่งชฺยาฏเกน สิ่งชฺยาฏกํ ปริเนคฺคา ทกฺขิณฺเน ทฺวาเรน
 นิภฺชมิคฺคา ทกฺขิณฺโต นคฺรสฺสํ อาฆาตเน นิสฺสํทาเปยฺยํ ตเมยฺย
 น ไช โก ใจโร ใจรมาเตสฺส อากเมนฺคฺคา คาว ภาวนโต ใจรมาตา

อมุกขัมมิ คามะ วา นิคเม วา มิตฺตามจุจฺจา ฌาติสํโถหิตา
 ยาวาหํ เคสํ อุตฺถิสฺสิตฺวา อากจุจฺจามํติ อุตฺทาหุ วิปฺปตฺตปนฺตสฺสเสว
 โจรฆาตา สํสํ ฌินฺนุเทยฺยุนฺติ ฯ น หิ โส โก กสฺสํป โจโร
 ตเถยฺย โจรฆาเตสฺส อากเมนฺตุ ตาว ภวนฺโต โจรฆาตา อมุกขัมมิ
 คามะ วา นิคเม วา มิตฺตามจุจฺจา ฌาติสํโถหิตา ยาวาหํ เคสํ
 อุตฺถิสฺสิตฺวา อากจุจฺจามํติ อถโฆ นํ วิปฺปตฺตปนฺตสฺสเสว โจรฆาตา
 สํสํ ฌินฺนุเทยฺยุนฺติ ฯ โส หิ นาม ราชนฺน โจโร มนุสฺสํโส
 มนุสฺสํสฺสเกสฺส โจรฆาเตสฺส น ตภิสฺสํติ อากเมนฺตุ ตาว ภวนฺโต
 โจรฆาตา อมุกขัมมิ คามะ วา นิคเม วา มิตฺตามจุจฺจา ฌาติ-
 สํโถหิตา ยาวาหํ เคสํ อุตฺถิสฺสิตฺวา อากจุจฺจามํติ ทิ ปนฺ เต
 มิตฺตามจุจฺจา ฌาติสํโถหิตา ปาณาติปาตํ อทินฺนาทายํ กาเมสฺสุ
 มิจฺฉาจารํ มุสาหาทํ มิสฺสํณาจฺจา ผรุสฺสวาจฺจา สมนุสฺสํปถาปํ
 อภิขฺเฒาตุ พยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉาทิฏฺฐํ กายสัจจ เกทา ปรมฺมมรณา
 อปายํ ทุคฺคํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ตภิสฺสํนฺติ นิรยปาเตสฺส
 อากเมนฺตุ ตาว ภวนฺโต นิรยปาตา ยาว มยํ ปายาสิสฺส
 ราชนฺนสฺส คนฺตฺวา อาโรเจม อิตฺธิมํ อตฺถิ ปโร โถโก อตฺถิ
 สฺสคฺตา โอบปาติกา อตฺถิ สํกตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 อิมินาปิ โฆ เต ราชนฺน ปริยาเยน เหวํ โหตุ อิตฺธิมํ อตฺถิ
 ปโร โถโก อตฺถิ สฺสคฺตา โอบปาติกา อตฺถิ สํกตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

๓๐๕] ปายาสิราชณฺณสุตฺตํ กุสฺลกมฺมปณฺณานิสังกถา ๓๕๘

[๓๐๕] กิณฺจาปํ ภาวํ กุสฺลํ โป เหวมาห อถโฆ เหวมฺเม
เอตฺถ โหติ อิตฺถิํ นคฺคิ ปโร โถโก นคฺคิ สฺสคฺคา โอปปาทิกา
นคฺคิ สฺสคฺคทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ อคฺคิ ปน ราชณฺณ
ปริยาโย เยน เต ปริยาเยน เหวํ โหติ อิตฺถิํ นคฺคิ ปโร
โถโก นคฺคิ สฺสคฺคา โอปปาทิกา นคฺคิ สฺสคฺคทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ
ผลํ วิปาโกติ ฯ อคฺคิ โภ กุสฺลํ ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน
เอวํ โหติ อิตฺถิํ นคฺคิ ปโร โถโก นคฺคิ สฺสคฺคา โอปปาทิกา
นคฺคิ สฺสคฺคทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ ยถากถํ วีย
ราชณฺณาคิ ฯ อิทฺธ เม โภ กุสฺลํ มิตฺตามจฺจุ ฌาติสํโถหิตา
ปาณาติปาตา ปฏฺวิริตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา กาเมสุ มิจฺฉาจฺจ
ปฏฺวิริตา มุสาจฺจาทา ปฏฺวิริตา มิสฺสุณฺณาจฺจ ปฏฺวิริตา ฌรฺฐจฺจ
ปฏฺวิริตา สมนฺนปฺปตฺตา ปฏฺวิริตา อนภิชฺฌาณฺ อพฺยาปนฺนจิตฺตา
สมนฺมาทิจฺฐิํ เต อปฺเรน สมนฺเยน อาพาธิกา โหหนฺติ ทฺถุชฺฉิตา
พาฬุหิตานา ยถาหํ ชานามิ นทานิเม อิมมฺหา อาพาธา
วฺจุชฺฉิหฺสฺสํคฺคิ คฺยาหํ อุปสงฺกมิตฺวา เหวํ วทามิ สํนฺติ โฆ
โภ เอเก สมนฺนพฺราหฺมณา เหววํวาทิโน เหววํทิจฺฉิโน เย เต
ปาณาติปาตา ปฏฺวิริตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา กาเมสุ มิจฺฉาจฺจ
ปฏฺวิริตา มุสาจฺจาทา ปฏฺวิริตา มิสฺสุณฺณาจฺจ ปฏฺวิริตา ฌรฺฐจฺจ
ปฏฺวิริตา สมนฺนปฺปตฺตา ปฏฺวิริตา อนภิชฺฌาณฺ อพฺยาปนฺนจิตฺตา
สมนฺมาทิจฺฐิํ เต กายสุสฺส เภทา ปรมฺมรณฺนา สฺสคฺคิ สฺสคฺคิ โถกํ

อุปปชชนัตถิ ภวนโต โห ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา อทินนาทานา
 ปฏิวิรตา กาเมสุ มิจฺฉาจาวา ปฏิวิรตา มุสาवाหา ปฏิวิรตา
 มิสฺสนาवाหา ปฏิวิรตา ผรุสฺสวาหา ปฏิวิรตา สมนุสฺสวาหา ปฏิวิรตา
 อนภิขณาตุ อพฺยาปนฺนจิตฺตา สมนุมาทิตฺตํ สเจ เตสํ ภวติ สมน-
 พฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจัน ภวนโต กายสูตรํ เกทา ปรมุขมรณา
 สุกตํ สคคํ โลกํ อุปปชชิสฺสเนติ สเจ โภ กายสูตรํ เกทา
 ปรมุขมรณา สุกตํ สคคํ โลกํ อุปปชชเยยฺยาด เยน เม อคฺคนฺตฺวา
 อาริเจยฺยาด อิตฺถิ นคฺคติ ปโร โตโก นคฺคติ สคฺคตา โอปปาติกฺกา
 นคฺคติ สุกตทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผตฺตํ วิปาโกติ ภวนโต โห ปน
 เม สทฺธายิกา ปจฺจุยิกา ยํ ภวนฺเตภิ ทิตฺตํ ยถา สํมํ ทิตฺตํ
 เอยฺเมตํ ภวิสฺสคตฺติ เต เม สํวตฺติ ปฏิสฺสคฺคฺวา เนว อคฺคนฺตฺวา
 อาริเจนฺติ น ปน ทฺตํ ปหิณฺเนติ อยฺเมภิ โห โภ กสฺสํป ปริยาโย
 เยน เม ปริยาเยน เอยฺว โหติ อิตฺถิ นคฺคติ ปโร โตโก นคฺคติ
 สคฺคตา โอปปาติกฺกา นคฺคติ สุกตทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผตฺตํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๖] เตนฺหิ ราชญฺญ อุปมฺนฺเต กวิสฺสํสามิ อุปมาຍ္မိเช-
 กจฺเจ วิญฺญู ปุริสํ ภาสิตสฺสํ นคฺคํ อชานนฺติ เสงฺยလာมိ
 ราชญฺญ ปุริสํ คฺคกฺกฺเป สสฺสโก นิမฺมุคฺโค อสฺสํ อถ คจฺ
 ปุริสํ อชานาเปยฺยาสิ เตนฺหิ โภ คํ ปุริสํ คมฺหา คฺคกฺกฺปา
 อุกฺขรณฺติ เต เต สํวตฺติ ปฏิสฺสคฺคฺวา คํ ปุริสํ คมฺหา คฺคกฺกฺปา
 อุกฺขรณฺติ เต คจฺ เอยฺว วเทยฺยาสิ เตนฺหิ โภ คสฺสํ ปุริสํ

สมฺมชฺชิตฺตํ ปริจายมานสูตรํ ปุณฺเทว ตถํหิ คุตฺตูปเป นิมนฺนชฺชิตฺต-
 กามยตา อสฺสํสํ ๑ โน หิํโก โภ กสฺสํป ๑ คํ กิํสฺสํ เหตุ ๑
 อสฺสํจิ โภ กสฺสํป คุตฺตูปเป อสฺสํจิ เจว อสฺสํจิสงฺขาโต ๑ ทุกฺคนฺโ ๑
 ทุกฺคนฺรสงฺขาโต ๑ เชคฺคฺจฺจ ๑ เชคฺคฺจฺจสงฺขาโต ๑ ปฏิญฺโต ๑
 ปฏิญฺตสงฺขาโต จาติ ๑ เอวเมว โข ราชญฺณ มนุสฺสํ เทวํ
 อสฺสํจิ เจว อสฺสํจิสงฺขาตา ๑ ทุกฺคนฺชา ๑ ทุกฺคนฺรสงฺขาตา ๑
 เชคฺคฺจฺจ ๑ เชคฺคฺจฺจสงฺขาตา ๑ ปฏิญฺตา ๑ ปฏิญฺตสงฺขาตา ๑
 โยชนสํคํ โข ราชญฺณ มนุสฺสํคฺนฺโ เทเว อพฺพาทิ กิํ ปน เต
 มิตฺตามจฺจา ฌาติสํโถหิตา ปาณาติปาทา ปฏิวิรตา อทินฺนาทานา
 ปฏิวิรตา กาเมสุ มิจฺฉาจาวา ปฏิวิรตา มุสํสวาทา ปฏิวิรตา
 มิสฺสนาวาจา ปฏิวิรตา มุสํสวาจา ปฏิวิรตา สมนฺนปฺปตฺตาปา ปฏิวิรตา
 อนภิชฺฌาณฺธ อพฺยาปนฺนจิตฺตา สมนฺนมาทิจฺฐํ กายสฺสํ เกทา ปรมฺมมรณา
 สฺสํคํ สฺสํคํ โลกํ อปฺปนฺนา เต อากนฺตฺวา อารโหสฺสํสํคิ อิตฺธิ
 อตฺถิ ปโร โลโก อตฺถิ สฺสํคตา โอปปาทิกา อตฺถิ สฺสํคตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 กมฺมํ ฌตํ วิปาโกติ อิมินาํ โข เต ราชญฺณ ปรีชาเยน
 เอวํ โหตุ อิตฺธิ อตฺถิ ปโร โลโก อตฺถิ สฺสํคตา โอปปาทิกา
 อตฺถิ สฺสํคตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก กมฺมํ ฌตํ วิปาโกติ ๑

[๓๐๗] กิณฺจาณิ ภวํ กสฺสํป เอวมาห อถโฆ เอวมนฺ
 เขตฺถ โหติ อิตฺธิ นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ สฺสํคตา โอปปาทิกา
 นตฺถิ สฺสํคตฺตฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก กมฺมํ ฌตํ วิปาโกติ ๑ อตฺถิ ปน ราชญฺณ

ปริยาโย ๑ เป ๑ อตุถิ โภ กสฺสเป ปริยาโย ๑ เป ๑ ยถากถํ
 วย ราชฌณาคิ ๑ อธิ เม โภ กสฺสเป มิตฺตามจุจา ฌาติ-
 สาโถหิตา ปาณาติปาตา ปฏิวีรตา อทินฺนาทานา ปฏิวีรตา กาเมสุ
 มิจฺฉาจารา ปฏิวีรตา มุสาฉวาทา ปฏิวีรตา สุราเมรยมชฺชปมา-
 ทญฺจํานา ปฏิวีรตา เต อปเรณ สมนฺเยน อาพาธิกา โหหนฺติ
 ทุกฺขิตา พาฬุหิตานา ยทาหํ ชานามิ นทานิเม อิมมฺหา
 อาพาธา วุญฺจหิสังฺกตํ คฺยาหํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ สฺนฺติ
 โห โภ เอเก สมนฺพฺรามาณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน ยะ เต
 ปาณาติปาตา ปฏิวีรตา อทินฺนาทานา ปฏิวีรตา กาเมสุ มิจฺฉาจารา
 ปฏิวีรตา มุสาฉวาทา ปฏิวีรตา สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจํานา ปฏิวีรตา
 เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา สุกฺคิ สกฺกํ โถกํ อุปปชฺชนฺติ
 เทวานํ ตาวตฺตํานํ สหฺพฺยตฺนฺติ ภวนฺโต โห ปาณาติปาตา
 ปฏิวีรตา อทินฺนาทานา ปฏิวีรตา กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวีรตา
 มุสาฉวาทา ปฏิวีรตา สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจํานา ปฏิวีรตา สฺเจ
 เตสํ ภวติ สมนฺพฺราราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺนํ ภวนฺโต กายสฺส เกทา
 ปรมฺมรณา สุกฺคิ สกฺกํ โถกํ อุปปชฺชิสฺสฺนฺติ เทวานํ ตาวตฺตํานํ
 สหฺพฺยตฺ สฺเจ โห โภ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา สุกฺคิ สกฺกํ
 โถกํ อุปปชฺชเยยฺยาด เทวานํ ตาวตฺตํานํ สหฺพฺยตฺ เยเน เม
 อาคนฺนฺวา อาโรเจยฺยาด อิตฺถิ อตุถิ ปโร โถโก อตุถิ สคฺตา
 โยปปาติกา อตุถิ สุกฺตทฺทุกฺกฺฆานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ภวนฺโต

โฆ ปน เม สหุชาธิกา ปจฺจุยิกา ยํ ภวนฺเตภิ ทิฏฺฐํ ยถา
 สํมํ ทิฏฺฐํ เอวเมตํ ภวิสฺสคฺคิ เต เม สารุติ ปฏิสฺสุตฺวา
 เนว อากนฺตฺวา อารโจะนฺติ น ปน ทฺตุํ ปหิณฺนฺติ อยมํปึ
 โฆ โภ กสฺสํป ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปึ
 นคฺคิ ปโร โถโก นคฺคิ สฺสคฺคา โอปปาทิกา นคฺคิ สฺสค-
 ทุกฺกฏฺฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๘] เคนหิ ราชญฺณ คณฺเณเวตฺถ ปฏฺฐิปุณฺณิสฺสํมํ ยถา
 เต ชเมยฺย ตถา นํ พุยากรเวยฺยาสึ ยํ โฆ ปน ราชญฺณ
 มานุสฺสํ วสฺสํสคฺคิ เทวานํ ตาวคฺคิถานํ เอโส เอโก รคฺคินฺทิวา
 คาย รคฺคิยา คิถํ รคฺคิโย มาโส เคน มาเสนํ ทฺวาทสฺสมาสิโย
 สํวจุโร เคน สํวจุเรน ทิพฺพํ วสฺสํสคฺคิ เทวานํ ตาวคฺคิถานํ
 อายุปฺปมาณํ เอ เต มิตฺตามจุจา ฅาติสาโลหิตา ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิวรตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิวรตา กาเมสุ มิจุฉาจาวา ปฏฺวิวรตา
 มุสาธาทา ปฏฺวิวรตา สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจํนา ปฏฺวิวรตา กายสุตฺตํ
 เกทา ปรมฺมมรณา สฺสคฺคิ สฺสคฺคิ โถกํ อุปปนฺนา เทวานํ ตาวคฺคิถานํ
 สหปุยคํ สเจ ปน เคสํ เอวํ ภวิสฺสคฺคิ ยาว มยํ เทว จา
 คิณิ จา รคฺคินฺทิวา ทิพฺพเพหิ ปณฺจหิ กามคฺุณฺเหิ สํมปฺปิตา
 สํมจฺฉิกฺกุตา ปริจาเรม อถ มยํ ปายาสิสฺสํ ราชญฺณสฺสํ คนฺตฺวา
 อารโจะยฺยาม อิติปึ นคฺคิ ปโร โถโก นคฺคิ สฺสคฺคา โอปปาทิกา
 นคฺคิ สฺสคฺคทุกฺกฏฺฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ อปึ นุ เต อากนฺตฺวา

อาโรเจยฺยํ อิติมี อตฺถิ ปโร โถโก อตฺถิ สตุตา โอปปาติกา
 อตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ฌตํ วิปาโกติ ฯ โน หิํทํ โภ
 กสฺสํป อมึ หิ มยํ โภ กสฺสํป จิรกาลกตานิ ภเวยฺยาม โภ
 ปเนตํ โภโค กสฺสํปสฺสํ อาโรเจติ อตฺถิ เทวา ตาวตฺตํสาติ วา
 เหวํทํฆายุกา เทวา ตาวตฺตํสาติ วา น มยํ โภโค กสฺสํปสฺสํ
 สทฺทหาม อตฺถิ เทวา ตาวตฺตํสาติ วา เหวํทํฆายุกา เทวา
 ตาวตฺตํสาติ วา ฯ เสยฺยถามี ราชฌณ ขจุจนุโ ขปริโส น ปสฺสเสยฺย
 กณฺหสฺสูกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย นัตถกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย
 ปิตกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย โสหิตกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย
 มณฺเฑชฺชกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย สมนวิสํมํ น ปสฺสเสยฺย
 คารกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย จนฺทิมสฺสุริเย โส เหวํ วเทยฺย
 นตฺถิ กณฺหสฺสูกานิ รูปานิ นตฺถิ กณฺหสฺสูกานํ รูปานํ ทสฺสํสํ
 นตฺถิ นัตถกานิ รูปานิ นตฺถิ นัตถกานํ รูปานํ ทสฺสํสํ นตฺถิ
 ปิตกานิ รูปานิ นตฺถิ ปิตกานํ รูปานํ ทสฺสํสํ นตฺถิ โสหิตกานิ
 รูปานิ นตฺถิ โสหิตกานํ รูปานํ ทสฺสํสํ นตฺถิ มณฺเฑชฺชกานิ
 รูปานิ นตฺถิ มณฺเฑชฺชกานํ รูปานํ ทสฺสํสํ นตฺถิ สมนวิสํมํ
 นตฺถิ สมนวิสํมสฺสํ ทสฺสํสํ นตฺถิ คารกานิ รูปานิ นตฺถิ คารกานํ
 รูปานํ ทสฺสํสํ นตฺถิ จนฺทิมสฺสุริยา นตฺถิ จนฺทิมสฺสุริยานํ ทสฺสํสํ
 อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสํสํ ทสฺมา ตํ นตฺถิ ติ
 สมนฺมา นุ โห โภ ราชฌณ วทมาโน วเทยฺยาติ ฯ โน หิํทํ

โก กสฺสํป อคฺคิ กณฺหสฺสูกานิ รูปานิ อคฺคิ กณฺหสฺสูกานิ
 รูปานิ ทสฺสํวํ อคฺคิ นีถกานิ รูปานิ อคฺคิ นีถกานิ รูปานิ
 ทสฺสํวํ ฯ เป ฯ อคฺคิ สํมวีสํมํ อคฺคิ สํมวีสํมสฺสํ ทสฺสํวํ
 อคฺคิ ตารกานิ รูปานิ อคฺคิ ตารกานิ รูปานิ ทสฺสํวํ อคฺคิ
 จนฺทิมสฺสริยา อคฺคิ จนฺทิมสฺสริยานิ ทสฺสํวํ อหเมตํ น ชานามิ
 อหเมตํ น ปสฺสํมามิ คสฺมา ตํ นคฺคํติ น หิ โส โก กสฺสํป
 สํมมา วทมาโน วทเยยาคิ ฯ เอวเมว โช ตวํ ราชญฺเณ ชฺชจฺจนฺตูปโม
 มนฺตฺเว ปฏิกาสิ ยเมตํ เอวํ วทาสิ โก ปเนตํ โกโต กสฺสํปสฺสํ
 อาโรเจติ อคฺคิ เทวา ตาวคฺคิสาติ วา เอวํทํชาယุกา เทวา
 ตาวคฺคิสาติ วา น มยํ โกโต กสฺสํปสฺสํ สํกุกฺกาม อคฺคิ
 เทวา ตาวคฺคิสาติ วา เอวํทํชาယุกา เทวา ตาวคฺคิสาติ วา น
 โช ราชญฺเณ เอวํ ปโร โถโก ทญฺสํพุโ พยา ตวํ มนฺตฺเวสิ
 อิมินา มํสจฺจุชฺชา เย โช เต ราชญฺเณ สมนฺตพฺพราหฺมณา
 อรญฺญวณปคฺคกานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิสถำนติ เต คคฺค
 อปฺปมคฺคตา อาตานิโน ปหิตคฺคตา จิหรนฺตาทิ พุพฺพจฺจุ วิโสเชนติ
 เต ทิพฺเพน จฺจุชฺชา วิสํกฺเขน อคฺคิ กนฺตํมานุสํเกน อิมนฺตฺเว โลกํ
 ปสฺสํนติ ปรณฺจ สคฺเค จ โอบปาติเก เอวญฺจ โช ราชญฺเณ
 ปโร โถโก ทญฺสํพุโ น เควฺว พยา ตวํ มนฺตฺเวสิ อิมินา
 มํสจฺจุชฺชา อิมินาปิ โช เต ราชญฺเณ ปริยาเยน เอวํ โหตุ

๓ ส. อโค ปวํ อปฺปสคฺคกานิ อปฺปนิคฺคโฆธำนํติ ทิสฺสํติ ฯ

๓๐๘] ปายาสิราชณณสุตฺตํ สัตถวณฺตสมณพฺรหฺมณกถา ๓๖๘

อิติปิ อตฺถิ ปโร โลโก อตฺถิ สตุตา โอบปาติกา อตฺถิ
สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๘] กิณฺจามิ ภวํ กสฺสโป เขวมหา อถฺโฆ เขวมเห
เขตฺถุ โหติ อิติปิ นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ สตุตา โอบปาติกา
นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ อตฺถิ ปน ราชณฺณ
ปริยาโย ฯ เป ฯ อตฺถิ โภ กสฺสป ปริยาโย ฯ เป ฯ ยถากถํ
วีย ราชณฺณวาทิ ฯ อิทํ โภ กสฺสป ปสฺสํสามิ สมณพฺรหฺมณ
สัตถวณฺต กถฺยฺยานชฺมเม ชฺวีตฺตุกามาเม อมริตฺตุกามาเม สุชฺชกามาเม ทุกฺข-
ปฏิกฺขเต คสฺส มยฺหํ โภ กสฺสป เอวํ โหติ สเจ โฆ อิม
โภนฺโต สมณพฺรหฺมณา สัตถวณฺโต กถฺยฺยานชฺมมา เอวํ ชาเนยฺยํ
อิโต โน มตานํ เสยฺโย ภวิสฺสํตํติ อิทํนํเม โภนฺโต สมณ-
พฺรหฺมณา สัตถวณฺโต กถฺยฺยานชฺมมา วิสํ วา ชาเทยฺยํ สตุตฺตํ วา
อาหเรยฺยํ อุกฺกุณฺณจิตฺตวา วา กถํ กเรยฺยํ ปปาเต วา ปปเตยฺยํ
ยสฺมา จ โฆ อิม โภนฺโต สมณพฺรหฺมณา สัตถวณฺโต กถฺยฺยานชฺมมา
น เอวํ ชานนฺติ อิโต โน มตานํ เสยฺโย ภวิสฺสํตํติ คสฺมา
อิม โภนฺโต สมณพฺรหฺมณา สัตถวณฺโต กถฺยฺยานชฺมมา ชฺวีตฺตุกามา
อมริตฺตุกามา สุชฺชกามา ทุกฺขปฏิกฺขตํ อยมฺปิ โฆ โภ กสฺสป ปริยาโย
เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปิ นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ
สตุตา โอบปาติกา นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

๓ ย. อิโต ปวํ อตฺถุคานํ น มาเรณฺตํติปิ ปาไซ ฯ

[๓๓๐] เตนหิ ราชญญ อุปมนเต ภวิสฺสามิ อุปมายีเชกฺขเจ
 วิญญู ปุริสา ภาสิตสฺส อคฺคํ อชานนฺติ ภูตปุพฺพ์ ราชญญ
 ฌณฺดรสฺส พุราหฺมณสฺส เทว ปชานตฺติโย อเหสฺสุ เอภิสฺสา
 ปุคฺคโต อโหสิ ทสฺสสฺสทฺเทสฺสโก วา ทฺวาทสฺสสฺสทฺเทสฺสโก วา เอกา
 คพฺภินิ อุปวิชฺฌมา อถโฆ โส พุราหฺมโณ กาลมกาสิ อถโฆ
 โส มาณวโก มาคฺคสฺปตฺตี^๑ เอตทโวจ ยมิตํ โภติ ฆนํ วา
 ฌณฺณํ วา รชตํ วา ชาตฺรฐํ วา สํพฺพนตํ มยฺหํ นตฺถิ
 ตฺยฺเหหตฺถ ภิณฺฺจิ ปิตุ เม สนฺตโก^๒ โภติ ทายชฺชํ นิยุยาเทหิตฺติ ฯ
 เอวํ วุคฺเค สํ พุราหฺมณํ ตํ มาณวํ เอตทโวจ อากเมหิ
 คาว คาค ยาว วิชายามิ สฺเจ กุมารโก ภวิสฺสตี ตสฺสํมี
 เอกเทโส ภวิสฺสตี สฺเจ กุมาริกา ภวิสฺสตี สํมี เต อุปโกคฺคา
 ภวิสฺสตฺตตี ฯ ทฺติยมฺมี โฆ โส มาณวโก มาคฺคสฺปตฺตี เอตทโวจ
 ยมิตํ โภติ ฆนํ วา ฌณฺณํ วา รชตํ วา ชาตฺรฐํ วา สํพฺพนตํ
 มยฺหํ นตฺถิ ตฺยฺเหหตฺถ ภิณฺฺจิ ปิตุ เม สนฺตโก โภติ ทายชฺชํ
 นิยุยาเทหิตฺติ ฯ ทฺติยมฺมี โฆ สํ พุราหฺมณํ ตํ มาณวํ เอตทโวจ
 อากเมหิ คาว คาค ยาว วิชายามิ สฺเจ กุมารโก ภวิสฺสตี
 ตสฺสํมี เอกเทโส ภวิสฺสตี สฺเจ กุมาริกา ภวิสฺสตี สํมี เต
 อุปโกคฺคา ภวิสฺสตฺตตี ฯ ตฺติยมฺมี โฆ โส มาณวโก มาคฺคสฺปตฺตี
 เอตทโวจ ยมิตํ โภติ ฆนํ วา ฌณฺณํ วา รชตํ วา ชาตฺรฐํ

๑ มาคฺคสฺปคฺคินฺติ วา ปาโง ฯ ๒ ส. ฌนํ น ทิสฺสตี ฯ

วา สัพพพตํ มยํหํ นตฺถิ ตุเขหตฺถ กิณฺณิ นีตฺถ เม สนฺตโก
 โภทิ ทายชฺชํ นิยุยาเทหํติ ฯ อถ โส ๙ พุราหุณฺณํ สํตํ คเหตฺวา
 โอวรกํ ปวิสีตฺวา อทฺธํ อุปฺปาเตสี ยาว วิชานามิ ยถิ วา
 กุมารโก ยถิ วา กุมาริกาติ ๙ อตฺตานญฺเจว ๙ วิตฺตญฺจ คพฺพญฺจ
 ๙ ปเตยฺยญฺจ ยถา ตํ พาลา อพฺยตฺตา อนนฺยพฺยสํ อปนฺนา
 อโยนิโส ทายชฺชํ คเวสนํติ ๙ เหวเมว โส ตํ ๙ ราชนฺณ พาลโต
 อพฺยตฺโต อนนฺยพฺยสํ อปชฺชิสฺสตี อโยนิโส ปโรโตกํ คเวสนโต
 เสงฺยยถา พุราหุณฺณํ พาลา อพฺยตฺตา อนนฺยพฺยสํ อปนฺนา อโยนิโส
 ทายชฺชํ คเวสนํติ ฯ น โส ราชนฺณ สมนฺพุราหุณฺณา สํตวนฺโต
 กตฺถยาณรฺมมา อปกํ ปรีปาเจนฺติ อปฺปํ ปรีปากํ อากเมนฺติ
 ปณฺทิตา ฯ อญฺเษหิ ราชนฺณ สมนฺพุราหุณฺณานํ สํตวนฺตานํ
 กตฺถยาณรฺมมานํ ๙ วิเตน ยถา ราชนฺณ สมนฺพุราหุณฺณา สํตวนฺโต
 กตฺถยาณรฺมมา จิรํ ทํมมทฺธานํ คิณฺณํติ ตถา พหุญฺญํ ปสฺวณฺติ
 พหุชนฺหิตาย ๙ ปฏฺฐิพชฺชนฺติ พหุชนฺสฺซาย โสทานุกมฺปาย อตฺถาย
 หิตาย สฺซาย เทวมนุสฺसानํ ฯ อิมินามิ โส ราชนฺณ ปรียาเยน
 เอวํ โหตุ อิตฺถิ อตฺถิ ปโร โสโก ฯ เป ฯ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๖๓] กิณฺณามิ ๙ กํ กสฺสโป เหวมาห อถ โส เหวมฺเม
 เอตฺถ โหติ อิตฺถิ นตฺถิ ปโร โสโก ฯ เป ฯ ผลํ วิปาโกติ ฯ
 อตฺถิ ปน ราชนฺณ ปรียาโย ฯ เป ฯ อตฺถิ โภ กสฺสโป ปรียาโย
 ฯ เป ฯ ยถากถํ วิย ราชนฺณวาติ ฯ อิท เม โภ กสฺสโป ปุริสา

โจโร อากุจาวี คเหตฺวา ทสฺสเนหฺติ อยนฺเต ฆนฺเต โจโร อากุจาวี
 อิมสฺส ยํ อิจฺฉติ ตํ ทณฺทํ วเทหฺติ ตฺยาคํ เอวํ วทามิ
 เตนฺหิ โภ อิมํ ปุริสํ ชีวนคฺเขว กุมฺภิกา ปกฺขิมิตฺวา มุขํ ปีทหิตฺวา
 อตฺถเนน จมฺเมเน โอนทฺขิตฺวา อตฺถาย มคฺคิกาย พหตฺติเตปนํ
 กริตฺวา อุกฺกนํ อารोเปตฺวา อคฺคิ เทถาคิ เต เม สาธุติ
 ปฏิสฺสํตฺวา ตํ ปุริสํ ชีวนคฺเขว กุมฺภิกา ปกฺขิมิตฺวา มุขํ ปีทหิตฺวา
 อตฺถเนน จมฺเมเน โอนทฺขิตฺวา อตฺถาย มคฺคิกาย พหตฺติเตปนํ กริตฺวา
 อุกฺกนํ อารोเปตฺวา อคฺคิ เทนฺติ ฯ ยทา มยฺ ชานาม กาสกโต
 โส ปุริโสติ อถ ตํ กุมฺภิ โอโรเปตฺวา อุกฺกนํทิตฺวา มุขํ จิวฺริตฺวา
 สณฺนิกํ วิโตเกม อปฺเปวณามสฺส ชีวํ นิภฺขมฺนคํ ปสฺสเสยฺยามาติ
 เวนฺตสฺส มยฺ ชีวํ นิภฺขมฺนคํ ปสฺสํ ๑ อยมฺปิ โฆ โภ กสฺสํป
 ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปิ นตฺติ ปโร
 โตโก นตฺติ สคฺคา โอบปาติกา นตฺติ สกฺคทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ
 ผตฺตํ วิปาโกติ ฯ เตนฺหิ ราชญฺญ ตณฺเฑเวตฺถ ปฏฺฐิจฺฉิสฺสํสามิ
 ยถา เต ชเมยฺย ตถา นํ พุยาถเรยฺยาสี ๑ อภิชานาสี โน ตวํ
 ราชญฺญ ทิวาเสยฺยํ อฺปคโต สฺมึนํ ปสฺสํตฺวา อารามรามณฺเอยฺยกํ วน-
 รามณฺเอยฺยกํ ภูมिरามณฺเอยฺยกํ ปกฺกขรณฺรํรามณฺเอยฺยกนฺติ ๑ อภิชานามํ
 โภ กสฺสํป ทิวาเสยฺยํ อฺปคโต สฺมึนํ ปสฺสํตฺวา อารามรามณฺเอยฺยกํ
 วนรามณฺเอยฺยกํ ภูมिरามณฺเอยฺยกํ ปกฺกขรณฺรํรามณฺเอยฺยกนฺติ ๑ รกฺขนฺติ

๓ ส. พหตฺติเตปนํ ๑

ตํ ตมฺหิ สํเย ชฺชชานี วามนกาบี เจตาวิกานี โกมาริกานีตี ๑
 เหวํ โภ กสฺสโป รกฺขนฺติ มํ ตมฺหิ สํเย ชฺชชานี วามนกาบี
 เจตาวิกานี โกมาริกานีตี ๑ อบี นุ คา คฺคฺคหํ ชีวํ ปสฺสสฺสณฺติ
 ปวิสฺสณฺตํ วา นิภฺชมนฺตํ วาติ ๑ โน หิํทํ โภ กสฺสโป ๑ คา หิ
 นาม ราชฌณ คฺคฺคหํ ชีวณฺตสฺส ชีวณฺติโย ชีวํ น ปสฺสสฺสณฺติ
 ปวิสฺสณฺตํ วา นิภฺชมนฺตํ วา กิ ปน ตวํ กาลกตสฺส ชีวํ
 ปสฺสสฺสณฺตํ ปวิสฺสณฺตํ วา นิภฺชมนฺตํ วา ๑ อิมินาบี โข เต ราชฌณ
 ปริยาเยน เหวํ โหตุ อิตฺถิ นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ สํคฺคา
 โยปปาติกา นตฺถิ สํกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑

[๓๓๒] กิณฺจาบี ภวํ กสฺสโป เหวมาห นตฺถิ เหวมเม
 นตฺถิ โหติ อิตฺถิ นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ สํคฺคา โยปปาติกา
 นตฺถิ สํกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑ นตฺถิ ปน ราชฌณ
 ปริยาโย ๑ เป ๑ นตฺถิ โภ กสฺสโป ปริยาโย ๑ เป ๑ ยถากํ
 วีย ราชฌณาติ ๑ อีช เม โภ กสฺสโป ปุริสา โจโร อาคฺคจาวี
 คเหตฺวา ทสฺสเสณฺติ ยนฺนเต ภนฺเต โจโร อาคฺคจาวี อิมสฺส ยํ
 อิจฺฉนฺติ ตํ ทนฺนํ วเทหฺติ คฺคฺคหํ เหวํ จทามิ เตนหิ โภ
 อิมํ ปุริสํ ชีวณฺตํเยว คฺคฺคหํ คฺคฺคเหตฺวา ชียาย อนสฺสํสาสกํ มาเรตฺวา
 ปุณฺนทเว คฺคฺคหํ คฺคฺคเหตฺวา เต เม สํชฺฐติ ปญฺธิสฺสํคฺคา ตํ ปุริสํ
 ชีวณฺตํเยว คฺคฺคหํ คฺคฺคเหตฺวา ชียาย อนสฺสํสาสกํ มาเรตฺวา ปุณฺน
 คฺคฺคหํ คฺคฺคเหตฺวา ๑ ยทา โส ชีวติ คทา ตหฺมฺโร จ โหติ

มฺหุตโร ๑ กมฺมณฺณตโร ๑ ยทา ปน โส กาลกโต โหติ
 ตทา ครุตโร ๑ โหติ ปตฺติณฺณตโร ๑ อกมฺมณฺณตโร ๑ ๖
 อยมฺมี ๒ โภ กสฺสํป ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ
 อิติมี นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ สฺสตุตา โอปปาทิกา นตฺถิ
 สฺสกตฺตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๖

[๓๓๓] เตนหิ ราชญฺณ อุปมฺนุเต กริสฺสํมี อุปมายมฺมีเชกฺขุเจ
 วิญฺญู ปุริสา ภาสิตสฺสํ อตฺถํ อชานนฺติ ๖ เสงฺยุถามี ราชญฺณ
 ปุริโส ทิวสนฺตคฺคํ อโยคุพฺ อาทิตฺตํ สมนฺปชฺชติคฺคํ สมนฺชิตฺธิกฺคํ ตฺถาย
 ตฺถเยยฺย ตเมนํ อปเรน สมนฺเยน สฺสํ นินฺพุทฺติ ตฺถาย ตฺถเยยฺย กทา
 นุ ๒ โส อโยคุโ พฺหุตโร วา โหติ มฺหุตโร วา กมฺมณฺณตโร
 วา ยทา วา อาทิตฺโต สมนฺปชฺชติโต สมนฺชิตฺธิกฺโต ยทา วา สฺสโต
 นินฺพุทฺติติ ยทา โส โภ กสฺสํป อโยคุโ เตโสสหฺกโต ๑ โหติ
 วาโยสหฺกโต ๑ อาทิตฺโต สมนฺปชฺชติโต สมนฺชิตฺธิกฺโต ตทา
 พฺหุตโร ๑ โหติ มฺหุตโร ๑ กมฺมณฺณตโร ๑ ยทา ปน โส
 อโยคุโ เนว เตโสสหฺกโต โหติ น วาโยสหฺกโต สฺสโต นินฺพุทฺติ
 ตทา ครุตโร ๑ โหติ ปตฺติณฺณตโร ๑ อกมฺมณฺณตโร จาติ ๖
 เอวเมว ๒ ราชญฺณ ยทา อโย กาโย อายุสหฺกโต ๑ โหติ
 อุตฺตมาสหฺกโต ๑ วิญฺญาณสหฺกโต ๑ ตทา พฺหุตโร ๑ โหติ
 มฺหุตโร ๑ กมฺมณฺณตโร ๑ ยทา ปนํ กาโย เนว อายุ-
 สหฺกโต ๑ โหติ น อุตฺตมาสหฺกโต ๑ น วิญฺญาณสหฺกโต ๑

คทา ครุตโร จ โหติ ปตฺติพนฺตโร จ อกมฺมณฺณตโร จ ฯ
 อิมินาปิ ไซ เต ราชณฺณ ปริยาเยน เอวํ โหตุ อิตฺถิํ อตฺถิ
 ปโร โลโก อตฺถิ สุตฺตา โอปปาทิกา อตฺถิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ
 กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๓๕] กิณฺจาปํ ภวํ กสฺสโป เอวมาห อถไซ เอวเม
 เขตฺตงฺก โหติ อิตฺถิํ นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ สุตฺตา โอปปาทิกา
 นตฺถิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ อตฺถิ ปน ราชณฺณ
 ปริยาโย ฯ เป ฯ อตฺถิ โภ กสฺสป ปริยาโย ฯ เป ฯ ยถากถํ วีย
 ราชณฺณชาติ ฯ อธิ เม โภ กสฺสป ปุริสา โจรวํ อาคฺจุวํ คเหตฺวา
 ทสฺสเสนฺติ อยนฺเต ภาณฺเต โจโร อาคฺจุวํ อิมสฺส ยํ อิจฺฉสิ
 ตํ ทณฺหํ วเทหิตํ คฺยุหาํ เอวํ วทามิ เตนหิ โภ อิมํ ปุริสํ
 อนุปหฺจ จวิณฺจ จมฺมณฺจ มัสฺสณฺจ นหารุณฺจ อฏฺฐจีณฺจ อฏฺฐจี-
 มิณฺชณฺจ ชฺวีตา ไวโรเปถ อปฺเปวณามสฺส ชฺวํ นิกฺขมฺนตํ
 ปสฺสเสยฺยมาติ เต เม สํวริติ ปฏิสฺสสุตฺวา ตํ ปุริสํ อนุปหฺจ
 จวิณฺจ จมฺมณฺจ มัสฺสณฺจ นหารุณฺจ อฏฺฐจีณฺจ อฏฺฐจีมิณฺชณฺจ ชฺวีตา
 ไวโรเปตฺติ ฯ ยทา สํ อทฺทมโต โหติ คฺยุหาํ เอวํ วทามิ
 เตนหิ โภ อิมํ ปุริสํ อุตฺตानํ นิปาเตถ อปฺเปวณามสฺส ชฺวํ
 นิกฺขมฺนตํ ปสฺสเสยฺยมาติ เต ตํ ปุริสํ อุตฺตानํ นิปาเตตฺติ ฯ
 เวนสฺส มยํ ชฺวํ นิกฺขมฺนตํ ปสฺสํว คฺยุหาํ เอวํ วทามิ เตนหิ
 โภ อิมํ ปุริสํ อวกฺขชฺชํ นิปาเตถ ปสฺสเสน นิปาเตถ ทฺติเยน

ปัสเสน นิปาเตถ อุทฺธํ ชเปถ โอมุทฺธกํ ชเปถ ปาณินา
 อาโกเฐถ เณฺนุทฺธนา^๑ อาโกเฐถ ทณฺเฑน อาโกเฐถ สตุเณ
 อาโกเฐถ โอชุนาถ สฺนชฺชุนาถ นิตฺตชฺชุนาถ อปฺเปวนามสฺส ชีวํ
 นิกฺขมฺมตํ ปสฺสเสยฺยมาติ เต ตํ ปุริสํ โอชุนนฺติ สฺนชฺชุนนฺติ
 นิตฺตชฺชุนนฺติ ๑ เวนสฺส มยํ ชีวํ นิกฺขมฺมตํ ปสฺสเสยฺยมา ๑ ตสฺส
 ตเทว จกฺขุ โหติ เต รุปา ตณฺญาตนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ ตเทว
 สฺสํ โหติ เต สทฺธา ตณฺญาตนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ ตเทว
 ฆานํ โหติ เต คนฺธา ตณฺญาตนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ สํเยว
 ชิวฺหา โหติ เต รสา ตณฺญาตนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ เสว
 กาโย โหติ เต โสฏฺฐพฺพา ตณฺญาตนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ อยมํ
 ไช โภ กสฺสํป ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปิ
 นตฺติ ปโร โลโก นตฺติ สตุตา โอบปาติกา นตฺติ สุกตทุกฺกฏานํ
 กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑

[๓๓๕] เตนฺหิ ราชญฺเณ อุปมฺนฺเต กริสฺสํมิ อุปมายมฺิเชกฺขเจ
 วิญฺญู ปุริสา ภาสิตสฺส อคฺคํ อาชานนฺติ ๑ ภูตปุพฺพํ ราชญฺเณ
 อณฺเณตโร สงฺฆโม สงฺฆมาทาย ปจฺจนฺติมํ ชนปทํ อคฺมาสี ๑
 สํ เยน อณฺเณตโร คาโม เตนฺปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มชฺเณ
 คามสฺส จีโต คิกฺขตฺตํ สงฺขํ อุปพาเสตฺวา สงฺขํ ภูมิมิ นิกฺขิมิตฺวา
 เอกมฺมตํ นิสฺสีติ ๑ อถไช ราชญฺเณ เคสํ ปจฺจนฺตชนปทานํ มนุสฺสํ^๒

๑ เตชฺชุนาติปิ ปาโสี ๑ ๒ ส. ปจฺจนฺตชานํ มนุสฺสํ ๑

เขตทโหสี อมฺโภ กสฺสํ นุ ไช เอสํ สทฺโท เอวํรชณิโย เอวํ-
 กมฺมณิโย เอวํมทณิโย เอวํพณฺรณิโย เอวํมฺญจณิโยติ ฯ สณฺนิปตฺติวา
 ตํ สังฆมํ เขตทโหสี อมฺโภ กสฺสํ นุ ไช เอสํ สทฺโท เอวํ-
 รชณิโย เอวํกมฺมณิโย เอวํมทณิโย เอวํพณฺรณิโย เอวํมฺญจณิโยติ
 เอสํ ไช โภ สังโฆ นาม ยสฺสํ สํ สทฺโท เอวํรชณิโย
 เอวํกมฺมณิโย เอวํมทณิโย เอวํพณฺรณิโย เอวํมฺญจณิโยติ ฯ เค ตํ
 สังฆํ อุตฺตารํ นิปาเตสฺสุ วเทหิ โภ สังฆ วเทหิ โภ สังฆาติ ฯ
 เหว สํ สังโฆ สทฺทมกาสี ฯ เค ตํ สังฆํ อวฺกัฏฺฐํ นิปาเตสฺสุ ปสฺสเสณ
 นิปาเตสฺสุ ทุติเยณ ปสฺสเสณ นิปาเตสฺสุ อุตฺตํ ๔เปสฺสุ โอมุทฺธกํ
 ๔เปสฺสุ ปาณินา อาโกฆฺเสฺสุ เณฺนจฺจนา อาโกฆฺเสฺสุ ทณฺเฑน
 อาโกฆฺเสฺสุ สคฺเคณ อาโกฆฺเสฺสุ โอิชฺฐํสํ สณฺฑํสํ นิตฺฐํสํ วเทหิ
 โภ สังฆ วเทหิ โภ สังฆาติ ฯ เหว สํ สังโฆ สทฺทมกาสี ฯ
 อถไช ราชจณ คสฺสํ สังฆมสฺสํ เขตทโหสี ยาว ไช พาสา
 อิมะ ปจฺจุณฺตชนปทา มนุสฺสํสา กถณฺทิ นาม อโยนิสํ สังฆสทฺทํ
 คเวสํสํสณฺฑํติ ฯ เคสํ เปกฺขมานานํ สังฆํ คเหตุวา ติกฺขตฺตํ สังฆํ
 อูปพาเสตฺวา สังฆํ อาทาย ปกฺกามิ ฯ อถไช ราชจณ เคสํ
 ปจฺจุณฺตชนปทานํ มนุสฺสํสํ เขตทโหสี ยทา กิร โภ อยํ สังโฆ
 นาม ปุริสสํหคโต จ โหติ วายามสํหคโต จ วาโยสํหคโต จ
 ตทายํ สังโฆ สทฺทํ กโรติ ยทา ปนายํ สังโฆ เหว ปุริสสํหคโต
 โหติ น วายามสํหคโต น วาโยสํหคโต นายํ สังโฆ สทฺทํ

กโรตติ ๑ เอวเมว ไช ราชญญ ยทาย กายอ อายุสสทโค ๑
 โหติ อุตฺตมาสทโค ๑ วิญญาณสทโค ๑ ตทา อภิกกมตฺติ
 ปฏิกกมตฺติ ตฺวิจฺจตฺติ นิสฺสํตฺติ เสยฺยํ กปฺเปติ จกฺขุณฺหาณํ รมํ
 ปสฺสํตฺติ สฺสํเตนํ สทฺทํ สฺสํเตนํ ขาเนนํ คนฺธํ ขายติ
 ชฺวีหยาณํ รตํ สายติ กาเยนํ โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสํ มนฺธํ รมํ
 วิชานาติ ยทา ปณาย กายอ เนว อายุสสทโค ๑ โหติ น
 อุตฺตมาสทโค ๑ น วิญญาณสทโค ๑ ตทา เนว อภิกกมตฺติ
 น ปฏิกกมตฺติ น ตฺวิจฺจตฺติ น นิสฺสํตฺติ น เสยฺยํ กปฺเปติ จกฺขุณฺหาณํ
 รมํ น ปสฺสํตฺติ สฺสํเตนํ สทฺทํ น สฺสํเตนํ ขาเนนํ คนฺธํ น
 ขายติ ชฺวีหยาณํ รตํ น สายติ กาเยนํ โผฏฺฐพฺพํ น ผุสฺสํ
 มนฺธํ รมํ น วิชานาติ ๑ อิมินาณํ ไช เต ราชญญ ปริยาเยน
 เอวํ โหตุ อิตฺติ นตฺติ ปโร โถโก นตฺติ สคฺคตา โอบปาติกา
 นตฺติ สกฺคตทุกฺกฏาณํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑

ปจฺจมภาณวารํ ๑

[๓๑๖] ทิณฺฑจาณํ ภวํ กสฺสํโป เอวมาห นตฺติ เอวเม
 เขตฺต โหติ อิตฺติ นตฺติ ปโร โถโก นตฺติ สคฺคตา โอบปาติกา
 นตฺติ สกฺคตทุกฺกฏาณํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑ นตฺติ ปณ ราชญญ
 ปริยาโย ๑ เป ๑ นตฺติ โภ กสฺสํป ปริยาโย ๑ เป ๑ ยถากถํ วจิ
 ราชญฺเณติ ๑ อธิ เม โภ กสฺสํป ปุริสา จาริ อากุจาริ คเหตุวา
 ทสฺสํเตนํ อธิ เต ภนฺเต จาริ อากุจาริ อิมิสฺสํ ยํ อิจฺฉนฺติ

คัม ฌณํ ฌเทหิตี คฺยาหํ เขวํ ฌทามิ เตเนหิ โภ อิมสฺส
 ปุริสสฺส ฌวํ ฌินฺทก ฌปฺเปวณามสฺส ฌีวํ ปสฺสเสยฺยมาติ เต
 คสฺส ปุริสสฺส ฌวํ ฌินฺทนฺติ ฯ ฌเวสฺส มยํ ฌีวํ ปสฺสํ ฌ คฺยาหํ
 เขวํ ฌทามิ เตเนหิ โภ อิมสฺส ปุริสสฺส ฌมมํ ฌินฺทก มํสํ ฌินฺทก
 นหารุ ฌินฺทก ฌฏฺฐิ ฌินฺทก ฌฏฺฐิมินฺท ฌินฺทก ฌปฺเปวณามสฺส
 ฌีวํ ปสฺสเสยฺยมาติ เต คสฺส ปุริสสฺส ฌฏฺฐิมินฺท ฌินฺทนฺติ ฯ
 ฌเวสฺส มยํ ฌีวํ ปสฺสํ ฌ ฌยมนิ ฌ โภ กสฺสป ปริยาโย
 เยน เม ปริยาเยน เขวํ โหติ อิตฺถิ นคฺคิ ปโร โถโก นคฺคิ
 สคฺคา โอปปาทิกา นคฺคิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ฌ วิปาโกติ ฯ

[๓๑๗] เตเนหิ ราชฌณ ฌุปมนฺเต กริสฺสํ อิมิ ฌุปมาณิ ฌเรกฺข
 วิณฺณ ปุริสา ภาสิตสฺส ฌคฺคํ อาชานนฺติ ฯ ฌฏฺฐปฺพุฬ ราชฌณ
 ฌณฺเตโร อคฺคิโก ฌฏฺฐิโต ฌรณฺณายตเน ปณฺณกฺขิยา สมนฺติ ฯ
 ฌถ ราชฌณ ฌณฺเตโร ฌนปโท สคฺควาโส ฌฏฺฐาสิ ฯ ฌถ
 ฌ สคฺควาโส คสฺส อคฺคิกสฺส ฌฏฺฐิตสฺส ฌสฺสมสฺส สมนฺตา ฌ
 ฌคฺคิ วสฺสคฺวา ปกฺกามิ ฯ ฌถ ราชฌณ คสฺส อคฺคิกสฺส ฌฏฺฐิตสฺส
 ฌเตทโหสิ ฌนฺนุณานํ เยน ฌ สคฺควาโส เตณฺสปสฺงกเมยฺย
 ฌปฺเปวณามเตก ฌินฺทจิ ฌุปกรณํ อชฺคฺขณฺณนฺติ ฯ ฌถ ฌ
 อคฺคิโก ฌฏฺฐิโต ฌาตสฺส ฌฏฺฐาย เยน ฌ สคฺควาโส เตณฺ-
 ปสฺงกมิ ฌปสฺงกมิตฺวา ฌททสฺ คสฺมิ สคฺควาเส ทฬํ กุมารํ

๑ ส. วสฺติ ฯ ๒ ส. ฌนปทปเทโส ฯ

มณฺฑํ อุตฺตมานเสยฺยํ ฌทฺธิํ ๑ ทิสฺสวานสฺส เอตทโหสิ น โห
 เม ตํ ปฏฺฐึมํ ยํ เม เปกฺขมานสฺส มนุสฺสญฺโตะ กาลํ กราย
 ยนฺนุนาหํ อิมํ ทารกํ อสฺสํ เนตฺวา อาปาเทยฺยํ โปเสยฺยํ
 วทฺธเมยฺยนฺติ ๑ อถโฆ โส อคฺคิโก ชฺหิโต ตํ ทารกํ อสฺสํ
 เนตฺวา อาปาเทสิ โปเสสิ วทฺธเมสิ ๑ ยทา โส ทารโก ทส-
 วสฺสํทฺธเทสิโก วา โหติ ทฺวาทสวสฺสํทฺธเทสิโก วา อถโฆ สสฺสํ
 อคฺคิกสฺสํ ชฺหิตสฺสํ ชนฺปเท กิณฺณิเทว กรณฺเอยํ อปฺปชฺชํ ๑ อถโฆ
 โส อคฺคิโก ชฺหิโต ตํ ทารกํ เอตทโวจ อิจฺฉามหํ ตาต ชนฺปทํ
 คนฺตุํ อคฺคิํ ตาต ปริจเรยฺยาสี มา ๑ เต อคฺคิ นีพฺพายิ
 สฺเสว ๑ เต อคฺคิ นีพฺพายเยยฺย อยํ วาสํ อิมานิ กญฺจํ อิทํ
 อวณฺณํหิตํ อคฺคิํ นีพฺพตฺเตตฺตวา อคฺคิํ ปริจเรยฺยาสีติ ๑ อถโฆ
 โส อคฺคิโก ชฺหิโต ตํ ทารกํ เอวํ อนุสํสาสิตฺตวา ชนฺปทํ อคฺคมาสี ๑
 สสฺสํ ชฺชิตฺตวาปสฺสํทฺธํ อคฺคิ นีพฺพายิ ๑ อถโฆ สสฺสํ ทารกสฺสํ
 เอตทโหสิ มิตฺตา โห มํ เอวํ อวจ อคฺคิํ ตาต ปริจเรยฺยาสี
 มา ๑ เต อคฺคิ นีพฺพายิ สฺเสว ๑ เต อคฺคิ นีพฺพายเยยฺย อยํ
 วาสํ อิมานิ กญฺจํ อิทํ อวณฺณํหิตํ อคฺคิํ นีพฺพตฺเตตฺตวา อคฺคิํ
 ปริจเรยฺยาสีติ ยนฺนุนาหํ อคฺคิํ นีพฺพตฺเตตฺตวา อคฺคิํ ปริจเรยฺยนฺติ ๑
 อถโฆ โส ทารโก อวณฺณํหิตํ วาสียา คจฺฉนํ อปฺเปวณาม อคฺคิํ
 อชฺชิจฺฉเมยฺยนฺติ ๑ เวน โส อคฺคิํ อชฺชิจฺฉนํ อวณฺณํหิตํ ทฺวิธา
 ฌาเตสิ ทิธา ฌาเตสิ จตุธา ฌาเตสิ ปณฺจธา ฌาเตสิ ทสฺสา

ฌาเลสี วัสติธา ฌาเลสี สกฺกิกํ สกฺกิกํ อกาสิ สกฺกิกํ สกฺกิกํ
 กริตฺวา อุกฺกุขเต โกญฺเฐสิ อุกฺกุขเต โกญฺเฐวา มหาวาเต โอมฺมฺนิ
 อปฺเปวนาม อคฺคิ อธิคฺคฺญเญยฺยนฺติ ฯ เหว โส อคฺคิ อธิคฺคฺญิ ฯ
 อถโฆ โส อคฺคิกโก ขฺยฺยโต ชนฺนปเท ตํ กรณฺมํ ตํเรตฺวา เยน
 สโก อสฺสโม เตนฺนปฺสงฺกมฺมิ อฺปนฺสงฺกมิตฺวา ตํ ทารกํ เอตทโวจ
 กจฺจิ เต ตาต อคฺคิ นิพฺพุตฺติ ฯ อธิ เม ตาต อธิทฺทาปฺสฺสฺส
 อคฺคิ นิพฺพายิ ตสฺส เม เอตทโหสิ ปิตา โฆ มํ เอวํ อวจ
 อคฺคิ ตาต ปริจเรยฺยาสี มา จ เต ตาต อคฺคิ นิพฺพายิ สฺเจ ว
 เต อคฺคิ นิพฺพายเยยฺย อยํ วาสํ อิมานิ กญฺจฺจานิ อิทํ อรณฺนิ-
 สฺหิตํ อคฺคิ นิพฺพุตฺเตตฺวา อคฺคิ ปริจเรยฺยาสฺสํ ยนฺนุนาหํ อคฺคิ
 นิพฺพุตฺเตตฺวา อคฺคิ ปริจเรยฺยนฺติ อถโฆหํ ตาต อรณฺนิสฺหิตํ
 วาสียา ตจฺจนํ อปฺเปวนาม อคฺคิ อธิคฺคฺญเญยฺยนฺติ ฯ เหวหํ
 อคฺคิ อธิคฺคฺญิ อรณฺนิสฺหิตํ ทฺวิธา ฌาเลสี ติธา ฌาเลสี จตุธา
 ฌาเลสี ปญฺจธา ฌาเลสี ทฺสธา ฌาเลสี วัสติธา ฌาเลสี สกฺกิกํ
 สกฺกิกํ อกาสิ สกฺกิกํ สกฺกิกํ กริตฺวา อุกฺกุขเต โกญฺเฐสิ อุกฺกุขเต
 โกญฺเฐวา มหาวาเต โอมฺมฺนิ อปฺเปวนาม อคฺคิ อธิคฺคฺญเญยฺยนฺติ
 เหวหํ อคฺคิ อธิคฺคฺญิ ฯ อถโฆ ตสฺส อคฺคิกตฺสฺส ขฺยฺยิตฺสฺส
 เอตทโหสิ ยาว พาโต อยํ ทารโก อพฺยตฺโต กถญฺฮี นาม
 อโยนิโส อคฺคิ คเวสฺสิตฺสฺสํ ฯ ตสฺส เปกฺขมานสฺส อรณฺนิสฺหิตํ

คเหตฺวา อคฺคิ นีพฺพตฺเตตฺวา ตํ ทารกํ เอตทโวจ เหวํ ไช
 ตาค อคฺคิ นีพฺพตฺเตตฺพโ น เทว ยถา คุวํ พาลโต อพฺยตฺโต
 อโยนิโส อคฺคิ คเวตฺถิสฺสํ ๑ เหวเมว ไช คุวํ ราชญฺณ พาลโต
 อพฺยตฺโต อโยนิโส ปโรถกํ คเวตฺถิสฺสํ ปฏินิสฺสชฺเชตํ ราชญฺณ
 ปาปกํ ทิฏฺฐิํ ปฏินิสฺสชฺเชตํ ราชญฺณ ปาปกํ ทิฏฺฐิํ มา
 เต อโหสิ ทมฺมวตฺตํ อหิตาย ทุฏฺฆายาติ ๑

[๓๑๘] กิณฺจาปํ ภวํ กสฺสโป เหวมาห อถไช เหวาหํ สกฺโกมิ
 อิทํ ปาปกํ ทิฏฺฐิํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺว ราชานํ มํ ปเสนทิ โถสฺโส
 ษานาติ ทิโรราชาเนปํ ปายาสิ ราชญฺโณ เหววาทํ เหวทิจฺฉิ
 อิตฺถิํ นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สคฺคา โอบปาทิกา นตฺถิ สุกค-
 ทุฏฺฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑ สจฺจาหํ โภ กสฺสป อิทํ
 ปาปกํ ทิฏฺฐิํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺถํ ภวิสฺสํ เม วตฺตาโร ยาว
 พาลโต ปายาสิ ราชญฺโณ อพฺยตฺโต ทุคฺคทิตฺถาทิ โภเนนํ นํ
 หริตฺถํ มกฺขเนนํ นํ หริตฺถํ ปพาสเนนํ นํ หริตฺถมํติ ๑

[๓๑๘] เทนหิ ราชญฺณ อูปมนฺเต กริสฺสํ อูปมายปฺเปกฺขเจ
 วิณฺญํ ปุริสา ภาตฺติสฺสํ อตฺถํ อาชานนฺติ ๑ ภูตปุพฺพํ ราชญฺณ
 มหาตฺถสฺส โสภณสฺสํ ปุรตฺถิมา ชนปทา ปจฺฉิมํ ชนปทํ
 อคฺมาติ ๑ โสเยว คจฺฉนฺติ อธิปฺเปเยว ปริยาทิตฺติ ตินํ กฺขุโชทกํ
 หริตฺถกปณฺณํ ๑ คสฺสํ ไช ปน สคฺเค เทว สคฺคจฺฉาหา อเหสิ

๑ ส. หริตฺถกนฺตํ ๑

เอโก ปณฺจนํ สกฺขสฺตานํ เอโก ปณฺจนํ สกฺขสฺตานํ ๑ อถ ไช
 เตสํ สกฺขสฺตานํ เอคทโหสี อयํ ไช มหาสกฺขสฺตฺโต สกฺขสฺหสฺสํ
 เต มยฺ เยน เยน คจฺฉาม จิปรเมว ปริยาทียติ ตินํ กฺขุโงทกํ
 หริตฺกปณฺณํ ๑ ยนฺน มยฺ อิมํ สกฺขํ ทฺวิธา วิภเชยฺยาม เอโกโต
 ปณฺจ สกฺขสฺตานํ เอโกโต ปณฺจ สกฺขสฺตานํติ ๑ เต ตํ สกฺขํ
 ทฺวิธา วิภจฺจํ เอโกโต ปณฺจ สกฺขสฺตานํ เอโกโต ปณฺจ สกฺข-
 สฺตานํ ๑ เอโก คาว สกฺขวาโห พหุํ ตินณฺจ กฺขุจฺณจฺ อุกกณฺจ
 อารเปตฺวา สกฺขํ ปยาเปสี ๑ ทฺวํหํปยาโต ไช ปน โส สกฺขโต
 อทฺทสฺ ปุริสํ กาฬํ โสหิตฺกฺขํ อสฺนนทฺทกถาปํ กุมฺพมาถํ อตฺตวตฺถํ
 อตฺตเกสํ กทฺทมมกฺขิตฺเทหิ จกฺเกหิ ภาเทรณ รณณ ปฏฺธิปถํ อากฺขณฺถํ
 ทิสฺวา เอคทโหจ กุโต โภ อากฺขณฺถสฺสํติ ๑ อมฺกมฺหา ชนปทาติ ๑
 กุหํ คมฺสสฺสํติ ๑ อมฺกํ นาม ชนปทนฺติ ๑ กจฺจ โภ ปฺรโต กนฺดาเร
 มหาเมโฆ อภิปฺปวฺจุโงติ ๑ เอวํ โภ ปฺรโต กนฺดาเร มหาเมโฆ
 อภิปฺปวฺจุโง อสฺสิตฺโตทกานํ วฺญฺมานํ พหุํ ตินณฺจ กฺขุจฺณจ
 อุกกณฺจ ททฺเทถ โภ ปฺราณานํ ตินานํ กฺขุจฺณจ อุกกณฺจ ท-
 ทฺภาเรหิ สกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺฉน มา โยคฺคานํ กิตฺติตฺถาติ ๑ อถ ไช
 โส สกฺขวาโห สกฺขิตฺเท อามนฺเตสํ อयํ โภ ปฺริโส เอวมาห
 ปฺรโต กนฺดาเร มหาเมโฆ อภิปฺปวฺจุโง อสฺสิตฺโตทกานํ วฺญฺมานํ
 พหุํ ตินณฺจ กฺขุจฺณจ อุกกณฺจ ททฺเทถ โภ ปฺราณานํ
 ตินานํ กฺขุจฺณจ อุกกณฺจ ททฺภาเรหิ สกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺฉน

พหุํ ตินฺนญฺจ กฺขุจฺญญฺจ อุตฺตกญฺจ ฉทฺทฺเทถ โภ ปุราณานิ
 ตินฺนานิ กฺขุจฺจานิ อุตฺตกานิ ตฺถุภาเรหิ สกฺกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺจต
 มา โยคฺคานิ กิตฺติมิตฺตภาติ ๑ อถ ไช โส สฺสคฺควาโห สฺสคฺคิกเก
 อามนฺเตสฺสิ อยํ โภ ปุริโส เอวมาห ปุริโต กนฺตาวเร มหาเมโฆ
 อภิปรุจฺจโส อาสิตฺตโคทกานิ วฺจฺจมานิ พหุํ ตินฺนญฺจ กฺขุจฺญญฺจ
 อุตฺตกญฺจ ฉทฺทฺเทถ โภ ปุราณานิ ตินฺนานิ กฺขุจฺจานิ อุตฺตกานิ
 ตฺถุภาเรหิ สกฺกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺจต มา โยคฺคานิ กิตฺติมิตฺตภาติ
 อยํ โภ ปุริโส เหนว อมฺหากํ มิตฺตโต น ฌาติสฺสาโถหิโต กถํ
 มยํ อิมิสฺส สกฺกฺขาย คมิตฺตสํมา น โว ฉทฺทฺเทตฺตพฺพานิ ปุราณานิ
 ตินฺนานิ กฺขุจฺจานิ อุตฺตกานิ ๑ ยถาภเตน ภณฺเฑน สฺสคฺคํ ปยาเปถ
 น โน ปุราณํ ฉทฺทฺเทตฺตสํมาติ ๑ เอวํ โภติ ไช เต สฺสคฺคิกกา
 คสฺสํ สฺสคฺควาหสฺสํ ปฏิสฺสคฺควา ยถาภเตน ภณฺเฑน สฺสคฺคํ ปยาเปตฺตํ ๑
 เต ปจฺเจมี สฺสคฺควาเส น อทฺทฺทสฺสํ ตินฺนํ วา กฺขุจฺจํ วา อุตฺตกํ วา
 ทฺติเยมี สฺสคฺควาเส ๑ คติเยมี สฺสคฺควาเส ๑ จตฺตเยมี สฺสคฺควาเส ๑
 ปณฺจเยมี สฺสคฺควาเส ๑ ฉฺชเยมี สฺสคฺควาเส ๑ สฺสคฺคเมมี สฺสคฺควาเส
 น อทฺทฺทสฺสํ ตินฺนํ วา กฺขุจฺจํ วา อุตฺตกํ วา ตณฺเฑน สฺสคฺคํ
 อทฺทฺทสฺสํ อนยพฺพสํ อापนฺนํเยว ๑ คสฺมิมิ สฺสคฺคเก อเหตฺตํ มนฺตฺตสา
 วา ปสฺสุ วา ๑ เตสฺสญฺจ อฏฺฐจิกกาเนว อทฺทฺทสฺสํ ๑ เตน ยกฺขเนน
 อมนฺตฺตเสน ภกฺขิตา ๑ อถ ไช โส สฺสคฺควาโห สฺสคฺคิกเก อามนฺเตสฺสิ
 อยํ ไช โภ โส สฺสคฺคโถ อนยพฺพสํ อापนฺโน ยถา คํ เตน

พาเถน สตฺตวาเหเน ปริณายเกเน ฯ เตเนหิ โภ ยานมฺหากํ
 สตฺตเก อปฺปสํวารานิ ปณฺณยานิ ตานิ ฉทฺทเตตฺตวา ยานิ อิมสฺมํ
 สตฺตเก มหาสํวารานิ ปณฺณยานิ ตานิ อาทิตฺยถาคิ ฯ เอวํ โภติ
 โข เต สตฺตติกา คสฺส สตฺตวาหสฺส ปฏฺฐิสฺสตฺตวา ยานิ สกสฺมํ
 สตฺตเก อปฺปสํวารานิ ปณฺณยานิ ตานิ ฉทฺทเตตฺตวา ยานิ คสฺมํ
 สตฺตเก มหาสํวารานิ ปณฺณยานิ ตานิ อาทิตฺยิตฺตวา โสสตฺตินา คํ
 กณฺฑาวันฺนิ ตฺตถิรํสุ ยถา คํ ปณฺณชิตฺเตน สตฺตวาเหเน ปริณายเกเน ฯ
 เอวเมว โข ทวํ ราชญฺเณ พาโต อพฺพยคฺโค อนนฺยพฺพยสฺสํ อาปชฺชิสฺสสฺสี
 อโยนิโส ปรรโตกํ คเวสฺสนฺโต เสยฺยถาเมว โส ปุริโส สตฺตวาโห
 เยเมว คว โสคพฺพํ สทฺธาตพฺพํ มณฺณนิสฺสํนฺติ เตเมว อนนฺยพฺพยสฺสํ
 อาปชฺชิสฺสํนฺติ เสยฺยถาเมว เต สตฺตติกา ปฏฺฐินิสฺสํชฺเชตํ ราชญฺเณ
 ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปฏฺฐินิสฺสํชฺเชตํ ราชญฺเณ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ มา
 เต อโหสิ ทิฆมฺมคฺคํ อหิตาย ทฺตฺถาयाติ ฯ

[๓๒๐] กิณฺจาเมว ภาวํ กสฺสโป เอวมาห อถโฆ เหนวหํ
 สกฺโกมิ อิทํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปฏฺฐินิสฺสํชฺชิตฺตํ ราชามี มํ ปณฺเณหิ
 โกสฺสโต ชานาติ ติโรราชาโนเมว ปายาสี ราชญฺเณ เอวํวาทํ
 เอวํทิฏฺฐิจิ อิตฺมํ นตฺติ ปโร โสโก นตฺติ สตฺตา โอป-
 ปาติกา นตฺติ สุกตทฺตฺตกฺก
 โภ กสฺสโป อิมํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปฏฺฐินิสฺสํชฺชิตฺตํ ภาวิสฺสํนฺติ เม
 วตฺตวาโร ยาว พาโต ปายาสี ราชญฺเณ อพฺพยคฺโค ทฺตฺถกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก

โกเปณบี นํ หริสฺสํมํ มกฺเขณบี นํ หริสฺสํมํ ปพาเสณบี นํ
หริสฺสํมํติ ฯ

[๓๒๓] เตนฺหิ ราชจณ อูปมนฺเต กริสฺสํมํ อูปมายปฺเปกฺกเจ
วิณฺณฺญ ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ อชานนฺติ ฯ ภูตปุพฺพํ ราชจณ
อณฺณตโร สุตฺรโปสฺสโก ปุริสํ สกฺมฺหา คามา อณฺณํ คามํ
อคมาสี ตตฺถ อทฺทสฺส ปฺหุํ สฺสขํ คุณฺถํ จทฺธิคํ ฯ ติสฺสวานสฺส
เอตทโหสิ อยํ โข ปฺหุโต สฺสขคุโธ จทฺธิโค มม สุตฺรานํ
ภกฺโข ยนฺนุนาหํ อิตฺถ สฺสขคุณฺถํ หเรยฺยนฺติ ฯ โส อุตฺตราสงฺกํ
ปคฺคิริตฺวา ปฺหุํ สฺสขคุณฺถํ อากิริตฺวา ภาณฺทิกํ พนฺธิตฺวา สํเส
อฺจุโจโรเปตฺวา อคมาสี ฯ ตสฺส อนฺตรามคฺเค มหาอภาตเมโฆ
ปาวสฺสํ ฯ โส อฺจุฆรณฺตํ ปคฺฆรณฺตํ ยาว อคฺคฺชนา คุณฺเณ
มกฺขิโต คุณฺถาวํ อาทาย อคมาสี ฯ ตเมณํ มนฺตฺสํ ติสฺสวา
เอวมาหํสฺส กจฺจิ โน ตวํ ภาณฺเณ อุมฺมตฺโต กจฺจิ น วิเจโต
กถณฺทํ นาม อฺจุฆรณฺตํ ปคฺฆรณฺตํ ยาว อคฺคฺชนา คุณฺเณ มกฺขิโต
คุณฺถาวํ หริยสฺสํสํ^๒ ฯ ตฺเมหฺ ฆะวตฺถ ภาณฺเณ อุมฺมตฺตา ตฺเมห
วิเจตา ตถา หิ ปน เม สุตฺรภคฺคฺชนํ ฯ เอวเมว โข ตวํ
ราชจณ คุณฺถาวํ กุปฺโป มณฺเณ ปฏฺธิภาสํ ปฏฺธิสฺสํสํ ราชจณ
ปาวกํ ติฏฺฐจิกํ ปฏฺธิสฺสํสํ ราชจณ ปาวกํ ติฏฺฐจิกํ มา
เต อโหสิ ทมฺมวตฺตํ อหิตาย ทฺถชยาติ ฯ

๓ ส. มมณฺจ สุตฺรภคฺคฺชนํ ฯ ๒ หริสฺสํสํสํ ปาเจณ ภวิตฺพุํ ฯ

[๓๒๒] กิณจาบี ภวํ กสฺสโป เอวมาห อถโฆ เนวาทํ
 สกโกมิ อิทํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปญฺนิสฺสชฺชิตฺตํ ราชายี มํ ปเสนทิ
 โกสโล ชานาติ ติโรราชาโนปปี ปายาสี ราชญโณ เอวํวาทํ
 เอวํทิจฺฐี อิตฺตปิ นตฺติ ปโร โถโก นตฺติ สคฺคตา โอปปาทิกา
 นตฺติ สกฺกตทกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ สจฺจาหํ โภ กสฺสป
 อิทํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปญฺนิสฺสชฺชิตฺตํ ภาวิสฺสณฺติ เม วคฺคตาโร
 ยาว พาลो ปายาสี ราชญโณ อพฺยคฺคโต ทฺวคฺคทิตฺตาคํ ติโกเปณปี
 นํ หริสฺสํมิ มกฺกเชณปี นํ หริสฺสํมิ ปพาเสนปี นํ หริสฺสํมิตี ฯ

[๓๒๓] เตนหิ ราชญโณ อูปมนนฺเต กริสฺสํมิ อูปมายปีเรกฺกเจ
 วิญญู ปริสา ภาสิตสฺสํ อคฺคํ อาชานนฺติ ฯ ภูตปฺพุพฺพํ ราชญ
 เทว อกฺขรคฺคตา อกฺเขหิ ทิพฺพิสฺสํ ฯ เอโก อกฺขรคฺคโต อาคตาคคํ กถํ
 คิตฺติ ฯ อทฺทสา โฆ ทฺติโย อกฺขรคฺคโต คํ อกฺขรคฺคตํ อาคตาคคํ
 กถํ คิตฺตํ ทิสฺสา คํ อกฺขรคฺคตํ เอตทโวจ ควํ โฆ สมฺม
 เอกนฺติเกน ชินาสี เทหิ เม สมฺม อกฺเข ปโรหริสฺสํมิตี ฯ
 เอวํ สมฺมาติ โฆ โส อกฺขรคฺคโต คสฺสํ อกฺขรคฺคตสฺสํ อกฺเข
 ปาหาสิ ฯ อถโฆ โส อกฺขรคฺคโต อกฺเข วิเสน ปริภาเวตฺวา คํ
 อกฺขรคฺคตํ เอตทโวจ เอหิ โฆ สมฺม อกฺเขหิ ทิพฺพิสฺสํมาติ ฯ
 เอวํ สมฺมาติ โฆ โส อกฺขรคฺคโต คสฺสํ อกฺขรคฺคตสฺสํ ปจฺจุสฺสํโสสิ ฯ
 ทฺติยมปี โฆ เต อกฺขรคฺคตา อกฺเขหิ ทิพฺพิสฺสํ ฯ ทฺติยมปี โฆ

๑ อ. เอวํ ฯ ปโรหริสฺสํมิตฺติ ปน ปาเจน ภวิตฺตพฺพํ ฯ

วิญญู ปุริสา ภาสิตสุตฺตํ อคฺคํ อาชานนฺติ ฯ ภูตปุพฺพํ ราชนฺเณ
 อณฺเณวโร ชนปเท วุฏฺฐาสิ ฯ อถ โช สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ
 อายาม สฺมมฺ เยน โส ชนปโท เตนุปลงฺกมิตฺถํ อปฺเปว-
 นามะตฺถ กิณฺณิ ชนํ อธิจฺเจยฺยามาติ ฯ เอวํ สฺมมาติ โช สหายโก
 สหายกสุตฺตํ ปจฺจุสฺสํโสสิ ฯ เต เยน โส ชนปโท เยน อณฺเณวโร
 ความปชฺชํ เตนุปลงฺกมิตฺถํ คคฺคํ อทฺทสฺสํ ปหุตฺตํ สำนํ นทฺทชิตฺตํ ฯ
 ทิสฺวา สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ อิทํ โช สฺมมฺ ปหุตฺตํ
 สำนํ นทฺทชิตฺตํ เตนहि สฺมมฺ ตฺวณฺจ สำนภาวํ พนฺนํ อหณฺจ
 สำนภาวํ พนฺนิตฺถํ อุกโก สำนภาวํ อาทาย คมิตฺถํมาติ ฯ เอวํ
 สฺมมาติ โช สหายโก สหายกสุตฺตํ ปฏิสฺสุตฺวา สำนภาวํ พนฺนํ ฯ
 เต อุกโก สำนภาวํ อาทาย เยน อณฺเณวโร ความปชฺชํ เตนุ-
 ปลงฺกมิตฺถํ คคฺคํ อทฺทสฺสํ ปหุตฺตํ สำนสฺสคฺคํ นทฺทชิตฺตํ ฯ ทิสฺวา
 สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ ยสฺสํ โช สฺมมฺ อคฺคํ อธิจฺเจยฺยาม
 สำนํ อิทํ ปหุตฺตํ สำนสฺสคฺคํ นทฺทชิตฺตํ เตนहि สฺมมฺ ตฺวณฺจ
 สำนภาวํ นทฺทชิตฺตํ อหณฺจ สำนภาวํ นทฺทชิตฺถํ อุกโก
 สำนสฺสคฺคภาวํ อาทาย คมิตฺถํมาติ ฯ อยํ โช เม สฺมมฺ สำนภาโว
 ทฺวาราคโค จ สฺสํนฺนทฺโช จ อถ เม ตฺวํ ปชานาหิตํ ฯ อถ โช
 โส สหายโก สำนภาวํ นทฺทชิตฺถํ สำนสฺสคฺคภาวํ อาทียิ ฯ เต
 เยน อณฺเณวโร ความปชฺชํ เตนุปลงฺกมิตฺถํ คคฺคํ อทฺทสฺสํ ปหุตา
 สำนนํ นทฺทชิตฺตา ฯ ทิสฺวา สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ ยสฺสํ

โฆ ส่มุม อตุถาย อิจฺฉะยยาม สำนํ วา สำนัสูตรํ วา อิมํ
 ปหุตา สำนัโย นทฺทิตฺตา เตนฺหิ ส่มุม ตฺวณฺจ สำนัการํ
 นทฺทเทหิ อหณฺจ สำนัสูตรํการํ นทฺทเทสฺสํมํ อุกฺโก สำนัการํ
 อาทาย คมิตฺตํสมาติ ฯ อยํ โฆ เม ส่มุม สำนัการโร ทฺวาราคโต จ
 สุตฺตํนทฺโฆ จ อตํ เม ตฺวํ ปชานาหํติ ฯ อถโฆ โส สหายโก
 สำนัสูตรํการํ นทฺทเทตฺวา สำนัการํ อาทียิ ฯ เต เยน อณฺเวยตฺร
 ความปชชํ เตนฺอุปสงฺกมิตฺตํ ตตฺถ อทฺทตฺตํ ปหุตํ โฆมํ นทฺทิตํ ฯ
 ทิสฺวา ปหุตํ โฆมสูตรํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา ปหุตํ โฆมทฺตํ
 นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา ปหุตํ กปฺปาสํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา ปหุตํ
 กปฺปาสิกสูตรํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา ปหุตํ กปฺปาสิกทฺตํ นทฺทิตํ ฯ
 ทิสฺวา ปหุตํ อยตํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา ปหุตํ โถหํ นทฺทิตํ ฯ
 ทิสฺวา ปหุตํ ติप्ปํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา ปหุตํ สีสํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา
 ปหุตํ สชฺฉนฺํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา ปหุตํ สุตฺตณฺณํ นทฺทิตํ ฯ ทิสฺวา
 สหายโก สหายกํ อามนฺเตสํ ยสฺส โฆ ส่มุม อตุถาย อิจฺฉะยยาม
 สำนํ วา สำนัสูตรํ วา สำนัโย วา โฆมํ วา โฆมสูตรํ วา
 โฆมทฺตํ วา กปฺปาสํ วา กปฺปาสิกสูตรํ วา กปฺปาสิกทฺตํ
 วา อยตํ วา โถหํ วา ติप्ปํ วา สีสํ วา สชฺฉนฺํ วา อิทํ ปหุตํ
 สุตฺตณฺณํ นทฺทิตํ เตนฺหิ ส่มุม ตฺวณฺจ สำนัการํ นทฺทเทหิ
 อหณฺจ สชฺฉนฺํการํ นทฺทเทสฺสํมํ อุกฺโก สุตฺตณฺณํการํ อาทาย
 คมิตฺตํสมาติ ฯ อยํ โฆ เม ส่มุม สำนัการโร ทฺวาราคโต จ สุตฺตํนทฺโฆ

๓๒๘] ปายาธัรราชฌณสูตรํ มหายฌณกถา กถุสฺสอุปมา ๓๒๙

ชาเวตุ อชฺชตฺตฺตเค ปาณูปเต สฺวณฺณคตํ อิจฺฉามิ จาหํ โภ กถุสฺส
มหายฌณํ ยชิตุํ อหุสฺสํตฺตํ มํ ภวํ กถุสฺสโป ยํ มม อสฺส
ทํมรคตํ หิตาย สฺสชยาติ ฯ ยถารูปे โช ราชฌณ ยฌณ
คาโว วา ฌณณฺหติ อเชพกา วา ฌณณฺหติ กุกฺกุฏสฺสกรว วา
ฌณณฺหติ วิวิชา วา ปาณา สฺงฺฆาตํ อปชฺชนฺหติ ปฏิกฺคาหกา จ
โหนฺหติ มิจฺฉาทิฏฺฐี มิจฺฉาสํกปฺปา มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺมุนฺตา
มิจฺฉาอาชีวา มิจฺฉาวายามา มิจฺฉาสตํ มิจฺฉาสมาธี ฯ เอวรูป
โช ราชฌณ ยฌณโย น มหปฺปโต โหติ น มหานิสฺสํโส น
มหาสุตฺติโก น มหาวิปฺสาโร ฯ เสยฺยถาปี ราชฌณ กถุสฺสโก
พฺสัณฺณคตํ อาทาย วนํ ปวิเสยฺย สํ คคฺค ทฺตฺตเต ทฺตฺตเม
อวิหตฺตาณฺณกณฺณเก พฺสัณฺณ ปติฏฺฐาเปยฺย ฌณฺทานิ ปฺตฺติ นวตา
คปฺพทานิ อสํวทานิ อสฺสชยิตานิ เทโว จ น กาถน กถํ
สํมูฆาหารํ อหุปฺปเวจฺเจยฺย อปี น ตานิ พฺสัณฺณ อนุสมํ วิรุพฺพิ
เวปฺปตฺตํ อปชฺชเยยฺย กถุสฺสโก วา วิปฺปตํ ผลํ อธิคฺจเยยฺยาติ ฯ
น เอวํ โภ กถุสฺสโป ฯ เอวเมว โช ราชฌณ ยถารูปे ยฌณ
คาโว วา ฌณณฺหติ อเชพกา วา ฌณณฺหติ กุกฺกุฏสฺสกรว วา
ฌณณฺหติ วิวิชา วา ปาณา สฺงฺฆาตํ อปชฺชนฺหติ ปฏิกฺคาหกา จ
โหนฺหติ มิจฺฉาทิฏฺฐี มิจฺฉาสํกปฺปา มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺมุนฺตา
มิจฺฉาอาชีวา มิจฺฉาวายามา มิจฺฉาสตํ มิจฺฉาสมาธี ฯ เอวรูป

๓ ทฺตฺตเมติ วา ปาโสี ฯ

โธ ราชฌณ ยณฺโณ น มหปฺผโต โหติ น มหานิสฺโส น
 มหาชุตฺติโก น มหาวิปฺผาโร ฯ ยถารูเป จ โธ ราชฌณ ยณฺเณ
 เหนว คาโว หนฺณนฺติ น อเชพกา หนฺณนฺติ น กุกฺกุฏสฺสุกรว
 หนฺณนฺติ น วิวิชา ปาณา สงฺฆาตํ อาปชฺชนฺติ ปฏิกุคาหกา จ
 โหนฺติ สฺมมาทิฏฺฐี สฺมมาสงฺกปฺปา สฺมมาวาจา สฺมมากมฺมุนตา
 สฺมาอาชวํ สฺมาวาযามา สฺมาสคฺคํ สฺมาสมาริํ ฯ เอวรูป
 โธ ราชฌณ ยณฺโณ มหปฺผโต โหติ มหานิสฺโส มหาชุตฺติโก
 มหาวิปฺผาโร ฯ เสยฺยถาปิ ราชฌณ กสฺสโก พิชฺฌนฺตํ อาทาย
 วณํ ปวิเสยฺย โส ตตฺถ สฺกเขตฺเต สฺกมฺเม สฺวิหิตฺตานุกฺกณฺเณ
 พิชานิ ปติฏฺฐาเปยฺย อชฺฌทานิ อปฺปตฺติ อวาทาตปฺหทานิ สารทานิ
 สฺวสฺยิตานิ เทโว จ กาถน กาทํ สฺมาจารํ อหฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
 อปฺปิ นุ ตานิ พิชานิ อุกฺกมฺมิ วิรพฺหิ เวปฺปตฺติ อาปชฺเชยฺยํ กสฺสโก
 วา วิปฺปตฺติ ผตฺติ อธิคฺจฺเจยฺยาติ ฯ เอวํ โภ กสฺสป ฯ เอวเมว โธ
 ราชฌณ ยถารูเป ยณฺเณ เหนว คาโว หนฺณนฺติ น อเชพกา
 หนฺณนฺติ น กุกฺกุฏสฺสุกรว หนฺณนฺติ น วิวิชา ปาณา สงฺฆาตํ
 อาปชฺชนฺติ ปฏิกุคาหกา จ โหนฺติ สฺมมาทิฏฺฐี สฺมมาสงฺกปฺปา
 สฺมาวาจา สฺมมากมฺมุนตา สฺมาอาชวํ สฺมาวาযามา สฺมาสคฺคํ
 สฺมาสมาริํ ฯ เอวรูป โธ ราชฌณ ยณฺโณ มหปฺผโต โหติ
 มหานิสฺโส มหาชุตฺติโก มหาวิปฺผาโรติ ฯ

[๓๒๘] ธตฺโธ ปายาสี ราชฌณ ทานํ ปฏฺฐเปสิ สมน-

พราหมณ์กณปณทริภควณิพุกยาสกานํ ๑ ศัสมี ไช ปน ทาเน
 เฮอร์บุรี โภชนํ ทัยติ กาณาสิกํ^๑ พิลงฺกหุติยํ โจรกาณิ จ วตุณานิ
 คุพฺวาตกาณิ ๑ ศัสมี ไช ปน ทาเน อุตฺตโร นาม มาณโว
 วาวโร^๒ อโหสิ ๑ สั ทานํ ทตุวา เฮอร์มณฺหุทิสฺสติ อิมินา ทาเนน
 ปายาสี ราชญ์ณเมว อิมัสมี โถเก สํมาคจฺฉิ มา ประสฺมินฺหติ ๑
 อตฺสัสส ไช ปายาสี ราชญ์ณเวย อุตฺตโร กิร มาณโว ทานํ ทตุวา
 เฮอร์มณฺหุทิสฺสติ อิมินา ทาเนน ปายาสี ราชญ์ณเมว อิมัสมี โถเก
 สํมาคจฺฉิ มา ประสฺมินฺหติ ๑ อตฺส ไช ปายาสี ราชญ์ณเวย อุตฺตร
 มาณโว อามนฺดาเปตฺวา เอตทโวจ สํพหํ กิร ตฺวํ ตาต อุตฺตร
 ทานํ ทตุวา เฮอร์มณฺหุทิสฺสติ อิมินา ทาเนน ปายาสี ราชญ์ณเมว
 อิมัสมี โถเก สํมาคจฺฉิ มา ประสฺมินฺหติ ๑ เฮอร์ โภ ๑ กตฺมา ปน
 ตฺวํ ตาต อุตฺตร ทานํ ทตุวา เฮอร์มณฺหุทิสฺสติ อิมินา ทาเนน
 ๑ เป ๑ มา ประสฺมินฺหติ น นุ มยํ ตาต อุตฺตร ปุณฺณคฺฤติกา
 ทานสฺสเสว ผลํ ปาฏิกงฺขิโนติ ๑ โภโต ไช ทาเน เฮอร์บุรี โภชนํ
 ทัยติ กาณาสิกํ พิลงฺกหุติยํ ภวํ ปาทาปํ น อิจฺฉเยยฺย สํมุสฺสิตุ
 กุโต ภุณฺชิตุ โจรกาณิ จ วตุณานิ คุพฺวาตกาณิ ภวํ ปาทาปํ
 น อิจฺฉเยยฺย สํมุสฺสิตุ กุโต ปริทฺหิตุ ภวํ ไช ปนมหากํ
 ปิโย มนาโป กถํ มยํ ปิยํ มนาปํ อมนาเปณ สํโยเชมาติ ๑
 เตนहि ตฺวํ ตาต อุตฺตร ยาทิสํหา โภชนํ ภุณฺชามิ ตาทิสํ

๑ กณาสกนฺติ จา ปาไซ ๒ ส. วุยาจโร ๑

โกชนํ ปฏฐเปติ ยาทิสํนิ จาหํ วตฺถานิ ปริททามิ ตาทิสํนิ
 ๑ วตฺถานิ ปฏฐเปหํติ ๑ เอวํ โภคิ โห อุตฺตโร มาณโว
 ปายาสีราชญฺญสูตรํ ปฏฐสฺสํวา ยาทิสํ โกชนํ ปายาสี ราชญฺญ
 ญฺญติ ตาทิสํ โกชนํ ปฏฐเปติ ยาทิสํนิ ๑ วตฺถานิ ปายาสี
 ราชญฺญ โปริททติ ตาทิสํนิ ๑ วตฺถานิ ปฏฐเปติ ๑ อถโห
 ปายาสี ราชญฺญ อสํกฺกจํ ทานํ ทตฺวา อสํกฺกตา ทานํ ทตฺวา
 อจิตฺติกคํ ทานํ ทตฺวา อปวิฏฺฐิ^๒ ทานํ ทตฺวา กายสฺส เภทา
 ปรมฺมรณา จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สหปุยคํ อุปปชฺชติ สฺสญฺญ
 เสรีตฺถกวิมานํ ๑ โย ปเนตฺสฺส ทาเน วาวโฏ อโหสิ อุตฺตโร นาม
 มาณโว โส สํกฺกจํ ทานํ ทตฺวา สํกฺกตา ทานํ ทตฺวา จิตฺติกคํ
 ทานํ ทตฺวา อนปวิฏฺฐิ^๒ ทานํ ทตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา
 สฺสคํ สคํ โลกํ อุปปชฺชติ เทวานํ ตาวตฺตํนิ สหปุยคํ ๑

[๓๓๐] เตน โห ปน สมฺเยน อายสฺมา ควมฺปติ อภิกฺขณํ
 สฺสญฺญ เสรีตฺถกวิมานํ ทิวาวิหารํ คจฺฉติ ๑ อถโห ปายาสีเทวปฺปฺโต
 เยนายสฺมา ควมฺปติ เตนฺปสฺสงฺกมิ อุปสฺสงฺกมิตฺวา อายสฺมณคํ
 ควมฺปติ อภิวาทตฺวา เอกมณคํ อฏฺฐาสิ ๑ เอกมณคํ จิตํ โห
 ปายาสีเทวปฺปฺตํ อายสฺมา ควมฺปติ เอตทโวจ โทสิ ตวํ อาวุโสติ ๑
 อหํ ภนฺเต ปายาสี ราชญฺญติ ๑ น นุ ตวํ อาวุโส เอวํทิวฺจโก
 อโหสิ อิตฺถี นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สตฺตา โอบปาติกา

๑ ปายาสีสูตร ราชญฺญสูตรํติ ปาเจเน ภวิตพฺพํ ๑ ๒ ส. อปวิฏฺฐํ ๑

๓๓๐] ปาฐาภิธานวณนุสํหิตํ ความปฏิบัติเกรปายาธิเทวปุตตกถา ๓๔๕

นตฺถิ สຸຕຕທຸກູງຫຼ້າ ກມຸມານ໌ ຜຕ໌ ວິປາໂຄຕິ າ ສຈຸຈາຫ໌ ກນເຕ
 ເວວິທຼຸຈິໂກ ອໂໂສ໌ ອິຕິມິ ນຕຸຕິ ປໂຣ ໂລໂກ ນຕຸຕິ ສຕຸຕາ
 ໂອປປາຕິກາ ນຕຸຕິ ສຸຕຕທຸກູງຫຼ້າ ກມຸມານ໌ ຜຕ໌ ວິປາໂຄຕິ ອມິຈາຫ໌
 ອຍເຍເນ ກຸມາຣກຸສຸສເປນ ເອຕສຸມາ ປາປກາ ທຼືຼຈິຄຕາ ວິເວຈິໂຕຕິ າ
 ໂຍ ປນ ເຕ ອາວຸໂສ ທາເນ ວາວໂງ ອໂໂສ໌ ອຸຕຸຕໂຣ ນາມ ມາເນໂວ
 ໂສ໌ ຄຸ໌ ອຸປປນໂນຕິ າ ໂຍ ເມ ກນເຕ ທາເນ ວາວໂງ ອໂໂສ໌
 ອຸຕຸຕໂຣ ນາມ ມາເນໂວ ໂສ໌ ສຸກຸຈຸຈ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ສຸເຕຸຕາ
 ທານ໌ ທຕຸວາ ຈິຕຸຕິກຕ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ອນປວີຼຸຈ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ກາຍສຸສ
 ເກຫາ ປຣມຸມຣນາ ສຸຕຕ໌ ສຸຕຕ໌ ໂຕກ໌ ອຸປປນໂນ ເທວານ໌ ຕາວຕ໌ສຳນ໌
 ສຸພຍຕ໌ ອຫ໌ ປນ ກນເຕ ອສຸກຸຈຸຈ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ອສຸເຕຸຕາ
 ທານ໌ ທຕຸວາ ອຈິຕຸຕິກຕ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ອປວີຼຸຈ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ກາຍສຸສ
 ເກຫາ ປຣມຸມຣນາ ຈາຕຸມຸມຫາຣາຊິການ໌ ເທວານ໌ ສຸພຍຕ໌ ອຸປປນໂນ
 ສຸຸພຍ໌ ເສ໌ຣ໌ສຸກວິມານ໌ ເຕນຸທິ ກນເຕ ຕວມຸປຕິ ມນຸສຸສໂຕກ໌ ຕນຕຸວາ
 ເວວາໂຣເຈທິ ສຸກຸຈຸຈ໌ ທານ໌ ເທເ ສຸເຕຸຕາ ທານ໌ ເທເ ຈິຕຸຕິກຕ໌
 ທານ໌ ເທເ ອນປວີຼຸຈ໌ ທານ໌ ເທເ ປາຢາສິ ວາຣຸໂຍ ອສຸກຸຈຸຈ໌
 ທານ໌ ທຕຸວາ ອສຸເຕຸຕາ ທານ໌ ທຕຸວາ ອຈິຕຸຕິກຕ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ
 ອປວີຼຸຈ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ກາຍສຸສ ເກຫາ ປຣມຸມຣນາ ຈາຕຸມຸມຫາຣາຊິການ໌
 ເທວານ໌ ສຸພຍຕ໌ ອຸປປນໂນ ສຸຸພຍ໌ ເສ໌ຣ໌ສຸກວິມານ໌ ໂຍ ປນ ຕສຸສ
 ທາເນ ວາວໂງ ອໂໂສ໌ ອຸຕຸຕໂຣ ນາມ ມາເນໂວ ໂສ໌ ສຸກຸຈຸຈ໌ ທານ໌
 ທຕຸວາ ສຸເຕຸຕາ ທານ໌ ທຕຸວາ ຈິຕຸຕິກຕ໌ ທານ໌ ທຕຸວາ ອນປວີຼຸຈ໌ ທານ໌

ทศวา ภายตัสส เปทา ปรมมรณา สุกตัสส สุกตัสส โสกัสส อุปปนโน
 เทวานัสส ตาวตัสส่านัสส สหพยตณตัสส ฯ อถปิ อายตัสมา คมมปตัส
 มนุสสัสสโสกัสส อากนตทวา เอวมาโรเจตัสส สกุกกจัสส ทานัสส เทถ สหตทวา
 ทานัสส เทถ จิตตติกตัสส ทานัสส เทถ อนปวิจ्ฐัสส ทานัสส เทถ ปายาสัสส
 ราชณฺณโย อตสกุกกจัสส ทานัสส ทตทวา อตสหตทวา ทานัสส ทตทวา อจิตตติกตัสส
 ทานัสส ทตทวา อนปวิจ्ฐัสส ทานัสส ทตทวา ภายตัสส เปทา ปรมมรณา
 จาคุมมหาราชาทานัสส เทวานัสส สหพยตัสส อุปปนโน สุตตมัสส เสวัสสกวมานัสส
 โย ปน ตตัสส ทาเน วาจโฆ อโหตัสส อุตตโร นาม มาณโว โส
 สกุกกจัสส ทานัสส ทตทวา สหตทวา ทานัสส ทตทวา จิตตติกตัสส ทานัสส ทตทวา
 อนปวิจ्ฐัสส ทานัสส ทตทวา ภายตัสส เปทา ปรมมรณา สุกตัสส สุกตัสส
 โสกัสส อุปปนโน เทวานัสส ตาวตัสส่านัสส สหพยตณตัสส ฯ

បាយាតិរាជបណ្ឌិតុំ វិជ្ជាជីវិត កតំ ។

คตฺถกทานิ

ขปทานิ นิทานนุจ นิพพานนุจ สุกตฺตํ
 ขนฺวตฺถโคจฺจิทํ สมํ สกฺกปณฺหํ
 สติปญฺจานปายาสี มหาวคฺคโคติ วุจฺจตฺติ^๒ ๗

๓. ตี. ตักกเมว จ ๖ ๔. ตี. มหาวคฺคตฺตํ สงฺกโห ๖

ปทานุกรกโม

อกุศลกมุขมปภา	ปพฺพ	๓๐๓	อังก	๓๕๖
อคุคิกขฏฐุปมา	”	๓๑๗	”	๓๗๗
อจุณฺณียพฺพุตตมมา	”	๓๓๖	”	๓๖๘
อจุณฺณียํ อพฺพุตํ	”	๓๓๘	”	๓๕๓
อตุตฺตอปฺปณฺณตฺติ	”	๖๒	”	๗๖
อตุตฺตปฺปณฺณตฺติ	”	๖๓	”	๗๕
อตุตฺตสมฺมุขสํสํนา	”	๖๓	”	๗๘
อตุตฺตวเส	”	๒๖๓	”	๓๒๐
อปริหานิยตมมา	”	๖๘, ๗๐	”	๘๖, ๘๐
อปปาปาโห	”	๓๗๓	”	๒๐๕
อปปิเยหิ สํมุขโยโค ทุกฺโข	”	๒๘๕	”	๓๔๒
อภินฺนทาเทสิตา ทมมา	”	๓๐๗	”	๓๔๓
อภิกายตนาณิ	”	๓๐๐	”	๓๒๘
อภिरูป	”	๓๗๓	”	๒๐๔
อวิยตฺตจํ	”	๘๖	”	๓๐๗
อวิโย มคฺโค	”	๒๓๔	”	๒๘๕
อเสวิตพฺพํ	”	๒๕๗	”	๓๓๒
อัสสวตฺนํ	”	๓๖๖	”	๒๐๓

อาทิตฺตวาทะ	ปพฺพ	๓๓๓	อังก	๓๗๒
อานาปานสํสทิ	„	๒๗๔	„	๓๒๕
อาพาธโก	„	๓๔	„	๒๗
อาชวเนตฺ	„	๒๘๒	„	๓๓๗
อาตุสวาท	„	๓๔๓	„	๓๗๗
อิตฺถิรตนํ	„	๓๖๗	„	๒๐๒
อิตฺธิปาทา	„	๔๔, ๒๐๐	„	๓๒๐, ๒๔๓
อินฺทริยสํวราย ปฏฺธิปนฺโน	„	๒๕๔	„	๓๓๖
อิริยาปโก	„	๒๗๕	„	๓๒๗
อุทฺทพฺพยานุสํสทิ	„	๔๓	„	๔๐
อุปาทานกฺขนฺธ	„	๒๘๓	„	๓๓๗
อุปายาส	„	๒๘๕	„	๓๔๒
เอกายโน	„	๒๗๓	„	๓๒๕
เอโกทิกฺกโต	„	๒๒๗	„	๒๗๕
เอชา	„	๒๖๒	„	๓๓๗
โองาสํวาทโม	„	๒๐๒	„	๒๔๔
โองาทปาทิโมกฺขทุเทโส	„	๔๔	„	๕๗
กมฺมวิปากขํ ทิพฺพจกฺขุ	„	๓๓	„	๒๓
กรณานิคมุคฺโต	„	๒๒๗	„	๒๗๕
กตฺถยานกิตฺติสํกฺโท	„	๓๐๓	„	๓๕๒

ປາທານຸກຸໂມ

໓໒໒

ກຸສົນຸປຸມາ	ປພຸເພ	໓໒໒	ປິງເກ	໓໒໓
ກາຍານຸປຸສຸດນາ	,,	໒໒໔	,,	໓໒໕
ກາໂຍ ອຕິວິຍ ປຣິສຸທຸໂຫ	,,	໓໒໒	,,	໓໕໒
ກາຕກຕໂຈຣຂັວເວສນໍ	,,	໓໓໔	,,	໓໒໓
ກາຕກໂຕ	,,	໓໒	,,	໒໒
ກຸສົນກຸມຸມປກາ	,,	໓໐໕	,,	໓໕໒
ກຸສົນວັດ	,,	໓໓໒, ໓໒໓	,,	໓໒໐, ໓໒໒
ກຸພປຕິຣຕນໍ	,,	໓໒໒	,,	໒໐໓
ກຸດກຸປຸມາ	,,	໓໐໒	,,	໓໒໐
ຈກຸກຕນໍ	,,	໓໒໔	,,	໓໒໒
ຈກຸກຕຕຸຕິຣຕໂຍ ສໍຣຸປປຸປັຕຕິ	,,	໓໓໓	,,	໓໒໔
ຈຕຸຣປຸປມນຸມາ ກາວນາ	,,	໒໓໔	,,	໒໒໔
ຈຕຸສຸ ອຣິຍສໍຈເຕສຸ	,,	໒໒໔	,,	໓໔໐
ຈິຕຸຕານຸປຸສຸດນາ	,,	໒໒໒	,,	໓໓໔
ຈຸນຸກຸສົນ ວິປປຸສິດາໂຣ ປຸຸຕິວິເນຕພຸໂພ	,,	໓໒໒	,,	໓໕໒
ໂຈຣຕຸຕາ	,,	໓໓໒	,,	໓໒໓
ໂຈຣຂັວເວສນໍ	,,	໓໓໒	,,	໓໒໒
ໂຈຣປຸມາ	,,	໓໐໔	,,	໓໕໒
ຊຈຸຈຸນຸປຸມາ	,,	໓໐໒	,,	໓໒໕
ຊຣາ	,,	໒໒໕	,,	໓໔໓

ປາທານຸກຸໂມ

໔໐໓

ໂທມນສຸຕິ	ປພຸເພ	໒໑໕	ປງຸເດ	໓໔໒
ໝຸມຈຸຊຸ	,,	໔໖	,,	໔໖
ໝຸມຕາ	,,	໓໓	,,	໓໓
ໝຸມປຸປາສາໂທ	,,	໓໖໖	,,	໒໐໑
ໝຸມວິນໂຍ	,,	໓໔໓	,,	໓໖໖
ໝຸມາທາໄສ	,,	໖໖	,,	໓໓໐
ໝຸມານຸປສຸສຸນາ	,,	໒໑໐	,,	໓໓໕
ຂາຕຸມນສິກາໂວ	,,	໒໖໖	,,	໓໒໖
ນິທານ	,,	໕໖, ໒໕໒	,,	໒໖, ໓໓໓
ນິໂວໂຮ	,,	໔໐	,,	໓໖
ປຈຸຈຸຕິມິ ພຸວິ	,,	໖໖	,,	໑໖
ປຈຸຈຸໂຍ	,,	໕໖	,,	໒໖
ປຈຸຈຸສິດານິ	,,	໓໐໖	,,	໓໒໒
ປຈຸຈຸສຸ ພິວຣເຈຕຸ	,,	໒໑໐	,,	໓໓໕
ປຈຸຈຸປາທານຸກຸໂມ ທຸກຸໂມ	,,	໒໑໕	,,	໓໔໓
ປຈຸຈຸຕຸມນສິກາໂວ	,,	໒໖໖	,,	໓໒໖
ປຈຸຈຸຈຸຕຸມປຸປາໂທ	,,	໓໑, ໕໖	,,	໓໕, ໒໕
ປພຸພຸສິໂຕ	,,	໓໖	,,	໓໒
ປກວິ	,,	໒໕໒	,,	໓໓໓
ປມຸຈຸ	,,	໓໖໓	,,	໒໓໒

ปรีณายกรตน	ปพฺพ ๑๗๐	ขงฺเก ๒๐๔
ปรีเทโว	,, ๒๘๕	,, ๓๔๑
ปรีนิพฺพาน	,, ๓๔๔	,, ๓๘๐
ปาดิโมกฺขสํวราย ปฏิปนฺโน	,, ๒๕๘	,, ๓๓๔
ปาปํ ทิฏฺฐิจิตํ	,, ๓๐๓	,, ๓๕๒
ปียรฺฐํ ตํคฺคฺฐํ	,, ๒๘๗	,, ๓๔๓
ปียะหิ วิปฺปโยโค ทฺวฺโ	,, ๒๘๕	,, ๓๔๒
ปีย	,, ๓๓	,, ๒๓
ปีย มนาโป	,, ๑๗๔	,, ๒๐๕
ปพฺพนิมิตฺต	,, ๒๑๔	,, ๒๕๗
ปพฺพเพณิวดํสนุสฺสตีปฺปฏิสํยฺยุตฺตา	,, ๓	,, ๒
เปมณียสฺสโร	,, ๓๓	,, ๒๓
โปกฺขรณิโย	,, ๓๗๕	,, ๔๐๖
พฺรหฺมทณฺโ	,, ๓๔๑	,, ๓๗๘
พฺรหฺมวิหारा	,, ๓๘๐	,, ๔๑๕
พฺรหฺมสฺสโร	,, ๒๑๘	,, ๒๖๐
พฺรหฺมณฺทวิปฺปชาปติอุปมา	,, ๓๓๐	,, ๓๖๗
ภควโต ยถาภุจฺจวณฺณา	,, ๒๑๑	,, ๒๕๔
ภุช	,, ๒๕๒	,, ๓๐๔
ภุมิจาโต	,, ๘๘	,, ๓๒๖

ปทานุกรกโม

๕๐๓

	ปพฺพ	๓๑	อังก	๒๓
มณฺฑลสฺสโร				
มณฺธิรคณํ	๖๖	๑๖๗	๖๖	๒๐๒
มณฺฑลสฺสโร	๖๖	๓๑	๖๖	๒๓
มณฺโ	๖๖	๖๖	๖๖	๖๖
มณฺฑลํ	๖๖	๒๒๘	๖๖	๒๗๕
มณฺ	๖๖	๒๘๕	๖๖	๓๔๓
มณฺทนครานิ	๖๖	๓๓๗	๖๖	๓๗๐
มณฺทปเทสํ	๖๖	๓๓๓	๖๖	๓๔๔
มณฺทวราชาโน	๖๖	๓๘๒	๖๖	๒๓๗
มณฺทสฺสโร	๖๖	๓๖๓	๖๖	๓๘๖
มณฺฑคามํ ปฏฺธิปคฺติ	๖๖	๓๓๒	๖๖	๓๖๔
มณฺโ	๖๖	๓๒๘	๖๖	๓๘๓
มณฺฑิณํ น ๓๓๓ คมฺบิ ๓๓๓	๖๖	๒๘๕	๖๖	๓๔๓
มณฺฑปชฺฌมานสฺมาปชฺฌนํ	๖๖	๓๔๔	๖๖	๓๘๐
มณฺฑลสฺสโร	๖๖	๓๑	๖๖	๒๓
มณฺฑณณจฺติโย	๖๖	๖๕	๖๖	๘๓
มณฺฑลํ	๖๖	๓๑	๖๖	๒๓
มณฺฑกฺ	๖๖	๖๖	๖๖	๘๓
มณฺฑก	๖๖	๓๐๓	๖๖	๓๓๓
มณฺฑกมฺโม เทวปคฺติ	๖๖	๓๗๗	๖๖	๒๐๘

เวทนานุปตฺตนา	ปพฺพ	๒๘๘	ปัจเจก	๓๓๒
เวทปฏิจาโม	”	๒๖๒	”	๓๒๐
ตฺถชมฺพมา	”	๓๑๕	”	๓๗๔
ตฺติตฺตมฺพณฺณ	”	๘๐	”	๓๒๒
ตฺตคฺคํ โพชฺฌนฺคฺคํ	”	๒๘๓	”	๓๓๘
ตฺทคฺคโ	”	๓๓๓	”	๓๖๔
ตฺนฺตฺติหาโร	”	๓๒๐, ๓๒๑	”	๓๕๒, ๓๕๓
ตฺมโน	”	๓๓๘	”	๓๗๕
ตฺมาธิปริกฺขาร	”	๒๐๖	”	๒๔๘
ตฺมฺทโย	”	๕๘, ๒๕๖	”	๖๘, ๓๑๓
ตฺมฺพณฺณ	”	๒๗๖	”	๓๒๗
ตฺมฺมาอาสีโ	”	๒๘๘	”	๓๔๘
ตฺมฺมากมฺมฺโต	”	”	”	”
ตฺมฺมาทิฏฺฐิ	”	”	”	”
ตฺมฺมาวาจา	”	”	”	”
ตฺมฺมาวายาโม	”	”	”	”
ตฺมฺมาสงฺกปโป	”	”	”	”
ตฺมฺมาสฺติ	”	”	”	๓๔๘
ตฺมฺมาสฺมาธิ	”	”	”	”
ตฺมฺวณฺณียฺจฺฉานานิ	”	๓๓๑	”	๓๖๓

ปทานุกรกโม

๔๐๕

สำณภาริกุปมา	ปพฺพ ๓๒๗	ปจฺจ ๓๘๘
ตำมุกฺกัถิกา ขมฺมเทศนา	” ๔๘	” ๔๗
ตั้งวณฺตสฺมณพฺรหฺมณา	” ๓๐๘	” ๓๖๗
ตั้งวิปคฺคฺติยา ขาทันโถ	” ๗๕	” ๑๐๓
ตั้งสฺมปทาย ขานิสฺโส	” *๘๐	” ๑๐๒
ตั้งกิกาย นคฺคิตสฺสวั	” ๒๗๕	” ๓๓๐
ตั้งนคฺคปมา	” ๓๑๓	” ๓๗๐
ตั้งรโปสกปฺริสฺสปมา	” ๓๒๑	” ๓๘๕
ตั้งรรมทฺทวํ	” ๑๑๗	” ๑๔๘
ตั้งวิคพฺพ	” ๒๕๗	” ๓๑๒
โสโก	” ๒๕๕	” ๓๔๑
โสมนสฺสสฺสปฏฺฐาโก	” ๒๖๒	” ๓๕๐
หคฺคิตฺตณํ	” ๑๖๕	” ๒๐๑
หคฺควา	” ๒๒๘	” ๒๗๕
เหตุ	” ๕๘	” ๖๘

ศวิญญานกานัน อสัาขารณนามานี

อภินิฐเจ้า สัทุธาวาเส เทวา	ปพเพ ๕๕	อังกะ ๖๐
อภคิตตโต พุราหุมน โน พุทธบีตา	” ๘	” ๘
อจุจตา เทวตา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
อชาตตตฤ ราช มาคโ	” ๖๗	” ๘๕
อชิโต เกตมพโต สตัตา	” ๓๓๘	” ๓๗๕
อตปุปา สัทุธาวาเส เทวา	” ๕๕	” ๖๐
อนุรทโธ เถโร สตัยปุตโต	” ๓๔๘	” ๓๘๓
อนะชา เทวตา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
อภินุสุมัง ฌาวยุคิ	” ๖	” ๕
อมุพปาดิ เวธายิ คณิกา	” ๘๓	” ๓๓๓
อพนโต ฌินาสา	” ๖๘	” ๘๘
อวิฐสา เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
อรุณา เทวา	” ”	” ๒๘๕
อรุโน ราช พุทธบีตา	” ๘	” ๘
อตุตทปุปกา อุตโย ขตติยา	” ๓๕๗	” ๓๘๓
อวิหา สัทุธาวาเส เทวา	” ๕๕	” ๕๗
อธมา เทวตา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
อธัสรัตน	” ๓๖๖	” ๒๐๓

อสงฺา	ปพฺพ ๒๕๐	อสงฺา ๓๐๓
อสงฺา น เทวา	,, ๒๐๘	,, ๒๕๓
อสงฺา มหาสมุทรวาสิโน	,, ๒๔๔	,, ๒๘๓
อสงฺาโก ภิกฺขุ พุทฺธอุปฐาโก	,, ๘	,, ๗
อสงฺาโก ตติถิโย	,, ๓๕๔	,, ๓๘๘
อสงฺาโก พุทฺธอุปฐาโก ปจฺฉิโม	,, ๘	,, ๗
อสงฺา เทโว	,, ๒๔๕	,, ๒๘๓
อสงฺาสงฺา เทวา	,, ๖๕	,, ๘๓
อสงฺา อสงฺา เทวา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๕
อสงฺาโร คาปโธ กาสาณโคตฺโต	,, ๓๒๐	,, ๓๕๓
อสงฺาโร	,, ๓๖๘	,, ๒๐๒
อสงฺาโร พุทฺธมณฺโณ พุทฺธมาตา	,, ๘	,, ๘
อสงฺาโร มาณโว	,, ๓๒๘	,, ๓๘๓
อสงฺาโร ภิกฺขุ พุทฺธอุปฐาโก	,, ๓๓๐	,, ๓๖๓
อสงฺาโร ภิกฺขุ พุทฺธอุปฐาโก	,, ๘	,, ๗
อสงฺาโร	,, ๘๕	,, ๓๒๓
อสงฺาโร	,, ,,	,, ๓๒๔
อสงฺาโร มหาสมุทรสงฺาโร นาคราชา	,, ๓๘๕	,, ๒๒๗
อสงฺาโร มหาสมุทรสงฺาโร มหาสมุทรสงฺาโร	,, ๒๔๕	,, ๒๘๔
อสงฺาโร มหาสมุทรสงฺาโร	,, ๒๔๓	,, ๒๘๓

โอทาคคยหา ปาโมกขเทวา	ปพเพ ๒๔๕	อังกะ ๒๙๕
โอปมณฺโณ เทวราชา	,, ๒๔๓	,, ๒๘๒
กกุโธ อปาสโก	,, ๘๘	,, ๓๐๘
กกุสนฺโธ สมนาสมฺพุทฺโธ	,, ๓	,, ๒
กฏฺฐกา กถกา เทวา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๕
กฏิสฺสโธ อปาสโก	,, ๘๘	,, ๓๐๘
กโณห มาโร	,, ๒๔๖	,, ๒๘๖
กมุพฺพสฺสตรว กมุพฺโต จ อสฺสตรโว จ มหเสฏฺฐนาคา	,, ๒๔๓	,, ๒๘๓
กรวิกา สกฺกชชาติ	,, ๓๓	,, ๒๓
กรุณาถายิกา กรุณาณาเนน นิพฺพุตฺตา เทวตา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๕
กรุมฺหา เทวา	,, ,,	,, ๒๘๕
กสฺสโป สมนาสมฺพุทฺโธ	,, ๓	,, ๒
กามีถวตฺถวา สกฺยา	,, ๓๕๗	,, ๓๘๓
กามเสฏฺโฐ มหาราชานํ ทาโส	,, ๒๔๓	,, ๒๘๒
การพิมฺโภ อปาสโก	,, ๘๘	,, ๓๐๘
กาสกณฺฐา อสุรา	,, ๒๔๔	,, ๒๘๓
กาติงฺคราชา กติงฺครญฺเฐ ราช	,, ๓๖๒	,, ๓๘๔
กิงฺกั พารานตียํ ราช	,, ๘	,, ๘
กีนฺนุชณฺฑุ มหาราชานํ ทาโส	,, ๒๔๓	,, ๒๘๒
กุญฺเณฑฺฑุ มหาราชานํ ทาโส	,, ,,	,, ,,

ศัพท์บัญญัติถาวร อักษรณนามานี

๔๐๘

กุมารกตัสโป เถโร	ปพฺพ ๓๐๓	อญฺเฏ ๓๕๒
กุมเวโร ยกฺขานํ อธิปติ มหาราชา	,, ๒๔๒	,, ๒๘๒
โกนาคมโน สัมมาสัมพุทฺโธ	,, ๓	,, ๒
โกสินารกา มลฺลธา ราชาโน	,, ๓๓๗	,, ๓๗๓
โกสิโย สกฺโก เทวราชา	,, ๒๕๒	,, ๓๐๔
ฉนฺตฺติสฺสํ สํวณฺณํ	,, ๖	,, ๕
ฉนฺโต ราชนฺโต	,, ๔๘	,, ๔๕
ฉตฺโต ปริชนโน	,, ๓๐๒	,, ๓๕๓
เชมฺภโว ภิกฺขุ พุทฺธบุตฺถาโก	,, ๗	,, ๗
เชมียา เทวา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๕
เชโม เชมวตฺถิ ราชา	,, ๘	,, ๘
ชิตฺตฺวาปทฺติกา เทวา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๕
คณฺธพฺพา	,, ๒๕๐	,, ๓๐๓
คณฺธพฺโ	,, ๓๘๘	,, ๒๔๒
คณฺธปติ เถโร	,, ๓๓๐	,, ๓๘๔
คหปติรตนํ	,, ๓๖๘	,, ๒๐๓
โคปโก เทวปฺโต	,, ๒๕๒	,, ๓๐๕
โคปิกา สกฺยชิตา	,, ,,	,, ,,
โควินฺโท ทิสฺสํปติรณฺโณ ปุโรหิตो พฺราหฺมณโน	,, ๒๓๘	,, ๒๖๓
จตุตฺถสํโน อรทา	,, ๓๓๗	,, ๓๗๕

นากสา นกสททวาทิกา นาคา	ปพฺพ	๒๔๓	อังก	๒๘๒
นิคฺโข อฺปาสโก	„	๘๘	„	๓๐๘
นิคฺคณฺโส นาวฺพุตฺโต สฺตฺถา	„	๓๓๘	„	๓๗๕
นิฆณฺฑ มหาวาชา น ทาส	„	๒๔๓	„	๒๘๒
นิมฺมานวตฺถิ เทวา	„	๓๘๘, ๒๔๕	„	๒๔๒, ๒๘๕
นิกฺโข กจฺจายโน สฺตฺถา	„	๓๓๘	„	๓๗๕
นจฺเจกสมฺพุทฺโธ	„	๓๓๔	„	๓๖๕
นจฺฉิโม สกฺขิสาวโก สฺสทฺโท	„	๓๔๐	„	๓๗๘
นจฺฉโน ถนยนฺโต เทวราชา	„	๒๔๕	„	๒๘๕
นจฺฉสฺสิโธ คนฺธพฺพุตฺโต เทโว	„	๒๐๘	„	๒๕๒
นจฺฉสฺสิโธ เทวพุตฺโต	„	๒๔๓	„	๒๘๒
นจฺฉสมฺโณ สฺสตาปนฺโน	„	๓๓๘	„	๓๗๕
นจฺฉิ เทโว	„	๒๔๕	„	๒๘๓
นนาโท เทวราชา	„	๒๔๓	„	๒๘๒
นภาวตฺถิ เทวํ พุทฺธมาดา	„	๘	„	๘
นรนิมฺมิตฺตวตฺถตฺถิ เทวา	„	๓๘๘	„	๒๔๒
นรนิมฺมิตฺตา เทวา	„	๒๔๕	„	๒๘๕
นรณฺตฺโต พุทฺธมา	„	๒๔๖	„	๒๘๖
นรณฺตฺตกรณํ	„	๓๗๐	„	๒๐๔
นรณฺตฺตโก สฺสทฺธา	„	๓๑๓	„	๓๕๒

สัณฺนิยํณณกณํ อสํขารณณณณณ

๔๓๓

ปายาคา ปายคปฏฏณณวณณโน นาคา	ปพเพ ๒๔๓	องเก ๒๔๓
ปายาสีเทวปฏโต	,, ๓๓๐	,, ๓๔๔
ปายาสี ราชณณโย อนณณณณณณณ	,, ๓๐๓	,, ๓๕๒
ปารคา เทวา	,, ๒๔๕	,, ๒๔๕
ปาณณณณณ มณณณณณณณณณ	,, ๓๕๗	,, ๓๔๒
มีณณณณณณณณณ โมรียาณณณณณ	,, ๓๖๐	,, ๓๔๓
ปฏณณณณณ มณณณณณณณณณ อพารณณณณณ สํวโก	,, ๓๒๐	,, ๓๕๓
ปณณณณณณณณณ สณณณณณ เทวณณณณณ	,, ๒๔๕	,, ๒๔๔
ปณณณณณณณณณ สณณณณณ	,, ๓๓๗	,, ๓๗๕
พณณณณณณณณณ เทวณณณณณ	,, ๘	,, ๗
พณณณณณณณณณ ราชณณณณณ	,, ,,	,, ,,
พณณณณณณณณณ สณณณณณณณณณ มหารณณณณณ	,, ๒๒๓	,, ๒๖๔
พณณณณณณณณณ พณณณณณณณณณ	,, ๘	,, ๗
พณณณณณณณณณ สณณณณณ	,, ๓๔๖	,, ๓๗๓
พณณณณณณณณณ ยณณณณณ	,, ๓๔๓	,, ๒๓๖
พณณณณณณณณณ ราชณณณณณ มาคณณณณณ	,, ๓๗๘	,, ๒๓๓
พณณณณณณณณณ	,, ๓๕	,, ๓๔
พณณณณณณณณณ สณณณณณ เทวณณณณณณณณณ	,, ๓	,, ๓
พณณณณณณณณณ	,, ๗๘	,, ๓๐๘
พณณณณณณณณณ นณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณ	,, ๒๔๘	,, ๓๐๒

ภรโต ชมพูที่ปตเต มหาราชา	ปพฺเพ ๒๒๓	อฺงเก ๒๖๘
ภิกฺขุ	„ ๘๕	„ ๓๒๒
ภิกฺขุนี้	„ „	„ „
ภิกฺขุโยสฺสคฺคฺวํ สํวณฺญํ	„ ๖	„ ๕
ภุชคํ นาม เวสฺสวณฺณสฺส ปรีจาวิกา	„ ๒๕๒	„ ๓๐๔
ภุมมา สํคฺคตสฺสสํสา ยฺกฺขา	„ ๒๔๓	„ ๒๘๐
มกฺขติ โคธํโต สํคฺคา	„ ๓๓๘	„ ๓๗๕
มนุสฺสวาทกา นาม วาตวาทกา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
อพฺภวาทกา อฺณฺหวาทกา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
มนโปปุสฺสิกา เทวา	„ „	„ ๒๘๕
มหาภุสฺสโป สํภุสฺสเกโร	„ ๓๕๔	„ ๓๘๗
มหาโควินฺโท อิติ โสติปาลสฺส นามํ	„ ๒๓๘	„ ๒๖๕
มหาปารคา เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๕
มหาพฺรหฺมา ชมฺมเทสนํ อายาจิตพฺรหฺมา	„ ๔๔	„ ๔๒
มหาสมานา เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
มหาสฺสสฺสโน จกฺกวตฺติ ราชา	„ ๓๓๗	„ ๓๗๐
มาตุคามิ อิตฺถิ	„ ๓๓๒	„ ๓๖๔
มานุสา เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
มานุสฺสคฺคมา เทวา	„ „	„ „
มายา เทวํ พุทฺธมาตา	„ ๘	„ ๘

สัพพัญญูญาณ อสงฺาขรณนามานิ

๔.๓๕

มาโร ปาบีมา	ปพฺเพ ๘๕	อญฺเฏ ๓๒๓
มิตฺตํกา มิตฺตํกเทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๕
เมตฺตํกาอิกกา เมตฺตํคาณาเนน นิพฺพุตฺตา เทวตา	„ „	„ ๒๘๔
อญฺญตฺตโต พุราหุมนฺโณ พุทฺธบีดา	„ ๘	„ ๘
ยมา เทว ยมกเทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
ยถวตฺตี เทว พุทฺธมาตา	„ ๘	„ ๘
ยถสํสา เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๓
ยามา เทวา	„ ๓๘๘	„ ๒๔๒
ยามา ยามเทวโลกวาตฺติโน เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๕
ยามุณา ยมฺนาวาตฺติโน นาคา	„ ๒๔๓	„ ๒๘๓
ราชา ขตฺติโย	„ ๒๓๖	„ ๒๕๘
ราชา จกฺกวัตฺติ	„ ๒๘	„ ๓๘
รามคามกา โกพิยา ขตฺติยา	„ ๓๕๗	„ ๓๘๒
ราหู อตฺถินฺโท	„ ๒๔๔	„ ๒๘๓
เรณู ชมฺพุทฺตปตเต มหาราชา	„ ๒๒๓	„ ๒๖๘
เรณู ทิสฺมปติวณฺโณ ปุทฺโต กุมารโ	„ ๒๓๘	„ ๒๖๓
โรชา เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
ตมฺพิตฺตา เทวา	„ „	„ ๒๘๕
ตมฺเสฏฺฐา เทวา	„ „	„ „
ติจฺฉนํ เวสํติยํ ราชาโน	„ ๘๒	„ ๓๓๔

โถหิตวาสีโน เทวา	ปพฺพ ๒๔๕	อญฺเฏ ๒๘๕
วชิรหตุโก สกฺโก เทวราชา	„ ๒๔๔	„ ๒๘๓
วรุณา เทวดา	„ ๒๔๕	„ „
วรุณา เทวา	„ „	„ ๒๘๔
วตาทโก มหาตฺถตฺถสฺสรวณฺโณ อสฺสโต	„ ๓๘๕	„ ๒๒๗
วตฺสกาโร มคฺชมหามตฺโต พุราหฺมโน	„ ๖๗	„ ๘๕
วตฺถุ เทวดา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
วาโย เทโว	„ „	„ ๒๘๓
วารุณา เทวดา	„ „	„ „
วาสวเนสีโน วาสวเนสี เทวา	„ „	„ ๒๘๔
วาสโว สกฺโก เทวราชา	„ „	„ „
วิจฺจุขณา เทวา	„ „	„ ๒๘๕
วิญฺญู มหาราชานํ ทาโส	„ ๒๔๓	„ ๒๘๒
วิญฺญู มหาราชานํ ทาโส	„ „	„ „
วิฐฺฐณฺฑีวํ สวากยฺกํ	„ ๖	„ ๕
วิปสฺสํ โพธิสฺสโต	„ ๓๒	„ ๓๓
วิปสฺสํ สมนาสมฺพุทฺโธ	„ ๓	„ ๒
วิรูปกฺโข นาคานํ อชิปฺติ มหาราช	„ ๒๔๒	„ ๒๘๓
วิรูปกฺโข ปญฺณิมาย มหาราช	„ ๓๘๒	„ ๒๓๗
วิรูปุทฺโธ ทกฺขิณาย มหาราช	„ „	„ „

ศัพท์วิญญานกานัน อสงฺาขรณนามานิ

๔๓๗

วิรุโฬห กุมภณฺฑทานํ อธิปติ มหาราชา ปพฺเพ	๒๔๒	อฺงเก	๒๘๓
วิสาชา พฺราหฺมณํ พุทฺธมาตา	๘	๘	๘
วิสฺสกมฺโม เทวปฺตฺโต	๑๗๗	๘	๒๐๘
วุฑฺฒิชฺโช ภิกฺขุ พุทฺธปฺนฺนุชาโก	๘	๘	๗
เวชนธํ เทวา	๒๔๕	๘	๒๘๕
เวฐํทํปโก พฺราหฺมณ	๑๕๗	๘	๑๘๒
เวณฺณํ มหาราชา นาทํ	๒๔๓	๘	๒๘๒
เวณฺฑ เทวตา	๒๔๕	๘	๒๘๔
เวปฺจิตฺติ อสงฺโร	๒๔๔	๘	๒๘๓
เวโรจนามกา ราหุมาศฺตฺตํ นามชฺชา อสงฺรา	๘	๘	๘
เวธํตา เวธํตฺวาธิกา นาคา	๒๔๓	๘	๒๘๒
เวธํตฺม ชมฺพทํปเต มหาราชา	๒๒๓	๘	๒๖๘
เวธํตฺม สมนํตฺมพฺพุชฺโช	๑	๘	๒
เวธํตฺวโน อุตฺตราย มหาราชา	๑๘๒	๘	๒๓๗
เวธํตฺวโน มหาราชา	๑๘๑	๘	๒๓๖
เวธํตฺมิตฺตา ปณฺจตฺตา ยกฺขา	๒๔๑	๘	๒๘๐
ตฺกโก เทวานมฺนิโท	๘๒, ๑๔๗	๘ ๑๐๓, ๑๘๑	
ตฺกยมนิ สมนํตฺมพฺพุชฺโช	๒๕๓	๘	๓๐๘
ตฺนฺชโย เวธํตฺวปฺตฺโต ตฺตฺตา	๑๓๘	๘	๑๗๕
ตฺตฺตฺม ชมฺพทํปเต มหาราชา	๒๒๓	๘	๒๖๘

สทามตฺตา เทว	ปพฺพ ๒๔๕	ปงฺเก ๒๔๕
สณฺณกฺมาโร พุทฺธมา	” ๑๔๖	” ๒๓๘
สณฺณกฺมาโร มหาพุทฺธมา	” ๒๔๖	” ๒๔๖
สณฺณกฺมาโร อปฺปาสโก	” ๘๘	” ๓๐๘
สพฺพมิตฺโต ภิกฺขุ พุทฺธปญฺชาโก	” ๘	” ๗
สโมโน โคตโม สมนาสมฺพุทฺโธ	” ๓๓๘	” ๓๗๓
สมานา เทว	” ๒๔๕	” ๒๔๕
สทฺธมา เทว	” ”	” ”
สทฺธ เทว	” ”	” ”
สทฺธ เทวตา	” ”	” ”
สทาคิรา ทิสฺสสฺสา ยกฺข	” ๒๔๓	” ๒๔๐
สทฺธิ อสงฺาขริโย	” ๓๒	” ๒๔
สทฺธปฺปุตฺตโมคฺคตฺตณฺโณ สทฺธกฺก	” ๖	” ๕
สทฺธโพทฺธ ภิกฺขุ	” ๘๘	” ๓๐๘
สทฺธนฺทิ นาม มาตฺติสฺสงฺคาหสฺส ปฺปุตฺโต	” ๒๔๘	” ๓๐๒
สทฺธ สมนาสมฺพุทฺโธ	” ๓	” ๒
สทฺธกา เทว	” ๒๔๕	” ๒๔๕
สทฺธิตฺติ อสงฺา	” ๒๔๔	” ๒๔๓
สทฺธาทา อปฺปาสโก	” ๘๘	” ๓๐๘
สทฺธตฺโต อปฺปาสโก	” ”	” ”

หรรคชา เทวา	ปพฺพ ๒๔๕	อญฺเฏ ๒๘๕
หริโต มหาพรหฺมา	” ๒๔๖	” ๒๘๖
เหมวตา นตฺถํหตฺถํ ยกฺขา	” ๒๔๓	” ๒๘๐

อวิญญานกานัน อสฬารณนามานี

อญคมคชา เทว ฐฐานี	ปพเพ ๓๘๘	อญเก ๒๓๓
อชปาตนิโครโซ เนรณชราย ตัเว ฐฐโพท	,, ๓๐๒	,, ๓๓๓
อโนมํ นครํ ราชธานี	,, ๘	,, ๘
อมพคาโม เวสาลียํ คาโม	,, ๓๓๒	,, ๓๔๔
อมพปาดังนํ เวสาลียํ อมพปาดังคณิกาย อมพพนํ	,, ๘๐	,, ๓๓๒
อมพตฐฐิกา ราชคเห ราชยุยานํ	,, ๗๖	,, ๘๖
อมพพนํ ปาวายํ จุนทกมมารปุตตสํ วนํ	,, ๓๓๗	,, ๓๔๗
อมพตณโต มคเรสุ พราหมณคาโม	,, ๒๔๗	,, ๒๘๘
อรุนวตํ นครํ ราชธานี	,, ๘	,, ๘
อตุตทปโป ชนปโท	,, ๓๖๓	,, ๓๘๔
อวิโห สุตฺตฺทวาโส	,, ๕๕	,, ๕๗
อัสสํตฺโต โพธิรุกฺโข	,, ๕	,, ๔
อาตุมา นครํ	,, ๓๒๓	,, ๓๕๓
อาณนทํ โภคนคเร เจตีย์	,, ๓๓๒	,, ๓๔๔
อาตถกมนุทา เทวานํ ราชธานี	,, ๓๖๓	,, ๓๘๗
อาวสธาคารํ ปาฐติคาเม อาวสธาคารํ	,, ๗๘	,, ๓๐๐
อิทธิปาทา อภิญาเทสิตมฺมา	,, ๒๐๐	,, ๒๔๓
อินทสาธคฺหา เวทียกปพเพเต คฺหา	,, ๒๔๗	,, ๒๘๘

อรรถกถา ราชคเ ปพพโต	ปพเพ ๓๐๔	อรรถ ๓๓๖
อรรถกถา นค	๕๕	๕๗
อรรถกถา โพธิกถา	๕	๔
อรรถกถา เวธกถา เจติย	๘๔	๓๒๐
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ เจติย ราชคเ	๗๐	๘๐
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๓๐๐	๓๒๘
อรรถกถา ราชคเ นิคโม	๓๐๒	๓๓๓
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๓๐๐	๓๓๐
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ ราชคเ	๓๓๘	๓๕๐
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๓๐๐	๓๒๘
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๘	๘
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๕๗	๖๕
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๓	๓
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๖	๖
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๓	๓
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๓๘๗	๒๒๘
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ ราชคเ ราชคเ	๓๐๔	๓๓๖
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๕๗	๖๕
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ ราชคเ	๓๘๗	๒๒๘
อรรถกถา ราชคเ ราชคเ	๓๓๗	๓๗๐

อวัญญาณกานัน อสัาธารณนามานี

๔๒๓

กุดินารว นกรั ภาควโต ปรีนิพพานนกรั	ปพเพ	๓๓๗	องเก	๓๔๘
กฐาการธัาธา ราชคเห มหาเว ธัาธา	„	๓๐๖	„	๓๓๘
โกฏิกัาโม มหาปนาทสัธ ปาธัาทโกฏียั กตคาโม	„	๘๖	„	๓๐๖
โกณทุณโย โคตุตั	„	๓	„	๓
โกธมัพั มหานกรั	„	๓๓๗	„	๓๗๐
เขมวตั นกรั ราชธานี	„	๘	„	๘
เขโม พนุชุมตียั มิคทาโย	„	๔๘	„	๔๖
คงคา ปยาคปติฏฐัาเน นทั	„	๒๓๓	„	๒๕๕
คิซุมภูโย ราชคเห ปพพโต	„	๖๗	„	๘๕
คิณขกาธโก อัญจกามโย อวธโก	„	๘๘	„	๓๐๘
โคตมกั เวธัาถียั เจตียั	„	๘๔	„	๓๒๐
โคตมคิตุถั ปาฏธิปทุเต ปฏฐัน	„	๘๕	„	๓๐๕
โคตมทวารั ปาฏธิปทุเต ทวารั	„	„	„	„
โคตมนิโครโซ ราชคเห รุกโซ	„	๓๐๔	„	๓๓๖
โคตโม โคตุตั	„	๓	„	๓
จกกรตนั	„	๓๖๔	„	๓๘๘
จมุปา องกานัน นกรั	„	๒๒๓	„	๒๖๘
จมุปา มหานกรั	„	๓๓๗	„	๓๗๐
เจติวธัา เทว ฐุธานี	„	๓๘๗	„	๒๒๘
โจรปุปปาโต ราชคเห ปปาโต	„	๓๐๔	„	๓๓๖

ชมพุกาโม เวศาลิย์ คาโม	ปพฺพ ๓๓๒	อํกุ ๓๔๔
ชมพุกัโป ชนปโท	” ๓๖๒	” ๓๘๔
ชวักมพวนํ ราชคเห ชวักสุต อมพวนํ	” ๓๐๔	” ๓๓๖
เชตวนํ อนาคตปีณชิกการาโม	” ๑	” ๑
คโปทการาโม ราชคเห อวาราโม	” ๓๐๔	” ๓๓๖
คุดิคำ โพธิสคคุดุส อุปปคคิภวนํ	” ๓๒	” ๓๓
ทสสทสสํ โลกธาคุ	” ๓๓	” ๓๔
ทนคปุริ กาดิงคานํ นครํ	” ๒๒๓	” ๒๖๘
ทมมปฺปาสาโท กุสวคฺคิราชธานี ปาสาโท	” ๓๗๗	” ๒๐๘
นทิกา กุสินาราย อนุตรามคฺเค ชตาสโย	” ๓๓๘	” ๓๕๓
นทิกา เถโก ฃาติคาโม	” ๘๘	” ๓๐๘
นทิกา คพากํ นิสฺสาย เทว คามา	” ”	” ”
นาพนททา นครํ	” ๗๗	” ๘๖
นิโครโช โพธิรุกฺโข	” ๕	” ๔
เนรมชฺชรา อฏฺเวถายํ นทํ	” ๓๐๒	” ๓๓๓
ปาวุติคาโม นาพนททาย คาโม	” ๗๘	” ๘๘
ปาวุติปคคํ นครํ	” ๘๒	” ๓๐๔
ปาวุติ โพธิรุกฺโข	” ๕	” ๔
ปาวา นครํ	” ๓๓๗	” ๓๔๗
ปาวาริกมพวนํ ปาวาริกสุต อมพวนํ	” ๗๗	” ๘๗

อวัญญาณกานัน อสงารณนามานี

๔๒๕

ปาวาตเจติย์ ภควโต อายุสงฺขาโรตฺตชฺชนํ ปพฺเพ	๘๕	อฺงเก	๓๒๕
ปาวาต เวสํติยํ เจติยํ	๘๕	๖	๓๓๘
บีฬุตฺตวํ โมรียานํ ชนปโท	๓๖๓	๖	๓๘๕
ปฺนุทฺทวํโก โปชฺชวํโก	๕	๖	๕
โปตนํ อตฺตกานํ นครํ	๒๒๓	๖	๒๖๘
ผตฺตํ รัตนํ	๓๖๓	๖	๓๘๗
พฺนุชฺชวํกปฺนุณํ โตหิตวณฺณํ	๓๐๐	๖	๓๓๐
พฺนุชฺชวํ นครํ ราชธานี	๘	๖	๗
พฺรหฺมทณฺโท	๓๕๓	๖	๓๗๘
พฺรหฺมทณฺโท เวสํติยํ เจติยํ	๘๕	๖	๓๒๐
พารานตํ กาสินํ นครํ ราชธานี	๘. ๒๒๓	๖	๘. ๒๖๘
พารานตํ มหานครํ	๓๓๗	๖	๓๗๐
ภณฺฑคาโม เวสํติยํ คาโม	๓๐๘	๖	๓๕๒
ภุสํคาวํ อากุณฺณํ อคารํ	๓๒๓	๖	๓๕๓
โกคนครํ เวสํติยํ นครํ	๓๓๒	๖	๓๕๔
มกฺกพฺนุชฺชนํ มกฺกานํ เจติยํ	๓๕๖	๖	๓๘๘
มคฺโช ชนปโท	๒๕๗	๖	๒๘๘
มจฺจุตฺตวํ เทวํ ฐาณํ	๓๘๗	๖	๒๒๘
มณิรัตนํ	๒๕. ๓๖๗	๖	๓๖. ๒๐๒
มณิเวปฺพิโย รัตนํ	๓๘	๖	๓๕

อภินิหารนิพนธ์ อภินิหารนิพนธ์

๔๒๗

เวทียโก ราชคเห ปพพโต	ปพเพ ๒๔๗	องเก	๒๔๘
เวภาโร ราชคเห ปพพโต	๖ ๓๐๔	๖	๓๓๖
เวธาดิ นคร	๖ ๖๘	๖	๘๘
เวพุริย รตน	๖ ๓๖๓	๖	๓๘๗
เวพุคามโก เวธาดิยา สมเป ปาฏติคาโม	๖ ๘๓	๖	๓๓๖
เวพุน ราชคเห กตทกนิวาโป อาราโม	๖ ๓๐๔	๖	๓๓๖
สกุโก ชนปโท	๖ ๒๓๕	๖	๒๘๗
สกุโค โดโก สุกติ	๖ ๓๓๓	๖	๓๖๓
สคิปปุชานา อภินิหารนิพนธ์	๖ ๒๐๕	๖	๒๔๗
สคตปณณคฺหา ราชคเห เวภาโรปเต คุหา	๖ ๓๐๔	๖	๓๓๖
สคตมพ เวธาดิย เจติย	๖ ๘๔	๖	๓๒๐
สคตปณณคฺหาปพพโร ราชคเห สคตวเน ติฏฐติ	๖ ๓๐๔	๖	๓๓๖
สคตคารก สคตมยา คณชฎี	๖ ๒๕๒	๖	๓๐๔
สคตม มหานคร	๖ ๓๓๗	๖	๓๗๐
สคตมท เวธาดิย เจติย	๖ ๖๘. ๘๔	๖	๘๘. ๓๒๐
สคตราชมุต วนปติเชฐชกต มุต	๖ ๕๕	๖	๕๗
สคตวน มตฺถน วน ภควโต ปรีนิพพานชาน	๖ ๓๒๒	๖	๓๕๖
สคโต โพธิรุกฺโข	๖ ๕	๖	๕
สคตคฺติ นคร	๖ ๓	๖	๓
สคตคฺติ มหานคร	๖ ๓๓๗	๖	๓๗๐

สิ่งกิณณณํ ยุกมฺหุจํ	ปพฺเพ ๓๒๓	อญฺเฏ ๓๕๕
สํวิโส โพธิรุกฺโข	„ ๕	„ ๔
สํสํปาวณํ เสตพฺยาย อุตฺตเรน วณํ	„ ๓๐๓	„ ๓๕๒
สํญฺเฆวคาวํ ปาฏติคํเม วิวิตฺตํ อคาวํ	„ ๘๓	„ ๓๐๓
สํทฺธชวาโส อนาคามํณํ วสนภโว	„ ๕๕	„ ๕๗
สํมมมา คาวตีสํเทวโถเก สภา	„ ๒๐๘	„ ๒๕๒
สํภวนํ อุกฺกฏชายมํ วณํ	„ ๕๕	„ ๕๗
สํวณณํ ชาตฺรุมํ	„ ๓๖๓	„ ๓๘๗
สํกรมทฺทโว ภควโต ปจฺจิมปฺนิชฺชปาโต	„ ๓๓๗	„ ๓๔๘
เสตพฺยา โถสํถานํ นครํ	„ ๓๐๓	„ ๓๕๒
โสภวตํ นครํ ราชนานํ	„ ๘	„ ๘
หตฺถิกาโม เวสํถิยํ คาโม	„ ๓๓๒	„ ๓๔๔
หิรณฺยวตํ กุสินาราย อนุตฺตรามกุเค นที	„ ๓๒๘	„ ๓๕๘

คาถานํ ปจํปาทา

อฏฺฐโทณํ จกฺขุมโต สํวํ	ปพฺเพ	๑๖๒	องฺเก	๓๘๔
อถาคฺค นวณฺธํ นาคา	„	๒๔๓	„	๒๘๒
อถาคฺค สํหภู เทวา	„	๒๔๕	„	๒๘๔
อนิจฺจา วต สํขารวา	„	๓๔๗. ๓๘๖	„	๓๘๓. ๒๒๘
อปทานํ นิตานณฺจ	„	๓๓๐	„	๓๘๖
อปปริยตฺตสํกปฺโป	„	๒๗๐	„	๓๒๒
อปารุกฺตา เต อมตสํสํ ทฺวารวา	„	๔๖	„	๔๕
อาโป จ เทวา ปจฺวํ จ	„	๒๕๔	„	๒๘๓
อามนฺตยา มิ ราชานํ	„	๒๓๓	„	๒๗๗
อิโต สํตฺตํ ตโต สํตฺตํ	„	๓๘๒	„	๒๓๖
อิเชว ติฏฺฐิมาณสํสํ	„	๒๖๔	„	๓๒๑
อฺคฺคตฺตวณฺจ ทิสํ ราชา	„	๒๔๒	„	๒๘๒
อฺปาสิกา จกฺขุมโต อโหสิ	„	๒๕๓	„	๓๐๖
เอกสํมิ ภาสํมานสํมิ	„	๓๘๘	„	๒๔๒
เอกฺกนคฺคํ- วยสา สํกฺกท	„	๓๓๘	„	๓๗๖
กิกฺขณ เม อธิคตํ	„	๔๒	„	๔๓
กุมภํโว ราชคฺคิโก	„	๒๔๓	„	๒๘๑
เก อามคณฺธา มนุเชสุ พฺรหฺม	„	๒๒๘	„	๒๗๖

ขุณฺตี ปรมํ ตโป ตตฺติกา	ปพฺเพ ๕๔	อฏฺเฏ ๕๗
เขมียา ตุสฺสิดา ยามา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๕
คณฺตุวาน พุทฺโธ นทิกํ กกุจํ	,, ๓๒๕	,, ๓๕๗
จตุตฺตาหํสํมา ทนฺตา	,, ๓๖๒	,, ๓๘๕
จตุณฺนํ อริยสํจุจํ	,, ๘๗	,, ๓๐๗
จุตฺตาหํ ทิวียา กายา	,, ๒๖๕	,, ๓๒๓
จุตฺตาหํ มานุสฺสา กายา	,, ๒๖๗	,, ,,
จุนฺทสฺสํ ภาตฺตํ ภูณฺชิตฺวา	,, ๓๓๘	,, ๓๔๘
เชตฺวา ชิตฺตํ เชตฺวา ปตฺตํ	,, ๒๓๗	,, ๒๘๘
ชิตา วชิรหตฺถเณ	,, ๒๔๔	,, ๒๘๓
ฉาเยน จ เม ปรวโต	,, ๒๖๗	,, ๓๒๓
ตตฺตฺว ภาทฺตว ธรรมาทํ	,, ๒๓๗	,, ๒๘๗
ตทาสี ยํ ภิสํ	,, ๓๔๘	,, ๓๘๒
ตฺถมตฺตญฺจ สํภาวํ	,, ๘๖	,, ๓๒๕
เต ปณฺตตฺตรา เทวา	,, ๒๖๘	,, ๓๒๒
เต อุตฺตวากุยา ราชาโน	,, ๒๓๓	,, ๒๕๗
เตสํ มายาวิโน ทาสา	,, ๒๔๓	,, ๒๘๒
ทกฺขิณญฺจ ทิสํ ราชา	,, ๒๔๒	,, ๒๘๓
ททโต ปุณฺณํ ปวทุคฺคิ	,, ๓๒๗	,, ๓๕๘
ทนฺตปฺปํ กาดิจฺจํ	,, ๒๒๓	,, ๒๖๘

คาถานิ ปจิมปาทา

๔๓๓

ทหรามี จ เย อุกุตมา	ปพฺพ	๓๐๘	อังก	๓๔๓
นาหุ อตฺถาสตปตฺถาโส	„	๓๔๘	„	๓๘๒
ปจฺฉิมญฺจ ทิสํ ราชา	„	๒๔๒	„	๒๘๓
ปรีปกโก วโย มยหิ	„	๓๐๘	„	๓๔๒
ปฺจุณ วาสว มํ ปญฺหิ	„	๒๕๔	„	๓๓๐
ปฺจุณามิ พุรหุมานํ สนฺนํกุมาริ	„	๒๒๗	„	๒๗๔
ปฺริมญฺจ ทิสํ ราชา	„	๒๔๒	„	๒๘๓
ปฺริมทิสํ ฐตฺรฏฺโฐ	„	„	„	๒๘๒
ภตฺตตฺถสฺส เว สฺฐกรมทฺทเวณ	„	๓๓๘	„	๓๔๘
มหาธมฺมโย ปวณฺธมฺมิ	„	๒๓๖	„	๒๘๗
โมทนฺติ วต โภ เทวา	„	๓๘๗, ๒๓๐	„	๒๔๓, ๒๕๓
ยิ เต ธมฺมํ อธิญฺญา	„	๒๕๓	„	๓๓๑
ยถา นิमितฺตา ทิสฺสํนฺติ	„	๒๓๕	„	๒๕๘
ยสฺมिํ ปเทเส กปฺเปติ	„	๘๔	„	๓๐๕
เย เกจิ พุทฺธํ สฺวณํ คตฺตาเส	„	๒๓๘	„	๒๘๘
เย ตฺรณฺติ อณฺณวํ สํ	„	๘๕	„	๓๐๖
เย นาคฺราเช สหฺสา หรณฺติ	„	๒๔๔	„	๒๘๓
ติตฺถํ ปฺรเมน เทสฺสา	„	๓๒๔	„	๓๘๗
วณฺณวา ยสฺวา สิริมา	„	๒๒๕	„	๒๗๔
วณฺเท เต ปิตฺร ภาทฺเท	„	๒๔๘, ๒๔๘	„	๓๐๐, ๓๐๒

เวณชฺฐ จ เทวา สหติ จ	ปพฺพ ๒๔๕	อญฺเฏ ๒๘๔
สเจ ปชถถ กามานิ	,, ๒๓๓	,, ๒๗๘
สคฺคตฺถ พุรหฺมทตฺโต จ	,, ๒๒๓	,, ๒๖๘
สคฺคตสฺสสํสา จ ยถา	,, ๒๔๓	,, ๒๘๐
สพฺเพ จ นิฏฺฐิตสฺสสํ	,, ๑๔๖	,, ๑๘๓
สํมานา มหาสํมานา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๔
สฺวาทํ อมฺพหฺมปญฺหสฺส	,, ๒๖๖	,, ๓๒๓
สํจิตฺตญฺญํ ยุกตญฺญํ	,, ๑๒๓	,, ๑๕๖
สํโลกมฺมกฺคสํสา	,, ๒๔๓	,, ๒๘๘
สํถํ สํมาชิ ปญฺญา จ	,, ๑๑๐	,, ๑๔๓
สํกฺกา กรฺมฺหา อรฺณา	,, ๒๔๕	,, ๒๘๕
สํณนฺตฺ โภณฺโต มม เอกวาญฺญํ	,, ๑๕๘	,, ๑๘๒
สํพฺรหฺมา ปรมตฺโต จ	,, ๒๔๖	,, ๒๘๖
เสเต ยถา ปพฺพตฺตมฺมกฺคนิฏฺฐิต	,, ๔๕	,, ๔๔

ปทตฺตปฺปเกโท

เอกกั

ธาวกสนฺนิปาโต

ปพฺพ

๗

อํงเก

๖

ทุกั

อริยผตานิ

,,

๓๐๐

,,

๓๕๐

อายตนานิ

,,

๖๕

,,

๘๒

อฺทกตฺตํ ชารว

,,

๒๕

,,

๓๗

กายา

,,

๖๐

,,

๗๓

ภาตา

,,

๓๒๒

,,

๓๕๖

คตฺติโย

,,

๒๘

,,

๓๘

ชมฺมา

,,

๖๐

,,

๗๒

นามรूपั

,,

,,

,,

๗๓

ปจฺจยา

,,

๓๘๒

,,

๒๓๗

ปณฺฑิตปาตา

,,

๓๒๖

,,

๓๕๘

วิมุตฺติโย

,,

๖๖

,,

๘๔

ตฺติสมฺปชจณั

,,

๘๐

,,

๓๓๒

ธาวกยฺยํ

,,

๖

,,

๕

ตฺถิกิณฺณํ ยฺยคมฺมจํ

,,

๓๒๓

,,

๓๕๕

เสวิตพฺพาเสวิตพฺพั

,,

๒๕๗

,,

๓๓๒

ปทศุถปฺปเกโท

ติกั

อาสว	ปพฺพ	๗๕	อิงเก	๘๖
กมุทานิ	„	๑๗๘	„	๒๑๔
คณหา	„	๕๘. ๒๘๖	„	๗๒. ๓๔๓
ปาวถิปุคฺคตฺตวสฺส อมฺตวสา	„	๘๒	„	๑๐๔
ปาสาทา	„	๓๑	„	๒๔
ภวา	„	๕๘	„	๖๗
มหาสาธา	„	๑๓๗	„	๑๗๐
เวทนา	„	๖๓	„	๗๘
สาวกสฺสนิปาตา	„	๗	„	๕
สีกุชา	„	๗๕	„	๘๕

จตุกกั

อจุณฺณียพฺพคฺคตฺตมฺมา	„	๑๓๖	„	๑๖๘
อปปมณฺณภาวนา	„	๒๓๔	„	๒๘๔
อิทฺธิ	„	๑๗๑	„	๒๐๔
อิทฺธิปาทา	„	๘๔	„	๑๒๐
อิริยาปทา	„	๒๗๕	„	๓๒๗
อุปาทานานิ	„	๕๘	„	๖๘
โอภาสํริคฺมา	„	๒๐๒	„	๒๔๔
จตุราริยตฺตจฺจานิ	„	๘๖	„	๑๐๗

ปทศุถนุปะเกโท

๔๓๕

จตุกกั

ณานานิ	ปพุเพ ๑๗๘. ๒๘๘	อิงเก ๒๓๕. ๓๔๘
กูปรหา	๖๓๔	๓๖๕
ชมุมาทาสชมุมปริยาโย	๘๘	๓๓๓
ชาตุโย	๒๗๘	๓๒๘
ปริธ่า	๘๕	๓๒๒
พุรหุมวิหารา	๓๘๐	๒๓๕
มหาปเทศา	๓๓๓	๓๔๔
มหาราช	๓๘๒	๒๓๗
ตติปฏุจ้านา	๘๐. ๒๗๓	๓๓๒. ๓๒๕
สัมนา	๓๓๘	๓๗๕
ตวัชนัยยจ้านานิ	๓๓๓	๓๖๓

ปณจกั

อนุพุพุกดา	๔๘	๔๗
อุปาทานกชุนชา	๒๘๓	๓๓๗
นัวรรณานิ	๒๘๐	๓๓๕
ตัสติปคยาทันทวา	๗๘	๓๐๓
ตัสตัมปทาย อานิตัส	๘๐	๓๐๒
ตัสตานิ	๓๐๗	๓๖๓

ปทศุตฺตปฺปเกโท

ฉกุกั

อชฺฌตฺติกายคณานิ	ปพฺพเพ	๒๘๗	อจฺจเก	๓๔๔
อศฺศุถวธํ	„	๒๖๓	„	๓๒๐
อปริหานิยขมฺมา	„	๗๕	„	๘๔
อายคณานิ	„	๒๘๗	„	๓๓๘
คณฺหา	„	๕๘, ๒๘๗	„	๖๘, ๓๔๕
พาหิรายคณานิ	„	„	„	๓๔๔
วิจาโร	„	„	„	๓๔๕
วิญฺญาณํ	„	„	„	๓๔๔
วิตกฺโก	„	„	„	๓๔๕
เวทนา	„	๕๘, „	„	๖๘, ๓๔๔
ธมฺมเจตนา	„	„	„	๓๔๕
ธมฺมญา	„	„	„	„
ธมฺมสฺสํ	„	๖๐, „	„	๗๓, ๓๔๔

ศคฺคกั

อริยคณานิ	„	๗๒	„	๘๓
ปาการา	„	๓๖๓	„	๓๘๗
ภิกฺขุอปริหานิยขมฺมา	„	๗๐	„	๘๐
รตคณานิ	„	๒๘, ๓๖๔	„	๓๘, ๓๘๘
วชฺฐีอปริหานิยขมฺมา	„	๖๘	„	๘๖

ปทศุถปฏปะเภทโท

๔๓๗

ศคฺคกัม

วิญญานฐิติโย	ปพฺพเพ	๖๕	อญฺเฏ	๘๓
สณฺณวํ	„	๗๔	„	๘๔
สฺมาธิปริกฺขารว	„	๒๐๖	„	๒๔๘
สฺมปฺชฌณฺณานิ	„	๒๗๖	„	๓๒๗
สฺมโพชฌณฺก	„	๗๓. ๒๘๓	„	๘๓. ๓๓๘
สฺมมาตฺสฺมพฺพุทฺธา	„	๓	„	๒

อญฺฐกัม

อญฺฐังคสฺมนฺนาคโต สฺนงฺกุมารสฺส สโร	„	๓๘๘	„	๒๔๓
อภิกายตนาณิ	„	๓๐๐	„	๓๒๘
อริยมคฺโค	„	๒๓๔. ๒๘๘	„	๒๘๕. ๓๔๘
ปริตฺธา	„	๘๘	„	๓๒๗
ภควโต ยถาภุจฺจวณฺณา	„	๒๓๓	„	๒๕๔
ภุมิจาตปาทฺฐภาวสฺส เหตุ ปจฺจยา	„	๘๘	„	๓๒๖
วิโมกฺขา	„	๖๖	„	๘๓

นวกัม

อศฺสุภาณิ	„	๒๗๘	„	๓๓๐
เวทนา	„	๒๘๘	„	๓๓๒

ทศกัม

อภุสฺสคกมฺมปภา	„	๓๐๓	„	๓๕๖
----------------	---	-----	---	-----

ปทศุถบุปเปโท

ทศกั

กุศลตมมุปภา	ปพเพ ๓๐๕	อญเ ๓๕๘
ภควโต สรรตศุปา	,, ๓๖๒	,, ๓๘๔

โสฬสกั

จิตฺตานิ	,, ๒๘๘	,, ๓๓๔
----------	--------	--------

เขกคฺคัศกั

อาการา	,, ๒๗๗	,, ๓๒๘
--------	--------	--------

ทฺวคฺคัศกั

มหาปริสฺตกฺขณานิ	,, ๒๘	,, ๓๘
------------------	-------	-------

ตฺตคฺคัศกั

อภิณฺวาเทสีตา ชมฺมา	,, ๓๐๗	,, ๓๔๓
---------------------	--------	--------

ไธชนปตฺตํ

อสุทฺธปาโ	สุทฺธปาโ	
โปกฺขณฺณมาปณํ	โปกฺขณฺณมาปณํ	๑
วิปสฺสสฺส	วิปสฺสสฺส	องฺเก ๕
ทสฺสา	ทิสฺสา	” ๓๗
ภวิตฺตพฺพ	ภวิตฺตพฺพ	” ๓๘
ภทฺเทห	ภทฺเทหิ	” ๔๔
สํารถ	สํารถิ	” ๔๕
ทฺตยภณณวํ	ทฺตยภณณวํ	” ๔๗
ยถาปี	ยถา	” ๓๒
ปฏิสฺสฺสฺส	ปฏิสฺสฺสฺส	” ”
ภทฺทเว	ภทฺทเว	” ๓๔
พฺพุทฺธภณณวํ	ตฺตยภณณวํ	” ๔๓
พฺพุทฺธภณณวํ	” ”	” ๔๓
ตฺกฺขินฺทฺริเย	ตฺกฺขินฺทฺริเย	” ”
พฺพุทฺธภณณวํ	ตฺตยภณณวํ	” ๔๕
อหํ	อหํ	” ”
พฺพุทฺธภณณวํ	ตฺตยภณณวํ	” ๔๗
” ”	” ”	” ๔๘
” ”	” ”	” ๕๓

อสุทฺธปาโง

พุทฺธภาณวาริ

” ”

” ”

ปรหมํ ตโป

พุทฺธภาณวาริ

” ”

” ”

กมิตฺตวตฺถุณฺทริ

พุทฺธภาณวาริ

เสยฺยถํ

พุทฺธภาณวาริ

” ”

นัณฺณิกายสฺส

พุทฺธภาณวาริ

” ”

” ”

” ”

ปชานาติ

พุทฺธภาณวาริ

อสุทฺธปาโง

ตติยภาณวาริ

” ”

” ”

ปรหมํ ตโป

ตติยภาณวาริ

” ”

” ”

กมิตฺตวตฺถุ นาม นทริ

เสยฺยถํ

นัณฺณิกายสฺส

ปชานาติ

อังกุเก ๕๓

” ๕๕

” ๕๗

” ”

” ๕๘

” ๖๓

” ๖๓

” ”

” ๖๗

” ๖๘

” ๖๘

” ๗๓

” ๗๒

” ๗๓

” ๗๕

” ๗๗

” ๗๘

” ๗๘

” ๘๐

” ๘๓

ໂຕໜປຕຸ່ມ

໔໔໓

ອຸທຸຊປາໂຈ	ອຸທຸຊປາໂຈ	
ພຸທຸຊກາດວາງ		ບຸງເກ ໘໓
ອຸທຸຊຕຸຕິ ອຸທຸຊປະໂຊນີ	ອຸທຸຊຕຸຕິ ອຸທຸຊປະໂຊນີ	” ”
ພຸທຸຊກາ ກຸປານີ	ພຸທຸຊກາກຸປານີ	” ”
ວຸທຸຊກາດວາງ	ປະສົມກາດວາງ	” ໘໔
” ”	” ”	” ໘໕
ກິກຸທຸຊກາດວາງ	” ”	” ໘໖
” ”	” ”	” ໘໗
” ”	” ”	” ໘໘
ປາກຸທຸຊກາ	ປາກຸທຸຊກາ	” ”
ພຸທຸຊກາດວາງ	ປະສົມກາດວາງ	” ໘໙
ກວດໂຕ	ກວດຕາ	” ໙໐
ພຸທຸຊກາດວາງ	ປະສົມກາດວາງ	” ໙໑
” ”	” ”	” ໙໒
” ”	” ”	” ໙໓
” ”	” ”	” ໙໔
ກຸງກຸດນັກ	ກຸງກຸດ ນັກ	” ໙໕
ພຸທຸຊກາດວາງ	ກຸງກຸດກາດວາງ	” ໙໖
” ”	” ”	” ໙໗
” ”	” ”	” ໙໘
ອມຸພປາຕິຄຸນິກາວຕຸຕຸ	ອມຸພປາຕິຄຸນິກາວຕຸຕຸ	” ໙໙

อสุทฺธปาโง	สุทฺธปาโง	
อมฺพปาลํ	อมฺปาลํ	ปิงเก ๓๑๓
โองาเส	โองาเส	” ๓๒๓
ปรปฺปวาท	ปรปฺปวาท	” ๓๒๓
อพฺภุํ	อพฺภุํ	” ๓๒๕
ปสฺสํมํค	ปสฺสํมํค	” ๓๒๘
รฺปานิ ปสฺสํค	รฺปํ รฺปานิ ปสฺสํค	” ๓๓๓
จิรญฺจํคํ	จิรญฺจํคํ	” ๓๔๐
สํหํสํเส	สํหํสํเส	” ๓๔๗
จตุตฺตาริมา	จตุตฺตาริมา	” ๓๖๓
การํ	การํ	” ”
เตสํมํ	เตสํมํ	” ๓๖๗
ภาสํสํมํค	ภาสํสํมํค	” ๓๗๕
อทุทฺธโยชนํ	อทุทฺธโยชนํ	” ๓๗๖
กทฺธิมํคปวรปจฺจจตุตฺตาริมา	กทฺธิมํคปวรปจฺจจตุตฺตาริมา	” ๓๗๖
ทิสฺวา-	ทิสฺวา	” ๓๗๘
สฺสคณฺตํมํ	สฺสคณฺตํมํ	” ๓๘๘
คสฺสํ ภาวต	คสฺสํ ภาวต	” ๓๘๘
คณฺณวิจิจฺจํ	คณฺณวิจิจฺจํ	” ๓๘๖
มมํมํ	มมํมํ	” ๓๗๘
กิณฺณํ ฆณฺณํ	กิณฺณํ ฆณฺณํ	” ๓๘๖

ไฉนปดฺ

৬৬৭

[illegible]

